ПОСТАНОВЛЕНИЕ МИНИСТЕРСТВА ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
27 июля 2017 г. № 92

Об утверждении учебных программ по учебным предметам для VIII, IX классов учреждений образования, реализующих образовательные программы общего среднего образования

В соответствии с частью первой пункта 12 статьи 167 Кодекса Республики Беларусь об образовании Министерство образования Республики Беларусь ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Утвердить прилагаемые:

1.1. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання;

1.2. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура» для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання;

1.3. Учебную программу по учебному предмету «Русский язык» для VIII класса учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения и воспитания;

1.4. Учебную программу по учебному предмету «Русская литература» для VIII класса учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения и воспитания;

1.5. Учебную программу по учебному предмету «Иностранный язык (английский, немецкий, французский, испанский, китайский)» («Замежная мова (англійская, нямецкая, французская, іспанская, кітайская)») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.6. Учебную программу по учебному предмету «Математика» («Матэматыка») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.7. Учебную программу по учебному предмету «Информатика» («Інфарматыка») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.8. Учебную программу по учебному предмету «Всемирная история» («Сусветная гісторыя») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.9. Учебную программу по учебному предмету «История Беларуси» («Гісторыя Беларусі») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.10. Учебную программу по учебному предмету «География» («Геаграфія») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.11. Учебную программу по учебному предмету «Биология» («Біялогія») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.12. Учебную программу по учебному предмету «Физика» («Фізіка») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.13. Учебную программу по учебному предмету «Химия» («Хімія») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.14. Учебную программу по учебному предмету «Трудовое обучение (технический труд)» («Працоўнае навучанне (тэхнічная праца)») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.15. Учебную программу по учебному предмету «Трудовое обучение (обслуживающий труд)» («Працоўнае навучанне (абслуговая праца)») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.16. Учебную программу по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» («Фізічная культура і здароўе») для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.17. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання;

1.18. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура» для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання;

1.19. Учебную программу по учебному предмету «Русский язык» для IX класса учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения и воспитания;

1.20. Учебную программу по учебному предмету «Русская литература» для IX класса учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения и воспитания;

1.21. Учебную программу по учебному предмету «Иностранные языки: английский, немецкий, французский, испанский, китайский» («Замежныя мовы: англійская, нямецкая, французская, іспанская, кітайская») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.22. Учебную программу по учебному предмету «Математика» («Матэматыка») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.23. Учебную программу по учебному предмету «Информатика» («Інфарматыка») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.24. Учебную программу по учебному предмету «Всемирная история» («Сусветная гісторыя») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.25. Учебную программу по учебному предмету «История Беларуси» («Гісторыя Беларусі») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.26. Учебную программу по учебному предмету «География» («Геаграфія») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.27. Учебную программу по учебному предмету «Биология» («Біялогія») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.28. Учебную программу по учебному предмету «Физика» («Фізіка») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.29. Учебную программу по учебному предмету «Химия» («Хімія») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.30. Учебную программу по учебному предмету «Обществоведение» («Грамадазнаўства») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.31. Учебную программу по учебному предмету «Трудовое обучение (технический труд)» («Працоўнае навучанне (тэхнічная праца)») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.32. Учебную программу по учебному предмету «Трудовое обучение (обслуживающий труд)» («Працоўнае навучанне (абслуговая праца)») для IX класса

учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.33. Учебную программу по учебному предмету «Черчение» («Чарчэнне») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания;

1.34. Учебную программу по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» («Фізічная культура і здароўе») для IX класса учреждений общего среднего образования с русским (белорусским) языком обучения и воспитания.

2. Признать утратившими силу абзацы второй–четвертый, восемнадцатый – тридцать девятый приказа Министра образования Республики Беларусь от 22 августа 2012 г. № 663 «Об утверждении учебных программ для учреждений общего среднего образования».

3. Настоящее постановление вступает в силу через 15 рабочих дней после его подписания.

Министр **И.В.Карпенко**

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Праграма па беларускай мове падрыхтавана ў адпаведнасці з канцэпцыяй вучэбнага прадмета «Беларуская мова». Асноўныя палажэнні Канцэпцыі грунтуюцца на тым, што беларуская мова з’яўляецца адной з дзяржаўных моў у Рэспубліцы Беларусь і каштоўным сацыяльна-культурным скарбам нацыі.

Ва ўстановах адукацыі беларускую мову трэба вывучаць не толькі як знакавую сістэму і сродак абмену думкамі. Неабходна так наладжваць працэс навучання, каб адным з галоўных напрамкаў у працы настаўніка стала фарміраванне сапраўднага грамадзяніна Рэспублікі Беларусь, удумлівага чытача, адукаванага суразмоўніка, спагадлівага, высакароднага чалавека. Патрэбна дапамагаць вучням назапашваць навыкі, неабходныя для самаадукацыі, самапазнання і выхавання, вучыць карыстацца імі ў штодзённым жыцці. У сістэме ўсіх навук надзвычай важнае значэнне мае логіка-лінгвістычны кампанент. Менавіта ён забяспечвае функцыянаванне навукі ў грамадстве. Хоць кожная з яе галін і мае сваю ўласную мову (слоўнікі, алфавіты, паняцці, тэрміны, формулы выражэння сэнсу), аднак усё гэта дапаўняецца і суправаджаецца ў практыцы навучання словам. А гэта азначае, што беларуская мова з’яўляецца не толькі прадметам вывучэння, але і сродкам пазнання, развіцця і выхавання.

Вывучэнне беларускай мовы не можа абмяжоўвацца запатрабаваннямі асобы ў лінгвістычных ведах, азнаямленнем вучняў з моўнымі адзінкамі і законамі. Абавязак устаноў адукацыі – навучыць сваіх выхаванцаў карыстацца беларускім словам, дапамагчы ім авалодаць маўленчай этыкай і культурай. Вучням трэба даць такую лінгвістычную адукацыю, якая дапаможа ім не толькі граматычна правільна ствараць і афармляць свае вусныя і пісьмовыя паведамленні, але выбіраць з багатага арсеналу выяўленчых моўных

сродкаў самыя трапныя, самыя дасканалыя і пераканальныя. У сувязі з гэтым неабходна штодзённа ўдасканальваць маўленчую практыку вучняў, якая наладжваецца ў форме гутаркі, пісьма, чытання, публічных выступленняў, слухання радыё- і тэлеперадач, вучэбных лекцый, дакладаў, паведамленняў. Гэтым сцвярджаецца думка, што да маўлення трэба падыходзіць як да адной з формаў пазнавальнай дзейнасці чалавека, спосабу яго грамадскай актыўнасці, сродку сацыялізацыі.

Менавіта на вырашэнне гэтых і іншых задач скіраваны змест і будова праграмы па беларускай мове. Адметнай яе асаблівасцю з'яўляецца тое, што ў цэнтры ўвагі – вучань як суб'ект, зацікаўлены ў пазнанні, вывучэнні разнастайных законаў беларускай мовы і правіл карыстання ёй; яго запатрабаванні ў сферы маўлення як форме грамадскай дзейнасці і спосабе праяўлення ўласнай жыццёвай актыўнасці.

Мэта вывучэння прадмета «Беларуская мова» – сфарміраваць у вучняў сістэму ведаў пра мову і маўленне, навучыць карыстацца беларускай мовай ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці (чытанне, слуханне, гаварэнне, пісьмо); развіваць камунікатыўную, духоўна-маральную, грамадзянскую і мастацка-эстэтычную культуру вучняў.

Задачы:

засваенне сістэмы мовы (фанетыкі, лексікі, фразеалогіі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу), заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы, развіццё ўменняў карыстацца мовай у розных відах маўленчай дзейнасці (*моўная і маўленчая кампетэнцыі*);

фарміраванне камунікатыўных уменняў на аснове авалодання маўленчай тэорыяй і культурай маўлення, спосабамі перадачы думкі ў вуснай і пісьмовай формах, уменняў ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных тыпаў, стыляў і жанраў (*маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя*);

усведамленне мовы як формы выражэння нацыянальнай культуры, узаемасувязі мовы і гісторыі народа, нацыянальна-культурнай спецыфікі беларускай мовы, валоданне нормамі маўленчага этыкету, культурай міжнацыянальных зносін; развіццё сродкамі мовы камунікатыўнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай і мастацка-эстэтычнай культуры вучняў (*лінгвакультуралагічная і сацыякультурная кампетэнцыі*).

Працэс развіцця асобы вучня пры навучанні беларускай мове павінен быць узаемазвязаным і садзейнічаць рэалізацыі наступных напрамкаў: ***моўнага*** (засваенне сістэмы мовы, заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы), ***маўленчага*** (авалоданне спосабамі перадачы думкі сродкамі мовы ў вуснай і пісьмовай формах, у розных відах маўленчай дзейнасці: чытанні, слуханні, гаварэнні, пісьме), ***камунікатыўнага*** (авалоданне культурай маўлення, правіламі маўленчых зносін, уменнямі ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных тыпаў, стыляў і жанраў), ***рытарычнага*** (авалоданне рознымі відамі публічных выступленняў, адпаведнымі рытарычнымі прыёмамі і сродкамі, якія забяспечваюць эфектыўныя зносіны), ***лінгвакультуралагічнага*** (усведамленне вучнямі мовы як феномена культуры, у якім знайшлі адбітак яе праяўленні, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы, развіццё здольнасці адэкватна ўжываць іх у маўленні, авалоданне мовай як сістэмай захавання і перадачы каштоўнасцей культуры), ***сацыякультурнага*** (засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін, культурных каштоўнасцей беларускага народа і агульначалавечых каштоўнасцей, ідэалаў, традыцый, звычаяў, якія рэгулююць узаемадзеянне і паводзіны людзей у грамадстве, фарміраванне здольнасці карыстацца культуразнаўчымі звесткамі ў працэсе маўленчых зносін, развіццё сродкамі мовы інтэлектуальнай, камунікатыўнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай культуры вучняў).

Навучанне беларускай мове ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі абумоўлена практычнай накіраванасцю і сарыентавана на рэалізацыю кампетэнтнаснага, сістэмна-функцыянальнага, камунікатыўна-дзейнаснага, лінгвакультуралагічнага і сацыякультурнага падыходаў пры выкладанні ўсіх тэм і раздзелаў.

Сучасная адукацыя скіравана на фарміраванне функцыянальнай пісьменнасці. Функцыянальная пісьменнасць – гэта здольнасць выкарыстоўваць набытыя веды, уменні і

навыкі для рашэння максімальна шырокага дыяпазону жыццёвых задач у розных сферах чалавечай дзейнасці і сацыяльных узаемаадносін. Вынікам развіцця функцыянальнай пісьменнасці з'яўляецца авалоданне вучнямі сістэмай ключавых кампетэнцый, якія дазволяць эфектыўна прымяняць веды, уменні і навыкі ў практычнай дзейнасці, паспяхова выкарыстоўваць іх у працэсе сацыяльнай адаптацыі. Любы тып кампетэнцыі не фарміруецца без ведаў (каб умець, трэба ведаць), аднак веды самі па сабе не з'яўляюцца самакаштоўнасцю (веды па-за практычнай дзейнасцю, не скіраваныя на асобаснае развіццё чалавека, ператвараюцца ў дагматызм – аднабаковае, схематычнае мысленне). Сучасная адукацыя імкнецца пераарыентавацца з пазіцыі «ведаць, каб памятаць» на пазіцыю *«ведаць, каб умець і дзейнічаць».* У гэтым агульная сутнасць *кампетэнтнаснага падыходу.*

У адносінах да моўнай адукацыі кампетэнтнасны падыход звязаны з фарміраваннем у вучняў моўнай, маўленчай, камунікатыўнай, рытарычнай, лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый.

Сістэмна-функцыянальны падыход забяспечвае засваенне вучнямі моўных сродкаў, адбор і арганізацыю моўнага матэрыялу для авалодання *моўнай кампетэнцыяй.*

Вядома, што задачы навучання мове нельга зводзіць да апісання сістэмных адзінак і з'яў розных моўных узроўняў. Неабходна так наладжваць навучальны працэс, каб вучні асэнсоўвалі кожную моўную адзінку, арыентуючыся на асаблівасці яе ўжывання ў маўленні. Менавіта пры такім падыходзе можна забяспечыць асэнсаванне цеснай узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці ўсіх аспектаў і ўзроўняў моўнай сістэмы: фанетыкі, лексікі, фразеалогіі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу і стылістыкі. Такі падыход накіроўвае на тое, каб вучні:

на ўроках мовы не абмяжоўваліся аналізам моўных фактаў і з'яў, а шмат увагі аддавалі сінтэзу – складанню сказаў рознай будовы і функцыянальнага прызначэння, стварэнню звязных выказванняў;

пры вывучэнні марфалогіі вызначалі, якую сэнсава-стылістычную і тэкстаўтваральную ролю выконвае тая ці іншая часціна мовы; вучыліся адрозніваць часціны мовы і іх формы на аснове склонавых і сінтаксічных пытанняў;

сістэматычна і паслядоўна фарміравалі і развівалі арфаграфічныя і пунктуацыйныя навыкі.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход дае магчымасць рэальна забяспечыць дзейнасць вучняў у розных маўленчых сітуацыях, што з'яўляецца асновай фарміравання *маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі.*

У сувязі з гэтым на першы план у моўнай падрыхтоўцы вучняў выходзіць удасканаленне іх маўленчай практыкі, якая наладжваецца ў форме суразмоўніцтва, пісьма, чытання, пераказу і абмеркавання радыё- і тэлеперадач, вучэбных лекцый, дакладаў, паведамленняў.

Рытарычны падыход накіраваны на фарміраванне ў вучняў ведаў аб правілах маўленчых зносін, авалоданне дыялагічнымі і маналагічнымі сродкамі маўленчага майстэрства, спосабамі ўзаемаразумення і г.д. і садзейнічае фарміраванню ў вучняў *рытарычнай кампетэнцыі*.

Лінгвакультуралагічны падыход звязаны з усведамленнем мовы як формы выражэння нацыянальнай культуры, узаемасувязі мовы і культуры, нацыянальна-культурнай спецыфікі беларускай мовы і садзейнічае фарміраванню ў вучняў *лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі*.

Сацыякультурны падыход накіраваны на асэнсаванне ролі беларускай мовы ў жыцці чалавека і грамадства, засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін, фарміраванне нацыянальна-культурнай самаідэнтыфікацыі, выхаванне каштоўнасных адносін да беларускай мовы і культуры, павагі да культурных каштоўнасцей народаў свету і садзейнічае фарміраванню ў вучняў *сацыякультурнай кампетэнцыі*.

Асноўныя прынцыпы адбору зместу навучання беларускай мове:

сістэмна-функцыянальны прынцып прадугледжвае цэласнае адлюстраванне ў змесце навучання ўсіх узроўняў моўнай сістэмы (фанетыка, лексіка, фразеалогія, марфеміка, словаўтварэнне, марфалогія, сінтаксіс, арфаграфія, пунктуацыя) і характарыстыку функцыянальных магчымасцей моўных адзінак кожнага ўзроўню (роля, якую яны выконваюць у маўленні);

прынцып мінімізацыі моўнага і маўленчага тэарэтычнага матэрыялу патрабуе адбіраць матэрыял з улікам яго значнасці для дасягнення пастаўленых мэт і задач моўнай адукацыі;

камунікатыўна-рытарычны прынцып азначае, што працэс навучання патрэбна забяспечыць адпаведным зместам для авалодання вучнямі ўсімі відамі маўленчай дзейнасці (слуханне, гаварэнне, чытанне, пісьмо);

прынцып тэкстацэнтрызму мае на ўвазе адбор зместу навучання, які павінен забяспечыць арганізацыю адукацыйнага працэсу на аснове тэксту: тэкст разглядаецца ў якасці мэты (камунікатыўныя ўменні пададзены ў мэце навучання), зместу (вучні авалодваюць уменнямі ствараць тэксты розных тыпаў, стыляў і жанраў) і выніку навучання (авалоданне мовай як сродкам зносін).

Лінгвістычны матэрыял падаецца ў праграме лінейна: у V класе вывучаюцца фанетыка і арфаэпія, графіка і арфаграфія, лексіка і фразеалогія; у VI класе – склад слова і словаўтварэнне, назоўнік, прыметнік, займеннік, лічэбнік, у VII – дзеяслоў і яго формы (дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе), прыслоўе, службовыя часціны мовы і выклічнік. Сістэматычны курс сінтаксісу з'яўляецца прадметам вывучэння ў VIII–IX класах. Аднак першапачатковыя звесткі пра сінтаксіс і пунктуацыю ўводзяцца ўжо ў V класе. Гэта дазваляе на практыцы забяспечыць рэалізацыю такога метадычнага прынцыпу, як вывучэнне марфалогіі на сінтаксічнай аснове (пры вывучэнні часцін мовы выяўляецца іх сінтаксічная функцыя ў сказе). Акрамя таго, задоўга да вывучэння сістэматычнага курса сінтаксісу і пунктуацыі вучні знаёмяцца з асноўнымі сінтаксічнымі паняццямі, што дазваляе фарміраваць у іх пунктуацыйныя ўменні і навыкі, развіваць і ўдасканальваць граматычны лад маўлення, вучыць складаць словазлучэнні рознай будовы, сказы, тэксты і карыстацца імі ў практычнай маўленчай дзейнасці.

У кожным класе прадугледжваюцца ўводныя ўрокі, якія раскрываюць ролю і значэнне беларускай мовы ў жыцці чалавека і грамадства. Гэтыя ўрокі даюць магчымасць фарміраваць лінгвістычны светапогляд і ствараюць эмацыянальны настрой, што садзейнічае павышэнню цікавасці да прадмета і паспяховага яго вывучэння. Веды, атрыманыя на гэтых уроках, падагульняюцца і сістэматызуюцца ў раздзеле «Агульныя звесткі пра мову», які завяршае сістэматычны курс беларускай мовы ў XI класе.

Значнае месца ў праграме адводзіцца паўтарэнню вывучанага. У V класе раздзел «Паўтарэнне вывучанага ў I–IV класах», з'яўляючыся неабходным звяном паміж I і II ступенямі агульнай сярэдняй адукацыі, скіраваны на вырашэнне наступных задач: узнавіць і актуалізаваць, сістэматызаваць і паглыбіць веды, уменні і навыкі, набытыя ў пачатковых класах; у межах магчымага выявіць і ліквідаваць недахопы.

Работа па развіцці маўлення арганізуецца на кожным уроку, пры вывучэнні ўсіх раздзелаў і тэм курса беларускай мовы. Асобныя гадзіны на развіццё маўлення па гэтай прычыне не выдзяляюцца. Праграма адводзіць асобныя гадзіны толькі на пісьмовыя работы (напісанне пераказаў, перакладаў, сачыненняў, розных відаў дыктантаў).

У адпаведнасці з сучаснымі патрабаваннямі да моўнай і маўленчай падрыхтоўкі вучняў узмоцнена маўленчая накіраванасць курса беларускай мовы. Пры гэтым маўленчая тэорыя (маўленчыя паняцці: тэкст і яго будова, тып, стыль і жанр маўлення) набліжана да патрабаванняў практыкі, яна з'яўляецца асновай для свядомага фарміравання ўменняў і навыкаў камунікацыі. Апора на маўленчыя паняцці і правілы маўленчых паводзін садзейнічае свядомаму ўдасканаленню вуснага і пісьмовага маўлення вучняў, павышэнню культуры маўленчых паводзін.

Вывучэнне сінтаксісу ў VIII–IX класе наладжваецца на аснове структурна-семантычнага падыходу, адметнай асаблівасцю якога з'яўляецца тое, што пры аналізе

моўных з’яў прымаецца пад увагу не адзін які-небудзь аспект, а некалькі. Найважнейшымі з іх з’яўляюцца будова, значэнне і функцыя.

Шмат увагі надаецца выпрацоўцы ўменняў, неабходных для таго, каб тая ці іншая моўная з’ява выкарыстоўвалася ў маўленчай практыцы. Пры такой арганізацыі навучання галоўным дыдактычным матэрыялам з’яўляюцца тэксты, на аснове якіх вырашаюцца задачы, накіраваныя на засваенне нормаў літаратурнага вымаўлення, граматыкі, правапісу, узбагачаецца слоўнік вучняў, забяспечваецца іх выхаванне і развіццё. Выбар тэксту як дыдактычнай адзінкі стварае сінтаксічную аснову вывучэння моўных з’яў, якія па-за тэкстам не могуць раскрыць сваіх функцыянальных магчымасцей. Толькі ўступаючы ў граматыка-семантычныя адносіны ў тэксце, моўныя адзінкі здольныя перадаць змест выказвання. Тэкст на ўроках мовы з’яўляецца сродкам удасканалення камунікатыўных здольнасцей вучняў, забяспечвае магчымасць для развіцця маўленчых навыкаў слухання і разумення, чытання, гаварэння і пісьма.

Асноўная частка праграмы складаецца з трох кампанентаў: ведавага (тэарэтычны матэрыял), аперацыйнага (спосабы дзейнасці) і практычнага (уменні і навыкі), што ў сукупнасці і складае змест навучання.

(70 гадзін на год, 2 гадзіны на тыдзень;
з іх 10 гадзін – на пісьмовыя работы)

Роля беларускай мовы ў развіцці нацыянальнай культуры
(1 гадзіна)

Паўтарэнне вывучанага ў V–VII класах
(2 гадзіны)

Тэкст як сэнсава-граматычнае адзінства. Стылі і тыпы маўлення (паглыбленне).

Чытанне тэкстаў, вызначэнне іх тэмы, адрасата, мэтанакіраванасці і стылістычнай прыналежнасці.

Самастойныя і службовыя часціны мовы. Правапіс **не (ня), ні** з рознымі часцінамі мовы.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Называць асноўныя прыметы тэксту, вызначаць яго стыль і тып. Выяўляць у тэксце самастойныя і службовыя часціны мовы, рабіць іх марфалагічны разбор, правільна ўжываць у маўленні.

Сінтаксіс і пунктуацыя
(1 гадзіна)

Словазлучэнне: будова, значэнне, ужыванне
(4 гадзіны)

Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Граматычнае значэнне словазлучэння (азнаямленне). Віды падпарадкавальнай сувязі ў словазлучэнні: дапасаванне, кіраванне, прымыканне. Асаблівасці дапасавання і кіравання ў беларускай мове (у параўнанні з рускай). Непадзельныя словазлучэнні.

Класіфікацыя словазлучэнняў. Разгортванне словазлучэнняў, іх выкарыстанне пры апісаннях прадметаў, людзей, з’яў. Пераклад сказаў (тэкстаў) з адметнымі беларускімі словазлучэннямі.

Паглыбленне вывучанага пра навуковы і афіцыйны стылі маўлення.

Вызначэнне апорных словазлучэнняў у тэкстах, выяўленне іх сэнсава-стылістычнай ролі.

Пераказ тэксту навуковага стылю з выкарыстаннем апорных словазлучэнняў.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Знаходзіць словазлучэнні ў тэксце; выяўляць галоўнае слова, групаваць словазлучэнні паводле будовы і значэння; ствараць і разгортваць словазлучэнні з рознымі відамі сінтаксічнай сувязі; перакладаць сказы (тэксты) з адметнымі беларускімі словазлучэннямі; адрозніваць свабодныя словазлучэнні ад несвабодных; дакладна перадаваць змест прачытанага тэксту з выкарыстаннем апорных словазлучэнняў, выконваць сінтаксічны разбор словазлучэнняў.

ПРОСТЫ СКАЗ

Двухсастаўныя сказы: будова, значэнне, ужыванне

(19 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пісьмовую работу)

Сказ як сінтаксічная адзінка, яго асноўная функцыя. Тыпы сказаў паводле мэты выказвання і інтанацыйнага афармлення (апавядальныя, пытальныя, пабуджальныя; клічныя і няклічныя сказы). Простыя і складаныя сказы. Развітыя і неразвітыя сказы.

Парадак слоў у сказе. Лагічны націск.

Чытанне маналагічных і дыялагічных тэкстаў; падзел дэфармаваных тэкстаў на сказы, вызначэнне тыпу сказаў па мэце выказвання і інтанацыі. Вызначэнне межаў сказаў.

Знаходжанне сказаў, якія выражаюць галоўную думку ў тэксце, і тых, якія яго паясняюць.

Падрыхтоўка паведамлення на маральна-этычную тэму на аснове дзвюх-трох крыніц.

Кантрольны дыктант.

Двухсастаўныя сказы. Дзейнік і выказнік, сэнсава-граматычныя адносіны паміж імі.

Спосабы выражэння дзейніка. Спосабы выражэння выказніка (простага дзеяслоўнага, састаўнога дзеяслоўнага і састаўнога іменнага). Сувязь выказніка і дзейніка, выражанага колькасна-іменным словазлучэннем. Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам.

Пераказ зместу кінафільмаў, урыўкаў з мастацкіх твораў, радыё- і тэлеперадач з выкарыстаннем двухсастаўных сказаў.

Даданыя члены сказа: азначэнне, дапаўненне, акалічнасць, іх граматычнае значэнне. Спосабы выражэння даданых членаў сказа. Прыдатак як разнавіднасць азначэння.

Перабудова неразвітых двухсастаўных сказаў у развітыя.

Паглыбленне паняцця пра паслядоўную і паралельную сувязь сказаў у тэксце.

Чытанне і аналіз мастацкіх тэкстаў, вызначэнне ў іх сродкаў эмацыянальна-экспрэсіўнай выразнасці; спосабаў і сродкаў сувязі частак і сказаў. Складанне двухсастаўных развітых сказаў на тэмы, звязаныя з працай людзей розных прафесій; напісанне тэкстаў на аснове складзеных сказаў.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць двухсастаўныя неразвітыя сказы ў тэкстах; рабіць сінтаксічны разбор двухсастаўных неразвітых сказаў.

Дзяліць дэфармаваны тэкст на сказы і абазначаць іх межы; вызначаць сказы, якія выражаюць галоўную думку ў тэксце, і тыя, якія яго паясняюць; правільна інтанаваць апавядальныя, пытальныя і пабуджальныя сказы.

Адрозніваць развітыя сказы ад неразвітых, вызначаць мэтазгоднасць ужывання іх у тэксце; знаходзіць галоўныя і даданыя члены сказа; характарызаваць найбольш пашыраныя спосабы выражэння дзейніка і выказніка, вызначаць простыя дзеяслоўныя, састаўныя дзеяслоўныя і састаўныя іменныя выказнікі; ставіць працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам; рабіць сінтаксічны разбор двухсастаўных развітых сказаў.

Правільна далучаць выказнік да дзейніка; пераказваць змест радыё- і тэлеперадач. Складаць двухсастаўныя развітыя сказы на тэмы, звязаныя з працай людзей розных

прафесій, аб'ядноўваць іх у тэксты з дапамогай паслядоўнай і паралельнай сувязі; вызначаць у тэкстах сродкі эмацыянальна-экспрэсіўнай выразнасці.

Рыхтаваць паведамленні на маральна-этычную тэму на аснове дзвюх–трох крыніц.

Аднасастаўныя сказы: будова, значэнне, ужыванне

(5 гадзін, з іх 2 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Аднасастаўныя сказы, іх віды: пэўна-асабовыя, няпэўна-асабовыя, абагульнена-асабовыя, безасабовыя, назыўныя сказы (азнаямленне).

Паглыбленне паняцця пра публіцыстычны стыль.

Знаходжанне ў тэкстах аднасастаўных развітых і неразвітых сказаў, вызначэнне іх сэнсава-стылістычнай ролі, абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання. Замена двухсастаўных сказаў сінанімічнымі аднасастаўнымі. Пераклад з рускай мовы на беларускую мастацкага тэксту з апісаннем з'яў прыроды.

Кантрольны падрабязны пераказ тэксту з дадатковымі заданнямі.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць у тэкстах двухсастаўныя і аднасастаўныя сказы, адрозніваць іх па асноўных прыметах; ствараць вусныя і пісьмовыя разважанні з ужываннем аднасастаўных сказаў розных відаў; рабіць сінтаксічны разбор аднасастаўных сказаў.

Перакладаць з рускай мовы на беларускую тэксты з апісаннем з'яў прыроды; падрабязна пераказваць тэксты.

Няпоўныя сказы: будова, значэнне, ужыванне

(2 гадзіны)

Няпоўныя сказы. Працяжнік у няпоўным сказе.

Параўнальны аналіз маналагічных і дыялагічных тэкстаў, вызначэнне сродкаў моўнай выразнасці.

Абмеркаванне пэўнай падзеі ў форме дыялогу.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць у тэкстах няпоўныя сказы, вызначаць іх будову, мэтазгоднасць ужывання; адрозніваць няпоўныя двухсастаўныя сказы ад поўных аднасастаўных; карыстацца няпоўнымі сказамі ў маналагічным і дыялагічным маўленні; рабіць сінтаксічны разбор няпоўных сказаў; афармляць няпоўныя сказы на пісьме ў адпаведнасці з пунктуацыйнымі нормамі.

УСКЛАДНЕНЫ СКАЗ

Сказы з аднароднымі членамі: будова, значэнне, ужыванне

(9 гадзін, з іх 2 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Паняцце пра ўскладнены сказ. Сказы з аднароднымі членамі. Аднародныя і неаднародныя азначэнні. Знакі прыпынку ў сказах з аднароднымі членамі.

Сказы з абагульняльнымі словамі пры аднародных членах, знакі прыпынку.

Паглыбленне паняцця пра апісанне як тып маўлення.

Чытанне і аналіз тэкстаў з апісаннямі. Вызначэнне ў іх сэнсава-стылістычнай ролі сказаў з аднароднымі членамі, у тым ліку з абагульняльнымі словамі, абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання.

Водгук на празаічны або вершаваны твор.

Кантрольны дыктант.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вызначаць сказы з аднароднымі членамі, звязанымі спалучальнымі, супраціўнымі і размеркавальнымі злучнікамі, у тым ліку сказы з абагульняльнымі словамі пры аднародных членах, правільна афармляць іх на пісьме; выкарыстоўваць сказы з

аднароднымі членамі пры стварэнні пісьмовых тэкстаў; рабіць сінтаксічны разбор сказаў з аднароднымі членамі.

Пісаць водгук на празаічны або вершаваны твор.

Сказы са звароткамі, пабочнымі словамі, устаўнымі канструкцыямі: будова, значэнне, ужыванне

(8 гадзін, з іх 2 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Зваротак. Неразвітыя і развітыя звароткі, іх выдзяленне ў вусным і пісьмовым маўленні.

Пабочныя словы, словазлучэнні і сказы, устаўныя канструкцыі; знакі прыпынку.

Кантрольны падрабязны пераказ тэксту з дадатковымі заданнямі.

Чытанне лістоў знакамітых людзей, знаходжанне сказаў са звароткамі, пабочнымі словамі і выклічнікамі. Вызначэнне іх сэнсава-стылістычнай ролі, абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання.

Напісанне віншаванняў, афіцыйных пісьмаў і сяброўскіх лістоў.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вызначаць сказы са звароткамі, пабочнымі словамі, правільна інтанаваць іх, ужываць пры стварэнні вусных і пісьмовых тэкстаў розных стыляў, афармляць на пісьме; карыстацца пабочнымі словамі як сродкам сувязі сказаў і частак тэксту; рабіць сінтаксічны разбор сказаў са звароткамі, пабочнымі словамі, устаўнымі канструкцыямі і выклічнікамі.

Пераказваць апавядальныя тэксты з элементамі разважання; пісаць лісты, у тым ліку афіцыйныя пісьмы.

Сказы з адасобленымі членамі: будова, значэнне, ужыванне

(13 гадзін, з іх 3 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Паняцце пра адасабленне. Адасобленыя дапасаваныя і недапасаваныя азначэнні.

Сказы з адасобленымі прыдаткамі, знакі прыпынку.

Сказы з адасобленымі дапаўненнямі, знакі прыпынку.

Сказы з адасобленымі акалічнасцямі, знакі прыпынку.

Аналіз і пераказ мастацкіх тэкстаў на гістарычную тэму. Вызначэнне сэнсава-стылістычнай ролі адасобленых членаў сказа, абгрунтаванне мэтазгоднасці іх ужывання. Выяўленне ў іх апісання гістарычнай падзеі. Пераклад з рускай мовы на беларускую мову тэкстаў гістарычнай тэматыкі з элементамі апісання.

Сказы з адасобленымі ўдакладняльнымі членамі, знакі прыпынку.

Сачыненне-апісанне помніка гісторыі (культуры).

Кантрольная тэставая работа.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць у тэкстах сказы з адасобленымі членамі, вызначаць іх сэнсава-стылістычную ролю, абгрунтоўваць мэтазгоднасць ужывання; рабіць сінтаксічны разбор сказаў з адасобленымі членамі. Карыстацца сказамі з адасобленымі членамі ў вусных і пісьмовых выказваннях, правільна інтанаваць і ставіць знакі прыпынку.

Перакладаць з рускай мовы на беларускую мову тэксты гістарычнай тэматыкі; ствараць сачыненне-апісанне помніка гісторыі (культуры).

Сказы з параўнальнымі зваротамі

(2 гадзіны)

Параўнальны зварот. Знакі прыпынку пры параўнальных зваротах.

Выяўленне ў сказах і тэкстах параўнальных зваротаў, вызначэнне іх ролі ў маўленні.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вызначаць сказы з параўнальнымі зваротамі, ужываць іх пры стварэнні вусных і пісьмовых выказванняў, правільна інтанаваць і ставіць знакі прыпынку; адрозніваць параўнальныя звароты ад аманімічных сінтаксічных канструкцый.

Падагульненне і сістэматызацыя вывучанага за год
(2 гадзіны)

Рэзервовыя гадзіны
(2 гадзіны)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская літаратура»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбныя праграмы па беларускай літаратуры для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі распрацаваны ў адпаведнасці з канцэпцыяй вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура». Галоўная мэта навучання прадмету – далучэнне вучняў да мастацтва слова ў кантэксце духоўнага і сацыяльна-гістарычнага жыцця народа і фарміраванне на гэтай аснове мастацкага мыслення, эстэтычных пачуццяў, чытацкай і маўленчай культуры, выхаванне чалавека з глыбокім гуманістычным і дэмакратычным светапоглядам, з развітым пачуццём нацыянальнай і асабістай самапавагі, патрыёта, адданага агульначалавечым ідэалам, асобы з выразна выяўленымі творчымі схільнасцямі, здольнай успрыманне прыгожага выкарыстаць для выпрацоўкі стымулу маральнага, інтэлектуальнага і духоўнага развіцця.

Навучанне беларускай літаратуры ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі абумоўлена практычнай накіраванасцю і сарыентавана на рэалізацыю кампетэнтнаснага, сістэмнага, аксіялагічнага, камунікатыўна-дзейнаснага, культуралагічнага і культуратворчага падыходаў пры выкладанні ўсіх раздзелаў і тэм курса беларускай літаратуры.

Ва ўмовах рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу ў сучаснай адукацыі вынікам дасягнення мэт і задач літаратурнай адукацыі становяцца прадметныя кампетэнцыі: *літаратурная, каштоўнасна-светапоглядная, маўленчая, камунікатыўная, культуралагічная і культуратворчая.* Рэалізацыя такога падыходу прадугледжвае ўзмацненне дзейнасна-практычнага кампанента літаратурнай адукацыі.

Сістэмны падыход забяспечвае засваенне вучнямі ведаў пра літаратуру як сістэму, сфарміраваных у выглядзе паняццяў і рэалізаваных у разнастайных спосабах дзейнасці, што з’яўляецца асновай фарміравання *літаратурнай кампетэнцыі*.

Такі падыход накіроўвае на тое, каб вучні:

на ўроках беларускай літаратуры сістэматычна і паслядоўна авалодвалі гісторыка- і тэарэтыка-літаратурнымі ведамі [веды па тэорыі літаратуры – мастацкі твор, яго структура, сістэма вобразаў, аўтарская пазіцыя і інш.; тыпы літаратурнай творчасці (паэзія, проза); літаратурныя роды і жанры; асноўныя мастацкія кірункі і плыні і інш.];

[веды гісторыка-літаратурныя – звесткі пра шляхі і галоўныя этапы развіцця беларускай літаратуры ва ўзаемасувязі з сусветнай, найбольш важныя звесткі пра жыццёвы і творчы шлях пісьменнікаў, пра гісторыю напісання твораў і інш.];

ажыццяўлялі чытацкую дзейнасць – чытанне мастацкіх твораў, вало

данне тэхнікай і культурай чытання, неабходнай для ўспрымання, аналізу і інтэрпрэтацыі мастацкага твора; логіка-паняційная, аналітыка-сінтэтычная і ацэначная дзейнасць, накіраваная на індывідуальна-асобаснае прачытанне, успрыманне і засваенне мастацкага твора, яго родава-жанравых, кампазіцыйных асаблівасцей, маральна-эстэтычных вартасцей, грамадскага значэння, сувязі з эпохай.

Аксіялагічны падыход прадугледжвае фарміраванне ў вучняў сродкамі беларускай літаратуры сістэмы духоўна-маральных каштоўнасных арыентацый, нацыянальна-культурнай самаідэнтыфікацыі, гуманістычнага погляду на свет, выхаванне павагі да агульначалавечых культурных каштоўнасцей і садзейнічае фарміраванню ў вучняў *каштоўнасна-светапогляднай кампетэнцыі*.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход вызначае такую накіраванасць зместу навучання, пры якой засваенне яго адбываецца шляхам фарміравання ўсіх структурных кампанентаў маўленча-камунікатыўнай дзейнасці, і вучань разглядаецца як суб'ект дзейнасці і зносін, што з'яўляецца асновай фарміравання *маўленчай і камунікатыўнай кампетэнцый.*

Выхаванне маўленчай культуры, фарміраванне камунікатыўных уменняў і навыкаў, што забяспечваюць эфектыўнасць зносін у розных сферах чалавечай дзейнасці, – неабходная ўмова сацыялізацыі навучэнцаў. Развітое маўленне вучня – шлях да актыўнага самавыражэння і прызнання маўленчай асобы як у міжсуб'ектнай камунікацыі (у штодзённых стасунках з бацькамі, сябрамі, знаёмымі), так і ў дзелавой сферы (пры стварэнні вучэбных выказванняў на абсалютнай большасці ўрокаў па розных прадметах; у далейшай прафесійнай дзейнасці тых выпускнікоў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі, якія стануць прадстаўнікамі шэрага спецыяльнасцей з павышанай камунікатыўнай адказнасцю – сфера дзейнасці «чалавек – чалавек»).

У адносінах да літаратурнай адукацыі камунікатыўна-дзейнасны падыход звязаны з самавыяўленнем вучняў у розных відах маўленчай практыкі, авалоданнем імі жанрамі мастацкай літаратуры (казка, загадка, верш, байка, невялікая п'еса, пейзажныя і партрэтныя замалёўкі; пераклады мастацкіх тэкстаў); публіцыстычнымі жанрамі (нататка ў газету, інтэрв'ю, рэпартаж, водгук, рэцэнзія на прачытаны літаратурны твор, на твор жывапісу, музыкі, кінафільм або тэлеперадачу); літаратурна-крытычнымі жанрамі (праблемнае сачыненне, прадмова / пасляслоўе да прачытанай кнігі, анатацыя, эсэ, даклад, рэферат на літаратурную тэму); вучэбна-традыцыйнымі жанрамі (характарыстыкі – індывідуальныя, параўнальныя, групавыя – літаратурных герояў, сачыненні на літаратурную тэму, сачыненні на аснове асабістых назіранняў, уражанняў, разважанняў аб розных з'явах жыцця).

Развіццё вуснага і пісьмовага маўлення рэалізуецца праз разнастайнасць метадычных формаў і прыёмаў, захаванне сістэматычнасці, пераемнасці і практычнай накіраванасці гэтай працы ў розных узроставых групах.

Культуралагічны падыход звязаны з усведамленнем вучнямі літаратуры як феномена культуры, нацыянальна-культурнай спецыфікі беларускай літаратуры ў адзінстве з сусветнай мастацкай культурай, прадугледжвае развіццё здольнасці карыстацца культуразнаўчай інфармацыяй для патрэб камунікацыі і садзейнічае фарміраванню ў вучняў *культуралагічнай кампетэнцыі.*

Мэтай і вынікам рэалізацыі ў навучанні літаратуры *культуратворчага падыходу* з'яўляецца *культуратворчая кампетэнцыя*. Фарміраванне культуратворчай кампетэнцыі вучняў у працэсе навучання беларускай літаратуры – гэта фарміраванне не асобных базавых ведаў, літаратурна-творчых уменняў і навыкаў, а сістэмы цэласных аперацыянальных комплексаў розных відаў творчай дзейнасці, г. зн. навучанне ў дзейнасці праз уключэнне ў гэтую дзейнасць. Адукацыйны працэс трэба наладжваць так, каб на кожным уроку пры вывучэнні ўсіх раздзелаў і тэм вучэбнага прадмета «Беларуская

літаратура» вучні авалодвалі вопытам літаратурна-творчай дзейнасці. Рэалізацыя гэтай задачы адбываецца праз шырокае выкарыстанне відаў прадметна-творчай дзейнасці, якія рэалізуюць практыка-арыентаваны характар літаратурнай адукацыі. Вучэбны матэрыял, звязаны з фарміраваннем культуратворчай кампетэнцыі, пададзены ў раздзелах «Асноўныя віды вучэбнай дзейнасці вучняў па літаратуры» і «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў».

Аснову зместу беларускай літаратуры як вучэбнага прадмета складаюць чытанне і тэкстуальнае вывучэнне высокамастацкіх твораў нацыянальнай класікі і вядомых майстроў слова. Гэтыя творы вызначаюцца багатым пазнавальным і выхаваўчым патэнцыялам, з'яўляюцца даступнымі для вучняў пэўнага ўзросту. Цэласнае ўспрыманне і разуменне літаратурных твораў, фарміраванне ўменняў аналізаваць і інтэрпрэтаваць мастацкі тэкст магчыма толькі пры адпаведнай эмацыянальна-эстэтычнай рэакцыі чытача.

Курс V класа ў сістэме адзінай непарыўнай літаратурнай адукацыі навучэнцаў займае асобае месца як пераходны ад пачатковага этапа навучання (літаратурнае чытанне) да сярэдняга (літаратурнае навучанне).

Прапедэўтычны курс літаратуры мае на мэце сфарміраваць у вучняў уяўленне пра літаратуру як чалавеказнаўства і як мастацтва слова, якому ўласцівыя адметныя спосабы вобразнага адлюстравання жыцця. Усведамленне вучнямі чалавеказнаўчага аспекту літаратуры – пазнання свету і чалавека праз мастацкае, эстэтычнае іх адлюстраванне і ўспрыманне, праз маральна-эстэтычную ацэнку рэчаіснасці, жыццёвых з'яў і падзей – асноўнае ў курсе літаратуры V класа. Галоўным аб'ектам на ўроку літаратуры з'яўляецца мастацкі твор, яго жыццёва-пазнавальныя, мастацка-эстэтычныя, каштоўнасна-ацэначныя якасці.

Асноўная задача настаўніка на ўроках літаратуры ў V класе заключаецца ў тым, каб зацікавіць вучняў чытаннем, скіраваць іх увагу на пазнанне мастацкай прыроды фальклорных і літаратурных твораў, навучыць успрымаць літаратуру як мастацтва слова.

Напрамак вывучэння літаратуры ў V класе і прынцыпы структуравання зместу вызначаны ў адпаведнасці з логікай чытацкага ўспрымання мастацкага твора, калі асваенне жыццёвага матэрыялу (зместу) у яго вобразным увасабленні натуральна спалучаецца з пазнаннем і ўсведамленнем галоўных асаблівасцей літаратуры як мастацтва. Матэрыял пададзены сістэмна, згрупаваны ў адпаведныя тэматычныя блокі, для таго каб вучні авалодвалі параўнальным падыходам у працэсе аналізу мастацкіх твораў і іх кампанентаў. У выніку такога структуравання зместу кожны асобны твор выступае як адметная мастацкая з'ява, а ўсе тэксты, разам узятыя, дазваляюць убачыць ідэйна-тэматычную разнастайнасць літаратуры, яе эстэтычнае багацце. Пры гэтым настаўнік у працэсе асэнсавання твора дапамагае вучням назапашваць неабходныя літаратурныя веды на аснове засваення сутнасці канкрэтных тэарэтычных паняццяў. Па тэорыі літаратуры адабраны асобныя, даступныя ўзросту вучняў паняцці, звязаныя з мастацкім творам і яго кампанентамі (тэма, сюжэт, літаратурны герой у мастацкім творы; моўныя вобразныя сродкі – эпітэт, параўнанне), а таксама звесткі пра фальклор і некаторыя яго жанры.

У адпаведнасці з узроставымі і псіхалагічнымі асаблівасцямі пяцікласнікаў, іх жыццёвым і чытацкім вопытам быў вызначаны змест курса літаратуры – фальклорныя і літаратурныя творы, больш складаныя (у параўнанні з IV класам) і разнастайныя па тэматыцы і жанрах, мастацкіх асаблівасцях, якія даюць магчымасць шырокага «агляду» жыцця. Паколькі ў падлеткавым узросце фарміруецца сістэма каштоўнасных адносін да жыцця, адбываецца працэс самаўсведамлення асобы, яе духоўнага станаўлення, вялікая ўвага надаецца творам гераічнага, рамантычнага зместу, якія выяўляюць найважнейшыя грамадзянскія, маральна-этычныя якасці ў характары і паводзінах чалавека, яго адносінах да Радзімы, яе мінулага і сучаснага, да сваёй культуры і мовы, да захавання прыроды і г. д.

Такім чынам, у курсе літаратуры V класа дамінуе жанрава-тэматычны падыход, а ў цэнтры знаходзіцца мастацкі твор і яго будова.

Навучанне беларускай літаратуры ў VI класе з'яўляецца працягам прапедэўтычнага курса, распачатага ў V класе, які будуецца з улікам пераемнасці з папярэднімі этапамі

навучання і паступова, мэтанакіравана падводзіць вучняў да ўспрымання літаратуры на больш высокім узроўні ў наступных класах. Праграма прапануе творы больш складаныя па змесце і разнастайныя па сваіх мастацкіх асаблівасцях, працягвае знаёмства вучняў з жанрамі і тэматыкай фальклорных і літаратурных твораў, найважнейшымі прыёмамі і сродкамі вобразнага адлюстравання свету.

Пры вывучэнні твораў асаблівая ўвага ўдзяляецца паўнавартаснаму ўспрыманню вучнямі зместу і сэнсу прачытанага, пашырэнню іх чалавеказнаўчых, жыццёвых і эмацыянальна-вобразных уяўленняў. Па-ранейшаму вядучай застаецца ўстаноўка на ўсведамленне глыбіні і непаўторнасці мастацкага слова. Вывучэнне літаратурных твораў адбываецца ў адпаведнасці з логікай спасціжэння мастацтва слова: першаснае ўспрыманне – аналіз – абагульненне. У аснове зместу праграмы ляжыць ідэя Радзімы, родных вытокаў, а таксама агульны прынцып уладкавання Сусвету: я – мой род – народ – родная зямля – чалавецтва. Падабраны тэкставы матэрыял заключае ў сабе вялікі пазнавальны змест, мае несумненнае грамадска-выхаваўчае значэнне, дае вучням уяўленні пра літаратуру як чалавеказнаўства і мастацтва слова, асноўныя тэмы і вобразы літаратурнай творчасці, садзейнічае абуджэнню фантазіі, інтэлектуальнаму развіццю і эстэтычнаму ўзбагачэнню асобы.

Уводзіны ў свет міфатворчасці даюць першапачатковыя звесткі пра ўзнікненне вобразнага мастацкага слова, закліканы абудзіць у малодшых падлеткаў цікавасць да прыгожых і таямнічых поглядаў на свет нашых продкаў, даць уяўленне пра выкарыстанне міфалагічных вобразаў у літаратурных тэкстах.

Духоўнаму сталенню асобы, больш глыбокаму ўспрыманню нацыянальных каштоўнасцей і традыцый беларускага народа паспрыяе разгляд жанраў вусна-паэтычнай творчасці і літаратурнай песні, бо песня з'яўляецца багаццем душы чалавека і яднае народ. Вывучэнне лірычных твораў мае на мэце паглыбіць эстэтычны падыход да ўспрымання паэтычнага слова, адчування яго мілагучнасці, вобразнай яркасці і маляўнічасці на прыкладзе аналізу мастацкіх тропаў.

Празаічныя творы, асабліва вялікія па аб'ёме, вымагаюць папярэдняга самастойнага прачытання. Аднак перад гэтым пажадана звярнуць увагу вучняў на асноўныя моманты зместу і ключавыя пытанні, якія будуць разглядацца ў працэсе аналізу мастацкага тэксту. Вывучэнне аб'ёмных твораў прозы будзе эфектыўным толькі пры ўмове паўторнага чытання іх фрагментаў у класе, аналізу твора з удзелам настаўніка, які ставіць пытанні, прапануе заданні і робіць каментарыі. Празаічныя тэксты даюць магчымасць для больш шырокага ахопу жыццёвых з'яў і маральных праблем, далучаюць юных чытачоў да разумення характараў герояў і матываў іх учынкаў, адносін да іншых людзей, мінулага і сучаснага, прыроды і Радзімы. Вучні спасцігаюць пазіцыю і канцэпцыю аўтара-апавядальніка, яго ацэнкі і погляды на чалавека і свет. На матэрыяле прозы паглыбляюцца навыкі аналізу мастацкага тэксту, вуснага і пісьмовага пераказу, выразнага чытання. Падлеткі назапашваюць першапачатковыя веды пра асаблівасці эпічнага роду і асобных празаічных жанраў.

Вывучэнне чалавеказнаўчага зместу мастацкай літаратуры і яе аналіз як мастацтва слова павінны быць падпарадкаваны галоўнай задачы – абуджэнню цікавасці да чытання, да беларускай кнігі і роднага слова.

Навучанне беларускай літаратуры ў VII класе накіравана на выхаванне ўдумлівага, дасведчанага чытача, які разбіраецца ў асноўных вартасцях мастацкіх твораў, умее ацэньваць іх змест, мае добрае адчуванне і разуменне спецыфікі літаратуры, дастатковы чытацкі вопыт, уласны эстэтычны густ.

Вучні, якія ў папярэдніх класах пазнаёміліся з разнастайнасцю жанраў і тэматыкі літаратурных твораў, вобразаў, асноўнымі тропамі, працягваюць спасцігаць сутнасць слоўнага мастацтва, спецыфічныя законы яго функцыянавання. У VII класе ўвядзенне ў свет мастацкай літаратуры працягваецца праз параўнальны разгляд двух асноўных відаў (тыпаў) мастацкай творчасці – паэзіі і прозы, а таксама шляхам супастаўлення мастацкіх твораў з творамі публіцыстычнай, навуковай літаратуры.

Галоўнае ў VII класе – даць уяўленне пра літаратуру як мастацкую з'яву ў сістэме яе сувязей з іншымі відамі мастацтва, праз увагу да майстэрства пісьменніка, яго мастацкага таленту, з боку яе ўнутранай мастацка-эстэтычнай дыферэнцыяцыі (паэзія – проза); праз суадносіны з такімі не мастацкімі, але блізкімі да літаратуры па сваіх чалавеказнаўчых функцыях з'явамі, як публіцыстыка, гуманітарныя навукі (гісторыя).

У вучняў VII класа павінна быць сфарміравана ўяўленне пра тое, што паэзія – гэта не толькі рытмічная мова, але і мастацкая творчасць, якая абуджае моцныя перажыванні, пачуцці, выклікае асаблівую настроенасць душы пры ўспрыманні з'яў навакольнай рэчаіснасці. Проза – гэта слоўна-мастацкая творчасць, якой уласцівы шырокі агляд жыцця, аналіз жыццёвых з'яў у іх канкрэтным і вельмі разнастайным праяўленні; гэты від літаратуры пабуджае да разважанняў, пошуку ўласных адказаў на складаныя пытанні і праблемы.

Літаратурны матэрыял у VII класе падаецца асобнымі цыкламі-блокамі, якія аб'ядноўваюць творы, падобныя па сваіх ідэйна-тэматычных і мастацкіх якасцях, выяўляюць пэўныя спецыфічныя асаблівасці літаратуры. Такі падыход да структуравання матэрыялу ў працэсе навучання дае вучню магчымасць паглыбіцца ў мастацка-эстэтычную атмасферу, атрымаць сістэмнае ўяўленне пра суадносіны жанраў, тэм і г. д.

Курс VIII класа засяроджвае ўвагу вучняў на розных спосабах паказу рэчаіснасці і чалавека ў літаратуры, г. зн. на літаратурных родах і адпаведных ім жанрах, жанравых формах з уласцівымі ім вобразна-выяўленчымі асаблівасцямі і сродкамі.

У праграме відавочна павышаюцца патрабаванні да авалодання паэтыкай мастацкага твора. Дзякуючы сістэмнай арганізацыі літаратурнага матэрыялу, мэтанакіраванай падачы яго адпаведнымі блокамі ствараюцца такія дыдактычныя ўмовы і сітуацыі, калі вучань на працягу некалькіх урокаў «пагружаецца» ў пэўную родава-жанравую сістэму і натуральна спасцігае асаблівасці гэтага віду твораў і тыя літаратуразнаўчыя паняцці, якія з імі звязаны. Такі спосаб структуравання зместу забяспечвае дастатковую гатоўнасць вучняў да аналізу мастацкага твора і падводзіць да засваення прадмета ў гісторыка-храналагічным аспекце ў наступных класах.

Праграма ўлічвае індывідуальныя творчыя магчымасці васьмікласнікаў, іх жыццёвы і чытацкі вопыт, агульнае і літаратурнае развіццё. Яна прапануе больш складаныя (у параўнанні з папярэднімі класамі) па змесце і форме творы, замацоўвае і паглыбляе звесткі па тэорыі літаратуры, знаёміць са спецыфікай адлюстравання рэчаіснасці і чалавека ў лірыцы, эпасе і драме, развівае ўвагу да мастацкага слова, выпрацоўвае адпаведную моўную культуру, фарміруе чытацкія інтарэсы і прыярытэты.

Праграмай прадугледжана вывучэнне літаратуры ў суаднесенасці з іншымі відамі мастацтва: музыкай, жывапісам, тэатрам, кіно, тэлебачаннем; гэта спрыяе ўспрыманню літаратуры як мастацтва, фарміраванню каштоўнасных арыентацый вучня.

Чалавеказнаўчы аспект прадмета – пазнанне свету і чалавека праз іх мастацкае адлюстраванне і ўспрыманне, праз маральна-эстэтычную каштоўнасную ацэнку рэчаіснасці – забяспечваецца падборам твораў, якія даюць магчымасць шырокага агляду жыцця, пранікнення ў самыя разнастайныя яго сферы. Параўнальны спосаб прэзентацыі матэрыялу, які прадугледжвае супастаўленне блізкіх або кантрасных па змесце і форме твораў, садзейнічае спасціжэнню галоўных асаблівасцей літаратуры і іншых відаў мастацтва, узмацняе развіццёвую скіраванасць курса.

У васьмікласнікаў мэтанакіравана фарміруюцца эстэтычны падыход да мастацкага твора, свядомыя адносіны да яго ўспрымання і ацэнкі. Эфектыўнасць літаратурнага навучання дасягаецца ў працэсе аналізу зместу і формы, спасціжэння аўтарскай канцэпцыі свету і чалавека, асэнсавання канфлікту, характараў герояў, матываў іх паводзін і ўчынкаў. Выхаваўчае ўздзеянне твора на чытачоў ажыццяўляецца ўсёй яго цэласнай мастацкай прыродай. Этычнае і эстэтычнае разглядаюцца ў гарманічным адзінстве.

Па тэорыі літаратуры вылучаны тэрміны і паняцці, звязаныя з літаратурнымі родамі і жанрамі.

Праграма складаецца з пяці раздзелаў, у кожнага з іх – свае пазнавальныя, дыдактычныя, выхаваўчыя задачы. Параўнальны аналіз твораў, прадстаўленых у першым

раздзеле, тэматычна блізкіх, але розных у мастацкіх адносінах (верш, апавяданне, драма), дасць вучням эмпірычнае ўяўленне пра спосабы адлюстравання рэчаіснасці ў лірыцы, эпасе, ліра-эпасе, драме. Наступныя раздзелы дапамогуць усвядоміць асаблівасці кожнага літаратурнага роду, яго фальклорныя вытокі, удасканаліць навыкі аналізу твораў розных жанраў з улікам іх родавай спецыфікі. Вывучэнне лірычных твораў спрыяе паглыбленню эстэтычнага ўспрымання вучняў, абвастрае адчуванне паэтычнага слова, яго яркасці, вобразнасці, мілагучнасці. Эпічныя, ліра-эпічныя і драматычныя творы дапамагаюць спасцігнуць жыццёвыя рэаліі і маральныя праблемы, зразумець характары герояў, матывы іх паводзін і ўчынкаў, усвядоміць аўтарскую пазіцыю пісьменніка, даведацца пра мінулае і сучаснае.

Асноўная мэта навучання беларускай літаратуры ў IX класе – сфарміраваць у вучняў цэласнае ўяўленне пра беларускую літаратуру ад старажытнасці да пачатку XX стагоддзя, дапамагчы асэнсаваць ідэйна-мастацкі змест лепшых твораў беларускага мастацкага слова. На гэтым этапе навучання інтэнсіўна фарміруецца сістэма каштоўнасных арыентацый, ідэалаў і перакананняў, інтарэсаў і схільнасцей. Таму ў вучэбную праграму ўключаны творы маральна-этычнай праблематыкі, дзе выяўляюцца канфлікты характараў, ідэй, поглядаў. Мастацкія тэксты размешчаны ў паслядоўнасці, адпаведнай асноўным этапам развіцця літаратуры.

Гісторыка-храналагічны прынцып канструявання зместу літаратурнай адукацыі ў IX класе паспрыяе фарміраванню гістарычнага падыходу да літаратурных з'яў, першапачатковаму разуменню ўзаемасувязей і ўзаемаўплыву ў творчасці розных пісьменнікаў, успрыманню літаратуры як працэсу.

Значным кампанентам зместу літаратурнай адукацыі з'яўляецца сістэма тэарэтыка- і гісторыка-літаратурных паняццяў, звязаных з фарміраваннем уяўленняў аб развіцці і станаўленні мастацтва слова. У працэсе навучання ў IX класе паглыбляюцца веды вучняў пра структуру мастацкага твора, літаратурныя роды і жанры ў гістарычным аспекце, даецца ўяўленне пра асаблівасці творчай манеры, стылю пісьменніка. Асэнсаванне тэарэтычных пытанняў паспрыяе больш глыбокаму ўспрыманню літаратуры як мастацтва. У працэсе вывучэння манаграфічных тэм прадугледжана атрыманне вучнямі крытыка-біяграфічных ведаў пра жыццё і творчасць пісьменнікаў.

У IX класе вядзецца работа па актуалізацыі, паглыбленні і сістэматызацыі ведаў і ўменняў, атрыманых у папярэдніх класах. На гэта скіраваны розныя віды работы з літаратурным матэрыялам. Акрамя традыцыйных формаў урока шырока практыкуюцца семінары, дыспуты, чытацкія канферэнцыі і г. д. Метады навучання ў сваёй сукупнасці спрыяюць праяўленню ўсіх функцый літаратуры: пазнавальнай, выхаваўчай, эстэтычнай, эўрыстычнай, камунікатыўнай, геданістычнай. Накіраванасць методыкі на рэалізацыю толькі адной з іх, напрыклад пазнавальнай, аслабляе ўздзеянне літаратуры на асобу вучня. Агульным патрабаваннем для ўсіх метадаў навучання з'яўляецца сарыентаванасць на эстэтычную сутнасць літаратуры, яе мастацкую спецыфіку. Умелае спалучэнне метадаў навучання з задачамі грамадзянскага, патрыятычнага выхавання робіць працэс спасціжэння ведаў яшчэ больш мэтанакіраваным і выніковым. Назапашванне маральных і эстэтычных уражанняў, наступная іх сістэматызацыя і абагульненне, тэарэтычнае асэнсаванне ўзбагачаюць жыццёвы вопыт вучняў, уплываюць на іх духоўна-інтэлектуальнае сталенне.

Развіццё асобы пры вывучэнні літаратуры адбываецца ў двух асноўных напрамках: развіваюцца агульныя і ўласна мастацкія здольнасці. Гэты працэс можа быць паспяховым пры ўмове творчай скіраванасці навучання і рэалізацыі спецыяльнай сістэмы аналітычных і творчых заданняў.

Для развіцця пазнавальных інтарэсаў, выхавання мастацка-эстэтычнага густу і фарміравання цэласнага светапогляду вучняў пры навучанні беларускай літаратуры мэтазгодна прадугледжваць рэалізацыю міжпрадметных сувязей перш за ўсё з такімі вучэбнымі прадметамі, як «Беларуская мова», «Руская літаратура», «Мастацтва (айчынная і сусветная мастацкая культура)», «Гісторыя Беларусі». Міжпрадметныя сувязі актуалізуюцца на ўсіх этапах навучання, іх рэалізацыя ў адукацыйным працэсе ўзбагачае

дыялог літаратуры з іншымі відамі мастацтва (жывапіс, музыка, фотамастацтва, кіно, тэатр і інш.), эфектыўна ўздзейнічае на маральна-этычнае, інтэлектуальнае, эмацыянальнае, эстэтычнае развіццё асобы.

Структура ўрокаў беларускай літаратуры і іх форма абумоўліваюцца мэтавымі ўстаноўкамі, узростам вучняў, мастацкай своеасаблівасцю твора, этапамі яго вывучэння. Гутарка і лекцыя, чытанне і абагульненне, аналіз і сачыненне, абарона праектаў і завочная экскурсія, «паэтычная хвілінка» і работа з вучэбным дапаможнікам – усе гэтыя формы навучання маюць сваю спецыфіку, якая праяўляецца ва ўнутранай логіцы разгортвання ўрока, і забяспечваюць такія яго якасці, як цэласнасць, навучальная, выхаваўчая і развіццёвая накіраванасць, праблемнасць, дзейнасны характар, дыялагічнасць.

У адукацыйнай практыцы могуць выкарыстоўвацца як традыцыйныя, так і электронныя сродкі навучання, якія павінны быць скіраваны на дасягненне мэт і задач літаратурнай адукацыі.

Літаратуры ў сістэме адукацыі і выхавання належыць асаблівая культуратворчая роля: яна здольная пераўтвараць унутраны свет асобы і ўплываць на духоўнае ўзбагачэнне жыцця, рабіць яго па-сапраўднаму цікавым, змястоўным, насычаным. З гэтай прычыны неабходна імкнуцца ўключыць вучняў у працэс пазакласнай работы і выхавання.

Факультатыўныя заняткі, праца літаратурных гурткоў, сістэматычны выпуск насценных і радыёгазет, бюлетэняў, часопісаў і альбомаў; падрыхтоўка спецыяльных літаратурных стэндаў, тэматычных выставак, аглядаў сучаснай літаратуры; правядзенне літаратурных ранішнікаў, вечароў, віктарын, алімпіяд і свят, сустрэч з пісьменнікамі, дзеячамі культуры і мастацтва – усё гэта спрыяе стварэнню ў класе атмасферы творчасці, духоўнасці, павагі да кнігі, да мастацкага слова.

Для арганізацыі факультатыўных заняткаў па беларускай літаратуры ў V–IX класах распрацавана адпаведнае вучэбна-метадычнае забеспячэнне: вучэбныя праграмы, дапаможнікі для вучняў і дапаможнікі для настаўнікаў.

На вывучэнне літаратуры ў V–VI класах адведзена па 70 гадзін (з іх адпаведна 62 гадзіны – на вывучэнне твораў, 4 гадзіны – на творчыя работы, 4 гадзіны – на ўрокі па творах для дадатковага чытання), у VII–VIII класах – 53 гадзіны (з іх 47 гадзін – на вывучэнне твораў, 4 гадзіны – на творчыя работы, 2 гадзіны – на ўрокі па творах для дадатковага чытання). У IX класе таксама 53 гадзіны (з іх 48 гадзін – на вывучэнне твораў, 4 гадзіны – на творчыя работы, 1 гадзіна – на ўрок па творах для дадатковага чытання).

Са спіса твораў, прапанаваных для дадатковага чытання, настаўнік выбірае тыя, выкарыстанне якіх ён лічыць найбольш дарэчным у пэўным класным калектыве, улічваючы індывідуальныя магчымасці вучняў і наяўнасць тэкстаў у бібліятэчным фондзе.[1]

[1] Творы, прапанаваныя ў спісе для дадатковага чытання, можна знайсці ў кнігах серыі «Школьная бібліятэка», якія знаходзяцца ў бібліятэчным фондзе ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі.

Рэзерв вучэбнага часу настаўнік выкарыстоўвае па сваім меркаванні на чытанне і асэнсаванне літаратурных твораў.

Гадзіны, адведзеныя на творчыя работы, настаўнік размяркоўвае ў адпаведнасці з уласным каляндарна-тэматычным планам.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(53 гадзіны)

Уводзіны

(1 гадзіна)

Чалавек як галоўны аб’ект увагі мастацкай літаратуры, спосабы яго паказу ў творах. Тры роды літаратуры: эпічны, лірычны, драматычны.

І. Роды мастацкай літаратуры
(7 гадзін)

Рыгор Барадулін. «Трэба дома бываць часцей». Адносіны чалавека да роднага дому, мясцін, дзе праходзіла дзяцінства і юнацтва. Пачуцці і перажыванні, звязаныя з успамінамі пра родных і блізкіх, як выяўленне духоўнасці асобы. Выкарыстанне вобразных магчымасцей мовы (эпітэты, метафары), рытмічных сродкаў. Адметнасць аўтарскай інтанацыі.

Віктар Карамазаў. «Дзяльба кабанчыка». Асуджэнне духоўнага адчужэння дарослых дзяцей ад бацькоўскага дому. Клопат маці пра дзяцей і душэўная чэрствасць, няўвага да яе з боку дачок і зяця. Усведамленне сынам Сцяпанам віны перад бацькамі, шчымлівае пачуццё жалю да хворай маці. Майстэрства пісьменніка ў абмалёўцы вясковага побыту, характарыстыка герояў праз іх паводзіны і ўчынкі, мастацкія дэталі. Характэрныя прыметы эпічнага твора.

Аляксей Дудараў. «Вечар». Лёсы састарэлых адзінокіх жыхароў сучаснай вёскі. Вобразы Ганны, Мульціка, Гастрыта, іх чалавечыя драмы, жыццёвыя праблемы і клопаты. Вобразы-сімвалы сонца, калодзежа, вады, вечара. Сутыкненне розных жыццёвых філасофій Мульціка і Гастрыта: Мульцік – добразычлівы да людзей, сумленны, жартаўлівы, працавіты; Гастрыт – нікчэмны, пануры, азлоблены на ўсіх чалавек. Майстэрства Аляксея Дударава. Асаблівасці сюжэтнай, кампазіцыйнай пабудовы п’есы. Сімвалічнасць фіналу драмы.

Тэорыя літаратуры. Тэма, ідэя, праблематыка мастацкага твора (паглыбленне паняццяў). Роды мастацкай літаратуры.

Мастацтва[2]**.** Музыка: І. Лучанок. «Трэба дома бываць часцей» (сл. Р. Барадуліна). Тэатральнае мастацтва: «Вечар» тэле-, радыё-, тэатральныя спектаклі (у пастаноўцы Нацыянальнага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы і іншых тэатраў краіны).

[2] Разгляд твораў рубрыкі «Мастацтва», якія выкарыстоўваюцца ў якасці ілюстрацыйнага матэрыялу, адбываецца ў першую чаргу з апорай на вядомае і на выбар настаўніка. Дадатковыя гадзіны для знаёмства з такімі творамі вучэбнай праграмай не прадугледжаны.

ІІ. Лірычныя жанры
(13 гадзін)

Народныя песні: «Бяроза з лістом...», «Зелянеюць, зелянеюць лугі, сенажаці...». Народная вусна-паэтычная творчасць – крыніца лірычнай паэзіі. Віды народных песень. Паэтыка народнай песні: глыбокі лірызм, яркая вобразнасць, сімволіка, гіпербалізацыя, інверсія і інш.

ГРАМАДЗЯНСКАЯ ЛІРЫКА

Янка Купала. «Спадчына». Лірычная споведзь паэта. Абвостранае пачуццё любові да Бацькаўшчыны, сцвярджэнне гістарычнага права беларусаў на нацыянальную і сацыяльную незалежнасць. Спалучэнне высокага грамадзянскага пафасу з гранічнай шчырасцю лірычнага выказвання.

Максім Багдановіч. «Слуцкія ткачыхі». Тэма гістарычнага мінулага. Выяўленне любові да Радзімы і волі праз вобраз васількa – сімвал Бацькаўшчыны. Спалучэнне высокага патрыятычнага пафасу з задушэўнасцю выказвання. Кампазіцыя верша, яго мілагучнасць.

Уладзімір Караткевіч. «Беларуская песня». Гонар паэта за сваю Радзіму, яе гісторыю, родную мову, за духоўна багатых і шчырых людзей. Высокі патрыятычны пафас. Урачыстасць інтанацыі, эмацыянальнасць выказвання, своеасаблівасць рытму, метафарычнасць мовы.

ФІЛАСОФСКАЯ ЛІРЫКА

Максім Танк. «Шчасце». Роздум паэта пра сэнс жыцця чалавека, яго прызначэнне на зямлі. Радзіма, мова, сяброўства – аснова чалавечага шчасця. Апавядальнасць інтанацыі, рытмічны малюнак верша.

Анатоль Вярцінскі. «Жыццё даецца, каб жыццё тварыць...». Філасофскае асэнсаванне глыбінных асноў чалавечага быцця, сучаснага і вечнага. Злітнасць лёсу чалавека з лёсам Радзімы і свету, усведамленне адказнасці за жыццё на зямлі. Сцвярджэнне актыўнай жыццёвай пазіцыі чалавека-грамадзяніна, чалавека-творцы. Інтанацыйна-сінтаксічны малюнак вершаў.

ІНТЫМНАЯ ЛІРЫКА

Максім Багдановіч. «Раманс». Паэтызацыя ўзвышанага і прыгожага пачуцця – кахання. Лірычная споведзь паэта, светлы сум, лёгкі дакор лёсу за немінучае расстанне з каханай. Мастацкая выразнасць і пластычнасць вобразаў; інтымнасць, цеплыня, даверлівасць інтанацыі, вытанчанасць, дасканаласць паэтычнай формы.

Аркадзь Куляшоў. «Бывай». Пяшчотнае і шчымлівае развітанне з юнацкім каханнем. Глыбокі лірызм у выяўленні пачуццяў і перажыванняў – болю, горычы, смутку ад вымушанага расстання з каханай – як адметнасць жанру элегіі. Багацце асацыяцый, цеплыня і задушэўнасць выказвання, песеннасць і меладычнасць верша.

ПЕЙЗАЖНАЯ ЛІРЫКА

Якуб Колас. «О, край родны, край прыгожы!..» (урывак з паэмы «Сымон-музыка»). Паэтызацыя прыгажосці роднай старонкі, захапленне непаўторнасцю беларускіх пейзажаў. Адчуванне лірычным героем сваёй духоўнай сувязі з зямлёй продкаў. Майстэрства паэта ў перадачы шматколернасці навакольнага свету. Выяўленне паўнаты і радасці жыцця праз вобразны і інтанацыйны лад верша.

Максім Багдановіч. «Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...». Паэтычная адухоўленасць з'яў прыроды, захапленне гармоніяй і прыгажосцю ціхай зорнай ночы. Сцвярджэнне непарыўнай еднасці чалавека з прыродай. Захапленне навакольлем, перададзенае праз эпітэты, метафары. Глыбіня пачуццяў, даверлівасць інтанацыі. Маляўнічасць вобразаў. Меладычнасць верша. Выразнасць і пластычнасць мовы.

КЛАСІЧНЫЯ ЖАНРЫ ЛІРЫКІ

Максім Багдановіч. «Санет» («Замёрзла ноччу шпаркая крыніца...»). Выяўленне неадольнасці стваральных сіл жыцця, увасобленых у вобразе гаючай крыніцы. Перанос гэтага сімвала на розныя станы чалавечага духу. Класічная дасканаласць і выразнасць формы санета, яго рытмічны лад, меладычнасць мовы.

Анатоль Грачанікаў. «Святі, кахання чыстая зара...». Раскрыццё глыбока інтымных перажыванняў лірычнага героя. Актава – класічная форма паэзіі; яе дасканаласць і ўплыў на выяўленчыя асаблівасці верша. Афарыстычнасць мовы, выразнасць рытму і інтанацыі. Асаблівасці рыфмоўкі радкоў.

Максім Багдановіч. «Трыялет» («Калісь глядзеў на сонца я...»). Філасофскі роздум паэта пра сэнс чалавечага існавання, пра бясконцасць сусвету і шчасце пазнання яго чалавекам. Абвостраная ўспрымальнасць лірычнага героя, яго выключнасць у параўнанні з іншымі людзьмі, не здольнымі зразумець і прыняць яго перакананні. Вытанчанасць формы трыялета, рытміка-інтанацыйны лад твора.

Тэорыя літаратуры. Паняцце пра лірыку. Жанры літаратуры, класічныя жанры лірыкі. Лірычны герой. Маналагічная форма лірычных твораў. Паглыбленне паняццяў пра вершаскладанне, рытміка-інтанацыйныя і вобразна-выяўленчыя сродкі паэтычнай мовы.

Мастацтва. Музыка: «Песняры. Залаты дыск»: кампакт-дыск; «Песняры. Лепшыя песні» (ч. 1): кампакт-дыск. «Троіца»: кампакт-дыск (гурт «Троіца»); М. Забэйда-Суміцкі.

«Ластаўкі ў страсе»: кампакт-дыск і інш. Жывапіс: «Мая зямля»: альбом (уклад. В. Трыгубовіч); «Беларускі савецкі жывапіс»: альбом (уклад. А. В. Аладава) і інш. Фотамастацтва: «Пакланіся прыродзе»: альбом; В. Алешка. «Спатканне з лесам»: альбом; С. Плыткевіч. «Мая Беларусь»: альбом; Г. Ліхтаровіч. «Добры дзень, Беларусь»: альбом.

III. Эпічныя жанры
(14 гадзін)

Якуб Колас. «Хмарка». Сувязь паэтыкі апавядання з вуснай народнай творчасцю, з формай казкі. Алегарычна-філасофскі змест твора, яго патрыятычны пафас. Адказнасць кожнага чалавека перад сваёй Бацькаўшчынай за яе дабрабыт і росквіт як галоўная ўмова асабістага шчасця. Роля пейзажу ў раскрыцці ідэі твора.

Уладзімір Караткевіч. «Паром на бурнай рацэ». Гістарычная аснова апавядання. Характарыстыка галоўных герояў твора Горава і Пора-Леановіча. Элементы рамантычнай паэтыкі ў творы: зварот да гістарычнай тэмы, павышаная эмацыянальнасць аповеду, кантраснасць вобразаў і характараў, драматызацыя дзеяння і карцін прыроды. Роля канкрэтных апісанняў, мастацкіх дэталей у раскрыцці характараў. Тэма і ідэя апавядання.

Генрых Далідовіч. «Губаты». Ідэя дабрыні і міласэрнасці да прыроды. Майстэрства пісьменніка ў перадачы шматфарбнасці навакольнага свету праз апісанне пушчы і яе жыхароў, псіхалагізацыя вобраза ласяняці Губатага. Трагічны фінал – праява хцівасці і жорсткасці людзей. Лірычнасць апавядання. Развіццё сюжэта, кампазіцыя твора.

Васіль Быкаў. «Жураўліны крык». Мастацкая праўда ў паказе вайны. Паводзіны чалавека ў экстрэмальнай сітуацыі. Раскрыццё ў трагічных абставінах характараў герояў. Вытокі подзвігу старшыны Карпенкі, байцоў Глечыка, Фішара, Свіста. Праблема маральнага выбару. Глыбіня псіхалагічнага аналізу ў раскрыцці вобразаў Аўсеева і Пшанічнага. Арыгінальнасць кампазіцыі. Лірычны элемент у аповесці, яго роля.

Тэорыя літаратуры. Эпас як літаратурны род і яго жанры: апавяданне, аповесць (паглыбленне паняццяў), навела. Эпізод, сюжэт, кампазіцыя ў эпічным творы (паглыбленне паняццяў). Вобраз-характар і спосабы яго раскрыцця (апісанне ўчынкаў і паводзін, партрэт, пейзаж, мова героя, аўтарская характарыстыка). Аўтар-апавядальнік у эпічным творы (паглыбленне паняцця).

IV. Ліра-эпічныя жанры
(6 гадзін)

Янка Купала. «Магіла льва». Зварот да гістарычнага мінулага. Паэтычнае асэнсаванне народнай легенды. Рамантызаваныя вобразы Наталькі і Машэкі. Вастрыня драматычнага канфлікту. Пафас лірыка-філасофскіх адступленняў. Гуманістычна-патрыятычны змест паэмы, асаблівасці яе кампазіцыі.

Аркадзь Куляшоў. «Маці». Адлюстраванне трагізму падзей Вялікай Айчыннай вайны ў баладзе. Бязмежная самаахвярнасць маці. Фальклорныя вытокі сюжэта твора, сродкі раскрыцця вобразу маці. Выкарыстанне народна-паэтычнай вобразнасці (зваротаў, тропаў, рытмікі).

Кандрат Крапіва. «Ганарысты Парсюк». Крытыка чалавечых заган і недахопаў: невуцтва, ганарыстасці, фанабэрлівасці, агрэсіўнасці. Прыёмы і сродкі стварэння камічных сітуацый. Народная мудрасць, гумар у байцы. Блізкасць мовы байкі да гутарковай. Мараль у байцы як выяўленне аўтарскай пазіцыі.

Тэорыя літаратуры. Ліра-эпічныя літаратурныя жанры. Паэма: сюжэт і кампазіцыя, лірычныя адступленні, эмацыянальнасць мовы. Літаратурная балада (паглыбленне паняцця). Мараль у байцы як выяўленне аўтарскай пазіцыі.

Мастацтва. Жывапіс: ілюстрацыі беларускіх мастакоў да паэмы Янкі Купалы «Магіла льва».

V. Драматычныя жанры
(4 гадзіны)

Янка Купала. «Паўлінка». Жанравая адметнасць п'есы. Канфлікт новага і старога пакаленняў засцянковай шляхты ў камедыі. Вобраз Паўлінкі. Высмейванне шляхецкай пыхлівасці і духоўнай абмежаванасці. Камічнае і драматычнае ў вобразе Адольфа Быкоўскага. Самабытнасць камедыйных характараў Сцяпана Крыніцкага і Пранціся Пустарэвіча. Майстэрства аўтара ў абмалёўцы персанажаў, індывідуалізацыя іх мовы. Сцэнічнае ўвасабленне камедыі.

Тэорыя літаратуры. Драма як літаратурны род. Драматычныя жанры: трагедыя, драма, камедыя. Характэрныя асаблівасці драматычных жанраў: канфлікт, сюжэт, характар, сцэна, карціна, дыялог, рэпліка, рэмарка. Выяўленне аўтарскай пазіцыі ў драматычным творы.

Мастацтва. Тэатральнае мастацтва: тэатральныя і тэлевізійныя спектаклі (на выбар настаўніка, з улікам канкрэтных магчымасцей).

Рэзерв вучэбнага часу
(1 гадзіна)

Паўтарэнне і падагульненне вывучанага за год
(1 гадзіна)

Усяго: на вывучэнне твораў – 47 гадзін;
на творчыя работы – 4 гадзіны;
на ўрокі па творах для дадатковага чытання – 2 гадзіны.

Спіс твораў для завучвання на памяць

Рыгор Барадулін. «Трэба дома бываць часцей».
Янка Купала. «Спадчына».
Максім Багдановіч. «Раманс».
Уладзімір Караткевіч. «Паром на бурнай рацэ» (урывак са слоў: «Рака шалела...», заканчваючы словамі: «...два ці тры зеленаватыя яблыкі»).
Кандрат Крапіва. «Ганарысты Парсюк».

Спіс твораў для дадатковага чытання

Вячаслаў Адамчык. «Дзікі голуб».
Васіль Быкаў. «Страта».
Віталь Вольскі. «Несцерка».
Аляксей Дудараў. «Кім».
Віктар Карамазаў. «Прыліпала».
Уладзімір Караткевіч. «Лісце каштанаў».
Павел Місько. «Грот Афаліны».
Міхась Стральцоў. «Адзін лапаць, адзін чунь».
Алег Салтук. Зб. «На далонях жыцця».
Іван Чыгрынаў. «Бульба».
Фрыдрых Шылер. Балада «Кубак».
Яўгенія Янішчыц. «Зорная паэма».

Асноўныя віды работ па літаратуры ў VIII класе

Беглае чытанне мастацкіх, навукова-папулярных і публіцыстычных тэкстаў. Выразнае чытанне мастацкіх твораў (эпічных, лірычных, ліра-эпічных, драматычных).

Складанне плана эпічнага твора ці ўрыўка з яго.

Вусны і пісьмовы пераказ (выбарачны, падрабязны, творчы) невялікага эпічнага твора ці ўрыўка з яго.

Вуснае і пісьмовае сачыненне-разважанне па вывучаным творы: разгорнуты адказ на пытанне, праблемная характарыстыка (індывідуальная,

параўнальная, групавая) герояў твора. Складанне плана ўласнага вуснага і пісьмовага выказвання.

Інсцэніраванне мастацкіх твораў. Вусны і пісьмовы водгук ці рэцэнзія на самастойна прачытаны твор, твор выяўленчага мастацтва, прагледжаныя кінафільм, тэлеперадачу (з матывацыяй уласных адносін да герояў і падзей).

Сачыненне на аснове асабістых назіранняў, уражанняў аб падзеях і з'явах жыцця.

Асноўныя патрабаванні да ведаў, уменняў і літаратурнага развіцця вучняў VIII класа

Вучні павінны

***ведаць*:**

аўтараў, назвы і змест праграмных твораў;

сюжэт апавядальных твораў, учынкі і ўзаемаадносіны персанажаў;

роды літаратуры (эпічны, лірычны, драматычны), іх асноўныя жанры (у фальклоры і літаратуры) і мастацкія асаблівасці, сродкі адлюстравання жыцця і спосабы паказу чалавека ў творах гэтых жанраў;

творы, прапанаваныя для завучвання на памяць;

***умець*:**

узнаўляць мастацкія карціны, створаныя пісьменнікам;

вызначаць танальнасць, настраёвасць мастацкага твора, яго эстэтычны пафас;

падрабязна, сцісла або выбарачна пераказваць (вусна і пісьмова) невялікі эпічны твор або ўрывак з эпічнага твора;

вылучаць эпізоды або дэталі, важныя для характарыстыкі дзеючых асоб, устанаўліваць прычынна-выніковую сувязь паміж падзеямі і паводзінамі герояў у творы, разумець падтэкст;

характарызаваць героя мастацкага твора па яго ўчынках, паводзінах, перажываннях у святле праблемнага пытання настаўніка;

вызначаць ідэйна-мастацкую ролю элементаў сюжэта вывучаных эпічных, ліра-эпічных і драматычных твораў (экспазіцыю, завязку, кульмінацыю, развязку);

знаходзіць выяўленчыя сродкі мовы і вызначаць іх ролю ў стварэнні вобраза, раскрыцці тэмы твора;

разумець аўтарскую пазіцыю ў творы;

выразна, у патрэбным тэмпе чытаць уголас літаратурны твор з улікам родавых, жанравых і стылёвых адметнасцей, выяўляючы аўтарскую пазіцыю і свае адносіны да адлюстраванага;

складаць план эпічнага твора ці ўрыўка з яго;

рыхтаваць вуснае і пісьмовае сачыненне-разважанне (разгорнуты адказ, адказ на пытанне і паведамленне пра героя), апісваць свае ўражанні ад розных з'яў жыцця;

даваць вусны водгук на самастойна прачытаны літаратурны твор і творы іншых відаў мастацтва, выказваючы свае адносіны да герояў і падзей.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Русский язык»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с белорусским и русским языками обучения и воспитания

РУССКИЙ ЯЗЫК

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения русскому языку – сформировать у учащихся систему знаний о языке и речи; научить их пользоваться языком во всех видах речевой деятельности (чтение, слушание, письмо, говорение), в избранных сферах применения языка; развивать интеллектуальную, духовно-нравственную, коммуникативную, гражданскую культуру учащихся.

Задачи обучения русскому языку:

языковое и речевое развитие учащихся на основе усвоения знаний о системе русского языка на всех его уровнях (фонетическом, лексическом, морфологическом, синтаксическом), правил функционирования языковых средств в речи, норм русского литературного языка (произносительных, речевых, морфологических, синтаксических, орфографических и пунктуационных); обогащение словарного запаса и грамматического строя речи учащихся; формирование правописных умений и навыков, умений пользоваться языком в различных видах речевой деятельности (языковая и речевая компетенции);

формирование коммуникативных умений на основе овладения учащимися речеведческими понятиями (культура устной и письменной речи, текст, типы речи, стили речи, жанры речи, правила речевого общения), способами выражения мысли в устной и письменной форме, умений создавать самостоятельные связные высказывания различных стилей, типов и жанров речи (коммуникативная компетенция);

формирование речевой культуры учащихся на основе освоения языка как системы сохранения и передачи культурных ценностей, как средства постижения русской и национальной культуры в контексте общемировой; развитие способности пользоваться культурологическими сведениями для обеспечения полноценной коммуникации (лингвокультурологическая компетенция);

развитие средствами языка интеллектуальной, духовно-нравственной, коммуникативной, гражданской культуры учащихся (социокультурная компетенция).

Реализация указанной цели и задач достигается в процессе формирования языковой, речевой, коммуникативной, социокультурной и лингвокультурологической компетенций.

Курс русского языка для V–IX классов направлен прежде всего на применение полученных знаний и умений в речевой практике.

Оптимальными и эффективными подходами, определяющими теоретическую и методическую базу обучения языку и речи, являются системно-

функциональный, коммуникативно-деятельностный, социокультурный и лингвокультурологический.

Системно-функциональный подход предполагает усвоение системы русского языка, единиц разного уровня с точки зрения значения, строения и назначения в речи; отбор и организацию языкового материала для создания различных видов речевой деятельности, *формирования языковой и речевой компетенций учащихся.*

Коммуникативно-деятельностный подход определяет такую организацию и направленность занятий по русскому языку, при которой цель обучения связана с обеспечением максимального приближения учебного процесса к реальному процессу общения. Объектом обучения с позиции этого подхода является речевая деятельность во всех ее видах. В основе коммуникативно-деятельностного подхода заложена не столько реальность самих ситуаций, сколько реальность деятельности учащихся в предлагаемых ситуациях, что способствует *формированию коммуникативной компетенции.*

Лингвокультурологический подход к обучению русскому языку позволяет сориентировать все уровни владения языком на *формирование лингвокультурологической компетенции*, воспитание речевой культуры учащихся на основе освоения языка как средства постижения русской и национальной культуры в контексте общемировой.

Лингвокультурологический подход к обучению языку относится также к деятельностному типу. Его реализация предполагает не только ознакомление с духовными ценностями, способами выражения которых являются язык, литература, искусство, история и др., но и овладение умениями пользоваться полученными знаниями в процессе общения.

Системно-функциональный подход к обучению учащихся предопределил выбор *линейно-опережающего и концентрического принципов построения содержания* обучения русскому языку в V–IX классах как наиболее соответствующих современным требованиям к организации процесса обучения, развитию и воспитанию языковой и речевой личности. Линейность структуры содержания обучения обеспечивает последовательное изучение многоуровневой системы языка, опережение – параллельное формирование языковых, речевых и коммуникативных умений.

Опережение осуществляется благодаря изучению в V классе пропедевтического раздела «Синтаксис», раздела «Лексика», в VI и VII классах – раздела «Состав слова. Словообразование», изучению на синтаксической основе раздела «Морфология».

Речевые разделы «Культура речи», «Текст», «Стили речи» изучаются концентрически с V по IX класс, «Жанры речи» – с VI по IX класс, что позволяет учитывать возрастные возможности учащихся, обеспечивать сравнительно раннее ознакомление с необходимым теоретическим материалом для формирования речевых умений, а также прочность усвоения в результате возвращения к теме в каждом последующем классе на новом уровне и в расширенном объеме.

Линейно-опережающий и концентрический принципы дают возможность осознавать языковые и речевые явления во взаимосвязи и одновременно формировать и совершенствовать языковую, речевую и коммуникативную компетенции учащихся.

Учебный материал для изучения в V–IX классах группируется по блокам с учетом основных содержательных линий и представлен как перечисление учебных разделов, составляющих основу данного учебного предмета и предъявляемых учащемуся как объект усвоения:

1. Язык и речь. Культура речи. Стили речи. Жанры речи. Текст.
2. Фонетика. Орфоэпия. Графика.
3. Орфография.
4. Лексика и фразеология.
5. Состав слова и словообразование.
6. Грамматика.

6.1. Морфология и правописание частей речи.

6.2. Синтаксис и пунктуация.

Принципами отбора содержания обучения являются:

учет функционально-семантических особенностей фактов языковой системы;

минимизация теоретических сведений на основе их значимости для речевой деятельности;

учет общих и специфических особенностей белорусского и русского языков;

опора на этнокультуру (при отборе дидактического материала);

опора на текст как на предмет обучения и как на продукт речевой деятельности.

Языковой курс каждого класса открывается разделом «Текст», содержание которого вооружает учащихся необходимыми знаниями по теории текстообразования и развивает умение свободно создавать тексты с учетом речевой ситуации.

В содержании программы выделена рубрика «Виды речевой деятельности». Это ***обучающие*** виды работ по развитию связной письменной речи учащихся, включаемые учителем в контекст изучения основных разделов курса русского языка. Выделение часов на их проведение планирует учитель, исходя из общего количества часов, отведенных на изучение данной темы. Работа над указанными видами деятельности может проводиться как в процессе урока, так и при подготовке к нему учащихся дома. Проведение учебных занятий по развитию связной речи учащихся является обязательным.

Содержание учебного материала для повторения в конце изученного курса планирует учитель на основе учета усвоенных в течение года знаний, умений и навыков и систематизированного теоретического и практического материала, изложенного в «Требованиях к знаниям, умениям и навыкам учащихся», включающих «Основные требования к результатам учебной деятельности», рассредоточенные по разделам.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
(70 ч)

ПОВТОРЕНИЕ ИЗУЧЕННОГО В VII КЛАССЕ (2 ч)
ТЕКСТ (4 ч)

Текст и его основные признаки (углубленное повторение). Внутренняя и внешняя форма текста. Средства реализации авторского замысла.

Функциональные стили: языковые средства.

Виды деятельности*: устное учебное сообщение, анализ текста, составление плана текста, устное изложение текста по составленному плану, определение композиционной схемы текста, работа со словарями, письмо по памяти, сжатое изложение, составление тезисов предложенного текста.*

ЖАНРЫ РЕЧИ (2 ч)

Конспект. Содержание, композиция, речевое оформление конспекта.

Виды деятельности: *устное сообщение по опорному конспекту, анализ текста, выявление ключевых предложений текста, анализ образцов конспекта, составление конспекта, составление Памятки о правилах конспектирования.*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся:

анализ средств реализации авторского замысла, языковых средств функциональных стилей;

композиционное оформление текстов различных жанров; связное развертывание заданной темы, коммуникативно оправданный выбор языковых средств для жанров различных стилей, выбор средств выражения авторского отношения к изображаемому.

СИНТАКСИС И ПУНКТУАЦИЯ

Словосочетание (6 ч)

Строение словосочетания. Грамматическое значение словосочетания (ознакомление). Свободные и несвободные словосочетания (ознакомление).

Виды синтаксической связи слов в словосочетании: согласование, управление, примыкание.

Грамматическая норма. Согласование определений с определяемым словом; нормативное употребление падежной формы слова при управлении.

***Виды деятельности**: анализ текста, устное изложение, выборочное изложение, составление учебного сообщения по таблице.*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся:

вычленение из предложений словосочетаний, определение вида синтаксической связи в словосочетании;

уместное употребление в предложении синонимичных словосочетаний.

Предложение (18 ч)

Предложение как единица синтаксиса: основные признаки предложения, строение простого предложения (повторение). Классификация предложений. Порядок слов в предложении (повторение). Логическое ударение.

Грамматическая основа. Подлежащее, способы его выражения. Глагольное сказуемое (простое, составное), способы его выражения. Составное именное сказуемое, способы его выражения.

Второстепенные члены предложения. Дополнение прямое и косвенное. Определение согласованное и несогласованное. Приложение. Обстоятельство и его виды: времени, места, образа действия, меры и степени, причины, цели, условия, уступки.

Двусоставные и односоставные предложения. Односоставные предложения: определенно-личные, неопределенно-личные, безличные, назывные. Неполные предложения.

Грамматическая норма. Употребление полной и краткой форм прилагательного в составном именном сказуемом.

Пунктуационная норма. Тире между подлежащим и сказуемым. Дефис при приложении. Знаки препинания в конце предложения (повторение).

***Виды деятельности:** составление учебных сообщений по данным в учебнике таблицам, схемам; анализ текста; письмо по памяти; подробное (сжатое) изложение; мини-сочинение, сочинение-повествование; составление учебного сообщения по схеме; составление аналитической таблицы; перевод словосочетаний с белорусского языка на русский; составление описания костюма или внешности человека; анализ эпистолярного текста; придумывание оригинальных названий; составление*

лингвистических загадок по аналогии с данными образцами; формулирование наставлений современнику; анализ текста кулинарного рецепта; создание текста в жанре репортажа и путевых записок (по аналогии с образцами); анализ и составление диалогов.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся:

анализ порядка слов и интонационных средств в высказывании; различение простого и сложного предложений, определение типа простого предложения по количеству главных членов (двусоставное, односоставное), анализ членов предложения, синтаксический разбор простого предложения; составление предложения по заданным образцам с учетом синонимии двусоставных и односоставных предложений;

выражение побуждения в различных ситуациях общения с учетом синонимии языковых средств; использование вопросительных конструкций для побуждения и сообщения (риторический вопрос); использование текстообразующей роли предложения для развертывания темы текста, формирования типа речи, оформления связности текста.

Простое осложненное предложение (26 ч)

Понятие об осложнении простого предложения.

Предложения с однородными членами. Однородные и неоднородные определения. Знаки препинания при однородных членах предложения.

Понятие об обособлении.

Обособленные определения. Обособленные приложения. Обособленные обстоятельства.

Обособленные члены предложения, выраженные существительными с предлогами ***несмотря на***, ***вопреки***, ***благодаря***, ***вследствие***, ***согласно***, ***при наличии***, ***ввиду***, ***за неимением*** и др.

Обособленные члены со значением уточнения, пояснения, присоединения.

Знаки препинания в предложениях с обособленными членами.

Знаки препинания в предложениях, имеющих оборот со словом ***как***.

Предложения с вводными словами, обращениями и междометиями.

Грамматическая норма. Согласование сказуемого с подлежащими, образующими однородный ряд. Согласование определения с определяемыми словами, образующими однородный ряд. Включение в однородный ряд слов, обозначающих сопоставимые понятия. Соблюдение норм управления слов, объединенных в однородном ряду. Видо-временное соотношение глаголов-сказуемых и деепричастий. Правильное построение предложений с обособленными определениями, приложениями, обстоятельствами. Правильное интонирование осложненных предложений.

Пунктуационная норма. Запятая между однородными членами при отсутствии союза. Запятая между однородными определениями. Запятая между однородными членами, соединенными союзами. Знаки препинания при однородных членах с обобщающими словами. Выделение обособленных определений и приложений запятыми или тире. Выделение обособленных обстоятельств запятыми. Выделение обособленных уточняющих членов предложения запятыми. Знаки препинания при вводных словах, вводных предложениях, обращениях и междометиях. Пунктуация в предложениях, имеющих оборот со словом ***как***.

Виды деятельности: *составление учебных сообщений; анализ текста; развернутый ответ на вопрос; устное изложение-повествование, подробное (выборочное) изложение, изложение с дополнительным творческим заданием, сжатое изложение; написание изложения с включением в текст описания памятника; устное изложение содержания текста письма; сочинение – описание состояния человека, конкретных предметов, явлений, действий; сочинение – описание памятника; сочинение-рассуждение со значением оценки действительности; перевод текста с белорусского на русский язык; составление тезисного плана текста; устное публицистическое выступление; составление объявлений.*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся:

обнаружение и разграничение конструкций, осложняющих предложение; составление осложненных предложений по заданным образцам; интонирование осложненных предложений; обнаружение пунктограмм в осложненном предложении; синтаксический анализ предложений с однородными, обособленными членами, вводными единицами, обращениями;

использование осложняющих конструкций как средства увеличения объема информации простого предложения в текстах научного и официально-делового стилей; использование осложняющих конструкций как средства дополнительной характеристики предметов, действий в предложениях текста-описания и текста-повествования; использование вводных единиц как средства логичности речи, выражения авторской позиции в рассуждении.

ПОВТОРЕНИЕ ИЗУЧЕННОГО В VIII КЛАССЕ (3 ч)

Контрольные письменные работы – 7 ч: диктанты – 2 (2 ч), изложения с дополнительным заданием – 2 (4 ч), тестовая работа – 1 (1 ч).

Резервное время – 2 ч.

Для диагностики усвоения теоретических сведений, сформированности учебно-языковых и коммуникативных умений и навыков рекомендуются следующие *формы контроля*:

диктанты различного вида;

изложение (подробное, сжатое, выборочное, с дополнительным заданием);

сочинение (сочинение-повествование, сочинение-описание, сочинение-рассуждение);

письмо по памяти;

учебное сообщение с использованием таблиц и схем;

различные виды разборов в пределах изученного материала;

тестовая работа.

Требования к умениям и навыкам, которыми должны овладеть учащиеся в процессе изучения всех разделов, указаны в рубриках программы после каждой темы: «Грамматическая норма», «Пунктуационная норма», «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся».

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Русская литература»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с белорусским и русским языками обучения и воспитания

РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Целью изучения литературы является приобщение учащихся к искусству слова в контексте движения духовной и социально-исторической жизни народа и развитие на этой основе художественного мышления и эстетических чувств, творческих способностей, читательской и речевой культуры, формирование нравственно-эстетических ориентаций.

Содержание литературного образования составляют **четыре основных компонента**: 1) знания; 2) умения; 3) опыт творческой деятельности; 4) система норм отношения к миру, людям, себе.

Первый компонент учебного предмета «Русская литература» – знания – формируется путем освоения разнообразного историко- и теоретико-литературного материала: а) произведений русского фольклора и литературы; б) отдельных образцов словесного искусства народов мира; в) сведений об основных периодах русского и мирового художественного процесса; г) критико-биографических сведений о жизни и творчестве виднейших писателей; д) основных теоретико-литературных понятий.

Все эти элементы содержания учебного предмета представлены в программе комплексно, во взаимосвязи историко-функционального, проблемно-тематического, жанрово-родового аспектов, с соблюдением принципов преемственности и доступности.

Изучение русской литературы того или иного периода соотносится с белорусской (например, переход к реализму, расцвет реализма и т. п.) и с зарубежной литературами, предусматривает сопоставление художественных образов, сюжетов, проблематики художественных произведений, принадлежащих к разным национальным литературам, выявление в них общего и в то же время неповторимого, особенного.

Основой учебных курсов всех классов являются литературные произведения, которые отбирались с учетом их художественных достоинств, общечеловеческой значимости, воспитательной ценности, места в творчестве писателя и в истории литературы, актуальности для нашего времени, доступности и интереса для учащихся.

В аннотациях программ, которые носят рекомендательный характер, внимание учителей обращается на гуманистический смысл произведения, диалектическую связь

социального, конкретно-исторического и общечеловеческого в нем, художественное своеобразие, авторскую позицию.

Объем знаний о личности писателя, его творческой эволюции определяется в зависимости от возраста учащихся, количества часов, отведенных на изучение темы, а также его места в литературном курсе.

Программа содержит и целый комплекс теоретико-литературных понятий, отбор которых осуществляется по следующим критериям:

а) жанрово-родовая специфика изучаемого произведения;

б) функциональная роль теоретического понятия в основании конкретной литературной темы;

в) его значимость в формировании предметных компетенций.

Учителям предоставляется возможность дифференцировать материал в зависимости от уровня подготовленности класса. Освоение новых теоретических понятий опирается на преемственность между этапами литературного обучения, которая обеспечивается постепенным усложнением «опорных» теоретико-литературных категорий, закреплением приобретенных знаний и развитием умений использовать их при анализе художественных текстов.

Второй компонент содержания литературного образования – система специальных (читательских) умений – формируется на основе знаний теории, истории литературы, понимания специфики художественного произведения. Он создает базу для дальнейшего литературного самообразования учащихся.

Программа ориентирует учителя на формирование и развитие у учащихся следующих читательских умений:

умений, связанных с художественным восприятием литературного произведения (представлять, воображать картины и образы, созданные писателем; высказывать первичные впечатления и др.);

аналитических умений (анализ эпизода, сюжета, композиции, художественного языка и др.);

синтезирующих умений (умений сопоставлять, обобщать, делать выводы);

умений, связанных с оценкой художественного произведения.

Третий компонент – опыт самостоятельной литературно-творческой деятельности. Он приобретается учащимися при условии полноценного первичного восприятия текста на эмоционально-образном уровне, самостоятельного его интерпретирования, проявления личностного отношения к произведению в процессе работы над устными и письменными сочинениями разных жанров, творческого пересоздания словесного текста в другие виды искусства (словесное рисование, иллюстрирование, мизансценирование и др.).

Четвертый компонент содержания литературного образования – формирование системы норм отношения к миру, людям, себе – обеспечивается прежде всего отбором произведений для обязательного изучения, чтения и обсуждения, дополнительного чтения. Программа ориентирует учителя не только на изучение литературы, но и на воспитание учащихся ее средствами. Эта идея реализуется в содержании и структуре программы, предусматривающей не только систематизацию знаний о литературе и искусстве, но и их осмысление на мировоззренческом, философском и эстетическом уровнях. Таким образом, изучение литературы призвано обеспечить понимание учащимися ее роли и значения для собственного духовного становления, для развития самосознания и нравственного самоопределения.

В контексте компетентностного подхода следует стремиться к усилению практико-ориентированной направленности литературного образования, реализуемой через различные виды деятельности: сопоставление произведений разных видов искусства, выполнение творческих упражнений, подготовка проектов, проведение читательских конкурсов и конференций, литературных диспутов, постановка фрагментов произведений, подбор иллюстративного фото-, аудио- и видеоматериала.

Формирование литературоведческой компетенции предполагает освоение теоретико-литературных (ритм и рифма в народной лирической песне; романтическое и

реалистическое изображение жизни; ирония, гротеск, иносказание, антитеза и др.) и историко-литературных знаний, способность применения их в процессе анализа произведения.

Формирование учебно-познавательной компетенции реализуется в процессе самостоятельной работы учащихся. Наиболее полно проявляется в проектной деятельности, предусматривающей длительный подготовительный этап: планирование, поиск и выбор необходимой информации в сети Интернет, литературоведческих словарях и справочниках, отбор и структурирование учебного материала и т. д.

Формирование ценностно-смысловой компетенции осуществляется в процессе изучения произведений, отражающих внутренний мир человека, раскрывающих мотивы его поступков и моральный выбор.

Формирование культуротворческой компетенции происходит в процессе изучения культурного и историко-философского контекста произведения, сопоставления произведений разных видов искусства. Предполагает не только выполнение отдельных творческих упражнений, но и создание на их основе собственного творческого продукта.

Курс **V** класса занимает особое место в системе литературного образования как переходный от начального обучения к среднему звену, что и обусловливает критерии отбора произведений, принципы расположения в программе и методику их изучения.

Произведения, предлагаемые для изучения, сгруппированы в разделы на основе проблемно-тематической близости. Ведущая литературоведческая проблема этого курса – род литературы: учащиеся получают представления о лирических, эпических, драматических произведениях.

В разделе «Устное народное творчество и литература» обобщаются знания учащихся о фольклорных произведениях, полученные в начальной школе. Эпический род в разделе представлен сказками и мифами, лирический – народными песнями, стихотворениями А. Н. Майкова, А. В. Кольцова, И. С. Никитина, драматический – пьесой-сказкой С. Я. Маршака «Двенадцать месяцев». Сопоставляя произведения устного народного творчества с авторскими по тематической и родовой близости, учащиеся осмысливают значимость фольклора в истории литературы, расширяют свои представления о ее жанрово-родовой специфике.

В раздел «Писатели о детстве» включены произведения Н. А. Некрасова, В. Г. Короленко, А. П. Чехова, В. И. Белова, в которых описывается живая, многокрасочная картина детской жизни.

Раздел «Писатели о природе» состоит из разных родов художественных произведений. Лирика представлена лучшими образцами русской классики. Раздел открывают стихотворения поэтов XIX века. Небольшой объем произведений позволяет неторопливо проследить развитие мыслей, чувств авторов, вслушаться в мелодику стиха, обучить учащихся выразительному исполнению. Связь жизни людей и природы учащиеся выявляют, изучая очерки К. Г. Паустовского, повесть М. М. Пришвина «Кладовая солнца». Стихотворения русских поэтов XX века не только обеспечивают учащимся смену художественных впечатлений, но и стимулируют целостный, активный и творческий характер восприятия пейзажной лирики.

В раздел «Историческое прошлое в литературных произведениях» включены произведения М. Ю. Лермонтова, И. С. Тургенева, Л. Н. Толстого, главная мысль которых определяется словами пушкинского летописца из трагедии «Борис Годунов»: «Минувшее проходит предо мною…».

Раздел «Мир приключений, фантастики в литературных произведениях» особенно интересен учащимся этого возраста. Предложенные отрывки из повести К. Булычева вызовут желание прочитать ее полностью.

Повторение в конце года посвящено обобщению теоретических знаний учащихся.

Список для дополнительного чтения носит рекомендательный характер. В нем содержатся произведения широкого жанрово-тематического диапазона, отобранные с учетом возрастных особенностей учащихся и их читательских интересов.

Произведения из списка для дополнительного чтения могут стать основой для уроков внеклассного чтения. Уроки внеклассного чтения рекомендуется проводить в форме читательской конференции, дидактической игры, литературной гостиной.

Принцип построения курса литературы **VI** класса – жанрово-хронологический: от былины и летописи до современной повести и лирической поэзии. Учащиеся получают представление о жанрах художественной литературы и фольклора, обучаются элементам сравнительного анализа. Заметно возрастает роль аналитической работы, самостоятельного литературного творчества учащихся.

Изучение раздела «Устное литературное творчество и литература» способствует выявлению взаимодействия фольклора и художественной литературы.

Впервые учащиеся знакомятся с таким жанром древнерусской литературы, как летопись («Повесть временных лет»).

Особенности басни как вида эпического произведения раскрываются при изучении произведений И. А. Крылова. Для рассмотрения на уроке учителю предлагается на выбор несколько басен. При изучении творчества И. А. Крылова рекомендуется использовать словесное рисование, иллюстрирование, театрализацию, составление кадроплана.

Раздел «Рассказ как эпический жанр» представлен произведениями И. С. Тургенева, А. П. Чехова, А. И. Куприна, В. Г. Распутина.

Раздел «Стихотворение как лирический жанр» предшествует разделу «Повесть как эпический жанр». Такой порядок расположения материала не только обеспечивает учащимся смену художественных впечатлений, но и создает условия для прочтения крупных эпических произведений до начала их изучения. Жанровые особенности повести раскрываются при изучении произведений А. С. Пушкина, Н. В. Гоголя, Л. Н. Толстого, М. Горького, В. О. Богомолова.

Раздел «Из зарубежной литературы» представлен произведением Джека Лондона («На берегах Сакраменто»).

В курсе русской литературы VI класса предусмотрено также проведение уроков внеклассного чтения, основой для которых могут стать произведения из списка для дополнительного чтения.

Структура программы **VII** класса в значительной степени повторяет структуру курса VI класса: ее разделы соответствуют отдельным периодам русской литературы. Таким образом реализуется хронологический принцип расположения материала, способствующий формированию у семиклассников начальных представлений о закономерностях развития русской литературы, о ее связи с историческими событиями.

В курсе литературы VII класса повторяются, систематизируются, углубляются основные литературные понятия, на более высоком уровне рассматривается литературное произведение как художественное единство. Учащиеся обучаются элементам сравнительного анализа.

Содержание курса **VIII** класса строится по хронологическому принципу – от античной литературы до нашего времени. Учащиеся получают начальное представление об особенностях античной литературы, литературы эпохи Возрождения, русской классической литературы XIX века, литературы XX века.

В VIII классе на более высоком уровне рассматривается литературное произведение как художественная целостность, в процессе анализа которого выявляется значение композиции, сюжета, их элементов в раскрытии авторской концепции. Акцентируется внимание учащихся на многообразии приемов в создании характера литературного героя.

В теоретико-литературном плане внимание учащихся **IX** класса сосредоточивается на вопросах: автор – его герои – читательское восприятие. Продолжается начатая в предыдущем классе работа над литературным произведением как художественной целостностью.

Обучение в IX классе предполагает интенсивное литературное развитие учащихся, для чего требуется основательная начитанность и более глубокое овладение теорией литературы как инструментом анализа художественных текстов.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

(53 ч, из них 6 ч на внеклассное чтение)

Введение (1 ч)

Художественная литература как вид искусства. Изображение в литературе жизни народа с древнейших времен до наших дней.

Автор произведения, его отношение к изображаемому.

Чтение художественной литературы как одно из условий духовного формирования личности и сотворчества с писателем. Чтение как труд и творчество.

ОТ ДРЕВНИХ ВРЕМЕН ДО НАЧАЛА XIX в.

Античная литература (1 ч)

Хронологические и географические границы античной литературы. Ее непреходящая ценность как художественного «детства человеческого общества» (К. Маркс). Античность и искусство.

Для дополнительного чтения

«Песнь о Роланде».

Ермолай-Еразм. «Повесть о Петре и Февронии Муромских».

Эсхил. «Прометей прикованный».

И. А. Бунин. «Эсхил».

ЛИТЕРАТУРА ЭПОХИ ВОЗРОЖДЕНИЯ

Обзор (1 ч)

Возрождение как величайший прогрессивный период в европейской истории и культуре.

Учение гуманистов о сущности человека и его отражение в литературе. Скульптура Микеланджело, живопись Леонардо да Винчи, Рафаэля. Лирика Ф. Петрарки, «Дон Кихот» М. де Сервантеса.

У. Шекспир. Сонеты. (2 ч)

Слово об У. Шекспире.

Сонеты: **23, 30, 60, 98** (в переводе С. Я. Маршака). Образность, задушевность, философская глубина, жизнеутверждающий пафос.

Теория литературы. Понятие о сонете.

Для дополнительного чтения

У. Шекспир. «Ромео и Джульетта».

М. де Сервантес. «Дон Кихот» (главы из романа).

ЛИТЕРАТУРА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

А. С. Пушкин. «Редеет облаков летучая гряда...», «К морю», «Узник», «Сожженное письмо»; поэма **«Цыганы».** (5 ч)

А. С. Пушкин в период южной ссылки. Романтическая настроенность поэта. Политическая позиция А. С. Пушкина. Романтические традиции в литературе Дж. Г. Байрона и А. С. Пушкина.

Лирика. Гуманистическое содержание лирики Пушкина. Вольнолюбивые мотивы в лирике Пушкина. Художественное совершенство пушкинской поэзии.

«Цыганы». Картины быта и нравов «детей природы». Темы свободы, воли и рока. Истоки трагедии Алеко. Старый цыган и Алеко. Мариула и Земфира. Авторская позиция в поэме. Роль пейзажа.

Теория литературы. Романтический герой. Элегия. Жанр лиро-эпической поэмы.

Литература и искусство. Иллюстрации к поэме «Цыганы» (И. Т. Богдеско, Н. И. Альтман и др.). Опера С. В. Рахманинова «Алеко».

Для дополнительного чтения

А. С. Пушкин. «Погасло дневное светило...», «Птичка», «Кавказ», «Кинжал», «Кто, волны, вас остановил...», «Свободы сеятель пустынный...», поэма «Кавказский пленник».

М. Ю. Лермонтов. «Ангел», «Она не гордой красотою...», «Выхожу один я на дорогу...», «Молитва» («В минуту жизни трудную...»). (3 ч)

Трагическая судьба поэта и ее отражение в творчестве. Пафос вольности и протеста в лирике Лермонтова. Мотивы тоски, одиночества. Поиск счастья и гармонии. Исповедальность лирики Лермонтова.

Теория литературы. Строфика стихотворения. Понятие о лирическом мотиве.

Литература и искусство. Романсы на стихи М. Ю. Лермонтова: «Ангел» (А. Г. Рубинштейн, С. В. Рахманинов), «Молитва» (А. Г. Рубинштейн), «Выхожу один я на дорогу» (Е. С. Шашина, в исполнении А. Герман).

Для дополнительного чтения

М. Ю. Лермонтов. «10 июля 1830», «Пророк», «Валерик», «Желание», «Воздушный корабль», «Нет, не тебя так пылко я люблю...», «Узник», «Завещание».

ЛИТЕРАТУРА ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

Н. А. Некрасов. «Плач детей», «Внимая ужасам войны...», «Русские женщины» («Княгиня Трубецкая»). (3 ч)

Слово о Н. А. Некрасове.

Демократические тенденции в творчестве Н. А. Некрасова, поэта гнева и сострадания. Нравственный идеал поэта – служение делу просвещения и свободы.

Лирика. Изображение социальных противоречий, критика эксплуатации. Тревога за судьбы детей, сочувствие и поклонение женщине-матери.

Поэма **«Княгиня Трубецкая»**. Душевная стойкость героини, высокое понимание долга жены и гражданки. Авторское отношение к подвигу жен декабристов.

Теория литературы. Жанровое разнообразие: поэма-путешествие.

Для дополнительного чтения

Н. А. Некрасов. «Ты запой, о поэт...», «Великое чувство», «В дороге», «Сеятелям»; «Мороз, Красный нос», «Княгиня Волконская».

Н. В. Гоголь. «Портрет», «Повесть о том, как поссорился Иван Иванович с Иваном Никифоровичем».

И. С. Тургенев. «Ася». (4 ч)

Слово об И. С. Тургеневе. Глубокая вера писателя в «торжество света, добра и нравственной красоты» (М. Е. Салтыков-Щедрин).

Повесть **«Ася»**. Образ главной героини. Поэзия и драма любви. Трагическая судьба рассказчика. Мастерство «тайной психологии», лиризм повествования, роль пейзажа. Авторское отношение к героям.

Теория литературы. Многообразие приемов в создании целостного характера литературного героя.

Литература и искусство. Драма «Ася» режиссера И. Е. Хейфица (1977 год).

А. П. Чехов. «Переполох». (2 ч)

Слово об А. П. Чехове. Чеховская программа нравственного совершенствования личности. Протест против рабской психологии.

«Переполох». Обостренное чувство достоинства в рассказе. Интерес писателя к сознанию героев, их попыткам «ориентироваться в жизни».

Художественные детали и их роль в авторском замысле.

Теория литературы. Понятие о подтексте. Литературное произведение как художественная целостность.

Для дополнительного чтения

А. П. Чехов. «Тоска», «Злоумышленник», «Унтер Пришибеев».

В. Г. Короленко. «Парадокс». (2 ч)

Слово о В. Г. Короленко.

Проблема смысла жизни и предназначения человека. Образы маленьких фантазеров и «феномена». Глубокая вера в возможности разума и души человека.

Теория литературы. Роль композиции в раскрытии авторской концепции.

Для дополнительного чтения

В. Г. Короленко. «Слепой музыкант», «Огоньки».

Максим Горький. «Старуха Изергиль»: легенды о Ларре и Данко. (2 ч)

Слово о писателе. Самарский период творчества Горького.

Смысл противопоставления образов: Ларра – Данко

Теория литературы. Понятие о ритме в прозе; понятие о романтическом пафосе.

Для дополнительного чтения

Максим Горький. «Макар Чудра», «Сказки об Италии».

ЛИТЕРАТУРА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX в.

В. В. Маяковский. «Необычайное приключение, бывшее с Владимиром Маяковским летом на даче», «Хорошее отношение к лошадям». (2 ч)

Слово о Маяковском-поэте. Творческая манера В. В. Маяковского.

«Необычайное приключение...». Образность стихотворения. Взгляд на роль поэзии в жизни общества.

«Хорошее отношение к лошадям». Гуманистическая позиция поэта.

Теория литературы. Средства выразительности: гипербола, авторские неологизмы. Интонационно-ритмические особенности стиха. Лирическое «я» поэта.

ТЕМА ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Русская литература в годы Великой Отечественной войны. Героические и трагические мотивы в литературе. Темы Родины и народа. Человек на войне. Утверждение бессмертия воинского подвига.

Поэзия: **А. А. Ахматова. «Мужество», «Клятва»; К. М. Симонов. «Ты помнишь, Алеша**, **дороги Смоленщины...», «Жди меня»; М. В. Исаковский. «Враги сожгли родную хату...».** (2 ч)

Теория литературы. Выражение патриотического пафоса в лирическом стихотворении.

Для дополнительного чтения

Ю. В. Друнина. «Зинка».

М. А. Дудин. «Соловьи».

К. М. Симонов. «Родина», «Дом в Вязьме».

Я. В. Смеляков. «Судья», «Песня».

Г. К. Суворов. «Еще утрами черный дым клубится...».

А. А. Сурков. «Бьется в тесной печурке огонь...».

А. Т. Твардовский. «Лежат они, глухие и немые...», «Две строчки».

Л. Н. Ошанин. «Дороги».

С. С. Орлов. «Его зарыли в шар земной...».

Б. Л. Васильев. «А зори здесь тихие». (2 ч)

Женщина на войне. Образы девушек-зенитчиц и старшины Васкова. Лиричность и трагизм в изображении героев повести.

Теория литературы. Жанр военной повести. Психологизм в изображении человека в экстремальных ситуациях.

Литература и искусство. Драмы «А зори здесь тихие» режиссеров С. И. Ростоцкого (1972 год), Р. Ф. Давлетьярова (2015 год).

М. А. Шолохов. «Судьба человека». (2 ч)

История создания. Героизм, глубинная доброта Андрея Соколова. Композиция рассказа. Главный герой как воплощение трагической судьбы целого народа.

Теория литературы. Лирическое начало в эпическом повествовании.

Литература и искусство. Фильм «Судьба человека» С. Ф. Бондарчука (1959 год).

Для дополнительного чтения

К. Д. Воробьев. «Крик», «Убиты под Москвой».

К. М. Симонов. «Дни и ночи».

Ю. В. Бондарев. «Горячий снег».

Б. Л. Васильев. «В списках не значился», «Завтра была война».

ЛИТЕРАТУРА ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX в.

Поэзия и проза 50–90-х гг.

Общая характеристика поэзии 50–90-х гг. Ее роль в формировании общественного сознания. Разнообразие проблематики, жанров, творческих индивидуальностей.

Н. А. Заболоцкий. «Некрасивая девочка», «О красоте человеческих лиц», «Не позволяй душе лениться». (2 ч)

Традиции русской классики в поэзии Заболоцкого. Гуманистическая позиция автора.

Теория литературы. Разновидность жанра лирического стихотворения: философская лирика.

Р. И. Рождественский. «За того парня», «Все начинается с любви...»; Е. А. Евтушенко. «Людей неинтересных в мире нет...», «Я не сдаюсь, но все-таки сдаю...»; Н. М. Рубцов. «Русский огонек», «Утро». (3 ч)

Поэтическая картина мира. «Тихая лирика» и поэтическая публицистика.

Теория литературы. Лирический пафос. Образ лирического героя, нашего современника.

Литература и искусство. Песни на стихи Р. И. Рождественского композиторов М. Г. Фрадкина («За того парня»), М. Л. Таривердиева («Мгновения», «Песня о далекой родине»).

Для дополнительного чтения

Н. А. Заболоцкий. «Я не ищу гармонии в природе», «Смерть врача», «Утро».

Д. С. Самойлов. «Равноденствие».

Б. А. Чичибабин. «Спокойно днюет и ночует...», «Сбылась беда пророческих угроз...», «В январе на улицах вода...».

А. В. Жигулин. «Жизнь! Нечаянная радость...», «Вхожу, как в храм, в березовую рощу...».

Р. И. Рождественский. «Огромное небо», «Стань таким», «Благодарю тебя», «Песня о далекой родине», «Мгновения».

И. А. Бродский. «Рождественская звезда».

В. М. Шукшин. «Обида». (2 ч)

Масштаб личности и таланта В. М. Шукшина. Его работа в кино и театре. Творческий поиск художника. Постановка социальных и нравственных проблем. Пристальное внимание к человеку, утверждение его достоинства. Стремление писателя «достучаться до его (читателя) сердца» (В. Шукшин). Обостренное чувство правды, поиск нравственного идеала.

Теория литературы. Мастерство создания литературного типа.

Для дополнительного чтения

В. М. Шукшин. «Срезал», «Чудик», «Сельские жители», «Беседы при ясной луне».

Ю. П. Казаков. «Голубое и зеленое». (3 ч)

Слово о Ю. П. Казакове. Ю. П. Казаков о писательском труде.

«Голубое и зеленое». Проблема нравственного потенциала личности. Любовь как открытие мира. Лиризм рассказа.

Литература и искусство. Короткометражный фильм «Голубое и зеленое» режиссера В. С. Греся.

Для дополнительного чтения

В. Г. Распутин. «Рудольфио».

ИЗ ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

К. Саймак. «Когда в доме одиноко». (2 ч)

Главный герой рассказа, его доброта, способность к сочувствию и сопереживанию как важнейшие качества человека.

Для дополнительного чтения

И. А. Ефремов. «Звездные корабли», «Туманность Андромеды».

К. Саймак. «Пересадочная станция».

Повторение (1 ч)

Систематизация знаний по теории литературы: роды и жанры литературных произведений, автор и его отношение к изображаемому, литературный герой, лирический герой, литературный образ.

Особенность читательского восприятия. Роль читателя в литературном процессе.

Литературное произведение как художественная целостность.

Для заучивания наизусть

А. С. Пушкин. «Узник», «Цыганы» (фрагмент по выбору учащихся не более 50 строк).

М. Ю. Лермонтов. «Выхожу один я на дорогу...», «Молитва».

Н. А. Некрасов. «Внимая ужасам войны...».

Максим Горький. «Старуха Изергиль» (фрагмент по выбору учителя и учащихся не более 200 слов).

Поэзия периода Великой Отечественной войны (1–2 стихотворения по выбору учащихся).

Поэзия 1950–90-х гг. (2–3 стихотворения по выбору учащихся).

Основные виды устных и письменных работ по литературе в VIII классе

Устный и письменный пересказ художественных произведений или отрывков из них (подробный, краткий, выборочный, художественный, творческий) с элементами анализа.

Устное словесное рисование, иллюстрирование, мизансценирование, инсценирование и составление киносценария.

Устное и письменное сочинение-рассуждение по изученному произведению: формулировка вопроса к изучаемому произведению, развернутый ответ на вопрос, проблемная характеристика (индивидуальная, сравнительная, групповая) героев произведения.

Устный или письменный отзыв о самостоятельно прочитанном произведении, просмотренном кинофильме, телепередаче, спектакле, прослушанной звукозаписи (с мотивировкой своего отношения), об актерском и авторском чтении.

Устное или письменное сочинение небольшого объема в жанре рассказа, дневниковых записей, письма, инсценировки (о посещении выставки, музея, об архитектурных памятниках города и т. д.).

Составление плана (простого, сложного) прочитанного произведения и собственного высказывания.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся VIII класса

Учащиеся должны знать:

своеобразие литературы как искусства слова;

авторов, названия, содержание, основных героев изученных произведений;

сведения по теории литературы: античность и искусство, литературное произведение как художественная целостность; элегия, сонет, рассказ, лиро-эпическая поэма, поэма-путешествие, военная повесть, философская лирика; многообразие приемов в создании целостного характера литературного героя, мастерство создания литературного типа, романтический герой, образ лирического героя, психологизм в изображении человека в экстремальных ситуациях, роль композиции в раскрытии авторской концепции; лирическое «я» художника; лирический мотив, подтекст, лирический пафос, романтический пафос, патриотический пафос в лирическом стихотворении, интонационно-ритмические особенности стиха, ритм в прозе, средства выразительности: гипербола, авторские неологизмы.

Учащиеся должны иметь понятие:

о влиянии общественно-исторических событий на развитие литературы;

о преемственных связях родной и русской литератур;

об отличительных чертах литературы эпохи Возрождения.

Учащиеся должны уметь:

выразительно читать литературные произведения разного рода и жанра;

определять принадлежность изученного произведения к роду и жанру;

обнаруживать причинно-следственные связи между компонентами произведения;

характеризовать героев, выявлять отношение к ним автора;

определять функцию изобразительно-выразительных средств языка в произведении;

анализировать под руководством учителя произведения разных жанров в единстве формы и содержания;

художественно и выборочно пересказывать, цитировать текст, аргументированно оценивать изучаемое произведение;

писать сочинение по личным наблюдениям в жанрах рассказа, письма, дневника;

писать сочинения по изученным литературным произведениям (характеристика героя, сопоставление героев, общая оценка произведения);

составлять план устных выступлений и письменных работ.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Учебная программа по учебному предмету
«Иностранный язык
(английский, немецкий, французский, испанский, китайский)»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Иностранный язык» выполняет важную роль в формировании поликультурной личности, способной использовать изучаемый язык в разнообразных ситуациях межкультурной коммуникации. Его содержание способствует повышению уровня гуманитарного образования учащихся посредством приобщения к духовному богатству других народов, формированию готовности к взаимопониманию, воспитанию в духе толерантности, развитию способности передавать в процессе иноязычного общения собственные мысли и чувства.

Изучение иностранного языка как средства общения в контексте диалога национальных культур в сочетании с овладением навыками и умениями самообразовательной и познавательной деятельности на нем обуславливает высокую академическую, общеинтеллектуальную, культурологическую и практическую значимость предмета.

Цели и содержание обучения иностранным языкам ориентированы на соизучение языков и культур. Иностранный язык выступает как средство формирования и воспитания морально ответственной личности, как средство общения, познания, осмысления и интерпретации фактов иной культуры, осознания своей собственной культуры и ознакомления с ней представителей других языковых сообществ.

Цели обучения иностранному языку

Стратегический целевой ориентир обучения иностранным языкам – формирование поликультурной личности учащихся путем использования потенциала учебного предмета для социализации подрастающего поколения, появления у него гуманистических ценностных ориентаций, обогащения духовного мира в процессе овладения иноязычной коммуникативной компетенцией.

Образовательные цели – овладение основными видами речевой деятельности (восприятие и понимание иноязычной речи на слух, говорение, чтение, письмо и письменная речь) и формирование соответствующих языковых знаний, речевых навыков и умений; обогащение языкового, речевого и личностного опыта учащихся посредством расширения кругозора и на основе усвоения культуроведческих и лингвострановедческих реалий.

Реализация образовательных целей направлена на практическое овладение иностранным языком как средством общения в единстве его когнитивной, коммуникативной и экспрессивной функций; на формирование умений самостоятельной работы с иноязычным материалом.

Развивающие цели – когнитивное, коммуникативное и эмоциональное развитие учащихся посредством овладения способами формирования и формулирования мысли на иностранном языке, укрепления лингвистического компонента гуманитарного мышления,

обогащения эмоционально-чувственной сферы личности, формирования языковой способности в единстве речепорождения и речевосприятия.

Развивающие цели реализуются посредством развития и совершенствования речевых механизмов и способностей, обеспечивающих восприятие и передачу информации с помощью языковых средств изучаемого иностранного языка на основе приобретенных знаний, навыков и умений.

Воспитательные цели – социализация личности посредством обеспечения готовности к межкультурной коммуникации, обогащения духовного мира учащихся, воспитания у них культуры мышления и речевого поведения; формирование гуманистических ценностных ориентаций.

Реализация воспитательных целей способствует эффективной адаптации личности к иной социальной среде, обеспечивая самоконтроль и адекватную самооценку.

Цели обучения иностранным языкам достигаются в процессе формирования у учащихся иноязычной коммуникативной компетенции в единстве ее составляющих (речевой, языковой, социокультурной, компенсаторной, учебно-познавательной).

Коммуникативная компетенция – владение совокупностью речевых, языковых, социокультурных норм изучаемого языка, а также компенсаторными и учебно-познавательными умениями, позволяющими выпускнику учреждения общего среднего образования осуществлять межкультурную коммуникацию и решать стоящие перед ним коммуникативные, образовательные, познавательные и иные задачи.

Речевая компетенция – совокупность навыков и умений речевой деятельности (говорение, восприятие речи на слух, чтение и письменная речь), знание норм речевого поведения; приобретение на этой основе опыта их использования для построения логичного и связного по форме и содержанию собственного высказывания, а также для понимания и интерпретации высказываний других людей.

Языковая компетенция – совокупность знаний о правилах функционирования языковых (фонетических, орфографических, лексических и грамматических) средств в речи и навыков их использования в коммуникативных целях.

Социокультурная компетенция – совокупность знаний о национально-культурной специфике стран изучаемого языка, умений строить свое речевое и неречевое поведение в соответствии с этой спецификой, умений представлять на этой основе свою страну и ее культуру в условиях иноязычного межкультурного общения.

Компенсаторная компетенция – совокупность умений использовать дополнительные вербальные средства и невербальные способы решения коммуникативных задач в условиях дефицита имеющихся языковых средств.

Учебно-познавательная компетенция – совокупность общих и специальных учебных умений, необходимых для осуществления самостоятельной деятельности по овладению иностранным языком, опыт их использования.

Достижению целей обучения должны способствовать все формы образовательного процесса.

Общие требования к содержанию обучения

Содержание языкового образования представляет собой единство предметного и эмоционально-ценностного компонентов. Овладение предметным и эмоционально-ценностным компонентами содержания образования в их единстве предполагает приобретение опыта, необходимого в межкультурной коммуникации.

Эмоционально-ценностный компонент содержания языкового образования включает совокупность отношений личности к мировому языковому и культурному наследию, а также к процессу овладения им в целях личностного роста. Данный компонент обеспечивает приобретение опыта иноязычного общения путем рефлексии, самопознания, самоопределения. Процесс овладения иностранным языком приобретает для учащегося личностный смысл.

Предметное содержание языкового образования включает:

сферы общения и предметно-тематическое содержание речи;

виды речевой деятельности и языковой материал;

социокультурные знания: культуроведческие, страноведческие и лингвострановедческие;

компенсаторные и учебно-познавательные умения и навыки самостоятельной работы с иноязычным материалом;

овладение иностранным языком как средством общения, образования и самообразования.

Предметный компонент содержания обеспечивает владение иностранным языком как средством межкультурного общения.

Содержание языкового образования в единстве его лингвистического и экстралингвистического компонентов формируется с учетом психологических и психолингвистических особенностей процесса овладения иностранным языком.

Отбор содержания учебного материала, подлежащего усвоению. осуществляется на основе следующих методологических ориентиров:

направленность педагогического процесса на подготовку к межкультурному общению;

всесторонний учет взаимосвязей: язык–мышление–культура;

предъявление ценностей познаваемой культуры в диалоге с родной;

интеграция языкового, социокультурного, аксиологического компонентов содержания обучения;

аутентичность и ценностная значимость иноязычных материалов;

соответствие учебного материала современным разговорным нормам изучаемого языка.

Структурирование учебного материала осуществляется на основе следующих требований:

непрерывное концентрическое предъявление и накопление знаний;

поэтапное формирование навыков и умений;

преемственность этапов процесса овладения иностранным языком;

постоянная опора на языковой, речевой и личностный субъектный опыт учащихся;

сопряженность в овладении речью и системой языка;

учет возможностей для формирования умений самостоятельной работы с иноязычными информационными источниками в самообразовательных целях.

Реализация содержания языкового образования предполагает последовательный учет основных положений коммуникативно-ориентированного обучения:

моделирование ситуаций общения, стимулирующих учащихся к решению коммуникативных задач в процессе изучения иностранного языка;

ситуативно обусловленное овладение лексикой и грамматикой изучаемого языка;

использование коммуникативно-ориентированных заданий на основе имитационного, игрового и свободного общения;

активное вовлечение учащихся в процесс общения в качестве речевых партнеров;

осуществление образовательного процесса в условиях, приближенных к реальному общению;

создание мотивационной готовности и потребности учащихся в восприятии и усвоении учебного материала в условиях, приближенных к реальному общению.

Сферы общения и предметно-тематическое содержание речи

Социально-бытовая сфера. Национальная кухня. Деньги.

Учебно-трудовая сфера. Школьные традиции.

Социально-культурная сфера. Литература. Кино. Музыка.

Социально-познавательная сфера. Обычаи и традиции Республики Беларусь и стран изучаемого языка.

Речевые умения

Восприятие и понимание речи на слух – умения понимать иноязычную речь в процессе непосредственного общения с собеседником, умения понимать разножанровые аудио- и видеотексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание.

Говорение – умение осуществлять диалогическое, монологическое и полилогическое общение в соответствии с целями, задачами и условиями коммуникации, с соблюдением норм речевого и неречевого этикета.

Чтение – умения читать и понимать разножанровые тексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание в зависимости от вида чтения и дальнейшего использования информации.

Письменная речь – умение продуцировать различные виды письменных текстов в соответствии с нормами, принятыми в странах изучаемого языка, с учетом коммуникативных задач и адресата.

Языковые знания и навыки

Знания о системе изучаемого языка, правилах функционирования языковых средств (фонетических, лексических, грамматических) в речи и навыки их использования в коммуникативных целях.

Социокультурные знания и умения

Знание социокультурного контекста своей страны и стран изучаемого языка, умения строить свое речевое и неречевое поведение в соответствии с его спецификой, представлять свою страну и ее культуру в условиях иноязычного межкультурного общения.

Компенсаторные умения

Умения использовать различные вербальные и невербальные средства для компенсации пробелов в коммуникации в условиях дефицита языковых средств, недостатка речевого и социального опыта.

Учебно-познавательные умения

Общие и специальные учебные умения, необходимые для осуществления самостоятельной познавательной деятельности по овладению иноязычным общением и культурой стран изучаемого языка.

* * *

Содержание обучения представлено в учебной программе через предметно-тематическое содержание общения, требования к практическому владению видами речевой деятельности, языковой материал (фонетика, лексика, грамматика) для каждого класса.

В предметно-тематическом содержании обозначены основные коммуникативные задачи. Курсивом отмечены коммуникативные задачи для гимназий и лицеев.

Требования к практическому владению видами речевой деятельности – длительность звучания текста, количество реплик на каждого собеседника в диалогической речи, объем высказывания в монологической речи, объем текста для чтения, объем текста для письменной речи – задают основные параметры для всех видов речевой деятельности. Начиная с V класса данные параметры, а также продуктивный и рецептивный лексический минимум обозначаются следующим образом: первая цифра – требования для

учреждений общего среднего образования (кроме гимназий, лицеев), вторая – для гимназий, лицеев. Например: длительность звучания текста 1–1,5 минуты; продуктивный минимум: 210–250 лексических единиц; рецептивный минимум: 120–180 лексических единиц; общий объем продуктивной лексики: 610–650 лексических единиц; общий объем рецептивной лексики: 240–300 лексических единиц.

Грамматический материал, подлежащий изучению, одинаков для всех видов учреждений общего среднего образования. Требования к владению грамматическим материалом отличаются объемом его продуктивного усвоения. Грамматические явления для рецептивного усвоения, отмеченные звездочкой(*), в гимназиях и лицеях должны быть освоены на продуктивном уровне.

Факультативные занятия в учреждениях общего среднего образования рекомендуется проводить в соответствии с учебными программами, утвержденными в установленном порядке.

VIII класс

105 (175) часов

Сфера общения	**Предметно-тематическое содержание**	**Коммуникативные задачи**
		К концу года учащийся должен уметь:
Социально-бытовая	Национальная кухня	Рассказать и расспросить о национальной кухне Республики Беларусь и страны изучаемого языка Сравнить традиционный завтрак, обед и ужин в Республике Беларусь и стране изучаемого языка Рассказать об известных блюдах разных стран *Сравнить домашнее питание и фастфуд*
	Деньги	Рассказать и расспросить об отношении к карманным деньгам Рассказать о своих расходах и аргументировать их *Высказать мнение по поводу неоправданных расходов*
Учебно-трудовая	Школьные традиции	Рассказать и расспросить о школьных традициях Порекомендовать клуб, кружок, спортивную секцию в школе *Сравнить традиции своей школы и школы зарубежного сверстника*
Социально-культурная	Литература	Рассказать и расспросить о предпочтениях в литературе Рассказать о любимом белорусском и зарубежном писателе Рассказать о книге и выразить свое отношение к ней *Обосновать важность чтения в жизни человека*
	Кино	Рассказать и расспросить о фильмах разных жанров и своих предпочтениях Рассказать о любимом белорусском и зарубежном актере Рассказать о фильме и дать ему оценку *Рассказать об интересных фактах из истории кинематографа*
	Музыка	Рассказать и расспросить о предпочтениях в музыке Запросить и получить информацию о концерте / музыкальном спектакле *Сравнить различные музыкальные стили*
Социально-познавательная	Обычаи и традиции Республики Беларусь и стран изучаемого языка	Рассказать и расспросить о памятных датах и традициях Республики Беларусь и стран изучаемого языка Описать народный праздник *Сравнить обычаи и традиции Республики Беларусь и страны изучаемого языка*

ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОМУ ВЛАДЕНИЮ ВИДАМИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Восприятие и понимание речи на слух

Учащиеся *должны понимать* на слух иноязычные тексты диалогического и монологического характера, предъявляемые учителем и в звуко- или видеозаписи, в естественном темпе, с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание:

выделять основную информацию в текстах, содержащих 2–3 % незнакомых слов, не влияющих на понимание;

относительно полно понимать тексты, содержащие 1–2 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью языковой или контекстуальной догадки;

выборочно понимать необходимую / интересующую учащегося информацию.

Виды текстов: стихотворение, песня, рассказ, биография, телефонный разговор, фрагмент радиопрограммы, видеофильма.

Длительность звучания текста: 1,5–2 минуты.

Говорение

Диалогическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

запрашивать и сообщать информацию, определяемую предметно-тематическим содержанием общения;

выражать свое мнение и узнавать отношение собеседника к полученной информации;

поддерживать или опровергать мнение собеседника;

давать эмоциональную оценку.

Виды диалога: диалог-расспрос, диалог-обмен мнениями, диалог-побуждение к действию.

Количество реплик на каждого собеседника: 6–7.

Монологическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

описывать предметы и явления, с элементами оценки и выражения мнения;

сочетать описание и повествование с элементами рассуждения;

рассказывать о прослушанном / прочитанном / увиденном.

Виды монолога: описание, повествование, рассуждение, оценочное суждение.

Объем высказывания: не менее 8–12 фраз.

Чтение

Учащиеся *должны понимать* тексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание в зависимости от вида чтения:

понимать основное содержание несложных аутентичных художественных и научно-популярных текстов (ознакомительное чтение);

полно и точно понимать содержание несложных аутентичных художественных и научно-популярных текстов (изучающее чтение);

находить в текстах необходимую / интересующую учащегося информацию;

устанавливать причинно-следственные связи между фактами и событиями;

оценивать важность и новизну извлеченной информации.

Тексты, предназначенные для понимания основного содержания, могут включать до 3–4 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью языковой или контекстуальной догадки. Объем текста – примерно 2600–3500 печатных знаков с пробелами.

Тексты, ориентированные на относительно полное понимание, могут включать до 2–3 % незнакомых слов, раскрытие значения которых возможно при использовании двуязычного словаря. Объем текста – примерно 2100–3000 печатных знаков с пробелами.

Виды текстов: рассказ, биография, письмо, статья, меню, афиша, программа праздника.

Письменная речь

Учащиеся *должны уметь* продуцировать несложные виды письменных текстов в соответствии с нормами, принятыми в стране изучаемого языка:

писать поздравления, приглашения, личные письма (письмо-благодарность, письмо-запрос информации, письмо-ответ);

кратко излагать содержание прочитанного / увиденного.

Объем текста: не менее 80–100 слов.

ЯЗЫКОВОЙ МАТЕРИАЛ

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Логическое ударение. Смысловое членение текста интонационными средствами. Интонация вводных слов.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 170–270 лексических единиц.

Общий объем продуктивной лексики: 1280–1460 лексических единиц.

Общий объем рецептивной лексики: 710–1080 лексических единиц.

Словообразование: суффиксы имен существительных -ion (-tion, -sion, -ssion), имен прилагательных -able, (-ible), глаголов -ize, (-ise).

Приставки un-, in-.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Артикль: артикль перед названиями приемов пищи, названиями музыкальных инструментов; определенный артикль перед субстантивированными прилагательными; употребление неопределенного артикля в устойчивых словосочетаниях.

Имя прилагательное: порядок прилагательных перед существительным (размер, возраст, цвет).

Местоимение: возвратные местоимения, оканчивающиеся на *-self, -selves*; относительные местоимения *who, whose, whom, which.*

Глагол: утвердительная, отрицательная и вопросительная формы глаголов в *Past Perfect*; утвердительная, отрицательная и вопросительная формы глаголов в *Past Simple Passive.*

Модальный глагол: *ought to* для выражения совета, рекомендации; *need/needn't* для выражения необходимости / отсутствия необходимости выполнения действия.

Герундий: *употребление после глаголов like, love, enjoy, be good at, hate, dislike.*

Инфинитив: употребление инфинитива с частицей to и без нее.

Причастие: действительное и страдательное причастия в функции определения *-ing, -ed.*

Предлог: *by (4 o'clock)*; предлоги с прилагательными.

Союз: *that.*

Синтаксис

Сравнительные предложения *as...as*. Сложноподчиненные предложения с придаточными дополнительными.

Грамматический материал для рецептивного усвоения

*Сравнение Present Perfect – Present Perfect Continuous

Суффиксы имен прилагательных *-ent*, *-ant*.

*Утвердительная, отрицательная и вопросительная формы глаголов в *Future-in-the-Past*.

Согласование времен.

НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Ударение в местоименных наречиях. Ритм в предложении (ударные и безударные слова в сложных предложениях). Интонация предложений с инфинитивной группой um … zu …Infinitiv.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 170–270 лексических единиц.

Общий объем продуктивной лексики: 1280–1460 лексических единиц.

Общий объем рецептивной лексики: 710–1080 лексических единиц.

Словообразование: суффиксы имен существительных среднего рода:

-chen, -um; приставка имен существительных среднего рода ge-; субстантивация: субстантивированные инфинитивы и имена прилагательные.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Имя существительное: род имен существительных (определение по формальным признакам): средний род – субстантивированные инфинитивы; имена существительные с суффиксами среднего рода (см. раздел «Лексика»), большинство имен существительных с приставкой *ge-*.

Склонение имен существительных среднего рода.

Множественное число имен существительных среднего рода.

Имя прилагательное: склонение имен прилагательных после определенного артикля; указательных местоимений *dieser, diese, dieses; jener, jene, jenes;* неопределенного местоимения *jeder, jede, jedes.*

Местоимение: *неопределенные местоимения jemand; niemand; viele; einige; jeder, jede, jedes; неопределенно-личное местоимение man.*

Глагол: *систематизация модальных глаголов.*

Наречие: местоименные наречия в вопросительных и повествовательных предложениях.

Предлог: предлоги *von, bei, seit,* требующие дательного падежа; предлог *während,* требующий родительного падежа.

Синтаксис

Инфинитив: *инфинитивная группа um...zu + Infinitiv. Порядок слов.*

Сложноподчиненные предложения: придаточные предложения причины с союзами *weil, da*; условные придаточные предложения с союзом *wenn.*

Грамматический материал для рецептивного усвоения

Имя существительное: субстантивированные имена прилагательные.

Имя прилагательное: склонение имен прилагательных после вопросительного местоимения *welcher, welche, welches.*

Глагол: временная форма глагола *Plusquamperfekt Aktiv* для выражения предпрошедшего времени.

Возвратные глаголы с sich в Dativ.: *sich (Dat.) etwas anhören; sich (Dat.) etwas ansehen; sich (Dat.) etwas anziehen; sich (Dat.) etwas ausdenken; sich (Dat.) etwas merken; sich (Dat.) etwas vorstellen; sich (Dat.) etwas wünschen.*

Имя числительное: дробные числительные.

Предлог: *предлог außer, требующий дательного падежа.*

ФРАНЦУЗСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Фразовое ударение.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 170–270 лексических единиц.

Общий объем продуктивной лексики: 1280–1460 лексических единиц.

Общий объем рецептивной лексики: 710–1080 лексических единиц.

Словообразование: суффикс наречий -ment.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Артикль: систематизация случаев употребления определенного, неопределенного и частичного артиклей, случаи отсутствия артикля.

Имя прилагательное: прилагательные в функции наречий.

Местоимение: простые формы указательных местоимений (ça, ce, celui, celle, ceux, celles, cela, ceci); притяжательные местоимения. Разница в употреблении вопросительных местоимений qui est-ce qui, qui est-ce que, qu'est-ce qui, qu'est-ce que.

Имя числительное: употребление количественных и порядковых числительных.

Глагол: Систематизация употребления времен изъявительного наклонения. Употребление *le présent* в условном придаточном после si. *Пассивный залог.*

Наречие: простые и сложные наречия, образование наречий на -ment, сложное отрицание ne … jamais, ne … personne, ne … rien.

Предлог: управление глаголов.

Синтаксис

Сложноподчиненные предложения с придаточными условными. Систематизация способов постановки вопросов с инверсией вопросительным оборотом est-ce que (вопросы к одушевленному и неодушевленному подлежащему, прямому и косвенному дополнению, обстоятельству)

Грамматический материал для рецептивного усвоения

Прошедшее простое время *le passé simple.* *Условное наклонение *le conditionnel présent.*

ИСПАНСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Совершенствование слухо-произносительных навыков учащихся на основе изучаемого лексико-грамматического материала.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 170–270 лексических единиц.

Общий объем продуктивной лексики: 1280–1460 лексических единиц.

Общий объем рецептивной лексики: 710–1080 лексических единиц.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Глагол: структуры в *Presente de Subjuntivo, Modo Imperativo (Imperativo afirmativo, Imperativo negativo).*

Структуры со знаменательными глаголами в *Potencial Simple.*

Инфинитивные обороты *acabar de + Inf., dejar de + Inf*

Синтаксис

Сложноподчиненные предложения с придаточными предложениями (дополнительными, подлежащными, времени и цели).

Грамматический материал для рецептивного усвоения

**Словообразование*: суффиксы имён прилагательных -ico(a); -ano(a); -ense; -eño(a); -és(a); -ino(a); -esco(a).

*Ознакомление со структурами с инфинитивными оборотами acabar de + Inf, dejar de + Inf.

КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК

ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОМУ ВЛАДЕНИЮ ВИДАМИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Восприятие и понимание речи на слух

Учащиеся *должны понимать* на слух иноязычные тексты диалогического и монологического характера, предъявляемые учителем и в звуко- или видеозаписи, в естественном темпе, с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание: выделять основную информацию в текстах, содержащих 2–3 % незнакомых слов, не влияющих на понимание; относительно полно понимать тексты, содержащие 1–2 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью языковой или контекстуальной догадки; выборочно понимать необходимую/интересующую информацию.

Виды текстов: стихотворение, песня, рассказ, биография, телефонный разговор, фрагмент радиопрограммы, видеофильма.

Длительность звучания текста – 1,5–2 минуты.

Говорение

Диалогическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

запрашивать и сообщать информацию, определяемую предметно-тематическим содержанием общения;

выражать свое мнение и узнавать отношение собеседника к полученной информации; поддерживать или опровергать мнение собеседника;

давать эмоциональную оценку полученной информации.

Виды диалога: диалог-расспрос, диалог-обмен мнениями, диалог-побуждение к действию.

Количество реплик на каждого собеседника – 6–7.

Монологическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

описывать предметы и явления с элементами оценки и выражения мнения;

сочетать описание и повествование с элементами рассуждения;

рассказывать о прослушанном / прочитанном/увиденном.

Виды монологического высказывания: описание, повествование, рассуждение, оценочное суждение.

Объем высказывания – 8–12 фраз.

Чтение

Учащиеся должны понимать тексты, написанные с помощью транскрипционных знаков, с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание в зависимости от вида чтения:

понимать основное содержание адаптированных художественных и научно-популярных текстов (ознакомительное чтение);

полно и точно понимать содержание адаптированных художественных и научно-популярных текстов (изучающее чтение);

находить в текстах необходимую/интересующую информацию (поисковое/просмотровое чтение);

устанавливать причинно-следственные связи между фактами и событиями;

оценивать важность и новизну извлеченной информации.

Тексты, предназначенные для понимания основного содержания, могут включать до 3–4 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью языковой или контекстуальной догадки. Объем текста – 0,75–1 страница.

Тексты, ориентированные на относительно полное понимание, могут включать до 2–3 % незнакомых слов, раскрытие значения которых возможно при использовании двуязычного словаря.

Объем текста – 0,5–0,75 страницы.

Учащиеся *должны уметь* читать иероглифы (200–750 единиц) и тексты (объем до 0,5 страницы), написанные иероглифами.

Виды текстов: биография, письмо, статья, меню, e-mail, афиша, программа праздника.

Письменная речь

Учащиеся *должны уметь* продуцировать несложные виды письменных текстов, написанных с помощью транскрипционных знаков, в соответствии с нормами, принятыми в стране изучаемого языка:

писать поздравления, приглашения, личные письма (письмо-благодарность, письмо-запрос, письмо-ответ);

кратко излагать содержание прочитанного/увиденного.

Объем текста – до 100 слов.

Учащиеся *должны уметь* писать иероглифы (150–550 единиц) и тексты (объем до 0,5 страницы), написанные иероглифами; ключевые элементы иероглифов (графемы) – 60 единиц.

ЯЗЫКОВОЙ МАТЕРИАЛ

Фонетика

Интонация риторического вопроса.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.
Рецептивный минимум: 170–270 лексических единиц.
Общий объем продуктивной лексики: 1280–1460 лексических единиц.
Общий объем рецептивной лексики: 710–1080 лексических единиц.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения
Морфология

Имя прилагательное: Редупликация прилагательных.
Глагол: Глаголы типа 好学.
Глаголы типа 游泳.
Частица 着 для выражения длительности действия.

Модальная частица 了.

Наречие: Наречия 后来、以后, 要不, 比如, 刚(才)、马上, 几乎、稍、过于、尤其、一向, 就、才.

Предлог: Употребление 对 в различных конструкциях (对…感兴趣, 对…来说).

Результативные дополнения (来、去、好、完、懂、上、见).

Результативные дополнения (到、在).

Синтаксис

Риторический вопрос.

Предложения с частицей 把 (2).

Предложения с частицей 把 (3).

Придаточные предложения цели с союзом 为了.

Конструкции, предлоги, союзы (先…再…, 不但…而且…, 了… 就…(了), 只要…就…, 要是…就…, 越来越…, 到…来/去).

***Грамматический материал для рецептивного усвоения*:**

**Глагол*: глаголы типа 好学.

**Наречие*: 几乎、稍、过于、尤其、一向.

* * *

Учащиеся *должны владеть* социокультурными знаниями и умениями:

знать основные традиции и обычаи Республики Беларусь и стран изучаемого языка;

знать популярных писателей, актеров, музыкантов Республики Беларусь и стран изучаемого языка;

знать школьные традиции Республики Беларусь и стран изучаемого языка;

знать особенности национальной кухни Республики Беларусь и стран изучаемого языка;

уметь рассказать зарубежному сверстнику о каком-либо национальном празднике, традиции Республики Беларусь.

Учащиеся *должны владеть* компенсаторными умениями во всех видах речевой деятельности:

восприятие и понимание речи на слух

прогнозировать содержание аудиотекста по заголовку, началу текста, по ключевым словам;

опираться на средства зрительной наглядности (рисунки, фотографии, таблицы);

использовать языковую догадку (по схожести со словами родного языка, по контексту);

уточнять содержание высказывания собеседника с помощью мимики и жестов, вопросов, переспроса.

чтение

прогнозировать содержание по заголовку, подзаголовку текста, ключевым словам, по средствам зрительной наглядности;

использовать текстовые опоры различного вида (таблицы, графики, шрифтовые выделения);

использовать языковую и контекстуальную догадку;

использовать двуязычные словари;

использовать различные комментарии.

говорение

обращаться за помощью к собеседнику, используя переспрос и средства зрительной наглядности (карта, схема, расписание и др.);

уточнять содержание высказывания с помощью мимики и жестов;

письменная речь

использовать элементы текста в качестве содержательных и языковых опор.

Учащиеся *должны владеть* учебно-познавательными умениями:

составлять план высказывания, прочитанного / прослушанного текста;

находить и обобщать необходимую информацию на иностранном языке;

выполнять самостоятельные задания репродуктивно-продуктивного характера с использованием печатных материалов и технических средств обучения;

использовать справочный аппарат учебника, двуязычных словарей и других справочных материалов;

осуществлять взаимоконтроль в процессе взаимодействия.

Учащиеся *должны использовать* приобретенный языковой, речевой и социокультурный опыт для:

устного общения с представителями стран изучаемого языка;

ознакомления с доступными образцами художественной литературы на иностранном языке;

развития доброжелательного и уважительного отношения к представителям других стран;

более глубокого осознания некоторых особенностей родного языка в сравнении с изучаемым иностранным языком;

участия в учебных проектах, в том числе с представителями других стран.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Замежная мова
(англійская, нямецкая, французская, іспанская, кітайская)»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Замежная мова» выконвае важную ролю ў фарміраванні полікультурнай асобы, здольнай выкарыстоўваць вывучаемую мову ў разнастайных сітуацыях міжкультурнай камунікацыі. Яго змест спрыяе павышэнню ўзроўню гуманітарнай адукацыі вучняў пры дапамозе далучэння да духоўнага багацця іншых народаў, фарміраванню гатоўнасці да ўзаемаразумення, выхаванню ў духу талерантнасці, развіццю здольнасці перадаваць падчас іншамоўных зносін уласныя думкі і пачуцці.

Вывучэнне замежнай мовы як сродка зносін у кантэксце дыялогу нацыянальных культур у спалучэнні з авалоданнем навыкамі і ўменнямі самаадукацыйнай і пазнавальнай дзейнасці на ёй абумоўлівае высокую акадэмічную, агульнаінтэлектуальную, культуралагічную і практычную значнасць прадмета.

Мэты і змест навучання замежным мовам арыентаваны на сумеснае вывучэнне моў і культур. Замежная мова выступае як сродак фарміравання і выхавання маральна адказнай асобы, як сродак зносін, пазнання, асэнсавання і інтэрпрэтацыі фактаў іншай культуры, усведамлення сваёй уласнай культуры і азнаямлення з ёй прадстаўнікоў іншамоўных згуртаванняў.

Мэты навучання замежнай мове

Стратэгічны мэтавы арыенцір навучання замежным мовам – фарміраванне полікультурнай асобы вучняў шляхам выкарыстання патэнцыялу вучэбнага прадмета для

сацыялізацыі падрастаючага пакалення, з'яўлення ў яго гуманістычных каштоўнасных арыентацый, узбагачэння духоўнага свету падчас авалодання іншамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыяй.

Адукацыйныя мэты – авалоданне асноўнымі відамі маўленчай дзейнасці (успрыманне і разуменне іншамоўнага маўлення на слых, гаварэнне, чытанне, пісьмо і пісьмовае маўленне) і фарміраванне адпаведных моўных ведаў, маўленчых навыкаў і ўменняў; узбагачэнне моўнага, маўленчага і асобаснага вопыту вучняў пры дапамозе пашырэння кругагляду і на аснове засваення культуразнаўчых і лінгвакраіназнаўчых рэалій.

Рэалізацыя адукацыйных мэт накіравана на практычнае авалоданне замежнай мовай як сродкам зносін у адзінстве яе кагнітыўнай, камунікатыўнай і экспрэсіўнай функцый; на фарміраванне ўменняў самастойнай работы з іншамоўным матэрыялам.

Развіваючыя мэты – кагнітыўнае, камунікатыўнае і эмацыянальнае развіццё вучняў пры дапамозе авалодання спосабамі фарміравання і фармулявання думкі на замежнай мове, умацавання лінгвістычнага кампанента гуманітарнага мыслення, узбагачэння эмацыянальна-пачуццёвай сферы асобы, фарміравання моўнай здольнасці ў адзінстве параджэння і ўспрымання маўлення.

Развіваючыя мэты рэалізуюцца пры дапамозе развіцця і ўдасканалення маўленчых механізмаў і здольнасцей, што забяспечваюць успрыманне і перадачу інфармацыі з дапамогай моўных сродкаў вывучаемай замежнай мовы на аснове атрыманых ведаў, навыкаў і ўменняў.

Выхаваўчыя мэты – сацыялізацыя асобы пры дапамозе забеспячэння гатоўнасці да міжкультурнай камунікацыі, узбагачэння духоўнага свету вучняў, выхавання ў іх культуры мыслення і маўленчых паводзін; фарміраванне гуманістычных каштоўнасных арыентацый.

Рэалізацыя выхаваўчых мэт спрыяе эфектыўнай адаптацыі асобы да іншага сацыяльнага асяроддзя, забяспечваючы самакантроль і адэкватную самаацэнку.

Мэты навучання замежным мовам дасягаюцца падчас фарміравання ў вучняў іншамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі ў адзінстве яе складальнікаў (маўленчага, моўнага, сацыякультурнага, кампенсаторнага, вучэбна-пазнавальнага).

Камунікатыўная кампетэнцыя – валоданне сукупнасцю маўленчых, моўных, сацыякультурных норм вывучаемай мовы, а таксама кампенсаторнымі і вучэбна-пазнавальнымі ўменнямі, якія дазваляюць выпускніку ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляць міжкультурную камунікацыю і вырашаць камунікатыўныя, адукацыйныя, пазнавальныя і іншыя задачы.

Маўленчая кампетэнцыя – сукупнасць навыкаў і ўменняў маўленчай дзейнасці (гаварэнне, успрыманне і разуменне маўлення на слых, чытанне і пісьмо), веданне норм маўленчых паводзін; набыццё на гэтай аснове вопыту іх ужывання для пабудовы лагічнага і звязнага па форме і змесце ўласнага выказвання; а таксама для разумення і інтэрпрэтацыі выказвання іншых людзей.

Моўная кампетэнцыя – сукупнасць ведаў аб правілах функцыянавання моўных (фанетычных, арфаграфічных, лексічных і граматычных) сродкаў у маўленчай дзейнасці і навыкаў іх выкарыстання ў камунікатыўных мэтах.

Сацыякультурная кампетэнцыя – сукупнасць ведаў аб нацыянальна-культурнай спецыфіцы краін вывучаемай мовы, уменняў будаваць свае маўленчыя і немаўленчыя паводзіны ў адпаведнасці з гэтай спецыфікай, уменняў прадстаўляць на гэтай аснове сваю краіну і яе культуру ва ўмовах іншамоўных міжкультурных зносін.

Компенсаторная кампетэнцыя – сукупнасць уменняў выкарыстоўваць дадатковыя вербальныя сродкі і невербальныя спосабы рашэння камунікатыўных задач ва ўмовах дэфіцыту наяўных моўных сродкаў.

Вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя – сукупнасць агульных і спецыяльных вучэбных уменняў, неабходных для ажыццяўлення самастойнай дзейнасці па авалоданню замежнай мовай, вопыт іх выкарыстання.

Дасягненню мэт навучання павінны садзейнічаць усе формы адукацыйнага працэсу.

Агульныя патрабаванні да зместу навучання

Змест моўнай адукацыі ўяўляе сабой адзінства прадметнага і эмацыянальна-каштоўнаснага кампанентаў. Авалоданне прадметным і эмацыянальна-каштоўнасным кампанентамі зместу адукацыі прадугледжвае набыццё вопыту, неабходнага ў міжкультурнай камунікацыі.

Эмацыянальна-каштоўнасны кампанент зместу моўнай адукацыі ўключае сукупнасць адносін асобы да сусветнай моўнай і культурнай спадчыны, а таксама да працэсу авалодання ёй у мэтах асобаснага росту. Дадзены кампанент забяспечвае набыццё вопыту іншамоўных зносін шляхам рэфлексіі, самапазнання, самавызначэння. Працэс авалодання замежнай мовай набывае для вучня асобасны сэнс.

Прадметны змест моўнай адукацыі ўключае:

сферы зносін і прадметна-тэматычны змест маўлення;

віды маўленчай дзейнасці і моўны матэрыял;

сацыякультурныя веды: культуразнаўчыя, краіназнаўчыя і лінгвакраіназнаўчыя;

кампенсаторныя і вучэбна-пазнавальныя ўменні і навыкі самастойнай работы з іншамоўным матэрыялам;

авалоданне замежнай мовай як сродкам зносін, адукацыі і самаадукацыі.

Прадметны кампанент зместу забяспечвае валоданне замежнай мовай як сродкам міжкультурных зносін.

Змест моўнай адукацыі ў адзінстве яе лінгвістычнага і экстралінгвістычнага кампанентаў фарміруецца з улікам псіхалагічных і псіхалінгвістычных асаблівасцей працэсу авалодання замежнай мовай.

Адбор зместу вучэбнага матэрыялу, які падлягае засваенню, ажыццяўляецца на аснове наступных метадалагічных арыенціраў:

накіраванасць педагагічнага працэсу на падрыхтоўку да міжкультурных зносін;

усебаковы ўлік узаемасувязей: мова–мысленне–культура;

прад’яўленне каштоўнасцей пазнавальнай культуры ў дыялогу з роднай;

інтэграцыя моўнага, сацыякультурнага, аксіялагічнага кампанентаў зместу навучання;

аўтэнтычнасць і каштоўнасная значнасць іншамоўных матэрыялаў;

адпаведнасць вучэбнага матэрыялу сучасным гутарковым нормам вывучаемай мовы.

Структураванне вучэбнага матэрыялу ажыццяўляецца на аснове наступных патрабаванняў:

бесперапыннае канцэнтрычнае прад’яўленне і назапашванне ведаў;

паэтапнае фарміраванне навыкаў і ўменняў;

пераемнасць этапаў працэсу авалодання замежнай мовай;

пастаянная апора на моўны, маўленчы і асобасны суб’ектны вопыт вучняў;

спалучанасць у авалоданні маўленнем і сістэмай мовы;

улік магчымасцей для фарміравання ўменняў самастойнай работы з іншамоўнымі інфармацыйнымі крыніцамі ў самаадукацыйных мэтах.

Рэалізацыя зместу моўнай адукацыі прадугледжвае паслядоўны ўлік наступных асноўных палажэнняў камунікатыўна-арыентаванага навучання:

мадэліраванне сітуацый зносін, якія стымулююць вучняў да рашэння камунікатыўных задач падчас вывучэння замежнай мовы;

сітуатыўна абумоўленае авалоданне лексікай і граматыкай вывучаемай мовы;

выкарыстанне камунікатыўна-арыентаваных заданняў на аснове імітацыйных, гульнявых і свабодных зносін;

актыўнае ўцягванне вучняў у працэс зносін у якасці маўленчых партнёраў;

ажыццяўленне адукацыйнага працэсу ва ўмовах, набліжаных да рэальных зносін;

стварэнне матывацыйнай гатоўнасці і патрэбнасці вучняў ва ўспрыманні і засваенні вучэбнага матэрыялу ва ўмовах, набліжаных да рэальных зносін.

Сферы зносін і іх прадметна-тэматычны змест

Сацыяльна-бытавая сфера. Нацыянальная кухня. Грошы.

Вучэбна-працоўная сфера. Школьныя традыцыі.

Сацыяльна-культурная сфера. Літаратура. Кіно. Музыка.

Сацыяльна-пазнавальная сфера. Звычаі і традыцыі Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы.

Маўленчыя ўменні

Успрыманне і разуменне маўлення на слых – уменні разумець іншамоўнае маўленне ў працэсе непасрэдных зносін з субяседнікам, уменні разумець разнажанравыя аўдыё- і відэатэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест.

Гаварэнне – уменне ажыццяўляць дыялагічныя, маналагічныя і полілагічныя зносіны ў адпаведнасці з мэтамі, задачамі і ўмовамі камунікацыі, з захаваннем норм маўленчага і немаўленчага этыкету.

Чытанне – уменні чытаць і разумець разнажанравыя тэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест у залежнасці ад віду чытання і далейшага выкарыстання інфармацыі.

Пісьмовае маўленне – уменне прадуцыраваць розныя віды пісьмовых тэкстаў у адпаведнасці з нормамі, прынятымі ў краінах вывучаемай мовы, з улікам камунікатыўных задач і адрасата.

Моўныя веды і навыкі

Веды аб сістэме вывучаемай мовы, правілах функцыянавання моўных сродкаў (фанетычных, лексічных, граматычных) у маўленні і навыкі іх выкарыстання ў камунікатыўных мэтах.

Сацыякультурныя веды і ўменні

Веды сацыякультурнага кантэксту сваёй краіны і краін вывучаемай мовы, уменне будаваць свае маўленчыя і немаўленчыя паводзіны ў адпаведнасці з іх спецыфікай, уменне прадстаўляць сваю краіну і яе культуру ва ўмовах іншамоўных міжкультурных зносін.

Кампенсаторныя ўменні

Уменні выкарыстоўваць розныя вербальныя і невербальныя сродкі для кампенсацыі прабелаў у камунікацыі ва ўмовах дэфіцыту моўных сродкаў, недахопу маўленчага і сацыяльнага вопыту.

Вучэбна-пазнавальныя ўменні

Агульныя і спецыяльныя вучэбныя ўменні, неабходныя для ажыццяўлення самастойнай пазнавальнай дзейнасці па авалоданню іншамоўным маўленнем і культурай краін вывучаемай мовы.

* * *

Змест навучання прадстаўлены ў вучэбнай праграме праз прадметна-тэматычны змест зносін, патрабаванні да практычнага валодання відамі маўленчай дзейнасці, моўны матэрыял (фанетыка, лексіка, граматыка) для кожнага класа.

У прадметна-тэматычным змесце абазначаны асноўныя камунікатыўныя задачы. Курсівам адзначаны камунікатыўныя задачы для гімназій і ліцэяў.

Патрабаванні да практычнага валодання відамі маўленчай дзейнасці – працягласць гучання тэксту, колькасць рэплік на кожнага субяседніка ў дыялагічным маўленні, аб'ём выказвання ў маналагічным маўленні, аб'ём тэксту для чытання, аб'ём тэксту для пісьмовага маўлення – задаюць асноўныя параметры для ўсіх відаў маўленчай дзейнасці. Пачынаючы з V класа, лічбавае абазначэнне дадзеных параметраў, а таксама прадуктыўны і рэцэптыўны лексічны мінімум неабходна разумець так: першая лічба абазначае патрабаванні для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі (акрамя гімназій, ліцэяў), другая – для гімназій, ліцэяў. Напрыклад, працягласць гучання тэксту – 1–1,5 мін; прадуктыўны мінімум: 210–250 лексічных адзінак; рэцэптыўны мінімум: 120–180 лексічных адзінак; агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 610–650 лексічных адзінак; агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі: 240–300 лексічных адзінак.

Граматычны матэрыял, які падлягае вывучэнню, аднолькавы для ўсіх відаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі. Патрабаванні да валодання граматычным матэрыялам адрозніваюцца аб'ёмам яго прадуктыўнага засваення. Граматычныя з'явы для рэцэптыўнага засваення, адзначаныя зорачкай(*), у гімназіях і ліцэях павінны быць засвоены на прадуктыўным узроўні.

Факультатыўныя заняткі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі рэкамендуецца праводзіць у адпаведнасці з вучэбнымі праграмамі, зацверджанымі ва ўстаноўленым парадку.

ЗАМЕЖНАЯ МОВА
(англійская, нямецкая, французская, іспанская, кітайская)

VIII КЛАС
105/175 гадзін

ПРАДМЕТНА-ТЭМАТЫЧНЫ ЗМЕСТ МОЎНЫХ ЗНОСІН

Сфера зносін	Прадметна-тэматычны змест	Камунікатыўныя задачы
		У канцы года вучань павінен умець
Сацыяльна-бытавая	Нацыянальная кухня	Расказаць і распытаць аб нацыянальнай кухні Рэспублікі Беларусь і краіны вывучаемай мовы; параўнаць традыцыйны сняданак, абед і вячэру ў Рэспубліцы Беларусь і краіне вывучаемай мовы; расказаць аб вядомых стравах розных краін; *параўнаць дамашняе харчаванне і фастфуд*
	Грошы	Расказаць і распытаць аб адносінах дакішэнных грошай; расказаць аб сваіх расходах і аргументаваць іх; *выказаць меркаванне наконт неапраўданых расходаў*
Вучэбна-працоўная	Школьныя традыцыі	Расказаць і распытаць аб школьных традыцыях; парэкамендаваць клуб, гурток, спартыўную секцыю ў школе; *параўнаць традыцыі сваёй гімназіі і школы замежнага равесніка*
Сацыяльна-культурная	Літаратура	Расказаць і распытаць аб перавагах у літаратуры; расказаць аб любімым беларускім і замежным пісьменніках; расказаць аб кнізе і выказаць свае адносіны да яе; *абгрунтаваць важнасць чытання ў жыцці чалавека*
	Кіно	Расказаць і распытаць аб фільмах розных жанраў і сваіх перавагах; расказаць аб любімым беларускім і замежным акцёрах; расказаць аб фільме і даць яму ацэнку; *расказаць аб цікавых фактах з гісторыі кінематографа*
	Музыка	Расказаць і распытаць аб перавагах ў музыцы; запытаць і атрымаць інфармацыю аб канцэрце / музычным спектаклі; *Параўнаць розныя музычныя стылі*

Сацыяльна-пазнавальная	Звычаі і традыцыі Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы	Расказаць і распытаць аб памятных датах і традыцыях Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы; апісаць народнае свята; *параўнаць звычаі і традыцыі Рэспублікі Беларусь і краіны вывучаемай мовы*

ПАТРАБАВАННІ ДА ПРАКТЫЧНАГА ВАЛОДАННЯ ВІДАМІ МАЎЛЕНЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Успрыманне і разуменне маўлення на слых

Вучні павінны разумець на слых іншамоўныя тэксты дыялагічнага і маналагічнага характару ў прад'яўленні настаўніка, у гука- або відэазапісе, у тэмпе, набліжаным да натуральнага, з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест:

выдзяляць асноўную інфармацыю ў тэкстах, якія змяшчаюць 2–3 % незнаёмых слоў, няведанне якіх не ўплывае на разуменне;

адносна поўна разумець тэксты, якія змяшчаюць 1–2 % незнаёмых слоў, значэнне якіх можна зразумець з дапамогай моўнай або кантэкстуальнай здагадкі;

выбарачна разумець неабходную/цікавую інфармацыю.

Віды тэкстаў: верш, песня, апавяданне, біяграфія, размова па тэлефоне, фрагмент радыёпраграмы, відэафільма. Працягласць гучання тэксту – 1,5–2 мін.

Гаварэнне

Дыялагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

запытваць і паведамляць інфармацыю, вызначаную прадметна-тэматычным зместам зносін;

выказваць сваё меркаванне і даведвацца пра адносіны субяседніка да атрыманай інфармацыі;

падтрымліваць або абвяргаць меркаванне субяседніка;

даваць эмацыянальную ацэнку. Віды дыялогу: дыялог-распытванне, дыялог – абмен думкамі,

дыялог – пабуджэнне да дзеяння.

Колькасць рэплік на кожнага субяседніка – 6–7.

Маналагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

апісваць прадметы і з'явы з элементамі ацэнкі і выказвання меркавання;

спалучаць апісанне і апавяданне з элементамі разважання;

расказваць аб пачутым/прачытаным/убачаным.

Віды маналагічнага выказвання: апісанне, расказ, разважанне, ацэначнае меркаванне.

Аб'ём выказвання – не менш за 8–12 фраз.

Чытанне

Вучні павінны разумець тэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест у залежнасці ад віду чытання:

разумець асноўны змест нескладаных аўтэнтычных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (азнаямленчае чытанне);

поўна і дакладна разумець змест нескладаных аўтэнтычных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (вывучальнае чытанне);

знаходзіць у тэкстах неабходную/цікавую інфар мацыю;

устанаўліваць прычынна-выніковыя сувязі паміж фактамі і па-дзеямі;

ацэньваць важнасць і навізну выбранай інфармацыі.

Тэксты, прызначаныя для разумення асноўнага зместу, могуць уключаць да 3–4 % незнаёмых слоў, значэнне якіх можна зразумець з дапамогай моўнай або кантэкстуальнай здагадкі. Аб'ём тэксту – прыкладна 2600–3500 друкаваных знакаў з прабеламі.

Тэксты, якія арыентаваны на адносна поўнае разуменне, могуць уключаць да 2–3 % незнаёмых слоў, раскрыццё значэння якіх магчыма пры выкарыстанні двухмоўнага слоўніка. Аб'ём тэксту – прыкладна 2100–3000 друкаваных знакаў з прабеламі.

Віды тэкстаў: апавяданне, біяграфія, пісьмо, артыкул, меню, афіша, праграма свята.

Пісьмовае маўленне

Вучні павінны ўмець прадуцыраваць нескладаныя віды пісьмовых тэкстаў у адпаведнасці з нормамі, якія прыняты ў краіне вывучаемай мовы:

пісаць віншаванні, запрашэнні, асабістыя пісьмы (пісьмопадзяку, пісьмо – запыт інфармацыі, пісьмо-адказ);

коратка выкладаць змест прачытанага/убачанага.

Аб'ём тэксту – не менш за 80–100 слоў.

МОЎНЫ МАТЭРЫЯЛ

АНГЛІЙСКАЯ МОВА

Фанетыка

Лагічны націск. Сэнсавае дзяленне тэксту з дапамогай інтанацыйных сродкаў.

Інтанацыя ўводных слоў.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 170–270 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1280–1460 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі: 710–1080 лексічных адзінак. *Словаўтварэнне:* суфіксы назоўнікаў *-ion (-tion, -sion, -ssion)*; прыметнікаў *-able (-ible)*; дзеясловаў *-ize (-ise)*; прыстаўкі *un-, in-.*

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Артыкль: артыкль перад назвамі прыёмаў ежы, назвамі музычных інструментаў; азначальны артыкль перад субстантываванымі прыметнікамі; ужыванне неазначальнага артыкля ва ўстойлівых словазлучэннях.

Прыметнік: парадак прыметнікаў перад назоўнікам (памер, узрост, колер).

Займеннік: зваротныя займеннікі, якія заканчваюцца на *-self, -selves*; адносныя займеннікі *who, whose, whom, which.*

Дзеяслоў: сцвярджальная, адмоўная і пытальная формы дзеясловаў у *Past Perfect*; сцвярджальная, адмоўная і пытальная формы дзеясловаў у *Past Simple Passive.*

Мадальны дзеяслоў: ought to для выказвання парады, рэкамендацыі; *need/needn't* для выражэння неабходнасці / адсутнасці неабходнасці выканання дзеяння.

Герундый: ужыванне пасля дзеясловаў *like, love, enjoy, be good at, hate, dislike*.

Інфінітыў: ужыванне інфінітыва з часціцай *to* і без яе.

Дзеепрыметнік: залежны і незалежны дзеепрыметнікі ў функцыі азначэння *-ing, -ed.*

Прыназоўнік: by (4 o'clock); прыназоўнікі з прыметнікамі.

Злучнік: that.

Сінтаксіс

Параўнальныя сказы *as…as.* Складаназалежныя сказы з даданымі дапаўняльнымі.

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Суфіксы прыметнікаў *-ent, -ant.*

*Параўнанне *Present Perfect – Present Perfect Continuous.*

*Сцвярджальная, адмоўная і пытальная формы дзеясловаў у *Future-in-the-Past.*

*Дапасаванне часоў.

НЯМЕЦКАЯ МОВА

Фанетыка

Націск у займенніка вых прыслоўях. Рытм у сказе (націскныя і ненацісныя словы ў складаных сказах). Інтанацыя сказаў з інфінітыўнай групай з *um…zu + Infinitiv*.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 170–270 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1280–1460 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі: 710–1080 лексічных адзінак.

Словаўтварэнне: суфіксы назоўнікаў ніякага роду *-chen, -um*; прыстаўка назоўнікаў ніякага роду *ge-*; субстантывацыя: субстантываваныя інфінітывы і прыметнікі.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Назоўнік: род назоўнікаў (вызначэнне па фармальных прыметах): ніякі род – субстантываваныя інфінітывы; назоўнікі з суфіксамі ніякага роду (гл. раздзел «Лексіка»); большасць назоўнікаў з прыстаўкай *ge-*. Скланенне назоўнікаў ніякага роду. Множны лік назоўнікаў ніякага роду.

Прыметнік: скланенне прыметнікаў пасля азначальнага артыкля; указальных займенніка ў *dieser, diese, dieses*; *jener, jene, jenes*; неазначальных займенніка ў *jeder, jede, jedes.*

Займеннік: неазначальныя займеннікі *jemand; niemand; viele; einige; jeder, jede, jedes;* неазначальна-асабовы займеннік *man.*

Дзеяслоў: сістэматызацыя мадальных дзеясловаў.

Прыслоўе: займеннікавыя прыслоўі ў пытальных і апавядальных сказах.

Прыназоўнік: прыназоўнікі *von, bei, seit,* якія патрабуюць давальнага склону; прыназоўнік *während*, які патрабуе роднага склону.

Сінтаксіс

Інфінітыў: інфінітыўная група *um…zu + Infinitiv.* Парадак слоў. Складаназалежныя сказы: даданыя прычыны са злучнікамі *weil, da*; даданыя ўмовы са злучнікам *wenn.*

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Назоўнік: субстантываваныя прыметнікі.

Прыметнік: скланенне прыметнікаў пасля пытальных займенніка ў *welcher, welche, welches*.

Дзеяслоў: часавая форма дзеяслова *Plusquamperfekt Aktiv* для выражэння перадпрошлага часу. Зваротныя дзеясловы з *sich* у *Dativ: sich (Dat.) etwas anhören; sich (Dat.) etwas ansehen; sich (Dat.) etwas anziehen; sich (Dat.) etwas ausdenken; sich (Dat.) etwas merken; sich (Dat.) etwas vorstellen; sich (Dat.) etwas wünschen.*

Лічэбнік: дробавыя лічэбнікі.

Прыслоўе: прыслоўе *außer,* якое патрабуе давальнага склону.

ФРАНЦУЗСКАЯ МОВА

Фанетыка

Фразавы націск.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак. *Рэцэптыўны мінімум:* 170–270 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1280–1460 лексічных адзінак. *Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі:* 710–1080 лексічных адзінак. *Словаўтварэнне:* суфікс прыслоўяў *-ment*.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Артыкль: сістэматызацыя выпадкаў ужывання азначальнага, неазначальнага і частковага артыкляў, выпадкі адсутнасці артыкля.

Прыметнік: прыметнікі ў функцыі прыслоўяў.

Займеннік: простыя формы ўказальных займеннікаў *(ça, ce, celui, celle, ceux, celles, cela, ceci);* прыналежныя займеннікі. Адрозненні ў выкарыстанні пытальных займеннікаў *qui est-ce qui, qui est-ce que, qu'est-ce qui, qu'est-ce que.*

Лічэбнік: ужыванне колькасных і парадкавых лічэбнікаў

Дзеяслоў: Сістэматызацыя ўжывання часоў абвеснага ладу. Ужыванне *le présent* у даданым умовы пасля *si.* Пасіўны лад.

Прыслоўе: простыя і складаныя прыслоўі; утварэнне вытворных прыслоўяў на *-ment;* складанае адмаўленне *ne…jamais, ne…personne, ne…rien.*

Прыназоўнік: кіраванне дзеясловаў.

Сінтаксіс

Складаназалежныя сказы з даданымі ўмовы. Сістэматызацыя спосабаў пастаноўкі пытанняў з інверсіяй, пытальным зваротам *est-ce que* (пытанні да адушаўлёнага і неадушаўлёнага назоўніка, прамога і ўскоснага дапаўнення, акалічнасці)

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Прошлы просты час *le passé simple.*

*Умоўны лад *le conditionnel present.*

ІСПАНСКАЯ МОВА

Фанетыка

Удасканаленне слыхавымаўленчых навыкаў вучняў на аснове вывучаемага лексіка-граматычнага матэрыялу.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 250–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 170–270 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1280–1460 лексічных адзінак. Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі: 710–1080 лексічных адзінак.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Дзеяслоў: структуры ў *Presente de Subjuntivo, Modo Imperativo (Imperativo afi rmativo*, *Imperativo negativo).*

Структуры са знамянальнымі дзеясловамі ў *Potencial Simple*.

Сінтаксіс

Складаназалежныя сказы з даданымі (дапаўняльнымі, дзейнікавымі, часу і мэты).

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

*Словаўтварэнне: суфіксы прыметнікаў *-ico(a), -ano(a), -ense, -eño(a), -és(a), -ino(a), -esco(a).*

*Азнаямленне са структурамі з інфінітыўнымі зваротамі *acabar de + Inf., dejar de + Inf.*

КІТАЙСКАЯ МОВА

ПАТРАБАВАННІ ДА ПРАКТЫЧНАГА ВАЛОДАННЯ ВІДАМІ МАЎЛЕНЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Успрыманне і разуменне маўлення на слых

Вучні павінны разумець на слых іншамоўныя тэксты дыялагічнага і маналагічнага характару ў прад'яўленні настаўніка у гука- або відэазапісе, у тэмпе, набліжаным да натуральнага, з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест:

выдзяляць асноўную інфармацыю ў тэкстах, якія змяшчаюць 2–3 % незнаёмых слоў, няведанне якіх не ўплывае на разуменне;

адносна поўна разумець тэксты, якія змяшчаюць 1–2 % незнаёмых слоў, значэнне якіх можна зразумець з дапамогай моўнай або кантэкстуальнай здагадкі;

выбарачна разумець неабходную/цікавую інфармацыю.

Віды тэкстаў: верш, песня, апавяданне, біяграфія, размова па тэлефоне, радыёпраграма, фрагмент відэафільма.

Працягласць гучання тэксту – 1,5–2 мін.

Гаварэнне

Дыялагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

запытваць і паведамляць інфармацыю, вызначаную прадметна-тэматычным зместам зносін;

выказваць сваё меркаванне і даведвацца пра адносіны субя седніка да атрыманай інфармацыі;

падтрымліваць або абвяргаць меркаванне субяседніка;

даваць эмацыянальную ацэнку атрыманай інфармацыі.

Віды дыялогу: дыялог-распытванне, дыялог – абмен думкамі, дыялог – пабуджэнне да дзеяння.

Колькасць рэплік на кожнага субяседніка – 6–7.

Маналагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

апісваць прадметы і з'явы з элементамі ацэнкі і выказвання меркавання;

спалучаць апісанне і апавяданне з элементамі разважання;

расказваць аб пачутым/прачытаным/убачаным. Віды маналагічнага выказвання: апісанне, расказ, разважанне, ацэначнае меркаванне.

Аб'ём выказвання – 8–12 фраз.

Чытанне

Вучні павінны разумець тэксты, якія напісаны з дапамогай транскрыпцыйных знакаў, з рознай паўнатой і дакладнасцю пранік нення ў іх змест у залежнасці ад віду чытання:

разумець асноўны змест адаптаваных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (азнаямленчае чытанне);

устанаўліваць прычынна-выніковыя поўна і дакладна разумець змест адаптаваных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (вывучальнае чытанне);

знаходзіць у тэкстах неабходную/цікавую інфармацыю;

сувязі паміж фактамі і падзеямі;

ацэньваць важнасць і навізну выбранай інфармацыі.

Тэксты, прызначаныя для разумення асноўнага зместу, могуць уключаць да 3–4 % незнаёмых слоў, значэнне якіх можна зразумець з дапамогай моўнай або кантэкстуальнай здагадкі. Аб'ём тэксту – 0,75–1 старонка.

Тэксты, якія арыентаваны на адносна поўнае разуменне, могуць уключаць да 2–3 % незнаёмых слоў, раскрыццё значэння якіх магчыма пры выкарыстанні двухмоўнага слоўніка. Аб'ём тэксту – 0,5–0,75 старонкі.

Вучні павінны ўмець чытаць іерогліфы (200–750) і тэксты (аб'ём да 0,5 старонкі), якія напісаны іерогліфамі.

Віды тэкстаў: біяграфія, пісьмо, артыкул, запрашэнне, меню, элект-роннае паведамленне, турыстычная брашура, афіша, праграма свята.

Пісьмовае маўленне

Вучні павінны ўмець прадуцыраваць нескладаныя віды пісьмовых тэкстаў, у адпаведнасці з нормамі, якія прыняты ў краіне вывучаемай мовы:

пісаць віншаванні, запрашэнні, асабістыя пісьмы (пісьмо-падзяку, пісьмо-запыт, пісьмо-адказ);

коратка выкладаць змест прачытанага/убачанага.

Аб'ём тэксту – да 100 слоў.

Вучні павінны ўмець пісаць іерогліфы (150–550) і тэксты (аб'ём да 0,5 старонкі), якія напісаны іерогліфамі; ключавыя элементы іерогліфаў (графемы) – 60 адзінак.

МОЎНЫ МАТЭРЫЯЛ

Фанетыка

Інтанацыя рытарычнага пытання.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак. *Рэцэптыўны мінімум:* 170–270 лексічных адзінак. *Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі:* 1280–1460 лексічных адзінак. *Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі:* 710–1080 лексічных адзінак.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Прыметнік: рэдуплікацыя прыметнікаў.

Дзеяслоў: дзеясловы тыпу 好学.

Дзеясловы тыпу 游泳.

Прыслоўе: 后来、以后, 要不, 比如, 刚(才)、马上, 几乎、稍、过于、尤其、一向, 就、才.

Часціца: 着 для выражэння працягласці дзеяння; мадальная часціца 了.

Прыназоўнік: ужыванне 对 у розных канструкцыях (对…感兴趣, 对…来说).

Выніковае дапаўненне (来、去、好、完、懂、上、见).

Выніковае дапаўненне (到、在).

Сінтаксіс

Рытарычнае пытанне.

Сказы з часціцай 把 (2).

Сказы з часціцай 把 (3).

Даданыя сказы мэты са злучнікам 为了. Канструкцыі, прыназоўнікі, злучнікі (先…再…, 不但…而且…, 了… 就…(了), 只要…就…, 要是…就…, 越来越…, 到…来/去).

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Дзеяслоў: дзеясловы тыпу 好学.

Прыслоўе: 几乎、稍、过于、尤其、一向.

Вучні павінны валодаць **сацыякультурнымі ведамі і ўменнямі:**

ведаць асноўныя традыцыі і звычаі Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы;

ведаць папулярных пісьменнікаў, акцёраў, музыкантаў Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы;

ведаць школьныя традыцыі Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы;

ведаць асаблівасці нацыянальнай кухні Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы;

умець расказаць замежнаму равесніку аб нацыя нальным свяце, традыцыі Рэспублікі Беларусь.

Вучні павінны валодаць **кампенсаторнымі ўменнямі** ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці:

успрыманне і разуменне маўлення на слых

прагназаваць змест аўдыётэксту па загалоўку, пачатку тэксту, па апорных словах;

абапірацца на сродкі зрокавай нагляднасці (малюнкі, фатаграфіі, табліцы);

выкарыстоўваць моўную здагадку (па падабенстве са словамі роднай мовы, па кантэксце);

удакладняць змест выказвання субяседніка з дапамогай мімікі і жэстаў, пытанняў, перапытвання;

чытанне

прагназаваць змест па загалоўку, падзагалоўку тэксту, апорных словах, сродках зрокавай нагляднасці;

выкарыстоўваць тэкставыя апоры розных відаў (табліцы, графікі, шрыфтавыя выдзяленні);

выкарыстоўваць моўную і кантэкстуальную здагадку;

выкарыстоўваць двухмоўныя слоўнікі;

выкарыстоўваць розныя каментарыі;

гаварэнне

звяртацца за дапамогай да субяседніка, выкарыстоўваючы перапытванне і сродкі зрокавай нагляднасці (карта, схема, расклад і інш.);

удакладняць змест выказвання з дапамогай мімікі і жэстаў;

пісьмовае маўленне

выкарыстоўваць элементы тэксту ў якасці зместавых і моўных апор.

Вучні павінны валодаць **вучэбна-пазнавальнымі ўменнямі:**

складаць план выказвання прачытанага/праслуханага тэксту;

знаходзіць і абагульняць неабходную інфармацыю на замежнай мове;

выконваць самастойныя заданні рэпрадуктыўна-прадуктыўнага характару з выкарыстаннем друкаваных матэрыялаў і тэхнічных сродкаў навучання;

выкарыстоўваць даведачны апарат вучэбнага дапаможніка, двухмоўных слоўнікаў і іншых даведачных матэрыялаў;

ажыццяўляць узаемакантроль у працэсе ўзаемадзеяння.

Вучні павінны выкарыстоўваць набыты **моўны, маўленчы і сацыякультурны вопыт** для:

вусных зносін з прадстаўнікамі краін вывучаемай мовы;

азнаямлення з даступнымі ўзорамі мастацкай літаратуры на замежнай мове;

развіцця добразычлівых і паважлівых адносін да прадстаўнікоў іншых краін;

больш глыбокага ўсведамлення некаторых асаблівасцей роднай мовы ў параўнанні з вывучаемай замежнай мовай;

удзелу ў вучэбных праектах, у тым ліку з прадстаўнікамі іншых краін.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Математика»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МАТЕМАТИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Общая характеристика учебного предмета

Учебный предмет «Математика» при реализации учреждениями образования образовательной программы базового уровня занимает ведущее место в формировании ключевых интеллектуальных умений и личностных качеств учащихся, необходимых для жизни в современном обществе.

Совокупность знаний, умений, навыков, опыта деятельности, а также качеств личности, формируемых в процессе изучения математики, необходимы как при изучении других учебных предметов, так и для продолжения образования, трудовой деятельности, успешной социализации в обществе.

В соответствии с принципами математического образования (*контекстности*, *открытости*, *непрерывности*) ставится следующая триединая ***цель математического образования учащихся на уровне общего среднего образования***:

1) *овладение определенным объемом предметных компетенций, обеспечивающих возможность использования математики в непрерывном образовании и решении практических проблем*;

2) *формирование научного мировоззрения, познавательного интереса, метапредметных компетенций, логического мышления, интуиции, пространственного воображения, необходимых для становления личности, способной к самопознанию и саморазвитию*;

3) *формирование моральных качеств учащихся, их ценностного отношения к истине, объективного самоанализа и самооценки, способности аргументированно отстаивать свои убеждения, готовности к применению математических знаний в повседневной жизни*.

Математическое образование на уровне общего среднего образования базируется на *знаниевом*; *личностно ориентированном*; *компетентностном* подходах.

В контексте целей обучения и воспитания на II ступени общего среднего образования **задачами** изучения учащимися математики как учебного предмета являются:

в предметном направлении:

– овладение математическими знаниями, умениями, навыками, способами деятельности, необходимыми для применения в повседневной жизни, при изучении других учебных предметов;

– создание фундамента для дальнейшего развития математической компетенции, формирования механизмов мышления, характерных для способов деятельности, применяемых в математике и необходимых для успешного продолжения образования на III ступени общего среднего образования или на уровнях профессионально-технического, среднего специального образования, полноценной жизни в обществе;

в метапредметном направлении:

– формирование представлений о математике как части общечеловеческой культуры, о значимости математики в развитии цивилизации и современного общества;

– развитие представлений о математике как форме описания и методе научного познания окружающего мира, создание условий для формирования опыта моделирования средствами математики;

– формирование общих способов интеллектуальной деятельности, характерных для математики и являющихся основой познавательной культуры, значимой для различных сфер деятельности человека;

в направлении личностного развития:

– развитие правильных представлений о характере отражения математикой явлений и процессов в природе и обществе, роли методов математики в научном познании окружающего мира и его закономерностей;

– развитие логического и критического мышления, культуры устной и письменной речи с применением математической терминологии и символики, способности к эмоциональному восприятию идей математики, рассуждениям, доказательствам, мысленному эксперименту;

– формирование умения самостоятельно учиться, контролировать результаты учебной деятельности;

– воспитание качеств личности, обеспечивающих социальную мобильность, способность принимать самостоятельные решения и нести за них ответственность;

– формирование качеств мышления, необходимых для социальной адаптации в современном обществе;

– развитие математических способностей, интереса к творческой деятельности.

Отбор программного содержания проводился исходя из общепедагогических и частно-методических **принципов**: научности; системности; минимальной достаточности и необходимости; связи содержания математического образования с практической деятельностью.

Содержание учебного предмета «Математика» базируется на разделах математики: арифметика; алгебра; множества; функции; геометрия. В свою очередь содержание данных разделов математики выстраивается с учетом логики и целесообразности в содержательные линии, пронизывающие соответствующие темы, которыми представлено содержание учебного предмета. При этом учтены межпредметные связи с географией, физикой, химией, биологией и другими учебными предметами.

Распределение учебного материала по классам опирается на возрастные физиологические и психологические особенности учащихся V–IX классов.

Обновление содержания учебного предмета (V–VII классы)

В содержание учебного предмета «Математика» включены элементы теории множеств, усилена методологическая и практическая направленность содержания в целях формирования у учащихся умений:

– проводить вычисления, включая округление и оценку результатов действий, использовать для подсчетов известные формулы;

– извлекать и интерпретировать информацию, представленную в различной форме (таблиц, диаграмм, графиков, схем, иных форм);

– вычислять длины, площади и объемы реальных объектов.

Методологическая и практическая направленность усилена посредством:

– расширения и повышения роли теоретического материала, логических рассуждений, доказательств;

– усиления роли и значения комплексного интегрированного сочетания арифметического, алгебраического и геометрического материала как средства математического развития учащихся;

– использования таблиц, диаграмм, графиков, схем для наглядного представления количественной информации;

– моделирования реальных объектов, явлений и процессов с помощью математических моделей;

– включения для решения практико-ориентированных задач – задач, описывающих реальную или приближенную к ней ситуацию на неформально-математическом языке, а также задач с межпредметным содержанием.

Вопросы, отмеченные символом «*», предназначены для самостоятельной поисково-исследовательской или проектной деятельности учащихся (индивидуальной или групповой), организуемой учителем.

Время, отведенное на изучение отдельных тем в содержании учебного предмета, является примерным. Оно зависит от используемых учителем методов обучения и воспитания, форм проведения учебных занятий, учебных и внеучебных достижений учащихся.

Предусмотренный резерв учебных часов предназначен для обобщения и систематизации учебного материала.

Организация образовательного процесса

При реализации предлагаемого содержания учебной программы **V–VII классов** учебного предмета «Математика» образовательный процесс направлен на дальнейшее формирование у учащихся *математической компетенции* (использование математических методов в решении различных проблем в обучении и повседневной жизни). Компетентностный подход предполагает, что в процессе обучения предмету «Математика» вместе с предметными компетенциями необходимо формировать также *метапредметные* (*универсальные*) и *личностные компетенции*: *ценностная компетенция* (понимание обучающимся ценности образования и мотивированное изучение предметов); *социальная компетенция* (реализация личностных возможностей); *компетенция самоопределения* (понимание и адекватное оценивание себя); *учебно-познавательная компетенция* (организация образовательной среды и получение необходимой для учебной деятельности информации); *коммуникативная компетенция* (осуществление межличностного и коллективного общения); *информационная компетенция* (работа с информацией и использование информационных технологий) и т. д.

Должное внимание при реализации содержания учебной программы должно уделяться:

– развитию у учащихся логического и критического мышления;

– формированию культуры устной и письменной речи с применением математической терминологии и символики; умений работать с различными источниками информации; описывать реальные объекты и явления с помощью математических моделей;

– компонентам организации умственной деятельности: умению ставить цели, планировать и искать пути их достижения, анализировать и оценивать результаты;

– приобретению опыта сотрудничества с учителем, одноклассниками при осуществлении поисково-исследовательской, проектной, иных видов творческой деятельности.

Образовательный процесс организуется на основе педагогически обоснованного выбора форм, методов и средств обучения и воспитания, современных образовательных и информационных технологий, повышающих степень активности учащихся. Наряду с традиционными средствами обучения и средствами диагностирования результатов учебной деятельности учащихся целесообразно использовать электронные средства, к которым относятся электронные учебные пособия, интерактивные компьютерные модели, электронные образовательные ресурсы (электронные справочники, энциклопедии, тренажеры, контрольно-диагностические материалы) и другие. Их применение способствует повышению степени наглядности, конкретизации изучаемых понятий, развитию интереса, созданию положительного эмоционального отношения к учебной информации и формированию мотивации к успешному изучению математики.

В разделе «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» указаны результаты, которых должны достигнуть учащиеся при освоении предъявленного содержания. К вопросам соответствующей темы, выделенным звездочкой, основные требования к результатам учебной деятельности учащихся не предъявляются.

Требования к результатам учебной деятельности структурированы по компонентам: правильно употреблять термины и использовать понятия; знать; уметь.

Требование «правильно употреблять термины и использовать понятия» означает, что учащийся соотносит понятие с обозначающим его термином, распознает конкретные примеры понятия по характерным признакам, выполняет действия в соответствии с определением и свойствами понятий, конкретизирует их примерами.

Требование «знать» означает, что учащийся знает определения, правила, теоремы, алгоритмы, приемы, методы, способы деятельности и оперирует ими.

Требование «уметь» фиксирует сформированность навыков применения знаний, способов деятельности по их освоению и применению, ориентированных на компетентностную составляющую результатов учебной деятельности.

В основе курса **VIII–IX классов** лежит программа **2012 года**, в которой содержание учебного предмета структурировано по семи основным содержательным линиям, в новой редакции программы выделены два раздела: «Содержание учебного предмета» и «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся».

В разделе «Обязательное содержание образования» указан предназначенный для обязательного изучения объем учебного материала, который распределен по этапам обучения. Для каждого из классов указано распределение содержания по темам алгебраического и геометрического компонентов, темы располагаются в порядке их изучения, каждая тема представлена вместе с соответствующими требованиями к уровню подготовки учащихся.

Основные требования к результатам учебной деятельности структурированы по компонентам: знать термины и правильно использовать понятия; знать; уметь.

Ожидаемые результаты освоения содержания учебного предмета «Математика»

В соответствии с тремя группами компетенций в программе определены предметные, метапредметные и личностные ожидаемые результаты:

предметные:

– представление о математике как части мировой культуры и ее месте в современной цивилизации, о способах описания средствами математики явлений и процессов окружающего мира;

– владение понятийным аппаратом математики, представление об основных изучаемых понятиях (число, геометрическая фигура, уравнение, функция, вероятность) как важнейших математических моделях, позволяющих описывать и изучать реальные процессы и явления;

– умение работать с математическим текстом (анализировать, извлекать необходимую информацию), точно и грамотно выражать свои мысли в устной и письменной речи с применением математической терминологии и символики, правильно классифицировать математические объекты, проводить логические обоснования и доказательства математических утверждений;

– представление о числе и числовых системах от натуральных до действительных чисел, овладение навыками устных, письменных, инструментальных вычислений;

– владение приемами выполнения тождественных преобразований рациональных выражений, решения уравнений, систем уравнений, неравенств и систем неравенств, умение использовать систему координат на плоскости для интерпретации уравнений, неравенств, систем, умение применять алгебраические преобразования, аппарат уравнений и неравенств для решения практико-ориентированных задач, задач с межпредметным содержанием;

– владение навыками моделирования при решении текстовых, практико-ориентированных задач, задач с межпредметным содержанием;

– усвоение систематических знаний о плоских фигурах и их свойствах, на наглядном уровне – о простейших пространственных телах;

– умение распознавать на чертежах, моделях и в реальном мире геометрические фигуры, выполнять геометрические построения, применять знания о геометрических фигурах для решения геометрических задач, практико-ориентированных задач, задач с межпредметным содержанием; измерять длины отрезков, величины углов, находить периметр, площадь, объем геометрических фигур;

метапредметные:

– первоначальные представления об идеях и методах математики как универсальном языке науки и техники, средстве моделирования явлений и процессов;

– умение видеть математическую задачу в контексте проблемной ситуации в других учебных предметах, реальной жизни;

– развитие универсальных учебных действий (регулятивных, учебно-познавательных, коммуникативных) средствами математики;

личностные:

– умение ясно, точно, грамотно излагать свои мысли в устной и письменной речи, понимать смысл поставленной задачи, выстраивать аргументацию, приводить примеры и контрпримеры;

– креативность мышления, инициатива, находчивость, активность;

– умение контролировать результаты учебной деятельности;

– способность к эмоциональному восприятию идей математики, рассуждениям, доказательствам, мысленному эксперименту.

Содержание учебного предмета

Алгебраический компонент

87 ч (2,5 ч в неделю)

НЕРАВЕНСТВА

Числовые неравенства, их геометрическая интерпретация.

Свойства числовых неравенств.

Линейное неравенство. Системы линейных неравенств с одной переменной.

Двойные неравенства.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

***знать термины и правильно использовать понятия*:**

числовой промежуток; числовое неравенство; неравенство с переменной; решение неравенства; двойное неравенство; система неравенств; равносильные неравенства; модуль числа;

***знать*:**

что значит решить неравенство, систему неравенств; основные приемы равносильных преобразований неравенств, систем неравенств;

***уметь*:**

решать линейные неравенства и неравенства, сводящиеся к ним;

решать системы линейных неравенств с одной переменной.

КВАДРАТНЫЕ КОРНИ. ДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЕ ЧИСЛА

Корень *n*-й степени из числа.

Иррациональное число. Действительное число. Сравнение действительных чисел.

Числовые промежутки.

Арифметический квадратный корень и его свойства.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

***знать термины и правильно использовать понятия*:**

корень *n*-й степени из числа, подкоренное выражение, степень корня, квадратный корень из числа; арифметический квадратный корень из числа; рациональное число, конечная десятичная дробь; бесконечная периодическая десятичная дробь; бесконечная непериодическая десятичная дробь; иррациональное число, действительное число;

***знать*:**

определение и свойства квадратных корней;

как называются и обозначаются основные числовые множества;

представление: рационального числа в виде бесконечной десятичной периодической дроби; иррационального числа в виде бесконечной десятичной непериодической дроби;

***уметь*:**

читать и записывать числовые промежутки;

выполнять с использованием свойств квадратных корней тождественные преобразования несложных иррациональных выражений, включая вынесение множителя из-под знака корня и внесение множителя под знак корня.

КВАДРАТНЫЕ УРАВНЕНИЯ

Квадратное уравнение. Формулы корней квадратного уравнения. Разложение квадратного трехчлена на линейные множители. Теорема Виета.

Квадратная (квадратичная) функция и ее график.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

***знать термины и правильно использовать понятия*:**

квадратное уравнение, дискриминант квадратного уравнения; квадратный трехчлен; квадратная (квадратичная) функция; парабола; вершина параболы;

***знать*:**

формулу дискриминанта; формулы корней квадратного уравнения;

теорему Виета; формулу разложения квадратного трехчлена на линейные множители;

***уметь*:**

использовать формулы корней квадратного уравнения при решении квадратных уравнений и несложных уравнений, сводящихся к ним;

раскладывать квадратный трехчлен на множители;

решать квадратные уравнения и уравнения, сводящиеся к ним;

применять теорему Виета к решению задач;

выполнять тождественные преобразования рациональных выражений, используя разложение квадратного трехчлена на линейные множители;

строить графики квадратной (квадратичной) функции;

использовать квадратные уравнения для решения текстовых задач.

Геометрический компонент

53 ч (1,5 ч в неделю)

ЧЕТЫРЕХУГОЛЬНИКИ

Многоугольник. Сумма углов выпуклого многоугольника. Свойства и признаки параллелограмма, прямоугольника, ромба, квадрата, трапеции.

Теорема Фалеса. Деление отрезка на равные части. Свойства средней линии треугольника и трапеции.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

***знать термины и правильно использовать понятия*:**

многоугольник; внутренний угол многоугольника; внешний угол многоугольника; вершина многоугольника; диагональ многоугольника; выпуклый многоугольник; невыпуклый многоугольник; параллелограмм; ромб; трапеция; основание трапеции; боковая сторона трапеции; высота трапеции; средняя линия трапеции; равнобедренная трапеция; прямоугольная трапеция;

***знать*:**

свойство углов выпуклого многоугольника;
свойства углов параллелограмма;
свойство сторон параллелограмма;
свойство точки пересечения диагоналей параллелограмма;
свойство диагоналей прямоугольника;
свойства диагоналей ромба;
теорему Фалеса;
свойство средней линии треугольника;
свойство углов трапеции, прилежащих к боковой стороне;
свойства средней линии трапеции;
признаки параллелограмма, прямоугольника, ромба, квадрата, трапеции;
свойство медиан треугольника;
свойство высот треугольника;

***уметь*:**

применять при решении задач основные свойства и признаки геометрических фигур.

ПЛОЩАДЬ ФИГУР

Площадь фигуры. Площадь прямоугольника, параллелограмма, треугольника, ромба, трапеции. Теорема Пифагора.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

***знать термины и правильно использовать понятия*:**

площадь многоугольника; равновеликие геометрические фигуры;

***знать*:**

формулы площади прямоугольника и параллелограмма;
формулы площади треугольника;
формулы площади ромба, трапеции;
теорему Пифагора;

***уметь*:**

применять при решении задач основные свойства и признаки геометрических фигур.

ПОДОБИЕ ФИГУР

Подобие треугольников. Коэффициент подобия. Признаки подобия треугольников. Площади подобных треугольников. Теорема Фалеса (обобщенная). Деление отрезка на пропорциональные части.

Синус, косинус, тангенс, котангенс угла от 0 до 180. Решение прямоугольных треугольников.

Соотношения между синусом, косинусом, тангенсом, котангенсом одного угла. Формулы приведения для углов $90 \pm \alpha$, $180° - \alpha$ (α – острый угол).

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

***знать термины и правильно использовать понятия*:**

пропорциональные отрезки; отношение отрезков; равные фигуры; подобные фигуры; коэффициент подобия; синус, косинус, тангенс и котангенс угла от 0 до 180;

***знать*:**

определения: подобных треугольников; коэффициента подобия треугольников;

признаки подобия треугольников;

теорему Фалеса (обобщенную);

свойство биссектрисы треугольника;

свойство высоты, проведенной к гипотенузе прямоугольного треугольника;

свойство площадей подобных треугольников;

значения sin α, cos α при α, равном 0°, 30°, 45°, 60°, 90°, 180°;

значения tg α, ctg α при α, равном 30°, 45°, 60°;

свойства периметров и площадей подобных фигур;

***уметь*:**

применять: теоремы к решению задач на вычисление и доказательство; свойства подобных треугольников к решению задач на построение.

Контрольные работы 6 (6 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Матэматыка»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэты навучання. Матэматыка як вучэбны прадмет займае асаблівае месца ў навучанні вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі. Без пэўных матэматычных ведаў немагчыма паспяховае вывучэнне вучэбных прадметаў адукацыйнай вобласці «Прыродазнаўства» і іншых адукацыйных абласцей. Гэта абумоўлена тым, што прадметам вывучэння матэматыкі з'яўляюцца фундаментальныя структуры рэальнага свету: прасторавыя формы і колькасныя адносіны – ад найпрасцейшых, што засвойваюцца праз непасрэдны вопыт людзей, да дастаткова складаных, неабходных для развіцця навуковых і тэхналаічных ідэй.

Матэматыка ўсё шырэй пранікае ў паўсядзённае жыццё, яе ідэі і метады становяцца неабходнымі для спецыялістаў у розных сферах вытворчасці і ў духоўнай дзейнасці. Без матэматычных ведаў немагчыма зразумець прынцыпы будовы сучаснай тэхнікі, навучыцца эфектыўна карыстацца ёй, успрымаць і правільна інтэрпрэтаваць разнастайную сацыяльную і эканамічную інфармацыю. Засваенне матэматычнай мовы садзейнічае дакладнаму і лаканічнаму выказванню думкі.

Матэматыка з'яўляецца адным з элементаў агульначалавечай культуры. Яе ідэі і метады аказалі вялікі ўплыў на метадалогію навуковага пазнання рэчаіснасці. Завершанасць, вытанчанасць матэматычных фармулёвак, пераканаўчая сіла доказаў садзейнічаюць эстэтычнаму выхаванню вучняў.

Праз дзейнасць на уроках матэматыкі вучні засвойваюць агульнанавуковыя прыёмы і метады пазнання: аналіз, сінтэз, індукцыю, дэдукцыю, аналогію, абагульненне, канкрэтызацыю, абстрагаванне.

Навучанне матэматыцы, з аднаго боку, прывучае дакладна выконваць разнастайныя прадпісанні, з другога боку, фарміруе агульныя прыёмы пошукавай дзейнасці. Вывучэнне матэматыкі выпрацоўвае ўменні вылучаць і фармуляваць гіпотэзы, шукаць для іх абгрунтаванні або абвяргаць іх.

Навучанне матэматыцы ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі ставіць наступныя мэты:

авалоданне сістэмай матэматычных ведаў, якія неабходныя для практычнай дзейнасці, для вывучэння іншых вучэбных прадметаў і працягу адукацыі;

інтэлектуальнае развіццё вучняў, фарміраванне якасцей мыслення, характэрных не толькі ў галіне матэматычнай навукі, але і неабходных для паўнавартаснага жыцця ў грамадстве;

фарміраванне ўяўленняў пра магчымасці матэматыкі як навукі ў апісанні і пазнанні рэчаіснасці;

фарміраванне ўяўленняў аб матэматыцы як часткі агульначалавечай культуры, разумення значнасці матэматыкі для грамадскага прагрэсу;

выхаванне такіх якасцей асобы, як мэтанакіраванасць, настойлівасць у пераадоленні цяжкасцей, самастойнасць, адказнасць, самакантроль, крытычнасць і варыятыўнасць мыслення.

Арганізацыя навучальнага працэсу. Адукацыйны працэс ажыццяўляецца з улікам узроставых асаблівасцей вучняў, спецыфікі вучэбнага прадмета «Матэматыка», яго месца і ролі ў структуры зместу агульнай сярэдняй адукацыі.

Арганізацыя адукацыйнага працэсу павінна быць накіравана на дасягненне вучнямі вынікаў навучання, вызначаных вучэбнымі праграмамі ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйных стандартаў па вучэбным прадмеце «Матэматыка» да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў. Разам з гэтым навучальны працэс павінен быць пастаўлены так, каб у вучняў была магчымасць рэалізаваць свае адукацыйныя запатрабаванні ў галіне матэматыкі. Пры гэтым неабходна, каб вучні не толькі засвоілі пэўныя тэарэтычныя веды, але і навучыліся выкарыстоўваць іх пры рашэнні вучэбных задач і задач прыкладнога характару.

Навучанне матэматыцы павінна спрыяць развіццю ў вучняў культуры вуснай і пісьмовай мовы, умення працаваць з кнігай, а таксама фарміраванню элементаў арганізацыі разумовай дзейнасці: ставіць мэты, планаваць і шукаць шляхі іх дасягнення, аналізаваць і ацэньваць вынікі.

Арганізоўваючы навучальны працэс, настаўнік мае права самастойна выбіраць прыёмы і метады навучання, якія забяспечваюць дасягненне мэт матэматычнай адукацыі. Пры гэтым мэтазгодна забяспечваць пераемнасць з метадамі навучання на папярэдніх этапах.

Пастаноўка навучання матэматыцы павінна спрыяць развіццю інтарэсу да авалодвання ведамі, спосабамі пазнання навакольнага свету; стварэнню станоўчага эмацыйнага стану; фарміраванню адэкватнай самаацэнкі; эстэтычнаму выхаванню вучняў.

Структура вучэбнага прадмета «Матэматыка». Вучэбны матэрыял прадмета «Матэматыка» структуруецца па сямі асноўных зместавых лініях:

лікі і вылічэнні;

выразы і іх пераўтварэнні;

ураўненні і няроўнасці;

каардынаты і функцыі;

геаметрычныя фігуры і іх уласцівасці;

геаметрычныя велічыні;

геаметрычныя пабудаванні.

Вывучэнне вучэбнага прадмета «Матэматыка» ў V–XI класах ажыццяўляецца ў тры этапы: V–VI, VII–IX, X–XI класы.

Пры вывучэнні матэматыкі на ***першым этапе*** (V–VI класы) адбываецца паступовае пашырэнне ўяўленняў аб лікавых мноствах: мноства натуральных лікаў; мноства неадмоўных рацыянальных лікаў; мноства рацыянальных лікаў. Выпрацоўваюцца ўменні выконваць вусна і пісьмова дзеянні над лікамі, уменні рашаць тэкставыя задачы з дапамогай сродкаў матэматычнага мадэлявання.

Вучні развіваюць навыкі вылічэнняў з натуральнымі лікамі, набываюць навыкі дзеянняў са звычайнымі і дзесятковымі дробамі, дадатнымі і адмоўнымі лікамі, вучацца выкарыстоўваць зменныя для запісу ўласцівасцей і залежнасцей. Пры рашэнні тэкставых задач вучні набываюць навыкі змястоўных разважанняў, вучацца выкарыстоўваць

матэматычныя мадэлі. Вучні працягваюць знаёміцца з геаметрычнымі фігурамі і некаторымі іх уласцівасцямі, набываюць навыкі вымярэнняў даўжыні, велічыні вугла, знаходжання плошчаў і аб'ёмаў некаторых фігур, пабудавання геаметрычных фігур з дапамогай лінейкі, навугольніка, транспарціра і цыркуля.

Навучанне будуецца індуктыўна з паступовым павелічэннем ступені абгрунтаванасці тэарэтычнага матэрыялу. Паняцці ўводзяцца пераважна апісальна-ілюстрацыйна, у некаторых выпадках магчыма выкарыстанне і яўных азначэнняў. Паступова ўзрастае ўвага да абгрунтаванасці сцверджанняў. Гэта рыхтуе вучняў да больш шырокага выкарыстання дэдуктыўных сродкаў на наступным этапе вывучэння матэматыкі.

Вывучэнне матэматыкі на ***другім этапе*** **(VII–IX** класы) накіравана на знаёмства вучняў з рэчаіснымі лікамі, вывучэнне ірацыянальных і некаторых трансцэндэнтных (на прыкладзе трыганаметрычных) выразаў, ураўненняў і няроўнасцей, асноўных элементарных функцый, сістэматычнае вывучэнне геаметрычных фігур, іх уласцівасцей і дачыненняў. Пры вывучэнні мнагачленаў і рацыянальных дробаў фарміруюцца ўменні ажыццяўляць тоесныя пераўтварэнні. Асноўным падыходам да рашэння тэкставых задач становіцца выкарыстанне матэматычных мадэлей: ураўненняў, няроўнасцей, іх сістэм.

У вучэбным прадмеце «Матэматыка» пры яго вывучэнні на другім і трэцім этапах вылучаюцца два кампаненты: алгебраічны і геаметрычны.

Змест *алгебраічнага кампанента* VII–IX класаў прадугледжвае знаёмства з паняццямі ірацыянальнага і рэчаіснага лікаў. Увядзенне ірацыянальных лікаў матывуецца недастатковасцю рацыянальных лікаў для рашэння некаторых матэматычных задач. Тут сістэматызуюцца веды вучняў аб выразах і формулах; вывучаюцца тоеснасці, фарміруюцца навыкі тоесных пераўтварэнняў; разглядаюцца рацыянальныя выразы і дзеянні над імі; вывучаюцца квадратны трохчлен, квадратныя карані і іх уласцівасці, карані ступені *n;* уласцівасці лікавых няроўнасцей; квадратныя ўраўненні; лікавыя і квадратныя няроўнасці; сістэмы ўраўненняў з дзвюма зменнымі першай ступені; сістэмы ўраўненняў з дзвюма зменнымі, якія прыводзяцца да ўраўненняў першай або другой ступеней; арыфметычная і геаметрычная прагрэсіі; некаторыя функцыі, іх графікі і ўласцівасці (абсяг вызначэння, мноства (абсяг) значэнняў, нулі, прамежкі знакапастаянства, нарастанне, спаданне, найбольшае і найменшае значэнні).

Змест *геаметрычнага кампанента* VII–IX класаў прадугледжвае паслядоўнае вывучэнне планіметрыі, якое ўключае элементы тэорыі паралельных прамых, трохвугольнікаў, асобных відаў чатырохвугольнікаў, падобнасці фігур, трыганаметрыі трохвугольніка, знаёмства з геаметрычнымі пабудаваннямі. На гэтым этапе працягваецца фарміраванне прасторавых уяўленняў, развіццё лагічнага мыслення вучняў.

У працэсе навучання на другім этапе пры спалучэнні індуктыўных і дэдуктыўных элементаў узмацняецца роля тэарэтычных абагульненняў і вывадаў. Разам з тым працягваецца выкарыстанне розных сродкаў нагляднасці ў якасці крыніцы гіпотэз, а ў асобных выпадках і для аргументацыі. Важна ўлічваць, што навучанне матэматыцы павінна забяспечыць вучням магчымасць авалодвання матэматычным апаратам, які неабходны для вывучэння іншых вучэбных прадметаў.

Структура вучэбнай праграмы. У вучэбнай праграме па матэматыцы для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі вылучаюцца раздзелы: «Абавязковы змест адукацыі» і «Асноўныя патрабаванні да ўзроўню матэматычнай падрыхтоўкі вучняў».

У раздзеле «Абавязковы змест адукацыі» указаны аб'ём вучэбнага матэрыялу, прызначанага для абавязковага вывучэння, які размеркаваны па этапах навучання. Для кожнага класа даецца размеркаванне зместу па тэмах алгебраічнага і геаметрычнага кампанентаў.

У раздзеле «Асноўныя патрабаванні да ўзроўню матэматычнай падрыхтоўкі вучняў» указаны тыя вынікі, якіх павінны дасягнуць вучні пры вывучэнні прад'яўленага зместу адукацыі. Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў указаны да кожнай тэмы.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці структураваны па кампанентах: ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці; ведаць; умець.

VIII КЛАС

АЛГЕБРАІЧНЫ КАМПАНЕНТ

(2,5 гадзіны на тыдзень, усяго 87 гадзін)

Няроўнасці

Лікавыя няроўнасці, іх геаметрычная інтэрпрэтацыя. Уласцівасці лікавых няроўнасцей.

Лінейная няроўнасць. Сістэмы лінейных няроўнасцей з адной зменнай.

Найпрасцейшыя няроўнасці з адной зменнай пад знакам модуля. Двайныя няроўнасці.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: лікавы прамежак; лікавая няроўнасць; няроўнасць з пераменнай; рашэнне няроўнасці; двайная няроўнасцьсістэма няроўнасцей; раўназначня няроўнасці; модуль ліку;

ведаць:

што азначае рашыць няроўнасць; сістэму няроўнасцей; асноўныя прыёмы раўназначных пераўтварэнняў няроўнасцей; сістэм няроўнасцей;

умець:

рашаць лінейныя няроўнасці і няроўнасці, якія зводзяцца да іх;

рашаць сістэмы лінейных няроўнасцей з адной пераменнай.

Квадратныя карані. Рэчаісныя лікі

Корань *n*-й ступені з ліку.

Ірацыянальны лік. Рэчаісны лік. Параўнанне рэчаісных лікаў.

Лікавыя прамежкі.

Арыфметычны квадратны корань і яго ўласцівасці.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: корань *n*-най ступені з ліку; падкарэнны выраз; ступень кораня; квадратны корань з ліку; арыфметычны квадратны корань з ліку; рацыянальны лік; канечны дзесятковы дроб; бесканечны перыядычны дзесятковы дроб; бесканечны неперыядычны дзесятковы дроб; ірацыянальны лік; рэчаісны лік;

ведаць:

вызначэнне і ўласцівасці квадратных каранёў; як называюцца і абазначаюцца асноўныя лікавыя мноствы; прадстаўленне рацыянальнага ліку ў выглядзе бясконцага дзесятковага перыядычнага дробу; ірацыянальнага ліку ў выглядзе бясконцага дзесятковага неперыядычнага дробу;

умець:

чытаць і запісваць лікавыя прамежкі;

выконваць с выкарыстаннем уласцівасцей квадратных каранёў тоесныя пераўтварэнні нескладаных ірацыянальных выразаў, у тым ліку вынясенне множніка з-пад знака кораняі ўнясенне множніка пад знак кораня.

Квадратныя ўраўненні

Квадратнае ўраўненне. Формулы каранёў квадратнага ўраўнення. Раскладанне квадратнага трохчлена на лінейныя множнікі. Тэарэма Віета. Квадратная (квадратычная) функцыя і яе графік.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: квадратнае ўраўненне; дыскрымінант квадратнага ўраўнення; квадратны трохчлен; квадратная (квадратычная) функцыя; парабала; вяршыня парабалы;

ведаць:

формулу дыскрымінанта; формулы каранёў квадратнага ўраўнення; тэарэму Віета; формулу раскладання квадратнага трохчлена на лінейныя множнікі;

умець:

выкарыстоўваць формулы каранёў квадратнага ўраўнення пры рашэнні квадратных ураўненняў і нескладаных ураўненняў, якія зводзяцца да іх;

раскладаць квадратны трохчлен на множнікі;

рашаць квадратныя ўраўненні і ўраўненні якія зводзяцца да іх;

прымяняць тэарэму Віета для рашэння задач;

выконваць тоесныя пераўтварэнні рацыянальных выразаў, выкарыстоўваючы раскладанне квадратнага трохчлена на лінейныя множнікі;

будаваць графікі квадратнай (квадратычнай) функцыі;

выкарыстоўваць квадратныя ўраўненні для рашэння тэкставых задач.

ГЕАМЕТРЫЧНЫ КАМПАНЕНТ

(1,5 гадзіны на тыдзень, усяго 53 гадзіны)

Чатырохвугольнікі

Многавугольнік. Сума вуглоў выпуклага многавугольніка. Уласцівасці і прыметы паралелаграма, прамавугольніка, ромба, квадрата, трапецыі.

Тэарэма Фалеса. Уласцівасці сярэдняй лініі трохвугольніка і трапецыі.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: многавугольнік; унутраны вугал многавугольніка; знешні вугал многавугольніка; вяршыня многавугольніка; дыяганаль многавугольніка; выпуклы многавугольнік; нявыпуклы многавугольнік; паралелаграм; ромб; трапецыя; аснова трапецыі; бакавая старана трапецыі; вышыня трапецыі; сярэдняя лінія трапецыі; раўнабедраная трапецыя; прамавугольная трапецыя;

ведаць:

уласцівасці вуглоў выпуклага многавугольніка;

уласцівасці вуглоў паралелаграма;

уласцівасць старон паралелаграма;

уласцівасць кропкі перасячэння дыяганалей прамавугольніка;

уласцівасць дыяганалей прамавугольніка;

уласівасці дыяганалей ромба;

тэарэму Фалеса;

уласцівасць сярэдняй лініі трохвугольніка;

уласцівасць вуглоў трапецыі, якія прылягаюць да бакавой стараны;

уласцівасці сярэдняй лініі трапецыі;

прыметы паралелаграма, прамавугольніка, ромба, квадрата, трапецыі;
уласцівасць медыян трохвугольніка;
уласцівасць вышынь трохвугольніка;
умець:
прымяняць пра рашэнні задач асноўныя ўласцівасці і прыметы геаметрычных фігур.

Плошча фігур

Плошча фігуры. Плошча трохвугольніка, паралелаграма, ромба, трапецыі. Тэарэма Шфагора.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:
ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: плошча многавугольніка; роўнавялікія геаметрычныя фігуры;
ведаць:
формулы плошчы прамавугольніка і паралелаграма;
формулы плошчы трохвугольніка;
формулы плошчы ромба, трапецыі;
тэарэму Піфагора;
умець:
прымяняць пры рашэнні задач асноўныя ўласцівасці і прыметы геаметрычных фігур.

Падобнасць фігур

Падобнасць трохвугольнікаў. Каэфіцыент падобнасці. Прыметы падобнасці трохвугольнікаў. Дзяленне адрэзка на роўныя часткі.

Сінус, косінус, тангенс, катангенс ад 0° да 180°. Рашэнне прамавугольных трохвугольнікаў.

Судачыненні паміж сінусам, косінусам, тангенсам і катангенсам аднаго вугла. Формулы прывядзення для вуглоў $90° \pm \alpha$, $180° - \alpha$ (α – востры вугал).

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:
ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: прапарцыянальныя адрэзкі; адносіны адрэзкаў; роўныя фігуры; падобныя фігуры; каэфіцыент паддобнасці; сінус, косінус, тангенс і катангенс вугла ад ад 0° да 180°;
ведаць:
азначэнні падобных трохвугольнікаў; каэфіцыента падобнасці трохвугольніка;
прыметы падобнасці трохвугольніка;
тэарэму Фалеса (абагуленую);
уласцівасць бісектрысы трохвугольніка;
уласцівасць вышыні, праведзенай да гіпатэнузы прамавугольнага трохвугольніка;
уласцівасць плошчаў падобных трохвугольнікаў;
значэнні sin a, cos a пры a, роўным 0°, 30°, 45°, 60°, 90°, 180°;
значэнні tg a, ctg a пры a, роўным 30°, 45°, 60°;
уласцівасці перыметраў і плошчаў падобных фігур;
умець:
прымяняць тэарэмы да рашэння задач на вылічэнне і доказ; ўласцівасці падобных трохвугольнікаў для рашэння задач на пабудову.

Кантрольныя работы 6 (6 гадзін)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Информатика»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ИНФОРМАТИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Значимость учебного предмета «Информатика» обусловлена повышающимся уровнем развития информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) и их влиянием на все стороны человеческой деятельности. Изучение информатики в учреждениях общего среднего образования направлено на практическую подготовку учащихся к жизни в информационном обществе.

Основные ***цели*** изучения учебного предмета «Информатика»:

– формирование компьютерной грамотности (владение необходимым набором знаний и навыков работы на компьютере и использования средств вычислительной техники; понимание основ информатики и значения информационных технологий в жизни общества);

– развитие логического и алгоритмического мышления (формирование умений решать задачи, требующие составления плана действий для достижения желаемого результата, с использованием умственных операций: анализ, синтез, сравнение, абстрагирование, обобщение, конкретизация, классификация и др.);

– воспитание информационной культуры (способность школьников осваивать, владеть, применять, преобразовывать информацию с помощью информационных технологий).

Основные ***задачи***, решаемые в процессе изучения учебного предмета «Информатика»:

– формирование теоретических знаний и практических умений в области информатики, алгоритмизации и программирования, информационных и коммуникационных технологий;

– развитие познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей;

– формирование умений индивидуальной и коллективной работы;

– воспитание трудолюбия, ответственного отношения к соблюдению этических и нравственных норм при использовании информационных и коммуникационных технологий.

На уроках информатики у школьников формируются ***предметные компетенции***:

– знание устройств персонального компьютера, что необходимо для устранения простейших неисправностей в компьютере;

– владение технологией обработки различного типа информации, что позволит обучающемуся с помощью ПК сделать рисунок, обработать фотографию, подготовить отчет, презентацию и др.;

– умение составлять алгоритм, программу, знание основных конструкций языка программирования; это позволит школьнику провести виртуальный эксперимент, создать простейшую модель, интерпретировать результаты решения задачи на ПК;

– умение строить информационные модели объектов и использовать их в справочных системах, базах данных и др.;

– умение создавать цифровые архивы, медиатеки, делать выборку из базы данных по запросу, что востребовано на рынке профессий и в повседневной действительности;

– знание базовых принципов организации и функционирования компьютерных сетей, умение представлять информацию в виде объектов с системой ссылок и работать в сети Интернет;

– знание и соблюдение требований информационной безопасности, информационной этики и права, что важно в условиях жизни в информационном обществе.

Решение на уроках информатики задач из различных учебных предметов способствует формированию ***метапредметных компетенций***, связанных с целеполаганием, планированием, поиском, выбором метода, прогнозированием, контролем, коррекцией и другими учебными действиями:

– владение общепредметными понятиями «информация», «модель», «алгоритм», «исполнитель» и др.;

– владение информационно-логическими умениями, связанными с определением понятий, обобщениями, аналогиями, выводами;

– владение умениями самостоятельно планировать пути достижения целей, осуществлять их коррекцию, контроль и оценку правильности решения задачи;

– владение информационным моделированием как основным методом приобретения знаний;

– ИКТ-компетентность как набор умений и навыков использования средств информационных и коммуникационных технологий для сбора, хранения, преобразования и передачи различных видов информации.

Изучение учебного материала, самостоятельная и групповая работа учащихся по его освоению, созданию собственных, личностно значимых продуктов способствуют личностному самосовершенствованию школьников и формированию ***личностных компетенций***:

– наличие представлений об информации как важнейшем ресурсе развития личности в развивающемся информационном обществе;

– владение первичными навыками анализа и критичной оценки получаемой информации на основе ответственного отношения к ней;

– владение навыками сотрудничества с участниками образовательного процесса;

– владение навыками здорового образа жизни на основе знаний основных гигиенических, эргономических и технических условий безопасной эксплуатации средств ИКТ.

Мировоззренческий и воспитательный аспекты обучения в рамках учебного предмета «Информатика» реализуются через развитие информационной культуры, воспитание самосознания, формирование культуры умственного труда, воспитание общечеловеческих качеств личности (трудолюбия, целеустремленности, воли, самостоятельности, творческой активности и др.).

Обучение учащихся организуется на основе ***компетентностного подхода***, который позволяет согласовать цели обучения с возможностями и целями обучаемых, организовать эффективный образовательный процесс благодаря повышению мотивации школьников, усилению практического компонента обучения на основе единства учебного и воспитательного процессов и подготовки школьников к жизни в информационном обществе. Использование компетентностного подхода требует усиления в преподавании информатики практической составляющей обучения с ориентацией на востребованность сформированных умений и навыков в реальной действительности и будущей практической деятельности.

В связи с этим важное значение приобретает ***технологический подход***, основанный на широком включении в образовательный процесс современных компьютерных технологий. Данный подход позволяет наиболее полно реализовать ***деятельностный*** (включение школьников в активную учебно-познавательную деятельность), а также ***индивидуальный и дифференцированный подходы*** в обучении информатике. При

решении практических задач значимое место отводится ***содержательно-проблемному подходу*** с использованием элементов проблемного обучения.

Комплексное применение указанных подходов направлено на выработку оптимальной и наиболее эффективной образовательной программы.

Отбор содержания обучения информатике учитель осуществляет на основе следующих дидактических принципов: научности, наглядности, доступности, сознательности и активности, последовательности, прочности усвоения, личностного подхода, связи теории с практикой.

Частнометодические принципы отбора содержания обучения информатике: общеобразовательный, осново- и системообразующий, развивающий характер учебного материала; гражданская и гуманистическая направленность содержания обучения. Общедидактический принцип последовательности изучения материала реализуется на основе принципа цикличности (дидактической спирали), что предполагает овладение знаниями и умениями в обогащении, развитии и обобщении изучаемых вопросов.

Активное использование компьютера и компьютерных технологий на уроках информатики требует реализации частнометодических принципов использования ИКТ:

– принципа понимания обучаемыми назначения и возможностей компьютера и прикладных программ, что предусматривает знание аппаратного и программного обеспечения и умение выбирать нужное средство для решения конкретной задачи и эффективно его использовать;

– принципа комплексного использования учителем программных средств с целью решения задач учебного курса информатики на всех этапах процесса обучения (при объяснении, контроле, закреплении материала).

Содержание учебного предмета последовательно раскрывается в процессе обучения по следующим содержательным линиям (разделам):

– информация и информационные процессы;

– аппаратное и программное обеспечение компьютеров;

– основы алгоритмизации и программирования;

– компьютерные информационные технологии;

– коммуникационные технологии;

– информационное моделирование.

Содержательно-деятельностная компонента учебной программы «Информатика. VI–XI классы» предполагает формирование предметно-специфических и общепредметных компетенций учащихся по следующим основным направлениям:

технологическое – формирование умений работать с прикладным программным обеспечением;

алгоритмическое – развитие логического и алгоритмического мышления.

Формирование предметно-специфических компетенций осуществляется посредством выполнения практических заданий в рамках внутри- и межпредметных связей.

Система контроля результатов учебной деятельности определяется требованиями к знаниям и умениям (предметно-специфическим компетенциям) учащихся по каждой теме данной учебной программы. Проведение всех видов контроля осуществляется в соответствии с 10-балльной системой оценивания результатов учебной деятельности учащихся по информатике.

Выбор форм, методов и средств обучения и воспитания определяется учителем самостоятельно на основе сформулированных в учебной программе требований к компетенциям, формируемым у учащихся в данной теме, знаниям и умениям учащихся с учетом их возрастных особенностей и уровня обученности. Целесообразно использовать активные формы и методы обучения, привлекать учащихся к обоснованию материала своими примерами, анализу способов работы, выбору оптимальных приемов учебной деятельности.

Учебная программа «Информатика. VI–XI классы» реализуется в учреждениях общего среднего образования. Программа составлена в соответствии с учебным планом,

который предусматривает изучение учебного предмета «Информатика» в объеме 35 учебных часов в год.

Каждая тема учебной программы структурирована на определенные разделы:

– обязательное содержание образования;

– цель изучения темы;

– предметно-специфические компетенции, формируемые в данной теме.

Названия тем и содержание изучаемого учебного материала представлены без указания конкретного программного обеспечения.

Все перечисленные темы учебной программы являются обязательными для изучения. Приведенное в учебной программе распределение учебных часов по темам может быть изменено учителем в объеме до 25 % с обязательным выполнением требований, предъявляемых данной учебной программой.

Содержание учебного предмета

(35 ч)

ПОВТОРЕНИЕ (1 ч)

ТЕМА 11. ОСНОВЫ АЛГОРИТМИЗАЦИИ И ПРОГРАММИРОВАНИЯ (10 ч)

Простые и составные условия. Составной оператор. Запись алгоритмической конструкции «ветвление» на языке программирования. Оператор ветвления. Запись алгоритмической конструкции «повторение» на языке программирования. Оператор цикла с параметром, оператор цикла с предусловием.

Составление и реализация алгоритмов с ветвлением и повторением на языке программирования.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны

знать:

алгоритмические конструкции «ветвление» и «повторение»;

уметь:

читать, изменять и составлять программы с использованием алгоритмических конструкций «ветвление» и «повторение» для работы с числовыми величинами.

ТЕМА 12. ТЕХНОЛОГИЯ ОБРАБОТКИ ТЕКСТОВЫХ ДОКУМЕНТОВ (10 ч)

Поиск и замена в тексте, проверка правописания.

Создание и форматирование списков, таблиц, колонок.

Вставка, размещение и группировка в текстовом документе объектов: художественного текста, рисунков, формул.

Нумерация страниц.

Подготовка документа к печати. Параметры страницы.

Выполнение практических заданий из различных предметных областей.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны

уметь:

использовать возможности текстового редактора для работы с документами;

готовить текстовый документ к печати.

КОНТРОЛЬНАЯ РАБОТА по теме 12 (1 ч)

ТЕМА 13. РАБОТА С ВЕКТОРНОЙ ГРАФИКОЙ (7 ч)

Понятие векторного изображения. Представление о моделях цвета.

Назначение векторного графического редактора. Элементы интерфейса.

Создание и редактирование векторного изображения.

Операции над объектами векторного изображения: выделение, трансформация, группировка.

Сохранение и загрузка векторных изображений.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны

знать:

назначение векторного графического редактора;

уметь:

создавать и редактировать векторные изображения.

ТЕМА 14. ВРЕДОНОСНОЕ ПРОГРАММНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ И ЗАЩИТА ИНФОРМАЦИИ (2 ч)

Виды вредоносного программного обеспечения и способы защиты от него.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны

знать:

виды вредоносного программного обеспечения и способы защиты от него.

ТЕМА 15. РАБОТА С ЭЛЕКТРОННОЙ ПОЧТОЙ (3 ч)

Понятие о почтовом сервере. Адрес электронной почты.

Почтовый клиент. Элементы интерфейса.

Элементы электронного письма. Создание, отправка, получение, сохранение, пересылка сообщений, прикрепление файлов к письму.

Создание электронного почтового ящика.

Сетевой этикет и меры безопасности при переписке.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны

знать:

элементы электронного письма;

уметь:

использовать электронную почту для регистрации на веб-сайтах;

владеть:

приемами создания, отправки, получения, сохранения, пересылки электронных писем, прикрепления к электронным письмам файлов.

РЕЗЕРВ (1 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Інфарматыка»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Значнасць вучэбнага прадмета «Інфарматыка» абумоўлена павышэннем ўзроўню развіцця інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій (ІКТ) і іх уплывам на ўсе бакі чалавечай дзейнасці. Вывучэнне інфарматыкі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на практычную падрыхтоўку вучняў да жыцця ў інфармацыйным грамадстве.

Асноўныя ***мэты*** вывучэння вучэбнага прадмета «Інфарматыка»:

фарміраванне камп'ютарнай пісьменнасці (валоданне неабходным наборам ведаў і навыкаў працы на камп'ютары і выкарыстання сродкаў вылічальнай тэхнікі; разуменне асноў інфарматыкі і значэння інфармацыйных тэхналогій у жыцці грамадства);

развіццё лагічнага і алгарытмічнага мыслення (фарміраванне ўменняў вырашаць задачы, якія патрабуюць складання плана дзеянняў для дасягнення жаданага выніку, з выкарыстаннем разумовых аперацый: аналіз, сінтэз, параўнанне, абстрагаванне, абагульненне, канкрэтызацыя, класіфікацыя і інш.);

выхаванне інфармацыйнай культуры (здольнасць школьнікаў асвойваць, ўжываць, ператвараць інфармацыю з дапамогай інфармацыйных тэхналогій).

Асноўныя задачы, якія вырашаюцца ў працэсе вывучэння вучэбнага прадмета «Інфарматыка»:

фарміраванне тэарэтычных ведаў і практычных уменняў у галіне інфарматыкі, алгарытмізацыі і праграміравання, інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій;

развіццё пазнавальных інтарэсаў, інтэлектуальных і творчых здольнасцяў;

фарміраванне уменняў індывідуальнай и калектыўнай працы;

выхаванне працавітасці, адказных адносін да выканання этычных і маральных норм пры выкарыстанні інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій.

На ўроках инфарматыкі ў школьнікаў фарміруюцца ***прадметныя кампетэнцыі***:

веданне прылад персанальнага камп'ютара, што неабходна для ліквідацыі найпростых няспраўнасцяў у камп'ютары;

валоданне тэхналогіяй апрацоўкі рознага тыпу інфармацыі, што дазволіць навучэнцу з дапамогай ПК зрабіць малюнак, апрацаваць фатаграфію, падрыхтаваць справаздачу, прэзентацыю і інш.;

уменне складаць алгарытм, праграму, веданне асноўных канструкцый мовы праграмавання, гэта дазволіць школьніку правесці віртуальны эксперымент, стварыць найпростую мадэль, інтэрпрэтаваць вынікі рашэння задачы на ПК;

уменне будаваць інфармацыйныя мадэлі аб'ектаў і выкарыстоўваць іх у даведачных сістэмах, базах дадзеных і інш.;

уменне ствараць лічбавыя архівы, медыятэкі, рабіць выбарку з базы дадзеных па запыце, што запатрабавана на рынку прафесій і ў паўсядзённай рэчаіснасці;

веданне базавых прынцыпаў арганізацыі і функцыянавання камп'ютарных сетак, уменне падаваць інфармацыю ў выглядзе аб'ектаў з сістэмай спасылак і працаваць у сетцы Інтэрнэт;

веданне і выкананне патрабаванняў інфармацыйнай бяспекі, інфармацыйнай этыкі і права, што важна ва ўмовах жыцця ў інфармацыйным грамадстве.

Рашэнне на ўроках інфарматыкі задач з розных навучальных прадметаў спрыяе фарміраванню метапрадметных кампетэнцый, звязаных з мэтавызначэннем, планаваннем, пошукам, выбарам метаду, прагназаваннем, кантролем, карэкцыяй і іншымі навучальнымі дзеяннямі:

валоданне агульнапрадметнымі паняццямі «інфармацыя», «мадэль», «алгарытм», «выканаўца» і інш.;

валоданне інфармацыйна-лагічнымі ўменнямі, звязанымі з вызначэннем паняццяў, абагульненнямі, аналогіямі, высновамі;

валоданне ўменнямі самастойна планаваць шляхі дасягнення мэтаў, ажыццяўляць іх карэкцыю, кантроль і ацэнку правільнасці рашэння задачы;

валоданне інфармацыйным мадэляваннем як асноўным метадам набыцця ведаў;

ІКТ-кампетэнтнасць, як набор уменняў і навыкаў выкарыстання сродкаў інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій для збору, захоўвання, пераўтварэння і перадачы розных відаў інфармацыі.

Вывучэнне вучэбнага матэрыялу, самастойная і групавая работа навучэнцаў па яго засваенні, стварэнні ўласных, асобасна-значных прадуктаў спрыяюць асобаснаму самаўдасканаленню школьнікаў і фарміраванню ***асобасных кампетэнцый***:

наяўнасць уяўленняў аб інфармацыі як найважнейшым рэсурсе развіцця асобы ў інфармацыйным грамадстве, якое развіваецца;

валоданне першаснымі навыкамі аналізу і крытычнай ацэнкі атрыманай інфармацыі на аснове адказнага стаўлення да яе;

валоданне навыкамі супрацоўніцтва з удзельнікамі адукацыйнага працэсу;

валоданне навыкамі здаровага ладу жыцця на аснове ведаў асноўных гігіенічных, эрганамічных і тэхнічных умоў бяспечнай эксплуатацыі сродкаў ІКТ.

Светапоглядавы і выхаваўчы аспекты навучання ў рамках вучэбнага прадмета «Інфарматыка» рэалізуюцца праз развіццё інфармацыйнай культуры, выхаванне самасвядомасці, фарміраванне культуры разумовай працы, выхаванне агульначалавечых якасцей асобы (працавітасці, мэтанакіраванасці, волі, самастойнасці, творчай актыўнасці і інш.).

Навучанне школьнікаў арганізуецца на аснове ***кампетэнтнаснага падыходу***, які дазваляе ўзгадніць мэты навучання з магчымасцямі і мэтамі навучэнцаў, арганізаваць эфектыўны адукацыйны працэс дзякуючы павышэнню матывацыі вучняў, ўзмацненню практычнага кампанента навучання на аснове адзінства навучальнага і выхаваўчага працэсаў і падрыхтоўкі вучняў да жыцця ў інфармацыйным грамадстве. Выкарыстанне кампетэнтнаснага падыходу патрабуе ўзмацнення ў выкладанні інфарматыкі практычнага складніка навучання з арыентацыяй на запатрабаванасць сфармаваных уменняў і навыкаў у рэальнай рэчаіснасці і будучай практычнай дзейнасці.

У сувязі з гэтым важнае значэнне набывае ***тэхналагічны падыход***, заснаваны на шырокім ўключэнні ў адукацыйны працэс сучасных камп'ютарных тэхналогій. Дадзены падыход дазваляе найбольш поўна рэалізаваць ***дзейнасны*** (уключэнне школьнікаў у актыўную вучэбна-пазнавальную дзейнасць), а таксама ***індывідуальны і дыферэнцыраваны падыходы*** ў навучанні інфарматыцы. Пры вырашэнні практычных задач значнае месца адводзіцца ***змястоўна-праблемнаму падыходу*** з выкарыстаннем элементаў праблемнага навучання.

Комплекснае прымяненне названых падыходаў накіравана на выпрацоўку найбольш аптымальнай і эфектыўнай адукацыйнай праграмы.

Адбор зместу навучання інфарматыцы настаўнік ажыццяўляе на аснове наступных дыдактычных прынцыпаў: навуковасці, нагляднасці, даступнасці, свядомасці і актыўнасці, паслядоўнасці, трываласці засваення, асобаснага падыходу, сувязі тэорыі з практыкай.

Прыватнаметадычныя прынцыпы адбору зместу навучання інфарматыцы: агульнаадукацыйны, аснова – і сістэмаўтваральны, развіццёвы характар вучэбнага матэрыялу; грамадзянская і гуманістычная накіраванасць зместу навучання. Агульнадыдактычны прынцып паслядоўнасці вывучэння матэрыялу рэалізуецца на аснове

прынцыпу цыклічнасці (дыдактычнай спіралі), што прадугледжвае авалоданне ведамі і ўменнямі ва ўзбагачэнні, развіцці і абагульненні вывучаемых пытанняў.

Актыўнае выкарыстанне камп'ютара і камп'ютарных тэхналогій на ўроках інфарматыкі патрабуе рэалізацыі прыватнаметадычных прынцыпаў выкарыстання ІКТ:

прынцыпу разумення навучэнцамі прызначэння і магчымасцяў камп'ютара і прыкладных праграм, што прадугледжвае веданне апаратнага і праграмнага забеспячэння і ўменне выбіраць патрэбны сродак для вырашэння канкрэтнай задачы і эфектыўна яго выкарыстоўваць;

прынцыпу комплекснага выкарыстання настаўнікам праграмных сродкаў з мэтай вырашэння задач вучэбнага курса інфарматыкі на ўсіх этапах працэсу навучання (пры тлумачэнні, кантролі, замацаванні матэрыялу).

Змест вучэбнага прадмета паступова раскрываецца ў працэсе навучання па наступных змястоўных лініях (раздзелах):

інфармацыя і інфармацыйныя працэсы;

апаратнае і праграмнае забеспячэнне камп'ютараў;

асновы алгарытмізацыі і праграмавання;

камп'ютарныя інфармацыйныя тэхналогіі;

камунікацыйныя тэхналогіі;

інфармацыйнае мадэляванне.

Змястоўна-дзейная кампанента вучэбнай праграмы «Інфарматыка. VI–IX класы» прадугледжвае фарміраванне прадметна-спецыфічных і агульнапрадметных кампетэнцый вучняў па наступных асноўных напрамках:

тэхналагічны – фарміраванне ўменняў работы з прыкладным праграмным забеспячэннем;

алгарытмічны – развіццё лагічнага і алгарытмічнага мыслення.

Фарміраванне прадметна-спецыфічных кампетэнцый ажыццяўляецца з дапамогай выканання практычных заданняў у рамках ўнутры – і міжпрадметных сувязяў.

Сістэма кантролю вынікаў вучэбнай дзейнасці, навучэнцаў вызначаецца патрабаваннямі да ведаў і ўменняў (прадметна-спецыфічных кампетэнцый) вучняў па кожнай тэме дадзенай вучэбнай праграмы. Правядзенне ўсіх відаў кантролю ажыццяўляецца ў адпаведнасці з 10-бальнай сістэмай ацэньвання вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па інфарматыцы.

Выбар формаў, метадаў і сродкаў навучання і выхавання вызначаецца настаўнікам самастойна на аснове сфармуляваных у вучэбнай праграме патрабаванняў да кампетэнцый, якія фарміруюцца ў вучняў у гэтай тэме, ведаў і ўменняў вучняў з улікам іх узроставых асаблівасцяў і ўзроўню навучанасці. Мэтазгодна выкарыстоўваць актыўныя формы і метады навучання, прыцягваць вучняў да абгрунтавання матэрыялу сваімі прыкладамі, аналізу спосабаў працы, выбару аптымальных прыёмаў вучэбнай дзейнасці.

Вучэбная праграма «Інфарматыка. VI–IX класы» рэалізуецца ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі. Праграма складзена ў адпаведнасці з вучэбным планам, які прадугледжвае вывучэнне вучэбнага прадмета «Інфарматыка» ў аб'ёме 35 вучэбных гадзін у год.

Кожная тэма вучэбнай праграмы структураваная на пэўныя раздзелы:

– абавязковы змест адукацыі;

– мэта вывучэння тэмы;

– прадметна-спецыфічныя кампетэнцыі, якія фарміруюцца ў дадзенай тэме.

Назвы тэмаў і змест вывучаемага вучэбнага матэрыялу пададзеныя без указання канкрэтнага праграмнага забеспячэння.

Усе пералічаныя тэмы вучэбнай праграмы з'яўляюцца абавязковымі для вывучэння. Прыведзенае ў вучэбнай праграме размеркаванне вучэбных гадзін па тэмах можа быць зменена настаўнікам у аб'ёме да 25 % з абавязковым выкананнем патрабаванняў, што прад'яўляюцца дадзенай вучэбнай праграмай.

VIII КЛАС
(35 г)

Паўтарэнне (1 г)

Тэма 11. Асновы алгарытмізацыі і праграміравання (10 г)

Простыя і састаўныя ўмовы. Састаўны аператар. Запіс алгарытмічнай канструкцыі «галінаванне» на мове праграмавання. Аператар галінавання. Запіс алгарытмічнай канструкцыі «паўтарэнне» на мове праграмавання. Аператар цыкла з параметрам, аператар цыкла з перадумовай.

Складанне і рэалізацыя алгарытмаў з галінаваннем і паўтарэннем на мове праграмавання.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ведаць:

алгарытмічныя канструкцыі «галінаванне» і «паўтарэнне».

Вучні павінны ўмець:

чытаць, змяняць і складаць праграмы з выкарыстаннем алгарытмічных канструкцый «галінаванне» і «паўтарэнне» для працы з лічбавымі велічынямі.

Тэма 12. Тэхналогія апрацоўкі тэкставых дакументаў (10 г)

Пошук і замена ў тэксце, праверка правапісу.

Стварэнне і фарматаванне спісаў, табліц, калонак.

Устаўка, размяшчэнне і групіроўка ў тэкставым дакуменце аб'ектаў: мастацкага тэксту, малюнкаў, формул.

Нумерация старонак. Падрыхтоўка дакумента да друку. Параметры старонкі.

Выкананне практычных заданняў з розных прадметных галін.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ўмець:

выкарыстоўваць магчымасці тэкставага рэдактара для работы з дакументамі;

рыхтаваць тэкставы дакумент да друку.

Кантрольная работа па тэме 12 (1 гадзіна)

Тэма 13. Работа з вектарнай графікай (7 гадзін)

Паняцце вектарнага відарыса. Уяўленне аб мадэлях колеру.

Прызначэнне вектарнага графічнага рэдактара. Элементы інтэрфейса.

Стварэнне і рэдагаванне вектарнага відарыса.

Аперацыі над аб'ектамі вектарнага відарыса: выдзяленне, трансфармацыя, групіроўка.

Захаванне і загрузка вектарных відарысаў.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ведаць:

прызначэнне вектарнага графічнага рэдактара.

Вучні павінны ўмець:

ствараць і рэдагаваць вектарныя відарысы.

Тэма 14. Шкоднае праграмнае забеспячэнне і ахова інфармацыі (2 г)

Віды шкоднага праграмнага забеспячэння і спосабы абароны ад яго.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ведаць:

віды шкоднага праграмнага забеспячэння і спосабы абароны інфармацыі.

Тэма 15. Работа з электроннай поштай (3 г)

Паняцце аб паштовым серверы. Адрас электроннай пошты. Паштовы кліент. Элементы інтэрфейса.

Элементы электроннага ліста. Стварэнне, адпраўка, атрыманне, захаванне, перасылка паведамленняў, прымацаванне файлаў да ліста.

Стварэнне электроннай паштовай скрыні.

Сеткавы этыкет і меры бяспекі пры ліставанні.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ведаць:

элементы электроннага пісьма.

Вучні павінны ўмець:

выкарыстоўваць электронную пошту для рэгістрацыі на вэб-сайтах. Вучні павінны валодаць:

прыёмамі стварэння, адпраўкі, атрымання, захавання, перасылкі электронных лістоў, прымацавання да электронных лістоў файлаў.

Рэзерв (1 гадзіна)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Всемирная история»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа предназначена для организации систематического изучения всемирной истории в V–VII классах на базовом уровне. Усвоение содержания учебного предмета осуществляется в условиях реализации компетентностного подхода к подготовке учащихся.

Целью изучения всемирной истории на базовом уровне в V–VII классах является усвоение учащимися основ систематизированных знаний о важнейших событиях, явлениях и процессах всемирной истории с древнейших времен до конца XVIII в.;

овладение учащимися способами учебно-познавательной деятельности, направленной на формирование самосознания личности и ее успешную социализацию в условиях современного поликультурного, полиэтничного и многоконфессионального общества.

Исходя из указанной цели, **задачами** исторического образования являются:

усвоение основных фактологических и теоретических знаний о важнейших событиях, явлениях, процессах развития общества, особенностях развития отдельных стран, цивилизаций и регионов в их системе и взаимосвязи; освоение специальных способов учебно-познавательной деятельности изучения истории (*предметные компетенции*);

формирование опыта преобразовательной и творческой познавательной деятельности, развитие умений использовать усвоенные знания, умения, опыт в учебно-познавательной деятельности и жизненных ситуациях (*метапредметные компетенции*);

формирование основ этнонациональной, гражданской, культурной индентичности личности; воспитание чувства гражданственности и патриотизма на основе усвоения мирового историко-культурного наследия и осознания места Беларуси в этом наследии (*личностные компетенции*).

Учебная программа основывается на сочетании хронологического, страноведческого, сравнительно-исторического подходов. *Хронологический* подход проявился в сохранении традиционного изучения истории Древнего мира, Средних веков, Нового времени, а также в том, что события и явления в рамках темы изучаются во временном (хронологическом) порядке. *Страноведческий* подход нашел выражение в выделении отдельных блоков: страны Европы и США; Россия; страны Азии, Африки и Латинской Америки. *Сравнительно-исторический подход* помогает находить общее и различное в развитии исторического процесса, показывать взаимосвязь и взаимообусловленность событий.

Компетентностный подход к подготовке выпускника по истории предполагает такое определение целей, содержания, методов, средств, результатов обучения, которые способствуют формированию готовности учащихся к жизнедеятельности в постоянно меняющемся мире.

Компетенции рассматриваются как готовность использовать усвоенные знания, умения и навыки, сформированный опыт деятельности для решения практических и творческих задач, продолжения образования, трудовой деятельности, успешной социализации. По отношению к образовательному процессу компетенции представляют собой объективно и социально задаваемые требования к подготовке учащихся, представленные перечнем личностных, метапредметных и предметных результатов обучения.

Личностные результаты изучения истории представляют собой сформировавшуюся систему ценностных отношений учащихся к себе и другим, к процессу обучения и его результатам. Они предполагают сформированность мировоззрения, личностной и гражданской позиции учащихся; развитие готовности к ответственному поведению в современном обществе; накопление опыта жизнедеятельности, в том числе на основе осмысления социально-нравственного опыта предшествующих поколений. Личностные результаты изучения истории позволяют саморазвиваться, ставить цели и строить жизненные планы, занимать активную жизненную позицию, сохранять национальную идентичность в поликультурном обществе, психическое и физическое здоровье.

Метапредметные результаты изучения истории представляют собой совокупность общеучебных способов деятельности, которые формируют как в процессе обучения, так и в реальных жизненных ситуациях готовность к коллективной деятельности и взаимоотношениям сотрудничества в школе и социальном окружении. Они предполагают умения учащихся определять цели своей учебно-познавательной деятельности, пути их достижения, представлять и корректировать ее результаты в различных формах.

Предметные результаты изучения истории ориентированы на усвоение содержания учебного предмета и освоение специальных способов учебно-познавательной деятельности. Они представлены в требованиях к результатам учебно-познавательной деятельности учащихся после каждого раздела.

История как наука и как учебный предмет, объектом изучения которых является многообразие процессов, явлений, событий, связанных с деятельностью человека от

первобытности до наших дней, занимает особое место в современном социокультурном пространстве, формировании мировоззрения обучающихся, историческом познании и учебно-воспитательном процессе. История как наука предполагает в процессе познания реконструкцию исторического факта на уровне источника и на уровне исследователя. История как учебный предмет предполагает формирование самоидентификации выпускника, решая тем самым задачу социализации личности.

Специфические особенности содержания учебного предмета выражены в следующих содержательных линиях, которые учитываются в процессе дидактического конструирования:

– *историческое время* – локализация процессов и событий, связанная с их хронологией и периодизацией;

– *историческое пространство* – совокупность природно-географических, экономических, политических, общественно-культурных событий и процессов, протекающих на определенной территории в определенное время и локализация их на исторической карте;

– *историческое развитие* – изменение характера политических и социально-экономических отношений, эволюция трудовой и хозяйственной деятельности людей;

– *человек в истории* – характеристика образа жизни людей в различные исторические эпохи, систем их ценностей и мотивации деятельности.

Учитывая необходимость получения учащимися относительно целостных и завершенных знаний на II ступени общего среднего образования, а также то, что обучение должно соответствовать возрастным и познавательным возможностям обучающихся, структурирование содержания школьного исторического образования осуществляется на основе концентрического подхода, который предполагает неоднократное изучение учебного материала по всемирной истории и истории Беларуси в их контекстуальном единстве, в нарастающем объеме и с большей глубиной понимания.

В V–VII классах в хронологической последовательности изучается всемирная и отечественная история с древнейших времен до конца XVIII в. Основная функция обучения на этом концентре: усвоить важнейшие факты, характеризующие исторический процесс в целом и различные стороны развития общества с раскрытием наиболее существенных причинно-следственных связей, а также ряд основных исторических понятий в их системе и взаимосвязи. Содержание изучения представлено как последовательное, нарративное изложение исторических событий с их объяснениями и оценками специалистов. Изучая историю на этом концентре, учащиеся осваивают основные общеучебные и специальные способы получения и оперирования готовыми знаниями. Изучение истории на этом концентре является одним из элементов развития познавательного интереса и формирования функциональной грамотности, что должно обеспечить учащихся необходимыми знаниями, умениями и навыками для эффективной жизнедеятельности в конкретной социально-культурной среде.

Структура изучения всемирной истории и истории Беларуси представлена в следующей таблице.

Класс	**Содержание учебного материала**
IV	Мая Радзіма – Беларусь
V	История Древнего мира: с древнейших времен до V в. н. э.
VI	История Средних веков: V–XV вв.
	История Беларуси с древнейших времен до конца XV в.
VII	Всемирная история Нового времени, XVI–XVIII вв.
	История Беларуси, XVI – конец XVIII вв.

В соответствии с Учебным планом на изучение истории Древнего мира отводится 2 учебных часа в неделю, 70 учебных часов в год, на изучение всемирной истории (VI, VII классы) отводится 1 учебный час в неделю, 35 учебных часов в год. Учитель, исходя из педагогической целесообразности и учитывая особенности обучения в конкретных условиях, может изменить рекомендуемое программой количество учебных часов на

изучение отдельных тем, не выходя за общее количество учебного времени по разделам или темам. Может быть изменен и порядок изучения отдельных тем.

История Древнего мира, которую учащиеся изучают в V классе, занимает особое место в структуре школьного исторического образования. С этого курса начинается изучение учащимися истории как учебного предмета. Он закладывает основы для систематического изучения истории. У учащихся начинается процесс формирования ценностного отношения к изучению прошлого, освоения специальных, предметных способов учебно-познавательной деятельности.

В рамках истории Древнего мира учащиеся знакомятся с историей первобытного общества, цивилизациями Древнего Востока и античности. Программа предусматривает изучение политического и социального развития древних цивилизаций, хозяйственной деятельности людей. Особое внимание уделено развитию духовной культуры, образу жизни человека, его ментальности и повседневности.

В VI классе учащиеся изучают историю мировых цивилизаций в Средние века. В результате последовательного и системного изучения истории человечества в средневековый период у учащихся должно сформироваться представление о сходстве основных тенденций и закономерностей развития общества средневековых цивилизаций. Чрезвычайно важно сформировать у учащихся представления об отличиях людей Средневековья от людей современности в системе отношений в социуме, в восприятии мира и общества, в их представлениях о жизненных ценностях человека.

На изучение истории Нового времени отведено 2 учебных года. В VII классе учащимся предлагаются важнейшие аспекты развития государств и народов Западной и Восточной Европы, Азии, Африки и Латинской Америки в период раннего Нового времени (XVI–XVIII вв.). В равной мере уделяется внимание фактам и процессам политического, социально-экономического, этнического, религиозного и культурного развития обществ обозначенных регионов. При этом необходимо учитывать, что изучаемый в VII классе период истории мировых цивилизаций, в отличие от предшествующего времени, характеризуется более тесным взаимодействием между различными регионами мира и в конечном итоге началом складывания общемирового сообщества.

Изучение всемирной истории осуществляется в контекстуальном единстве с учебным предметом «История Беларуси», а также с учетом межпредметных связей с такими учебными предметами, как «Обществоведение», «Русская литература», «Беларуская літаратура», «География» и др.

Изучение истории в школе должно иметь бóльшую практико-ориентированную и прикладную направленность, как способ реализации компетентностного подхода, принцип связи обучения с жизнью. Решение этого вопроса возможно на основе привлечения жизненного, социального опыта учащихся и включения в процесс обучения конкретных ситуаций и проблем, возникающих в реальной действительности. Прикладная направленность обучения истории может быть реализована через *связь истории с современностью, оперирование историческими знаниями в реальных жизненных ситуациях, анализ конкретных ситуаций, проектный метод*. Поэтому очень важно объяснять и показывать учащимся, для чего необходимо изучение каждой исторической темы, где могут быть использованы полученные знания.

Успешное освоение содержания учебного предмета «Всемирная история» предполагает использование разнообразных средств и методов обучения. ***Процесс обучения истории следует организовать таким образом, чтобы большая часть нового учебного материала была усвоена учащимися на уроке***, для чего целесообразно использовать активные и интерактивные методы обучения. Интенсифицировать учебный процесс, сделать его более интересным и насыщенным поможет использование информационно-коммуниционных технологий. Значительный эффект дает использование всех видов наглядности на уроках: изобразительной, условно-графической, предметной. Особую роль при изучении материала по всемирной истории играют исторические карты.

Объем домашнего задания учитель определяет с учетом санитарно-гигиенических правил и норм организации образовательного процесса, познавательных возможностей учащихся, результатов урока.

ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ НОВОГО ВРЕМЕНИ: XVI–XVIII ВВ.

(35 ч, в том числе 1 ч – резервное время)

Введение (1 ч)

Основное содержание и периодизация истории Нового времени. Характерные черты западноевропейской цивилизации. Особенности развития восточных цивилизаций в Новое время.

***Основные понятия*:** Новая история (история Нового времени), цивилизация.

Раздел I. ЗАПАДНАЯ ЕВРОПА (16 ч)

Тема 1. От Средневековья к Новому времени (7 ч)

Эпоха Великих географических открытий. Первое кругосветное путешествие Ф. Магеллана. Европейские мореплаватели и их открытия. Последствия и значение Великих географических открытий.

Утверждение новой культуры в эпоху Возрождения. Гуманистические ценности эпохи Возрождения. Отношение гуманистов к церкви и их интерес к античности. Мечты гуманистов о всеобщем счастье и первые утопии (Т. Мор, Т. Кампанелла).

Формирование научной картины мира. Великие открытия Н. Коперника, Дж. Бруно, Г. Галилея. Вклад И. Ньютона в создание новой картины мира. Учение У. Гарвея о зарождении жизни.

Культура эпохи Возрождения. Гуманизм произведений М. де Сервантеса, У. Шекспира и Ф. Рабле. Титаны итальянского Возрождения: Леонардо да Винчи, Микеланджело Буонарроти и Рафаэль Санти. Гуманистические идеалы в творчестве представителей Северного Ренессанса (И. Босх, П. Брейгель Старший, А. Дюрер).

Реформация в Германии. Католическая церковь и причины Реформации. Учение М. Лютера. Крестьянская война в Германии. Образование лютеранской церкви.

Реформация и религиозные войны в Европе. Распространение Реформации в Европе. Кальвинизм и англиканская церковь. Варфоломеевская ночь во Франции. Контрреформация.

Революция в Нидерландах. Экономические и религиозные противоречия с Испанией. Иконоборческое восстание. Освободительная война против испанского господства. Утрехтская уния. Рождение независимой республики.

Тема 2. Западная Европа в XVII–XVIII вв. (9 ч)

Основные черты экономического развития. Рост городов и торговли. Капиталистическое предприятие. Начало промышленного развития.

Повседневная жизнь европейцев. Население Европы. Новые явления в повседневной жизни. Европейский город. Крестьянская Европа.

Государство в XVII–XVIII вв. Формы государственного управления. Социальная опора государства. Усиление и расцвет абсолютизма.

Европейские конфликты и войны. Соперничество между европейскими государствами. Тридцатилетняя война (1618–1648). Война за испанское наследство (1701–1714). Семилетняя война (1756–1763) и ее последствия.

Английская буржуазная революция XVII в. Причины и начало революции. Гражданская война. Республика и протекторат Кромвеля. Реставрация Стюартов. Историческое значение английской буржуазной революции.

Эпоха Просвещения. Сущность Просвещения. Теория естественного права. Идеи общественного договора и разделения власти. Крупнейшие представители Просвещения. Просвещенный абсолютизм.

Европейская литература и искусство XVII–XVIII вв. Достижения литературы, живописи и музыки. Д. Дефо и Д. Свифт о героях своего времени. Идеи Просвещения в произведениях П. Бомарше, Ф. Шиллера, И. В. Гете. Европейское общество на холстах художников. Вершина музыкального искусства: И. С. Бах, В. А. Моцарт.

Великая французская революция XVIII в. (2 ч). Причины и начало революции. Политические преобразования. Декларация прав человека и гражданина и Конституция 1791 г. Свержение монархии и установление республики. Приход к власти якобинцев. М. Робеспьер. Падение якобинской диктатуры. От термидора к военной диктатуре Наполеона Бонапарта. Историческое значение Великой французской революции.

***Основные понятия*:** Ренессанс, Реформация, протестантизм, религиозная война, Контрреформация, иезуиты, мануфактура, наемные рабочие, капитализм, монополия, буржуазия, первоначальное накопление капитала, промышленная революция, индустриальная цивилизация, абсолютизм, барокко, классицизм, Просвещение, просвещенный абсолютизм, диктатура.

Раздел II. АМЕРИКА (3 ч)

Английские колонии в Северной Америке. Первые колонии и их жители. Судьба индейского населения. Хозяйственная и политическая жизнь. Развитие культуры. Б. Франклин.

Война за независимость и образование Соединенных Штатов Америки. Рост противоречий между колониями и Англией. Начало войны за независимость. Дж. Вашингтон. Декларация независимости. Т. Джефферсон. Результаты и значение войны за независимость. Конституция 1787 г.

Латинская Америка. Экономическая жизнь европейских колоний. Креолы. Положение коренного населения и чернокожих. Культура колониального периода.

***Основные понятия*:** колония, работорговля, плантационное хозяйство, фермерское хозяйство, метрополия, экспансия, европейская колонизация, федеративное государство, дискриминация.

Обобщение к разделам I и II (1 ч)

Раздел III. РОССИЯ (7 ч)

Российское государство в XVI в. Завершение объединения русских земель. Избранная рада и реформы Ивана Грозного. Ливонская война. Опричнина.

Россия в начале XVII в. «Смутное время». Правление Бориса Годунова и предпосылки «смуты». Начало гражданской войны. Самозванцы. Интервенция Речи Посполитой и Швеции в Россию. Ополчение К. Минина и Д. Пожарского. Конец «смуты».

Начало правления Романовых. Избрание царем Михаила Романова. Царь Алексей Михайлович. Соборное уложение 1649 г. и усиление крепостничества. Восстание под руководством С. Разина. Новые черты в российской экономике.

Эпоха Петра Великого. Предпосылки реформ. Начало правления Петра I. Северная война (1700–1721). Военно-экономические преобразования. Реформы в управлении государством. Личность Петра I.

Правление Екатерины II. Дворцовые перевороты в России и приход к власти Екатерины II. Укрепление феодального землевладения. Восстание под руководством Е. Пугачева. Внешняя политика Екатерины II. Политика просвещенного абсолютизма.

Развитие российской культуры в XVI–XVIII вв. Фольклор и литература. Просвещение. Архитектура. Театр. Изобразительное искусство. Перемены в быту.

Обобщение к разделу III.

***Основные понятия*:** Земский собор, опричнина, «Смутное время», интервенция, Соборное уложение, абсолютизм, реформа, Сенат, Синод, коллегии, дворцовые перевороты.

Раздел IV. СТРАНЫ АЗИИ И АФРИКИ (5 ч)

Япония. Объединение Японии под властью Токугава. Самураи и крестьяне. Отношения с европейцами и политика самоизоляции. Культура.

Китай. Завоевание Китая маньчжурами. Общественный и государственный строй Цинской империи. Ограничение контактов с европейцами. Развитие культуры.

Индия. Образование империи Великих Моголов. Правление Акбара. Борьба европейских государств за господство в Индии. Культура Индии могольского периода.

Османская империя. «Золотой век» Османской империи. Роль ислама. Отношение к Европе и европейцам. Славянские народы под властью Османов.

Африка. Общественный и государственный строй африканских народов. Проникновение европейцев. Торговля рабами и ее последствия. Культура африканских народов.

***Основные понятия*:** сегунат, самоизоляция, фактория.

Итоговое обобщение (1 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Сусветная гісторыя»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

СУСВЕТНАЯ ГІСТОРЫЯ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне гісторыі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца на ўзроўні агульнай базавай і агульнай сярэдняй адукацыі. У адпаведнасці з асобасна арыентаванай парадыгмай сучаснай адукацыі вывучэнне гісторыі як навучальнага прадмета арыентавана на фарміраванне ў вучняў якасцей асобы, неабходных для выканання агульных для ўсіх грамадзян Рэспублікі Беларусь сацыяльных функцый, абумоўленых сістэмай каштоўнасцей, агульнапрынятых у беларускім грамадстве.

Мэты гістарычнай адукацыі:

авалоданне вучнямі асновамі сістэматызаваных навуковых ведаў, адаптаваных да іх узроставых пазнавальных магчымасцей, аб найважнейшых падзеях, з’явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях сусветнай гісторыі і гісторыі Беларусі ў іх узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці;

інтэлектуальнае выхаванне, развіццё творчасці, наватарства, ініцыятывы вучняў;

далучэнне вучняў да дасягненняў айчыннай і сусветнай культуры;

фарміраванне каштоўнасных арыентацый вучняў на аснове ідэй гуманізму і стваральнага патрыятызму, прынцыпаў грамадзянскай супольнасці і прававой дзяржавы ў адпаведнасці з асновамі ідэалогіі беларускай дзяржавы.

Задачы гістарычнай адукацыі:

засваенне вучнямі асноўных факталагічных і тэарэтычных ведаў аб найважнейшых падзеях, з'явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях развіцця грамадства, аб асаблівасцях развіцця асобных краін, цывілізацый і рэгіёнаў;

фарміраванне цэласнага ўяўлення пра месца і ролю Беларусі ў сусветна-гістарычным працэсе, усведамленне вучнямі своеасаблівага шляху беларускага народа, выхаванне пачуцця адказнасці за яго далейшы гістарычны лёс;

асэнсаванне вучнямі своеасаблівасці культур народаў свету, самабытнасці культуры беларускага народа, фарміраванне ўмення шанаваць культурную разнастайнасць, разумець і паважаць каштоўнасці іншых народаў і людзей;

фарміраванне інтэлектуальных якасцей асобы, неабходных для пераўтваральнай і творчай пазнавальнай дзейнасці, аналізу сучаснай сацыяльнай рэчаіснасці і прагназавання ўласнай жыццядзейнасці, развіццё гістарычнага мыслення;

фарміраванне грамадзянскага патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці, выхаванне пачуцця любові да Радзімы, гонару за культурна-гістарычную спадчыну беларускага народа;

авалоданне вучнямі спосабамі пошуку, збору, апрацоўкі і выкарыстання сацыяльна-гістарычнай інфармацыі, атрымання новых ведаў.

Веды аб працэсах утварэння дзяржаў і цывілізацый, фактах грамадска-палітычнага жыцця, асаблівасцях сацыяльна-эканамічнага, этнаканфесійнага і культурна-гістарычнага развіцця складаюць змястоўны кампанент, неабходны для падрыхтоўкі вучняў да жыццядзейнасці ва ўмовах фарміравання прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці ў нашай краіне. Спасціжэнне гістарычнага вопыту развіцця чалавецтва і своеасаблівасці гістарычнага шляху беларускага народа мае вялікае значэнне для разумення вучнямі сучасных грамадскіх працэсаў і арыентацыі ў дынамічнай палітычнай і інфармацыйнай прасторы.

Вывучэнне сусветнай гісторыі ў VIII–IX класах ажыццяўляецца на падзейна-храналагічным узроўні. У выніку вучні павінны засвоіць важныя факты і асноўныя гістарычныя паняцці, якія характарызуюць гістарычны працэс у цэлым і розныя бакі грамадскага развіцця з раскрыццём найбольш істотных прычынна-выніковых сувязей. У вучняў фарміруецца цэласнае ўяўленне пра тэндэнцыі і заканамернасці развіцця грамадства, ствараюцца яскравыя гістарычныя вобразы найбольш значных падзей, з'яў, людзей мінулых эпох. Разам з засваеннем факталагічнага і тэарэтычнага зместу вучэбнага матэрыялу вучні павінны авалодаць асноўнымі спецыяльнымі спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, звязанымі з лакалізацыяй гістарычных падзей, з'яў, працэсаў у часе і прасторы, з аналізам зместу гістарычных дакументаў.

Вызначальнымі напрамкамі адбору вучэбнага матэрыялу з'яўляюцца гуманізацыя зместу адукацыі, плюралізм думак і падыходаў, якія грунтуюцца на творчым асэнсаванні і засваенні розных канцэпцый сусветнага гістарычнага працэсу. Вучэбныя праграмы па сваім змесце арыентуюць на вывучэнне грамадства і яго жыццядзейнасці ў розныя гістарычныя эпохі і ў розных аспектах: грамадска-палітычных, вытворчых, культурных, дэмаграфічных, сямейна-бытавых, экалагічных і інш. Аптымальным пры вывучэнні гісторыі з'яўляецца спалучэнне фармацыйнага і цывілізацыйнага падыходаў, выкарыстанне храналагічнага, краязнаўчага і праблемнага прынцыпаў.

У вучэбных праграмах прадстаўлены змест гістарычнай адукацыі, структураваны па класах, раздзелах і тэмах, даецца прыкладнае размеркаванне вучэбнага часу.

Устаноўлены наступны парадак вывучэння сусветнай гісторыі ў VIII–IX класах:

Клас	Навучальны курс	Аб'ём
VIII	Сусветная гісторыя Новага часу: XVI–XVIII стст.	1 г
IX	Сусветная гісторыя Новага часу: XIX – пачатак XX ст.	1 г

Час, які адводзіцца ў вучэбных праграмах на вывучэнне раздзелаў і тэм, з'яўляецца прыкладным. Настаўнік мае права змяніць колькасць гадзін на вывучэнне асобных тэм і

раздзелаў і паслядоўнасць іх вывучэння ў межах вучэбнага года, захоўваючы змест і логіку вывучэння прадмета.

Пры вывучэнні гісторыі Новага часу (XVI – пачатак XX ст.) адлюстраваны працэс зліцця гістарычных лёсаў цывілізацый розных кантынентаў у адзіны гістарычны паток. Вучэбнай праграмай прадугледжана азнаямленне з наступным матэрыялам: сусветна-гістарычнае значэнне Вялікіх геаграфічных адкрыццяў, паскоранае развіццё краін Заходняй Еўропы і Паўночнай Амерыкі, пачатак навуковай рэвалюцыі, ідэйныя і палітычныя плыні эпохі Адраджэння, Рэфармацыі і Асветы, развіццё капіталізму і буржуазныя рэвалюцыі, фарміраванне індустрыяльнай цывілізацыі, асаблівасці гістарычнага развіцця краін Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі. Першая сусветная вайна разглядаецца як прычына крызісу заходнееўрапейскай цывілізацыі.

Засваенне зместу гістарычнай адукацыі арыентавана перш за ўсё на асобаснае развіццё вучняў, выкарыстанне патэнцыялу гістарычнай навукі для інтэлектуальнага выхавання і сацыялізацыі асобы вучняў, фарміравання іх каштоўнасных арыентацый і светапоглядных перакананняў.

Значнае месца ў вучэбных праграмах па гісторыі адведзена пытанням сацыяльна-эканамічнага развіцця грамадства ў розныя гістарычныя эпохі. Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню працоўнай дзейнасці людзей, іх заняткаў і эканамічных інтарэсаў, удасканалення сродкаў вытворчасці, форм уласнасці, прадукцыйнасці працы, рацыянальнага выкарыстання прыродных багаццяў, аховы навакольнага асяроддзя, характару размеркавання матэрыяльных і духоўных выгод.

Разам з вывучэннем гісторыі развіцця адукацыі, навукі, грамадскай думкі, літаратуры і мастацтва разглядаецца культура працы, побыту, сямейных адносін, адзення, жылля, паселішчаў і г. д., што з’яўляецца важнай умовай сацыялізацыі асобы вучня.

Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню ўкладу беларускай культуры ў скарбніцу сусветнай культуры. Характарызуюцца асноўныя дасягненні ў развіцці адукацыі, навукі і мастацкай культуры, іх узаемасувязь з сацыяльна-эканамічным і палітычным жыццём, творчасць вядомых дзеячаў культуры. Разам з пытаннямі культуры вывучаецца і рэлігія як адна з форм грамадскай свядомасці і асноў цывілізацыі.

Важную ролю ў павышэнні эфектыўнасці навучання гісторыі адыгрывае выкарыстанне ўнутры- і міжпрадметных сувязей, якія з’яўляюцца аб’ектыўным выражэннем інтэграцыйных працэсаў, якія адбываюцца зараз як у галіне навукі і тэхнікі, так і ў жыцці грамадства. Гэта дазваляе пераадолець прадметную ізаляванасць і дубліраванне навучальнага матэрыялу, спрыяе актуалізацыі і паглыбленню ведаў, садзейнічае фарміраванню цэласных уяўленняў аб гістарычных з’явах і працэсах і ўзаемасувязі паміж імі. Ажыццяўленне міжпрадметных сувязей робіць веды практычна больш значнымі і прымянімымі, дапамагае вучням выкарыстоўваць веды і ўменні, набытыя пры вывучэнні такіх прадметаў, як «Грамадазнаўства», «Руская літаратура», «Беларуская літаратура», «Геаграфія», у працэсе вывучэння гісторыі і, наадварот, выкарыстоўваць іх у новай сітуацыі, як у вучэбнай, так і ў пазаўрочнай дзейнасці. Унутры- і міжпрадметныя сувязі неабходна ажыццяўляць, улічваючы спецыфіку гістарычных курсаў, асобных тэм і раздзелаў.

Арыентацыя адукацыйнага працэсу на прадуктыўны характар вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў і развіццё іх творчых здольнасцей абумовіла ўзмацненне дзейнаснага кампанента ў змесце навучання. Для арганізацыі засваення адпаведных спосабаў дзейнасці рэкамендуецца выкарыстанне практычных заняткаў, якія павінны актыўна ўкараняцца ў адукацыйную практыку. Падчас такіх заняткаў вучні на аснове раней атрыманых ведаў і апорных уменняў у новай навучальнай сітуацыі самастойна вырашаюць пазнавальныя задачы, выконваюць праблемныя заданні, праводзяць навучальнае даследаванне, публічна прадстаўляюць вынікі індывідуальнай і калектыўнай даследчай і творчай дзейнасці. Пры гэтым рэкамендуецца выкарыстоўваць розныя формы арганізацыі вучэбных заняткаў: ролевыя і дзелавыя гульні, семінары, канферэнцыі, дыспуты, распрацоўку праектаў з прыцягненнем шырокага спектра крыніц гістарычнай інфармацыі.

VIII КЛАС
СУСВЕТНАЯ ГІСТОРЫЯ НОВАГА ЧАСУ: XVI–XVIII стст.
(35 гадзін, у тым ліку 1 гадзіна – рэзервовы час)

Уводзіны (1 г)

Асноўны змест і перыядызацыя гісторыі Новага часу. Характэрныя рысы заходнееўрапейскай цывілізацыі. Асаблівасці развіцця ўсходніх цывілізацый у Новы час.

Асноўныя паняцці: Новая гісторыя (гісторыя Новага часу), цывілізацыя.

РАЗДЗЕЛ I
ЗАХОДНЯЯ ЕЎРОПА (16 г)

Тэма 1. **Ад Сярэднявечча да Новага часу (7 г)**

Эпоха Вялікіх геаграфічных адкрыццяў. Першае кругасветнае падарожжа Ф. Магелана. Еўрапейскія мараплаўцы і іх адкрыцці. Наступствы і значэнне Вялікіх геаграфічных адкрыццяў.

Усталяванне новай культуры ў эпоху Адраджэння. Гуманістычныя каштоўнасці эпохі Адраджэння. Стаўленне гуманістаў да царквы і іх цікавасць да антычнасці. Мары гуманістаў аб усеагульным шчасці і першыя ўтопіі (Т. Мор, Т. Кампанела).

Фарміраванне навуковай карціны свету. Вялікія адкрыцці М. Каперніка, Дж. Бруна, Г. Галілея. Уклад І. Ньютана ў стварэнне новай карціны свету. Вучэнне У. Гарвея аб зараджэнні жыцця.

Культура эпохі Адраджэння. Гуманізм твораў М. дэ Сервантэса, У. Шэкспіра і Ф. Рабле. Тытаны італьянскага Адраджэння: Леанарда да Вінчы, Мікеланджэла Буанароці і Рафаэль Санці. Гуманістычныя ідэалы ў творчасці прадстаўнікоў Паўночнага Рэнесансу (І. Босх, П. Брэйгель Старэйшы, А. Дзюрэр).

Рэфармацыя ў Германіі. Каталіцкая царква і прычыны Рэфармацыі. Вучэнне М. Лютэра. Сялянская вайна ў Германіі. Стварэнне лютэранскай царквы.

Рэфармацыя і рэлігійныя войны ў Еўропе. Распаўсюджванне Рэфармацыі ў Еўропе. Кальвінізм і англіканская царква. Варфаламееўская ноч у Францыі. Контррэфармацыя.

Рэвалюцыя ў Нідэрландах. Эканамічныя і рэлігійныя супярэчнасці з Іспаніяй. Іканаборскае паўстанне. Вызваленчая вайна супраць іспанскага панавання. Утрэхцкая унія. Нараджэнне незалежнай рэспублікі.

Тэма 2. **Заходняя Еўропа ў XVII–XVIII стст. (9 г)**

Асноўныя рысы эканамічнага развіцця. Рост гарадоў і гандлю. Капіталістычнае прадпрыемства. Пачатак прамысловага развіцця.

Паўсядзённае жыццё еўрапейцаў. Насельніцтва Еўропы. Новыя з’явы ў паўсядзённым жыцці. Еўрапейскі горад. Сялянская Еўропа.

Дзяржава ў XVII–XVIII стст. Формы дзяржаўнага кіравання. Сацыяльная апора дзяржавы. Узмацненне і росквіт абсалютызму.

Еўрапейскія канфлікты і войны. Саперніцтва паміж еўрапейскімі дзяржавамі. Трыццацігадовая вайна (1618–1648). Вайна за іспанскую спадчыну (1701–1714). Сямігадовая вайна (1756–1763) і яе наступствы.

Англійская буржуазная рэвалюцыя XVII ст. Прычыны і пачатак рэвалюцыі. Грамадзянская вайна. Рэспубліка і пратэктарат Кромвеля. Рэстаўрацыя Сцюартаў. Гістарычнае значэнне Англійскай буржуазнай рэвалюцыі.

Эпоха Асветніцтва. Сутнасць Асветніцтва. Тэорыя натуральнага права. Ідэі грамадскага дагавору і падзелу ўлады. Найбуйнейшыя прадстаўнікі Асветніцтва. Асветніцкі абсалютызм.

Еўрапейская літаратура і мастацтва XVII–XVIII стст. Дасягненні літаратуры, жывапісу і музыкі. Д. Дэфо і Д. Свіфт пра герояў свайго часу. Ідэі Асветніцтва ў творах П. Бамаршэ, Ф. Шылера, І. В. Гётэ. Еўрапейскае грамадства на палотнах мастакоў. Вяршыня музычнага мастацтва: І. С. Бах, В. А. Моцарт.

Вялікая французская рэвалюцыя XVIII ст. (2 г). Прычыны і перадумовы рэвалюцыі. Палітычныя пераўтварэнні. Дэкларацыя правоў чалавека і грамадзяніна і Канстытуцыя 1791 г. Звяржэнне манархіі і абвяшчэнне рэспублікі. Прыход да ўлады якабінцаў. М. Рабесп'ер. Падзенне якабінскай дыктатуры. Ад тэрмідора да ваеннай дыктатуры Напалеона Банапарта. Гістарычнае значэнне Вялікай французскай рэвалюцыі.

Асноўныя паняцці: Рэнесанс, Рэфармацыя, пратэстантызм, рэлігійная вайна, Контррэфармацыя, езуіты, мануфактура, наёмныя рабочыя, капіталізм, манаполія, буржуазія, першапачатковае назапашванне капіталу, прамысловая рэвалюцыя, індустрыяльная цывілізацыя, абсалютызм, барока, класіцызм, Асветніцтва, асветніцкі абсалютызм, дыктатура.

РАЗДЗЕЛ II
АМЕРЫКА (3 г)

Англійскія калоніі ў Паўночнай Амерыцы. Першыя калоніі і іх жыхары. Лёс індзейскага насельніцтва. Гаспадарчае і палітычнае жыццё. Развіццё культуры. Б. Франклін.

Вайна за незалежнасць і ўтварэнне Злучаных Штатаў Амерыкі. Рост супярэчнасцей паміж калоніямі і Англіяй. Пачатак вайны за незалежнасць. Дж. Вашынгтон. Дэкларацыя незалежнасці. Т. Джэферсан. Вынікі і значэнне вайны за незалежнасць. Канстытуцыя 1787 г.

Лацінская Амерыка. Эканамічнае жыццё еўрапейскіх калоній. Крэолы. Становішча карэннага насельніцтва і чарнаскурых. Культура каланіяльнага перыяду.

Асноўныя паняцці: калонія, гандаль рабамі, плантацыйная гаспадарка, фермерская гаспадарка, метраполія, экспансія, еўрапейская каланізацыя, федэратыўная дзяржава, дыскрымінацыя.

Абагульненне да раздзелаў I і II (1 г)

РАЗДЗЕЛ III
РАСІЯ (7 гадзін)

Расійская дзяржава ў XVI ст. Завяршэнне аб'яднання рускіх зямель. Выбраная рада і рэформы Івана Грознага. Лівонская вайна. Апрычніна.

Расія ў пачатку XVII ст. «Смутны час». Праўленне Барыса Гадунова і перадумовы «смуты». Пачатак грамадзянскай вайны. Самазванцы. Інтэрвенцыя Рэчы Паспалітай і Швецыі ў Расію. Апалчэнне К. Мініна і Д. Пажарскага. Канец «смуты».

Пачатак праўлення Раманавых. Выбранне царом Міхаіла Раманава. Цар Аляксей Міхайлавіч. Саборнае ўлажэнне 1649 г. і ўзмацненне прыгонніцтва. Паўстанне пад кіраўніцтвам С. Разіна. Новыя рысы ў расійскай эканоміцы.

Эпоха Пятра Вялікага. Перадумовы рэформ. Пачатак праўлення Пятра I. Паўночная вайна (1700–1721). Ваенна-эканамічныя пераўтварэнні. Рэформы ў кіраванні дзяржавай. Асоба Пятра I.

Праўленне Кацярыны II. Дварцовыя перавароты ў Расіі і прыход да ўлады Кацярыны II. Умацаванне феадальнага землеўладання. Паўстанне пад кіраўніцтвам Е. Пугачова. Знешняя палітыка Кацярыны II. Палітыка асветніцкага абсалютызму.

Развіццё расійскай культуры ў XVI–XVIII стст. Фальклор і літаратура. Асветніцтва. Архітэктура. Тэатр. Выяўленчае мастацтва. Перамены ў побыце.

Падагульненне да раздзела III.

Асноўныя паняцці: Земскі сабор, апрычніна, «Смутны час», інтэрвенцыя, Саборнае ўлажэнне, абсалютызм, рэформа, Сенат, Сінод, калегіі, палацавыя пераваротыы.

РАЗДЗЕЛ IV
КРАІНЫ АЗІІ І АФРЫКІ (5 г)

Японія. Аб'яднанне Японіі пад уладай Такугавы. Самураі і сяляне. Адносіны з еўрапейцамі і палітыка самаізаляцыі. Культура.

Кітай. Заваяванні Кітая маньчжурамі. Грамадскі і дзяржаўны лад Цынскай імперыі. Абмежаванне кантактаў з еўрапейцамі. Развіццё культуры.

Індыя. Утварэнне імперыі Вялікіх Маголаў. Праўленне Акбара. Барацьба еўрапейскіх дзяржаў за панаванне ў Індыі. Культура Індыі магольскага перыяду.

Асманская імперыя. «Залаты век» Асманскай імперыі. Роля ісламу. Стаўленне да Еўропы і еўрапейцаў. Славянскія народы пад уладай асманаў.

Афрыка. Грамадскі і дзяржаўны лад афрыканскіх народаў. Пранікненне еўрапейцаў. Гандаль рабамі і яго наступствы. Культура афрыканскіх народаў.

Асноўныя паняцці: сёгунат, самаізаляцыя, факторыя.

Выніковае падагульненне (1 г)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету «История Беларуси» для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания

ИСТОРИЯ БЕЛАРУСИ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа предназначена для организации систематического изучения истории Беларуси в VI–VII классах на базовом уровне. Усвоение содержания учебного предмета организуется в условиях реализации компетентностного подхода к подготовке учащихся.

Целью изучения истории Беларуси на базовом уровне в VI–VII классах является овладение учащимися основами систематизированных теоретических и фактологических знаний, способами учебно-познавательной деятельности с содержанием информации о важнейших событиях, явлениях и процессах истории Беларуси с древнейших времен до конца XVIII в.; формирование гражданского патриотизма, содействие успешной социализации личности в процессе ее интеграции в современное социокультурное окружение Беларуси.

Исходя из намеченной цели, задачами исторического образования являются:

– освоение основных фактологических и теоретических знаний о важнейших событиях, явлениях, процессах развития белорусского общества с древнейших времен до конца XVIII в.; освоение специальных способов учебно-познавательной деятельности изучения истории (предметные компетенции);

– формирование опыта преобразующей и творческой познавательной деятельности, развитие умений использовать усвоенные знания, умения, опыт в учебно-познавательной деятельности и жизненных ситуациях (метапредметные компетенции);

– формирование основ этнонациональных, гражданской, культурной идентичности; воспитание чувств гражданственности и патриотизма (личностные компетенции).

Содержание образования по учебному предмету «История Беларуси» построен в соответствии с концентрическим принципом, что предполагает его изучение в VI–VII классах на событийно-хронологическом уровне.

Компетентностный подход к подготовке выпускника по истории предполагает такое определение целей, содержания, методов, средств, результатов обучения, которые способствуют формированию готовности учащихся к жизнедеятельности в постоянно меняющемся мире.

Компетенции рассматриваются как готовность использовать усвоенные знания, умения и навыки, сформированный опыт деятельности для решения учебных и практических задач, продолжения образования, трудовой деятельности, успешной социализации. По отношению к образовательному процессу компетенции представляют собой задаваемые программой требования к подготовке учащихся, поданные как личностные, метапредметные и предметные результаты обучения.

Личностные результаты обучения ориентированы на формирование жизненного опыта, мировоззрения, личной и гражданской позиции, ценностных ориентаций личности. Данные результаты обучения необходимы для выполнения социальных функций (ответственного поведения) учащихся, которые идентифицирует себя как жители Беларуси и граждане Республики Беларусь, и обусловлены системой ценностей, общепринятых в белорусском обществе (семья и дружелюбные отношения с близкими родственниками, дружба и взаимопомощь, религиозная веротерпимость, здоровье и образование).

Метапредметные результаты обучения связаны с выработкой у учащихся умений самостоятельно определять цели своего обучения, представлять, анализировать и корректировать их результаты в условиях индивидуальной и коллективно-распределительной форм деятельности; умений систематизировать и обобщать содержание учебного материала и делать на этой основе аргументированные выводы; умений анализировать современную социальную действительность и прогнозировать собственную жизнедеятельность; умений осуществлять поиск, сбор, обработку разнообразных источников исторической информации, переводить информацию из визуального в вербальный вид и наоборот.

В соответствии с *предметными результатами обучения* учащимся нужно усвоить важнейшие факты, характеризующие исторический процесс в целом и различные стороны общественного развития; наиболее существенные причинно-следственные связи; основные исторические понятия. Предметные результаты обучения истории Беларуси конкретизированы в требованиях к результатам учебно-познавательной деятельности по каждому из разделов учебной программы.

Содержание исторического материала учащиеся усваивают в процессе учебно-познавательной деятельности. Виды учебно-познавательной деятельности учащихся в процессе обучения истории Беларуси определяются в соответствии с компетентностным подходом к их подготовке. Среди них: работа с различными источниками исторической информации (содержание учебного пособия, исторический словарь, историческая карта, исторический документ, иллюстрации, фотографии, фрагменты документальных кинофильмов, Интернет и др.); составление таблиц с исторической информацией; характеристика исторических событий, явлений, процессов, личностей; решение и составление хронологических задач; разработка учебных проектов и др.

Структура изучения истории Беларуси в учреждениях общего среднего образования представлена в следующей таблице:

Класс	Содержание учебного материала
VI	История Беларуси с древнейших времен до конца XV в.
VII	История Беларуси, XVI – конец XVIII в.

В VI классе изучается материал о заселении территории Беларуси людьми; населении белорусских земель в бронзовом и железном веках; зарождении государственности на белорусских землях; христианизации белорусских земель; развитии феодального общества; политическом, хозяйственном, культурном развитии белорусских земель; об особенностях формирования белорусского этноса.

В VII классе изучается материал о развитии государственного строя и политической обстановке ВКЛ; об общественно-политическом, социально-экономическом, культурном развитии белорусских земель в рассматриваемый период; о причинах образования Речи Посполитой, особенностях Реформации и Контрреформации на белорусских землях, распространении униатства, формировании белорусской народности; о событиях казацко-крестьянской войны 1648–1651, войны России с Речью Посполитой 1654–1667 гг., Северной войны 1700–1721 гг. на белорусских землях; попытках проведения политических реформ в Речи Посполитой, восстания 1794 г. на белорусских землях, особенностях Просвещения на белорусских землях.

Учебная программа по истории Беларуси предусматривает проведение уроков «Наш край», что позволит познакомить учащихся с особенностями исторического развития своего региона. Особенность организации обучения при освоении краеведческого материала обусловливает использование историко-документальной хроники «Память»; проведение экскурсий, путешествий, посещение музеев и других учреждений, организацию проектной (исследовательской) деятельности учащихся, проведение встреч со знаменитыми земляками.

Учитель имеет право с учетом особенностей организации образовательного процесса в учреждении образования, познавательных возможностей учащихся изменить последовательность изучения материала в рамках учебного времени, предназначенного для освоения содержания конкретных разделов. Следует учесть, что резервное время может быть использовано для проведения уроков контроля усвоения учащимися содержания образования по учебному предмету.

ИСТОРИЯ БЕЛАРУСИ: ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XVI–XVIII В.

(35 ч, в том числе 1 ч – резервное время)

Раздел I. БЕЛОРУССКИЕ ЗЕМЛИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XVI – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVII В. (12 ч)

Ливонская война. Причины и начало. Успехи войска Российского государства. Потеря Полоцка. Походы Стефана Батория в 1579–1581 гг. Ям-Запольский мир (1582).

Образование Речи Посполитой. Причины и предпосылки образования Речи Посполитой. Люблинский сейм. Условия объединения Короны Польской и Великого Княжества Литовского.

Государственный строй Речи Посполитой. Высшие органы государственной власти. Сейм Речи Посполитой. Король Речи Посполитой. «Золотые вольности» шляхты. Формирование единого шляхетского сословия в Речи Посполитой.

Политическое положение Великого Княжества Литовского в последней трети XVI – начале XVII в. Реакция ВКЛ на итоги унии с Польшей. Сохранение общегосударственных сеймов ВКЛ. Создание Главного Трибунала ВКЛ. Разработка и принятие Статута ВКЛ 1588 г. и его значение.

Внешнеполитическое положение Речи Посполитой в первой половине XVII в. Борьба со Швецией: война 1600–1629 гг. Интервенция Речи Посполитой в Российское государство. Деулинское перемирие (1618). «Смоленская» война и ее итоги.

Сельское хозяйство. Занятия крестьян. Влияние хозяйственных процессов в странах Западной Европы на экономику ВКЛ. Становление фольварково-панщинной системы хозяйствования. «Волочная помера» 1557 г. Социальные конфликты в деревне.

Городская жизнь во второй половине XVI – первой половине XVII в. Численный рост городских поселений. Городское ремесло. Цехи. Купеческие корпорации. Внутренняя и внешняя торговля. Социальные конфликты в городах.

Реформация в Беларуси. Предпосылки реформационного движения. Расширение Реформации в Беларуси. Основные направления реформационного движения в Беларуси. Кальвинизм. Арианство. Деятели Реформации (Николай Радзивилл Черный, Сымон Будный, Василий Тяпинский). Итоги и значение реформационного движения.

Контрреформация в Беларуси. Основные направления Контрреформации. Начало и расширение деятельности ордена иезуитов на территории Беларуси. Итоги Контрреформации в Беларуси.

Берестейская церковная уния. Предпосылки заключения. Берестейский церковный собор 1596 г. и его значение. Насильственное введение униатской церкви в конце XVI – начале XVII в. Распространение униатства среди сельского населения и городских низов.

Расширение влияния Возрождения на белорусские земли. Книгопечатание. Литература религиозная и светская. Особенности Ренессанса в Беларуси. Изобразительное искусство. Зодчество.

Обобщение по разделу I

***Основные понятия*:** Речь Посполитая, аграрная реформа, шляхетские вольности, федерация, сенат, «посольская изба», арианство, «Пакта конвента», «Генриховы статьи», либерум вето, фольварок, волока, кальвинизм, клерикализация, униатство, Главный Трибунал ВКЛ.

Раздел II. БЕЛОРУССКИЕ ЗЕМЛИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XVII – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVIII В. (11 ч)

Казацко-крестьянская война 1648–1651 гг. на белорусских землях. Причины войны и связь с восстанием под руководством Б. Хмельницкого на Украине. Боевые действия казацко-крестьянских отрядов и шляхецкой армии на юге Беларуси. Битвы под Лоевом. Итоги и последствия казацко-крестьянской войны.

Война России и Речи Посполитой в 1654–1667 гг. Причины войны и соотношение сил. Начало боевых действий на территории Беларуси. Кейданская уния 1655 г. Боевые действия в первой половине 1660-х гг. Виленское перемирие. Продолжение боевых действий. Андросовское перемирие. Итоги и последствия войны.

Белорусские земли в годы Северной войны. Причины и начало войны. Боевые действия на территории Беларуси. Раскол шляхты. Битва возле деревни Лесная. Бедствия населения Беларуси. Итоги и последствия войны.

Борьба магнатских группировок. Расширение шляхетской анархии. Конфликты между магнатскими родами. Война 1696–1700 гг. Сейм 1717 г. и его значение. Война 1733–1739 гг.

Сельское хозяйство во второй половине XVII – первой половине XVIII в. (2 ч) Упадок деревни во время военного лихолетья. Пути нормализации хозяйственной жизни. Восстановление крестьянского хозяйства. Повинности и налоги. Крестьянское движение. Формы антифеодальной борьбы. Восстание крестьян под руководством В. Ващилы в Кричевском старостве. Восстание на Каменщине.

Города во второй половине XVII – первой половине XVIII в. Упадок городской жизни во время военного лихолетья. Города в первой половине XVIII в. Торговля в первой половине XVIII в.Появление мануфактурного производства.

Образование и наука. Исторические условия развития культуры. Православные братства и их деятельность. Система образования (католические, протестантские, православные, униатские школы). Виленская академия. Наука: А. Дубович, К. Семенович, И. Капиевич.

Литература и общественно-политическая мысль. Местное летописание. Мемуаристика. Политическая сатира. Барокко в литературе. Творчество Симеона Полоцкого. Общественно-политическая мысль: К. Лыщинский.

Архитектура и искусство. Развитие архитектуры. Виленское барокко. Изобразительное искусство. «Сарматский портрет». И. Шретер. Батлейка. Школьный театр. Церковная музыка. «Полоцкая тетрадь». Органная музыка. Капеллы.

Обобщение по разделу II

***Основные понятия*:** казаки, шляхетская конфедерация, «немой» сейм, экономия, коллегиум, диариуш, виленское барокко, ярмарка.

Раздел III. БЕЛОРУССКИЕ ЗЕМЛИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XVIII В. (9 ч)

Политический кризис Речи Посполитой. Причины кризиса. Вмешательство соседних государств во внутренние дела Речи Посполитой. Диссидентский вопрос. Борьба с Барской конфедерацией. Первый раздел Речи Посполитой.

Попытки реформирования Речи Посполитой. «Четырехлетний сейм» (1788–1792) и его значение. Конституция 3 мая 1791 г. Торговицкая конфедерация. Второй раздел Речи Посполитой.

Восстание 1794 г**. и ликвидация Речи Посполитой.** Подготовка, начало и цели восстания. Т. Костюшко. Ход восстания. Я. Ясинский. Третий раздел Речи Посполитой.

Экономическая стабилизация во второй половине XVIII в. Попытки экономических реформ во второй половине 60-х гг. XVIII в. Аграрная реформа А. Тизенгауза (1765). Состояние городов и местечек. Магнацкое предпринимательство.

Образование и наука. Особенности Просвещения в Беларуси. Реформа школ ордена пиаров. Создание и деятельность Адукационной комиссии. Организация первых профессиональных учебных учреждений. Развитие науки. К. Нарбут, М. Карпович, А. Нарушевич, М. Почобут-Одляницкий.

Литература и искусство. Литература. «Газета Гроденска». Дворцово-замковое строительство. Крепостной театр. Изобразительное искусство.

Виленская художественная школа: Ф. Смуглевич, Я. Рустэм. Музыкальное искусство. Крепостные капеллы и оркестры.

Народная культура. Быт крестьян и мещан. Мировоззрение и обрядность жителей деревни и города. Фольклор.

Обобщение по разделу III (1 ч)

Наш край (1 ч)

***Основные понятия*:** крепостной театр, классицизм, диссиденты, «кардинальные права», Великий сейм, Адукационная комиссия.

Итоговое обобщение (1 ч)

Способы учебно-познавательной деятельности,
которые должны усвоить учащиеся VIII класса:

определять хронологические рамки исторических событий, явлений, определять в них отдельные этапы и периоды;

определять последовательность, продолжительность и синхронность исторических событий, явлений;

определять в исторических текстах структуру исторического времени (эпоха, период, столетие, год);

определять местонахождение изучаемых исторических объектов, выявлять изменения на исторической карте;

характеризовать исторические события и деятельность исторических личностей;

сравнивать исторические события, явления по указанным критериям;

раскрывать причинно-следственные связи между историческими событиями;

обобщать исторические факты, формулировать на их основе выводы;

классифицировать и систематизировать исторические факты и понятия;

переводить текстовую информацию в знаково-символьную и наоборот;

раскрывать содержание исторических понятий;

конкретизировать исторические понятия.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Гісторыя Беларусі»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне гісторыі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца на ўзроўні агульнай базавай і агульнай сярэдняй адукацыі. У адпаведнасці з асобасна арыентаванай парадыгмай сучаснай адукацыі вывучэнне гісторыі як навучальнага прадмета арыентавана на фарміраванне ў вучняў якасцей асобы, неабходных для выканання агульных для ўсіх грамадзян Рэспублікі Беларусь сацыяльных функцый, абумоўленых сістэмай каштоўнасцей, агульнапрынятых у беларускім грамадстве.

Мэты гістарычнай адукацыі:

авалоданне вучнямі асновамі сістэматызаваных навуковых ведаў, адаптаваных да іх узроставых пазнавальных магчымасцей, аб найважнейшых падзеях, з’явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях сусветнай гісторыі і гісторыі Беларусі ў іх узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці;

інтэлектуальнае выхаванне, развіццё творчасці, наватарства, ініцыятывы вучняў;

далучэнне вучняў да дасягненняў айчыннай і сусветнай культуры;

фарміраванне каштоўнасных арыентацый вучняў на аснове ідэй гуманізму і стваральнага патрыятызму, прынцыпаў грамадзянскай супольнасці і прававой дзяржавы ў адпаведнасці з асновамі ідэалогіі беларускай дзяржавы.

Задачы гістарычнай адукацыі:

засваенне вучнямі асноўных факталагічных і тэарэтычных ведаў аб найважнейшых падзеях, з’явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях развіцця грамадства, аб асаблівасцях развіцця асобных краін, цывілізацый і рэгіёнаў;

фарміраванне цэласнага ўяўлення пра месца і ролю Беларусі ў сусветна-гістарычным працэсе, усведамленне вучнямі своеасаблівага шляху беларускага народа, выхаванне пачуцця адказнасці за яго далейшы гістарычны лёс;

асэнсаванне вучнямі своеасаблівасці культур народаў свету, самабытнасці культуры беларускага народа, фарміраванне ўмення шанаваць культурную разнастайнасць, разумець і паважаць каштоўнасці іншых народаў і людзей;

фарміраванне інтэлектуальных якасцей асобы, неабходных для пераўтваральнай і творчай пазнавальнай дзейнасці, аналізу сучаснай сацыяльнай рэчаіснасці і прагназавання ўласнай жыццядзейнасці, развіццё гістарычнага мыслення;

фарміраванне грамадзянскага патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці, выхаванне пачуцця любові да Радзімы, гонару за культурна-гістарычную спадчыну беларускага народа;

авалоданне вучнямі спосабамі пошуку, збору, апрацоўкі і выкарыстання сацыяльна-гістарычнай інфармацыі, атрымання новых ведаў.

Веды аб працэсах утварэння дзяржаў і цывілізацый, фактах грамадска-палітычнага жыцця, асаблівасцях сацыяльна-эканамічнага, этнаканфесійнага і культурна-гістарычнага развіцця складаюць змястоўны кампанент, неабходны для падрыхтоўкі вучняў да жыццядзейнасці ва ўмовах фарміравання прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці ў нашай краіне. Спасціжэнне гістарычнага вопыту развіцця чалавецтва і своеасаблівасці гістарычнага шляху беларускага народа мае вялікае значэнне для разумення вучнямі сучасных грамадскіх працэсаў і арыентацыі ў дынамічнай палітычнай і інфармацыйнай прасторы.

Вывучэнне гісторыі Беларусі ў VIII–IX класах ажыццяўляецца на падзейна-храналагічным узроўні. У выніку вучні павінны засвоіць важныя факты і асноўныя гістарычныя паняцці, якія характарызуюць гістарычны працэс у цэлым і розныя бакі грамадскага развіцця з раскрыццём найбольш істотных прычынна-выніковых сувязей. У вучняў фарміруецца цэласнае ўяўленне пра тэндэнцыі і заканамернасці развіцця грамадства, ствараюцца яскравыя гістарычныя вобразы найбольш значных падзей, з'яў, людзей мінулых эпох. Разам з засваеннем факталагічнага і тэарэтычнага зместу вучэбнага матэрыялу вучні павінны авалодаць асноўнымі спецыяльнымі спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, звязанымі з лакалізацыяй гістарычных падзей, з'яў, працэсаў у часе і прасторы, з аналізам зместу гістарычных дакументаў.

Вызначальнымі напрамкамі адбору вучэбнага матэрыялу з'яўляюцца гуманізацыя зместу адукацыі, плюралізм думак і падыходаў, якія грунтуюцца на творчым асэнсаванні і засваенні розных канцэпцый сусветнага гістарычнага працэсу. Вучэбныя праграмы па сваім змесце арыентуюць на вывучэнне грамадства і яго жыццядзейнасці ў розныя гістарычныя эпохі і ў розных аспектах: грамадска-палітычных, вытворчых, культурных, дэмаграфічных, сямейна-бытавых, экалагічных і інш.

У вучэбных праграмах прадстаўлены змест гістарычнай адукацыі, структураваны па класах, раздзелах і тэмах, даецца прыкладнае размеркаванне вучэбнага часу.

Устаноўлены наступны парадак вывучэння гісторыі Беларусі ў VIII–IX класах:

Клас	Навучальны курс	Аб'ём
VIII	Гісторыя Беларусі: другая палова XVI–XVIII ст.	1 г
IX	Гісторыя Беларусі: канец XVIII – пачатак XX ст.	1 г

Час, які адводзіцца ў вучэбных праграмах на вывучэнне раздзелаў і тэм, з'яўляецца прыкладным. Настаўнік мае права змяніць колькасць гадзін на вывучэнне асобных тэм і раздзелаў і паслядоўнасць іх вывучэння ў межах вучэбнага года, захоўваючы змест і логіку вывучэння прадмета.

Вывучэнне гісторыі Беларусі закліканa закласці аснову для фарміравання нацыянальнай самаідэнтыфікацыі і самасвядомасці, выхавання чалавека-грамадзяніна, стараннага гаспадара на сваёй зямлі, адказнага за вынікі сваёй дзейнасці і перад сучаснікамі, і перад нашчадкамі.

У змесце вучэбнай праграмы адлюстраваны наступныя прынцыпова важныя навуковыя палажэнні, у адпаведнасці з якімі вывучаецца гісторыя Беларусі: развіццё беларускага этнасу ў межах Рэчы Паспалітай; уваходжанне беларускіх зямель у склад Расійскай дзяржавы, пераход ад аграрна-рамеснага да індустрыяльнага грамадства як працэс мадэрнізацыі, які праходзіў у Беларусі ва ўмовах рэформ і рэвалюцый, якія паўплывалі на яго асаблівасці.

Гісторыя Беларусі вывучаецца ў кантэксце ўсходнеславянскай, агульнаеўрапейскай і сусветнай гісторыі. На аснове параўнальна-гістарычнага падыходу разглядаюцца сацыяльна-эканамічныя, дзяржаўна-палітычныя, рэлігійна-царкоўныя, этнічныя і культурныя працэсы ў Беларусі ў другой палове XVI – пачатку XX ст. Гэта дае магчымасць глыбей і выразней усвядоміць месца і ролю Беларусі ва ўсходнеславянскай і агульнаеўрапейскай гісторыі, вызначыць агульнае і спецыфічнае ў яе гістарычным развіцці. Вучэбная праграма па гісторыі Беларусі прадугледжвае таксама вывучэнне краязнаўчага матэрыялу, прызначанага для асвятлення мясцовых асаблівасцей гістарычнага развіцця (рубрыка «Наш край»).

Засваенне зместу гістарычнай адукацыі арыентавана перш за ўсё на асобаснае развіццё вучняў, выкарыстанне патэнцыялу гістарычнай навукі для інтэлектуальнага выхавання і сацыялізацыі асобы вучняў, фарміравання іх каштоўнасных арыентацый і светапоглядных перакананняў.

Значнае месца ў вучэбных праграмах па гісторыі адведзена пытанням сацыяльна-эканамічнага развіцця грамадства ў розныя гістарычныя эпохі. Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню працоўнай дзейнасці людзей, іх заняткаў і эканамічных інтарэсаў, удасканалення сродкаў вытворчасці, форм уласнасці, прадукцыйнасці працы, рацыянальнага выкарыстання прыродных багаццяў, аховы навакольнага асяроддзя, характару размеркавання матэрыяльных і духоўных выгод.

Разам з вывучэннем гісторыі развіцця адукацыі, навукі, грамадскай думкі, літаратуры і мастацтва разглядаецца культура працы, побыту, сямейных адносін, адзення, жылля, паселішчаў і г. д., што з'яўляецца важнай умовай сацыялізацыі асобы вучня.

Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню ўкладу беларускай культуры ў скарбніцу сусветнай культуры. Характарызуюцца асноўныя дасягненні ў развіцці адукацыі, навукі і мастацкай культуры, іх узаемасувязь з сацыяльна-эканамічным і палітычным жыццём, творчасць вядомых дзеячаў культуры. Разам з пытаннямі культуры вывучаецца і рэлігія як адна з форм грамадскай свядомасці і асноў цывілізацыі.

Важную ролю ў павышэнні эфектыўнасці навучання гісторыі адыгрывае выкарыстанне ўнутры- і міжпрадметных сувязей, якія з'яўляюцца аб'ектыўным выражэннем інтэграцыйных працэсаў, якія адбываюцца зараз як у галіне навукі і тэхнікі, так і ў жыцці грамадства. Гэта дазваляе пераадолець прадметную ізаляванасць і дубліраванне навучальнага матэрыялу, спрыяе актуалізацыі і паглыбленню ведаў, садзейнічае фарміраванню цэласных уяўленняў аб гістарычных з'явах і працэсах і ўзаемасувязі паміж імі. Ажыццяўленне міжпрадметных сувязей робіць веды практычна больш значнымі і прымянімымі, дапамагае вучням выкарыстоўваць веды і ўменні, набытыя пры вывучэнні такіх прадметаў, як «Грамадазнаўства», «Руская літаратура», «Беларуская літаратура», «Геаграфія», у працэсе вывучэння гісторыі і, наадварот, выкарыстоўваць іх у новай сітуацыі, як у вучэбнай, так і ў пазаўрочнай дзейнасці. Унутры- і міжпрадметныя сувязі неабходна ажыццяўляць, улічваючы спецыфіку гістарычных курсаў, асобных тэм і раздзелаў.

Арыентацыя адукацыйнага працэсу на прадуктыўны характар вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў і развіццё іх творчых здольнасцей абумовіла ўзмацненне дзейнаснага кампанента ў змесце навучання. Для арганізацыі засваення адпаведных спосабаў дзейнасці рэкамендуецца выкарыстанне практычных заняткаў, якія павінны актыўна ўкараняцца ў адукацыйную практыку. Падчас такіх заняткаў вучні на аснове раней атрыманых ведаў і апорных уменняў у новай навучальнай сітуацыі самастойна вырашаюць пазнавальныя задачы, выконваюць праблемныя заданні, праводзяць навучальнае даследаванне, публічна прадстаўляюць вынікі індывідуальнай і калектыўнай даследчай і творчай дзейнасці. Пры гэтым рэкамендуецца выкарыстоўваць розныя формы арганізацыі вучэбных заняткаў: ролевыя і дзелавыя гульні, семінары, канферэнцыі, дыспуты, распрацоўку праектаў з прыцягненнем шырокага спектра крыніц гістарычнай інфармацыі.

VIII клас

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ: ДРУГАЯ ПАЛОВА XVI–XVIII ст.

(35 г, у тым ліку 1 г – рэзервовы час)

РАЗДЗЕЛ I
БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XVI – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XVII ст.
(12 г)

Лівонская вайна. Прычыны і пачатак. Поспехі войска Расійскай дзяржавы. Страта Полацка. Паходы Стэфана Баторыя ў 1579–1581 гг. Ям-Запольскі мір (1582).

Утварэнне Рэчы Паспалітай. Прычыны і перадумовы ўтварэння Рэчы Паспалітай. Люблінскі сойм. Умовы аб'яднання Кароны Польскай і Вялікага Княства Літоўскага.

Дзяржаўны лад Рэчы Паспалітай. Вышэйшыя органы дзяржаўнай улады. Сейм Рэчы Паспалітай. Кароль Рэчы Паспалітай. «Залатыя вольнасці» шляхты. Фарміраванне адзінага шляхецкага саслоўя ў Рэчы Паспалітай.

Палітычнае становішча Вялікага Княства Літоўскага ў апошняй трэці XVI – пачатку XVII ст. Рэакцыя ВКЛ на вынікі уніі з Польшчай. Захаванне агульнадзяржаўных соймаў ВКЛ. Стварэнне Галоўнага Трыбунала ВКЛ. Распрацоўка і прыняцце Статута ВКЛ 1588 г. і яго значэнне.

Знешнепалітычнае становішча Рэчы Паспалітай у першай палове XVII ст. Барацьба са Швецыяй: вайна 1600–1629 гг. Інтэрвенцыя Рэчы Паспалітай у Расійскую дзяржаву. Дэўлінскае перамір'е (1618). «Смаленская» вайна і яе вынікі.

Сельская гаспадарка. Заняткі сялян. Уплыў гаспадарчых працэсаў у краінах Заходняй Еўропы на эканоміку ВКЛ. Станаўленне фальваркова-паншчыннай сістэмы гаспадарання. «Валочная памера» 1557 г. Сацыяльныя канфлікты ў вёсцы.

Гарадское жыццё ў другой палове XVI – першай палове XVII ст. Колькасны рост гарадскіх пасяленняў. Гарадское рамяство. Цэхі. Купецкія карпарацыі. Унутраны і знешні гандаль. Сацыяльныя канфлікты ў гарадах.

Рэфармацыя ў Беларусі. Перадумовы рэфармацыйнага руху. Пашырэнне Рэфармацыі ў Беларусі. Асноўныя напрамкі рэфармацыйнага руху ў Беларусі. Кальвінізм. Арыянства. Дзеячы Рэфармацыі (Мікалай Радзівіл Чорны, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі). Вынікі і значэнне рэфармацыйнага руху.

Контррэфармацыя ў Беларусі. Асноўныя напрамкі Контр-рэфармацыі. Пачатак і пашырэнне дзейнасці ордэна езуітаў на тэрыторыі Беларусі. Вынікі Контррэфармацыі ў Беларусі.

Берасцейская царкоўная унія. Перадумовы заключэння. Берасцейскі царкоўны сабор 1596 г. і яго значэнне. Гвалтоўнае насаджэнне ўніяцкай царквы ў канцы XVI – пачатку XVII ст. Пашырэнне ўніяцтва сярод сельскага насельніцтва і гарадскіх нізоў.

Пашырэнне ўплыву Адраджэння на беларускія землі. Кнігадрукаванне. Літаратура рэлігійная і свецкая. Асаблівасці рэнесансу ў Беларусі. Выяўленчае мастацтва. Дойлідства.

Абагульненне да раздзела I

Асноўныя паняцці: Рэч Паспалітая, аграрная рэформа, шляхецкія вольнасці, федэрацыя, сенат, пасольская ізба, арыянства, «Пакта канвента», «Генрыкавы артыкулы», ліберум вета, фальварак, валока, кальвінізм, клерыкалізацыя, уніяцтва, Галоўны Трыбунал ВКЛ.

РАЗДЗЕЛ II
БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XVII – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XVIII ст.
(11 г)

Казацка-сялянская вайна 1648–1651 гг. на беларускіх землях. Прычыны вайны і сувязь з паўстаннем пад кіраўніцтвам Б. Хмяльніцкага на Украіне. Баявыя дзеянні

казацка-сялянскіх атрадаў і шляхецкай арміі на поўдні Беларусі. Бітвы пад Лоевам. Вынікі і наступствы казацка-сялянскай вайны.

Вайна Расіі і Рэчы Паспалітай у 1654–1667 гг. Прычыны вайны і суадносіны сіл. Пачатак баявых дзеянняў на тэрыторыі Беларусі. Кейданская унія 1655 г. Баявыя дзеянні ў першай палове 1660-х гг. Віленскае перамір'е. Працяг баявых дзеянняў. Андросаўскае перамір'е. Вынікі і наступствы вайны.

Беларускія землі ў гады Паўночнай вайны. Прычыны і пачатак вайны. Баявыя дзеянні на тэрыторыі Беларусі. Раскол шляхты. Бітва каля вёскі Лясная. Бедствы насельніцтва Беларусі. Вынікі і наступствы вайны.

Барацьба магнацкіх груповак. Пашырэнне шляхецкай анархіі. Канфлікты паміж магнацкімі родамі. Вайна 1696–1700 гг. Сейм 1717 г. і яго значэнне. Вайна 1733–1739 гг.

Сельская гаспадарка ў другой палове XVII – першай палове XVIII ст. Заняпад вёскі ў час ваеннага ліхалецця. Шляхі нармалізацыі гаспадарчага жыцця. Аднаўленне сялянскай гаспадаркі. Павіннасці і падаткі. Сялянскі рух. Формы антыфеадальнай барацьбы. Паўстанне сялян пад кіраўніцтвам В. Вашчылы ў Крычаўскім старостве. Паўстанне на Каменшчыне.

Гарады ў другой палове XVII – першай палове XVIII ст. Заняпад гарадскога жыцця ў час ваеннага ліхалецця. Гарады ў першай палове XVIII ст. Гандаль у першай палове XVIII ст. З'яўленне мануфактурнай вытворчасці.

Адукацыя і навука. Гістарычныя ўмовы развіцця культуры. Праваслаўныя брацтвы і іх дзейнасць. Сістэма адукацыі (каталіцкія, пратэстанцкія, праваслаўныя, уніяцкія школы). Віленская акадэмія. Навука: А. Дубовіч, К. Семяновіч, І. Капіевіч.

Літаратура і грамадска-палітычная думка. Мясцовае летапісанне. Мемуарыстыка. Палітычная сатыра. Барока ў літаратуры. Творчасць Сімяона Полацкага. Грамадска-палітычная думка: К. Лышчынскі.

Архітэктура і мастацтва. Развіццё архітэктуры. Віленскае барока. Выяўленчае мастацтва. «Сармацкі партрэт». І. Шрэтар. Батлейка. Школьны тэатр. Царкоўная музыка. «Полацкі сшытак». Арганная музыка. Капэлы.

Абагульненне да раздзела II

Асноўныя паняцці: казакі, шляхецкая канфедэрацыя, «нямы» сейм, эканомія, калегіум, дыярыуш, віленскае барока, кірмаш.

РАЗДЗЕЛ III
БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XVIII ст. (9 г)

Палітычны крызіс Рэчы Паспалітай. Прычыны крызісу. Умяшанне суседніх дзяржаў ва ўнутраныя справы Рэчы Паспалітай. Дысідэнцкае пытанне. Барацьба з Барскай канфедэрацыяй. Першы падзел Рэчы Паспалітай.

Спробы рэфармавання Рэчы Паспалітай. «Чатырохгадовы сойм» (1788–1792) і яго значэнне. Канстытуцыя 3 мая 1791 г. Таргавіцкая канфедэрацыя. Другі падзел Рэчы Паспалітай.

Паўстанне 1794 г. і ліквідацыя Рэчы Паспалітай. Падрыхтоўка, пачатак і мэты паўстання. Т. Касцюшка. Ход паўстання. Я. Ясінскі. Трэці падзел Рэчы Паспалітай.

Эканамічная стабілізацыя ў другой палове XVIII ст. Спробы эканамічных рэформ у другой палове 60-х гг. XVIII ст. Аграрная рэформа А. Тызенгаўза (1765). Стан гарадоў і мястэчак. Магнацкае прадпрымальніцтва.

Адукацыя і навука. Асаблівасці Асветніцтва ў Беларусі. Рэформа школ ордэна піяраў. Стварэнне і дзейнасць Адукацыйнай камісіі. Арганізацыя першых прафесійных навучальных устаноў. Развіццё навукі. К. Нарбут, М. Карповіч, А. Нарушэвіч, М. Пачобут-Адляніцкі.

Літаратура і мастацтва. Літаратура. «Газета Гродзенска». Палацава-замкавае будаўніцтва. Прыгонны тэатр. Выяўленчае мастацтва. Віленская мастацкая школа: Ф. Смуглевіч, Я. Рустэм. Музычнае мастацтва. Прыгонныя капэлы і аркестры.

Народная культура. Побыт сялян і мяшчан. Светапогляд і абраднасць жыхароў вёскі і горада. Фальклор.

Абагульненне да раздзела III

Наш край

Асноўныя паняцці: прыгонны тэатр, класіцызм, дысідэнты, «кардынальныя правы», Вялікі сойм, Адукацыйная камісія.

Выніковае абагульненне (2 г**)**

СПОСАБЫ ВУЧЭБНА-ПАЗНАВАЛЬНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ,
ЯКІЯ ПАВІННЫ ЗАСВОІЦЬ ВУЧНІ VIII КЛАСА:

вызначаць храналагічныя рамкі гістарычных падзей, з’яў, вызначаць у іх асобныя этапы і перыяды;

вызначаць паслядоўнасць, працягласць і сінхроннасць гістарычных падзей, з’яў;

вызначаць у гістарычных тэкстах структуру гістарычнага часу (эпоха, перыяд, стагоддзе, год);

вызначаць месцазнаходжанне вывучаемых гістарычных аб’ектаў, выяўляць змяненні на гістарычнай карце;

характарызаваць гістарычныя падзеі і дзейнасць гістарычных асоб;

параўноўваць гістарычныя падзеі, з’явы па ўказаных крытэрыях;

раскрываць прычынна-выніковыя сувязі паміж гістарычнымі падзеямі;

абагульняць гістарычныя факты, фармуляваць на іх аснове вывады;

класіфікаваць і сістэматызаваць гістарычныя факты і паняцці;

пераводзіць тэкставую інфармацыю ў знакава-сімвальную і наадварот;

раскрываць змест гістарычных паняццяў;

канкрэтызаваць гістарычныя паняцці.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«География»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ГЕОГРАФИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель учебного предмета «География» – формировать у учащихся географическую культуру и систему знаний о природных и социально-экономических процессах в мире, отдельных регионах, странах, Республике Беларусь; научить их применять географические знания в повседневной жизни; развивать компетенции учащихся: учебно-познавательную, приоритета географической информации, ценностно-смысловую, географических действий, пространственного ориентирования и коммуникативную.

Задачи обучения учебному предмету «География»:

– формирование у учащихся знаний о географической оболочке Земли, территориальной организации экономической жизни общества, взаимодействии между человеческим обществом и природной средой (учебно-познавательная компетенция);

– формирование умений характеризовать физико-геогра-фические особенности природы материков и океанов, выделять общие и отличительные территориальные особенности, экономико-географические показатели отдельных стран, особенности географического и геополитического положения территорий, стратегии устойчивого

развития человечества и Республики Беларусь (компетенция приоритета географической информации);

– развитие способностей учащихся видеть и понимать географическую картину мира, осознавать свою роль и предназначение в мире; умения выбирать целевые и смысловые установки для своих действий и поступков, принимать решения (ценностно-смысловая компетенция);

– формирование умений работать с картографическими источниками информации: овладение практическими приемами работы с картой, осмысление содержания карты, развитие пространственного представления; использование информации о географических процессах и явлениях (графической, статистической, справочной, краеведческой) и осуществление пространственно-территориальной привязки (компетенция пространственного ориентирования);

– развитие способностей учащихся к коммуникативной деятельности: умения географически аргументировать результаты наблюдений процессов, происходящих в природе и обществе, выражать их различными способами; умения использовать межличностные формы взаимодействия и общения в процессе обучения (коммуникативная компетенция).

В настоящее время приоритетными **направлениями**, име-ющими принципиальное теоретическое и практическое значение, являются следующие: естественно-научное, аксиологическое, пространственно-ориентационное, прикладное.

Оптимальными и эффективными **подходами**, определяющими теоретическую и методическую базу изучения учебного предмета «География», являются комплексный географический подход, пространственный, системно-деятельностный, детерминистский, профессионально-компетентностный, культурологический, исследовательский и ценностный.

Базовый комплексный географический подход предполагает логическую взаимосвязь и взаимозависимость природных явлений, социальных структур, экономических и политических процессов.

Пространственный подход рассматривает развитие стран и международных отношений с точки зрения пространственного фактора.

Системно-деятельностный подход определяет необходимость последовательного представления содержания учебного материала и учебных задач и предполагает организацию учебного сотрудничества различных уровней (учитель – учащийся, учащийся – учащийся, учащийся – группа).

Профессионально-компетентностный подход направлен на формирование у учащихся основных географических знаний и развитие умений и навыков, имеющих практическую и прикладную значимость в их жизни и будущей профессиональной деятельности.

Культурологический подход позволяет рассмотреть географическую среду через призму достижений общечеловеческой культуры и направлен на развитие духовности, морали и гуманистических качеств личности учащегося.

В основу **детерминистского подхода** положено однозначное соответствие причины и следствия природных явлений и процессов.

Исследовательский подход подразумевает поиск, исследование и творчество на учебных занятиях.

В основе **ценностного подхода** лежит ориентация на комплекс ценностей, которые представлены общечеловеческими ценностями, а также понятиями: Человек (абсолютная ценность), Знание, Отечество, Земля, Мир.

Компетентностный подход интегрирует названные подходы и обеспечивает комплексное овладение учащимися предметными и метапредметными знаниями и умениями. Каждая из компетенций характеризуется своим учебным содержанием (теоретическим и практическим), а также основными видами деятельности:

учебно-познавательная компетенция предусматривает владение знаниями об объектах изучения физической и социально-экономической географии и соответствующими умениями, навыками и способами деятельности;

компетенция приоритета географической информации предполагает формирование умений характеризовать физико-географические особенности природы материков и океанов, выделять общие и отличительные территориальные особенности, экономико-географические показатели отдельных стран, особенности географического и геополитического положения территорий, стратегии устойчивого развития человечества и Республики Беларусь;

ценностно-смысловая компетенция предполагает развитие умений выбирать целевые и смысловые установки для своих действий и поступков, принимать решения; способностей учащихся видеть и понимать окружающий мир, осознавать свою роль и предназначение;

компетенция географических действий обеспечивает формирование опыта деятельности по применению географических знаний и умений в жизненных ситуациях;

компетенция пространственного ориентирования обеспечивает формирование умений работать с картографическими источниками информации, использовать информацию о географических процессах и явлениях и осуществлять пространственно-территориальную привязку;

коммуникативная компетенция реализуется посредством развития способностей учащихся к коммуникативной деятельности: умения географически аргументировать результаты наблюдений процессов, происходящих в природе и обществе, выражать их различными способами; умения использовать межличностные формы взаимодействия и общения в процессе обучения.

Принципами отбора содержания обучения являются:

– принцип развития естественно-научного мышления;

– принцип целостного представления о мире;

– принцип связи теории с практикой и реализации через практическую деятельность;

– принцип минимизации теоретических сведений с учетом их значимости в повседневной жизни;

– принцип взаимосвязи чувственного и логического, рационального и иррационального в процессе познания мира.

Содержание учебного материала для обобщающего повторения планирует учитель на основе учета усвоенных в течение года знаний, умений и навыков и систематизированного теоретического и практического материала, изложенного в рубрике «Основные требования к результатам учебной деятельности».

Практические работы без звездочки являются обучающими. Итоговые практические работы отмечены звездочкой и могут быть выполнены в рамках тематического контроля.

ГЕОГРАФИЯ МАТЕРИКОВ И СТРАН

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

(70 ч)

ВВЕДЕНИЕ (1 ч)

География материков и стран. Предмет изучения и его особенности.

Раздел I. ОБЩИЙ ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР ЗЕМНОГО ШАРА (25 ч)

Тема 1. Общие закономерности природы Земли (13 ч)

Географическая оболочка. Границы. Закономерности географической оболочки. Целостность, ритмичность, круговорот веществ и энергии. Зональность и азональность.

Глобальные черты рельефа Земли: материки и океаны. Теория литосферных плит. Глобальные складчатые пояса.

Тектоническое строение земной коры: платформы и складчатые области. Плиты и щиты.

Равнины и горы материков. Происхождение равнин. Происхождение гор (складчатые, складчато-глыбовые, глыбовые, вулканические).

Климат Земли. Тепловые пояса. Распределение температуры воздуха.

Циркуляция атмосферы. Пассаты, западные ветры и восточные ветры полярных областей. Муссоны. Распределение осадков по поверхности Земли.

Основные типы воздушных масс. Атмосферные фронты. Циклоны и антициклоны, связанные с ними типы погоды.

Климатические пояса Земли (экваториальный, субэкваториальные, тропические, субтропические, умеренные, субарктический и субантарктический, арктический и антарктический). Климатические области.

Почвы и почвенно-земельные ресурсы Земли. Факторы почвообразования. Основные типы зональных почв. Понятие об агроклиматических ресурсах.

Природные зоны Земли (экваториальных и тропических широт, умеренных и полярных широт).

Практическая работа

1. Анализ географического проявления широтной зональности по тематическим картам.

Основные понятия: географическая оболочка, глобальный рельеф, литосферная плита, складчатая область, платформа, платформенная плита, осадочный чехол платформы, щит, горст, грабен, сброс; астеносфера, циркуляция атмосферы, западные ветры, пассаты, муссоны, воздушные массы, атмосферные фронты, циклоны и антициклоны, климатические пояса, почвеннозеземельные ресурсы, агроклиматические ресурсы, природные зоны, широтная зональность, азональность, высотная поясность, географические пояса, круговорот веществ и энергии, ритмичность, целостность.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** основные формы рельефа Земли; *литосферные плиты:* Евразиатская, Индо-Австралийская, Северо-Американская, Южно-Американская, Африканская, Антарктическая, Тихоокеанская; *складчатые пояса:* Тихоокеанский, Альпийско-Гималайский; *платформы:* Африкано-Аравийская, Северо-Американская, Южно-Американская, Австралийская, Антарктическая, Восточно-Европейская, Западно-Сибирская, Индийская, Сибирская, Китайская; тепловые пояса, климатические пояса, природные зоны;

описывать климатические пояса, природные зоны;

объяснять проявления закономерностей развития географической оболочки; циркуляцию атмосферы; причины смены климатических поясов и природных зон; проблемы сохранения природного разнообразия на Земле;

устанавливать взаимосвязи между отдельными компонентами природы.

Обобщающее повторение (1 ч)

Тема 2. Современное население мира и его хозяйственная деятельность (10 ч)

Население мира. Современные демографические тенденции. Географические особенности естественного движения населения.

Демографическая политика в различных странах мира. Миграции. Мировой процесс урбанизации. Мегалополисы мира.

Этнический состав населения мира. Языковая классификация этносов. География религий мира. География материальной и духовной культуры.

Динамичность политической карты мира. Этапы формирования политической карты мира. Политические, этнические, религиозные конфликты мира.

Понятие о мировом хозяйстве. Основные этапы формирования хозяйства и его структуры.

Факторы размещения производства: сырьевой, энергетический, трудовой, потребительский, транспортный, экологический.

Показатели уровня социально-экономического развития стран. Валовой внутренний продукт. Валовой национальный продукт. Индекс развития человеческого потенциала. Типы стран мира.

Понятие о мировом рынке. Международное экономическое сотрудничество. Понятие об устойчивом развитии.

Практическая работа

2*. Анализ статистических данных, построение графиков и диаграмм на выбор учителя.

Основные понятия: демография, демографический взрыв, урбанизация, «ложная урбанизация», агломерации, мегалополисы, демографическая политика, качество жизни населения, этнос, география культуры, религия, динамичность политической карты мира, мировое хозяйство, специализация хозяйства, валовой внутренний продукт, валовой национальный продукт, индекс развития человеческого потенциала, развитые и развивающиеся страны мира, мировой рынок, устойчивое развитие.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** районы основных мировых религий; развитые и развивающиеся страны мира; *страны мира:* Республика Беларусь, Россия, Польша, Германия, Италия, Франция, США, Канада, Бразилия, Китай, Египет, Австралийский Союз;

объяснять современные демографические тенденции, причины динамичности политической карты мира; особенности изменения структуры занятости населения в различных сферах экономики; особенности устойчивого развития, понятие мирового рынка, значение международного экономического сотрудничества;

устанавливать связи между природными условиями, географией культуры и религией, хозяйственной деятельностью населения;

систематизировать знания с помощью таблиц, схем, географических карт; использовать дополнительные источники географических знаний.

Обобщающее повторение (1 ч)

Раздел II. РЕГИОНАЛЬНЫЙ ОБЗОР ЗЕМНОГО ШАРА (42 ч)

Тема 3. Океаны (4 ч)

Океаны: Тихий, Атлантический, Индийский, Северный Ледовитый. Особенности географического положения, размеры. Изрезанность береговой линии, моря, заливы. Глубины и рельеф дна. Острова и их типы. Температура и соленость поверхностных вод. Океанические течения.

Минеральные и органические богатства океана, их значение для человека.

Транспортное сообщение в океанах и морские порты.

Экологические проблемы.

Практическая работа

3. Составление описания природных ресурсов с помощью тематических карт, текста учебника и дополнительных источников на примере одного из океанов.

Основные понятия: материковые, вулканические и коралловые острова.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** *моря:* Берингово, Охотское, Японское, Желтое, Саргассово, Аравийское, Норвежское, Белое, Северное, Средиземное; *пролив* Дрейка;

заливы: Мексиканский, Фанди, Персидский; *срединно-океанический хребет:* Срединно-Атлантический; *желоба:* Зондский, Пуэрто-Рико; *котловины:* Амундсена, Нансена, Канадская (Бофорта); *течения:* Куросио, Северное Пассатное, Южное Пассатное, Северо-Атлантическое, Лабрадорское, Бразильское, Бенгельское;

описывать особенности географического положения, природные условия и ресурсы океанов;

объяснять основные черты строения рельефа дна; влияние географического положения океанов на климатические условия; влияние океанических течений на природу побережий материков; экологические проблемы;

характеризовать органический мир океанов; использование природных ресурсов;

уметь определять по карте глубину и протяженность океанов с запада на восток и с севера на юг; составлять описание природы и ресурсов океанов.

Тема 4. Африка (9 ч)

Географическое положение. Географические открытия и исследования материка (Н. Радзивилл, Д. Ливингстон, В. Юнкер, Н. Вавилов). Геологическое строение. Разломы земной коры. Особенности рельефа. Запасы полезных ископаемых.

Климат. Африка – самый жаркий материк. Климатические пояса и типы климата. Влияние климата на хозяйственную деятельность населения.

Поверхностные и подземные воды. Крупные речные системы, озера, водопады. Влияние внутренних вод на жизнь и деятельность людей.

Природные зоны. Африка – материк саванн.

Население, его динамика. Социально-демографические проблемы Африки. Этнический и религиозный состав. География материальной и духовной культуры народов материка.

Политическая карта Африки. Наименее развитые страны мира.

Особенности структуры валового внутреннего продукта стран Африки. Ведущая роль сферы услуг и промышленности. Страны монокультурного хозяйства.

Промышленность: ориентация на добычу минерально-сырьевых ресурсов.

Транспорт.

Комплексная характеристика отдельных стран: Южно-Африканская Республика, Арабская Республика Египет.

Экологические проблемы: зона Сахеля. Проблема сохранения природного разнообразия материка. Национальные парки и заповедники.

Практическая работа

4*. Характеристика географического положения Африки и нанесение на контурную карту его элементов.

Основные понятия: рифт, вади, опустынивание, Сахель, монокультурное хозяйство.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** *канал* Суэцкий; *залив* Гвинейский; *полуостров* Сомали; *остров* Мадагаскар; *платформу* Африкано-Аравийскую; *горы:* Атлас, Драконовы; *нагорье* Эфиопское; *плоскогорье* Восточно-Африканское; *вулкан* Килиманджаро; крупнейшие месторождения полезных ископаемых; *пустыни:* Сахара, Намиб, Калахари; климатические пояса и природные зоны; *реки:* Конго, Нигер, Замбези, Лимпопо; *озера:* Чад, Виктория, Танганьика; *водопад* Виктория; *национальные парки:* Серенгети, Нгоронгоро, Крюгера; *страны и их столицы:* Египет (Каир), Южно-Африканская Республика (Претория), Судан, Ливия, Нигерия, Алжир; *города:* Александрия, Кейптаун, Дурбан, Йоханнесбург;

описывать особенности формирования политической карты; особенности культуры населения и его хозяйственной деятельности;

объяснять основные черты строения земной поверхности материка; особенности климата и расположения климатических поясов; особенности внутренних вод; демографические тенденции, особенности неравномерного размещения и структуры населения; хозяйства изучаемых стран;

характеризовать особенности географического положения Африки; проявление общих закономерностей природы Земли на примере Африки; особенности природы, населения и хозяйства Египта, ЮАР;

определять причинно-следственные связи между географическим положением, рельефом, отличительные черты и уровень социально-экономического развития стран.

Тема 5. Австралия и Океания (5 ч)

Австралия. Географическое положение. История открытия и исследования материка (Д. Кук, А. Тасман, Э. Эйр, Дж. Стюарт). Геологическое строение. Особенности рельефа. Богатство полезными ископаемыми.

Климатические пояса и типы климатов. Самый засушливый материк. Влияние климата на хозяйственную деятельность населения.

Внутренние воды. Богатство подземными водами. Крики.

Природные зоны. Австралия – материк тропических пустынь.

Австралийский Союз. Население. Этнический и религиозный состав. Особенности материальной и духовной культуры населения. Хозяйство. Промышленность. Сельское хозяйство. Города.

Океания. Географическое положение. Особенности природы. Политическая карта. Хозяйственная деятельность населения.

Практическая работа

5. Физико-географическая характеристика территорий по выбору (Западно-Австралийского плоскогорья или Большого Водораздельного хребта Австралии).

Основные понятия: крики, эндемики, скрэбы.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** *заливы:* Карпентария, Большой Австралийский; *пролив* Торресов; *острова и группы островов:* Меланезия, Полинезия, Микронезия, Новая Гвинея, Гавайские, Пасхи, Марианские, Тасмания, Новая Зеландия, Маршалловы; *полуостров* Кейп-Йорк; *платформу* Австралийскую; *горы:* Большой Водораздельный хребет, Австралийские Альпы (г. Косцюшко); *равнину* Центральная низменность; *пустыню* Большая пустыня Виктория; климатические пояса и природные зоны; *реки:* Дарлинг, Муррей; *озеро* Эйр; *национальные парки:* имени Косцюшко, Большая пустыня Виктория, Большого Барьерного рифа; *государство* Австралийский Союз; *города:* Канберра, Сидней, Мельбурн;

описывать особенности культуры населения, хозяйственной деятельности;

объяснять своеобразие растительного и животного мира; особенности размещения и структуры населения;

уметь устанавливать причинно-следственные связи между географическим положением, природными условиями и хозяйственной деятельностью человека;

характеризовать особенности географического положения Австралии и Океании; характерные черты природы Австралии и Океании; особенности населения; уровень социально-экономического развития Австралийского Союза и стран Океании; хозяйственную деятельность.

Тема 6. Антарктида (3 ч)

Особенности географического положения Антарктиды и Антарктики. Размер и береговая линия. Океаны и моря, омывающие материк. Открытие Антарктиды русскими

мореплавателями (Ф. Белинсгаузен, М. Лазарев). Исследования материка (Р. Амундсен, Р. Скотт).

Основные черты природы. Геологическое строение и рельеф. Особенности климата. Полюс холода. Климатические пояса.

Внутренние воды. Покровные и шельфовые ледники. Запасы пресной воды. Органический мир.

Современные исследования. Роль белорусских ученых в исследованиях материка.

Влияние Антарктиды на природу Земли. Проблема озоновых дыр. Охрана природы.

Основные понятия: шельфовый и покровный ледники, антарктическая пустыня, стоковые ветры, антарктический оазис, озоновая дыра.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** *море* Росса; *полуостров* Антарктический; *платформу* Антарктическую; *горы:* Трансантарктические, Антарктические Анды, массив Винсон; *вулкан* Эребус; *станции:* Молодежная, Восток, Гора Вечерняя; *озеро* Восток;

характеризовать особенности географического положения Антарктиды, роль современных исследований, основные черты природы материка;

объяснять отличие понятий «Антарктида» и «Антарктика»; особенности рельефа, причины бедности видового состава растительного и животного мира, влияние Антарктиды на природу Земли.

Обобщающее повторение (1 ч)

Тема 7. Южная Америка (9 ч)

Америка – одна часть света и два материка. Географическое положение Южной Америки. История открытия и географические исследования (А. Веспуччи, А. Гумбольдт, Н. Вавилов). Вклад выходцев из Беларуси в исследование материка (И. Домейко, К. Ельский).

Геологическое строение и особенности рельефа. Полезные ископаемые. Горы Анды – самая протяженная горная цепь на суше. Плоскогорья и равнины. Вулканы и землетрясения.

Климатические пояса и типы климатов. Самый влажный материк. Влияние климата на хозяйственную деятельность населения.

Внутренние воды. Обеспеченность водными ресурсами. Основные речные бассейны. Главные реки и озера, водопады. Амазонка – самая полноводная река Земли.

Природные зоны. Южная Америка – материк влажных тропических лесов. Высотная поясность Анд.

Население. Расы и расовые группы. Этнический и религиозный состав. Особенности материальной и духовной культуры населения. Размещение населения. Города и агломерации. Проблемы «ложной урбанизации».

Политическая карта материка.

Страны Южной Америки в современном мире. Особенности структуры валового внутреннего продукта. Сфера услуг. Промышленность. Ускоренное развитие обрабатывающей промышленности. Сельское хозяйство. Экологические проблемы.

Комплексная географическая характеристика стран: Аргентинская Республика, Боливарианская Республика Венесуэла. Особенности географического положения, природы, населения, хозяйства, внешних экономических связей. Аргентина – страна экспорта промышленной и сельскохозяйственной продукции. Венесуэла: особенности экономического развития.

Федеративная Республика Бразилия – лидер среди стран Южной Америки по величине валового внутреннего продукта. Географическое положение. Население. Сфера услуг. Промышленность. Важная роль добывающей промышленности.

Сельское хозяйство. Значение растениеводства. Транспорт. Внешние экономические связи.

Практические работы

6. Сравнительная характеристика рек Амазонки и Нила по плану. Особенности использования рек в хозяйственной деятельности.

7*. Комплексная характеристика страны (Бразилия).

Основные понятия: озеро-лагуна, гилея, кампос, пампа, льянос, мангры.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** Южную Америку, Латинскую Америку; *архипелаг* Огненная Земля; *проливы:* Магелланов, Дрейка; *канал* Панамский; *платформу* Южно-Американскую; *горы* Анды (г. Аконкагуа); *вулкан* Котопахи; *плоскогорья:* Бразильское, Гвианское; *низменности:* Амазонская, Оринокская, Лаплатская; климатические пояса; *реки:* Амазонка, Парана (водопад Игуасу), Ориноко (водопад Анхель); *озера:* Маракайбо, Титикака; природные зоны; *национальные парки:* Сан-Жуакин, Игуасу, Ману; *электростанции:* Итайпу, Гури, Тукуруи; промышленные центры; *страны и их столицы:* Бразилия (Бразилиа), Аргентина (Буэнос-Айрес), Венесуэла (Каракас); *месторождения:* железной руды – Каражас, бокситов – Тромбетас; *промышленные центры:* Сан-Паулу, Рио-де-Жанейро, Ла-Плата;

описывать основные черты рельефа, климатических поясов и природных зон; особенности внутренних вод, населения и хозяйства изучаемых стран;

объяснять связь между географическим положением и размещением климатических поясов; тектоническим строением и размещением полезных ископаемых; особенности сложного этнического состава, материальной и духовной культуры населения;

определять по климатическим картам, диаграммам, графикам основные черты климата отдельных районов материка;

устанавливать причинно-следственные связи между географическим положением, климатом, рельефом и расположением природных зон;

составлять комплексную характеристику страны по географическим картам, тексту учебника, дополнительным источникам информации;

характеризовать особенности географического положения, основные черты природы, экологические проблемы, размещение населения, особенности урбанизации и хозяйства Аргентины, Бразилии, Венесуэлы.

Тема 8. Северная Америка (10 ч)

Географическое положение. История открытия и географические исследования (Эйрик Рыжий, Дж. Кабот, Г. Шелихов). Особенности геологического строения. Северо-Американская платформа и складчатые области. Рельеф материка. Полезные ископаемые.

Особенности климата материка. Климатические пояса и типы климата. Влияние климата на хозяйственную деятельность населения.

Внутренние воды. Особенности режима и хозяйственного использования рек. Озера и их типы. Великие озера. Хозяйственное использование озер. Ледники. Горное оледенение.

Природные зоны. Особенности простирания природных зон с запада на восток. Области высотной поясности. Экологические проблемы.

Население. Характер размещения населения. Урбанизация. Миграции. Расово-этнический и религиозный состав населения. География материальной и духовной культуры.

Политическая карта материка. НАФТА.

США – постиндустриальная страна с ведущей ролью сферы услуг и наукоемких видов промышленного производства. Специализация сельского хозяйства страны. Транспорт и внешние экономические связи США.

Канада – один из индустриальных лидеров мира. Развитие горнодобывающей промышленности, металлургического и машиностроительного производства. Обработка

древесины и целлюлозно-бумажное производство. Специализация сельского хозяйства. Транспортная система страны.

Мексиканские Соединенные Штаты – интенсивно развивающаяся страна. Горнодобывающая промышленность и развитие металлургии. Производство транспортных средств, машин и оборудования. Специализация сельского хозяйства страны.

Практическая работа

8*. Сравнительная экономико-географическая характеристика Мексики и Канады с использованием дополнительных источников знаний.

Основные понятия: Вест-Индия, Центральная Америка, Новый Свет, торнадо, каньон, прерии, зона свободной торговли.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать:*** *канал* Панамский; *моря:* Берингово, Карибское; *заливы:* Мексиканский, Калифорнийский; *пролив* Берингов; *острова:* Гренландия, Канадский Арктический архипелаг, Ньюфаундленд, Багамские; *полуострова:* Лабрадор, Флорида, Юкатан, Аляска, Калифорния; *платформу* Северо-Американскую; *щит* Канадский; *горы:* Кордильеры (г. Мак-Кинли), Аппалачи; *нагорье* Мексиканское; *вулкан* Орисабо; *равнины:* Центральные, Великие; *низменность* Примексиканскую; *впадину* Долина Смерти; климатические пояса; *реки:* Миссисипи, Миссури, Ниагара, Колорадо; *озера:* Мичиган, Гурон; природные зоны; *национальные парки:* Йеллоустонский, Секвойя, Мамонтова Пещера, Большой Каньон Колорадо; месторождения полезных ископаемых; *промышленные центры:* Нью-Йорк, Филадельфия, Бостон, Детройт, Чикаго, Лос-Анджелес, Сан-Франциско, Торонто, Монреаль, Ванкувер; *штаты США:* Нью-Йорк, Техас, Калифорния, Аляска; *государства и их столицы:* США (Вашингтон), Канада (Оттава), Мексика (Мехико), Куба (Гавана);

описывать основные черты рельефа материка; главные черты климатических поясов и природных зон; особенности внутренних вод; особенности населения, хозяйство стран;

характеризовать особенности географического положения Северной Америки; основные черты природы, населения, хозяйственной деятельности в США, Канаде, Мексике;

объяснять влияние факторов размещения производства на развитие хозяйства стран материка; причины возникновения экологических проблем;

устанавливать причинно-следственные связи между географическим положением, климатом, рельефом, природными зонами;

составлять сравнительную характеристику климатических поясов и природных зон, сравнительную экономико-географическую характеристику стран.

Обобщающее повторение (1 ч)

Резервное время (2 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Геаграфія»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта вучэбнага прадмета «Геаграфія» – фарміраваць у навучэнцаў геаграфічную культуру і сістэму ведаў аб прыродных і сацыяльна-эканамічных працэсах у свеце, асобных рэгіёнах, краінах, Рэспубліцы Беларусь; навучыць іх ужываць геаграфічныя веды ў паўсядзённым жыцці; развіваць кампетэнцыі навучэнцаў: вучэбна-пазнавальную, прыярытэту геаграфічнай інфармацыі, каштоўнасна-сэнсавую, геаграфічных дзеянняў, прасторавага арыентавання і камунікатыўную.

Задачы навучання вучэбнаму прадмету «Геаграфія»:

– фарміраванне ў вучняў ведаў аб геаграфічнай абалонцы Зямлі, тэрытарыяльнай арганізацыі эканамічнага жыцця грамадства, узаемадзеянні паміж чалавечым грамадствам і прыродным асяроддзем (вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя);

– фарміраванне ўменняў характарызаваць фізіка-геаграфічныя асаблівасці прыроды мацерыкоў і акіянаў, вылучаць агульныя і адметныя тэрытарыяльныя асаблівасці, эканоміка-геаграфічныя паказчыкі асобных краін, асаблівасці геаграфічнага і геапалітычнага становішча тэрыторый, стратэгіі ўстойлівага развіцця чалавецтва і Рэспублікі Беларусь (кампетэнцыя прыярытэту геаграфічнай інфармацыі);

– развіццё здольнасцяў вучняў бачыць і разумець геаграфічную карціну свету, усведамляць сваю ролю і прызначэнне ў свеце, умець выбіраць мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў і ўчынкаў, прымаць рашэнні (каштоўнасна-сэнсавая кампетэнцыя);

– фарміраванне ўменняў працаваць з картаграфічнымі крыніцамі інфармацыі: авалоданне практычнымі прыёмамі работы з картай, асэнсаванне зместу карты, развіццё прасторавага ўяўлення; выкарыстанне інфармацыі аб геаграфічных працэсах і з'явах (графічнай, статыстычнай, даведачнай, краязнаўчай) і ажыццяўленне прасторава-тэрытарыяльнай прывязкі (кампетэнцыя прасторавага арыентавання);

– развіццё здольнасцяў вучняў да камунікатыўнай дзейнасці: ўменні геаграфічна аргументаваць вынікі назіранняў працэсаў, якія адбываюцца ў прыродзе і грамадстве, выказваць іх рознымі спосабамі; уменні выкарыстоўваць міжасобасныя формы ўзаемадзеяння і зносін у працэсе навучання (камунікатыўная кампетэнцыя).

У цяперашні час прыярытэтнымі **напрамкамі,** якія маюць прынцыповае тэарэтычнае і практычнае значэнне, з'яўляюцца наступныя: прыродазнаўча-навуковае, аксіялагічнае, прасторава-арыентацыйнае, прыкладное.

Аптымальнымі і эфектыўнымі падыходамі, якія вызначаюць тэарэтычную і метадычную базу вывучэння вучэбнага прадмета «Геаграфія», з'яўляюцца комплексны геаграфічны падыход, прасторавы, сістэмна-дзейнасны, дэтэрмінісцкі, прафесійна-кампетэнтнасны, культуралагічны, даследчы і каштоўнасны.

Базавы **комплексны геаграфічны падыход** прадугледжвае лагічную ўзаемасувязь і ўзаемазалежнасць прыродных з'яў, сацыяльных структур, эканамічных і палітычных працэсаў.

Прасторавы падыход разглядае развіццё краін і міжнародных адносін з пункту гледжання прасторавага фактару.

Сістэмна-дзейнасны падыход вызначае неабходнасць паслядоўнага прадстаўлення зместу вучэбнага матэрыялу і вучэбных задач і прадугледжвае арганізацыю вучэбнага

супрацоўніцтва розных узроўняў (настаўнік – навучэнец, навучэнец – навучэнец, навучэнец – група).

Прафесійна-кампетэнтнасны падыход накіраваны на фарміраванне ў вучняў асноўных геаграфічных ведаў і развіццё ўменняў і навыкаў, якія маюць практычную і прыкладную значнасць у іх жыцці і будучай прафесійнай дзейнасці.

Культуралагічны падыход дазваляе разгледзець геаграфічнае асяроддзе праз прызму дасягненняў агульначалавечай культуры і накіраваны на развіццё духоўнасці, маралі і гуманістычных якасцяў асобы навучэнца.

У аснову **дэтэрмінісцкага падыходу** пакладзена адназначная адпавед-насць прычыны і наступства прыродных з'яў і працэсаў.

Даследчы падыход мае на ўвазе пошук, даследаванне і творчасць на вучэбных занятках.

У аснове **каштоўнаснага падыходу** ляжыць арыентацыя на комплекс каштоўнасцей, якія прадстаўлены агульначалавечымі каштоўнасцямі, а таксама паняццямі: Чалавек (абсалютная каштоўнасць), Веды, Айчына, Зямля, Свет.

Кампетэнтнасны падыход інтэгруе названыя падыходы і забяспечвае комплекснае авалоданне вучнямі прадметнымі і метапрадметнымі ведамі і ўменнямі. Кожная з кампетэнцый характарызуецца сваім навучальным зместам (тэарэтычным і практычным), а таксама асноўнымі відамі дзейнасці:

вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя прадугледжвае валоданне ведамі пра аб'екты вывучэння фізічнай і сацыяльна-эканамічнай геаграфіі і адпаведнымі ўменнямі, навыкамі і спосабамі дзейнасці;

кампетэнцыя прыярытэту геаграфічнай інфармацыі прадугледжвае фарміраванне ўменняў характарызаваць фізіка-геаграфічныя асаблівасці прыроды мацерыкоў і акіянаў, вылучаць агульныя і адметныя тэрытарыяльныя асаблівасці, эканоміка-геаграфічныя паказчыкі асобных краін, асаблівасці геаграфічнага і геапалітычнага стану тэрыторый, стратэгіі ўстойлівага развіцця чалавецтва і Рэспублікі Беларусь;

каштоўнасна-сэнсавая кампетэнцыя прадугледжвае развіццё ўменняў выбіраць мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў і ўчынкаў, прымаць рашэнні; здольнасцяў навучэнцаў бачыць і разумець навакольны свет, усведамляць сваю ролю і прызначэнне;

кампетэнцыя геаграфічных дзеянняў забяспечвае фарміраванне вопыту дзейнасці па ўжыванні геаграфічных ведаў і ўменняў у жыццёвых сітуацыях;

кампетэнцыя прасторавага арыентавання забяспечвае фарміраванне ўменняў працаваць з картаграфічнымі крыніцамі інфармацыі, выкарыстоўваць інфармацыю аб геаграфічных працэсах і з'явах і ажыццяўляць прасторава-тэрытарыяльную прывязку;

камунікатыўная кампетэнцыя рэалізуецца пры дапамозе развіцця здольнасцяў вучняў да камунікатыўнай дзейнасці: уменні геаграфічна аргументаваць вынікі назіранняў працэсаў, што адбываюцца ў прыродзе і грамадстве, выказваць іх рознымі спосабамі; уменні выкарыстоўваць міжасобасныя формы ўзаемадзеяння і зносін у працэсе навучання.

Прынцыпамі адбору зместу навучання з'яўляюцца:

– прынцып развіцця прыродазнаўча-навуковага мыслення;

– прынцып цэласнага ўяўлення пра свет;

– прынцып сувязі тэорыі з практыкай і рэалізацыі праз практычную дзейнасць;

– прынцып мінімізацыі тэарэтычных звестак з улікам іх значнасці ў паўсядзённым жыцці;

– прынцып узаемасувязі пачуццёвага і лагічнага, рацыянальнага і ірацыянальнага ў працэсе пазнання свету.

Змест вучэбнага матэрыялу для падагульняльнага паўтарэння плануе настаўнік на аснове ўліку засвоеных на працягу года ведаў, уменняў і навыкаў і сістэматызаванага тэарэтычнага і практычнага матэрыялу, выкладзенага ў рубрыцы «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў».

Практычныя працы без зорачкі з'яўляюцца навучальнымі. Выніковыя практычныя работы пазначаны зорачкай і могуць быць выкананы ў рамках тэматычнага кантролю.

ГЕАГРАФІЯ МАЦЕРЫКОЎ І КРАІН

VIII КЛАС
ЗМЕСТ НАВУЧАЛЬНАГА ПРАДМЕТА
(70 гадзін)

Уводзіны (1 гадзіна)

Геаграфія мацерыкоў і краін. Прадмет вывучэння і яго асаблівасці.

Раздзел I. АГУЛЬНЫ ГЕАГРАФІЧНЫ АГЛЯД ЗЯМНОГА ШАРА
(25 гадзін)

Тэма 1. Агульныя заканамернасці прыроды Зямлі
(13 гадзін)

Геаграфічная абалонка. Межы. Заканамернасці геаграфічнай абалонкі. Цэласнасць, рытмічнасць, кругаварот рэчываў і энергіі. Занальнасць і азанальнасць.

Глабальныя рысы рэльефу Зямлі: мацерыкі і акіяны. Тэорыя літасферных пліт. Глабальныя складкаватыя паясы.

Тэктанічная будова зямной кары: платформы і складкаватыя зоны. Пліты і шчыты.

Раўніны і горы мацерыкоў. Паходжанне раўнін. Паходжанне гор (складкаватыя, складкавата-глыбавыя, глыбавыя, вулканічныя).

Клімат Зямлі. Цеплавыя паясы. Размеркаванне тэмпературы паветра.

Цыркуляцыя атмасферы. Пасаты, заходнія вятры і ўсходнія вятры палярных абласцей. Мусоны. Размеркаванне ападкаў па паверхні Зямлі.

Асноўныя тыпы паветраных мас. Атмасферныя франты. Цыклоны і антыцыклоны, звязаныя з імі тыпы надвор'я.

Кліматычныя паясы Зямлі (экватарыяльны, субэкватарыяльныя, трапічныя, субтрапічныя, умераныя, субарктычны і субантарктычны, арктычны і антарктычны). Кліматычныя вобласці.

Глебы і глебава-зямельныя рэсурсы Зямлі. Фактары глебаўтварэння. Асноўныя тыпы занальных глеб. Паняцце пра агракліматычныя рэсурсы.

Прыродныя зоны Зямлі (экватарыяльных і трапічных шырот, умераных і палярных шырот).

Праблемы захавання прыроднай разнастайнасці на Зямлі. Прыродаахоўныя тэрыторыі.

Практычная работа

1. Аналіз геаграфічнага праяўлення шыротнай занальнасці па тэматычных картах.

Асноўныя паняцці: геаграфічная абалонка, глабальны рэльеф, літасферная пліта, складкаватая вобласць, платформа, платформенная пліта, асадкавы чахол платформы, шчыт, горст, грабен, скід; астэнасфера, цыркуляцыя атмасферы, заходнія вятры, пасаты, мусоны, паветраныя масы, атмасферныя франты, цыклоны і антыцыклоны, кліматычныя паясы, глебава-зямельныя рэсурсы, агракліматычныя рэсурсы, прыродныя зоны, шыротная занальнасць, азанальнасць, высотная пояснасць, геаграфічныя паясы, кругаварот рэчываў і энергіі, рытмічнасць, цэласнасць.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** асноўныя формы рэльефу Зямлі: *літасферныя пліты:* Еўраазіяцкая, Інда-Аўстралійская, Паўночна-Амерыканская, Паўднёва-Амерыканская, Афрыканская, Антарктычная, Ціхаакіянская; *складкаватыя паясы:* Ціхаакіянскі, Альпійска-Гімалайскі; *платформы:* Афрыкана-Аравійская, Паўночна-Амерыканская,

Паўднёва-Амерыканская, Аўстралійская, Антарктычная, Усходне-Еўрапейская, Заходне-Сібірская, Індыйская, Сібірская, Кітайская; цеплавыя паясы, кліматычныя паясы, прыродныя зоны;

рабіць апісанне кліматычных паясоў, прыродных зон;

тлумачыць праяўленне заканамернасцей развіцця геаграфічнай абалонкі; цыркуляцыю атмасферы; прычыны змены кліматычных паясоў і прыродных зон; праблемы захавання прыроднай разнастайнасці на Зямлі;

устанаўліваць узаемасувязі паміж асобнымі кампанентамі прыроды.

Абагульняючае паўтарэнне (1 гадзіна)

Тэма 2. Сучаснае насельніцтва свету і яго гаспадарчая дзейнасць (10 гадзін)

Насельніцтва свету. Сучасныя дэмаграфічныя тэндэнцыі. Геаграфічныя асаблівасці натуральнага руху насельніцтва.

Дэмаграфічная палітыка ў розных краінах свету. Міграцыі. Сусветны працэс урбанізацыі. Мегалаполісы свету.

Этнічны склад насельніцтва свету. Моўная класіфікацыя этнасаў. Геаграфія матэрыяльнай і духоўнай культуры.

Дынамічнасць палітычнай карты свету. Этапы фарміравання палітычнай карты свету. Палітычныя, этнічныя, рэлігійныя канфлікты свету.

Паняцце пра сусветную гаспадарку. Асноўныя этапы фарміравання гаспадаркі і яе структуры.

Фактары размяшчэння вытворчасці: сыравінны, энергетычны, працоўны, спажывецкі, транспартны, экалагічны.

Паказчыкі ўзроўню сацыяльна-эканамічнага развіцця краін. Валавы ўнутраны прадукт. Валавы нацыянальны прадукт. Індэкс развіцця чалавечага патэнцыялу. Тыпы краін свету.

Паняцце пра сусветны рынак. Міжнароднае эканамічнае супрацоўніцтва. Паняцце пра ўстойлівае развіццё.

Практычная работа

2*. Аналіз статыстычных даных, пабудова графікаў і дыяграм па выбары настаўніка.

Асноўныя паняцці: дэмаграфія, дэмаграфічны выбух, урбанізацыя, «лжывая ўрбанізацыя», агламерацыі, мегалаполісы, дэмаграфічная палітыка, якасць жыцця насельніцтва, этнас, геаграфія культуры, рэлігія, дынамічнасць палітычнай карты свету, сусветная гаспадарка, спецыялізацыя гаспадаркі, валавы ўнутраны прадукт, валавы нацыянальны прадукт, індэкс развіцця чалавечага патэнцыялу, развітыя краіны свету і краіны, якія развіваюцца, сусветны рынак, устойлівае развіццё.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** раёны асноўных сусветных рэлігій; развітыя краіны свету і краіны, якія развіваюцца; *краіны свету*: Рэспубліка Беларусь, Расія, Польшча, Германія, Італія, Францыя, ЗША, Канада, Бразілія, Кітай, Егіпет, Аўстралійскі Саюз;

тлумачыць сучасныя дэмаграфічныя тэндэнцыі, прычыны дынамічнасці палітычнай карты свету; асаблівасці змены структуры занятасці насельніцтва ў разнастайных сферах эканомікі, асаблівасці ўстойлівага развіцця, паняцце аб сусветным рынку, значэнне міжнароднага эканамічнага супрацоўніцтва;

устанаўліваць сувязі паміж прыроднымі ўмовамі, геаграфіяй культуры і рэлігій, гаспадарчай дзейнасцю насельніцтва;

сістэматызаваць веды з дапамогай табліц, схем, геаграфічных карт; выкарыстоўваць дадатковыя крыніцы геаграфічных ведаў.

Абагульняючае паўтарэнне (1 гадзіна)

Раздзел II. РЭГІЯНАЛЬНЫ АГЛЯД ЗЯМНОГА ШАРА (42 гадзіны)

Тэма 3. Акіяны (4 гадзіны)

Акіяны: Ціхі, Атлантычны, Індыйскі, Паўночны Ледавіты. Асаблівасці геаграфічнага становішча, памеры. Зрэзанасць берагавой лініі, моры, залівы. Глыбіні і рельеф дна. Астравы і іх тыпы. Тэмпература і салёнасць паверхневых вод. Акіянічныя цячэнні.

Мінеральныя і арганічныя багацці акіяна, іх значэнне для чалавека.

Транспартныя зносіны ў акіянах і марскія парты.

Экалагічныя праблемы.

Практычная работа

3. Складанне апісання прыродных рэсурсаў з дапамогай тэматычных карт, тэксту падручніка і дадатковых крыніц на прыкладзе аднаго з акіянаў.

Асноўныя паняцці: мацерыковыя, вулканічныя і каралавыя астравы.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць*** *моры:* Берынгава, Ахоцкае, Японскае, Жоўтае, Саргасава, Аравійскае, Нарвежскае, Белае, Паўночнае, Міжземнае; *праліў* Дрэйка; *залівы:* Мексіканскі, Фандзі, Персідскі; *хрыбты:* Сярэдне-Атлантычны; *жолабы:* Зондскі, Пуэрта-Рыка; *катлавіны:* Амундсена, Нансена, Канадская (Бафорта); *цячэнні:* Курасіа, Паўночнае Пасатнае, Паўднёвае Пасатнае, Паўночна-Атлантычнае, Лабрадорскае, Бразільскае, Бенгальскае;

рабіць апісанне асаблівасцей геаграфічнага становішча, прыродных умоў і рэсурсаў акіянаў;

тлумачыць асноўныя рысы будовы рэльефу дна; уплыў геаграфічнага становішча акіянаў на кліматычныя ўмовы; уплыў акіянічных цячэнняў на прыроду ўзбярэжжаў мацерыкоў; экалагічныя праблемы;

характарызаваць арганічны свет акіянаў; выкарыстанне прыродных рэсурсаў;

умець вызначаць па карце глыбіню і працягласць акіянаў з захаду на ўсход і з поўначы на поўдзень; складаць апісанне прыроды і рэсурсаў акіянаў.

Тэма 4. Афрыка (9 гадзін)

Геаграфічнае становішча. Геаграфічныя адкрыцці і даследаванні мацерыка (М. Радзівіл, Д. Лівінгстан, В. Юнкер, М. Вавілаў). Геалагічная будова. Разломы зямной кары. Асаблівасці рэльефу. Запасы карысных выкапняў.

Клімат. Афрыка – самы гарачы мацярык. Кліматычныя паясы і тыпы клімату. Уплыў клімату на гаспадарчую дзейнасць насельніцтва.

Паверхневыя і падземныя воды. Буйныя рачныя сістэмы, азёры, вадаспады. Уплыў унутраных вод на жыццё і дзейнасць людзей.

Прыродныя зоны. Афрыка – мацярык саваннаў.

Насельніцтва, яго дынаміка. Сацыяльна-дэмаграфічныя праблемы Афрыкі. Этнічны і рэлігійны склад. Геаграфія матэрыяльнай і духоўнай культуры народаў мацерыка.

Палітычная карта Афрыкі. Найменш развітыя краіны свету.

Асаблівасці структуры валавага ўнутранага прадукту краін Афрыкі. Вядучая роля сферы паслуг і прамысловасці. Краіны монакультурнай гаспадаркі.

Прамысловасць: арыентацыя на здабычу мінеральна-сыравінных рэсурсаў.

Транспарт.

Комплексная характарыстыка асобных краін: Паўднёва-Афрыканская Рэспубліка, Арабская Рэспубліка Егіпет.

Экалагічныя праблемы: зона Сахеля. Праблема захавання прыроднай разнастайнасці мацерыка. Нацыянальныя паркі і запаведнікі.

Практычная работа

4*. Характарыстыка геаграфічнага становішча Афрыкі і нанясенне на контурную карту яго элементаў.

Асноўныя паняцці: рыфт, вадзі, апустыньванне, Сахель, монакультурная гаспадарка.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** *канал* Суэцкі, *заліў* Гвінейскі; *паўвостраў* Самалі, *востраў* Мадагаскар; *платформу* Афрыкана-Аравійскую; *горы:* Атлас, Драконавы; *нагор'е* Эфіопскае; *пласкагор'е* Усходне-Афрыканскае; *вулкан* Кіліманджара; найбуйнейшыя радовішчы карысных выкапняў; *пустыні:* Сахара, Намiб, Калахары; кліматычныя паясы і прыродныя зоны; *рэкі:* Конга, Нігер, Замбезі, Лімпапо; *азёры:* Чад, Вікторыя, Танганьіка; *вадаспад* Вікторыя; *нацыянальныя паркі:* Серэнгеці, Нгорангора, Кругера; *краіны і іх сталіцы:* Егіпет (Каір), Паўднёва-Афрыканская Рэспубліка (Прэторыя), Судан, Лівія, Нігерыя, Алжыр; *гарады:* Александрыя, Кейптаун, Дурбан, Іаганесбург;

рабіць апісанне асаблівасцей фарміравання палітычнай карты; асаблівасцей культуры насельніцтва і яго гаспадарчай дзейнасці;

тлумачыць асноўныя рысы будовы зямной паверхні мацерыка; асаблівасці клімату і размяшчэння кліматычных паясоў; асаблівасці ўнутраных вод; дэмаграфічныя тэндэнцыі, асаблівасці нераўнамернага размяшчэння і структуры насельніцтва, гаспадаркі краін, якія вывучаюцца;

характарызаваць асаблівасці геаграфічнага становішча Афрыкі, праяўленне агульных заканамернасцей прыроды Зямлі на прыкладзе Афрыкі; асаблівасці прыроды, насельніцтва і гаспадаркі Егіпта, Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі;

вызначаць прычынна-выніковыя сувязі паміж геаграфічным становішчам, рэльефам; характэрныя рысы і ўзровень сацыяльна-эканамічнага развіцця краін.

Тэма 5. Аўстралія і Акіянія (5 гадзін)

Аўстралія. Геаграфічнае становішча. Гісторыя адкрыцця і даследавання мацерыка (Д. Кук, А. Тасман, Э. Эйр, Дж. Сцюарт). Геалагічная будова. Багацце на карысныя выкапні.

Кліматычныя паясы і тыпы кліматаў. Самы засушлівы мацярык. Уплыў клімату на гаспадарчую дзейнасць насельніцтва.

Унутраныя воды. Багацце на падземныя воды. Крыкі.

Прыродныя зоны. Аўстралія – мацярык трапічных пустынь.

Аўстралійскі Саюз. Насельніцтва. Этнічны і рэлігійны склад. Асаблівасці матэрыяльнай і духоўнай культуры насельніцтва. Гаспадарка. Прамысловасць. Сельская гаспадарка. Гарады.

Акіянія. Геаграфічнае становішча. Асаблівасці прыроды. Палітычная карта. Гаспадарчая дзейнасць насельніцтва.

Практычная работа

5. Фізіка-геаграфічная характарыстыка тэрыторый па выбары (Заходне-Аўстарлійскага пласкагор'я ці Вялікага Водападзельнага хрыбта Аўстраліі.

Асноўныя паняцці: крыкі, эндэмікі, скрэбы.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць*** *залівы:* Карпентарыя, Вялікі Аўстралійскі; *праліў* Тарэсаў; *астравы і групы астравоў:* Меланезія, Палінезія, Мікранезія, Новая Гвінея, Гавайскія, Пасхі, Марыянскія, Тасманія, Новая Зеландыя, Маршалавы; *паўвостраў* Кейп-Ёрк; *платформу* Аўстралійская; *горы:* Вялікі Водападзельны хрыбет, Аўстралійскія Альпы (г. Касцюшкі); *раўніну* Цэнтральная нізіна; *пустыні:* Вялікая пустыня Вікторыя; кліматычныя паясы і прыродныя зоны; *рэкі:* Дарлінг, Мурэй; *возера* Эйр; *нацыянальныя паркі:* імя Касцюшкі, Вялікая пустыня Вікторыя, Вялікага Бар'ернага рыфа; *дзяржаву* Аўстралійскі Саюз; *гарады:* Канбера, Сідней, Мельбурн;

рабіць апісанне асаблівасці культуры насельніцтва, гаспадарчай дзейнасці;

тлумачыць своеасаблівасць раслінага і жывёльнага свету; асаблівасці размяшчэння і структуры насельніцтва;

умець устанаўліваць прычынна-выніковыя сувязі паміж геаграфічным становішчам, прыроднымі ўмовамі і гаспадарчай дзейнасцю чалавека;

характарызаваць асаблівасці геаграфічнага становішча Аўстраліі і Акіяніі, характэрныя рысы прыроды Аўстраліі і Акіяніі; асаблівасці насельніцтва; узровень сацыяльна-эканамічнага развіцця Аўстралійскага Саюза і краін Акіяніі; гаспадарчую дзейнасць.

Тэма 6. Антарктыда (3 гадзіны)

Асаблівасці геаграфічнага становішча Антарктыды і Антарктыкі. Памер і берагавая лінія. Акіяны і моры, якія абмываюць мацярык. Адкрыццё Антарктыды рускімі мараплаўцамі (Ф. Белінсгаузен, М. Лазараў). Даследчыкі мацерыка (Р. Амундсен, Р. Скотт).

Асноўныя рысы прыроды. Геалагічная будова і рэльеф. Асаблівасці клімату. Полюс холаду. Кліматычныя паясы.

Унутраныя воды. Покрыўныя і шэльфавыя ледавікі. Запасы прэснай вады. Арганічны свет.

Сучасныя даследаванні. Роля беларускіх вучоных у даследаваннях мацерыка.

Уплыў Антарктыды на прыроду Зямлі. Праблема азонавых дзірак. Ахова прыроды.

Асноўныя паняцці: шэльфавы і покрыўны ледавікі, антарктычная пустыня, стокавыя вятры, антарктычны аазіс, азонавая дзірка.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць*** *мора* Роса; *паўвостраў* Антарктычны; *платформу* Антарктычная; *горы:* Трансантарктычныя, Антарктычныя Анды, масіў Вінсан; *вулкан* Эрэбус; *станцыі:* Маладзёжная, Усход, Гара Вячэрняя; *возера* Усход;

характарызаваць асаблівасці геаграфічнага становішча Антарктыды, ролю сучасных даследаванняў, асноўныя рысы прыроды мацерыка;

тлумачыць адрозненне паняццяў «Антарктыда» і «Антарктыка», асаблівасці рэльефу, прычыны беднасці відавога складу раслінага і жывёльнага свету, уплыў Антарктыды на прыроду Зямлі.

Абагульняючае паўтарэнне (1 гадзіна)

Тэма 7. Паўднёвая Амерыка (9 гадзін)

Амерыка – адна частка свету і два мацерыкі. Геаграфічнае становішча Паўднёвай Амерыкі. Гісторыя адкрыцця і геаграфічныя даследаванні (А. Веспучы, А. Гумбальт, М. Вавілаў). Уклад выхадцаў з Беларусі ў даследаванне мацерыка (І. Дамейка, К. Ельскі).

Геалагічная будова і асаблівасці рэльефу. Карысныя выкапні. Горы Анды – самы працяглы горны ланцуг на сушы. Пласкагор'і і раўніны. Вулканы і землетрасенні.

Кліматычныя паясы і тыпы клімату. Самы вільготны мацярык. Уплыў клімату на гаспадарчую дзейнасць насельніцтва.

Унутраныя воды. Забяспечанасць воднымі рэсурсамі. Асноўныя рачныя басейны. Галоўныя рэкі і азёры, вадаспады. Амазонка – самая паўнаводная рака Зямлі.

Прыродныя зоны. Паўднёвая Амерыка – мацярык вільготных трапічных лясоў. Вышынная пояснасць Андаў.

Насельніцтва. Расы і расавыя групы. Этнічны і рэлігійны склад. Асаблівасці матэрыяльнай і духоўнай культуры насельніцтва. Размяшчэнне насельніцтва. Гарады і агламерацыі. Праблемы «лжывай урбанізацыі».

Палітычная карта мацерыка.

Краіны Паўднёвай Амерыкі ў сучасным свеце. Асаблівасці структуры валавага ўнутранага прадукту. Сфера паслуг. Прамысловасць. Паскоранае развіццё апрацоўчай прамысловасці. Сельская гаспадарка. Экалагічныя праблемы.

Комплексная геаграфічная характарыстыка краін: Аргенцінская Рэспубліка, Баліварыянская Рэспубліка Венесуэла. Асаблівасці геаграфічнага становішча, прыроды, насельніцтва, гаспадаркі, знешніх эканамічных сувязей. Аргенціна – краіна экспарту прамысловай і сельскагаспадарчай прадукцыі. Венесуэла: асаблівасці эканамічнага развіцця.

Федэратыўная Рэспубліка Бразілія – лідар сярод краін Паўднёвай Амерыкі па велічыні валавага ўнутранага прадукту. Геаграфічнае становішча. Насельніцтва. Сфера паслуг. Прамысловасць. Важная роля здабываючай прамысловасці.

Сельская гаспадарка. Значэнне раслінаводства. Транспарт. Знешнія эканамічныя сувязі.

Практычныя работы

6. Параўнальная характарыстыка рэк Амазонкі і Ніла згодна з планам. Асаблівасці выкарыстання рэк у гаспадарчай дзейнасці.

7*. Комплексная характарыстыка краіны (Бразілія).

Асноўныя паняцці: возера-лагуна, гілея, кампас, пампа, льянас, мангры.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** Паўднёвую Амерыку, Лацінскую Амерыку; *архіпелаг* Вогненная Зямля; *пралівы:* Магеланаў, Дрэйка; *канал* Панамскі; *платформу* Паўднёва-Амерыканскую; *горы* Анды (г. Аканкагуа); *вулкан* Катапахі; *пласкагор'і:* Бразільскае, Гвіянскае; *нізіны:* Амазонская, Арынокская, Лаплацкая; кліматычныя паясы; *рэкі:* Амазонка, Парана (вадаспад Ігуасу), Арынока (вадаспад Анхель); *азёры:* Маракайба, Тытыкака; прыродныя зоны; *нацыянальныя паркі:* Сан-Жуакін, Ігуасу, Ману; *электрастанцыі:* Ітайпу, Гуры, Тукуруі; прамысловыя цэнтры; *краіны і іх сталіцы:* Бразілія (Бразіліа), Аргенціна (Буэнас-Айрэс), Венесуэла (Каракас); *радовішчы:* жалезнай руды – Каражас, баксітаў – Трамбетас; *прамысловыя цэнтры:* Сан-Паўлу, Рыа-дэ-Жанейра, Ла-Плата;

рабіць апісанне асноўных рыс рэльефу, кліматычных паясоў і прыродных зон; асаблівасцей унутраных вод; насельніцтва і гаспадаркі краін, якія вывучаюцца;

тлумачыць сувязь паміж геаграфічным становішчам і размяшчэннем кліматычных паясоў; тэктанічнай будовай і размяшчэннем карысных выкапняў; асаблівасці складанага этнічнага складу, матэрыяльнай і духоўнай культуры насельніцтва;

вызначаць па кліматычных картах, дыяграмах, графіках асноўныя рысы клімату асобных раёнаў мацерыка;

устанаўліваць прычынна-выніковыя сувязі паміж геаграфічным становішчам, кліматам, рэльефам і размяшчэннем прыродных зон;

складаць комплексную характарыстыку краіны па геаграфічных картах, тэксце падручніка, дадатковых крыніцах інфармацыі;

характарызаваць асаблівасці геаграфічнага становішча, асноўныя рысы прыроды, экалагічныя праблемы, размяшчэнне насельніцтва, асаблівасці ўрбанізацыі і гаспадаркі Аргенціны, Бразіліі, Венесуэлы.

Тэма 8. Паўночная Амерыка (10 гадзін)

Геаграфічнае становішча. Гісторыя адкрыцця і геаграфічныя даследаванні (Эйрык Рыжы, Дж. Кабот, Г. Шэліхаў). Асаблівасці геалагічнай будовы. Паўночна-Амерыканская платформа і складкаватыя вобласці. Рэльеф мацерыка. Карысныя выкапні.

Асаблівасці клімату мацерыка. Кліматычныя паясы і тыпы клімату. Уплыў клімату на гаспадарчую дзейнасць насельніцтва.

Унутраныя воды. Асаблівасці рэжыму і гаспадарчага выкарыстання рэк. Азёры і іх тыпы. Вялікія азёры. Гаспадарчае выкарыстанне азёр. Ледавікі. Горнае абледзяненне.

Прыродныя зоны. Асаблівасці распасцірання прыродных зон з захаду на ўсход. Зоны вышыннай пояснасці. Экалагічныя праблемы.

Насельніцтва. Характар размяшчэння насельніцтва. Урбанізацыя. Міграцыі. Расава-этнічны і рэлігійны склад насельніцтва. Геаграфія матэрыяльнай і духоўнай культуры.

Палітычная карта мацерыка. НАФТА.

ЗША – постіндустрыяльная краіна з вядучай роляй сферы паслуг і навукаёмістых відаў прамысловай вытворчасці. Спецыялізацыя сельскай гаспадаркі краіны. Транспарт і знешнія эканамічныя сувязі ЗША.

Канада – адзін з індустрыяльных лідараў свету. Развіццё горназдабываючай прамысловасці, металургічнай і машынабудаўнічай вытворчасці. Апрацоўка драўніны і цэлюлозна-папяровая вытворчасць. Спецыялізацыя сельскай гаспадаркі. Транспартная сістэма краіны.

Мексіканскія Злучаныя Штаты – краіна, якая інтэнсіўна развіваецца. Горназдабываючая прамысловасць і развіццё металургіі. Вытворчасць транспартных сродкаў, машын і абсталявання. Спецыялізацыя сельскай гаспадаркі краіны.

Практычная работа

8*. Параўнальная эканоміка-геаграфічная характарыстыка Мексікі і Канады з выкарыстаннем дадатковых крыніц ведаў.

Асноўныя паняцці: Вест-Індыя, Цэнтральная Амерыка, Новы Свет, тарнада, каньён, прэрыі, зона свабоднага гандлю.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць*** *канал* Панамскі; *моры:* Берынгава, Карыбскае; *залівы:* Мексіканскі, Каліфарнійскі; *праліў* Берынгаў; *астравы:* Грэнландыя, Канадскі Арктычны архіпелаг, Ньюфаўндленд, Багамскія; *паўастравы:* Лабрадор, Фларыда, Юкатан, Аляска, Каліфорнія; *платформу* Паўночна-Амерыканская; *шчыт* Канадскі; *горы:* Кардыльеры (г. Мак-Кінлі), Апалачы; *нагор'е* Мексіканскае; *вулкан* Арысаба; *раўніны:* Цэнтральныя, Вялікія; *нізіну* Прымексіканская; *упадзіну* Даліна Смерці; кліматычныя паясы; *рэкі:* Місісіпі, Місуры, Ніагара, Каларада; *азёры:* Мічыган, Гурон; прыродныя зоны;

нацыянальныя паркі: Йелаўстонскі, Секвоя, Мамантава Пячора, Вялікі Каньён Каларада; радовішчы карысных выкапняў; *прамысловыя цэнтры:* Нью-Ёрк, Філадэльфія, Бостан, Дэтройт, Чыкага, Лос-Анжалес, Сан-Францыска, Таронта, Манрэаль, Ванкувер; *штаты ЗША:* Нью-Ёрк, Тэхас, Каліфорнія, Аляска; *дзяржавы і іх сталіцы:* ЗША (Вашынгтон), Канада (Атава), Мексіка (Мехіка), Куба (Гавана);

рабіць апісанне асноўных рыс рэльефу мацерыка; галоўныя рысы кліматычных паясоў і прыродных зон; асаблівасці ўнутраных вод, асаблівасці насельніцтва, гаспадарку краін;

характарызаваць асаблівасці геаграфічнага становішча Паўночнай Амерыкі, асноўныя рысы прыроды, насельніцтва, гаспадарчай дзейнасці ў ЗША, Канадзе, Мексіцы;

тлумачыць уплыў фактараў размяшчэння вытворчасці на развіццё гаспадаркі краін мацерыка; прычыны ўзнікнення экалагічных праблем;

вызначаць прычынна-выніковыя сувязі паміж геаграфічным становішчам, кліматам, рэльефам і прыроднымі зонамі;

складаць параўнальную характарыстыку кліматычных паясоў і прыродных зон, параўнальную эканоміка-геаграфічную характарыстыку краін.

Абагульняючае паўтарэнне (1 гадзіна)

Рэзервовы час (2 гадзіны)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Биология»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

БИОЛОГИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель изучения биологии – формирование у учащихся современного научного мировоззрения, необходимого для понимания явлений и процессов, происходящих в природе, жизнедеятельности собственного организма, различных областях народного хозяйства; для продолжения образования, будущей профессиональной деятельности; развитие умений определять, характеризовать, сравнивать и обобщать изучаемые объекты и явления; создание условий для возможности осознанного выбора индивидуальной образовательной траектории, способствующей последующему профессиональному самоопределению в соответствии с индивидуальными интересами учащегося.

Задачи учебного предмета биологии:

– овладение системой знаний о молекулярных и структурно-функциональных основах жизни, размножении и развитии организмов основных царств, об экосистемах, биоразнообразии, эволюции, что необходимо для осознания ценности всего живого на Земле;

– формирование на базе знаний о живой природе научной картины мира;

– формирование экологической грамотности людей, знающих биологические закономерности, связи между живыми организмами, их эволюцию, причины и ценность видового разнообразия;

– установление гармонических отношений с природой, самим собой; формирование норм и правил экологической этики, ответственного отношения к живой природе как основе экологического воспитания;

– формирование генетической грамотности как основы здорового образа жизни, сохранения психического, физического, нравственного здоровья человека;

– ознакомление с фундаментальными законами и принципами существования живой природы, сообществ, организмов;

– формирование знаний о строении бактерий, протистов, грибов, лишайников, споровых и покрытосеменных растений, животных, человека;

– формирование информационной компетенции, умения работать с различными источниками информации;

– развитие личности учащегося, стремления применить биологические знания на практике; участвовать в практической деятельности в области медицины, сельского хозяйства, биотехнологии, рационального природопользования и охраны природы.

Биологическое образование призвано формировать у подрастающего поколения понимание жизни в любом ее проявлении как наивысшей ценности. Биология входит в число естественных наук, изучающих природу, а также пути познания человеком природы. Помимо мировоззренческого значения, в ее основе лежат мероприятия по поддержанию здоровья человека, его безопасности и производственной деятельности в любой отрасли народного хозяйства.

В настоящее время приоритетными, имеющими принципиальное теоретическое и практическое значение, являются следующие направления:

– эколого-природоохранительное (роль биологии в сохранении биосферы, биологического разнообразия; в предотвращении экологических бедствий);

– эволюционное (происхождение и эволюция живых организмов);

– сохранение личного здоровья и здоровья человека, здоровьесохраняющей среды жизни.

В отборе содержания учебного материала были использованы следующие подходы:

Культурологический подход позволяет в полной мере сохранить фундаментальные критерии биологического знания, его цельность и преемственность. Смысл культурологического подхода в преподавании учебного предмета «Биология» заключается в подготовке информированного, компетентного, осознающего себя в общекультурном контексте выпускника, готового продолжить образование, жить и трудиться в новых социально-экономических условиях.

Личностно ориентированный подход предполагает наполнение программ учебным содержанием, значимым для каждого обучающего в повседневной жизни, важным для формирования адекватного поведения человека в окружающей среде.

Деятельностный подход реализуется на основе максимального включения в образовательный процесс практического компонента учебного содержания – лабораторных и практических работ, демонстрационных и лабораторных опытов, экскурсий.

С точки зрения требований обучения учащихся в образовательном процессе используются следующие виды компетенций:

– *Учебно-познавательная компетенция* – готовность обучающегося к самостоятельной познавательной деятельности: целеполаганию, планированию, анализу, рефлексии, самооценке учебно-познавательной деятельности; умению отличать факты от домыслов, владению измерительными навыками; использованию вероятностных, статистических и иных методов познания.

– *Исследовательская компетенция* – совокупность знаний, умений, способов деятельности, позволяющих учащемуся быть в позиции исследователя по отношению к окружающему миру, выражающаяся через восприимчивость окружающего мира, умение распознать и разрешить проблемную ситуацию с любым природным объектом или явлением, используя для этого различные источники информации. В основе исследовательской компетентности лежит понятие «умения» как готовность личности к определенным действиям и операциям в соответствии с поставленной целью на основе имеющихся знаний и навыков.

– *Информационная компетенция* – готовность обучающегося самостоятельно работать с биологической информацией различных источников, искать, анализировать и отбирать необходимую информацию, организовывать, преобразовывать, сохранять и передавать ее. Она обеспечивает навыки деятельности учащихся по отношению к информации, содержащейся в учебном предмете «Биология», а также в окружающем мире.

– *Предметные компетенции:*

экологическая компетентность – способность экологически мыслить; применять экологические знания, умения и навыки, опыт практической экологической деятельности для решения различных ситуаций экологического характера; соблюдение норм и правил поведения в природе;

природоведческая компетенция – способность формирования положительных чувств к живым организмам, которые, в свою очередь, будут мотивировать гуманное поведение обучающихся в окружающей среде и приобретение опыта экологической деятельности;

здоровьесберегающая компетенция – ценностное отношение к здоровью как основе всей жизнедеятельности человека; способности к усвоению здоровьесберегающих знаний, умений и навыков; готовности к проявлению опыта здоровьесбережения в повседневной деятельности;

естественно-научная компетенция включает соответствующие биологические знания, умения, навыки, опыт творческой преобразовательной деятельности в области «природа – человек – природа».

Основополагающими при отборе содержания и конструирования учебного предмета «Биология» являются следующие принципы:

Принцип научности – соответствие содержания уровня учебного материала уровню современного развития биологических наук; достоверность изложения фактов, законов, принципов и теорий.

Глубина научной интерпретации биологических фактов и явлений ограничивается *принципом доступности*. Доступность содержания проявляется наличием логических связей между элементами знаний.

Принцип системности и систематичности – стройная логическая последовательность изложения научных фактов, гипотез, теорий и фактов; наличие их анализа и обобщения использования различных форм логического мышления.

Принцип историзма предполагает наличие в содержании учебного предмета материалов, знакомящих учащихся с ролью биологических наук в системе наук, раскрывающих их достижения.

Принцип реализации внутрипредметных и межпредметных связей – раскрытие в содержании учебной программы взаимосвязи с другими предметными знаниями, умениями и навыками.

Принцип связи обучения с жизнью показывает практическую роль биологических знаний в жизни человека. Благодаря осуществлению этого принципа, учащиеся осознают ценность и полезность биологического образования. Этот принцип требует раскрытия прикладного значения биологических знаний.

В учреждениях образования на II и III ступенях общего среднего образования предусмотрено изучение следующих систематических курсов учебного предмета «Биология»:

1. Биология (Введение в биологию) – VI класс.
2. Биология (Живые организмы в среде своего обитания. Бактерии. Протисты. Грибы. Лишайники. Растения) – VII класс.
3. Биология (Живые организмы в среде своего обитания. Животные) – VIII класс.
4. Биология (Человек и его здоровье) – IX класс.
5. Биология (Общие биологические закономерности) – X и XI классы.

Раздел «Введение в биологию» является пропедевтическим и включает первоначальные сведения о живой природе, ее компонентах (организмах, видах, экосистемах), особенностях их организации, взаимосвязи организмов друг с другом и с

окружающей их неживой природой, роли человека в природе, необходимости ее охраны. В VI классе происходит становление первичного фундамента биологических знаний.

Раздел «Живые организмы в среде своего обитания» включает сведения об отличительных признаках живых организмов, их многообразии, системе органического мира, бактериях, протистах, грибах, лишайниках, растениях и животных. Содержание раздела представлено на основе эколого-эволюционного и функционального подходов, в соответствии с которыми акценты в изучении организмов переносятся с особенностей строения отдельных представителей на раскрытие процессов их жизнедеятельности, приспособленности к среде обитания, усложнения в ходе исторического развития, роли в экосистемах и жизни человека.

В разделе «Человек и его здоровье» содержатся сведения о человеке как биосоциальном существе, строении человеческого организма, процессах жизнедеятельности, социальной сущности человека, условиях сохранения его здоровья, роли человека в окружающей среде и его зависимости от качества среды.

Содержание раздела «Общие биологические закономерности» подчинено, во-первых, обобщению и систематизации того содержания, которое было освоено учащимися при изучении учебного предмета «Биология» на II ступени общего среднего образования; во-вторых, знакомству учащихся с наиболее общими закономерностями, характерными для живых систем разного ранга – от биосферы до клетки. Раздел «Общие биологические закономерности» изучается на базовом и повышенном уровнях.

Содержание учебных занятий и используемые формы и методы обучения должны быть направлены на усвоение учащимися знаниевого и деятельностного компонентов, развитие личности учащегося и реализацию воспитательного потенциала биологии.

Важным аспектом обучения является организация и стимулирование учителем активной познавательной деятельности учащихся. В ходе учебных занятий рекомендуется создать ситуации, в которых учащиеся будут не только усваивать знания, но и пытаться применять их при разрешении различных жизненных ситуаций. Как один из способов активизации познавательной деятельности учащихся хорошо зарекомендовало себя обучение на основе создания проблемных ситуаций, постановки проблемных задач. Развитию биологического мышления учащихся содействует также включение на регулярной основе в процесс обучения решение познавательных задач.

Особое внимание следует обратить на использование в образовательном процессе различных видов деятельности: работа с различными источниками информации (работа с учебными пособиями, таблицами и инструкциями, электронными средствами обучения), совместное выполнение заданий учителя, участие в дискуссии по проблемным ситуациям, выполнение лабораторных и практических работ. Особое внимание следует обратить на формирование у учащихся умений наблюдать, описывать биологические объекты, планировать и проводить простые опыты и эксперименты, решать биологические задачи разных типов сложности и содержания, раскрывать и устанавливать причинно-следственные связи, работать с определителями.

Большим потенциалом в усвоении понятий, развитии образных представлений учащихся обладает использование всех видов наглядности на уроках: таблиц, рисунков, аппликаций, схем, моделей, муляжей, аудио- и видеоматериалов, гербария, влажных препаратов, натуральных объектов.

Интенсификации процесса обучения и повышению его эффективности будет содействовать использование компьютерной и мультимедийной техники, интерактивных досок и электронных средств обучения.

Содержание учебного предмета

(2 ч в неделю; всего 70 ч, из них 6 ч – резервное время)

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И РАЗНООБРАЗИЕ ЖИВОТНЫХ (2 ч)

Основные признаки животных. Строение и функции животного организма. Типы симметрии. Классификация животных, основные систематические категории (вид, род, отряд, класс, тип). Роль животных в природе и жизни человека.

ТИП КИШЕЧНОПОЛОСТНЫЕ (2 ч)

Особенности строения, жизнедеятельности и распространения кишечнополостных.

Пресноводный полип гидра. Двуслойность. Клеточный состав наружного и внутреннего слоя. Разнообразие клеток. Регенерация, движение, питание и пищеварение. Бесполое и половое размножение. Диффузная нервная система, рефлексы.

Многообразие кишечнополостных. Медузы, коралловые полипы; особенности их строения.

Значение кишечнополостных.

Демонстрации: таблицы.

ТИП ПЛОСКИЕ ЧЕРВИ (2 ч)

Особенности строения, жизнедеятельности и распространения плоских червей.

Белая планария. Особенности строения и жизнедеятельности.

Паразитические черви. Бычий цепень, печеночный сосальщик, их строение и циклы развития. Профилактика заражения.

Демонстрации: таблицы.

ТИП КРУГЛЫЕ ЧЕРВИ (2 ч)

Особенности строения, жизнедеятельности и распространения круглых червей.

Аскарида человеческая, острица детская. Особенности строения и жизнедеятельности. Меры профилактики.

Многообразие и роль круглых червей в природе.

Демонстрации: таблицы.

ТИП КОЛЬЧАТЫЕ ЧЕРВИ (3 ч)

Особенности строения, жизнедеятельности и распространения кольчатых червей.

Дождевой червь. Среда обитания, движение, внешнее и внутреннее строение. Размножение и развитие. Регенерация. Роль дождевых червей в процессах почвообразования.

Многообразие кольчатых червей.

Демонстрации: таблицы.

Демонстрационный опыт

Наблюдение за движением и реакциями на раздражение дождевого червя.

ТИП МОЛЛЮСКИ (3 ч)

Особенности строения и жизнедеятельности моллюсков.

Многообразие моллюсков. Беззубка, прудовик, кальмар. Значение моллюсков в природе и жизни человека.

Лабораторные работы

1. Изучение строения раковины беззубки и прудовика.

ТИП ЧЛЕНИСТОНОГИЕ (14 ч)

Общая характеристика типа (1 ч)

Особенности строения и жизнедеятельности. Классификация членистоногих.

Класс Ракообразные (3 ч)

Среда обитания ракообразных и приспособления к водному образу жизни.
Речной рак. Особенности строения и процессов жизнедеятельности.
Многообразие ракообразных. Их роль в природе и жизни человека.
Демонстрации: таблицы и коллекции: внешнее строение рака.
Лабораторные работы
2. Изучение внешнего строения речного рака.

Класс Паукообразные (2 ч)

Особенности строения, процессов жизнедеятельности и поведения в связи с жизнью на суше.

Обыкновенный крестовик. Особенности строения и процессов жизнедеятельности.

Многообразие паукообразных. Растительноядные, хищные и паразитические клещи. Клещи как переносчики и возбудители заболеваний человека и сельскохозяйственных животных. Профилактика заболеваний и борьба с клещами.

Демонстрации: таблицы.

Класс Насекомые (8 ч)

Внешнее строение насекомых: отделы тела, конечности, крылья, покровы.

Майский жук. Особенности внутреннего строения. Дыхательная, пищеварительная, выделительная, кровеносная, нервная системы и органы чувств.

Поведение насекомых. Размножение и развитие. Типы развития насекомых.

Многообразие насекомых. Отряды насекомых: Стрекозы, Прямокрылые, Жесткокрылые, Чешуекрылые, Двукрылые, Перепончатокрылые.

Роль насекомых в природе и жизни человека. Насекомые – паразиты человека и животных, переносчики возбудителей заболеваний. Охрана насекомых.

Демонстрации: таблицы и коллекции насекомых (представители отрядов).

Лабораторные работы

3. Внешнее строение насекомых (на примере майского жука).

ТИП ХОРДОВЫЕ (32 ч)

Общие признаки хордовых животных (2 ч)

Подтип Черепные, или *Позвоночные.* Характерные черты строения позвоночных. Классификация.

Демонстрации: таблицы.

НАДКЛАСС РЫБЫ (5 ч)

Особенности рыб как водных позвоночных: форма и отделы тела, кожные покровы, скелет и мускулатура, плавательный пузырь.

Речной окунь. Внутреннее строение.

Размножение и развитие. Поведение рыб.

Многообразие рыб. Классы Хрящевые (Акулы, Скаты) и Костные рыбы (Кистеперые, Лососеобразные, Осетрообразные, Карпообразные, Сельдеобразные). Хозяйственное значение рыб. Охрана рыб.

Демонстрации: таблицы, скелет рыбы.

Лабораторные работы

4. Приспособления к водному образу жизни во внешнем строении рыб.

НАДКЛАСС ЧЕТВЕРОНОГИЕ (25 ч)

Класс Земноводные, или Амфибии (3 ч)

Особенности строения и жизнедеятельности земноводных как обитателей двух сред.

Лягушка озерная. Строение кожи, скелета, конечностей, внутренних органов. Питание, дыхание, кровообращение, выделение, нервная система и органы чувств. Размножение и развитие.

Многообразие земноводных. Отряды Хвостатые и Бесхвостые. Значение и охрана земноводных.

Демонстрации: таблицы, скелет лягушки.

Класс Пресмыкающиеся, или Рептилии (4 ч)

Особенности строения и жизнедеятельности пресмыкающихся как первых настоящих сухопутных позвоночных.

Ящерица прыткая. Строение и процессы жизнедеятельности.

Многообразие пресмыкающихся. Отряды Чешуйчатые, Крокодилы, Черепахи; их значение и охрана.

Демонстрации: таблицы, скелет ящерицы.

Класс Птицы (7 ч)

Особенности строения и процессов жизнедеятельности птиц в связи с приспособлением к полету.

Сизый голубь. Перьевой покров, строение скелета, мускулатуры, внутренних органов. Усложнение нервной системы, органов чувств и поведения. Размножение и развитие.

Сезонные явления в жизни птиц. Экологические группы птиц: птицы лесов и открытых пространств; водоплавающие и околоводные птицы; птицы культурных ландшафтов. Роль птиц в природе и хозяйственной деятельности человека. Охрана птиц.

Демонстрации: таблицы, модель яйца.

Лабораторные работы

5. Приспособления к воздушному образу жизни во внешнем строении птиц.

Класс Млекопитающие, или Звери (11 ч)

Особенности строения и процессов жизнедеятельности млекопитающих.

Собака домашняя. Внешнее и внутреннее строение. Усложнение нервной системы и органов чувств. Поведение. Размножение и развитие. Забота о потомстве: выкармливание детенышей молоком, обучение.

Многообразие млекопитающих. Яйцекладущие и живородящие. Отряды: Сумчатые, Насекомоядные, Рукокрылые, Грызуны, Хищные, Парнокопытные и Непарнокопытные, Ластоногие и Китообразные, Приматы.

Роль млекопитающих в природе, хозяйстве и жизни человека. Охрана млекопитающих.

Демонстрации: таблицы, живые млекопитающие, скелеты, муляжи.

ЭВОЛЮЦИЯ СИСТЕМ ОРГАНОВ ЖИВОТНЫХ (4 ч)

Сравнительная характеристика систем органов типов беспозвоночных животных.
Сравнительная характеристика систем органов классов позвоночных животных.

Основные требования к результатам обучения учащихся

Учащиеся должны:
называть:
общие признаки животных организмов;
систематические единицы животных;
характерные признаки типов, классов, отрядов животных;
приводить примеры:
усложнения животных в процессе эволюции;
изученных видов животных;
охраняемых видов животных Беларуси;
приспособлений организмов к условиям среды обитания;
характеризовать:
особенности строения и процессов жизнедеятельности животных, питания, дыхания, кровообращения, размножения, развития животных;
строение и функции органов животных;
роль животных в биосфере и хозяйственной деятельности человека;
обосновывать:
взаимосвязь особенностей строения и жизнедеятельности организмов и условий среды обитания;
меры профилактики заболеваний, которые вызываются животными-паразитами;
меры борьбы с переносчиками возбудителей заболеваний;
правила поведения в природе;
распознавать:
изучаемых животных в природе и коллекциях;
органы и системы органов животных разных типов, классов (на схемах, рисунках и таблицах);
места обитания, типичные для изученных животных;
сравнивать:
строение и процессы жизнедеятельности животных;
системы органов различных типов беспозвоночных животных;
системы органов различных классов позвоночных животных;
применять знания о строении и жизнедеятельности животных в практической деятельности человека;
делать выводы о (об):
единстве органического мира;
приспособлениях животных к различным средам обитания;
усложнении животного мира в процессе эволюции;
наблюдать:
сезонные изменения в жизни животных;
поведение животных в естественных и искусственных средах;
овладеть умениями:
работать с учебной, научно-популярной литературой;
составлять схемы и таблицы на основании текста учебного пособия;
ставить биологические опыты, анализировать полученные данные, делать выводы.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Біялогія»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

БІЯЛОГІЯ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта вывучэння біялогіі – фарміраванне ў вучняў сучаснага навуковага светапогляду, неабходнага для разумення з'яў і працэсаў, якія адбываюцца ў прыродзе, у жыццядзейнасці ўласнага арганізма, у розных галінах народнай гаспадаркі, для працягу адукацыі, будучай прафесійнай дзейнасці; развіццё ўменняў вызначаць, характарызаваць, параўноўваць і абагульняць вывучаемыя аб'екты і з'явы; стварэнне ўмоў для магчымасці ўсвядомленага выбару індывідуальнай адукацыйнай траекторыі, якая спрыяе наступнаму прафесійнаму самавызначэнню, у адпаведнасці з індывідуальнымі інтарэсамі вучня.

Задачы вучэбнага прадмета «Біялогія»:

авалоданне сістэмай ведаў пра малекулярныя і структурна-функцыянальныя асновы жыцця, размнажэнне і развіццё арганізмаў асноўных царстваў, экасістэм, біяразнастайнасць, эвалюцыю, што неабходна для ўсведамлення каштоўнасці ўсяго жывога на Зямлі;

фарміраванне на базе ведаў пра жывую прыроду навуковай карціны свету;

фарміраванне экалагічнай граматнасці людзей, якія ведаюць біялагічныя заканамернасці, сувязі паміж жывымі арганізмамі, іх эвалюцыю, прычыны і каштоўнасць відавой разнастайнасці;

усталяванне гарманічных адносін з прыродай, самім сабой, фарміраванне норм і правіл экалагічнай этыкі, адказных адносін да жывой прыроды як асновы экалагічнага выхавання;

фарміраванне генетычнай граматнасці як асновы здаровага ладу жыцця, захавання псіхічнага, фізічнага, маральнага здароўя чалавека;

азнаямленне з фундаментальнымі законамі і прынцыпамі існавання жывой прыроды, супольнасцей, арганізмаў;

фарміраванне ведаў пра будову: бактэрый, пратыстаў, грыбоў, лішайнікаў, споравых і пакрытанасенных раслін, жывёл, чалавека;

фарміраванне інфармацыйнай кампетэнцыі, умення працаваць з рознымі крыніцамі інфармацыі;

развіццё асобы вучня, імкнення прымяніць біялагічныя веды на практыцы, удзельнічаць у практычнай дзейнасці ў галіне медыцыны, сельскай гаспадаркі, біятэхналогіі, рацыянальнага прыродакарыстання і аховы прыроды.

Біялагічная адукацыя заклікана фарміраваць у падрастаючага пакалення разуменне жыцця ў любой яго праяве як найвышэйшай каштоўнасці. Біялогія ўваходзіць у лік прыродазнаўчых навук, якія вывучаюць прыроду, а таксама шляхі пазнання чалавекам прыроды. Акрамя светапогляднага значэння, у яе аснове ляжаць мерапрыемствы па падтрыманні здароўя чалавека, яго бяспекі і вытворчай дзейнасці ў любой галіне народнай гаспадаркі.

У цяперашні час прыярытэтныя напрамкі, якія маюць прынцыповае тэарэтычнае і практычнае значэнне, наступныя:

эколага-прыродаахоўны (роля біялогіі ў захаванні біясферы, біялагічнай разнастайнасці, у прадухіленні экалагічных бедстваў);

эвалюцыйны (паходжанне і эвалюцыя жывых арганізмаў);

захаванне асабістага здароўя і здароўя чалавека, здароўезберагальнае асяроддзе жыцця.

У адборы зместу вучэбнага матэрыялу былі выкарыстаны наступныя падыходы:

культуралагічны падыход дазваляе ў поўнай меры захаваць фундаментальныя крытэрыі біялагічных ведаў, іх цэльнасць і пераемнасць. Сэнс культуралагічнага падыходу ў выкладанні вучэбнага прадмета «Біялогія» заключаецца ў падрыхтоўцы інфармаванага, кампетэнтнага выпускніка, які ўсведамляе сябе ў агульнакультурным кантэксце, гатовага працягнуць адукацыю, жыць і працаваць у новых сацыяльна-эканамічных умовах;

асобасна арыентаваны падыход прадугледжвае напаўненне праграм вучэбным зместам, значным для кожнага вучня ў паўсядзённым жыцці, важным для фарміравання адэкватных паводзін чалавека ў навакольным асяроддзі;

дзейнасны падыход рэалізуецца на аснове максімальнага ўключэння ў адукацыйны працэс практычнага кампанента вучэбнага зместу – лабараторных і практычных работ, дэманстрацыйных і лабараторных доследаў, экскурсій.

З пункта гледжання патрабаванняў навучання вучняў у адукацыйным працэсе выкарыстоўваюцца наступныя віды кампетэнцый:

вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя – гатоўнасць вучня да самастойнай пазнавальнай дзейнасці: пастаноўкі мэты, планавання, аналізу, рэфлексіі, самаацэнкі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці; уменне адрозніваць факты ад здагадак, валоданне вымяральнымі навыкамі, выкарыстанне верагоднасных, статыстычных і іншых метадаў пазнання;

даследчая кампетэнцыя – сукупнасць ведаў, уменняў, спосабаў дзейнасці, якія дазваляюць вучню быць у пазіцыі даследчыка ў адносінах да навакольнага свету, якая выяўляецца праз успрымальнасць да навакольнага свету, уменне распазнаць і вырашыць праблемную сітуацыю з любым прыродным аб'ектам або з'явай, выкарыстоўваючы для гэтага розныя крыніцы інфармацыі. У аснове даследчай кампетэнтнасці ляжыць паняцце «ўменне» як гатоўнасці асобы да пэўных дзеянняў і аперацый у адпаведнасці з пастаўленай мэтай, на аснове наяўных ведаў і навыкаў;

інфармацыйная кампетэнцыя – гатоўнасць вучня самастойна працаваць з біялагічнай інфармацыяй з розных крыніц, шукаць, аналізаваць і адбіраць неабходную інфармацыю, арганізоўваць, пераўтвараць, захоўваць і перадаваць яе. Яна забяспечвае навыкі дзейнасці вучняў у адносінах да інфармацыі, якая змяшчаецца ў вучэбным прадмеце «Біялогія», а таксама ў навакольным свеце;

прадметныя кампетэнцыі:

экалагічная кампетэнтнасць – здольнасць экалагічна думаць; прымяняць экалагічныя веды, уменні і навыкі, вопыт практычнай экалагічнай дзейнасці для вырашэння розных сітуацый экалагічнага характару; захаванне норм і правіл паводзін у прыродзе;

прыродазнаўчая кампетэнцыя – здольнасць фарміравання станоўчых пачуццяў да жывых арганізмаў, якія, у сваю чаргу, будуць матываваць гуманныя паводзіны вучняў у навакольным асяроддзі і набыццё вопыту экалагічнай дзейнасці;

здароўезберагальная кампетэнцыя – каштоўнаснае стаўленне да здароўя, як асновы ўсёй жыццядзейнасці чалавека, здольнасць да засваення здароўезберагальных ведаў, уменняў і навыкаў, гатоўнасць да праяўлення вопыту здароўезбераження ў паўсядзённай дзейнасці;

прыродазнаўчанавуковая кампетэнцыя ўключае адпаведныя біялагічныя веды, уменні, навыкі, вопыт творчай пераўтваральнай дзейнасці ў галіне «прырода – чалавек – прырода».

Асноватворнымі падчас адбору зместу і канструявання вучэбнага прадмета «Біялогія» з'яўляюцца наступныя прынцыпы:

прынцып навуковасці – адпаведнасць зместу вучэбнага матэрыялу ўзроўню сучаснага развіцця біялагічных навук; дакладнасць выкладу фактаў, законаў, прынцыпаў і тэорый;

глыбіня навуковай інтэрпрэтацыі біялагічных фактаў і з'яў абмяжоўваецца *прынцыпам даступнасці*. Даступнасць зместу выяўляецца наяўнасцю лагічных сувязей паміж элементамі ведаў;

прынцып сістэмнасці і сістэматычнасці – стройная лагічная паслядоўнасць выкладання навуковых гіпотэз, тэорый і фактаў; наяўнасць іх аналізу і абагульнення выкарыстання розных форм лагічнага мыслення;

прынцып гістарызму – прадугледжвае наяўнасць у змесце вучэбнага прадмета матэрыялаў, што знаёмяць вучняў з роляй біялагічных навук у сістэме навук, якія раскрываюць іх дасягненні;

прынцып рэалізацыі ўнутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей – раскрыццё ў змесце вучэбнай праграмы ўзаемасувязі з іншымі прадметнымі ведамі, уменнямі і навыкамі;

прынцып сувязі навучання з жыццём паказвае практычную ролю біялагічных ведаў у жыцці чалавека. Дзякуючы ажыццяўленню гэтага прынцыпу, вучні ўсведамляюць каштоўнасць і карыснасць біялагічнай адукацыі. Гэты прынцып патрабуе раскрыцця прыкладнога значэння біялагічных ведаў.

Ва ўстановах адукацыі на II і III ступенях агульнай сярэдняй адукацыі прадугледжана вывучэнне наступных сістэматычных курсаў вучэбнага прадмета «Біялогія»:

I. Біялогія (Уводзіны ў біялогію) –VI клас.

II. Біялогія (Жывыя арганізмы ў асяроддзі свайго пасялення. Бактэрыі. Пратысты. Грыбы. Лішайнікі. Расліны) – VII клас.

III. Біялогія (Жывыя арганізмы ў асяроддзі свайго пасялення. Жывёлы) – VIII клас.

IV. Біялогія (Чалавек і яго здароўе) – IX клас.

V. Біялогія (Агульныя біялагічныя заканамернасці) – X і XI класы.

Раздзел «Жывыя арганізмы ў асяроддзі свайго пражывання. Бактэрыі. Пратысты. Грыбы. Лішайнікі. Расліны» ўключае звесткі пра адметныя прыметы жывых арганізмаў, іх разнастайнасць, сістэму арганічнага свету, бактэрыі, пратысты, грыбы, лішайнікі, расліны. Змест раздзела прадстаўлены на аснове эколага-эвалюцыйнага і функцыянальнага падыходаў, у адпаведнасці з якімі акцэнты ў вывучэнні арганізмаў пераносяцца з асаблівасцей будовы асобных прадстаўнікоў на раскрыццё працэсаў іх жыццядзейнасці, прыстасаванасці да асяроддзя пражывання, ускладнення ў ходзе гістарычнага развіцця, ролі ў экасістэмах і жыцці чалавека.

Змест вучэбных заняткаў і выкарыстоўваемыя формы і метады навучання павінны быць накіраваны на засваенне вучнямі ведавага і дзейнаснага кампанентаў, развіццё асобы вучня і рэалізацыю выхаваўчага патэнцыяла біялогіі.

Важным аспектам навучання з'яўляецца арганізацыя і стымуляванне настаўнікам актыўнай пазнавальнай дзейнасці вучняў. У ходзе вучэбных заняткаў рэкамендуецца ствараць сітуацыі, у якіх вучні будуць не толькі засвойваць веды, але і спрабаваць прымяняць іх пры вырашэнні розных жыццёвых сітуацый. Як адзін са спосабаў актывізацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў добра зарэкамендавала сябе навучанне на аснове стварэння праблемных сітуацый, пастаноўкі праблемных задач. Развіццю біялагічнага мыслення вучняў садзейнічае таксама ўключэнне на рэгулярнай аснове ў працэс навучання рашэння пазнавальных задач.

Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на выкарыстанне ў адукацыйным працэсе розных відаў дзейнасці: работа з рознымі крыніцамі інфармацыі (работа з вучэбнымі дапаможнікамі, табліцамі і інструкцыямі, электроннымі сродкамі навучання), сумеснае выкананне заданняў настаўніка, удзел у дыскусіі па праблемных сітуацыях, выкананне лабараторных і практычных работ. Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на фарміраванне ў вучняў уменняў назіраць, апісваць біялагічныя аб'екты, планаваць і праводзіць простыя доследы і эксперыменты, рашаць біялагічныя задачы розных тыпаў складанасці і зместу, раскрываць і ўстанаўліваць прычынна-выніковыя сувязі, працаваць з вызначальнікамі.

Вялікім патэнцыялам у засваенні паняццяў, развіцці вобразных уяўленняў вучняў валодае выкарыстанне ўсіх відаў нагляднасці на ўроках: табліц, малюнкаў, аплікацый,

схем, мадэлей, муляжоў, аудыя- і відэаматэрыялаў, гербарыя, вільготных прэпаратаў, натуральных аб'ектаў.

Інтэнсіфікацыі працэсу навучання і павышэнню яго эфектыўнасці будзе садзейнічаць выкарыстанне камп'ютарнай і мультымедыйнай тэхнікі, інтэрактыўных дошак і электронных сродкаў навучання.

VIII КЛАС
(2 гадзіны на тыдзень; усяго 70 гадзін, у тым ліку 6 гадзін – рэзервовы час)

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА І РАЗНАСТАЙНАСЦЬ ЖЫВЁЛ (2 гадзіны)

Асноўныя прыметы жывёл. Будова і функцыі жывёльнага арганізма. Тыпы сіметрыі. Класіфікацыя жывёл, асноўныя сістэматычныя катэгорыі (від, род, атрад, клас, тып). Роля жывёл у прыродзе і жыцці чалавека.

ТЫП КІШАЧНАПОЛАСЦЕВЫЯ (2 гадзіны)

Асаблівасці будовы, жыццядзейнасці і распаўсюджання кішачнаполасцевых.

Прэснаводны паліп гідра. Двухслаёвасць. Клетачны састаў знешняга і ўнутранага слоя. Разнастайнасць клетак. Рэгенерацыя, рух, жыўленне і страваванне. Бясполае і палавое размнажэнне. Дыфузная нервовая сістэма, рэфлексы.

Разнастайнасць кішачнаполасцевых. Мядузы, каралавыя паліпы, асаблівасці іх будовы.

Значэнне кішачнаполасцевых.

Дэманстрацыі: табліцы.

ТЫП ПЛОСКІЯ ЧЭРВІ (2 гадзіны)

Асаблівасці будовы, жыццядзейнасці і распаўсюджання плоскіх чарвей.

Белая планарыя. Асаблівасці будовы і жыццядзейнасці.

Паразітычныя чэрві. Бычы цэпень, пячоначны смактун, іх будова і цыклы развіцця. Меры барацьбы з паразітамі, прафілактыка заражэння.

Дэманстрацыі: табліцы.

ТЫП КРУГЛЫЯ ЧЭРВІ (2 гадзіны)

Асаблівасці будовы, жыццядзейнасці і распаўсюджання круглых чарвей.

Аскарыда чалавечая, дзіцячая вастрыца. Асаблівасці будовы і жыццядзейнасці. Меры прафілактыкі.

Разнастайнасць і роля круглых чарвей у прыродзе.

Дэманстрацыі: табліцы. Вільготныя прэпараты круглых чарвей.

ТЫП КОЛЬЧАТЫЯ ЧЭРВІ (3 гадзіны)

Асаблівасці будовы, жыццядзейнасці і распаўсюджання кольчатых чарвей.

Дажджавы чарвяк. Асяроддзе існавання, перамяшчэнне, унутраная і знешняя будова. Размнажэнне і развіццё. Рэгенерацыя. Роля дажджавых чарвей у працэсах глебаўтварэння.

Разнастайнасць кольчатых чарвей.

Дэманстрацыі: табліцы. **Дэманстрацыйныя вопыты**

1. Назіранне за перамяшчэннем і рэакцыямі на раздражненне дажджавога чарвяка.

ТЫП МАЛЮСКІ (3 гадзіны)

Асаблівасці будовы і жыццядзейнасці малюскаў. *Разнастайнасць малюскаў.* Бяззубка, звычайны балацянік, кальмар. Значэнне малюскаў у прыродзе і жыцці чалавека.

Лабараторныя работы

1. Вывучэнне будовы ракавіны бяззубкі і звычайнага балацяніка.

ТЫП ЧЛЕНІСТАНОПЯ (14 гадзін)

Агульная характарыстыка тыпу (1 гадзіна)

Асаблівасці будовы і жыццядзейнасці. Класіфікацыя членістаногіх.

Клас Ракападобныя (3 гадзіны)

Асяроддзе пражывання ракападобных і прыстасаванасць у сувязі з водным спосабам жыцця.

Рачны рак. Асаблівасці будовы і працэсаў жыццядзейнасці.

Разнастайнасць ракападобных. Іх роля ў прыродзе і жыцці чалавека.

Дэманстрацыі: табліцы і калекцыі: знешняя будова рака.

Лабараторныя работы

2. Вывучэнне знешняй будовы рачнога рака.

Клас Павукападобныя (2 гадзіны)

Асаблівасці будовы, працэсаў жыццядзейнасці і паводзін у сувязі з жыццём на сушы.

Крыжавік звычайны. Асаблівасці будовы і працэсаў жыццядзейнасці.

Разнастайнасць павукападобных. Раслінаедныя, драпежныя і паразітычныя кляшчы. Кляшчы як пераносчыкі ўзбуджальнікаў захворванняў чалавека і сельскагаспадарчых жывёл. Прафілактыка захворванняў і барацьба з кляшчамі.

Дэманстрацыі: табліцы.

Клас Насякомыя (8 гадзін)

Знешняя будова насякомых: аддзелы цела, канечнасці, крылы, пакровы.

Майскі хрушч. Асаблівасці ўнутранай будовы. Дыхальная, стрававальная, выдзяляльная, крывяносная, нервовая сістэмы і органы пачуццяў.

Паводзіны насякомых. Размнажэнне і развіццё. Тыпы развіцця насякомых.

Разнастайнасць насякомых. Атрады насякомых: Стракозы, Прамакрылыя, Цвёрдакрылыя, Лускакрылыя, Двухкрылыя, Перапончатакрылыя.

Роля насякомых у прыродзе і жыцці чалавека. Насякомыя – паразіты чалавека і жывёл, пераносчыкі ўзбуджальнікаў захворванняў. Ахова насякомых.

Дэманстрацыі: табліцы і калекцыі насякомых (прадстаўнікі атрадаў).

Лабараторныя работы

3. Знешняя будова насякомых на прыкладзе майскага хрушча.

ТЫП ХОРДАВЫЯ (32 гадзіны)

Агульныя прыметы хордавых жывёл (2 гадзіны)

Падтып Бесчарапныя. Клас Ланцэтнікі. Спосаб жыцця і асаблівасці будовы ланцэтніка як ніжэйшай хордавай жывёлы.

Падтып Чарапныя, або *Пазваночныя.* Характэрныя рысы будовы пазваночных. Класіфікацыя.

Дэманстрацыі: табліцы.

Надклас Рыбы (5 гадзін)

Асаблівасці рыб як водных пазваночных: формы і аддзелы цела, скураныя покрывы, шкілет і мускулатура, плавальны пузыр.

Рачны акунь. Унутраная будова.

Размнажэнне і развіццё. Паводзіны рыб.

Разнастайнасць рыб. Класы: Храстковыя (Акулы, Скаты) і Касцявыя рыбы (Кісцяпёрыя, Ласосепадобныя, Асётрападобныя, Карпападобныя, Селядцападобныя). Гаспадарчае значэнне рыб. Ахова рыб.

Дэманстрацыі: табліцы. Шкілет рыбы.

Лабараторныя работы

4. Прыстасаванні да воднага спосабу жыцця ў знешняй будове рыб.

НАДКЛАС ЧАТЫРОХНОГІЯ (25 гадзін)

Клас Земнаводныя, або Амфібіі (3 гадзіны)

Асаблівасці будовы і жыццядзейнасці земнаводных як жыхароў двух асяроддзяў.

Жаба азёрная. Будова скуры, шкілета, канечнасцей, унутраных органаў. Жыўленне, дыханне, кровазварот, выдзяленне, нервовая сістэма і органы пачуццяў. Размнажэнне і развіццё.

Разнастайнасць земнаводных. Атрады Хвастатыя і Бясхвостыя. Значэнне і ахова земнаводных.

Дэманстрацыі: табліцы. Шкілет жабы.

Клас Паўзуны, або Рэптыліі (4 гадзіны)

Асаблівасці будовы і жыццядзейнасці паўзуноў як першых сапраўдных сухапутных пазваночных.

Яшчарка спрытная. Будова і працэсы жыццядзейнасці.

Разнастайнасць паўзуноў. Атрады: Лускаватыя, Кракадзілы, Чарапахі, іх значэнне і ахова.

Дэманстрацыі: табліцы. Шкілет яшчаркі.

Клас Птушкі (7 гадзін)

Асаблівасці будовы і працэсаў жыццядзейнасці птушак у сувязі з прыстасаванасцю да палёту.

Шызы голуб. Пер'евае покрыва, будова шкілета, мускулатура, унутраныя органы. Ускладненне нервовай сістэмы, органаў пачуццяў і паводзін. Размнажэнне і развіццё.

Сезонныя з'явы ў жыцці птушак. Экалагічныя групы птушак: птушкі лясоў і адкрытых прастораў; вадаплаваючыя і каляводныя птушкі; птушкі культурных ландшафтаў. Роля птушак у прыродзе і гаспадарчай дзейнасці чалавека. Ахова птушак.

Дэманстрацыі: табліцы. Чучалы і шкілеты птушак, мадэль яйца.

Лабараторныя работы

5. Прыстасаванні да паветранага спосабу жыцця ў знешняй будове птушак.

Клас Млекакормячыя, або Звяры (11 гадзін)

Асаблівасці знешняй будовы і працэсаў жыццядзейнасці млекакормячых.

Сабака дамашні. Знешняя і ўнутраная будова. Ускладненне нервовай сістэмы і органаў пачуццяў. Паводзіны. Размнажэнне і развіццё. Клопат пра патомства: выкормліванне дзіцянят малаком, навучанне.

Разнастайнасць млекакормячых. Яйцакладучыя і жыворадзячыя. Атрады: Сумчатыя, Насякомаедныя, Рукакрылыя, Грызуны, Драпежныя, Парнакапытныя і Няпарнакапытныя, Ластаногія і Кітападобныя, Прыматы.

Роля млекакормячых у прыродзе, гаспадарцы і жыцці чалавека. Ахова млекакормячых.

Дэманстрацыі: табліцы. Жывыя млекакормячыя, чучалы млекакормячых, шкілеты, муляжы.

Экскурсіі

1. Відавая разнастайнасць жывых арганізмаў лесу (парку), вадаёма, наваколля школы (праводзіць у зручны час).

Эвалюцыя сістэм органаў жывёл (4 гадзіны)

Параўнальная характарыстыка сістэм органаў тыпаў беспазваночных жывёл.

Параўнальная характарыстыка сістэм органаў класаў пазваночных жывёл.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ НАВУЧАННЯ ВУЧНЯЎ VIII КЛАСА

Вучні павінны:

называць:

агульныя прыкметы жывёльных арганізмаў;

сістэматычныя адзінкі жывёл;

характэрныя прыкметы тыпаў, класаў, атрадаў жывёл;

прыводзіць прыклады:

ускладненне жывёл у працэсе эвалюцыі;

вывучаных відаў жывёл;

відаў жывёл Беларусі, якія знаходзяцца пад аховай;

прыстасаванне арганізмаў да ўмоў асяроддзя пражывання;

характарызаваць:

асаблівасці будовы і працэсаў жыццядзейнасці жывёл, жыўленне, дыханне, кровазвароту, размнажэнне, развіццё жывёл; будову і функцыі органаў жывёл; ролю жывёл у біясферы і гаспадарчай дзейнасці чалавека;

абгрунтоўваць:

узаемасувязь асаблівасцей будовы арганізмаў і ўмоў асяроддзя пражывання;

меры прафілактыкі захворванняў, якія выклікаюцца жывёламі-паразітамі;

меры барацьбы з пераносчыкамі захворванняў;

правілы паводзін у прыродзе;

распазнаваць:

жывёл, якія вывучаюцца, у прыродзе і калекцыях; органы і сістэмы органаў жывёл розных тыпаў, класаў (на схемах, малюнках і табліцах);

месцы пражывання, тыповыя для вывучаных жывёл;

параўноўваць:

будову, працэсы жыццядзейнасці жывёл;

сістэмы органаў розных тыпаў беспазваночных жывёл;

сістэмы органаў розных класаў пазваночных жывёл;

карыстацца ведамі:

аб будове і жыццядзейнасці жывёл у практычнай дзейнасці чалавека;

аб будове і жыццядзейнасці жывёл;

рабіць вывады:

пра роднасць і адзінства арганічнага свету;

пра прыстасаванні жывёл да рознага асяроддзя пражывання;

пра ўскладненне жывёльнага свету ў працэсе эвалюцыі;

назіраць:

сезонныя змяненні ў жыцці жывёл;

паводзіны жывёл у прыродным і штучным асяроддзях;
авалодаць уменнямі:
працаваць з вучэбнай і навукова-папулярнай літаратурай;
складаць схемы і табліцы на аснове тэксту вучэбнага дапаможніка;
ставіць біялагічныя доследы, аналізаваць атрыманыя даныя, рабіць вывады.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Физика»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ФИЗИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Общая характеристика учебного предмета «Физика»

Учебный предмет «Физика», базирующийся на физике как науке о наиболее общих законах природы, является системообразующим для изучения физической географии, биологии, химии, астрономии и вносит существенный вклад в систему знаний об окружающем мире.

Дидактическая модель учебного предмета «Физика» предусматривает содержательный и процессуальный компоненты.

Источником наполнения содержательного компонента являются:

физические знания (научные факты, понятия, законы, теории, физическая картина мира);

методологические знания (знания о процессах и методах познания).

Источником наполнения процессуального компонента являются:

приемы изучения, соответствующие методам науки (использование наблюдения или теории для получения нового знания);

познавательная деятельность учащихся, соответствующая переходу от явления к его сущности и от сущности к явлению;

экспериментально-поисковая деятельность учащихся, соответствующая этапам и логике научной деятельности (наблюдение, выдвижение гипотезы, экспериментальная проверка гипотезы, формулировка закона, создание теории).

Содержание, основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по физике определяются с учетом международного опыта построения содержания образовательных программ общего среднего образования, научной и практической значимости содержательного и процессуального компонентов учебного предмета «Физика».

Средствами учебного предмета «Физика» формируются научное мировоззрение и специфичная для физики экспериментально-исследовательская компетенция, поддерживаются и развиваются коммуникативная, информационная, ценностно-ориентационная, личностного саморазвития и иные компетенции.

Содержание, учебная деятельность учащихся, основные требования к ее результатам концентрируются по следующим **содержательным линиям**:

физические методы исследования явлений природы;

физические объекты и закономерности взаимодействия между ними;

физические аспекты жизнедеятельности человека.

Цели и задачи изучения учебного предмета «Физика»

В контексте целей обучения и воспитания на II ступени общего среднего образования **целями** изучения физики как учебного предмета являются:

формирование представлений о физической картине мира на основе освоения знаний: о механических, тепловых, электромагнитных и световых явлениях; величинах, характеризующих эти явления; законах, которым они подчиняются; методах научного познания природы;

понимание роли физики в жизни общества, взаимосвязи развития физики, общества, других наук, техники, технологий;

формирование общеучебных умений и навыков в решении практических задач, связанных с использованием физических знаний, в рациональном природопользовании и защите окружающей среды;

формирование познавательного интереса к физике и технике;

обеспечение подготовки к продолжению получения образования на III ступени общего среднего образования или на уровнях профессионально-технического, среднего специального образования;

развитие аналитического мышления, творческих способностей, осознанных мотивов учения;

воспитание эстетического восприятия мира, убежденности в возможности познания природы, в необходимости разумного использования достижений науки и технологий для дальнейшего развития общества, сохранения окружающей среды, уважения к творцам науки и техники; отношения к физике как к элементу общечеловеческой культуры.

Достижение целей изучения физики обеспечивается решением следующих **задач**:

на предметном уровне:

усвоение знаний об основных физических понятиях, законах и методах исследования; идей единства строения материи и неисчерпаемости процесса ее познания, понимание роли практики в познании физических явлений и законов;

формирование умений:

проводить наблюдения природных явлений, описывать и обобщать результаты наблюдений, использовать простые измерительные приборы для изучения физических явлений, представлять результаты наблюдений или измерений с помощью таблиц, графиков и выявлять на этой основе эмпирические закономерности;

применять полученные знания для объяснения разнообразных природных явлений и процессов, принципов действия важнейших технических устройств, решения физических задач;

самостоятельно приобретать новые знания, решать физические задачи и выполнять экспериментальные исследования, в том числе с использованием информационных технологий;

развитие познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей;

на межпредметном уровне (в контексте с учебными предметами естественно-научной составляющей образовательной программы базового образования (физика, география, биология, химия)):

формирование представлений о целостной научной картине мира, понимание возрастающей роли естественных наук и научных исследований в современном мире;

овладение умениями формулировать гипотезы, конструировать, проводить эксперименты, оценивать полученные результаты;

формирование умений безопасного и эффективного использования лабораторного оборудования, проведения точных измерений, наблюдений и адекватной оценки полученных результатов, обосновывать свои действия, основанные на межпредметном анализе учебных и практико-ориентированных задач;

формирование бережного отношения к окружающей среде;

на метапредметном уровне:

овладение учащимися универсальными учебными действиями как совокупностью способов действий, обеспечивающих им способность к самостоятельному усвоению

новых знаний и умений (включая и организацию этого процесса), к эффективному решению различного рода жизненных задач, на основе которых формируются и развиваются компетенции учащегося;

на личностном уровне:

формирование у учащихся понимания значимости физического знания независимо от их профессиональной деятельности в будущем, ценности научных открытий и методов познания, творческой созидательной деятельности, образования на протяжении всей жизни.

Место учебного предмета в Типовом учебном плане общего среднего образования

Типовой учебный план общего среднего образования на изучение физики устанавливает в VII–IX классах по 2 учебных часа в неделю.

Содержание учебного предмета «Физика» в VII и VIII классах представлено областями физики как науки на уровне физических явлений, структурируется на основе рассмотрения различных форм движения материи в порядке их усложнения (механические явления, тепловые явления, электромагнитные явления, световые явления). В IX классе изучается механика, учебный материал концентрируется по генеральным линиям: классический принцип относительности; законы движения Ньютона; законы сохранения в механике. Содержание учебного предмета «Физика» является относительно завершенным.

Предъявляемые учебный материал содержательного компонента, перечень демонстрационных опытов, компьютерных моделей, фронтальных лабораторных работ процессуального компонента учебного предмета «Физика», основные требования к результатам учебной деятельности учащихся распределены по разделам (темам) отдельно для каждого класса и с учетом последовательности изучения учебного материала, выполнения фронтальных лабораторных работ.

Количество учебных часов, отведенное на изучение отдельных тем, является примерным. Оно зависит от предпочтений учителя в выборе педагогически обоснованных методов обучения и воспитания, форм проведения учебных занятий, видов учебной деятельности и познавательных возможностей учащихся.

Рекомендуемые подходы к организации образовательного процесса, формы, методы обучения и воспитания

Актуальными подходами к организации образовательного процесса являются системно-деятельностный, компетентностный и личностно ориентированный. При реализации каждого из указанных подходов учащийся является главным объектом образовательного процесса. При этом основное внимание уделяется активной разносторонней, в максимальной степени самостоятельной познавательной деятельности учащегося.

Механизмом реализации данных подходов при изучении физики являются современные технологии обучения и воспитания, обеспечивающие овладение учащимися методологическими, теоретическими знаниями, экспериментально-проектными умениями, приобретение опыта познавательной деятельности, развитие творческих способностей учащихся.

Контроль, или проверка результатов учебной деятельности учащихся, является обязательным компонентом образовательного процесса и определяется дидактикой как педагогическая диагностика.

Назначение проверки во всем многообразии ее форм, типов и методов проведения – выявление уровня усвоения учебного материала в соответствии с основными требованиями к результатам учебной деятельности учащихся, предъявляемые в настоящей учебной программе, и на этой основе корректировка учебно-познавательной деятельности учащихся.

Контрольные работы (по четыре в каждом из VII–IX классов) проводятся по темам, имеющим особое значение для продолжения изучения физики и с учетом их прикладного характера:

VII класс: «Физические методы познания природы»; «Движение и силы»; «Силы»; «Давление»;

VIII класс: «Расчет количества теплоты при нагревании и охлаждение. Горение. Плавление»; «Электрическое сопротивление. Закон Ома»; «Электрические явления»; «Световые явления»;

IX класс: «Равномерное и неравномерное движение. Сложение скоростей»; «Движение с ускорением»; «Динамика»; «Законы сохранения».

Количество самостоятельных работ с учетом многообразия их функций (ориентирующая, обучающая, диагностирующая, контролирующая, развивающая, воспитательная) определяет учитель.

Ожидаемые результаты освоения содержания образовательной программы базового образования при изучении физики

Личностные результаты отражают:

убежденность в возможностях познания природы;

осознание значимости бережного отношения к окружающей среде и природопользованию;

уважение к творцам науки и техники, виденье науки как элемента общечеловеческой культуры.

Метапредметные результаты отражают:

освоение новых форм учебной деятельности: лабораторно-исследовательской; проектно-исследовательской, семинарской и иных;

развитие универсальных учебных действий (регулятивных, учебно-познавательных, коммуникативных) средствами физики;

развитие умений работать с информацией, выделять в ней главное; отличать существенные признаки явлений и величин от несущественных; видеть несколько вариантов решений проблемы, выбирать наиболее оптимальный вариант.

Предметные результаты отражают:

сформированность представлений об объективности научного физического знания; о системообразующей роли физики для развития других естественных наук, техники и технологий; научного мировоззрения как результата изучения основ строения материи и закономерностей физических явлений;

приобретение опыта применения научных методов познания, наблюдения физических явлений, проведения опытов, простых экспериментальных исследований, прямых измерений с использованием современных измерительных приборов; понимание неизбежности погрешностей любых измерений;

осознание эффективности применения достижений физики и технологий в целях рационального природопользования;

сформированность представлений о рациональном использовании природных ресурсов и энергии, о загрязнении окружающей среды как следствии работы машин и механизмов;

сформированность умений прогнозировать, анализировать и оценивать последствия бытовой и производственной деятельности человека с позиции экологической безопасности.

Содержание учебного предмета
(2 ч в неделю, всего 70 ч)

1. Тепловые явления (19 ч)

Внутренняя энергия. Работа и теплопередача. Количество теплоты. Виды теплопередачи: теплопроводность, конвекция, излучение. Расчет количества теплоты при нагревании и охлаждении. Удельная теплоемкость вещества. Удельная теплота сгорания топлива. Экономия тепловой энергии в быту.

Плавление и кристаллизация. Удельная теплота плавления (кристаллизации).

Испарение и конденсация. Кипение. Удельная теплота парообразования (конденсации).

Фронтальные лабораторные работы

1. Сравнение количеств теплоты при теплообмене.
2. Измерение удельной теплоемкости вещества.

Демонстрации, опыты, компьютерные модели

Изменение внутренней энергии тел при совершении работы и при теплопередаче.

Теплопроводность твердых тел, жидкостей и газов.

Конвекция в жидкостях и газах.

Излучение и поглощение энергии телами с различной окраской поверхности.

Калориметр.

Плавление и кристаллизация.

Охлаждение жидкости при испарении.

Зависимость скорости испарения от рода жидкости, температуры, площади свободной поверхности и наличия воздушных потоков.

Постоянство температуры кипения жидкости при постоянном внешнем давлении.

Зависимость температуры кипения от внешнего давления.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащийся должен:

иметь представление:

о значении явлений теплопередачи в повседневной жизни;

постоянстве температуры в процессах плавления, кристаллизации, парообразования, конденсации;

знать и понимать:

смысл физических понятий: внутренняя энергия, теплопроводность, конвекция, излучение, количество теплоты, удельная теплоемкость, удельная теплота сгорания топлива, удельная теплота плавления, температура плавления (кристаллизации), удельная теплота парообразования, температура кипения (конденсации);

способы изменения внутренней энергии;

уметь:

описывать и объяснять физические явления (свойства): изменение внутренней энергии вещества, различные виды теплопередачи, переход вещества из одного агрегатного состояния в другое;

владеть:

экспериментальными умениями: использовать физические приборы (термометр, калориметр) для измерения физических величин: температуры, количества теплоты, удельной теплоемкости;

практическими умениями: находить по таблицам значения удельной теплоемкости вещества, удельной теплоты сгорания топлива, удельной теплоты плавления, удельной теплоты парообразования; решать качественные, графические и расчетные задачи на

определение количества теплоты в различных тепловых процессах, на применение уравнения теплового баланса.

2. Электромагнитные явления (36 ч)

Электризация тел. Электрические заряды. Взаимодействие электрических зарядов. Электроскоп.

Состав атома. Электрон. Протон. Элементарный заряд. Ионы.

Проводники и диэлектрики. Электризация через влияние.

Электрическое поле. Напряжение.

Электрический ток. Источники электрического тока. Электрическая цепь. Сила и направление электрического тока.

Закон Ома для участка электрической цепи. Электрическое сопротивление. Удельное сопротивление. Последовательное и параллельное соединение проводников.

Работа и мощность электрического тока. Закон Джоуля –Ленца. Использование и экономия электроэнергии.

Постоянные магниты. Взаимодействие магнитов. Магнитное поле. Магнитное поле Земли. Магнитное поле тока. Электромагнит.

Фронтальные лабораторные работы

3. Сборка электрической цепи и измерение силы тока в ней.
4. Измерение напряжения и сопротивления проводника.
5. Изучение последовательного соединения проводников.
6. Изучение параллельного соединения проводников.

Демонстрации, опыты, компьютерные модели

Электризация различных тел.

Два рода зарядов.

Устройство и действие электроскопа.

Взаимодействие заряженных тел.

Проводимость проводников и диэлектриков.

Источники тока.

Действия электрического тока.

Амперметр.

Вольтметр.

Зависимость силы тока от напряжения на участке цепи и сопротивления этого участка.

Зависимость сопротивления проводников от их длины, площади поперечного сечения и рода вещества.

Устройство и действие реостата.

Последовательное и параллельное соединение проводников.

Устройство и действие электронагревательных приборов.

Плавкие предохранители.

Постоянные магниты. Взаимодействие постоянных магнитов.

Действие магнитного поля Земли на магнитную стрелку.

Компас.

Магнитное поле проводника с током (прямого провода и катушки).

Электромагнит. Применение электромагнитов.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащийся должен:

иметь представление:

об (о) электрическом заряде, заряженном теле, проводнике, диэлектрике, электрическом поле, магнитном поле;

свойствах электрического заряда;

источниках электрического тока;

магнитных полях постоянных магнитов и проводников с током;

устройстве и принципах действия магнитного компаса, электромагнита;

экологических аспектах производства и потребления электроэнергии;

знать и понимать:

смысл физических понятий: электрический ток, сила тока, напряжение, электрическое сопротивление, удельное сопротивление, линии магнитного поля;

смысл физических законов: Ома для участка электрической цепи, Джоуля – Ленца;

уметь:

описывать и объяснять физические явления: электризация тел, взаимодействие заряженных тел; тепловое действие электрического тока, взаимодействие постоянных магнитов;

владеть:

экспериментальными умениями: использовать физические приборы (амперметр, вольтметр) для измерения физических величин – силы тока, напряжения; представлять результаты измерений с помощью графиков и выявлять на этой основе эмпирические зависимости силы тока от напряжения и сопротивления участка цепи; определять электрическое сопротивление, изменять силу тока с помощью реостата; собирать простейшие электрические цепи с последовательным и параллельным соединениями проводников, определять закономерности таких цепей; определять работу и мощность электрического тока, определять полюса магнита, направление магнитного поля проводника с током;

практическими умениями: находить по таблицам удельное сопротивление проводников; изображать схемы электрических цепей; решать качественные, графические и расчетные задачи на определение силы электрического тока, напряжения, электрического сопротивления проводника, сопротивления при последовательном и параллельном соединениях проводников, работы и мощности электрического тока с использованием формул: силы электрического тока, закона Ома для участка электрической цепи, электрического сопротивления проводника и системы проводников, соединенных последовательно и параллельно, работы и мощности электрического тока, закона Джоуля – Ленца; решать простейшие бытовые задачи: рассчитывать стоимость электроэнергии, потребляемой бытовыми электроприборами, находить пути экономии электрической энергии, оценивать силу тока в соединительных проводах при включении нагревательных приборов и соблюдать технику безопасности при пользовании электроприборами.

3. Световые явления (15 ч)

Источники света. Прямолинейность распространения света. Скорость распространения света.

Отражение света. Закон отражения света. Зеркала. Построение изображения предмета в плоском зеркале.

Преломление света. Линзы. Фокусное расстояние и оптическая сила тонкой линзы. Построение изображений в тонких линзах.

Глаз как оптическая система. Близорукость, дальнозоркость. Коррекция зрения.

Фронтальные лабораторные работы

7. Измерение фокусного расстояния и оптической силы собирающей линзы.

Демонстрации, опыты, компьютерные модели

Источники света.

Прямолинейное распространение света.

Зеркальное и диффузное отражение света.

Изображение в плоском зеркале.
Преломление света.
Линзы.
Ход лучей в линзах.
Получение изображений с помощью линз.
Модель глаза.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащийся должен:
иметь представление:
о физических моделях: световой луч, точечный источник света, тонкая линза;
преломлении света;
знать и понимать:
смысл физических понятий: фокусное расстояние, оптическая сила линзы, мнимое и действительное изображения;
смысл физических законов: прямолинейного распространения света, отражения света;
физические основы зрения, коррекция зрения;
уметь:
описывать и объяснять физические явления, основанные на прямолинейности распространения света, законе отражения света: образование тени, полутени, зеркальное и диффузное отражение света;
владеть:
экспериментальными умениями: получать изображение в плоском зеркале, линзах, определять фокусное расстояние и оптическую силу тонкой собирающей линзы;
практическими умениями: решать качественные и расчетные задачи на применение свойства прямолинейности распространения света и закона отражения света; строить изображения в плоском зеркале и тонких линзах; вычислять оптическую силу тонкой линзы.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Фізіка»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Агульная характарыстыка вучэбнага прадмета «Фізіка»

Вучэбны прадмет «Фізіка», які базіруецца на фізіцы як навуцы пра найбольш агульныя законы прыроды, з’яўляецца сістэмаўтваральным для вывучэння вучэбных прадметаў: фізічнай геаграфіі, біялогіі, хіміі, астраноміі – і ўносіць істотны ўклад у сістэму ведаў пра навакольны свет.

Дыдактычная мадэль вучэбнага прадмета «Фізіка» прадугледжвае зместавы і працэсуальны кампаненты.

Крыніцай напаўнення зместавага кампанента з’яўляюцца:
фізічныя веды (навуковыя факты, паняцці, законы, тэорыі, фізічная карціна свету);
метадалагічныя веды (веды аб працэсах і метадах пазнання).

Крыніцай напаўнення працэсуальнага кампанента з’яўляюцца:

прыёмы вывучэння, адпаведныя метадам навукі (выкарыстанне назірання або тэорыі для атрымання новых ведаў);

пазнавальная дзейнасць навучэнцаў, адпаведная пераходу ад з’явы да яе сутнасці і ад сутнасці да з’явы;

эксперыментальна-пошукавая дзейнасць навучэнцаў, адпаведная этапам і логіцы навуковай дзейнасці (назіранне, вылучэнне гіпотэзы, эксперыментальная праверка гіпотэзы, фармулёўка закону, стварэнне тэорыі).

Змест, асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па фізіцы вызначаюцца з улікам міжнароднага вопыту пабудовы зместу адукацыйных праграм агульнай сярэдняй адукацыі, навуковай і практычнай значнасці зместавага і працэсуальнага кампанентаў вучэбнага прадмета «Фізіка».

Сродкамі вучэбнага прадмета «Фізіка» фарміруюцца навуковы светапогляд і спецыфічная для фізікі эксперыментальна-даследчая кампетэнцыя, падтрымліваюцца і развіваюцца камунікатыўная, інфармацыйная, каштоўнасна-арыентаваная кампетэнцыі, кампетэнцыя асобаснага самаразвіцця і інш.

Змест, вучэбная дзейнасць навучэнцаў, асноўныя патрабаванні да яе вынікаў канцэнтруюцца па наступных зместавых лініях:

фізічныя метады даследавання з’яў прыроды;

фізічныя аб’екты і заканамернасці ўзаемадзеяння паміж імі;

фізічныя аспекты жыццядзейнасці чалавека.

Мэты і задачы вывучэння вучэбнага прадмета «Фізіка»

У кантэксце мэт навучання і выхавання на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі **мэтамі** вывучэння фізікі як вучэбнага прадмета з’яўляюцца:

фарміраванне ўяўленняў аб фізічнай карціне свету на аснове засваення ведаў: аб механічных, цеплавых, электрамагнітных і светлавых з’явах; велічынях, якія характарызуюць гэтыя з’явы; законах, якім яны падпарадкоўваюцца; метадах навуковага пазнання прыроды;

разуменне ролі фізікі ў жыцці грамадства, узаемасувязі развіцця фізікі, грамадства, іншых навук, тэхнікі, тэхналогій;

фарміраванне агульнавучэбных уменняў і навыкаў у вырашэнні практычных задач, звязаных з выкарыстаннем фізічных ведаў, у рацыянальным прыродакарыстанні і ахове навакольнага асяроддзя;

фарміраванне пазнавальнага інтарэсу да фізікі і тэхнікі;

забеспячэнне падрыхтоўкі да працягу атрымання адукацыі на III ступені агульнай сярэдняй адукацыі або на ўзроўнях прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай адукацыі;

развіццё аналітычнага мыслення, творчых здольнасцей, усвядомленых матываў вучэння;

выхаванне эстэтычнага ўспрымання свету, перакананасці ў магчымасці пазнання прыроды, у неабходнасці разумнага выкарыстання дасягненняў навукі і тэхналогій для далейшага развіцця грамадства, захавання навакольнага асяроддзя, павагі да творцаў навукі і тэхнікі; адносін да фізікі як да элемента агульначалавечай культуры.

Дасягненне мэт вывучэння фізікі забяспечваецца рашэннем наступных задач:

на прадметным узроўні:

засваенне ведаў пра асноўныя фізічныя паняцці, законы і метады даследавання; ідэй адзінства будовы матэрыі і невычэрпнасці працэсу яе пазнання, разуменне ролі практыкі ў пазнанні фізічных з’яў і законаў;

фарміраванне ўменняў:

праводзіць назіранні прыродных з’яў, апісваць і падагульняць вынікі назіранняў, выкарыстоўваць простыя вымяральныя прыборы для вывучэння фізічных з’яў,

прадстаўляць вынікі назіранняў або вымярэнняў з дапамогай табліц, графікаў і выяўляць на гэтай аснове эмпірычныя заканамернасці;

прымяняць атрыманыя веды для тлумачэння разнастайных прыродных з'яў і працэсаў, прынцыпаў дзеяння найважнейшых тэхнічных прылад, рашэння фізічных задач;

самастойна набываць новыя веды, рашаць фізічныя задачы і выконваць эксперыментальныя даследаванні, у тым ліку з выкарыстаннем інфармацыйных тэхналогій;

развіццё пазнавальных інтарэсаў, інтэлектуальных і творчых здольнасцей.

на міжпрадметным узроўні (у кантэксце з вучэбнымі прадметамі прыродазнаўчага складніка адукацыйнай праграмы базавай адукацыі (фізіка, геаграфія, біялогія, хімія)):

фарміраванне ўяўленняў аб цэласнай навуковай карціне свету, разуменне ўзрастаючай ролі прыродазнаўчых навук і навуковых даследаванняў у сучасным свеце;

авалоданне ўменнямі фармуляваць гіпотэзы, канструяваць, праводзіць эксперыменты, ацэньваць атрыманыя вынікі;

фарміраванне ўменняў бяспечнага і эфектыўнага выкарыстання лабараторнага абсталявання, правядзення дакладных вымярэнняў, назіранняў і адэкватнай ацэнкі атрыманых вынікаў, абгрунтоўваць свае дзеянні, заснаваныя на міжпрадметным аналізе вучэбных і практыка-арыентаваных задач;

фарміраванне беражлівых адносін да навакольнага асяроддзя.

на метапрадметным узроўні:

авалоданне вучнямі ўніверсальнымі вучэбнымі дзеяннямі як сукупнасцю спосабаў дзеянняў, якія забяспечваюць здольнасць да самастойнага засваення новых ведаў і ўменняў (уключаючы і арганізацыю гэтага працэсу), да эфектыўнага вырашэння рознага роду жыццёвых задач, на аснове якіх фарміруюцца і развіваюцца кампетэнцыі навучэнца.

на асобасным узроўні:

фарміраванне ў вучняў разумення значнасці фізічных ведаў незалежна ад іх прафесійнай дзейнасці ў будучыні, каштоўнасці навуковых адкрыццяў і метадаў пазнання, творчай стваральнай дзейнасці, адукацыі на працягу ўсяго жыцця.

Месца вучэбнага прадмета ў тыпавых вучэбных планах агульнай сярэдняй адукацыі

Тыпавы вучэбны план агульнай сярэдняй адукацыі на вывучэнне фізікі вызначае ў VIII і IX класах па 2 вучэбныя гадзіны на тыдзень.

Змест вучэбнага прадмета «Фізіка» ў VIII класе прадстаўлены галінамі фізікі як навукі на ўзроўні фізічных з'яў, структуруецца на аснове разгляду розных форм руху матэрыі ў парадку іх ускладнення (цеплавыя з'явы, электрамагнітныя з'явы, светлавыя з'явы). У IX класе вывучаецца механіка. Вучэбны матэрыял канцэнтруецца па генеральных лініях: класічны прынцып адноснасці; законы руху Ньютана; законы захавання ў механіцы. Змест вучэбнага прадмета «Фізіка» з'яўляецца адносна завершаным.

Прад'яўлены вучэбны матэрыял зместавага кампанента, пералік дэманстрацыйных вопытаў, камп'ютарных мадэлей, франтальных лабараторных работ працэсуальнага кампанента вучэбнага прадмета «Фізіка», асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў размеркаваны па раздзелах (тэмах) асобна для кожнага класа і з улікам паслядоўнасці вывучэння вучэбнага матэрыялу, выканання франтальных лабараторных работ.

Колькасць вучэбных гадзін, адведзеная на вывучэнне асобных тэм, з'яўляецца прыкладнай. Яна залежыць ад выбару настаўнікам педагагічна абгрунтаваных метадаў навучання і выхавання, форм правядзення вучэбных заняткаў, відаў вучэбнай дзейнасці і пазнавальных магчымасцей навучэнцаў.

Рэкамендаваныя падыходы да арганізацыі адукацыйнага працэсу, формы, метады навучання і выхавання

Актуальнымі падыходамі да арганізацыі адукацыйнага працэсу з'яўляюцца сістэмна-дзейнасны, кампетэнтнасны і асобасна арыентаваны. Пры рэалізацыі кожнага з названых падыходаў вучань з'яўляецца галоўным аб'ектам адукацыйнага працэсу. Пры гэтым асноўная ўвага надаецца актыўнай рознабаковай, у максімальнай ступені самастойнай пазнавальнай дзейнасці вучня.

Механізмам рэалізацыі гэтых падыходаў пры вывучэнні фізікі з'яўляюцца сучасныя тэхналогіі навучання і выхавання, якія забяспечваюць авалоданне вучнямі метадалагічнымі, тэарэтычнымі ведамі, эксперыментальна-праектнымі ўменнямі, набыццё вопыту пазнавальнай дзейнасці, развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў.

Кантроль, або праверка вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў, з'яўляецца абавязковым кампанентам адукацыйнага працэсу і вызначаецца дыдактыкай як педагагічная дыягностыка.

Прызначэнне праверкі ва ўсёй разнастайнасці яе форм, тыпаў і метадаў правядзення – выяўленне ўзроўню засваення вучэбнага матэрыялу ў адпаведнасці з асноўнымі патрабаваннямі да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў, што прад'яўляюцца ў вучэбнай праграме, і на гэтай аснове карэкціроўка вучэбна-пазнавальнай дзейнасці навучэнцаў.

Кантрольныя работы (па чатыры ў VIII і IX класах) праводзяцца па тэмах, якія маюць асаблівае значэнне для працягу вывучэння фізікі і з улікам іх прыкладнога характару.

VIII клас: «Разлік колькасці цеплыні пры награванні і астуджэнні. Гарэнне. Плаўленне»; «Электрычнае супраціўленне. Закон Ома»; «Электрычныя з'явы»; «Светлавыя з'явы»;

IX клас: «Раўнамерны і нераўнамерны рух. Складанне скарасцей»; «Рух з паскарэннем»; «Дынаміка»; «Законы захавання».

Колькасць самастойных работ з улікам разнастайнасці іх функцый (арыентацыйная, навучальная, дыягнастычная, функцыя кантролю, развіццёвая, выхаваўчая) вызначае настаўнік.

Чакаемыя вынікі засваення зместу адукацыйнай праграмы базавай адукацыі пры вывучэнні фізікі

Асобасныя вынікі адлюстроўваюць:

перакананасць у магчымасцях пазнання прыроды;

ўсведамленне значнасці беражлівых адносін да навакольнага асяроддзя і рацыянальнага прыродакарыстання;

павагу да творцаў навукі і тэхнікі, бачанне навукі як элемента агульначалавечай культуры.

Метапрадметныя вынікі адлюстроўваюць:

засваенне новых форм вучэбнай дзейнасці: лабараторна-даследчай; праектна-даследчай, семінарскай і іншых;

развіццё ўніверсальных вучэбных дзеянняў (рэгулятыўных, вучэбна-пазнавальных, камунікатыўных) сродкамі фізікі;

развіццё ўменняў працаваць з інфармацыяй, вылучаць у ёй галоўнае; адрозніваць істотныя прыметы з'яў і велічынь ад неістотных; бачыць некалькі варыянтаў рашэння праблемы, выбіраць найбольш аптымальны варыянт.

Прадметныя вынікі адлюстроўваюць:

сфарміраванасць уяўленняў аб аб'ектыўнасці навуковых фізічных ведаў; аб сістэмаўтваральнай ролі фізікі для развіцця іншых навук, тэхнікі і тэхналогій; навуковага светапогляду як выніку вывучэння асноў будовы матэрыі і заканамернасцей фізічных з'яў;

набыццё вопыту прымянення навуковых метадаў пазнання, назірання фізічных з'яў, правядзення вопытаў, простых эксперыментальных даследаванняў, прамых вымярэнняў з выкарыстаннем сучасных вымяральных прыбораў; разуменне непазбежнасці хібнасцей любых вымярэнняў;

усведамленне эфектыўнасці прымянення дасягненняў фізікі і тэхналогій з мэтай рацыянальнага прыродакарыстання;

сфарміраванасць уяўленняў аб рацыянальным выкарыстанні прыродных рэсурсаў і энергіі, аб забруджванні навакольнага асяроддзя як выніку работы машын і механізмаў;

сфарміраванасць уменняў прагназаваць, аналізаваць і ацэньваць наступствы бытавой і вытворчай дзейнасці чалавека з пазіцыі экалагічнай бяспекі.

VIII КЛАС

(2 г на тыдзень, усяго 70 г)

1. Цеплавыя з'явы (19 г)

Унутраная энергія. Работа і цеплаперадача як спосабы змянення ўнутранай энергіі. Колькасць цеплыні. Адзінкі колькасці цеплыні. Віды цеплаперадачы: цеплаправоднасць, канвекцыя, выпраменьванне. Разлік колькасці цеплыні пры награванні і ахаладжэнні. Удзельная цеплаёмістасць рэчыва. Удзельная цеплыня згарання паліва. Эканомія цеплавой энергіі ў быце.

Плаўленне і крышталізацыя. Удзельная цеплыня плаўлення (крышталізацыі).

Выпарэнне і кандэнсацыя. Кіпенне. Удзельная цеплыня параўтварэння (кандэнсацыі).

Франтальныя лабараторныя работы

1. Параўнанне колькасці цеплыні пры цеплаабмене.
2. Вымярэнне ўдзельнай цеплаёмістасці рэчыва.

Дэманстрацыі, доследы, камп'ютарныя мадэлі

Змяненне ўнутранай энергіі цел пры выкананні работы і пры цеплаперадачы.

Цеплаправоднасць цвёрдых цел, вадкасцей і газаў.

Канвекцыя ў вадкасцях і газах.

Выпраменьванне і паглынанне цеплавой энергіі целамі з розным колерам паверхні.

Каларыметр.

Плаўленне і крышталізацыя.

Ахаладжэнне вадкасці пры выпарэнні.

Залежнасць скорасці выпарэння ад роду вадкасці, тэмпературы, плошчы свабоднай паверхні і наяўнасці паветраных патокаў.

Пастаянства тэмпературы кіпення вадкасці пры пастаянным знешнім ціску.

Залежнасць тэмпературы кіпення ад знешняга ціску.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучань павінен:

мець уяўленне:

аб значэнні з'яў цеплаперадачы ў паўсядзённым жыцці;

пастаянстве тэмпературы ў працэсах: плаўленне, крышталізацыя, параўтварэнне, кандэнсацыя;

ведаць і разумець:

сэнс фізічных паняццяў: унутраная энергія; цеплаправоднасць, канвекцыя, выпраменьванне, колькасць цеплыні, удзельная цеплаёмістасць, удзельная цеплыня згарання паліва, удзельная цеплыня плаўлення, тэмпература плаўлення (крышталізацыі), удзельная цеплыня параўтварэння, тэмпература кіпення (кандэнсацыі);

способы змянення ўнутранай энергіі;

умець:

апісваць і тлумачыць фізічныя з'явы: змяненне ўнутранай энергіі рэчыва, розныя віды цеплаперадачы, пераход рэчыва з аднаго агрэгатнага стану ў іншы;

валодаць:

эксперыментальнымі ўменнямі: выкарыстоўваць фізічныя прыборы (тэрмометр, каларыметр) для вымярэння фізічных велічынь: тэмпературы, колькасці цеплыні, удзельнай цеплаёмістасці;

практычнымі ўменнямі: знаходзіць па табліцах значэнні ўдзельнай цеплаёмістасці рэчыва, удзельнай цеплыні згарання паліва, удзельнай цеплыні плаўлення, удзельнай цеплыні параўтварэння; рашаць якасныя, графічныя і разліковыя задачы на вызначэнне колькасці цеплыні ў розных цеплавых працэсах, на прымяненне ўраўнення цеплавога балансу.

2. Электрамагнітныя з'явы (36 г)

Электрызацыя цел. Электрычныя зарады. Узаемадзеянне электрычных зарадаў. Электраскоп.

Састаў атама. Электрон. Пратон. Элементарны зарад. Іоны. Праваднікі і дыэлектрыкі. Электрызацыя праз уплыў.

Электрычнае поле. Напружанне.

Электрычны ток. Крыніцы электрычнага току. Электрычны ланцуг. Сіла і напрамак электрычнага току.

Закон Ома для ўчастка электрычнага ланцуга. Электрычнае супраціўленне. Удзельнае супраціўленне. Паслядоўнае і паралельнае злучэнні праваднікоў.

Работа і магутнасць электрычнага току. Закон Джоўля – Ленца. Выкарыстанне і эканомія электраэнергіі.

Пастаянныя магніты. Узаемадзеянне магнітаў. Магнітнае поле. Магнітнае поле Зямлі. Магнітнае поле току. Электрамагніт.

Франтальныя лабараторныя работы

3. Зборка электрычнага ланцуга і вымярэнне сілы току ў ім.
4. Вымярэнне напружання і супраціўлення правадніка.
5. Вывучэнне паслядоўнага злучэння праваднікоў.
6. Вывучэнне паралельнага злучэння праваднікоў.

Дэманстрацыі, доследы, камп'ютарныя мадэлі

Электрызацыя розных цел.

Два роды зарадаў.

Будова і дзеянне электраскопа.

Узаемадзеянне зараджаных цел.

Праводнасць праваднікоў і дыэлектрыкаў.

Крыніцы току.

Дзеянні электрычнага току.

Амперметр.

Вальтметр.

Залежнасць сілы току ад напружання на ўчастку ланцуга і супраціўлення гэтага ўчастка.

Залежнасць супраціўлення праваднікоў ад іх даўжыні, плошчы папярочнага сячэння і роду рэчыва.

Будова і дзеянне рэастата.

Паслядоўнае і паралельнае злучэнні праваднікоў.

Будова і дзеянне электранагравальных прыбораў.

Плаўкія засцерагальнікі.

Пастаянныя магніты. Узаемадзеянне пастаянных магнітаў.

Дзеянне магнітнага поля Зямлі на магнітную стрэлку.

Компас.

Магнітнае поле правадніка з токам (прамога провада і шпулі).

Электрамагніт. Прымяненне электрамагнітаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучань павінен:

мець уяўленне:

аб электрычным зарадзе, зараджаным целе, правадніку, дыэлектрыку, электрычным полі, магнітным полі;

уласцівасцях электрычнага зараду;

крыніцах электрычнага току;

магнітных палях пастаянных магнітаў і праваднікоў з токам;

будове і прынцыпах дзеяння магнітнага компаса, электрамагніта;

экалагічных аспектах вытворчасці і спажывання электраэнергіі;

ведаць і разумець:

сэнс фізічных паняццяў: электрычны ток, сіла току, напружанне, электрычнае супраціўленне, удзельнае супраціўленне, лініі магнітнага поля;

сэнс фізічных законаў: Ома для ўчастка электрычнага ланцуга, Джоўля – Ленца;

умець:

апісваць і тлумачыць фізічныя з’явы: электрызацыя цел, узаемадзеянне зараджаных цел; цеплавое дзеянне электрычнага току, узаемадзеянне пастаянных магнітаў;

валодаць:

эксперыментальнымі ўменнямі: выкарыстоўваць фізічныя прыборы (амперметр, вальтметр) для вымярэння фізічных велічынь – сілы току, напружання; прадстаўляць вынікі вымярэнняў з дапамогай графікаў і выяўляць на гэтай аснове эмпірычныя залежнасці сілы току ад напружання і супраціўлення ўчастка ланцуга; вызначаць электрычнае супраціўленне, змяняць сілу току з дапамогай рэастата; збіраць прасцейшыя электрычныя ланцугі з паслядоўным і паралельным злучэннямі праваднікоў, вызначаць заканамернасці такіх ланцугоў; вызначаць работу і магутнасць электрычнага току, вызначаць палюсы магніта, напрамак магнітнага поля правадніка з токам;

практычнымі ўменнямі: знаходзіць па табліцах удзельнае супраціўленне праваднікоў; чарціць схемы электрычных ланцугоў; рашаць якасныя, графічныя і разліковыя задачы на вызначэнне сілы электрычнага току, напружання, электрычнага супраціўлення правадніка, супраціўлення пры паслядоўным і паралельным злучэннях праваднікоў, работы і магутнасці электрычнага току з выкарыстаннем формул: сілы электрычнага току, закону Ома для ўчастка электрычнага ланцуга, электрычнага супраціўлення правадніка і сістэмы праваднікоў, злучаных паслядоўна і паралельна; работы і магутнасці электрычнага току, закону Джоўля – Ленца; рашаць прасцейшыя бытавыя задачы: разлічваць кошт электраэнергіі, што спажываецца бытавымі электрапрыборамі, знаходзіць шляхі эканоміі электрычнай энергіі, ацэньваць сілу току ў злучальных правадах пры ўключэнні награвальных прыбораў і выконваць тэхніку бяспекі пры карыстанні электрапрыборамі.

3. Светлавыя з’явы (15 г)

Крыніцы святла. Прамалінейнасць распаўсюджвання святла. Скорасць распаўсюджвання святла.

Адбіццё святла. Закон адбіцця святла. Люстры. Пабудова відарыса прадмета ў плоскім люстры.

Праламленне святла. Лінзы. Фокусная адлегласць і аптычная сіла тонкай лінзы. Пабудова відарысаў у тонкіх лінзах.

Вока як аптычная сістэма. Блізарукасць, дальназоркасць. Карэкцыя зроку.

Франтальныя лабараторныя работы

7. Вымярэнне фокуснай адлегласці і аптычнай сілы збіраючай лінзы.

Дэманстрацыі, доследы, камп'ютарныя мадэлі

Крыніцы святла.
Прамалінейнае распаўсюджванне святла.
Люстраное і дыфузнае адбіццё святла.
Відарыс у плоскім люстры.
Праламленне святла.
Лінзы.
Ход прамянёў у лінзах.
Атрыманне відарысаў з дапамогай лінзаў.
Мадэль вока.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучань павінен:

мець уяўленне:

аб фізічных мадэлях: светлавы прамень, кропкавая крыніца святла, тонкая лінза;

прамалінейным распаўсюджванні святла;

праламленні святла;

ведаць і разумець:

сэнс фізічных паняццяў: фокусная адлегласць, аптычная сіла лінзы, уяўны і сапраўдны відарысы;

сэнс фізічных законаў: прамалінейнага распаўсюджвання святла, адбіцця святла;

фізічныя асновы зроку, карэкцыя зроку;

умець:

апісваць і тлумачыць фізічныя з'явы, якія заснаваны на прамалінейнасці распаўсюджвання святла, законе адбіцця святла: утварэнне ценю, паўценю, люстраное і дыфузнае адбіццё святла;

валодаць:

эксперыментальнымі ўменнямі: атрымліваць відарысы ў плоскім люстры, лінзах; вызначаць фокусную адлегласць і аптычную сілу тонкай збіраючай лінзы;

практычнымі ўменнямі: рашаць якасныя і разліковыя задачы на прымяненне ўласцівасці прамалінейнасці распаўсюджвання святла і закону адбіцця святла; будаваць відарысы ў плоскім люстры і тонкіх лінзах; вылічаць аптычную сілу тонкай лінзы.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Химия»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ХИМИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Содержание учебного предмета «Химия» ориентировано на освоение учащимися компетенций, необходимых для рациональной деятельности в мире веществ и химических превращений на основе знаний о свойствах важнейших веществ, окружающих человека в повседневной жизни, природе, промышленности и понимания сути химических

превращений. Освоение содержания учебного предмета «Химия» предполагает формирование у учащихся понимания роли химии в решении наиболее актуальных проблем, стоящих перед человечеством в XXI веке.

Данная программа предполагает относительную завершенность содержания химического образования на II ступени общего среднего образования. Сущность относительной завершенности содержания химического образования на II ступени общего среднего образования заключается в том, что по окончании IX класса учреждения общего среднего образования выпускник овладеет совокупностью компетенций, которые он будет использовать в жизни, независимо от выбранной профессии, а также дающих возможность продолжить изучение химии на повышенном уровне с целью профессионального самоопределения в областях, связанных с химией.

Компетентностная составляющая содержания химического образования обеспечивается его направленностью на освоение учащимися способов деятельности на основе знаний о свойствах важнейших веществ, окружающих человека в повседневной жизни, природе, промышленности, и понимания сути химических превращений. Особенностью изучения на уровне общего среднего образования является и то, что на материале этого учебного предмета у учащихся должна быть воспитана убежденность в необходимости вести здоровый образ жизни, приобретен опыт химически грамотного использования веществ и материалов, применяемых в быту.

Цель изучения химии на II ступени общего среднего образования – формирование первоначальных системных химических знаний, создающих основу для непрерывного образования и самообразования на последующих этапах обучения; формирование предметных компетенций – знаний, умений, способов и опыта деятельности с учетом специфики химии как фундаментальной естественной науки; формирование социально значимых ценностных ориентаций, включающих общекультурное и личностное развитие учащихся, осознание ценности получаемого химического образования, чувства ответственности и патриотизма, социальную мобильность и способность адаптироваться в разных жизненных ситуациях.

Задачи изучения химии на II ступени общего среднего образования:

усвоение учащимися языка химии, первоначальных знаний о составе, строении, свойствах веществ и закономерностях их превращений; важнейших химических законов и закономерностей для понимания и объяснения свойств веществ и химических явлений;

владение умениями наблюдать химические реакции при проведении химического эксперимента и анализировать результаты наблюдений; осуществлять расчеты на основе химических формул веществ и химических уравнений;

формирование познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей, экологической культуры, мотивации изучения химии как одной из фундаментальных естественных наук;

владение умениями применять полученные знания в целях образования и самообразования, опыта безопасного использования веществ и материалов в повседневной деятельности, обеспечения культуры здорового образа жизни и подготовки учащихся к полноценной жизни в обществе.

Основополагающими при отборе и конструировании содержания учебного предмета «Химия» являются общедидактические принципы научности, доступности, системности и систематичности, историзма, связи обучения с жизнью.

Реализация данных принципов при построении учебного предмета «Химия» на уровне общего среднего образования происходит посредством учета критериев отбора содержания: целостности; научной и практической значимости; соответствия возрастным особенностям учащихся; соответствия внешним условиям социума; соответствия международным стандартам.

Методологической основой отбора и конструирования содержания химического образования на уровне общего среднего образования выступают компетентностный, системно-структурный, интегративный, культурологический и личностно-деятельностный подходы.

Компетентностный подход обеспечивает формирование у учащихся в процессе обучения химии *ключевых* (определяются общим содержанием образования), *общепредметных* (относятся к учебным предметам естественно-научного цикла) и *предметных* (определяются спецификой учебного предмета «Химия») компетенций, а также общекультурной компетентности. При этом особое внимание уделяется формированию у учащихся химических знаний, развитию умений и первоначального опыта творческой деятельности, связанной с химией.

В основе реализации компетентностного подхода в химическом образовании лежат принципы комплексности, преемственности, интегративности, диагностичности и гуманизации.

Системный подход обеспечивает на основе последовательного систематического изучения учебного предмета «Химия» формирование в сознании учащихся систем основных химических понятий, законов, теорий, фактов и методов химической науки. Одновременно он обеспечивает целостность химического образования на разных ступенях общего среднего образования через все организационные формы обучения (урок, факультативное занятие, внеклассная работа), реализуя единые цели, содержание, формы, методы и средства обучения химии в учреждениях общего среднего образования.

Интегративный подход отражает ведущую тенденцию развития современной науки – ее интегративный характер. В химическом образовании на уровне общего среднего образования он предполагает установление внутри- и межпредметных связей как механизмов и средств интеграции. При этом интегративный подход реализуется через вертикальную и горизонтальную интеграции. Вертикальная интеграция обеспечивает преемственность между отдельными разделами и блоками содержания учебного предмета «Химия» через установление внутрипредметных связей. Горизонтальная интеграция осуществляется посредством реализации межпредметных связей химии с другими учебными предметами естественно-научного цикла и математики (внутрицикловая интеграция) и гуманитарного цикла (межцикловая интеграция). В целом интегративный подход способствует формированию у учащихся целостных представлений о химической картине природы как части научной картины мира.

Культурологический подход позволяет рассматривать химическое образование как феномен культуры, а формирование культуры учащихся – как его основную цель. При этом обучение на уровне общего среднего образования должно обеспечить ученика необходимым объемом химических знаний и умений, которые должны войти в багаж каждого образованного человека.

Личностно-деятельностный подход ставит в центр образовательного процесса личность ученика, предполагает создание условий для развития его способностей и возможностей для самореализации, раскрытие индивидуальности личности в процессе выполняемой деятельности. Личностно-деятельностный подход в процессе обучения химии предполагает выполнение таких видов деятельности, которые будут обеспечивать развивающее воздействие на все сферы личности учащихся, способствуя мотивации к изучению химии и повышению качества химического образования на уровне общего среднего образования.

В целом, в процессе обучения химии учащиеся выполняют следующие *виды учебно-познавательной деятельности*:

оперирование химической символикой, терминологией и номенклатурой (химическим языком);

моделирование химических объектов и процессов, а также способов управления ими;

установление причинно-следственных связей, выявление закономерностей, построение графиков на основе применения химических законов и теорий;

наблюдение и выполнение учебного эксперимента, иллюстрирующего химические процессы и закономерности их возникновения и протекания;

получение, распознавание и доказательство состава вещества на основе реального, виртуального и мысленного эксперимента;

проведение количественных расчетов по химическим формулам и уравнениям;

прогнозирование свойств и способов получения веществ на основе их состава и строения, а также областей практического применения веществ на основе их важнейших свойств;

самостоятельный поиск, оценка и использование химической информации из различных источников (учебная и научно-популярная литература, интернет-ресурсы, СМИ, и др.);

освоение опыта практической деятельности с веществами, которые наиболее часто применяются в повседневной жизни человека, используются в промышленности и сельском хозяйстве.

Настоящая учебная программа по учебному предмету «Химия» предназначена для изучения химии в VII–IX классах учреждений общего среднего образования.

Учебная программа составлена в соответствии с учебным планом, который предусматривает для изучения химии: 1 час в неделю (всего 35 часов) в VII классе и 2 часа в неделю (всего 70 часов) в VIII и IX классах.

Химия в VII классе представляет собой пропедевтический курс, рассчитанный на обучение учащихся языку химии, формирование первоначальных химических знаний, знакомство с некоторыми химическими понятиями.

В основе курса VIII–IX классов лежит программа 2012 года, в соответствии с которой в VIII классе изучаются темы, посвященные строению атома и периодическому закону; химической связи; растворам и химии металлов. В IX классе в текущем учебном году будут изучаться химия неметаллов и основы химии органических соединений.

В учебной программе представлены учебные темы и примерное время на их изучение.

В соответствии с принципами компетентностного подхода оценка сформированных компетенций учащихся проводится на основе их знаний, умений и выработанных способов деятельности. В программе имеются разделы «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» для VII, VIII и IX классов. На основе этих требований осуществляется контроль и оценка результатов учебной деятельности учащихся, качества усвоения знаний и уровня сформированности компетенций на основе оценивания практических и письменных контрольных работ.

Для каждой темы в программе определены вопросы, подлежащие изучению, типы расчетных задач, указаны перечни демонстраций, лабораторных опытов, темы практических работ. Учителю дается право замены демонстрационных и лабораторных опытов на другие (равноценные), более доступные в условиях данного учреждения образования. По своему усмотрению учитель может увеличить число демонстрационных опытов.

Указанное в программе количество часов, отведенных на изучение учебных тем, является примерным. Оно может быть перераспределено между темами в разумных пределах (2–4 часа). Резервное время учитель использует по своему усмотрению. Кроме того, возможно изменение последовательности изучения вопросов в рамках отдельной учебной темы при соответствующем обосновании таких изменений.

Содержание учебного предмета

(2 ч в неделю; всего – 70 ч, из них 4 ч – резервное время)

ПОВТОРЕНИЕ ОСНОВНЫХ ВОПРОСОВ КУРСА ХИМИИ VII КЛАССА (5 ч)

Основные классы неорганических соединений, их состав, строение, свойства и применение.

ТЕМА 1. СТРОЕНИЕ АТОМА И СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ХИМИЧЕСКИХ ЭЛЕМЕНТОВ (16 ч)

История классификации химических элементов. Металлы и неметаллы. Понятие об амфотерности. Химические элементы, соединения которых проявляют амфотерные свойства. Понятие о естественных семействах элементов на примере щелочных металлов и галогенов.

Периодический закон и периодическая система химических элементов. Историческая роль Д. И. Менделеева. Структура периодической системы. Периоды. Группы.

Строение атома. Состав атомных ядер. Физический смысл атомного номера химического элемента. Нуклиды и изотопы. Понятие о природе радиоактивности.

Состояние электронов в атоме. Понятие об орбитали. Строение электронных оболочек атомов. Электронное строение атомов элементов первых трех периодов. Физический смысл периодического закона, номера периода и номера группы (для элементов А-групп).

Периодичность изменения свойств атомов химических элементов и их соединений (оксидов, гидроксидов). Характеристика химического элемента по его положению в периодической системе. Роль периодического закона для развития естествознания.

Демонстрации

1. Образцы металлов и неметаллов.
2. Взаимодействие оксида кальция с водой.
3. Взаимодействие оксида углерода(IV) с гидроксидом кальция.
4. Различные типы таблиц периодической системы.

Лабораторные опыты

1. Получение гидроксида цинка и изучение его свойств.

ТЕМА 2. ХИМИЧЕСКАЯ СВЯЗЬ (13 ч)

Химическая связь. Природа химической связи, условия ее образования.

Ковалентная химическая связь. Электронные и структурные формулы веществ. Одинарные и кратные связи.

Электроотрицательность. Неполярная и полярная ковалентная связь. Ионная связь. Металлическая связь. Понятие о межмолекулярном взаимодействии. Кристаллическое состояние вещества: атомные, ионные, металлические и молекулярные кристаллы.

Степень окисления. Определение степени окисления атомов в химических соединениях. Понятие об окислительно-восстановительных реакциях. Окислительно-восстановительные реакции в химии, промышленности, энергетике и природных процессах.

Демонстрации

1. Образцы веществ с ковалентным, ионным и металлическим типом химической связи.
2. Кристаллические решетки хлорида натрия, алмаза, металлов, углекислого газа.

Лабораторные опыты

2. Составление моделей молекул с ковалентным типом химической связи.

ТЕМА 3. РАСТВОРЫ (15 ч)

Однородные и неоднородные смеси веществ и их использование.

Растворы. Вода как универсальный растворитель. Строение молекулы воды.

Растворение твердых, жидких и газообразных веществ в воде. Влияние температуры, давления и степени измельчения растворяемого вещества на процесс растворения.

Качественные и количественные характеристики состава растворов. Концентрированные и разбавленные, насыщенные и ненасыщенные растворы. Массовая доля растворенного вещества.

Электролиты и неэлектролиты. Электролитическая диссоциация. Понятие о сильных и слабых электролитах. Электролитическая диссоциация кислот, оснований и солей.

Реакции ионного обмена. Условия их протекания.

Вода и растворы в жизнедеятельности человека.

Понятие о жесткости воды и способах ее устранения.

Расчетные задачи

1. Вычисление массовой доли и массы растворенного вещества (растворителя).

Демонстрации

1. Суспензии и эмульсии.
2. Зависимость растворимости твердых и газообразных веществ от температуры.
3. Приготовление насыщенного и ненасыщенного растворов соли.
4. Испытание веществ и их растворов на электрическую проводимость.
5. Реакции обмена между растворами электролитов.

Лабораторные опыты

3. Обнаружение ионов водорода и гидроксид-ионов в растворах.
4. Уменьшение жесткости воды.

Практические работы

1. Приготовление раствора с заданной массовой долей растворенного вещества (1 ч).
2. Реакции обмена между растворами электролитов (1 ч).

ТЕМА 4. МЕТАЛЛЫ (17 ч)

Положение металлов в периодической системе химических элементов и особенности электронного строения их атомов.

Физические свойства металлов. Понятие о сплавах. Использование металлов и сплавов в быту и производственной деятельности человека.

Общие химические свойства металлов: взаимодействие с неметаллами, водой, разбавленными кислотами, солями. Ряд активности металлов. Понятие о коррозии металлов, защита металлов от коррозии.

Соединения металлов: основные оксиды, основания, соли. Качественное обнаружение катионов металлов (кальция, бария).

Нахождение металлов в природе. Химические способы получения металлов из их природных соединений: восстановление углеродом, оксидом углерода(II), водородом, металлами. Понятие об электролизе.

Демонстрации

1. Коллекция образцов металлов и сплавов.
2. Взаимодействие металлов с водой, кислородом.
3. Качественные реакции на катионы металлов.

Лабораторные опыты

5. Взаимодействие меди с кислородом.
6. Взаимодействие металлов с растворами кислот.
7. Взаимодействие металлов с растворами солей.
8. Обнаружение ионов кальция в растворе.
9. Ознакомление с образцами природных соединений металлов.

Практические работы

3. Решение экспериментальных задач по теме (1 ч).

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны знать:

понятия:

амфотерность; периодическая система химических элементов (период, группа); относительная атомная масса; строение атома; изотопы; орбиталь; электронный слой; валентные электроны; химическая связь, ковалентная связь (полярная и неполярная); электронная и структурная формулы; электроотрицательность; ион, ионная связь; металлическая связь; межмолекулярное взаимодействие; молекулярное и немолекулярное строение вещества; атомные, ионные, металлические, молекулярные кристаллы; степень окисления; восстановитель, окислитель, восстановление, окисление; смеси; раствор; растворимость вещества; электролиты и неэлектролиты; анион, катион; ионные реакции; ряд активности металлов; сплавы;

закономерности, законы, теории:

периодический закон Д. И. Менделеева; закономерности изменения свойств атомов химических элементов и их соединений по группам и периодам; теория электролитической диссоциации;

величины, единицы, постоянные:

растворимость; массовая доля растворенного вещества.

Учащиеся должны уметь:

называть:

формулировку периодического закона; тип химической связи; катионы и анионы; условия протекания реакций ионного обмена; химические элементы металлы; физические и химические свойства металлов и их соединений; качественные реакции на катионы Ca^{2+} и Ba^{2+};

определять:

тип химической связи в простом веществе; тип химической связи между атомами типичного металла и неметалла, между атомами неметаллов с различными значениями электроотрицательности; вещество-окислитель и вещество-восстановитель по уравнению окислительно-восстановительной реакции;

различать:

вещества с различным типом химической связи по формулам; ионные (полные, сокращенные) и молекулярные уравнения реакций;

составлять:

схемы заполнения электронами электронных слоев атомов химических элементов первых трех периодов периодической системы; уравнения электролитической диссоциации кислот, щелочей, солей; полные и сокращенные ионные уравнения реакций; уравнения реакций, характеризующие химические свойства металлов и способы их получения;

характеризовать:

химические элементы по положению в периодической системе и строению атомов; закономерности изменения свойств химических элементов и образуемых ими соединений (простые вещества, оксиды, гидроксиды) на основе положения в периодической системе; межмолекулярное взаимодействие; раствор; растворитель, растворенное вещество; растворимость; кислоты, щелочи, соли как электролиты; физические и химические свойства металлов; способы получения металлов;

объяснять:

физический смысл атомного номера, номера периода и номера группы (для А-групп); физический смысл периодического закона; закономерности изменения свойств атомов химических элементов для атомов элементов первых трех периодов и А-групп; электропроводность растворов электролитов;

анализировать:

результаты лабораторных опытов, практических работ; учебную информацию;

применять:

изученные понятия и законы при характеристике состава и свойств веществ, химических реакций, способов получения веществ; правила безопасного поведения при обращении с веществами, химической посудой, лабораторным оборудованием и приборами;

обращаться:

с неорганическими веществами, химической посудой, лабораторным оборудованием, приборами;

проводить:

математические вычисления при решении расчетных задач; химический эксперимент;

пользоваться:

учебником; инструкцией по правилам безопасного поведения в химическом кабинете; инструкцией при выполнении химического эксперимента.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Хімія»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Хімія ў сучасным свеце займае важнае месца сярод прыродазнаўчых навук, ва ўсіх галінах жыццядзейнасці чалавека, з’яўляецца неад’емнай часткай сусветнай культуры. Гэтым вызначаецца і роля вучэбнага прадмета «Хімія» ў фарміраванні светапогляду сучаснага чалавека і стэрэатыпаў яго паводзін.

Змест вучэбнага прадмета «Хімія» арыентаваны на засваенне вучнямі культуры рацыянальнай дзейнасці ў свеце рэчываў і хімічных ператварэнняў на аснове ведаў пра ўласцівасці найважнейшых рэчываў, якія акружаюць чалавека ў паўсядзённым жыцці, пра прыроду, прамысловасць і разуменне сутнасці хімічных ператварэнняў. Змест хімічнай адукацыі таксама арыентавана і на фарміраванне ў вучняў разумення ролі хіміі ў вырашэнні найбольш актуальных праблем, якія стаяць перад чалавецтвам у XXI стагоддзі. Ад граматнага вырашэння гэтых праблем залежыць здароўе людзей, узровень іх жыцця і стан навакольнага асяроддзя.

Вывучэнне хіміі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на дасягненне наступных мэт:

развіццё пазнавальных інтарэсаў і інтэлектуальных здольнасцей вучняў;

фарміраванне сістэмы хімічных ведаў і вопыту іх прымянення, якія забяспечваюць агульнакультурнае развіццё асобы;

выхаванне адносін да хіміі як аднаго з фундаментальных кампанентаў прыродазнаўства і элементу агульначалавечай культуры;

забеспячэнне гатоўнасці да адаптацыі ў соцыуме і працягу адукацыі на наступных узроўнях.

Задачы навучання:

засваенне хімічных ведаў на аснове найважнейшых законаў, тэорый, паняццяў для тлумачэння прыродных і тэхнагенных працэсаў;

развіццё ўменняў набываць і практычна выкарыстоўваць веды, назіраць і тлумачыць хімічныя з'явы, праводзіць хімічны эксперымент і разлікі на аснове хімічных формул рэчываў і ўраўнанняў хімічных рэакцый;

фарміраванне навуковага светапогляду вучняў, уяўленняў аб матэрыяльнасці навакольнага свету, значэнні навуковай тэорыі і эксперымента ў яго пазнанні;

фарміраванне перакананасці ў неабходнасці выкарыстання патэнцыялу хіміі для даследавання прыроды, рацыянальнага прыродакарыстання і экалагічна пісьменных паводзін, станоўчых адносін да хіміі як найважнейшага кампаненту агульначалавечай культуры;

фарміраванне культурна развітай асобы, здольнай прымяняць атрыманыя веды ў паўсядзённым жыцці і працоўнай дзейнасці і весці здаровы лад жыцця;

стварэнне ўмоў для развіцця творчых здольнасцей вучняў у працэсе засваення хімічных ведаў і правядзення хімічнага эксперымента, для самастойнага набыцця новых ведаў па хіміі ў адпаведнасці з жыццёвымі патрэбамі, якія ўзнікаюць

Тэарэтычную аснову зместу курса хіміі VIII класа складаюць: вучэнне пра будову атама, перыядычны закон Д. І. Мендзялеева; асноўныя ўяўленні пра хімічныя сувязі; вучэнне пра растворы. Завяршальнай тэмай VIII класа з'яўляецца тэма «Металы».

У курсе IX класа вывучаюцца агульныя звесткі пра неметалы на аснове іх становішча ў перыядычнай сістэме хімічных элементаў. Звесткі пра неметалы канкрэтызаваны на прыкладзе разгляду ўласцівасцей галагенаў, кісларoду, серы, азоту, фосфару, вугляроду і крэмнію як элементаў, якія маюць важнае значэнне ў прыродзе і практычнай дзейнасці чалавека.

Працягам вывучэння хіміі элементаў з'яўляецца раздзел «Арганічныя злучэнні». У ім разглядаюцца прадстаўнікі найважнейшых класаў арганічных злучэнняў: вуглевадароды і іх функцыянальныя вытворныя. У змест раздзела ўключаны таксама звесткі пра высокамалекулярныя злучэнні.

Метадалагічнай асновай зместу курса хіміі для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца пабудова навучальных праграм на аснове прынцыпу інтэграцыі.

Першы этап – унутрыпрадметныя інтэграцыя. Асноўная задача на гэтым этапе – даць вучням цэласнае ўяўленне пра хімію як прыродазнаўчую дысцыпліну, якая адыгрывае важную ролю ў вывучэнні прыроды. Сучасная хімія – навука з адзінымі законамі, тэорыямі, сімволікай.

Другі этап – міжпрадметная інтэграцыя, якая дазваляе на аснове абагульнення атрыманых ведаў з курсаў хіміі, фізікі, матэматыкі, біялогіі, геаграфіі і іншых навук сфарміраваць адзінае разуменне прыродазнаўчай карціны свету.

Трэці этап – інтэграцыя хімічных ведаў з гісторыяй, літаратурай, сусветнай мастацкай культурай. Гэта дазволіць сродкамі вучэбнага прадмета паказаць ролю хіміі ў сацыякультурнай сферы чалавечай дзейнасці.

Структура вучэбнай праграмы. У вучэбнай праграме па хіміі для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі вылучаюцца раздзелы: «Абавязковы змест адукацыі», «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў».

У раздзеле «Абавязковы змест адукацыі» ўказаны аб'ём вучэбнага матэрыялу, прызначанага для абавязковага вывучэння, які размеркаваны па вучэбных тэмах. У праграме вучэбныя тэмы размеркаваны па гадах навучання, для кожнай тэмы вызначаны пытанні, якія павінны быць вывучаны, час на іх вывучэнне, тыпы разліковых задач, пералікі дэманстрацый, лабараторных доследаў і тэмы практычных работ.

Для кожнага года навучання прыведзены раздзел «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў», складзены ў адпаведнасці з патрабаваннямі стандарту вучэбнага прадмета «Хімія».

У адпаведнасці з тыпавым вучэбным планам устаноў агульнай сярэдняй адукацыі ў VIII–IX класах хімія вывучаецца 2 гадзіны ў тыдзень.

VIII КЛАС

(2 гадзіны на тыдзень; усяго – 70 гадзін, з іх 4 гадзіны – рэзервовы час)

Паўтарэнне асноўных пытанняў курса хіміі VII класа (5 гадзін)

Асноўныя класы неарганічных злучэнняў, іх састаў, будова, уласцівасці і выкарыстанне.

Тэма 1. Будова атама і сістэматызацыя хімічных элементаў (16 гадзін)

Гісторыя класіфікацыі хімічных элементаў. Металы і неметалы. Паняцце пра амфатэрнасць. Хімічныя элементы, злучэнні якіх праяўляюць амфатэрныя ўласцівасці. Паняцце пра натуральныя сем'і элементаў на прыкладзе шчолачных металаў і галагенаў.

Перыядычны закон і перыядычная сістэма хімічных элементаў. Гістарычная роля Д. І. Мендзялеева. Структура перыядычнай сістэмы. Перыяды. Групы.

Будова атама. Састаў атамных ядзер. Фізічны сэнс атамнага нумара хімічнага элемента. Ізатопы. Паняцце пра прыроду радыеактыўнасці.

Стан электронаў у атаме. Паняцце пра арбіталь. Будова электронных абалонак атамаў. Электронная будова атамаў элементаў першых трох перыядаў. Фізічны сэнс перыядычнага закону, нумара перыяду і нумара групы (для элементаў А-груп).

Перыядычнасць змянення ўласцівасцей атамаў хімічных элементаў і іх злучэнняў (аксідаў і гідраксідаў). Характарыстыка хімічнага элемента па яго становішчы ў перыядычнай сістэме. Роля перыядычнага закону для развіцця прыродазнаўства.

Дэманстрацыі

1. Узоры металаў і неметалаў.
2. Узаемадзеянне аксіду кальцыю з вадой.
3. Узаемадзеянне аксіду вугляроду (IV) з гідраксідам кальцыю.
4. Разнастайныя тыпы табліц перыядычнай сістэмы.

Лабараторныя доследы

1. Атрыманне гідраксіду цынку і вывучэнне яго ўласцівасцей.

Тэма 2. Хімічная сувязь (13 гадзін)

Хімічная сувязь. Прырода хімічнай сувязі, умовы яе ўтварэння.

Кавалентная хімічная сувязь. Электронныя і структурныя формулы рэчываў. Адзінарныя і кратныя сувязі.

Электраадмоўнасць. Непалярная і палярная кавалентная сувязь. Іонная сувязь. Металічная сувязь. Паняцце пра міжмалекулярнае ўзаемадзеянне. Крышталічны стан рэчыва: атамныя, іонныя, металічныя і малекулярныя крышталі.

Ступень акіслення. Вызначэнне ступені акіслення атамаў у хімічных злучэннях. Паняцце пра акісляльна-аднаўленчыя рэакцыі. Акісляльна-аднаўленчыя рэакцыі ў хіміі, прамысловасці, энергетыцы і прыродных працэсах.

Дэманстрацыі

1. Узоры рэчываў з кавалентным, іонным і металічным тыпам хімічнай сувязі.
2. Крышталічныя рашоткі хларыду натрыю, алмазу, металаў, вуглякіслага газу.

Лабараторныя доследы

2. Складанне мадэлей малекул з кавалентным тыпам хімічнай сувязі.

Тэма 3. Растворы (15 гадзін)

Растворы. Вада як універсальны растваральнік. Будова малекулы вады.

Растварэнне цвёрдых, вадкіх і газападобных рэчываў у вадзе. Уплыў тэмпературы, ціску і ступені драблення рэчыва, якое раствараецца, на працэс растварэння.

Якасныя і колькасныя характарыстыкі саставу растворaў. Канцэнтраваныя і разбаўленыя, насычаныя і ненасычаныя растворы. Масавая доля растворанага рэчыва.

Электраліты і неэлектраліты. Электралітычная дысацыяцыя. Паняцце пра моцныя і слабыя электраліты. Электралітычная дысацыяцыя кіслот, асноў і солей.

Рэакцыі іоннага абмену. Умовы іх працякання.

Вада і растворы ў жыццядзейнасці чалавека.

Паняцце пра жорсткасць вады і спосабы яе ўстаранення.

Разліковыя задачы

1. Вылічэнне масавай долі і масы растворанага рэчыва (растваральніка).

Дэманстрацыі

1. Суспензіі і эмульсіі.
2. Залежнасць растваральнасці цвёрдых і газападобных рэчываў ад тэмпературы.
3. Прыгатаванне насычанага і ненасычанага растворaў солі.
4. Выпрабаванне рэчываў і іх растворaў на электраправоднасць.
5. Рэакцыі абмену паміж растворамі электралітаў.

Лабараторныя доследы

3. Выяўленне іонаў вадароду і гідраксід-іонаў у растворах.
4. Памяншэнне жорсткасці вады.

Практычныя работы

1. Прыгатаванне раствору з зададзенай масавай доляй растворанага рэчыва (1 гадзіна).
2. Рэакцыі абмену паміж растворамі электралітаў (1 гадзіна).

Тэма 4. Металы (17 гадзін)

Становішча металаў у перыядычнай сістэме хімічных элементаў і асаблівасці электроннай будовы іх атамаў.

Фізічныя ўласцівасці металаў. Паняцце пра сплавы. Выкарыстанне металаў і сплаваў у побыце і прамысловай дзейнасці чалавека.

Агульныя хімічныя ўласцівасці металаў: узаемадзеянне з неметаламі, вадой, разбаўленымі кіслотамі, солямі. Рад актыўнасці металаў. Паняцце пра карозію металаў, ахова металаў ад карозіі.

Злучэнні металаў: асноўныя аксіды, асновы, солі. Якаснае выяўленне катыёнаў металаў (кальцыю, барыю).

Знаходжанне металаў у прыродзе. Хімічныя спосабы атрымання металаў з іх прыродных злучэнняў: аднаўленне вугляродам, аксідам вугляроду (II), вадародам, металамі. Паняцце пра электраліз.

Дэманстрацыі

1. Калекцыя ўзораў металаў і сплаваў.
2. Узаемадзеянне металаў з вадой, кіслародам.
3. Якасныя рэакцыі на катыёны металаў.

Лабараторныя доследы

5. Узаемадзеянне медзі з кіслародам.

6. Узаемадзеянне металаў з растворамі кіслот.
7. Узаемадзеянне металаў з растворамі солей.
8. Выяўленне іонаў кальцыю ў растворы.
9. Азнаямленне з узорамі прыродных злучэнняў металаў.

Практычныя работы

3. Рашэнне эксперыментальных задач па тэме (1 гадзіна).

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

паняцці:

амфатэрнасць; перыядычная сістэма хімічных элементаў (перыяд, група); адносная атамная маса; будова атама; ізатопы; арбіталь; электронны слой; валентныя электроны; хімічная сувязь, кавалентная сувязь (палярная і непалярная); электронная і структурная формулы; электраадмоўнасць; іон, іонная сувязь; металічная сувязь; міжмалекулярнае узаемадзеянне; малекулярная і немалекулярная будова рэчыва; атамныя, іонныя, металічныя, малекулярныя крышталі; ступень акіслення; адноўнік, акісляльнік, аднаўленне, акісленне; сумесі; раствор; растваральнасць рэчыва; электраліты і неэлектраліты; аніён, катыён; іонныя рэакцыі; рад актыўнасці металаў; сплавы;

заканамернасці, законы, тэорыі:

перыядычны закон Д. І. Мендзялеева; заканамернасці змянення ўласцівасцей атамаў хімічных элементаў і іх злучэнняў па групах і перыядах; тэорыя электралітычнай дысацыяцыі;

велічыні, адзінкі, пастаянныя:

растваральнасць; масавая доля растворанага рэчыва.

Вучні павінны ў м е ц ь:

называць:

фармулёўку перыядычнага закону; тып хімічнай сувязі; катыёны і аніёны; умовы працякання рэакцый іоннага абмену; хімічныя элементы металы; фізічныя і хімічныя ўласцівасці металаў і іх злучэнняў; якасныя рэакцыі на катыёны: Ca^{2+}, Ba^{2+};

вызначаць:

тып хімічнай сувязі ў простым рэчыве, тып хімічнай сувязі паміж атамамі тыповага металу і неметалу, паміж атамамі неметалаў з рознымі значэннямі электраадмоўнасці; рэчыва-акісляльнік і рэчыва-адноўнік па ўраўненні акісляльна-аднаўленчай рэакцыі;

адрозніваць:

рэчывы з розным тыпам хімічнай сувязі па формулах; іонныя (поўныя і скарочаныя) і малекулярныя ўраўненні рэакцый;

састаўляць:

схемы запаўнення электронамі электронных слаёў атамаў хімічных элементаў першых трох перыядаў перыядычнай сістэмы; ураўненні электралітычнай дысацыяцыі кіслот, шчолачаў, солей; поўныя і скарочаныя іонныя ўраўненні рэакцый; ураўненні рэакцый, якія характарызуюць хімічныя ўласцівасці металаў і спосабы іх атрымання;

характарызаваць:

хімічныя элементы па становішчы ў перыядычнай сістэме хімічных элементаў і будове атамаў; заканамернасці змянення ўласцівасцей хімічных элементаў і ўтвораных імі злучэнняў (простыя рэчывы, аксіды, гідраксіды) на аснове становішча ў перыядычнай сістэме; міжмалекулярнае ўзаемадзеянне; раствор; растваральнік, растворанае рэчыва; растваральнасць; кіслоты, шчолачы, солі як электраліты; фізічныя і хімічныя ўласцівасці металаў; спосабы атрымання металаў;

тлумачыць:

фізічны сэнс атамнага нумара, нумара перыяду і нумара групы (для А-груп); фізічны сэнс перыядычнага закону; заканамернасці змянення ўласцівасцей атамаў хімічных

элементаў для атамаў элементаў першых трох перыядаў і А-груп; электраправоднасць растворaў электралітаў;

аналізаваць:

вынікі лабараторных доследаў, практычных работ; вучэбную інфармацыю;

прымяняць:

вывучаныя паняцці пры характарыстыцы саставу і ўласцівасцей рэчываў, хімічных рэакцый, спосабаў атрымання рэчываў; правілы бяспечных паводзін пры абыходжанні з рэчывамі, хімічным посудам, лабараторным абсталяваннем і прыборамі;

абыходзіцца:

з неарганічнымі рэчывамі, хімічным посудам, лабараторным абсталяваннем, прыборамі;

праводзіць:

матэматычныя вылічэнні пры рашэнні разліковых задач; хімічны эксперымент;

карыстацца:

падручнікам; інструкцыяй па правілах бяспечных паводзін у хімічным кабінеце; інструкцыяй пры выкананні хімічнага эксперымента.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Учебная программа по учебному предмету
«Трудовое обучение. Технический труд»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ТРУДОВОЕ ОБУЧЕНИЕ. ТЕХНИЧЕСКИЙ ТРУД

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Образовательный процесс по учебному предмету «Трудовое обучение. Технический труд» осуществляется по следующим направлениям: в V–VII классах обучение – по новым учебным программам 2017 года, в VIII–IX классах – по учебным программам 2012 года, скорректированным в 2017 году.

Основной *целью* учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в V–VII классах является формирование основ компетентности учащихся в различных сферах трудовой, хозяйственно-бытовой, конструкторско-технологической деятельности, декоративно-прикладного и технического творчества, способствующих социализации личности в современных социально-экономических условиях.

Реализация этой цели предполагает решение *обучающих, развивающих* и *воспитательных задач*:

формирование знаний, умений и навыков в процессе выполнения различных видов учебно-познавательной и трудовой деятельности (технологических операций) по обработке материалов, техническому и художественному творчеству, ремонтным работам в быту;

формирование основ графической и технологической грамотности, умений экономно использовать материалы и соблюдать правила безопасного поведения;

формирование готовности учащихся к профессиональному самоопределению;

развитие познавательных интересов, конструкторско-технологических и творческих способностей, технического и художественного мышления, коммуникативных и организаторских умений в процессе выполнения различных видов трудовой деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, коллективизма, инициативности и самостоятельности, эстетического вкуса, культуры поведения и общения, уважения к мастерству; приобщение к культурным национальным ценностям и традициям.

Содержание учебной программы реализуется в процессе теоретического и практического обучения. Практическое обучение осуществляется в процессе практической деятельности учащихся.

Обучение учебному предмету «Трудовое обучение» на II ступени общего среднего образования базируется на методологических подходах: системно-деятельностном, средовом, личностно-ориентированном, культурологическом, компетентностном.

К основным видам компетенций, формируемых в процессе трудового обучения учащихся, относятся *личностные, метапредметные* и *предметные компетенции.*

Личностные компетенции ориентированы на готовность и способность обучающихся к саморазвитию. К личностным компетенциям относятся:

ценностно-смысловые – способности к ценностному и эмоционально-волевому осуществлению деятельности, принимать знания как ценности; уметь гармонично адаптироваться в современном мире, выбирать ценностные, целевые и смысловые установки для своих действий, самостоятельно выявлять противоречия и принимать решения;

рефлексивно-оценочные – способности осознавать собственные индивидуально-личностные особенности, свое психическое состояние; осуществлять субъективный самоконтроль и самооценку, готовность к самосовершенствованию и саморазвитию;

коммуникативные – способности к организации и продуктивному сотрудничеству в коллективной деятельности, допускать возможность существования у людей различных точек зрения, учитывать их и стремиться к координации различных позиций в сотрудничестве, использовать речь для регуляции своего действия, договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности, адекватно использовать речевые средства для решения различных коммуникативных, организационных и практических задач.

Метапредметные компетенции направлены на овладение обучающимися универсальными учебными действиями (регулятивными, информационными, познавательными), составляющими основу умения учиться. К метапредметным компетенциям относятся:

регулятивные – способности принимать учебную задачу, ставить цели в учебно-технологической и творческой деятельности, планировать свои действия в соответствии с поставленными задачами и условиями их реализации, осуществлять промежуточный и итоговый контроль и оценку учебных действий в соответствии с поставленными задачами и условиями их выполнения, адекватно воспринимать оценку учителя, выполнять учебные действия в теоретической и практической деятельности;

информационные – способности осуществлять поиск, обработку, хранение и передачу необходимой информации в соответствии с уровнем и сложностью решения задач, создания собственного информационного продукта, представлять информацию в разнообразной форме (табличная, графическая, схематическая и др.) для решения задач, строить ответы в устной и письменной форме, ориентироваться на разнообразие способов решения задач, выделять существенную информацию из текстов разных видов;

познавательные – способности осуществлять учебно-познавательную деятельность, анализировать предметы с выделением существенных и несущественных характеристик и элементов, проводить сравнение по заданным критериям, строить рассуждения об изделиях, их строении, свойствах и связях, обобщать, устанавливать аналогии, выполнять проектную деятельность.

Предметные компетенции формируются при освоении учащимися теоретических знаний, практических умений и навыков: рациональное использование учебной и дополнительной технической и технологической информации для проектирования и создания изделий; оценка свойств материалов и областей их применения; ориентация в имеющихся технических средствах и технологиях создания изделий; распознавание

видов, назначения материалов, инструментов и оборудования; планирование технологического процесса; подбор материалов, инструментов и оборудования с учетом характера изделия и технологии его изготовления; проектирование последовательности технологических операций и разработка технологической документации; выполнение технологических операций с соблюдением установленных норм безопасного поведения и др.

Основной целью учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в VIII–IX классах является формирование общетрудовых, технико-технологических знаний, умений, навыков, приобретение опыта трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности.

Реализация этой цели предполагает решение задач:

формирование: теоретических знаний, практических умений и навыков работы в различных сферах трудовой деятельности; основ графической и технологической грамотности; практических умений ведения домашнего хозяйства; навыков безопасного поведения;

развитие творческих, конструкторских способностей и познавательных интересов, технического и художественного мышления, коммуникативных умений, эстетического вкуса в процессе выполнения различных видов деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, коллективизма, инициативности и самостоятельности, культуры поведения и общения, уважения к мастерству; ценностного отношения к народному творчеству.

Содержание учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в V–VII классах представлено инвариантным и вариативным компонентами.

Инвариантный компонент включает следующие разделы: «Обработка древесины», «Обработка металлов», «Ремонтные работы в быту». Содержание инвариантного компонента направлено на последовательное овладение учащимися VII класса отдельными технологическими операциями по ручной и механической обработке древесины и металлов, а также ремонтными работами в быту.

Вариативный компонент содержит темы, отражающие различные виды технического и художественного творчества учащихся. Учителю предоставляется возможность самостоятельно определить вид творчества (один или несколько) в каждом классе или выбрать сквозную тему с V по VII класс. Кроме перечисленных в учебной программе видов технического и художественного творчества учитель может выбрать иной (не указанный в списке) вид творчества с учетом возрастных особенностей и желаний учащихся, состояния материально-технической базы, региональных и местных условий, особенностей и традиций.

Содержание учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в VIII–IX классах представлено двумя содержательными линиями: «Обработка конструкционных материалов» и «Художественное творчество».

Содержательная линия «Обработка конструкционных материалов» включает два раздела «Обработка древесины» и «Обработка металлов», содержание которых направлено на последовательное овладение учащимися технологическими операциями по ручной и механической обработке древесины и металлов.

Содержательная линия «Художественное творчество» включает два раздела «Конструирование» и «Геометрическая резьба по древесине», содержание которых направлено на овладение учащимися основами конструирования и технологией геометрической резьбы по древесине.

Содержание учебной программы предусматривает ознакомление учащихся с оборудованием учебных мастерских и организацией учебных мест для ручной и механической обработки конструкционных материалов; правилами безопасного поведения; изучение видов и основных свойств используемых материалов, их экономное использование; изучение видов инструментов и приспособлений, безопасных методов и приемов их использования; раскрытие содержания, последовательности и приемов выполнения технологических операций; изучение различных видов ремонтных работ в

быту и овладение приемами их выполнения; изучение видов технического и художественного творчества; ознакомление с технологическим процессом; чтение и оформление графической и технологической документации.

После каждого раздела учебной программы установлены требования к уровню подготовки учащихся, которые содержат для V–VII классов перечень знаний (на уровне представления и понимания), умений и навыков (для VIII–IX классов – перечень основных знаний и умений), подлежащих контролю в процессе обучения.

В процессе трудового обучения учителю необходимо использовать межпредметные связи с такими учебными предметами, как физика, биология, химия, математика, информатика и черчение, которые активизируют познавательную деятельность учащихся, развивают их мышление и память при переносе и обобщении знаний из разных предметов.

Формирование теоретических сведений осуществляется в процессе изучения нового материала и при инструктировании учащихся до выполнения ими практических заданий. Все виды учебных занятий по техническому труду носят практико-ориентированный характер. Учебной программой для V–VII классов предусмотрены практические работы, для VIII–IX классов практические задания представлены в виде графических, лабораторных и практических работ. Также для V–VII классов приведены примерные перечни изделий как для индивидуальных, так и для групповых практических работ. Перечень изделий может изменяться и дополняться учителем с учетом желаний и возможностей учащихся, состояния материально-технической базы. Выбор изделий должен обеспечивать возможность динамичного развития формируемых умений учащихся и достижения установленных результатов учебной деятельности учащихся (компетенций).

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН для VIII–IX классов

Название содержательной линии, раздела	Количество часов	
	VIII	IX
Обработка конструкционных материалов	**40*/19****	**18***
Обработка древесины	26/11	10
Обработка металлов	14/8	8
Художественное творчество	**28/15**	**16**
Конструирование	4/2	2
Геометрическая резьба по древесине	24/13	14
Резерв времени	2/ 1	1
ИТОГО	70/35	35

* – количество часов для изучения разделов (тем) в школах;

** – количество часов для изучения разделов (тем) в гимназиях.

Практические умения и навыки, полученные на уроках трудового обучения, рекомендуется развивать на факультативных занятиях и в кружках по соответствующим программам.

В учебной программе для каждого класса учитель имеет право изменить последовательность изучения разделов и тем при условии сохранения целостности системы подготовки учащихся, не нарушая при этом логики изучения курса в целом. В целях повышения эффективности проведения учебных занятий по техническому труду учитель может использовать по своему усмотрению до 15 % учебного времени с учетом местных условий и наличия материально-технической базы мастерской.

Особое внимание в процессе трудового обучения следует обращать на соблюдение учащимися правил безопасного поведения при выполнении работ, противопожарной безопасности и санитарно-гигиенических условий труда в мастерских. Практические работы, предполагающие использование учебного станочного оборудования, должны выполняться с обязательным контролем со стороны учителя.

Инструменты, приспособления и учебное оборудование в мастерских должны соответствовать требованиям соответствующих нормативных документов по охране труда.

Контроль результатов учебной деятельности учащихся проводится в виде устного опроса учащихся, выполнения ими самостоятельных практических работ, тестовых заданий, технологических операций, творческих проектов, изготовления изделий, разработки графической и технологической документации. С учетом процессуального и результативного аспектов деятельности учащихся оценка практических работ должна осуществляться по следующим критериям: организация учебного места; соблюдение правил безопасного поведения; рациональность применения инструментов, приспособлений и оборудования; правильность выполнения технологических операций; уровень самостоятельности и творческий подход в процессе выполнения практической работы; время, затраченное на выполнение практической работы; соответствие изделия (заготовки) чертежу.

ОБРАБОТКА КОНСТРУКЦИОННЫХ МАТЕРИАЛОВ (40/19 ч)

Обработка древесины (26/11 ч)

Строгание и шлифование древесины (наружных цилиндрических поверхностей). Точение древесины (наружных цилиндрических и конических поверхностей)

Учебное место для ручной и механической обработки пиломатериалов и листовых древесных материалов. Правила безопасного поведения.

Пороки древесины: сучки, трещины и др. Экономное использование материалов.

Технология выполнения технологических операций с использованием пиломатериалов и листовых древесных материалов. Виды технологических операций: строгание и шлифование (наружных цилиндрических поверхностей), точение древесины (наружных цилиндрических и конических поверхностей). Инструменты, приспособления и учебное оборудование для ручной и механической обработки древесины. Назначение и устройство токарного станка по обработке древесины. Настройка токарного станка и приемы управления им. Установка и закрепление заготовки на станке. Качество выполнения технологических операций. Правила безопасного поведения.

Профессии в деревообрабатывающей промышленности.

Лабораторные работы. Ознакомление с пороками древесины. Ознакомление с устройством токарного станка.

Практические работы. Чтение и разработка технологических карт на изготовление изделий из пиломатериалов и листовых древесных материалов. Выполнение технологических операций с использованием пиломатериалов и листовых древесных материалов: строгание и шлифование (наружных цилиндрических поверхностей), точение древесины (наружных цилиндрических и конических поверхностей). Установка и закрепление заготовки на станке.

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

пороки древесины: сучки, трещины и др.;

инструменты, приспособления и учебное оборудование для ручной и механической обработки древесины и правила безопасного поведения;

назначение и устройство токарного станка;

***уметь*:**

различать пороки древесины: сучки, трещины и др.;

читать и оформлять графическую документацию на изготовление изделий из пиломатериалов и листовых древесных материалов;

читать и разрабатывать технологические карты на изготовление изделий из пиломатериалов и листовых древесных материалов;

выбирать заготовки из пиломатериалов и листовых древесных материалов с припуском на обработку, экономно использовать материалы;

выполнять технологические операции: строгание и шлифование древесины (наружных цилиндрических поверхностей), точение древесины (наружных цилиндрических и конических поверхностей);

пользоваться инструментами, приспособлениями и учебным оборудованием для ручной и механической обработки древесины, соблюдать правила безопасного поведения;

настраивать токарный станок и управлять им, устанавливать и закреплять заготовки на станке.

Обработка металлов (14/8 ч)

Точение металлов (наружных цилиндрических поверхностей).

Сборка деталей из металлов на заклепках

Учебное место для ручной и механической обработки тонколистового металла, проволоки и сортового проката. Правила безопасного поведения.

Сталь и ее виды. Сортовой прокат, его виды, получение и применение. Экономное использование материалов.

Технология выполнения технологических операций с использованием тонколистового металла, проволоки и сортового проката. Виды технологических операций: точение металлов (наружных цилиндрических поверхностей), сборка деталей из металлов на заклепках. Инструменты и приспособления для ручной и механической обработки металлов. Назначение и устройство токарно-винторезного станка. Настройка токарно-винторезного станка и приемы управления им. Качество выполнения технологических операций. Правила безопасного поведения.

Профессии в металлообрабатывающей промышленности.

Лабораторные работы. Ознакомление с видами сталей. Ознакомление с видами сортового проката. Ознакомление с устройством токарного станка.

Практические работы. Выполнение технологических операций: точение металлов (наружных цилиндрических поверхностей), сборка деталей из металлов на заклепках. Установка и закрепление заготовки и токарных резцов на станке. Подрезание торцов и отрезание заготовок.

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

сталь и ее виды;

понятие «сортовой прокат», виды сортового проката, процессы получения и применения сортового проката;

инструменты, приспособления и учебное оборудование для ручной и механической обработки металлов и правила безопасного поведения;

назначение и устройство токарно-винторезного станка;

***уметь*:**

определять виды стали, сортового проката;

читать и оформлять графическую документацию на изготовление изделий из тонколистового металла, проволоки и сортового проката;

читать и разрабатывать технологические карты на изготовление изделий из тонколистового металла, проволоки и сортового проката;

выбирать заготовки из тонколистового металла, проволоки и сортового проката с припуском на обработку, экономно использовать материалы;

выполнять технологические операции: точение металлов (наружных цилиндрических поверхностей), сборка деталей из металлов на заклепках;

пользоваться инструментами, приспособлениями и учебным оборудованием для ручной и механической обработки металлов; соблюдать правила безопасного поведения;

настраивать токарно-винторезный станок и управлять им; устанавливать и закреплять заготовки и токарные резцы на станке; подрезать торцы и отрезать заготовки.

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ТВОРЧЕСТВО (28/15 ч)

Конструирование (4/2 ч)

Способы конструирования

Художественное конструирование. Свойства композиции изделия: метричность и ритмичность (метр, метрический повтор и ритм, ритмический повтор).

Профессии, связанные с конструированием.

Практическая работа. Чтение и разработка эскизов конструкций и композиций изделий.

Примерный перечень изделий: изделия из плоских и объемных деталей (материал: бумага, картон, древесина, металл), сувенирные изделия и др.

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

способы конструирования;

свойства композиции изделия: метричность и ритмичность.

***уметь*:**

различать и использовать свойства композиции изделия: метричность и ритмичность;

читать и выполнять эскизы конструкций и композиций изделий, оформлять графическую документацию для конструирования и изготовления изделий.

Геометрическая резьба по древесине (24/13 ч)

Понятие о геометрической резьбе по древесине. Элементы геометрической резьбы: прямолинейные (двугранные, трехгранные, четырехгранные) выемки. Узоры геометрической резьбы: треугольники, змейки, звездочки и др. Экономное использование материалов.

Графическая и технологическая документация на изготовление изделий из пиломатериалов с элементами геометрической резьбы.

Учебное место для геометрической резьбы по древесине. Технология геометрической резьбы по древесине: подготовка поверхности заготовки к нанесению рисунка, перевод рисунка на заготовку, резьба по древесине: прямолинейные (двугранные, трехгранные, четырехгранные) выемки; треугольники, змейки, звездочки и др.; шлифование и отделка поверхности заготовки. Инструменты, приспособления и учебное оборудование для геометрической резьбы по древесине. Качество изделий. Правила безопасного поведения.

Профессии, связанные с художественной обработкой материалов.

Графическая работа. Чтение и выполнение эскизов для геометрической резьбы по древесине.

Практические работы. Выполнение геометрической резьбы по древесине: подготовка поверхности заготовки к нанесению рисунка, перевод рисунка на заготовку, резьба по древесине: прямолинейные (двугранные, трехгранные, четырехгранные) выемки; треугольники, змейки, звездочки и др.; шлифование и отделка поверхности заготовки.

Примерный перечень изделий: изделия с элементами геометрической резьбы: разделочные доски, украшения мебели, шкатулки, солонки, сухарницы, вазы, сувениры и др.

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

понятие «геометрическая резьба по древесине», элементы геометрической резьбы: прямолинейные (двугранные, трехгранные, четырехгранные) выемки, узоры геометрической резьбы: треугольники, змейки, звездочки и др.;

инструменты, приспособления и учебное оборудование для геометрической резьбы по древесине и правила безопасного поведения;

***уметь*:**

определять элементы геометрической резьбы: прямолинейные (двугранные, трехгранные, четырехгранные) выемки, узоры геометрической резьбы: треугольники, змейки, звездочки и др.;

читать и выполнять эскизы для геометрической резьбы по древесине;

читать и разрабатывать маршрутные карты на изготовление изделий с элементами геометрической резьбы по древесине;

выбирать заготовки из пиломатериалов с припуском на обработку, экономно использовать материалы;

выполнять геометрическую резьбу по древесине: подготавливать поверхность заготовки к нанесению рисунка, переводить рисунок на заготовку, выполнять резьбу по древесине: прямолинейные (двугранные, трехгранные, четырехгранные) выемки, треугольники, змейки, звездочки и др.;

шлифовать и отделывать поверхность заготовки, проверять качество изделий;

пользоваться инструментами, приспособлениями и учебным оборудованием для геометрической резьбы по древесине, соблюдать правила безопасного поведения.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Адукацыйны працэс па вучэбным прадмеце «Працоўнае навучанне. Тэхничная праца» ажыццяўляецца па наступных кірунках: у V–VII класах па вучэбных праграмах 2017 года, у VIII–IX классах па вучэбных праграмах, скарэктаваных у 2017 годзе.

Асноўнай мэтай вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхничная праца» **ў V–VII класах** з'яўляецца фарміраванне асноў кампетэнтнасці навучэнцаў у розных сферах працоўнай, гаспадарча-бытавой, канструктарска-тэхналагічнай дзейнасці, дэкаратыўна-прыкладной і тэхнічнай творчасці, якія спрыяюць сацыялізацыі асобы ў сучасных сацыяльна-эканамічных умовах.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне навучальных, развіццёвых і выхаваўчых задач:

фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў працэсе выканання розных відаў вучэбна-пазнавальнай і працоўнай дзейнасці (тэхналагічных аперацый) па апрацоўцы матэрыялаў, тэхнічнай і мастацкай творчасці, рамонтным работам у быце;

фарміраванне асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці, уменняў эканомна выкарыстоўваць матэрыялы і выконваць правілы бяспечных паводзін;

фарміраванне гатоўнасці да прафесійнага самавызначэння;

развіццё пазнавальных інтарэсаў, канструктарска-тэхналагічных і творчых здольнасцей, тэхнічнага і мастацкага мыслення, камунікатыўных і арганізатарскіх уменняў у працэсе выканання розных відаў працоўнай дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, калектывізму, ініцыятыўнасці і самастойнасці, эстэтычнага густу, культуры паводзін і зносін; далучэння да культурных нацыянальных каштоўнасцей і традыцый.

Змест вучэбнай праграмы рэалізуецца ў працэсе тэарэтычнага і практычнага навучання. Практычнае навучанне ажыццяўляецца ў працэсе практычнай дзейнасці вучняў.

Навучанне вучэбнаму прадмету «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі базуецца на метадалагічных падыходах: сістэмна-дзейнасным, асяроддзевым, асобасна-арыентаваным, культуралагічным, кампетэнтнасным.

Да асноўных відаў кампетэнцый, якія фарміруюцца ў працэсе працоўнага навучання вучняў, адносяцца *асобасныя, метапрадметныя і прадметныя кампетэнцыі.*

Асобасныя кампетэнцыі арыентаваны на гатоўнасць і здольнасць навучэнцаў да самаразвіцця. Да асобасных кампетэнцый адносяцца:

каштоўнасна-сэнсавыя – здольнасць да каштоўнаснага і эмацыянальна-валявога выкананання дзейнасці, здольнасць прымаць веды як каштоўнасці; уменне гарманічна адаптавацца ў сучасным свеце, выбіраць каштоўнасныя, мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў, самастойна выяўляць супярэчнасці і прымаць рашэнні.

рэфлексіўна-ацэначныя – здольнасць да асэнсавання ўласных індывідуальна-асобасных асаблівасцей, свайго псіхічнага стану, здольнасць ажыццяўляцьсуб'ектыўны самакантроль і самаацэнку, гатоўнасць да самаўдасканалення і развіцця;

камунікатыўныя – здольнасць да арганізацыі і прадуктыўнага супрацоўніцтва ў калектыўнай дзейнасці: дапускаць магчымасць існавання ў людзей розных пунктаў погляду, улічваць розныя пункты погляду і імкнуцца да каардынацыі розных пазіцый падчас супрацоўніцтва; выкарыстоўваць маўленне для рэгуляцыі свайго дзеяння, дамаўляцца і прыходзіць да агульнага рашэння ў сумеснай дзейнасці. Адэкватна выкарыстоўваць маўленчыя сродкі для рашэння розных камунікатыўных, арганізацыйных і практычных задач.

Метапрадметныя кампетэнцыі накіраваны на авалоданне навучэнцамі ўніверсальнымі вучэбнымі дзеяннямі (рэгулятыўнымі, інфармацыйнымі, пазнавальнымі) якія складаюць аснову ўмення вучыцца. Да метапрадметных кампетэнцый адносяцца:

рэгулятыўныя – здольнасць прымаць вучэбную задачу, ставіць мэты ў вучэбна-тэхналагічнай і творчай дзейнасці, планаваць свае дзеянні ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, ажыццяўляць прамежкавы і выніковы кантроль і ацэнку вучэбных дзеянняў ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, адэкватна ўспрымаць ацэнку настаўніка, выконваць вучэбныя дзеянні ў тэарэтычнай і практычнай дзейнасці;

інфармацыйныя – здольнасць ажыцўляць пошук, апрацоўку, захаванне і перадачу неабходнай інфармацыі ў адпаведнасці з узроўнем і складанасць рашэння задач; здольнасць ствараць уласны інфармацыйны прадукт, прадстаўляць інфармацыю ў разнастайнай форме (таблічнай, графічнай, схематычнай і інш.) для рашэння задач, даваць адказы ў вуснай і пісьмовай форме, арыентаваццца на розныя спосабы рашэння задач, выдзяляць істотную інфармацыю з тэкстаў розных відаў;

пазнавальныя – здольнасці ажыццяўляць вучэбна-пазнавальную дзейнасць, аналізаваць прадметы з выдзяленнем істотных і неістотных характарыстык і элементаў, рабіць параўнанне па зададзеных крытэрыях, разважаць аб вырабах, іх будове, уласцівасцях і сувязях, абагульняць, знаходзіць аналогіі, выконваць праектную дзейнасць.

Прадметныя кампетэнцыі фарміруюцца праз асваенне навучэнцамі тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў: рацыянальнае выкарыстанне вучэбнай і дадатковай тэхнічнай і тэхналагічнай інфармацыі для праектавання і стварэння вырабаў; ацэнкі

ўласцівасцей матэрыялаў і галін іх прымянення; арыентацыі ў наяўных тэхнічных сродках і тэхналогіях стварэння выраба; адрознення відаў, прызначэння матэрыялаў, інструментаў і абсталявання; планавання тэхналагічнага працэсу; падбор матэрыялаў, інструментаў і абсталявання з улікам характару вырабу і тэхналогіі яго вырабу; праектавання паслядоўнасці тэхналагічных аперацый і распрацоўка тэхналагічнай дакументацыі; выкананне тэхналагічных аперацый з захаваннем устаноўленых норм бяспекі паводзін і інш.).

Мэтай прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» **ў VIII–IX класах** з'яўляецца фарміраванне агульнапрацоўных, тэхніка-тэхналагічных ведаў, уменняў, навыкаў набыццё вопыту працоўнай, гаспадарча-бытавой дзейнасці.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне **задач**:

фарміраванне тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў работы ў розных галінах працоўнай дзейнасці; асноў асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці; практычных уменняў вядзення дамашняй гаспадаркі, навыкаў бяспекі паводзін;

развіццё творчых, канструктарскіх здольнасцей і пазнавальных інтарэсаў, тэхнічнага і мастацкага мыслення, камунікатыўных уменняў, эстэтычнага густу ў працэсе выканання розных відаў дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, калектывізму, ініцыятыўнасці і самастойнасці, культуры паводзін і зносін, павагі да майстэрства, каштоўнасных адносін да народнай творчасці.

Змест вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» ў V–VII класах прадстаўлены інварыянтным і варыятыўным кампанентамі.

Інварыянтны кампанент уключае наступныя раздзелы: «Апрацоўка драўніны», «Апрацоўка металаў», «Рамонтныя работы ў быце». Змест інварыянтнага кампанента накіраваны на паслядоўнае авалоданне вучнямі VII класа асобнымі тэхналагічнымі аперацыямі па ручной і механічнай апрацоўцы драўніны і металаў, а таксама рамонтнымі работамі ў быце.

Варыятыўны кампанент утрымлівае тэмы, якія адлюстроўваюць розныя віды тэхнічнай і мастацкай творчасці вучняў. Настаўніку даецца магчымасць самастойна вызначыць від творчасці (адзін або некалькі) у кожным класе ці выбраць скразную тэму з V па VII клас. Акрамя пералічаных у вучэбнай праграме відаў тэхнічнай і мастацкай творчасці, настаўнік можа выбраць іншы (не паказаны ў спісе) від творчасці з улікам узроставых асаблівасцей і пажаданняў вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы, рэгіянальных і мясцовых умоў, асаблівасцей і традыцый.

Змест вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» ў VIII–IX класах прадстаўлены двума зместавымі лініямі: «Апрацоўка канструкцыйных матэрыялаў» і «Мастацкая творачасць».

Зместавая лінія «Апрацоўка канструкцыйных матэрыялаў» уключае два раздзелы «Апрацоўка драўніны», «Апрацоўка металаў», змест якіх накіраваны на паслядоўнае авалоданне вучнямі тэхналагічнымі аперацыямі па ручной і механічнай апрацоўцы драўніны і металаў.

Зместавая лінія «Мастацкая творчасць» уключае два раздзелы «Канструяванне» і «Геаметрычная разьба па драўніне», змест якіх накіраваны на авалоданне вучнямі асновамі канструявання і тэхналогіей геаметрычнай разьбы па драўніне.

Змест вучэбнай праграмы прадугледжвае азнаямленне вучняў з абсталяваннем вучэбных майстэрняў і арганізацыяй вучэбных месцаў для ручной і механічнай апрацоўкі канструкцыйных матэрыялаў; правіламі бяспечных паводзін; вывучэнне відаў і асноўных уласцівасцей матэрыялаў, іх эканомнае выкарыстанне; вывучэнне відаў інструментаў і прылад, бяспечныя метады і прыёмы іх выкарыстання; раскрыццё зместу, паслядоўнасці і прыёмаў выканання тэхналагічных аперацый; вывучэнне разнастайных відаў рамотных работ у быце і авалодванне прыёмамі іх выканання, вывучэнне відаў тэхнічнай і мастацкай творчасці; азнаямленне з тэхналагічным працэсам, чытанне і афармленне графічнай і тэхналагічнай дакументацыі.

Пасля кожнага раздзела вучэбнай праграмы прыведзены асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў, якія ўтрымліваюць для V–VII класаў пералік ведаў (на ўзроўнях уяўлення і разумення), уменняў і навыкаў (для VIII–IX класаў пералік асноўных ведаў і ўменняў), якія падлягаюць кантролю ў працэсе навучання на занятках.

У працэсе працоўнага навучання настаўніку неабходна выкарыстоўваць міжпрадметныя сувязі з такімі вучэбнымі прадметамі, як фізіка, біялогія, хімія, матэматыка, інфарматыка і чарчэнне, якія актывізуюць пазнавальную дзейнасць вучняў, развіваюць іх мысленне і памяць пры пераносе і абагульненні ведаў з розных прадметаў.

Фарміраванне тэарэтычных звестак ажыццяўляецца ў працэсе вывучэння новага матэрыялу і пры інструктаванні вучняў перад выкананнем імі практычных заданняў. Усе віды вучэбных заняткаў па тэхнічнай працы носяць практыкаарыентаваны характар. Вучэбнай праграмай для V–VII класаў прадугледжаны практычныя работы, для VIII–IX класаў практычныя заданні прадстаўлены ў выглядзе графічных, лабараторных і практычных работ. Таксама для V–VII класаў прыведзены прыкладныя пералікі вырабаў як для індывідуальных, так і для групавых практычных работ. Пералік вырабаў можа змяняцца і дапаўняцца настаўнікам з улікам пажаданняў і магчымасцей вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы. Выбар вырабу павінен забяспечваць магчымасць дынамічнага развіцця ўменняў вучняў і забяспечваць магчымасць дасягнення ўстаноўленых вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў (кампетэнцый).

Тэматычны план

для V–VII класаў

№ п/п	Назва раздзелаў	Колькасць гадзін		
		V	VI	VII
ИНВАРЫЯНТНЫ КАМПАНЕНТ				
I	Апрацоўка драўніны	17*/17**	36/18	28/14
II	Апрацоўка металаў	8/8	16/8	24/12
III	Рамонтныя работы ў быце	**3/3**	**4/2**	**4/2**
ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ***				
	Тэхнічная творчасць: Пачатковае мадэліраванне Аўтамадэліраванне Авіямадэліраванне Суднамадэліраванне Канструяванне **і інш.** *Мастацкая апрацоўка матэрыялаў:* Выпальванне па драўніне Аплікацыя з саломкі Пляценне з саломкі Аплікацыя і пляценне з бярозы Прапільная разьба па драўніне Контурная разьба па драўніне Геаметрычная разьба па драўніне Драўляная мазаіка (інтарсія) Лясная скульптура **і інш.**	6/6	12/6	12/6
	Рэзерв часу	1/1	2/1	2/1
	Усяго	35/35	70/35	70/35

* – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у школах;

** – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у гімназіях;

*** – паслядоўнасць і выбар колькасці тэм на вывучэнне раздзелаў варыятыўнай часткі ў кожным класе ажыццяўляецца настаўнікам самастойна на падставе пажаданняў вучняў, рэгіянальных асаблівасцей і традыцый.

для VIII–IX классов

№ п/п	Назва зместавай лініі, раздзела	Колькасць гадзін	
		VIII	IX
I	**Апрацоўка канструкцыйных матэрыялаў**	**40*/19****	18*
1	Апрацоўка драўніны	26/11	10
2	Апрацоўка металаў	14/8	8
II	**Мастацкая творачасць**	**28/15**	16
1	Канструяванне	4/2	2
2	Геаметрычная разьба па драўніне	24/13	14
	Рэзерв часу	2/ 1	1
	Усяго	70/35	35

* – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у школах;

** – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у гімназіях.

Практычня ўменні і навыкі, атрыманыя на ўроках працоўнага навучаннія, рэкамендуецца развіваць на факультатыўных занятках і кружках па адпаведных праграмах.

У вучэбнай праграме для кожнага класа настаўнік мае права змяніць паслядоўнасць вывучэння раздзелаў і тэм пры ўмове захавання суцэльнай сістэмы падрыхтоўкі вучняў, не парушая пры гэтым логікі вывучэння курса ў цэлым. У мэтах павышэння эфектыўнасці правядзення вучэбных заняткаў па тэхнічнай працы настаўнік можа выкарыстаць па сваім меркаванні да 15 % вучэбнага часу з улікам мясцовых умоў і наяўнасці матэрыяльна-тэхнічнай базы майстэрні.

Асаблівую ўвагу ў працэсе працоўнага навучання трэба звяртаць на выкананнне вучнямі правілаў бяспечных паводзін пры выкананні работ, супрацьпажарнай бяспекі і санітарна-гігіенічных умоў працы ў майстэрнях. Практычныя работы, якія прадугледжваюць выкарыстанне вучэбнага станочнага абсталявання, павінны выконвацца пад абавязковым кантролем з боку настаўніка.

Інструменты, прылады і вучэбнае абсталяванне ў майстэрнях павінны адпавядаць патрабаванням адпаведных нарматыўных дакументаў па ахове працы.

Кантроль вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў праводзіцца ў выглядзе вуснага апытання вучняў, выканання імі самастойных і практычных работ, тэставых заданняў, тэхналагічных аперацый, творчых праектаў, стварэння вырабаў, распрацоўкі графічнай і тэхналагічнай дакументацыі. З улікам працэсуальнага і выніковага аспектаў дзейнасці вучняў ацэнка практычных работ павінна ажыццяўляцца па наступных крытэрыях: арганізацыя працоўнага месца, захаванне правілаў бяспечных паводзін, рацыянальнасць прымянення інструментаў, прыстасаванняў і абсталявання; правільнасць выканання тэхналагічных аперацый, узровень самастойнасці і творчы падыход у працэсе выканання практычнай работы, час, які затрачаны на выкананне практычнай работы, адпаведнасцю вырабу (загатоўкі) чарцяжу.

VIII КЛАС
АПРАЦОЎКА КАНСТРУКЦЫЙНЫХ МАТЭРЫЯЛАЎ (40/19 гадзін)

Апрацоўка драўніны (26/11 гадзін)

Струганне і шліфаванне драўніны (вонкавых цыліндрычных паверхняў).
Тачэнне драўніны (вонкавых цыліндрычных і канічных паверхняў)

Вучэбнае месца для ручной і механічнай апрацоўкі піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў. Правілы бяспечных паводзін.

Заганы драўніны: сучкі, трэшчыны і інш. Эканомнае выкарыстанне матэрыялаў.

Тэхналогія выканання тэхналагічных аперацый з выкарыстаннем піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў. Віды тэхналагічных аперацый: струганне і шліфаванне драўніны (вонкавых цыліндрычных паверхняў), тачэнне драўніны (вонкавых цыліндрычных і канічных паверхняў). Інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для ручной і механічнай апрацоўкі драўніны. Прызначэнне і устройства такарнага станка па апрацоўцы драўніны. Настройка такарнага станка і прыёмы кіравання ім. Установка і замацаванне загатоўкі на станку. Якасць выканання тэхналагічных аперацый. Правілы бяспечных паводзін.

Прафесіі ў дрэваапрацоўчай прамысловасці.

Лабараторныя работы. Азнаямленне з заганамі драўніны. Азнаямленне з устройствам такарнага станка.

Практычныя работы. Чытанне і распрацоўка тэхналагічных карт на выкананне вырабаў з піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў. Выкананне тэхналагічных аперацый з выкарыстаннем піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў: струганне і шліфаванне драўніны (вонкавых цыліндрычных паверхняў), тачэнне драўніны (вонкавых цыліндрычных і канічных паверхняў). Установка і замацаванне загатоўкі на станку.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны ведаць:

заганы драўніны: сучкі, трэшчыны і інш.;

інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для ручной і механічнай апрацоўкі драўніны і правілы бяспечных паводзін;

прызначэнне і устройства такарнага станка;

Вучні павінны ўмець:

адрозніваць заганы драўніны: сучкі, трэшчыны і інш.;

чытаць і афармляць графічную дакументацыю на выкананне вырабаў з піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў;

чытаць і распрацоўваць тэхналагічныя карты на выкананне вырабаў з піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў;

выбіраць загатоўкі з піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў з прыпускам на апрацоўку, эканомна выкарыстоўваць матэрыялы;

выконваць тэхналагічныя аперацыі: струганне і шліфаванне драўніны (вонкавых цыліндрычных паверхняў), тачэнне драўніны (вонкавых цыліндрычных і канічных паверхняў);

карыстацца інструментамі, прыладамі і вучэбным абсталяваннем для ручной і механічнай апрацоўкі драўніны; выконваць правілы бяспечных паводзін;

настройваць такарны станок і кіраваць ім; устанаўліваць і замацоўваць загатоўкі на станку.

Апрацоўка металаў (14/8 гадзін)

Тачэнне металаў (вонкавых цыліндрычных паверхняў).

Зборка дэталей з металаў на заклёпках

Вучэбнае месца для ручной і механічнай апрацоўкі тонкаліставога металу, дроту і сартавога пракату. Правілы бяспечных паводзін.

Сталь і яе віды. Сартавы пракат, яго віды, атрыманне і прымяненне. Эканомнае выкарыстанне матэрыялаў.

Тэхналогія выканання тэхналагічных аперацый з выкарыстаннем тонкаліставога металу, дроту і сартавога пракату. Віды тэхналагічных аперацый: тачэнне металаў (вонкавых цыліндрычных паверхняў), зборка дэталей з металу на заклёпках. Інструменты і прыстасаванні для ручной і механічнай апрацоўкі металаў. Прызначэнне і устройства такарна-вінтарэзнага станка. Настройка такарна-вінтарэзнага станка і приёмы кіравання ім. Якасць выканання тэхналагічных аперацый. Правілы бяспечных паводзін.

Прафесіі ў металаапрацоўчай прамысловасці.

Лабараторныя работы. Азнаямленне з відамі сталі. Азнаямленне з відамі сартавога пракату. Азнаямленне з устройствам такарнага станка.

Практычныя работы. Выкананне тэхналагічных аперацый: тачэнне металаў (вонкавых цыліндрычных паверхняў), зборка дэталей з металу на заклёпках. Установка і замацаванне загатоўкі і такарных разцоў на станку. Падразанне тарцоў і адразанне загатовак.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны ведаць:

сталь і яе віды;

паняцце «сартавы пракат»; віды сартавога пракату; працэсы атрымання і прымянення сартавога пракату;

інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для ручной і механічнай апрацоўкі металаў і правілы бяспечных паводзін;

прызначэнне і устройства такарна-вінтарэзнага станка;

Вучні павінны ўмець:

вызначаць віды сталі; сартавога пракату;

чытаць і афармляць графічную дакументацыю на выкананне вырабаў з тонкаліставога металу, дроту і сартавога пракату;

чытаць і распрацоўваць тэхналагічныя карты на выкананне вырабаў з тонкаліставога металу, дроту і сартавога пракату;

выбіраць загатоўкі з тонкаліставога металу, дроту і сартавога пракату з прыпускам на апрацоўку, эканомна выкарыстоўваць матэрыялы;

выконваць тэхналагічныя аперацыі: тачэнне металаў (вонкавых цыліндрычных паверхняў), зборка дэталей з металу на заклёпках;

карыстацца інструментамі, прыстасаваннямі і вучэбным абсталяваннем для ручной і механічнай апрацоўкі металаў; выконваць правілы бяспечных паводзін;

настройваць такарна-вінтарэзны станок і кіраваць ім; устанаўліваць і замацоўваць загатоўкі і такарныя разцы на станку; падразаць тарцы і адразаць загатоўкі.

МАСТАЦКАЯ ТВОРЧАСЦЬ (28/15 гадзін)

Канструяванне (4/2 гадзін)

Спосабы канструявання.

Мастацкае канструяванне. Уласцівасці кампазіцыі вырабу: метрычнасць і рытмічнасць (метр, метрычны паўтор і рытм, рытмічны паўтор).

Прафесіі, якія звязаны з канструяваннем.

Практычная работа. Чытанне і выкананне эскізаў канструкцый і кампазіцый вырабаў.

Прыкладны пералік вырабаў. Вырабы з плоскіх і аб’ёмных дэталей (матэрыял: папера, кардон, драўніна, метал); сувенірныя вырабы і інш.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны ведаць:

спосабы канструявання;

уласцівасці кампазіцыі вырабу: метрычнасць і рытмічнасць;

Вучні павінны ўмець:

адрозніваць і выкарыстоўваць уласцівасці кампазіцыі вырабу: метрычнасць і рытмічнасць;

чытаць і выконваць эскізы канструкцый і кампазіцый вырабаў; афармляць графічную дакументацыю для канструявання і выканання вырабаў;

Геаметрычная разьба па драўніне (24/13 гадзін)

Паняцце пра геаметрычную разьбу па драўніне. Элементы геаметрычнай разьбы: прамалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя) выемкі. Узоры геаметрычнай разьбы: трохвугольнікі, змейкі, зорачкі і інш. Эканомнае выкарыстанне матэрыялаў.

Графічная і тэхналагічная дакументацыя на выкананне вырабаў з піламатэрыялаў з элементамі геаметрычнай разьбы.

Вучэбнае месца для геаметрычнай разьбы па драўніне. Тэхналогія геаметрычнай разьбы па драўніне: падрыхтоўка паверхні загатоўкі да нанясення малюнка, перавод малюнка на загатоўку, разьба па драўніне: прамалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя) выемкі; трохвугольнікі, змейкі, зорачкі і інш.; шліфаванне і аздабленне паверхні загатоўкі. Інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для геаметрычнай разьбы па драўніне. Якасць вырабаў. Правілы бяспечных паводзін.

Прафесіі, якія звязаны з мастацкай апрацоўкай матэрыялаў.

Графічная работа. Чытанне і выкананне эскізаў для геаметрычнай разьбы па драўніне.

Практычныя работы. Выкананне геаметрычнай разьбы па драўніне: падрыхтоўка паверхні загатоўкі да нанясення малюнка, перавод малюнка на загатоўку, разьба па драўніне: прамалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя) выемкі; трохвугольнікі, змейкі, зорачкі і інш.; шліфаванне і аздабленне паверхні загатоўкі.

Прыкладны пералік вырабаў. Вырабы з элементамі геаметрычнай разьбы: апрацоўчыя дошкі, аздабленне мэблі, шкатулки салянкі, сухарніцы, вазы, сувеніры і інш.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

паняцце «геаметрычная разьба на драўніне»; элементы геаметрычнай разьбы: прамалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя) выемкі; узоры геаметрычнай разьбы: трохвугольнікі, змейкі, зорачкі і інш.;

інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для геаметрычнай разьбы па драўніне і правілы бяспечных паводзін;

Вучні павінны ў м е ц ь:

вызначаць элементы геаметрычнай разьбы: прамалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя) выемкі; узоры геаметрычнай разьбы: трохвугольнікі, змейкі, зорачкі і інш.;

чытаць і выконваць эскізы для геаметрычнай разьбы па драўніне;

чытаць і распрацоўваць маршрутныя карты на выкананне вырабаў з элементамі геаметрычнай разьбы па драўніне;

выбіраць загатоўкі з піламатэрыялаў з прыпускам на апрацоўку, эканомна выкарыстоўваць матэрыялы;

выконваць геаметрычную разьбу па драўніне: падрыхтоўваць паверхню загатоўкі да нанясення малюнка, пераводзіць малюнак на загатоўку, выконваць разьбу па драўніне: прамалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя) выемкі; трохвугольнікі, змейкі, зорачкі і інш.; шліфаваць і аздабляць паверхню загатоўкі; правяраць якасць вырабаў;

карыстацца інструментамі, прыстасаваннямі і вучэбным абсталяваннем для геаметрычнай разьбы па драўніне; выконваць правілы бяспечных паводзін.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Учебная программа по учебному предмету
«Трудовое обучение. Обслуживающий труд»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ТРУДОВОЕ ОБУЧЕНИЕ. ОБСЛУЖИВАЮЩИЙ ТРУД

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Образовательный процесс по учебному предмету «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» осуществляется по следующим направлениям: в V–VII классах обучение – по новым учебным программам 2017 года, в VIII–IX классах – по учебным программам 2012 года, скорректированным в 2017 году.

Основной целью учебного предмета «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» в V–VII классах является формирование основ компетентности учащихся в различных сферах трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности, декоративно-прикладного творчества, способствующей социализации личности в современных социально-экономических условиях.

Реализация этой цели предполагает решение *обучающих, развивающих и воспитательных задач:*

формирование знаний, умений и навыков в процессе выполнения различных видов учебно-познавательной и трудовой деятельности (технологических операций) по обработке материалов и приготовлению пищи, ведению домашнего хозяйства, декоративно-прикладному творчеству, домоводству, выращиванию растений;

формирование основ графической и технологической грамотности, умений экономно использовать материалы и соблюдать правила безопасного поведения; готовности к профессиональному самоопределению;

развитие познавательных интересов и самостоятельности, творческих, конструкторских способностей, технического и художественного мышления, коммуникативных и организаторских умений в процессе выполнения различных видов деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, инициативности и самостоятельности, эстетического вкуса, культуры поведения и общения; приобщение к культурным национальным ценностям и традициям.

Содержание учебной программы реализуется в процессе теоретического и практического обучения. Практическое обучение осуществляется в процессе выполнения учащимися практических работ.

Обучение учебному предмету «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» на II ступени общего среднего образования базируется на следующих методологических подходах: системно-деятельностном, средовом, личностно ориентированном, культурологическом, компетентностном.

К основным видам компетенций, формируемых в процессе трудового обучения учащихся, относятся *личностные, метапредметные и предметные компетенции.*

Личностные компетенции ориентированы на готовность и способность обучающихся к саморазвитию. К личностным компетенциям относятся:

ценностно-смысловые – способность к ценностному и эмоционально-волевому осуществлению деятельности, способность принимать знания как ценности; умение гармонично адаптироваться в современном мире, выбирать ценностные, целевые и

смысловые установки для своих действий, самостоятельно выявлять противоречия и принимать решения;

рефлексивно-оценочные – способность к осознанию собственных индивидуально-личностных особенностей, своего психического состояния; способность осуществлять субъективный самоконтроль и самооценку, готовность к самосовершенствованию и саморазвитию;

коммуникативные – способность к организации и продуктивному сотрудничеству в коллективной деятельности: допускать возможность существования у людей различных точек зрения, учитывать разные точки зрения и стремиться к координации различных позиций в сотрудничестве; использовать речь для регуляции своего действия, договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности, адекватно использовать речевые средства для решения различных коммуникативных, организационных и практических задач.

Метапредметные компетенции направлены на овладение обучающимися универсальными учебными действиями (регулятивными, информационными, познавательными), составляющими основу умения учиться. К метапредметным компетенциям относятся:

регулятивные – способности принимать учебную задачу, ставить цели в учебно-технологической и творческой деятельности, планировать свои действия в соответствии с поставленными задачами и условиями их реализации, осуществлять промежуточный и итоговый контроль и оценку учебных действий в соответствии с поставленными задачами и условиями их выполнения, адекватно воспринимать оценку учителя, выполнять учебные действия в теоретической и практической деятельности;

информационные – способность осуществлять поиск, обработку, хранение и передачу необходимой информации в соответствии с уровнем и сложностью решения задач; способность создавать собственный информационный продукт, представлять информацию в разнообразной форме (табличная, графическая, схематическая и др.) для решения задач, строить ответы в устной и письменной форме, ориентироваться на разнообразие способов решения задач, выделять существенную информацию из текстов разных видов;

познавательные – способности осуществлять учебно-познавательную деятельность, анализировать предметы с выделением существенных и несущественных характеристик и элементов, проводить сравнение по заданным критериям, строить рассуждения об изделиях, их строении, свойствах и связях, обобщать, устанавливать аналогии, выполнять проектную деятельность.

Предметные компетенции формируются при освоении учащимися теоретических знаний, практических умений и навыков: рациональное использование учебной и дополнительной технологической информации для проектирования и создания изделий; оценка свойств материалов и областей их применения; ориентация в технологиях создания изделий; распознавание видов, назначения материалов, инструментов и оборудования; планирование технологического процесса; подбор материалов с учетом характера изделия и технологии; подбор инструментов и оборудования с учетом требований технологии изготовления изделия; проектирование последовательности технологических операций и составление технологической документации; выполнение технологических операций с соблюдением установленных норм правил безопасного поведения, работы и др.

Целью предмета «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» в VIII–IX классах является формирование общетрудовых, технико-технологических знаний, умений, навыков, приобретение опыта трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности.

Реализация этой цели предполагает решение задач:

формирование теоретических знаний, практических умений и навыков работы в различных сферах трудовой деятельности; основ графической и технологической грамотности; практических умений ведения домашнего хозяйства; навыков безопасного поведения;

развитие творческих, конструкторских способностей и познавательных интересов, художественного мышления, коммуникативных умений, эстетического вкуса в процессе выполнения различных видов деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, коллективизма, инициативности и самостоятельности, культуры поведения и общения, уважения к мастерству; ценностного отношения к народному творчеству.

Содержание учебного предмета «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» представлено инвариантным и вариативным компонентами.

Инвариантный компонент включает разделы: «Основы приготовления пищи», «Основы изготовления швейных изделий», «Основы домоводства», «Основы выращивания растений».

Все разделы программы содержат теоретический и практический блоки. Учебный материал для V–VII классов структурирован в логической последовательности для изучения. Определены виды практических работ для каждой темы, содержание которых направлено на формирование умений и навыков, необходимых в повседневной жизни.

При изучении раздела *«Основы приготовления пищи»* закладываются основы культуры питания. Особое внимание следует обратить на изучение основных сведений о пищевых продуктах, выбор продуктов питания, определение их доброкачественности и условий хранения; на изучение технологии приготовления блюд и напитков с использованием кухонных принадлежностей, столовых приборов, посуды, инструментов и оборудования. Содержание темы «Белорусская национальная кухня» направлено на возрождение и сохранение кулинарных традиций национальной кухни.

Содержание раздела *«Основы изготовления швейных изделий»* направлено на освоение основ проектирования, изготовления и ухода за изделиями из текстильных материалов.

Содержание раздела *«Основы домоводства»* формирует культуру быта. У учащихся должны быть сформированы знания, необходимые хозяйке для обеспечения комфорта и уюта в доме. Категория общих сведений и понятий содействует возрождению и сохранению семейных и национальных культурных традиций. При изучении данного раздела, планируя выбор изделия, возможно использование часов и тем вариативной части учебной программы. При изучении тем раздела допустимо ознакомление с возможностями использования компьютерных программ для наглядной визуализации проектирования интерьера на различных этапах его разработки.

Раздел *«Основы выращивания растений»* изучается в учреждениях общего среднего образования, имеющих учебно-опытный участок. Темы раздела направлены на формирование знаний об ассортименте растений, особенностях их выращивания и правилах по уходу за ними. Раздел «Основы выращивания растений» в VIII–IX классах имеет 2 варианта. Учителем выбирается один из них в зависимости от видов растений, выращиваемых на учебно-опытном участке учреждения общего среднего образования.

После каждого раздела учебной программы установлены и приведены требования к уровню подготовки учащихся, которые содержат для V–VII классов перечень знаний (на уровне представления и понимания), умений и навыков (для VIII–IX классов перечень основных знаний и умений), подлежащих контролю в процессе обучения.

Вариативный компонент охватывает различные виды декоративно-прикладного творчества и направлен главным образом на ознакомление и приобщение учащихся к народному творчеству. Учитель может самостоятельно определить вид творчества (один или несколько) в каждом классе или выбрать сквозную тему с V по IX класс. Кроме перечисленных в учебной программе видов декоративно-прикладного творчества, учителю предоставляется возможность выбора иного (не указанного в списке) вида творчества с учетом возрастных особенностей и желаний учащихся, состояния материально-технической базы, региональных и местных условий, особенностей и традиций.

В процессе трудового обучения учителю необходимо использовать межпредметные связи, которые активизируют познавательную деятельность учащихся, развивают их

мышление и память при переносе и обобщении знаний из разных предметов. На уроках обслуживающего труда прослеживаются межпредметные связи с такими учебными предметами, как физика, биология, химия, математика, информатика и черчение. Изучение и анализ учебных программ других предметов дает возможность учителю дидактически грамотно реализовать межпредметные связи в системе учебной и внеучебной работы по обслуживающему труду с опорой на ранее усвоенные знания учащихся.

Формирование теоретических сведений осуществляется в процессе изучения нового материала и при инструктировании учащихся до выполнения ими практических заданий. Все виды учебных занятий по обслуживающему труду носят в основном практикоориентированный характер. Учебной программой для V–VII классов предусмотрены практические работы, для VIII–IX классов практические задания представлены в виде лабораторных и практических работ. Перечень изделий может изменяться и дополняться учителем с учетом желаний и возможностей учащихся, состояния материально-технической базы. Выбор изделий должен обеспечивать возможность динамичного развития формируемых умений учащихся и обеспечивать возможность достижения установленных результатов учебной деятельности учащихся (компетенций).

Практические умения и навыки, полученные на уроках трудового обучения, рекомендуется развивать на факультативных занятиях и кружках по соответствующим программам.

Особое внимание в процессе трудового обучения следует обращать на соблюдение учащимися правил безопасного поведения при выполнении работ, противопожарной безопасности и санитарно-гигиенических условий труда в кабинете.

В учебной программе для каждого класса учитель имеет право изменить последовательность изучения разделов и тем при условии сохранения целостности системы подготовки учащихся к трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности, не нарушая при этом логики изучения курса в целом. Например: в V классе после изучения темы «Отделка и стороны ткани» можно изучить тему вариативной части «Вышивка украшающими швами» или «Вышивка в технике ‘‘Набор’’». Далее продолжить изготовление швейного изделия «Выбор и создание эскиза швейного изделия» и т. д.

В целях повышения эффективности проведения учебных занятий по обслуживающему труду учитель может использовать по своему усмотрению до 15 % учебного времени с учетом местных условий и наличия материально-технической базы кабинета.

Контроль результатов учебной деятельности учащихся проводится в виде устного опроса учащихся, выполнения ими самостоятельных практических работ, тестовых заданий, технологических операций, творческих проектов, изготовления изделий, разработки графической и технологической документации. С учетом процессуального и результативного аспектов деятельности учащихся оценка практических работ должна осуществляться по следующим критериям: организация учебного места; соблюдение правил безопасного поведения; рациональность применения инструментов, приспособлений и оборудования; правильность выполнения технологических операций; уровень самостоятельности и творческий подход в процессе выполнения практической работы; время, затраченное на выполнение практической работы; соответствие изделия (заготовки) чертежу.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН

№ п/п	Разделы и темы	Количество часов				
		V	VI	VII	VIII	IX
ИНВАРИАНТНЫЙ КОМПОНЕНТ						
I	Основы приготовления пищи	8*/8–8**	14*/14–7**	14*/14–7**	14*/14–7**	7*/7
II	Основы изготовления швейных изделий	21/18–21	32/26–18	32/26–18	30/26–15	14/12

III	Основы домоводства	1/1–1	6/6–3	6/6–3	6/6–6	7/6
IV	Основы выращивания растений	0/4–0	0/8–0	0/8–0	0/8–0	0/4
ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ***						
	Вышивка Вязание крючком Вязание на спицах Лоскутная техника (пэчворк) Бисероплетение Работа с соломкой Ткачество Ниточный дизайн (изонить) Роспись по ткани Валяние Декупаж и др.	5/4–5	18/16–7	18/16–7	18/14–6	6/5
	Итого	35/35–35	70/70–35	70/70–35	70/70–35 в том числе резерв времени 2/2–1	35/35, в том числе резерв времени 1/1

* – количество часов для изучения разделов (тем) в учреждениях общего среднего образования (кроме гимназий) (в числителе – для учреждений общего среднего образования, не имеющих учебно-опытных участков, в знаменателе – для учреждений общего среднего образования, имеющих участки);

** – количество часов для изучения разделов (тем) в гимназиях;

*** – выбор последовательности и количества тем на изучение разделов вариативной части в каждом классе осуществляется учителем самостоятельно на основании желания учащихся, региональных особенностей и традиций.

I. ОСНОВЫ ПРИГОТОВЛЕНИЯ ПИЩИ

(14/14–7 ч)

1. Культура питания (2/2–1 ч)

Меню. Требования к его составлению.

Практическая работа. Составление меню на день с учетом калорийности пищи и содержания питательных веществ.

2. Работа с пищевыми продуктами (10/10–5 ч)

Основные сведения о пищевых продуктах

Изделия из теста и их значение в питании человека. Мука, ее виды.

Виды разрыхлителей, их назначение.

Значение сладких блюд в питании человека.

Питательная ценность и значение фруктов и ягод в питании человека.

Покупка и хранение продуктов

Определение доброкачественности муки. Условия и сроки хранения.

Определение доброкачественности фруктов и ягод. Условия и сроки хранения.

Лабораторная работа. Определение доброкачественности муки.

Приемы и способы обработки пищевых продуктов

Первичная обработка муки.

Способы тепловой обработки, применяемые при приготовлении изделий из теста, сладких блюд.

Кухонный инвентарь и инструменты

Набор кухонных принадлежностей и посуды, необходимый для обработки продуктов и приготовления теста и изделий из него, сладких блюд.

Приготовление блюд

Виды теста и способы его приготовления. Сырье, используемое для приготовления теста.

Изделия из теста. Технология приготовления. Требования к качеству. Правила подачи.

Сладкие блюда, их виды. Технология приготовления. Требования к качеству. Правила подачи.

Практические работы. Приготовление изделий из теста.

Приготовление сладких блюд.

3. Белорусская национальная кухня (2/2–1 ч)

Трапезы, связанные с праздниками календарного цикла.

Практическая работа. Приготовление блюд национальной кухни

Требования к подготовке учащихся

Учащиеся должны знать:

требования к составлению меню; способы определения доброкачественности муки; условия и сроки хранения муки, виды теста и способы его приготовления; виды сладких блюд и способы их приготовления; используемые при их приготовлении инструменты, приспособления и оборудование; требования к качеству готовых блюд, правила их подачи; трапезы, связанные с праздниками календарного цикла.

Учащиеся должны уметь:

составлять меню; определять доброкачественность муки; пользоваться инструментами, приспособлениями и оборудованием, необходимыми при приготовлении изделий из теста и сладких блюд; готовить изделия из теста и сладкие блюда; соблюдать правила безопасного поведения.

II. ОСНОВЫ ИЗГОТОВЛЕНИЯ ШВЕЙНЫХ ИЗДЕЛИЙ

(30/26–15 ч)

1. Материаловедение (2/2–2 ч)

Химические волокна, их свойства. Получение тканей из химических волокон. Свойства искусственных и синтетических тканей.

Ассортимент искусственных и синтетических тканей, используемых при изготовлении швейных изделий.

Ткацкие переплетения: мелкоузорчатые.

Лабораторная работа. Изучение свойств искусственных и синтетических тканей.

2. Машиноведение (6/6–3 ч)

Классификация приспособлений малой механизации: назначение, установка и принцип действия съемных приспособлений к швейным машинам.

Машинные швы: назначение и приемы выполнения двойного, запошивочного швов. Втачивание тесьмы «молния».

Практические работы. Установка приспособлений к швейной машине и выполнение отдельных операций с их помощью. Выполнение машинных швов (двойного, запошивочного). Втачивание тесьмы «молния».

3. Конструирование и моделирование (4/4–2 ч)

Виды постельного белья и материалы, необходимые для его изготовления.

Разработка эскизов, подбор основных и отделочных материалов.

Построение чертежа. Расчет количества ткани на изготовление изделия.

Практические работы. Разработка эскизов изделия. Подбор материалов, выбор вида отделки. Построение чертежа. Моделирование швейного изделия.

4. Пошив изделия (16/12–6 ч)

Последовательность изготовления швейного изделия. Подготовка ткани к раскрою. Последовательность раскроя. Подготовка деталей кроя к обработке. Обработка и отделка изделия. Контроль и оценка качества готового изделия.

Практические работы. Подготовка ткани и ее раскрой. Изготовление швейного изделия. Окончательная обработка изделия.

***Примерный перечень изделий**:* постельное белье и др.

5. Эстетика одежды (1/1–1 ч)

Стиль в одежде. Понятие о фасоне и модели. Факторы, влияющие на выбор фасона одежды.

Лабораторная работа. Изучение стилей современной одежды.

6. Уход за изделиями из текстильных материалов (1/1–1 ч)

Уход за одеждой из искусственных и синтетических тканей. Препараты бытовой химии, их виды.

Практическая работа. Составление алгоритма ухода за изделиями из искусственных и синтетических тканей.

Требования к подготовке учащихся

Учащиеся должны знать:

химические волокна; ассортимент и свойства искусственных и синтетических тканей; особенности ухода за одеждой из искусственных и синтетических тканей; особенности мелкоузорчатых переплетений; классификацию приспособлений малой механизации; назначение и приемы выполнения двойного и запошивочного швов; виды постельного белья и технологическую последовательность его изготовления; стили в одежде; понятие о фасоне и модели; факторы, влияющие на выбор фасона одежды.

Учащиеся должны уметь:

учитывать особенности обработки тканей при изготовлении изделий; устанавливать приспособления к швейной машине и выполнять отдельные операции с их помощью; распознавать и выполнять двойной и запошивочный швы; втачивать тесьму «молния»; рассчитывать количество ткани, необходимое для изготовления постельного белья; производить раскрой изделия, экономно расходовать материалы; изготавливать швейные изделия; составлять алгоритм по уходу за одеждой из искусственных и синтетических тканей; соблюдать правила безопасного поведения; различать стили современной одежды.

III. ОСНОВЫ ДОМОВОДСТВА (6/6–6 ч)

1. Эстетика жилища (2/2–2 ч)

Основные средства в достижении единства характера среды квартиры: художественно-декоративные изделия (картины, изделия из керамики, стекла, соломки, фарфора).

Детская комната. Требования к ней: практические, гигиенические, эстетические. Функциональное зонирование комнаты: игровая зона, рабочая зона, зона отдыха. Особенности интерьера. Создание единого художественного стиля.

Практическая работа. Изготовление панно для оформления интерьера детской комнаты.

2. Азы хозяйствования (2/2–2 ч)

Уход за картинами, изделиями из керамики, стекла, соломки, фарфора.

Требования к размещению в интерьере бытовой аудио-, видео-, телеаппаратуры.

Практическая работа. Изготовление аксессуаров для детской комнаты.

3. Азбука этикета (2/2–2 ч)

Праздник в нашем доме

Традиции национальные, семейные, их формирование и сохранение. Классификация праздников: национальные (День Победы, День Независимости, праздник Труда), семейно-бытовые (день рождения, Новый год), календарно-бытовые (Рождество, Радуница, Пасха).

Особенности организации праздников.

Практическая работа. Изготовление подарка к празднику.

Требования к подготовке учащихся

Учащиеся должны знать:

основные компоненты и средства оформления интерьера детской комнаты; характеристику функциональных зон комнаты; правила ухода за художественно-декоративными изделиями; понятие о традициях, об их формировании и сохранении; классификацию праздников, особенности их организации.

Учащиеся должны уметь:

изготавливать изделия для оформления интерьера детской комнаты, подарки к празднику.

IV. ОСНОВЫ ВЫРАЩИВАНИЯ РАСТЕНИЙ (0/8 ч)

Вариант 1
Выращивание рассады и овощных культур в сооружениях защищенного грунта

Общая характеристика защищенного грунта.

Сорта растений, их выбор.

Рассадный способ, его виды, значение. Сроки посева семян на рассаду. Уход за рассадой.

Пикировка. Сроки высадки рассады в грунт. Уход за рассадой после высадки в грунт.

Культурообороты. Выращивание растений в теплице зимой. Уборка урожая овощных культур.

Практические работы. Подготовка почвы для парников, теплиц. Посев и выращивание рассады. Уход за овощными культурами в сооружениях защищенного грунта. Уборка урожая овощных культур.

Вариант 2
Вьющиеся растения

Озеленительные комплексы: каменистые садики, каменистые горки, каменистые рабатки, альпийские горки, песчаные садики. Ассортимент декоративных растений для комплексов и агротехнология их выращивания.

Вертикальное озеленение: перголы, трельяжи. Ассортимент вьющихся растений; агротехнология их выращивания.

Практические работы. Посадка растений для комплексов и уход за ними. Посадка вьющихся растений и уход за ними. Выполнение проекта «Создание микроландшафта пришкольного участка».

Требования к подготовке учащихся

Учащиеся должны знать:

сведения о защищенном грунте; технологию выращивания рассады и овощных культур в сооружениях защищенного грунта;

что такое озеленительные комплексы; вертикальное озеленение; ассортимент декоративных растений для комплексов и агротехнологии их выращивания.

Учащиеся должны уметь:

подготавливать почву для парников, теплиц; производить посев, выращивание и высадку рассады; ухаживать за овощными культурами в сооружениях защищенного грунта; осуществлять уборку овощных культур (без применения сельскохозяйственной техники); обеспечивать сохранность урожая; соблюдать правила безопасного поведения;

высаживать растения для озеленительных комплексов, вертикального озеленения и ухаживать за ними.

ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ

Вышивка

Украшающие швы

Вышивание как вид декоративно-прикладного искусства. Виды вышивания. Особенности белорусской народной вышивки.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Выбор рисунка для вышивки. Способы перевода рисунка на ткань.

Виды украшающих швов. Технология их выполнения. Способы закрепления нити в начале и конце вышивания. Требования к качеству вышивки.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Выполнение образцов украшающих швов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, вышитая миниатюра и др.

Счетные швы

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Счетные швы в белорусской народной вышивке.

Набор. Техника выполнения вертикальных и горизонтальных наборов. Способы поворота вышивальной нити в конце каждого ряда. Требования к качеству вышивки.

Счетная гладь. Способы выполнения: односторонняя, двусторонняя. Техника выполнения. Требования к качеству вышивки.

Разновидности шва «крест». Технология вышивания простого креста рядами по горизонтали, вертикали и диагонали. Требования к оформлению лицевой и изнаночной сторон. Требования к качеству вышивки.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Упражнения в выполнении счетных швов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, вышитая миниатюра и др.

Гладь

Виды свободного вышивания.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Гладь. Классификация глади по способу выполнения, форме элементов, цвету. Технологические особенности выполнения. Способы закрепления нити на ткани. Требования к качеству вышивки.

Выбор рисунков для вышивки. Способы перевода рисунка на ткань.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Упражнения в вышивке гладью. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, вышитая миниатюра и др.

Сквозное вышивание

Виды сквозного вышивания. Строчевое вышивание. Понятие о мережке. Виды мережек. Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Технология и последовательность выполнения мережки. Требования к качеству работы.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Упражнения в выполнении мережек. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка и др.

Аппликация из ткани

Аппликация. Виды аппликациий. Применение аппликации из ткани.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Технология выполнения аппликации. Способы закрепления аппликации. Оформление работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Упражнения в выполнении мотивов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, панно и др.

Вязание крючком

Вязание крючком как вид декоративно-прикладного искусства. Ассортимент изделий.

Инструменты, приспособления и материалы для работы. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Подбор крючка и пряжи. Начальная петля, цепочка. Основные виды петель, их условное обозначение. Структура петли. Способы вывязывания петли. Требования к качеству работы.

Приемы вязания полотна. Виды кругового вязания. Раппорт узора. Построение и чтение схем для вязания. Окончательная обработка вязаного изделия.

Практические работы. Выполнение образцов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, прихватка и др.

Вязание на спицах

Вязание на спицах. Виды и способы вязания спицами. Ассортимент изделий.

Инструменты, приспособления и материалы для работы. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Подбор спиц и пряжи. Подготовка к вязанию пряжи, бывшей в употреблении.

Набор петель начального ряда. Основные виды петель. Схема строения петли. Способы вывязывания петель. Понятие о кромочных петлях. Виды кромок. Закрепление петель.

Способы прибавления и убавления петель при вязании спицами. Технология вязания пятью спицами.

Требования к качеству работы.

Схема вязаного полотна. Расчет плотности вязания и количества петель начального ряда.

Окончательная отделка и оформление изделий.

Практические работы. Выполнение образцов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: шарф, головная повязка, носки, шапочка и др.

Лоскутная техника (пэчворк)

Пэчворк. Ассортимент изделий.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Композиция из геометрических элементов. Гармоничные сочетания тканей по фактуре, цвету.

Технология выполнения изделия. Машинный способ соединения лоскутов. Требования к качеству работы.

Окончательная отделка и оформление изделий.

Практические работы. Выполнение элемента узора. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: прихватка, салфетка и др.

Бисероплетение

Бисерное рукоделие. Основные виды низания. Ассортимент изделий. Материалы и инструменты для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Техника низания однорядных и многорядных цепочек в одну и несколько нитей. Схемы низания.

Отделка изделий. Требования к качеству работы.

Практические работы. Освоение приемов низания. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: украшения из бисера.

Работа с соломкой

Аппликация из соломки

Аппликация из соломки как вид декоративно-прикладного искусства. Классификация аппликаций из соломки.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Виды соломы, применяемой в аппликации. Свойства соломы. Виды фона для аппликации. Клеи, применяемые в аппликации. Обработка элементов композиции: тонирование, придание объемной формы.

Технология выполнения аппликации из соломки. Окончательная отделка композиции. Требования к качеству работы.

Практические работы. Подготовка соломенных лент. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: декоративное панно и др.

Соломоплетение

Соломоплетение как один из древнейших видов народных ремесел.

Виды плетения. Плоское и объемное плетение. Основные виды плоских и объемных плетенок.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Заготовка и первичная обработка соломы. Подготовка соломки к плетению.

Технология соломоплетения. Способы наращивания соломин. Отделка готовых плетенок. Требования к качеству работы.

Практические работы. Освоение приемов плетения. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: сувениры из соломки.

Ткачество

Ткачество как один из древнейших видов народных ремесел.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Понятие о процессе ткачества. Основа и уток. Требования, предъявляемые к нитям основы и утка.

Подготовка нитей основы и утка к ткачеству. Расчет основы. Натягивание основы на раму. Способы наматывания нитей утка. Приемы ткачества.

Технология выполнения работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Освоение приемов ткачества. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: пояс, головная повязка и др.

Ниточный дизайн (изонить)

Ниточный дизайн как вид художественной деятельности.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Особенности разработки композиции для изонити.

Выполнение элементов на основе прямых линий, углов, дуг, окружностей. Разметка основы. Подготовка фона.

Технология выполнения работы. Оформление работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Упражнения в выполнении мотивов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: открытка, закладка, панно и др.

Роспись по ткани

Роспись по ткани как вид декоративно-прикладного искусства. Виды росписи ткани: холодный и горячий батик, трафаретная, свободная и узелковая роспись.

Узелковая роспись.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Подбор красителя для ткани с учетом ее волокнистого состава.

Технология выполнения узелковой росписи. Способы закрепления красок.

Оформление работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Выполнение образцов в технике узелковой росписи. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: шарф, салфетка и др.

Валяние

Валяние из шерсти как техника рукоделия. Виды валяния.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Сухое валяние. Виды игл для фильцевания. Сухое валяние при помощи шаблона.

Мокрое валяние. Разнообразие химических веществ, применяемых для валяния, техника безопасности при их применении. Принцип сваливаемости шерстяных волокон. Основные виды раскладки шерсти: перпендикулярная и радиальная. Способы сваливания полотна. Придание формы сваливаемому изделию.

Практические работы. Освоение приемов валяния. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: брошь, игрушка и др.

Декупаж

История возникновения и развития техники декупаж.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Особенности выполнения на различных поверхностях.

Практические работы. Освоение приемов выполнения декупажа. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: изделия в технике декупажа.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Працоўнае навучанне. Абслуговая праца»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Адукацыйны працэс па вучэбным прадмеце «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» ажыццяўляецца па наступных кірунках: у V–VII класах па вучэбных праграмах 2017 года, у VIII–IX классах па вучэбных праграмах, скарэктаваных у 2017 годзе.

Асноўнай мэтай вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» **ў V–VII класах** з'яўляецца фарміраванне асноў кампетэнтнасці вучняў у розных сферах працоўнай, гаспадарча-бытавой дзейнасці, дэкаратыўна-прыкладной творчасці, якая спрыяе сацыялізацыі асобы ў сучасных сацыяльна-эканамічных умовах.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне навучалных, развіццёвых і выхаваўчых **задач**:

фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў у працэсе выканання розных відаў вучэбна-пазнавальнай і працоўнай дзейнасці (тэхналагічных аперацый) па апрацоўцы матэрыялаў і прыгатаванні ежы, вядзенню дамашняй гаспадаркі, дэкаратыўна-прыкладной творчасці, дамаводстве, вырошчванню раслін;

фарміраванне асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці, уменняў эканомна выкарыстоўваць матэрыялы і выконваць правілы бяспечных паводзін, гатоўнасці да прафесійнага самавызначэння;

развіццё пазнавальных інтарэсаў і самастойнасці, творчых, канструктарскіх здольнасцей, тэхнічнага і мастацкага мыслення, камунікатыўных і арганізатарскіх уменняў у працэсе выканання розных відаў дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, ініцыятыўнасці і самастойнасці, эстэтычнага густу, культуры паводзін і зносін; далучэння да культурных нацыянальных каштоўнасцей і традыцый.

Змест вучэбнай праграмы рэалізуецца ў працэсе тэарэтычнага і практычнага навучання. Практычнае навучанне ажыццяўляецца ў працэсе выканання вучнямі практычных работ.

Навучанне вучэбнаму прадмету «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі базуецца на метадалагічных падыходах: сістэмна-дзейнасным, асяроддзевым, асобасна-арыентаваным, культуралагічным, кампетэнтнасным.

Да асноўных відаў кампетэнцый, якія фарміруюцца ў працэсе працоўнага навучання вучняў, адносяцца асобасныя, метапрадметныя і прадметныя кампетэнцыі.

Асобасныя кампетэнцыі арыентаваны на гатоўнасць і здольнасць навучэнцаў да самаразвіцця. Да асобасных кампетэнцый адносяцца:

каштоўнасна-сэнсавыя – здольнасць да каштоўнаснага і эмацыянальна-валявога выкананання дзейнасці, здольнасць прымаць веды як каштоўнасці; уменне гарманічна адаптавацца ў сучасным свеце, выбіраць каштоўнасныя, мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў, самастойна выяўляць супярэчнасці і прымаць рашэнні.

рэфлексіўна-ацэначныя – здольнасць да асэнсавання ўласных індывідуальна-асобасных асаблівасцей, свайго псіхічнага стану, здольнасць ажыццяўляць суб'ектыўны самакантроль і самаацэнку, гатоўнасць да самаўдасканалення і развіцця;

камунікатыўныя – здольнасць да арганізацыі і прадуктыўнага супрацоўніцтва ў калектыўнай дзейнасці: дапускаць магчымасць існавання ў людзей розных пунктаў погляду, улічваць розныя пункты погляду і імкнуцца да каардынацыі розных пазіцый падчас супрацоўніцтва; выкарыстоўваць маўленне для рэгуляцыі свайго дзеяння, дамаўляцца і прыходзіць да агульнага рашэння ў сумеснай дзейнасці, адэкватна выкарыстоўваць маўленчыя сродкі для рашэння розных камунікатыўных, арганізацыйных і практычных задач.

Метапрадметныя кампетэнцыі накіраваны на авалоданне навучэнцамі ўніверсальнымі вучэбнымі дзеяннямі (рэгулятыўнымі, інфармацыйнымі, пазнавальнымі) якія складаюць аснову ўмення вучыцца. Да метапрадметных кампетэнцый адносяцца:

рэгулятыўныя – здольнасць прымаць вучэбную задачу, ставіць мэты ў вучэбна-тэхналагічнай і творчай дзейнасці, планаваць свае дзеянні ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, ажыццяўляць прамежкавы і выніковы кантроль і ацэнку вучэбных дзеянняў ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, адэкватна ўспрымаць ацэнку настаўніка, выконваць вучэбныя дзеянні ў тэарэтычнай і практычнай дзейнасці;

інфармацыйныя – здольнасць ажыццяўляць пошук, апрацоўку, захаванне і перадачу неабходнай інфармацыі ў адпаведнасці з узроўнем і складанасцю рашэння задач; здольнасць ствараць уласны інфармацыйны прадукт, прадстаўляць інфармацыю ў разнастайнай форме (таблічнай, графічнай, схематычнай і інш.) для рашэння задач, даваць адказы ў вуснай і пісьмовай форме, арыентавацца на розныя спосабы рашэння задач, выдзяляць істотную інфармацыю з тэкстаў розных відаў;

пазнавальныя – здольнасці ажыццяўляць вучэбна-пазнавальную дзейнасць, аналізаваць прадметы з выдзяленнем істотных і неістотных характарыстык і элементаў, рабіць параўнанне па зададзеных крытэрыях, разважаць аб вырабах, іх будове, уласцівасцях і сувязях, абагульняць, знаходзіць аналогіі, выконваць праектную дзейнасць.

Прадметныя кампетэнцыі фарміруюцца праз асваенне навучэнцамі тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў: рацыянальнае выкарыстанне вучэбнай і дадатковай тэхнічнай і тэхналагічнай інфармацыі для праектавання і стварэння вырабаў; ацэнкі ўласцівасцей матэрыялаў і галін іх прымянення; арыентацыі ў наяўных тэхнічных сродках і тэхналогіях стварэння выраба; адрознення відаў, прызначэння матэрыялаў, інструментаў і абсталявання; планавання тэхналагічнага працэсу; падбор матэрыялаў, інструментаў і абсталявання з улікам характару вырабу і тэхналогіі яго вырабу; праектавання паслядоўнасці тэхналагічных аперацый і распрацоўка тэхналагічнай дакументацыі; выкананне тэхналагічных аперацый з захаваннем устаноўленых норм бяспекі паводзін і інш.)

Мэтай прадмета «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» **ў VIII–IX класах** з'яўляецца фарміраванне агульнапрацоўных, тэхніка-тэхналагічных ведаў, уменняў, навыкаў, набыццё вопыту працоўнай, гаспадарча-бытавой дзейнасці.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне задач:

фарміраванне тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў работы ў розных галінах працоўнай дзейнасці; асноў асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці; практычных уменняў вядзення дамашняй гаспадаркі, навыкаў бяспекі паводзін;

развіццё творчых, канструктарскіх здольнасцей і пазнавальных інтарэсаў, мастацкага мыслення, камунікатыўных уменняў, эстэтычнага густу ў працэсе выканання розных відаў дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, калектывізму, ініцыятыўнасці і самастойнасці, культуры паводзін і зносін, павагі да майстэрства, каштоўнасных адносін да народнай творчасці.

Змест вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» прадстаўлены інварыянтным і варыятыўным кампанентамі.

Інварыянтны кампанент уключае раздзелы: «Асновы гатавання ежы», «Асновы выканання швейных вырабаў», «Асновы дамаводства», «Асновы вырошчвання раслін».

Усе раздзелы праграмы ўтрымліваюць тэарэтычны і практычны блокі. Вучэбны матэрыялдля V–VII класаў структураваны ў лагічнай паслядоўнасці для вывучэння. Вызначаны віды практычных работ для кожнай тэмы, змест якіх накіраваны на фарміраванне уменняў і навыкаў, неабходных у паўсядзённым жыцці.

Пры вывучэнні раздзела «Асновы гатавання ежы» закладваюцца асновы культуры харчавання. Асаблівую ўвагу варта звярнуць на вывучэнне асноўных звестак пра прадукты харчавання, правілы іх выбару і захоўвання, вызначэння іх якасці; на вывучэнне тэхналогіі гатавання страў і напояў з выкарыстаннем кухонных прылад, сталовых прыбораў, посуду, інструментаў і абсталявання. Змест тэмы «Беларуская нацыянальная кухня» накіраваны на адраджэнне і захаванне традыцый нацыянальнай кухні.

Змест раздзела «Асновы выканання швейных вырабаў» накіраваны на засваенне асноў праектавання, выканання вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў і догляду за імі.

Змест раздзела «Асновы дамаводства» фарміруе культуру быту. У вучняў павінны быць сфарміраваны веды, неабходныя гаспадыні для забеспячэння камфорту і ўтульнасці ў доме. Катэгорыя агульных звестак і паняццяў спрыяе адраджэнню і захаванню сямейных і нацыянальна-культурных традыцый. Пры вывучэнні гэтага раздзела, калі плануецца выбар вырабу, магчыма выкарыстанне гадзін і тэм варыятыўнай часткі вучэбнай

праграмы. Прі вывучэнні тэм раздзела дапускаецца азнаямленне з магчымасцямі выкарыстання кампьютарных праграм для нагляднай візуалізацыі праектавання інтэр'еру на розных этапах яго распрацоўкі.

Раздзел «Асновы вырошчвання раслін» вывучаецца ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі, якія маюць вучэбна-доследны ўчастак. Тэмы раздзела накіраваны на фарміраванне ведаў пра асартымент раслін, асаблівасцях іх вырошчвання і правілах догляду за імі. Раздзел «Асновы вырошчвання раслін» у VIII–IX класах мае два варыянты. Настаўнік выбірае адзін з іх ў залежансці ад відаў раслін, якія вырошчваюцца на вучэбна-доследным участку ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі.

Пасля кожнага раздзела вучэбнай праграмы даюцца патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў, якія ўтрымліваюць для V–VII класаў пералік ведаў (на ўзроўні ўяўлення і разумення), уменняў і навыкаў (для VIII–IX класаў пералік асноўных ведаў і ўменняў), што падлягаюць кантролю ў працэсе навучання на занятках.

Варыятыўны кампанент ахоплівае розныя віды дэкаратыўна-прыкладной творчасці і накіраваны галоўным чынам на азнаямленне і далучэнне вучняў да народнай творчасці. Настаўнік можа самастойна вызначыць від творчасці (адзін або некалькі) у кожным класе ці выбраць скразную тэму з V па IX клас. Акрамя пералічаных у вучэбнай праграме відаў дэкаратыўна-прыкладной творчасці, настаўніку даецца магчымасць выбару іншага (не паказанага ў спісе) віду творчасці з улікам узроставых асаблівасцей і пажаданняў вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы, рэгіянальных і мясцовых умоў, асаблівасцей і традыцый.

У працэсе працоўнага навучання настаўніку неабходна выкарыстоўваць міжпрадметныя сувязі якія актывізуюць пазнавальную дзейнасць навучэнцаў, развіваюць іх мысленне і памяць пры пераносе і абагульнінні ведаў з розных прадметаў. На уроках абслуговай працы прасочваюцца міжпрадметныя сувязі з такімі вучэбнымі прадметамі, як фізіка, біялогія, хімія, матэматыка, інфарматыка і чарчэнне. Вывучэнне і аналіз праграм іншых вучэбных прадметаў дае магчымасць настаўніку дыдактычна правільна рэалізоўваць міжпрадметныя сувязі ў сістэме вучэбнай і пазавучэбнай работы па абслуговай працы з апорай на раней засвоеныя веды вучняў.

Фарміраванне тэарэтычных звестак ажыццяўляецца ў працэсе вывучэння новага матэрыялу і пры інструктаванні вучняў перад выкананнем імі практычных заданняў. Усе віды вучэбных заняткаў па абслуговай працы носяць у асноўным практыка-арыентаваны характар. Вучэбнай праграмай для V–VII класаў прадугледжаны практычныя работы, для VIII–IX класаў практычныя заданні прадстаўлены лабараторнымі і практычнымі работамі. Пералік вырабаў можа змяняцца і дапаўняцца настаўнікам з улікам пажаданняў і магчымасцей вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы. Выбар вырабу павінен забяспечваць магчымасць дынамічнага развіцця ўменняў вучняў і забяспечваць магчымасць дасягнення ўстаноўленых вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў (кампетэнцый).

Практычня ўменні і навыкі, атрыманыя на ўроках працоўнага навучання, рэкамендуецца развіваць на факультатыўных занятках і кружках па адпаведных праграмах.

Асаблівую ўвагу ў працэсе працоўнага навучання трэба звяртаць на выкананне вучнямі правілаў бяспечных паводзін пры выкананні работ, супрацьпажарнай бяспекі і санітарна-гігіенічных умоў працы ў кабінеце.

У вучэбнай праграме для кожнага класа настаўнік мае права змяніць паслядоўнасць вывучэння раздзелаў і тэм пры ўмове захавання суцэльнай сістэмы падрыхтоўкі вучняў да працоўнай, гаспадарча-побытавай дзейнасці не парушая пры гэтым логікі вывучэння курса ў цэлым. Напрыклад: .у V класе пасля вывучэння тэмы «Аздабленне і бакі тканіны» можна вывучыць тэму варыятыўнай часткі «Вышыўка аздабляльнымі швамі» или «Вышыўка в тэхніцы «Набор». Далей працягваць вытворчасць швейнага вырабу «Выбар і стварэнне эскіза швейнага вырабу» і г.д.

У мэтах павышэння эфектыўнасці правядзення вучэбных заняткаў па абслуговай працы настаўнік можа выкарыстаць па сваім меркаванні да 15 % вучэбнага часу з улікам мясцовых умоў і наяўнасці матэрыяльна-тэхнічнай базы кабінета.

Кантроль вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў праводзіцца ў выглядзе вуснага апытання вучняў, выканання імі самастойных і практычных работ, тэставых заданняў, тэхналагічных аперацый, творчых праектаў, стварэння вырабаў, распрацоўкі графічнай і тэхналагічнай дакументацыі. З улікам працэсуальнага і выніковага аспектаў дзейнасці вучняў ацэнка практычных работ павінна ажыццяўляцца па наступных крытэрыях: арганізацыя працоўнага месца, захаванне правілаў бяспечных паводзін, рацыянальнасць прымянення інструментаў, прыстасаванняў і абсталявання; правільнасць выканання тэхналагічных аперацый, узровень самастойнасці і творчы падыход у працэсе выканання практычнай работы, час, які затрачаны на выкананне практычнай работы, адпаведнасцю вырабу (загатоўкі) чарцяжу.

Тэматычны план

№ п/п	Раздзелы і тэмы	Колькасць гадзінв				
		5	6	7	8	9
ИНВАРЫЯНТНЫ КАМПАНЕНТ						
I.	«Асновы гатавання ежы	8*/8–8**	14/14–7	14/14–7	14/14–7	7/7
II.	«Асновы выканання швейных вырабаў»	21/18–21	32/26–18	32 /26–18	30/26–15	14/12
III	«Асновы дамаводства»	1/1–1	6/6–3	6/6–3	6/6–6	7/6
IV	«Асновы вырошчвання раслін»	0/4–0	0/8–0	0 /8–0	0/8–0	0/4
ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ ***						
	Вышыўка Вязанне кручком Вязанне пруткамі Абрэзкавая тэхніка (пэчворк) Бісерапляценне Работа з саломкай Ткацтва Нітачны дызайн (ізанітка) Роспіс па тканіне Валянне Дэкупаж і інш.	5/4–5	18/ 16–7	18/ 16–7	18/14–6	6/5
	Итого	35/35–35	70/70–35	70/70–35	70/70–35 (в том числе резерв времени 2/2–1)	35/35 (в том числе резерв времени 1/1)

* – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм): для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, акрамя гімназій (першая лічба – для ўстаноў, якія не маюць вучэбна-доследных участкаў, другая лічба – для ўстаноў, якія маюць участак).

** – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у гімназіях

*** – паслядоўнасць і выбар відаў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва варыятыўнай часткі ажыццяўляецца настаўнікам самастойна на аснове пажаданняў вучняў, рэгіянальных асаблівасцей і традыцый.

VIII КЛАС

I. АСНОВЫ ПРЫГАТАВАННЯ ЕЖЫ (14/14–7 гадзін)

1. Культура харчавання (2/2–1 гадзін)

Меню. Патрабаванні да яго складання.

Практичная работа

Складанне меню на дзень з улікам каларыйнасці ежы і ўтрымання пажыўных рэчываў.

2. Работа з прадуктамі харчавання (10/10–5 гадзін)

Асноўныя звесткі пра прадукты харчавання

Вырабы з цеста і іх значэнне ў харчаванні чалавека. Мука, яе віды.
Віды разрыхляльнікаў, іх прызначэнне.
Значэнне салодкіх страў у харчаванні чалавека.
Пажыўная цэннасць і значэнне садавіны і ягад у харчаванні чалавека.

Купля і ўмовы захоўвання прадуктаў

Вызначэнне якасці мукі. Умовы і тэрміны захоўвання.
Вызначэнне якасці садавіны і ягад. Умовы і тэрміны захоўвання.
Лабараторная работа Вызначэнне дабраякаснасці мукі.

Прыёмы і спосабы апрацоўкі прадуктаў харчавання

Першасная апрацоўка мукі.
Спосабы цеплавой апрацоўкі, якія прымяняюцца пры прыгатаванні вырабаў з цеста, салодкіх страў.

Кухонны інвентар і інструменты

Набор кухонных прылад і посуду, неабходных для апрацоўкі прадук-таў і прыгатавання цеста і вырабаў з яго, салодкіх страў.

Прыгатаванне страў

Віды цеста і спосабы яго прыгатавання. Сыравіна, якая выкарыстоўваецца для прыгатавання цеста.

Вырабы з цеста. Тэхналогія прыгатавання. Афармленне вырабаў. Патрабаванні да якасці. Правілы падачы.

Салодкія стравы, іх віды. Тэхналогія прыгатавання. Патрабаванні да якасці. Правілы падачы.

Практычныя работы

Прыгатаванне вырабаў з цеста. Прыгатаванне салодкіх страў.

3. Беларуская нацыянальная кухня (2/2–1 гадзін)

Трапезы, якія звязаны са святамі каляндарнага цыкла.

Практычныя работы

Прыгатаванне страў нацыянальнай кухняі.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

патрабаванні да складання меню; спосабы вызначэння дабраякаснасці мукі; умовы і тэрміны захоўвання мукі; віды цеста і спосабы яго прыгатавання; віды салодкіх страў і спосабы іх прыгатавання; інструменты, прыстасаванні і абсталяванне, якія выкарыстоўваюцца пры іх прыгатаванні; патрабаванні да якасці прыгатаваных страў, правілы іх падачы; трапезы, якія звязаны са святамі каляндарнага цыкла.

Вучні павінны ў м е ц ь:

складаць меню; вызначаць дабраякаснасць мукі; карыстацца інструментамі, прыстасаваннямі і абсталяваннем, неабходнымі пры прыгатаванні вырабаў з цеста і

салодкіх страў; гатаваць вырабы з цеста і салодкія стравы; выконваць правілы бяспечных паводзін.

ІІ. АСНОВЫ ВЫКАНАННЯ ШВЕЙНЫХ ВЫРАБАЎ (30/26 – 15 гадзін)

1. Матэрыялазнаўства (2/2 – 2 гадзін)

Хімічныя валокны, іх уласцівасці. Атрыманне тканіны з хімічных валокнаў. Уласцівасці штучных і сінтэтычных тканін.

Асартымент штучных і сінтэтычных тканін. Выкарыстанне тканін з хімічных валокнаў пры пашыве вырабаў. Асаблівасці апрацоўкі тканін з хімічных валокнаў.

Ткацкія перапляценні: дробнаўзорыстыя.

Лабараторная работа Вывучэнне ўласцівасцей штучных і сінтэтычных тканін.

2. Машыназнаўства (6/6 – 3 гадзін)

Класіфікацыя прыстасаванняў малой механізацыі: прызначэнне, установка і прынцыпы дзеяння здымных прыстасаванняў да швейных машын.

Машынныя швы: прызначэнне і прыёмы выканання двайнога і запашывачнага швоў. Уточванне тасьмы «маланка».

Практычныя работы

Устаноўка прыстасаванняў да швейнай машыны і выкананне асобных аперацый з іх дапамогай. Выкананне машынных швоў (двайнога і запашывачнага). Уточванне тасьмы «маланка».

3. Канструяванне і мадэліраванне (4/4 – 2 гадзін)

Віды пасцельнай бялізны і матэрыялы, неабходныя для яе вырабу.

Распрацоўка эскізаў, падбор асноўных і апрацоўчых матэрыялаў.

Пабудова чарцяжа. Разлік колькасці тканіны на пашыў вырабу.

Практычныя работы

Распрацоўка эскізаў вырабу. Падбор матэрыялаў, выбар віду апрацоўкі. Пабудова чарцяжа. Мадэліраванне швейнага вырабу.

4. Пашыў вырабу (16/12 – 6 гадзін)

Паслядоўнасць пашыву швейнага вырабу. Падрыхтоўка тканіны да раскрою. Паслядоўнасць раскрою. Падрыхтоўка дэталей крою да апрацоўкі. Апрацоўка і аздабленне вырабу. Кантроль і ацэнка якасці гатовага вырабу.

Практычныя работы

Падрыхтоўка тканіны і раскрой вырабу. Пашыў швейнага вырабу. Канчатковая апрацоўка вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: пасцельная бялізна і інш.

5. Эстэтыка адзення (1/1 – 1 гадзін)

Стыль у адзенні. Паняцце пра фасон і мадэль. Фактары, якія ўздзейнічаюць на выбар фасону адзення.

Лабараторная работа Вывучэнне стыляў сучаснага адзення.

Догляд вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў (1/1 – 1 гадзін)

Догляд адзення са штучных і з сінтэтычных тканін. Прэпараты побытавай хіміі, іх віды.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны ведаць:

звесткі пра хімічныя валокны; асартымент і ўласцівасці штучных і сінтэтычных тканін; асаблівасці догляду адзення са штучных і з сінтэтычных тканін; асаблівасці дробнаўзорыстых перапляценняў; класіфікацыю прыстасаванняў малой механізацыі; прызначэнне і прыёмы выканання двайнога і запашывачнага швоў; віды пасцельнай бялізны і тэхналагічную паслядоўнасць яе вырабу; стылі ў адзенні; паняцця пра фасон і мадэль; фактары, якія ўздзейнічаюць на выбар фасону адзення.

Вучні павінны ўмець:

улічваць уласцівасці тканін пры пашыве вырабаў; устанаўліваць прыстасаванні да швейнай машыны і выконваць асобныя аперацыі з іх дапамогай; адрозніваць і выконваць двайны і запашывачны швы; уточваць тасьму «маланка», разлічваць колькасць тканіны, патрэбнай на пашыў пасцельнай бялізны; выконваць раскрой вырабу, эканомна расходаваць матэрыялы; вырабляць швейныя вырабы; выконваць правілы бяспечных паводзін.; адрозніваць стылі сучаснага адзення.

III. АСНОВЫ ДАМАВОДСТВА (6/6 – 6 гадзін)

1. Эстэтыка жылля (2/2 – 2 гадзін)

Асноўныя сродкі ў дасягненні адзінства характару асяроддзя кватэры: мастацка-дэкаратыўныя вырабы (карціны, вырабы з керамікі, шкла, саломкі, фарфору).

Дзіцячы пакой. Патрабаванні да яго: практычныя, гігіенічныя, эстэтычныя. Функцыянальнае заніраванне пакоя: зона для гульні, зона для работы, зона для адпачынку. Асаблівасці інтэр'ера. Стварэнне адзінага мастацкага стылю.

Практычная работа

Выраб пано для афармлення інтэр'ера дзіцячага пакоя.

2. Азы гаспадарання (2/2 – 2 гадзін)

Догляд карцін, вырабаў з керамікі, шкла, саломкі, фарфору. Патрабаванні да размяшчэння ў інтэр'еры побытавай аўдыя-, відэа-, тэлеапаратуры.

Практычная работа

Выраб аксесуараў для дзіцячага пакоя.

3. Азбука этыкету (2/2 – 2 гадзін)

Свята ў нашым доме

Традыцыі нацыянальныя, сямейныя, іх фарміраванне і захаванне. Класіфікацыя свят: нацыянальныя (Дзень Перамогі, Дзень Незалежнасці, свята Працы), сямейна-бытавыя (дзень нараджэння, Новы год), каляндарна-бытавыя (Каляды, Радаўніца, Вялікдзень).

Асаблівасці арганізацыі свят.

Практычныя работы

Выраб падарунка да свята.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны ведаць:

асноўныя кампаненты і сродкі афармлення інтэр'ера дзіцячага пакоя; характарыстыку функцыянальных зон пакоя; правілы догляду мастацка-дэкаратыўных вырабаў; паняцце пра традыцыі, іх фарміраванне і захаванне, класіфікацыю свят, асаблівасці іх арганізацыі.

Вучні павінны ў м е ц ь:

выконваць вырабы для афармлення інтэр’ера дзіцячага пакоя, падарункі да свята.

IV. АСНОВЫ ВЫРОШЧВАННЯ РАСЛІН (0/8 гадзін)

Варыянт 1

Вырошчванне расады і агародных культур у збудаваннях засцерагалынага грунту

Агульная характарыстыка засцерагальнага грунту.

Гатункі раслін, іх выбар.

Расадны спосаб, яго віды, значэнне. Тэрміны сяўбы насення на расаду. Догляд расады.

Шкіроўка. Тэрміны высадкі расады ў грунт. Догляд расады пасля высадкі ў грунт.

Культураабароты. Вырошчванне раслін у цяпліцы зімой. Уборка ўраджаю агародных культур.

Практычныя работы

Падрыхтоўка глебы для парнікоў, цяпліц. Сяўба і вырошчванне расады. Догляд агародных культур у збудаваннях абароненага грунту. Уборка ўраджаю агародных культур.

Варыянт 2

Вітковыя расліны

Азеляняльныя комплексы: камяністыя садкі, камяністыя горкі, камяністыя рабаткі, альпійскія горкі, пясчаныя садкі. Асартымент дэкаратыўных раслін для комплексаў і агратэхналогія іх вырошчвання.

Вертыкальнае азеляненне: пергалы, трэльяжы. Асартымент вітковых раслін; тэхналогія іх вырошчвання.

Практычныя работы

Пасадка раслін для комплексаў і іх догляд. Пасадка вітковых раслін і іх догляд. Выкананне праекта «Стварэнне мікраландшафту прышкольнага участка».

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

звесткі пра засцерагальны грунт; тэхналагію вырошчвання расады і агародных культур у збудаваннях засцерагальнага грунту;

што такое азеляняльныя комплексы; вертыкальнае азеляненне; асартымент дэкаратыўных раслін для комплексаў і агратэхналогію іх вырошчвання.

Вучні павінны ў м е ц ь:

падрыхтоўваць глебу для парнікоў, цяпліц; праводзіць сяўбу, вырошчванне і высадку расады; даглядаць агародныя культуры ў збудаваннях засцерагальнага грунту; ажыццяўляць уборку ўраджаю агародных культур (без выкарыстання сельскагаспадарчай тэхнікі); выконваць правілы бяспечных паводзін, высаджваць расліны для азеляняльных комплексаў, вертыкальнага азелянення і даглядаць іх.

ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ

Вышыўка

Аздабляльныя швы

Вышыванне як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Віды вышыўкі. Асаблівасці беларускай народнай вышыўкі.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспекі паводзін.

Выбар малюнка для вышыўкі. Спосабы пераводу малюнка на тканіну.

Віды аздабляльных швоў. Тэхналогія іх выканання. Спосабы замацавання ніткі ў пачатку і канцы вышывання. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў аздабляльных швоў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, вышытая мініяцюра і інш.

Лічыльныя швы

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Лічыльныя швы ў беларускай народнай вышыўцы.

Набор. Тэхніка выканання вертыкальных і гарызантальных набораў. Спосабы павароту вышывальнай ніткі ў канцы кожнага рада. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Лічыльная гладзь. Спосабы выканання: аднабаковая, двухбаковая. Тэхніка выканання. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Разнавіднасці шва «крыж». Тэхналогія вышывання простага крыжа радамі па гарызанталі, вертыкалі і дыяганалі. Патрабаванні да афармлення добрага і вываратнага бакоў. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні лічыльных швоў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, вышываная мініяцюра і інш.

Гладзь

Віды свабоднага вышывання.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Гладзь. Класіфікацыя гладзі па спосабе выканання, форме элементаў, колеры. Тэхналагічныя асаблівасці выканання. Спосабы замацавання ніткі на тканіне. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Выбар малюнка для вышыўкі. Спосабы пераводу малюнка на тканіну.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Практыкаванні ў вышыванні гладзю. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, вышываная мініяцюра і інш.

Скразная вышыўка

Віды скразнога вышывання. Строчавае вышыванне. Паняцце пра мярэжку. Віды мярэжак. Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Тэхналогія і паслядоўнасць выканання мярэжак. Патрабаванні да якасці работы.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні мярэжак. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка і інш.

Аплікацыя з тканіны

Аплікацыя. Віды аплікацый. Прымяненне аплікацыі з тканіны.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Тэхналогія выканання аплікацыі. Спосабы замацавання аплікацыі. Афармленне работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні матываў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, пано і інш.

Вязанне кручком

Вязанне кручком як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Асартымент вырабаў.

Інструменты, прыстасаванні і матэрыялы для работы. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Падбор кручка і пражы. Пачатковая пятля, ланцужок. Асноўныя віды петляў, іх умоўнае абазначэнне. Структура пятлі. Спосабы вывязвання пятлі. Патрабаванні да якасці работы.

Прыёмы вязання палатна. Віды вязання па крузе. Рапарт узора. Пабудова і чытанне схем для вязання. Канчатковая апрацоўка вязанага вырабу.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, прыхватка і інш.

Вязанне пруткамі

Вязанне пруткамі. Віды і спосабы вязання пруткамі. Асартымент вырабаў.

Інструменты, прыстасаванні і матэрыялы для работы. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Падбор пруткоў і пражы. Падрыхтоўка да вязання пражы, якая ўжывалася раней.

Набор петляў пачатковага рада. Асноўныя віды петляў. Схема пабудовы пятлі. Спосабы вывязвання петляў. Паняцце пра пругавыя петлі. Віды пругоў. Замацаванне петляў.

Спосабы дадавання і ўбірання петляў пры вязанні пруткамі.

Тэхналогія вязання пяццю пруткамі.

Патрабаванні да якасці работы.

Схема вязанага палатна. Разлік шчыльнасці вязання і колькасці петляў пачатковага рада.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабаў.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў. Выкананне вырабаў.

Прыкладны пералік вырабаў: шалік, павязка на галаву, шкарпэткі, шапачка і інш.

Абрэзкавая тэхніка (пэчворк)

Пэчворк. Асартымент вырабаў.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Кампазіцыя з геаметрычных элементаў. Гарманічныя спалучэнні тканін па фактуры, колеры.

Тэхналогія выканання вырабу. Машынны спосаб злучэння абрэзкаў. Патрабаванні да якасці работы.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабаў.

Практычныя работы: Выкананне элементаў узора. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: прыхватка, сурвэтка і інш.

Бісерапляценне

Бісернае рукадзелле. Асноўныя віды нізання. Асартымент вырабаў. Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Тэхніка нізання аднарадовых і шматрадовых ланцужкоў у адну і некалькі нітак. Схемы нізання.

Аздабленне вырабаў. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Адпрацоўка прыёмаў нізання. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: упрыгажэнне з бісеру.

Работа з саломкай

Аплікацыя з саломкі

Аплікацыя з саломкі як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Класіфікацыя аплікацый з саломкі.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Віды саломы, якая прымяняецца ў аплікацыі. Уласцівасці саломы. Віды фону для аплікацыі. Кляі, якія прымяняюцца ў аплікацыі. Апрацоўка элементаў кампазіцыі: таніраванне, наданне аб'ёмнай формы.

Тэхналогія выканання аплікацыі з саломкі. Канчатковае аздабленне кампазіцыі. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Падрыхтоўка саламяных стужак. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: дэкаратыўнае пано і інш.

Саломапляценне

Саломапляценне як адзін са старажытнейшых відаў народных рамёстваў.

Віды пляцення. Плоскае і аб'ёмнае пляценне. Асноўныя віды плоскіх і аб'ёмных пляцёнак.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Нарыхтоўка і першасная апрацоўка саломы. Падрыхтоўка саломкі да пляцення.

Тэхналогія саломапляцення. Спосабы нарошчвання саломін.

Аздабленне гатовых пляцёнак. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Засваенне прыёмаў пляцення. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сувеніры з саломкі.

Ткацтва

Ткацтва як адзін са старажытных відаў народных рамёстваў.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Паняцце пра працэс ткацтва. Аснова і ўток. Патрабаванні да нітак асновы і ўтку.

Падрыхтоўка нітак асновы і ўтку да ткацтва. Разлік асновы. Нацягванне асновы на раму. Спосабы намотвання нітак утку. Прыёмы ткацтва.

Тэхналогія выканання работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Засваенне прыёмаў ткацтва. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: пояс, павязка на галаву і інш.

Нітачны дызайн (ізанітка)

Нітачны дызайн (ізанітка) як від мастацкай дзейнасці.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Асаблівасці распрацоўкі кампазіцыі для ізаніткі.

Выкананне элементаў на аснове прамых ліній, вуглоў, дуг, акружнасцей. Разметка асновы. Падрыхтоўка фону.

Тэхналогія выканання работы. Афармленне работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні матываў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: паштоўка, закладка, пано і інш.

Роспіс па тканіне

Роспіс па тканіне як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Віды роспісу тканіны: халодны і гарачы батык, трафарэтны, свабодны і вузельчыкавы роспіс.

Вузельчыкавы роспіс.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Падбор фарбавальніка для тканіны з улікам яе валакністага саставу.

Тэхналогія выканання вузельчыкавага роспісу. Спосабы замацавання фарбаў.

Афармленне работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў у тэхніцы вузельчыкавага роспісу. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: шарф, сурвэтка і інш.

Валянне

Валянне з шэрсці як тэхніка рукадзелля. Віды валяння.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Сухое валянне. Віды іголак для фільцавання. Сухое валянне з дапамогай шаблону.

Мокрае валянне. Разнастайныя хімічныя рэчывы, якія прымяняюцца для валяння, тэхніка бяспекі пры іх прымяненні. Прынцып звальвання шарсцяных валокнаў. Асноўныя віды раскладкі шэрсці: перпендыкулярная і радыяльная. Спосабы звальвання палатна. Наданне формы звальваемаму вырабу.

Практычныя работы: Асваенне прыёмаў валяння. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: брошка, цацка і інш.

Дэкупаж

Гісторыя ўзнікнення і развіцця тэхнікі дэкупаж.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Асаблівасці выканання на розных паверхнях.

Практычныя работы: Асваенне прыёмаў выканання дэкупажу. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: вырабы ў тэхніцы дэкупажу.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Учебная программа по учебному предмету
«Физическая культура и здоровье»
для VIII класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЗДОРОВЬЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Общая характеристика учебного предмета. В системе учебных предметов общего среднего образования освоение учебного предмета «Физическая культура и здоровье» обеспечивает получение обучающимися базового физкультурного образования.

Содержание учебного предмета «Физическая культура и здоровье» дифференцировано с учетом возрастно-половых особенностей учащихся и представлено инвариантным и вариативным компонентами.

Инвариантный компонент является содержанием учебного предмета «Физическая культура и здоровье», обязательным для освоения учащимися, отнесенными по состоянию здоровья к основной и подготовительной медицинским группам. Он состоит из двух разделов «Основы физкультурных знаний» и «Основы видов спорта», которые содержат минимальный объем учебного материала, необходимого для общего физкультурного образования, общекультурного, духовного и физического развития, оздоровления, нравственного совершенствования учащихся, формирования здорового образа жизни, активного отдыха с использованием средств физической культуры.

Раздел «Основы физкультурных знаний» содержит теоретический материал, необходимый для формирования мировоззрения здорового образа жизни, самостоятельного использования средств физической культуры с целью оздоровления и активного отдыха, изучения и практического травмобезопасного освоения учебного предмета. Как правило, учитель при разработке поурочного планирования определяет учебные занятия, на которых выделяется необходимое количество времени для изучения теоретического материала.

Раздел «Основы видов спорта» включает практический и необходимый для его освоения теоретический учебный материал, который изучается на учебных занятиях одновременно с формированием двигательных умений, навыков, способов деятельности. Содержание практического учебного материала представлено упражнениями, комплексами и элементами таких видов спорта, как легкая атлетика, гимнастика, акробатика, лыжные гонки, спортивные игры (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол), что соответствует общим задачам развития координационных и кондиционных способностей обучающихся.

Вариативный компонент представлен видами спорта инвариантного компонента, а также упражнениями, комплексами и игровыми элементами плавания, аэробики спортивной, тенниса настольного, конькобежного спорта. Из общего объема содержания вариативного компонента учитель, с учетом наличия соответствующей физкультурно-спортивной базы, интересов обучающихся, спортивных традиций учреждения общего среднего образования, выбирает и использует в образовательном процессе учебный материал для каждого из V–IX классов. Допускается в качестве учебного материала использовать содержание учебных программ факультативных занятий, соответствующих перечню видов спорта вариативного компонента и утвержденных в установленном

порядке Министерством образования Республики Беларусь, а также электронные средства обучения – учебно-методические пособия для учителей физической культуры.

Распределение учебного материала по компонентам, разделам и темам с указанием количества часов на их изучение в каждом из V–IX классов представлено в табличном варианте.

Учебные занятия проводятся в форме уроков физической культуры и здоровья.

Организация учебных занятий должна соответствовать общепедагогическим закономерностям, принципам и требованиям общего среднего образования. Формы и методы проведения уроков физической культуры и здоровья определяются учителем при разработке документов планирования содержания учебного материала.

Целью изучения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» при получении общего базового образования является формирование физической культуры личности и оздоровление учащихся с учетом их возрастно-половых особенностей.

Указанная цель достигается в результате формирования у учащихся компетенций в области физкультурной и спортивной деятельности, решения личностно ориентированных образовательных, воспитательных, оздоровительных и прикладных задач.

К ***образовательным задачам*** учебного предмета относятся освоение и обучение использованию на практике доступных в среднем школьном возрасте:

– физкультурных знаний, необходимых для безопасных организованных и самостоятельных занятий;

– двигательных умений, навыков, способов деятельности, составляющих содержание изучаемых видов спорта;

– духовных ценностей олимпизма и олимпийского движения как культурных гуманистических феноменов современности.

Воспитательными задачами учебного предмета является содействие становлению и развитию:

– отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих как к ценности;

– положительных черт характера, таких как дисциплинированное поведение, доброжелательное отношение к товарищам, коллективизм, честность, отзывчивость, смелость, настойчивость в достижении цели;

– гармоничного сочетания нравственных, физических и интеллектуальных качеств личности.

Оздоровительными задачами учебного предмета являются:

– привитие навыков здорового образа жизни;

– повышение умственной работоспособности;

– профилактика стрессовых состояний и заболеваний средствами физической культуры;

– содействие укреплению здоровья учащихся, формирование правильной осанки, профилактика миопии и плоскостопия.

К ***прикладным задачам*** учебного предмета, обеспечивающим успешную социальную адаптацию и безопасность жизнедеятельности учащихся, относятся:

– обучение умениям и навыкам сотрудничества со сверстниками в процессе физкультурной и спортивной деятельности;

– освоение знаний, умений и навыков, необходимых для обеспечения безопасности во время самостоятельных физкультурных занятий;

– формирование знаний, умений и навыков, обеспечивающих безопасность жизнедеятельности в экологически неблагоприятных условиях (для проживающих на территории радиоактивного загрязнения в условиях воздействия последствий аварии на ЧАЭС).

При освоении содержания учебной программы обучающиеся приобретают компетенции, имеющие социальную и личную значимость. Личностные и предметные компетенции учащихся, оканчивающих V–IX классы учреждения общего среднего образования, конкретизированы в четырех направлениях:

– учащиеся должны знать и понимать;

– учащиеся должны знать и соблюдать;

– учащиеся должны знать и уметь;

– учащиеся должны уметь использовать приобретенные компетенции в практической деятельности и повседневной жизни.

Содержание личностных и предметных компетенций сформулировано в требованиях к учащимся, заканчивающих обучение в каждом из V–IX классов учреждения общего среднего образования.

Результаты учебной деятельности учащихся и степень освоения содержания учебной программы «Физическая культура и здоровье» оцениваются по критериям и в соответствии с правилами проведения аттестации учащихся, утверждаемыми Министерством образования Республики Беларусь.

Учебно-методическое обеспечение образовательного процесса по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» представлено в приложении 1.

Условия выполнения тестовых упражнений для оценки уровня развития двигательных качеств учащихся изложены в приложении 2.

Учебная программа «Физическая культура и здоровье» содержит учебный материал по спортивным играм (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол), рекомендованный для изучения в объеме 35 часов на учебных занятиях «Час здоровья и спорта» (приложение 3).

Примерное распределение учебного материала

ИНВАРИАНТНЫЙ КОМПОНЕНТ ОСНОВЫ ФИЗКУЛЬТУРНЫХ ЗНАНИЙ

Компоненты, разделы, темы учебного материала	Количество часов
ИНВАРИАНТНЫЙ КОМПОНЕНТ	**48**
Основы физкультурных знаний	**2**
Обеспечение безопасности занятий	0,5
Гигиенические знания	0,25
Правила самостоятельных занятий, самоконтроль	0,5
Здоровый образ жизни	0,5
Олимпизм и олимпийское движение	0,25
Основы видов спорта	**40**
Легкая атлетика	12
Легкая атлетика – кроссовая подготовка[3]	0 (8)
Гимнастика, акробатика	10
Лыжные гонки[4]	8
Спортивные игры	10
Тестирование	**6**
Домашние задания[5]	+
ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ	**20**
Атлетическая гимнастика	+
Аэробика спортивная	+
Баскетбол	+
Волейбол	+
Гандбол	+
Гимнастика, акробатика	+
Конькобежный спорт	+
Легкая атлетика	+
Лыжные гонки	+
Плавание[6]	до 24
Теннис настольный	+
Футбол	+
Всего	**70**

[3] В условиях бесснежной зимы вместо лыжных гонок.

[4] При бесснежной зиме заменяется учебным материалом других тем.

[5] Количеством часов не регламентируются.

[6] При наличии условий и возможностей для учебных занятий по плаванию.

Обеспечение безопасности занятий. Правила безопасного поведения на уроках легкой атлетики, гимнастики и акробатики, лыжной подготовки, спортивных игр, плавания. Предупреждение возможного травматизма во время самостоятельных занятий физическими упражнениями. Правила поведения во время массовых спортивных и зрелищных мероприятий. Оказание первой доврачебной помощи при травмах.

Гигиенические знания. Профилактика умственного перенапряжения средствами физической культуры. Комплексы физических упражнений, повышающие умственную работоспособность. Воздушные и водные процедуры как средство закаливания в различные периоды года. Гигиена тела, спортивной одежды и обуви учащегося.

Правила самостоятельных занятий, самоконтроль. Понятие соотношения роста, массы тела и окружности грудной клетки. Оптимальные величины частоты сердечных сокращений и частоты дыхания в состоянии покоя. Самооценка уровня физической подготовленности. Регулирование нагрузки в процессе самостоятельных занятий.

Здоровый образ жизни. Профилактика простудных заболеваний. Повышение иммунитета средствами физической культуры. Оптимальный индивидуальный недельный двигательный режим учащихся в различные периоды года.

Олимпизм и олимпийское движение. Функции Международного олимпийского комитета. Олимпийская хартия – единый кодекс правил и условий проведения Олимпийских игр. Крупнейшие международные соревнования: чемпионаты, первенства и кубки Европы, мира и Олимпийские игры.

Условия выдачи нагрудного значка Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь.

ОСНОВЫ ВИДОВ СПОРТА

ЛЕГКАЯ АТЛЕТИКА

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках легкой атлетики. Правила обращения с легкоатлетическим инвентарем и оборудованием.

Практический материал

Ходьба спортивным шагом, скрестным шагом, выпадами, в полуприседе, в полном приседе; скандинавская ходьба.

Бег: семенящий с максимальной частотой движений; повторный бег с максимальной скоростью до 50–60 м; стартовый разгон; с высокого старта 30, 60 м*; эстафетный бег; челночный бег 4Ч9 м; 4–6 мин с переменной скоростью. Тактика 6-минутного бега.

Прыжки с места: тройной и пятерной прыжок; вверх толчком двумя ногами с подниманием коленей без продвижения и с продвижением вперед; на заданное расстояние и на максимальный результат. Прыжки через короткую скакалку.

Прыжки с разбега: с двух-трех шагов с касанием рукой и ногой подвешенных предметов; в длину согнув ноги с короткого и длинного разбега*; в высоту способом «перешагивание»*.

Метание: мяча 150 г с места и с шага в горизонтальную и вертикальную цель (гимнастический обруч) с расстояния 8–10 м; с разбега по коридору 10 м на заданное расстояние и на дальность*; теннисного мяча на дальность отскока от стены с места, с шага, с двух-трех шагов.

Развитие скоростных, силовых, скоростно-силовых, координационных способностей, гибкости, выносливости.

ЛЕГКАЯ АТЛЕТИКА – КРОССОВАЯ ПОДГОТОВКА

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках кроссовой подготовки. Предупреждение травматизма при беге по пересеченной местности.

Практический материал

Чередование ускоренной ходьбы и бега. Бег по слабопересеченной местности. Бег в гору и под гору. Бег по пересеченной местности с изменением направления. Кросс 2000 м*.

Развитие координационных способностей, выносливости.

ГИМНАСТИКА И АКРОБАТИКА

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках гимнастики и акробатики. Установка и уборка гимнастического оборудования. Правила обращения с гимнастическим инвентарем и оборудованием.

Практический материал

Строевые упражнения. Перестроение уступом из одной шеренги в три, четыре. Перестроение из колонны по одному в колонну по два, по четыре дроблением и сведением. Перестроение из колонны по четыре разведением и слиянием в колонну по одному.

Общеразвивающие упражнения[7] и упражнения для формирования правильной осанки без предметов, со скакалкой, с гимнастической палкой, с набивными мячами, на гимнастической скамейке, у гимнастической стенки и на гимнастической стенке.

[7] Рекомендуется использовать в подготовительной части урока.

Упражнение на гимнастическом бревне[8] (д): ходьба на носках укороченными и приставными шагами с движениями рук; соединение прыжков на одной и двух ногах на месте с движениями рук; соединение прыжков с незначительным продвижением вперед: прыжок на левую ногу, правая назад, руки в стороны, прыжок на правую ногу, левая вперед, руки вперед, прыжок на левую ногу, правая назад, руки вниз. Прыжки с продвижением вперед: махом правой ноги вперед прыжок на две, правая впереди, прыжок на правую ногу, левая назад, прыжок на левую ногу, правая вперед; шаг правой ногой, мах левой, прыжок на две, левая впереди; махом одной ноги вперед поворот на 180°, руки через стороны вверх и вниз; на правой (левой) ноге руки в стороны махом левой (правой) руки через стороны вниз в стойку продольно руки в стороны; соскок прогнувшись из полуприседа с поворотом на 90°. Комбинация из изученных упражнений, включающих ходьбу, повороты, прыжки, равновесие и соскок*.

[8] При отсутствии гимнастического бревна упражнение выполняется на рейке перевернутой гимнастической скамейки.

Висы: подтягивание в висе на перекладине* (м), в висе лежа* (д); размахивание изгибами в висе на перекладине. Из размахивания соскок махом назад в мягкий доскок. В висе на перекладине, гимнастической стенке, верхней жерди разновысоких брусьев поднимание согнутых в коленях ног с последующим их выпрямлением и опусканием.

Упоры (д): из виса стоя на согнутых руках махом одной и толчком другой ноги переворот в упор на руках на нижнюю жердь, махом назад соскок с поворотом на 90°*. Из седа на правом (левом) бедре, держась правой (левой) за верхнюю жердь, левая (правая) в сторону, сед углом – держать. Опуская ноги с поворотом направо (налево) и перехватом левой за верхнюю жердь, перехват правой (левой) рукой за нижнюю жердь с поворотом направо, перемах двумя ногами через нижнюю жердь с перехватом правой рукой в хват снизу и поворотом направо в соскок, в стойку правым (левым) боком к нижней жерди.

При отсутствии разновысоких брусьев: на низкой перекладине из виса стоя на согнутых руках толчком двумя ногами переворот в упор на руках прогнувшись, перемах левой (правой) ногой в упор верхом; перехват левой (правой) рукой в хват снизу, перемах правой (левой) ногой с поворотом налево в соскок.

Упоры (м): передвижение в упоре на брусьях с прямыми ногами; сгибание и разгибание рук в упоре на брусьях; размахивание в упоре на низких параллельных брусьях с разведением ног на махе впереди, сед ноги врозь на низких параллельных брусьях, перехват левой (правой) рукой в хват снизу, перемах правой (левой) ногой с поворотом налево (направо) на 180° в соскок*; подъем переворотом в упор прогнувшись (с помощью) на высокой перекладине*.

Лазание по канату или шесту с помощью ног в три приема* (д); без помощи ног* (м).

Опорные прыжки: ноги врозь через гимнастического козла высотой 110 см в длину* (м), в ширину* (д).

Акробатические упражнения: стойка на руках махом одной и толчком другой ногой с помощью; из упора присев стойка на голове и руках толчком двумя ногами (м); опускание в мост и вставание с моста с помощью (д); переворот из моста в упор присев (д); комбинация из 4 акробатических упражнений*, включающих у мальчиков стойку на голове и руках и два кувырка вперед, у девочек – мост, стойку на лопатках и два кувырка вперед.

Комплексы упражнений утренней гимнастики из 10–12 упражнений с гимнастической палкой, со скакалкой, с гантелями, в исходном положении сидя и лежа на полу (по одному комплексу в каждой четверти).

Развитие скоростных, скоростно-силовых, силовых, координационных способностей, гибкости, выносливости.

ЛЫЖНЫЕ ГОНКИ

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках по лыжным гонкам. Подготовка лыжного инвентаря к занятиям. Правила предупреждения обморожений и травм при передвижении на лыжах. Условия хранения и подготовки к занятиям лыжного инвентаря и обуви.

Практический материал

Способы передвижений: одновременный бесшажный ход, попеременный двухшажный ход, переход с одновременного хода на попеременный и обратно*; коньковый ход. Преодоление дистанции 2000 м*.

Развитие координационных способностей, выносливости.

СПОРТИВНЫЕ ИГРЫ

(изучаются две из четырех спортивных игр)

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках спортивных игр. Подготовка инвентаря, спортивной одежды и обуви к занятиям спортивными играми. Правила соревнований по спортивным играм.

Практический материал

Баскетбол. Ведение мяча без зрительного контроля, со сменой скорости и направления ведения, ведение попеременно правой и левой рукой. Атакующие действия с перехватом мяча во время ведения. Броски мяча по кольцу с места одной рукой от плеча с ближней и средней дистанции*. Штрафной бросок*, вырывание и выбивание мяча, передача мяча с отскоком от пола стоя на месте, при параллельном и встречном движении. Ловля высоко летящего мяча. Персональная защита. Применение разученных приемов в условиях учебной игры.

Футбол. Ведение мяча* внутренней и внешней частью подъема с изменением скорости и направления. Удар по катящемуся мячу внешней стороной подъема*, носком, серединой лба по летящему мячу. 11-метровый штрафной удар*. Обманные движения с торможением и сменой направления движения с мячом и без мяча. Применение разученных технико-тактических действий в условиях учебной игры.

Гандбол. Повороты на месте. Ведение с изменением скорости передвижения. Ловля и передача мяча при встречном и параллельном движении. Передачи мяча* от плеча согнутой рукой, без замаха. 7-метровый штрафной бросок*. Правильный выбор позиции вратаря при отражении бросков с игры. Индивидуальные действия в защите и в нападении. Применение разученных технико-тактических действий в условиях учебной игры.

Волейбол. Стойка игрока при верхней и нижней передаче мяча. Передвижения при приеме мяча приставными шагами вправо, влево, вперед, назад. Передачи мяча сверху двумя руками над собой, в парах, с переменой мест, через сетку стоя на месте и с передвижением вдоль сетки вправо и влево*. Прием мяча снизу двумя руками после перемещения вперед и в стороны; снизу двумя руками после подачи*. Передача мяча снизу двумя руками над собой, в парах, через сетку. Нижняя прямая подача с шагом вперед. Нижняя боковая подача. Применение разученных приемов в условиях учебной игры.

Развитие скоростных, скоростно-силовых, координационных способностей, выносливости.

ТЕСТИРОВАНИЕ УРОВНЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ

Выполнение тестовых упражнений планируется учителем на начало и окончание учебного года. В течение одного урока не рекомендуется выполнять более двух тестовых упражнений.

Результаты тестовых упражнений используются для определения уровня физической подготовленности учащихся, планирования и корректировки содержания поурочного календарно-тематического плана, разработки планов-конспектов уроков.

Условия выполнения тестовых упражнений представлены в приложении 2.

Перечень тестовых упражнений для мальчиков:

1) бег 30 м;

2) челночный бег 4 × 9 м **или** прыжки через короткую скакалку за 1 мин;

3) прыжок в длину с места **или** тройной прыжок с места толчком двумя ногами;

4) подтягивание на перекладине **или** сгибание и разгибание рук в упоре лежа;

5) наклон вперед из исходного положения сидя на полу **или** наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке;

6) бег 1000 м **или** ходьба 2000 м, **или** 6-минутный бег.

Перечень тестовых упражнений для девочек:

1) бег 30 м;

2) челночный бег 4 × 9 м **или** прыжки через короткую скакалку за 1 мин;

3) прыжок в длину с места **или** бросок набивного мяча из-за головы двумя руками из исходного положения сидя ноги врозь;

4) поднимание туловища из исходного положения лежа на спине за 1 мин **или** поднимание и опускание прямых ног за 1 мин;

5) наклон вперед из исходного положения сидя на полу **или** наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке;

6) бег 1000 м, **или** ходьба 1500 м, **или** 6-минутный бег.

ТРЕБОВАНИЯ К УЧАЩИМСЯ, ОКАНЧИВАЮЩИМ VIII КЛАСС УЧРЕЖДЕНИЯ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Требования, предъявляемые к учащимся, оканчивающим VIII класс учреждения общего среднего образования, основываются на личностном и предметном компетентностных подходах и являются критериями усвоения учебного материала учебной программы.

Учащиеся должны знать и понимать:

требования здорового образа жизни;

отрицательное воздействие вредных привычек на развитие организма;

нормы двигательной активности для своего возраста;

критерии физического развития и уровни физической подготовленности;

правила самоконтроля во время учебных и самостоятельных занятий;

значение олимпийских идеалов для физического и духовного самосовершенствования.

Учащиеся должны знать и соблюдать:

правила безопасного поведения на учебных и самостоятельных занятиях физическими упражнениями;

правила личной и общественной гигиены во время занятий физической культурой;

требования к одежде, обуви, спортивному оборудованию и инвентарю;

способы изменения величины физической нагрузки;

индивидуальный двигательный режим учебного и выходного дня;

правила изученных спортивных и подвижных игр.

Учащиеся должны знать и уметь правильно выполнять:

комплексы упражнений утренней гимнастики;

тестовые упражнения для определения уровня развития двигательных качеств;

упражнения для сохранения правильной осанки;

условия выдачи нагрудного значка Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь.

Учащиеся должны уметь использовать приобретенные компетенции в практической деятельности и повседневной жизни:

для соблюдения здорового образа жизни;

для оказания первой доврачебной помощи при различных травмах;

для занятий плаванием (проплывать не менее 25 м любым спортивным способом плавания);

для участия в изученных спортивных и подвижных играх;

для достижения индивидуально максимального результата в тестовых и контрольных упражнениях.

10-БАЛЛЬНЫЕ ШКАЛЫ ОЦЕНКИ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ VIII КЛАССА

Тестовые упражнения	Баллы									
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
	Уровни физической подготовленности									
	Высокий		Выше среднего		Средний		Ниже среднего		Низкий	
Мальчики										
Бег 30 м (с)	4,7	4,8	4,9	5,0	5,1	5,3	5,5	5,7	5,9	6,0 и более
Челночный бег 4 × 9 м (с) *или*	9,2	9,4	9,5	9,7	9,8	10,1	10,4	10,7	10,9	11,2 и более
Прыжки через короткую скакалку за 1 мин (раз)	123	115	103	96	89	80	72	58	45	38 и менее
Прыжок в длину с места (см) *или*	217	212	208	203	198	189	179	170	160	151 и менее
Тройной прыжок с места толчком двумя ногами (см)	650	625	600	580	565	530	495	480	455	440 и менее
Подтягивание на перекладине (раз) *или*	9	8	7	6	5	4	2	1	–	–
Сгибание и разгибание рук в упоре лежа (раз)	32	30	26	24	21	18	15	10	7	5 и менее
Наклон вперед из исходного положения сидя на полу (см) *или*	13	11	9	8	6	2	–1	–5	–8	–12 и менее
Наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке (см)	10	9	7	5	4	2	0	–2	–5	–7 и менее
Бег 1000 м (мин, с) *или*	3,48	3,59	4,10	4,20	4,31	4,53	5,14	5,35	5,57	6,18 и более
Ходьба 2000 м (мин, с) *или*	13,40	14,05	14,50	15,30	16,25	17,05	17,35	17,55	18,20	18,45 и более
6-минутный бег (м)	1360	1300	1270	1240	1220	1190	1150	1120	1100	1080 и менее
Девочки										
Бег 30 м (с)	5,1	5,3	5,4	5,5	5,6	5,8	6,0	6,2	6,5	6,7 и более
Челночный бег 4 × 9 м (с) *или*	10,1	10,3	10,4	10,6	10,8	11,1	11,4	11,8	12,1	12,4 и более
Прыжки через короткую скакалку за 1 мин (раз)	131	126	118	112	109	100	91	86	80	76 и менее
Прыжок в длину с места (см) *или*	184	180	175	170	165	155	146	136	126	117 и менее
Бросок набивного мяча из-за головы двумя руками из сходного положения сидя ноги врозь (см)	480	460	420	400	390	360	325	300	280	270 и менее
Поднимание туловища за 1 мин (раз) *или*	52	50	48	46	44	41	37	33	30	26 и менее
Поднимание и опускание прямых ног за 1 мин (раз)	33	30	27	25	21	17	14	10	6	3 и менее
Наклон вперед из исходного положения сидя на полу (см) *или*	16	15	13	12	10	7	4	1	–2	–5 и менее
Наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке (см)	13	12	10	8	7	5	4	1	0	–2 и менее
Бег 1000 м (мин, с) *или*	4,41	4,52	5,04	5,15	5,27	5,30	6,13	6,36	6,59	7,21 и более
Ходьба 1500 м (мин, с) *или*	12,30	12,40	12,50	13,10	13,45	14,30	15,10	16,00	16,50	17,20 и более
6-минутный бег (м)	1190	1160	1100	1080	1050	1000	930	900	870	840 и менее

10-БАЛЛЬНЫЕ ШКАЛЫ ОЦЕНКИ УЧЕБНЫХ НОРМАТИВОВ ПО ОСВОЕНИЮ УМЕНИЙ, НАВЫКОВ, РАЗВИТИЮ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ VIII КЛАССА

Контрольные упражнения	Баллы									
	10	**9**	**8**	**7**	**6**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Мальчики										
Бег 60 м (с)	9,1	9,4	9,7	10,0	10,2	10,4	10,7	11,0	11,3	11,4 и более
Бег 1500 м (мин, с)	6,20	6,30	6,40	7,00	7,15	7,20	7,40	7,50	8,00	8,01 и более
Прыжок в длину (см)	390	380	370	360	350	330	310	290	270	269 и менее
Прыжок в высоту (см)	120	115	–	–	110	105	–	100	95	90 и менее
Метание мяча 150 г с разбега (м)	42	39	36	33	31	29	26	23	20	19 и менее
Бег на лыжах 2 км (мин, с)	12,40	13,00	13,20	13,40	14,00	14,10	14,20	14,30	14,40	14,41 и более
Плавание 25 м (мин, с); 50, 25 м – без учета времени	45,0	50,0	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м и менее
Кросс 2000 м (мин, с)	10,20	10,30	10,40	10,50	11,00	11,10	11,20	11,30	11,40	11,41 и более
Девочки										
Бег 60 м (с)	9,6	9,8	10,0	10,2	10,4	10,6	10,9	11,2	11,5	11,6 и более
Бег 1500 м (мин, с)	6,35	6,45	6,55	7,15	7,25	7,35	7,55	8,05	8,15	8,16 и более
Прыжок в длину (см)	330	320	310	300	290	273	256	240	224	223 и менее
Прыжок в высоту (см)	110	105	–	–	100	95	–	90	85	80 и менее
Метание мяча 150 г с разбега (м)	26	24	22	20	19	18	17	16	15	14 и менее
Подтягивание на низкой перекладине (раз)	21	19	17	16	15	13	12	11	10	9 и менее
Бег на лыжах 2 км (мин, с)	13,50	14,00	14,10	14,20	14,30	14,40	14,50	15,00	15,10	15,11 и более
Плавание 25 м (мин, с); 50, 25 м – без учета времени	57,0	1,07,0	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м и менее
Кросс 2000 м (мин, с)	11,10	11,30	11,50	12,10	12,30	12,50	13,10	13,30	13,50	13,51 и более

ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ

(учебный материал для V–IX классов)

АЭРОБИКА СПОРТИВНАЯ

Теоретические сведения

Аэробика спортивная – выполнение упражнений в аэробном режиме работы под музыкальное сопровождение. Оздоровительная и профилактическая направленность аэробики. Аэробика высокой и низкой интенсивности. Гигиенические требования к одежде занимающихся. Сбалансированное питание при занятиях аэробикой. Требования безопасности к местам занятий, спортивному оборудованию и инвентарю. Профилактика травматизма. Оказание первой доврачебной помощи при травмах.

Практический материал

Разновидности приставного шага в сторону, основного шага, скрестного шага, шагов ноги врозь – ноги вместе. Комбинации из освоенных шагов в сочетании с движениями рук (руки в стороны, вверх, вперед, вправо, влево, круги руками, круги предплечьями, круги плечами, сгибания и разгибания рук).

Подскоки ногу вперед, в сторону, назад. Подскоки ноги врозь – ноги вместе. Подскоки на месте на двух ногах в сочетании с различными движениями рук; попеременно на левой, правой и на двух ногах в сочетании с различными движениями рук. Соединение подскоков ноги врозь – ноги вместе с различными положениями рук.

Поочередное многократное поднимание коленей. Поочередное поднимание коленей с подскоком.

Выпады вперед, в сторону, с подскоками.

Махи ногами вперед, в стороны, вперед и в сторону с подскоками.

Полушпагат на правую ногу, на левую ногу. Волны из исходных положений «стоя», «сидя на пятках на полу».

Повороты на 180° и 360° стоя на одной ноге, другая прижата к голеностопу. Равновесие стоя на носках, руки вверх; стоя на одной ноге, другую ногу в сторону, руки вверх или в стороны. Удержание равновесия после приземления, прыжков или подскоков.

БАСКЕТБОЛ

Теоретические сведения

Баскетбол – олимпийский вид спорта. Гигиенические требования к спортивной одежде и обуви баскетболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в нападении и защите. Правила соревнований по баскетболу. Обязанности и права игроков и судей.

Врачебный контроль и самоконтроль на занятиях баскетболом. Профилактика травматизма. Оказание первой доврачебной помощи при травмах.

Лучшие баскетболисты мира, Европы, Республики Беларусь и их достижения.

Практический материал

Высокая, средняя и низкая стойка баскетболиста. Прыжки толчком одной и двумя ногами. Остановка шагом и прыжком. Повороты на месте, развороты.

Передачи мяча двумя руками от груди, двумя руками сверху, одной рукой от плеча, стоя на месте и в движении.

Ловля мяча двумя руками на уровне груди, двумя руками при параллельном и встречном движении, в прыжке. Ловля мяча в сочетании с остановками и поворотами.

Сочетание приемов «ловля-передача-поворот».

Ведение мяча с изменением высоты отскока и направления, с обводкой препятствий, по кругу; с остановками, поворотами, передачами по сигналу.

Броски мяча по кольцу двумя руками от груди, одной от плеча, с отскоком и без отскока от щита, под углом к щиту в движении, штрафные броски.

Сочетание приемов «передача-ловля-ведение-бросок».

Захват мяча-вырывание. Вырывание и выбивание мяча у игрока, сделавшего остановку после ведения. Накрывание мяча. Перехват мяча, стоя сбоку, из-за спины при передаче, выполненной поперек поля. Перехват передачи, выполненной вдоль площадки.

Тактические действия игрока без мяча: выход на свободное место для получения мяча навстречу партнеру, в сторону от партнера с мячом.

Определение игровой ситуации, целесообразной для применения ведения, передачи, броска по кольцу. Выбор способа ведения мяча и броска по кольцу.

Применение сочетаний изученных приемов в игровых ситуациях.

ВОЛЕЙБОЛ

Теоретические сведения

Волейбол – олимпийский вид спорта. Разновидности волейбола – волейбол, волейбол пляжный. Гигиенические требования к одежде и обуви волейболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в защите и нападении. Расстановка игроков, игра «либеро». Обязанности и права игроков и судей. Правила соревнований по волейболу.

Врачебный контроль и самоконтроль на занятиях волейболом. Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Лучшие волейболисты мира, Европы, республики и их достижения.

Практический материал

Перемещение приставным, широким и коротким шагом, лицом, боком и спиной вперед, с выпрыгиванием и приземлением на обе ноги. Прыжок вверх толчком одной и двумя ногами.

Многократные передачи мяча сверху и снизу двумя руками над собой, с отскоком от стенки, в парах и тройках, с переменой мест, через сетку в положении стоя на месте.

Прием мяча снизу двумя руками после подачи. Прием мяча, отскочившего от сетки. Игра ногой и другими частями тела.

Атакующий удар в прыжке толчком двумя ногами из второй, третьей и четвертой зон.

Нижняя прямая и нижняя боковая подача с попаданием в первую, пятую и шестую зоны.

Тактика нападения: индивидуальные действия, обманные передачи, выбор направления передачи; взаимодействие игроков первой и второй линий между собой для завершения атаки.

Тактика защиты: взаимостраховка свободных зон. Использование в игре «либеро».

Использование разученных приемов в учебной игре.

ГАНДБОЛ

Теоретические сведения

Гандбол – олимпийский вид спорта. Гигиенические требования к одежде и обуви гандболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в нападении и защите. Тактико-технические действия вратаря. Обязанности и права игроков и судей. Правила соревнований по гандболу.

Врачебный контроль и самоконтроль на занятиях гандболом. Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Лучшие гандболисты мира, Европы, республики и их достижения.

Практический материал

Перемещение скрестным, приставным, широким и коротким шагом, лицом, боком и спиной вперед. Остановки одной и двумя ногами. Бег с ускорениями на коротких отрезках, бег с выпрыгиванием и приземлением на одну и обе ноги. Прыжок в сторону толчком одной ногой. Падение на руки, на бедро и туловище с места и с разбега.

Ловля мяча двумя руками сбоку (без поворота туловища), стоя на месте, в движении, в прыжке. Ловля мяча одной рукой с захватом и без захвата. Ловля мяча на большой скорости перемещения, в прыжке при непосредственной близости защитника.

Передачи мяча одной рукой (хлестом, толчком, кистевая) на близкое расстояние в различных направлениях с места, с разбега в один, два и три шага, в прыжке, после остановки, после ловли мяча с полуотскока, после ловли в непосредственной близости защитника. Передача мяча одной и двумя руками «в одно касание». Дальняя передача одной рукой хлестом партнеру в движении.

Ведение мяча одноударное без зрительного контроля, многоударное на высокой скорости перемещения с преследованием. Ведение на большой скорости с резкой остановкой и изменением направления движения, с поворотом кругом.

Броски мяча по воротам одной рукой хлестом сверху и сбоку, с наклоном туловища влево и вправо, в опорном положении, в прыжке, с различными способами бега, с различной траекторией (горизонтальной, нисходящей, восходящей, навесной) полета мяча, с дальнего и ближнего расстояния.

Тактика нападения: индивидуальные действия, броски с открытых и закрытых позиций, выбор направления броска; взаимодействие игроков второй линии между собой для завершения атаки, взаимодействие с линейным игроком, с крайним игроком, взаимодействие крайнего игрока с линейным. Командные действия: позиционное нападение по системе расстановки 4 : 2, нападение 6 : 0 с выходом.

Тактика защиты: зонная защита по системе расстановки 3 : 3, защита в меньшинстве 5 : 6 и 4 : 6.

Тактика игры вратаря: выбор позиции в воротах и в зоне вратаря, стойки вратаря, взаимодействия вратаря с защитниками и нападающими.

Использование разученных приемов в учебной игре.

ГИМНАСТИКА АТЛЕТИЧЕСКАЯ

Правила безопасного поведения в тренажерном зале, при выполнении упражнений с отягощениями и на тренажерах.

Упражнения для формирования правильной осанки: ходьба с предметом на голове по линии на полу, по гимнастической скамейке; ходьба по гимнастической скамейке с гимнастической палкой за спиной, за головой, над головой, приставными шагами, с поворотами, приседаниями на двух и одной ноге.

Упражнения для формирования рельефа различных групп мышц:

для мышц голени: подъемы на носки без отягощений, с гантелями в руках, с грифом от штанги на плечах;

для мышц спины: наклоны вперед со штангой за головой; в положении лежа тяга штанги к груди; тяга Т-образной штанги к груди в наклоне; подтягивание на перекладине в висе обычным, средним и широким хватом;

для мышц груди: сгибание и разгибание рук в упоре лежа (ладони на ширине плеч, шире плеч); жим штанги узким хватом; разведение и сведение рук с гантелями в положении лежа на наклонной скамье; жим гантелей и штанги в положении лежа на наклонной скамье;

для мышц плечевого пояса: жим гантелей и штанги стоя и сидя; тяга блочного устройства двумя руками стоя, сидя и в наклоне; разведение рук с гантелями сидя на наклонной скамье; подъем гантели поочередно правой и левой рукой в положении сидя на наклонной скамье;

для мышц рук: сгибание и разгибание рук с гантелями сидя на скамье под углом 45; хватом сверху разгибание рук со штангой из-за головы в положении стоя, лежа на наклонной скамье;

для мышц брюшного пресса: в висе подтягивание коленей к груди; стоя наклоны туловища в стороны; круговые движения туловищем с гантелями за головой;

для мышц бедра: частичные приседания (упражнение выполняется на четверть, половину или три четверти амплитуды) с изменением темпа и количества повторений.

Упражнения, комплексы и игры для развития координационных и кондиционных способностей учащихся: кроссовый бег от 10 до 30 минут с частотой пульса 120–140 уд./мин; игра в футбол, баскетбол, гандбол; общеразвивающие упражнения с отягощением собственного тела, с различными эспандерами; упражнения на гимнастической перекладине, брусьях, тренажерах; комплексы упражнений круговой тренировки, включающих до 8–12 станций.

КОНЬКОБЕЖНЫЙ СПОРТ

Теоретические сведения

Правила безопасности занятий на уроках по конькобежному спорту. Подготовка коньков и одежды к занятиям на льду. Правила предупреждения травм и обморожений.

Практический материал

Способы передвижения. Ходьба в коньках по снегу. Стояние на коньках на льду. Отталкивание поочередно правой и левой ногами. Скольжение на двух коньках по краю ледовой площадки. Скольжение на одном коньке с приставлением другого, на двух коньках «змейкой». Отталкивание и скольжение на двух коньках по прямой, по повороту вправо и влево. Повороты на двух коньках дугой и приставными шагами. Торможение «полуплугом» и «плугом». Старт. Бег по прямой и повороту. Бег с маховыми движениями двух рук. Финиширование. Бег на коньках 100–200–300–500 м без учета времени. Подвижные игры на льду.

ЛЕГКАЯ АТЛЕТИКА

Теоретические сведения

Разновидности и дистанции бега. Разновидности и способы прыжков. Разновидности метаний и толканий. Легкоатлетические многоборья. Легкая атлетика в Государственном физкультурно-оздоровительном комплексе Республики Беларусь.

Практический материал

Бег. С изменением скорости, со сменой направления, с увеличением и уменьшением длины шага, с выпрыгиваниями вверх толчком правой и левой ногой. Эстафетный бег с отрезками 30, 60, 100 м. Челночный бег 3 × 10 м, 4 × 9 м, 10 × 5 м. Бег с равномерной и переменной скоростью, кроссовый бег.

Прыжки. С места толчком двумя ногами. Многоскоки на двух ногах. Выпрыгивания вверх с доставанием рукой предмета. В длину с разбега на дальность. В высоту с разбега изученным способом.

Метание. Теннисного мяча на дальность с места, с четырех-шести шагов и с полного разбега на дальность, в горизонтальную цель (гимнастический обруч) с расстояния 10–25 м, на дальность отскока от стены.

ЛЫЖНЫЕ ГОНКИ

Теоретические сведения

Условия хранения и особенности подготовки лыжного инвентаря, одежды и обуви к занятиям. Способы предупреждения обморожений при передвижении на лыжах. Оказание

первой помощи при травмах и обморожениях. Влияние занятий лыжными гонками на укрепление здоровья. История развития лыжного спорта в Республике Беларусь. Лыжные гонки в Государственном физкультурно-оздоровительном комплексе Республики Беларусь.

Практический материал

Повороты переступанием на месте и в движении. Повороты махом на месте через лыжу вперед и через лыжу назад.

Попеременный двухшажный и одновременный одношажный ход. Переход с попеременного хода на одновременный. Чередование попеременного двухшажного с одновременным одношажным ходом. Одновременный двухшажный и попеременный четырехшажный ход. Чередование попеременных и одновременных ходов. Коньковый ход. Чередование конькового хода с одновременным и попеременным лыжными ходами. Бесшажный ход. Передвижение по слабопересеченной местности с чередованием одновременных, попеременных и бесшажного ходов.

Подъем «полуелочкой», «елочкой» и «лесенкой». Спуск прямо и наискось в основной стойке. Спуск прямо в низкой стойке.

Торможение «плугом», «упором». Торможение боковым соскальзыванием.

Преодоление препятствий на лыжах способами перешагивание, перепрыгивание, перелезание. Преодоление бугров (30–50 см высотой) и впадин при передвижении в низкой стойке.

Прохождение учебных дистанций с использованием разученных способов передвижения. Прохождение учебных дистанций с преодолением спусков и подъемов.

ПЛАВАНИЕ

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения учащихся в бассейне. Подготовка купальных принадлежностей к занятиям по плаванию. Правила личной и общественной гигиены при посещении бассейна. Правила безопасного купания в открытых водоемах.

Способы спортивного плавания. Влияние занятий плаванием на здоровье учащихся. Закаливающий эффект занятий плаванием. Самоконтроль при занятиях плаванием.

Лучшие пловцы мира, Европы, Республики Беларусь и их достижения.

Практический материал

Упражнения на суше. Активные и пассивные упражнения для развития подвижности стопы, плечевых, тазобедренных и голеностопных суставов. Упражнения для развития силовой выносливости мышц рук, ног, брюшного пресса, спины. Имитационные упражнения для развития координации движений рук и ног при плавании избранным стилем. Специальные упражнения для отработки поворота.

Упражнения в воде. Упражнения для формирования техники движения руками, ногами и дыхания при плавании избранным стилем. Плавание в полной координации избранным стилем. Упражнения для отработки техники поворотов при плавании избранным стилем. Упражнения для отработки техники старта. Проплывание до 100 м любым спортивным способом.

Координация движений рук и ног при плавании способом «кроль на груди»: имитация гребка руками на суше; плавание с доской на ногах, плавание на руках, согласование движений рук, ног и дыхания; из исходного положения лежа на груди, руки вверху – проплывание отрезков 5–6 м, выполняя гребок только левой рукой, только правой рукой, попеременно двумя руками, используя для поддержания ног плавательные доски, надувные круги и т. п.; то же, но с активными движениями ногами и полным

циклом дыхания; плавание способом «кроль на груди» в полной координации дыхания с движениями рук и ног. Плавание 25 метров без учета времени.

Координация движений рук и ног при плавании способом «кроль на спине»: имитация гребка руками на суше; из исходного положения лежа на спине, руки вверх проплывание отрезков 5–6 м, выполняя гребок только левой рукой, только правой рукой, попеременно двумя руками, используя для поддержания ног доски, надувные круги и т. п.; то же, но с активными движениями ногами и полным циклом дыхания; плавание способом «кроль на спине» в полной координации дыхания с работой рук и ног. Плавание 25 метров без учета времени.

Прыжки в воду. Прыжки в воду с бортика ногами вниз. Спад головой вниз из исходных положений сидя на бортике и сидя на тумбочке. Стартовый прыжок в воду с тумбочки.

Развитие скоростных, скоростно-силовых, силовых, координационных способностей, гибкости, выносливости с акцентом на развитие аэробной выносливости.

ТЕННИС НАСТОЛЬНЫЙ

Теоретические сведения

Теннис настольный – олимпийский вид спорта. Теннис в единой спортивной классификации Республики Беларусь. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Санитарно-гигиенические требования к одежде и обуви теннисиста. Питание при занятиях теннисом. Видоизменение техники игры в настольный теннис. Совершенствование оборудования и инвентаря. Правила игры. Обязанности и права игроков и судей. Лучшие спортсмены мира, Европы, Республики Беларусь и их достижения.

Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Практический материал

Бег 10, 30, 60 м, бег с ускорением, челночный бег 4 × 9 м, 6 × 20 м, 10 × 5 м. Челночный бег с варьированием обычного бега с бегом спиной вперед. Бег с максимальной скоростью 5 × 30 м, 10 × 30 м с интервалами отдыха до 1 мин.

Прыжки тройные и пятерные с места толчком двумя ногами. Выпрыгивание вверх из низкого приседа. Приседания поочередно на правой и левой ногах. Прыжки на одной ноге с поворотами на 180° в правую и левую стороны. Ускорения после прыжков с поворотами на 180° и 360°. Прыжки из стороны в сторону с пружинистыми приседаниями. Перепрыгивание через гимнастическую скамейку правым и левым боком. Выпрыгивание вверх с высоким подниманием бедер («кенгуру»).

Выкруты рук назад с гимнастической палкой с постепенным уменьшением ширины хвата.

Набивание теннисного мяча на ракетке в игровой стойке и в передвижении высоко-низко, поочередно тыльной и ладонной стороной, ребром ракетки, ручкой ракетки, о стенку, о стенку с поворотом на 360° (с приседанием, с перекладыванием ракетки в другую руку) в момент отскока мяча.

Имитация ударов с ракеткой и без ракетки с утяжелителем в руке; одиночных, серийных ударов, ударов с перемещениями вправо и влево, вперед и назад; подачи мяча с обманным движением корпуса и руки с ракеткой; ударов в различном темпе перед зеркалом; ударов в заданном темпе с варьированием от медленного до максимально быстрого в положении стоя на месте и с передвижением.

Броски мяча в стену и ловля различными способами (правой, левой рукой, с дополнительными прыжками, приседаниями, поворотами).

Метание теннисного мяча на дальность и в цель одной кистью, кистью и предплечьем, всей рукой и корпусом.

Игра двумя ракетками, игра «неигровой» рукой. Игра двумя мячами. Игра одного против двух человек.

Подача с элементами изучаемого удара. Удар на столе по диагонали. Изменение направления полета мяча по ширине стола. Изменение траектории и высоты полета мяча над сеткой. Изменение длины полета мяча. Удар по изменяющемуся приходящему вращению.

Изменение темпа игры. Соревнование в продолжительном удержании мяча в игре. Игра «треугольником» из одной точки в две точки противоположной стороны. Игра изучаемым ударом из двух точек, трех точек, с одной трети стола, из половины стола, из двух третей стола.

Игра изучаемым ударом по короткому и длинному приходящим мячам. Игра и соревнования на точность попадания в обозначенные на столе зоны. Игра «восьмеркой» поочередно по прямой и по диагонали.

Удар по мячу толчком слева в передвижении вправо-влево, вперед-назад. Игра толчком слева длинно-коротко. Игра по восходящему, опускающемуся мячу, в высшей точке отскока мяча.

Подача толчком слева в размеченные на столе зоны.

Удар накатом справа. Передвижение при ударе накатом справа. Быстрая подача накатом справа в обозначенные на столе зоны.

Сочетание наката справа и толчка слева. Передвижение в левой стойке при накате слева. Повороты при ударах накатами справа и слева.

Подрезка слева. Подача срезкой слева. Сочетание срезки и наката.

Срезка справа. Подача срезкой вправо в обозначенные на столе зоны. Сочетание срезки справа и срезки слева, срезки и наката.

Подача плоская и с незначительным вращением. Прием подачи.

Тактика игры в современный настольный теннис (на примере демонстрации записи игры с показом и разбором основных вариантов тактических действий).

Применение изученных элементов в учебной игре.

ФУТБОЛ

Теоретические сведения

Футбол – олимпийский вид спорта. Разновидности футбола – футбол, мини-футбол, футбол в залах, пляжный футбол. Гигиенические требования к одежде и обуви футболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в нападении, полузащите, защите. Технико-тактические действия вратаря. Обязанности и права игроков и судей. Правила соревнований по футболу.

Самоконтроль на занятиях футболом. Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Лучшие футболисты мира, Европы, республики и их достижения.

Практический материал

Общеподготовительные, специально-подготовительные упражнения и эстафеты с футбольным мячом. Подвижные игры и эстафеты с ведением мяча, с обводкой стоек, с приемом и остановкой мяча, с ударами по воротам, в «лабиринт» (с мячом и без мяча), на сближение с соперником, с двумя и тремя нападающими на площадке для мини-футбола, с защитой ворот (для подготовки вратаря), многоплановые игры для развития координационных способностей, скоростных способностей. Игра в футбол по упрощенным правилам.

Разнообразные способы ведения мяча, передачи, удары и приемы мяча ногой и головой, жонглирование мячом, игры и эстафеты на развитие ловкости, игровой

выносливости, точности ударов по воротам и передач мяча, формирование навыков тактических действий в защите и нападении, упрощенные игры 3 на 3, 4 на 4, 5 на 5 игроков, игры для команд из 7 человек, тесты на игровые способности, игры в футбол командой из 8 человек с учетом разделения поля на участки.

Удары правой и левой ногами по неподвижному и катящемуся мячу серединой подъема, внутренней стороной стопы, внешней частью подъема, носком. Упражнения в парах, тройках, четверках с использованием технико-тактических связок ведение-передача, прием-передача, прием-ведение-передача.

Удары по мячу на дальность и точность, обводка-отбор мяча, обводка-отбор-удар по воротам, перехват мяча, игра головой, комбинации в тройках с мячом, действия без мяча (открывание, отвлечение, создание численного преимущества), взаимодействие двух нападающих против одного защитника, двух защитников против одного нападающего, игровые упражнения в кругу, квадрате, прямоугольнике и т. п.

Упражнения с мячом и без мяча, направленные на развитие координационных способностей, быстроты, ловкости, точности движений. Игры с бегом, прыжками, передачами мяча.

Упражнения переменной интенсивности для развития игровой выносливости (бег с ведением мяча на дистанции до 1 км с ускорениями, рывками, прыжками), скоростно-силовых качеств, силы.

ПРИМЕРНЫЕ ДОМАШНИЕ ЗАДАНИЯ

Для учащихся V–VII классов.

Комплекс упражнений утренней гимнастики из 8–10 упражнений. Поднимание туловища из исходного положения «лежа на спине руки за головой». Поднимание и опускание прямых ног из исходного положения «лежа на спине» с касанием носками ног пола за головой. Из исходного положения «стоя» упор присев, упор лежа, упор присев, встать в исходное положение. Равновесие на одной ноге «Фламинго». Сгибание и разгибание рук в упоре лежа.

Поднимание и опускание, отведение и сведение рук с гантелями 1–2 кг. Приседания с гантелями в руках. Приседания с выпрыгиванием вверх. Прыжки через короткую скакалку.

Равномерный бег 1–2 км (д) и 2–3 км (м). Повторный бег с высоким подниманием бедра и максимальной частотой движений.

Езда на велосипеде 5–10 км.

Ходьба на лыжах 3–5 км.

Подготовка и участие в школьных физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях и праздниках.

Для учащихся VIII–IX классов.

Комплекс утренней гимнастики из 10–12 упражнений в чередовании с гимнастической палкой, скакалкой, гантелями. Равномерный бег до 2 км (д) и 3–4 км (м). Езда на велосипеде 8–10 км. Ходьба на лыжах 3–5 км. Повторный бег с высоким подниманием бедра и максимальной частотой движений. Вис на согнутых руках, подтягивания в висе, стоя на низкой перекладине (д). Поднимание туловища из положения лежа на спине, руки за головой. Поднимание и опускание прямых ног из положения лежа на спине с касанием пола за головой. Поднимание и опускание, отведение и сведение рук с гантелями 1–3 кг. С гантелями в руках поочередные приседания на правой и левой ногах. Приседания с выпрыгиванием вверх. Равновесие на одной ноге (стойка «Фламинго»). Прыжки через короткую скакалку до 5 мин. Сгибание и разгибание рук в упоре лежа и в упоре сидя сзади.

Подготовка и участие в школьных и районных физкультурно-оздоровительных мероприятиях, днях здоровья, спортивных соревнованиях.

ТРЕБОВАНИЯ К УЧАЩИМСЯ, ЗАВЕРШАЮЩИМ ОБУЧЕНИЕ НА ВТОРОЙ СТУПЕНИ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Учащиеся должны *знать* и *понимать*:

социальную и личностную значимость физической культуры в современном обществе;

содержание здорового физически активного образа жизни;

негативное воздействие вредных привычек на развитие организма учащегося;

положительное воздействие физкультурных и спортивных занятий на развитие и состояние органов и систем организма человека;

нормы двигательной активности для оптимального развития организма, укрепления здоровья, поддержания умственной и физической работоспособности;

критерии физического развития и уровни физической подготовленности;

правила выполнения тестовых упражнений для определения уровня физической подготовленности;

способы предупреждения травматизма при выполнении физических упражнений;

правила самоконтроля во время учебных и самостоятельных физкультурных занятий;

основные ценности олимпизма, провозглашенные в Олимпийской хартии, их влияние на формирование представлений о гармонично развитой личности;

значение олимпийских идеалов для физического и духовного самосовершенствования;

систему спортивных соревнований по видам спорта, входящим и не входящим в программу Олимпийских игр;

правила соревнований изученных игровых видов спорта.

Учащиеся должны *знать* и *соблюдать*:

правила безопасного поведения в процессе самостоятельных и организованных физкультурных и спортивных занятий, во время участия в физкультурно-оздоровительных мероприятиях, при посещении спортивно-массовых мероприятий;

правила личной и общественной гигиены, гигиенические требования к спортивной одежде, обуви, оборудованию и инвентарю;

правила измерения и критерии оценки уровня своего физического развития и физической подготовленности;

правила оценки величины физической нагрузки;

правила изученных спортивных и подвижных игр;

требования спортивной этики во время участия в спортивных соревнованиях и физкультурно-массовых мероприятиях;

требования к двигательному режиму в учебные и неучебные дни.

Учащиеся должны *знать* и *уметь* правильно выполнять:

комплексы упражнений утренней гигиенической гимнастики, упражнения для сохранения и поддержания правильной осанки;

тестовые упражнения для определения уровня развития двигательных качеств;

нормы и требования для получения нагрудного значка Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь.

Учащиеся должны *уметь* использовать приобретенные компетенции в практической деятельности и повседневной жизни:

применять полученные знания, сформированные умения и навыки для соблюдения здорового физически активного образа жизни;

самостоятельно разрабатывать и соблюдать индивидуальный двигательный режим учебного и выходного дня;

постоянно поддерживать правильную осанку;

оценивать свой уровень развития физических качеств в каждом тесте и уровень общей физической подготовленности;

правильно измерять и оценивать уровень своего физического развития;

играть в изученные спортивные и подвижные игры;
осуществлять судейство спортивных и подвижных игр;
показать в каждом тестовом упражнении индивидуально максимальный результат;
оказывать первую доврачебную помощь при различных травмах;
передвигаться на лыжах с помощью разученных лыжных ходов;
проплывать не менее 25 м любым способом плавания.

Приложение 1

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПО УЧЕБНОМУ ПРЕДМЕТУ «ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА»

Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий[9]

[9] К постановлению Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105.

Спортивный инвентарь и оборудование для гимнастики, акробатики, аэробики и атлетической гимнастики							
№ п/п	**Наименование**	**Единица измерения**	**Количество в учреждении образования с числом учащихся (чел.):**				**Примечания**
			до 220	**до 440**	**до 880**	**свыше 880**	
1	Аптечка	штука	1 штука в каждом спортивном зале и помещении, приспособленном для занятий физической культурой и спортом				–
2	Бревно гимнастическое	штука	–	1	1	1	–
3	Брусья гимнастические универсальные	штука	1	1	1	2	–
4	Гантели переменной массы (0,5–5 кг)	пара	10	20	40	40	–
5	Гриф для штанги	штука	1	1	2	2	масса до 10 кг
6	Гиря	штука	2	4	4	6	16 кг, 24 кг
7	Диски для штанги	пара	8	8	16	16	от 1 до 15 кг каждого веса
8	Жерди для гимнастических брусьев	штука	1	2	3	4	–
9	Канат для лазания диаметром 30 мм	штука	1	1	2	3	–
10	Канат для перетягивания	штука	1	1	1	1	–
11	Кегли	штука	6	8	10	12	–
12	Козел гимнастический	штука	1	1	1	2	–
13	Конь гимнастический	штука	1	1	1	2	–
14	Коврик туристский	штука	12	12	24	24	для занятий спецмедгрупп
15	Мат гимнастический	штука	10	20	30	40	–
16	Мостик гимнастический	штука	2	2	2	4	–
17	Мяч малый резиновый	штука	10	16	16	20	–
18	Обруч гимнастический	штука	15	20	30	40	–
19	Палка гимнастическая	штука	10	20	40	40	–
20	Перекладина гимнастическая	штука	1	1	1	2	–
21	Перекладина навесная	штука	5	10	10	10	–
22	Скакалка гимнастическая	штука	20	20	40	40	–
23	Скакалка гимнастическая	штука	2	2	3	3	длина 5 м
24	Скамейка гимнастическая	штука	6	8	10	15	–
25	Стенка гимнастическая	штука	6	10	10	16	–
26	Флажок	штука	10	15	20	20	–
27	Эспандер	штука	6	10	10	20	–

Легкоатлетический спортивный инвентарь							
28	Брусок деревянный 5Ч5Ч10 см	пара	4	8	10	16	–
29	Канат оградительный с флажками	метр	100	100	100	200	–
30	Колодки стартовые	пара	2	4	6	8	–
31	Комплект нагрудных номеров	комплект	1	1	1	2	от 1 до 100
32	Комплект указателей метража	комплект	1	1	1	2	от 10 до 60 м
33	Мяч:						
33.1	набивной медбол 1 кг	штука	5	10	15	20	–
33.2	набивной медбол 2 кг	штука	5	10	15	20	–
33.3	набивной медбол 3 кг	штука	5	8	10	15	–
33.4	набивной медбол 5 кг	штука	5	8	8	10	–
33.5	для метания (150 г)	штука	12	15	20	30	–
34	Планка:						
34.1	для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
34.2	измерительная для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
35	Рулетка измерительная	штука	1	1	2	4	–
36	Секундомер	штука	2	3	5	10	–
37	Стойки для прыжков в высоту	пара	1	1	2	3	–
38	Транспарант «Старт», «Финиш»	штука	1	1	2	2	–
39	Туфли беговые с шипами	пара	10	20	30	60	–
40	Эстафетная палочка	штука	8	10	16	20	–
Спортивный инвентарь для зимних видов спорта							
41	Ботинки лыжные	пара	30	60	100	150	–
42	Коньки	пара	10	20	30	50	разных размеров
43	Клюшка хоккейная	штука	12	20	30	50	–
44	Лыжи беговые	пара	30	60	100	150	–
45	Лыжные крепления	пара	30	60	100	150	–
46	Мазь лыжная	комплект	–	–	–	–	приобретается по мере необходимости
47	Палки лыжные	пара	30	60	100	150	–
48	Санки	штука	10	10	10	10	–
49	Шайба хоккейная	штука	8	12	12	18	–
Инвентарь для спортивных, подвижных и народных игр							
50	Бита для городков	штука	4	4	8	8	–
51	Волан	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
52	Ворота:						
52.1	гандбольные	пара	1	1	1	2	–
52.2	футбольные	пара	1	1	1	2	–
53	Городки	комплект	2	3	4	6	–
54	Кольцо баскетбольное	пара	4	6	8	14	–
55	Комплект для настольного тенниса	комплект	2	4	6	6	–
56	Мяч:						
56.1	баскетбольный	штука	10	20	30	60	–
56.2	волейбольный	штука	10	20	30	60	–
56.3	гандбольный	штука	4	6	10	20	–
56.4	малый резиновый	штука	10	20	30	60	–
56.5	настольного тенниса	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
56.6	теннисный	штука	–	–	–		приобретаются по мере необходимости
56.7	футбольный	штука	5	10	15	30	–
57	Насос	штука	1	2	2	4	–
58	Ракетка:						
58.1	бадминтонная	пара	10	15	20	30	–
58.2	настольного тенниса	пара	6	12	18	24	–
58.3	теннисная	пара	5	10	15	20	–

59	Свисток судейский	штука	2	3	4	6	–
60	Сетка:						
60.1	для бадминтона	штука	1	1	2	3	–
60.2	для баскетбольных колец	пара	6	10	15	30	–
60.3	волейбольная	пара	1	2	3	4	–
60.4	для гандбольных ворот	пара	1	1	1	2	–
60.5	теннисная	штука	2	2	3	4	–
60.6	футбольная	пара	1	1	1	2	–
61	Стойки:						
61.1	баскетбольные	пара	1	1	2	3	–
61.2	волейбольные	пара	1	1	2	3	–
61.3	для обводки	штука	8	10	15	20	–
62	Стол для настольного тенниса	штука	2	3	4	6	–
63	Флажок судейский	штука	6	6	8	8	–
64	Часы шахматные	штука	2	4	4	6	–
65	Шашки	комплект	6	8	12	20	–
66	Шахматы	комплект	6	8	12	20	–
67	Щит баскетбольный	пара	2	4	6	10	–
Спортивный туристский инвентарь							
68	Аптечка походная	штука	2	2	4	4	–
69	Карабин туристский	штука	10	15	20	30	–
70	Компас	штука	6	8	12	20	–
71	Коврик туристский	штука	20	30	40	60	–
72	Комплект:						
72.1	костровых принадлежностей	штука	2	4	6	10	–
72.2	посуды для приготовления пищи	штука	2	4	6	10	–
73	Мешок спальный	штука	20	30	40	60	–
74	Палатка туристская	штука	6	10	10	20	–
75	Рюкзак туристский	штука	20	30	40	60	–
76	Топорик туристский	штука	2	4	6	10	–
77	Фал капроновый:						
77.1	диаметром 8–10 мм	метр	40	80	100	150	–
77.2	диаметром 12–14 мм	метр	40	40	50	50	–
Спортивный инвентарь для многоборий Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь							
85	Винтовка пневматическая	штука	2	4	6	10	
86	Патроны для винтовки пневматической	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
Дополнительный спортивный инвентарь и оборудование, приобретаемый за счет средств приносящей доходы деятельности, безвозмездной (спонсорской) помощи юридических лиц, индивидуальных предпринимателей							
Технические средства обучения							
87	Видеокамера	штука	1	1	1	1	–
88	Компьютер	штука	1	1	1	1	–
89	Мегафон	штука	1	1	2	3	–
90	Микрофон	штука	1	1	1	2	–
91	Музыкальный центр	штука	1	1	1	1	–
92	Проектор мультимедийный	штука	1	1	1	1	–
93	Телевизор	штука	1	1	1	1	–
94	Усилитель с колонками	штука	1	1	1	1	–
95	Шнур (удлинитель) электрический	штука	1	1	1	1	до 50 м
96	Экран переносной	штука	1	1	1	1	–
Спортивный гимнастический инвентарь и оборудование							
97	Веревочка с грузом	штука	2	3	4	6	до 5 м
98	Тренажер (операционный или многофункциональный)	штука	2	4	4	6	–
99	Штанга	штука	1	2	2	3	–
100	Эспандер	штука	6	8	10	15	–
101	Гантели разборные	пара	4	8	10	12	до 10 кг

Спортивная экипировка для сборных команд учреждения образования							
102	Костюм спортивный	штука	10	18	20	20	–
103	Майка, полурукавка, футболка спортивная	штука	10	18	20	20	–
104	Трусы спортивные	штука	10	18	20	20	–
105	Кроссовки спортивные	пара	10	18	20	30	–

Приложение 2

УСЛОВИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕСТОВЫХ УПРАЖНЕНИЙ

Бег 1000, 1500 метров выполняется на беговой дорожке стадиона с высокого старта. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Старт – групповой. Учащимся, нарушившим правила соревнований в беге, а также не финишировавшим, в протокол выполнения контрольных упражнений выставляется «0» баллов. Результат измеряется с точностью до 1 секунды.

6-минутный бег выполняется на беговой дорожке стадиона, которая предварительно размечается на каждые 10 или 20 метров. Рекомендуется проводить забеги раздельно среди мальчиков и девочек. Группа мальчиков (девочек) стартует одновременно. Во время бега учитель считает количество кругов, которые преодолели учащиеся. По истечении шести минут учитель подает звуковой сигнал (например, свисток), после которого учащиеся переходят на шаг, запомнив место, где их застал сигнал. Затем учитель каждому ученику индивидуально высчитывает длину преодоленной дистанции с учетом количества полных кругов и той части беговой дорожки, где школьник перешел на шаг.

При выполнении тестового упражнения не допускается переходить на шаг, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, в протокол выполнения тестовых упражнений выставляется «0» баллов. Результат измеряется с точностью до 10 метров.

Ходьба 1500, 2000 метров выполняется на беговой дорожке стадиона. Рекомендуется выполнять тестовое упражнение раздельно среди мальчиков и девочек. При небольшой наполняемости класса допускается выполнение упражнения одновременно всеми учащимися. Группа мальчиков (девочек) стартует одновременно. При выполнении тестового упражнения не допускается переходить на бег, чередовать бег с ходьбой, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, в протокол выполнения тестовых упражнений выставляется «0» баллов. Время преодоления дистанции измеряется с точностью до 0,1 секунды.

Подтягивание на перекладине выполняется на гимнастической перекладине из исходного положения «вис хватом сверху». Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Во время выполнения упражнения не допускаются сгибания туловища и ног в коленных суставах, разведение, скрещивание и другие движения ногами, рывки, махи и раскачивания, перехваты рук. Подтягивание засчитывается, если подбородок учащегося находится выше уровня перекладины, а при опускании руки полностью выпрямляются в локтевых суставах.

Поднимание туловища за 1 минуту выполняется на гимнастическом мате из исходного положения «лежа на спине, руки скрестно перед грудью, ладони на локтевых суставах, стопы ног зафиксированы». Угол в коленном суставе составляет 90 градусов.

Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Во время выполнения упражнения не допускаются рывки руками. Засчитывается количество наклонов туловища при касании локтевых и коленных суставов с последующим опусканием на спину и касанием лопатками гимнастического мата.

Поднимание и опускание прямых ног за 1 минуту выполняется на гимнастическом мате из исходного положения «лежа на спине, руки за головой, прямые ноги вместе». Учитель или другой учащийся располагается со стороны головы тестируемого и

удерживает его за локтевые суставы. По сигналу учителя (одновременно включается секундомер) ученик поднимает прямые ноги до угла 90 градусов до касания голенью гимнастической палки, заранее закрепленной в неподвижном положении или удерживаемой учителем. Затем испытуемый опускает ноги до касания пятками гимнастического мата. Засчитывается количество полных циклов (поднимание и опускание) в течение 1 минуты.

Сгибание и разгибание рук в упоре лежа. Учащийся принимает исходное положение «упор лежа, кисти рук на ширине плеч, ноги вместе». Сохраняя прямое положение туловища и ног, ученик сгибает руки в локтевых суставах до угла не менее 90 градусов и, выпрямляя руки, возвращается в исходное положение. Не допускается сгибать ноги и туловище, касаться пола коленями и грудью. Засчитывается количество сгибаний и разгибаний рук без нарушения указанных требований.

Бег 30 метров проводится на прямой беговой дорожке стадиона. Допускается использование высокого или низкого старта. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Учащемуся, нарушившему правила соревнований в беге (фальстарт), может быть предоставлена одна дополнительная попытка. Результат бега измеряется с точностью до 0,1 секунды.

Челночный бег 4 × 9 метров выполняется в спортивном зале на половине волейбольной площадки. Количество участников в одном забеге – не более 2 человек. Каждому учащемуся предоставляется 2 попытки подряд. По команде «Приготовиться!» учащиеся подходят к линии старта (как правило, это середина волейбольной площадки) и принимают положение высокого старта по направлению к лицевой линии, где напротив каждого учащегося лежат два бруска 50 × 50 × 100 мм на расстоянии 100 мм друг от друга.

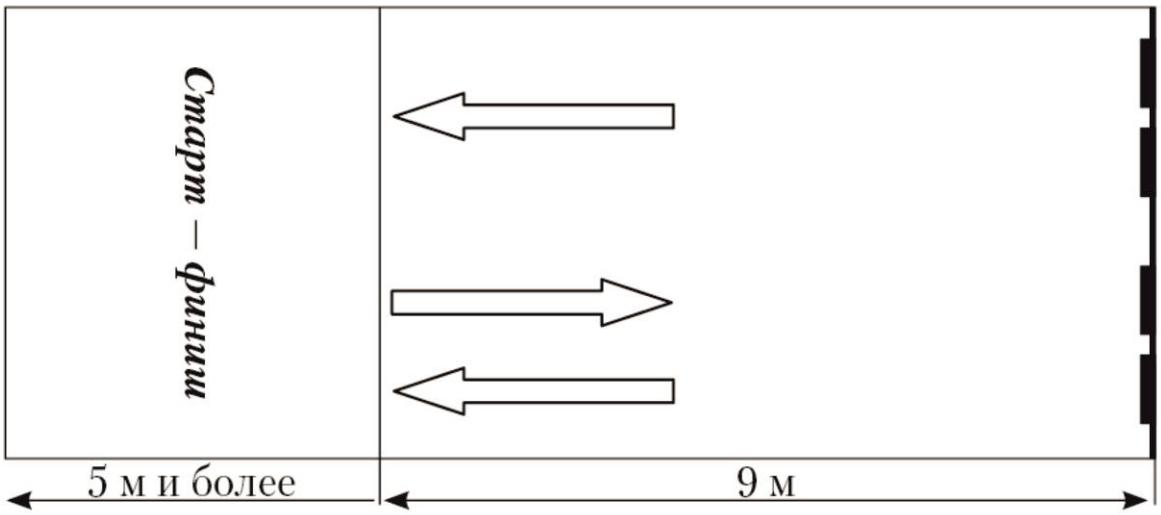

По команде «Марш!» учащиеся бегут к лицевой линии, берут каждый по одному бруску (не затронув второй), поворачиваются и бегут обратно. Подбежав к линии «старт-финиш», кладут на нее (или за нее) брусок (бросать нельзя!), разворачиваются и бегут за оставшимся бруском. Подбежав к линии, берут свой второй брусок, разворачиваются, бегут к линии «старт-финиш» и, не снижая скорости, пересекают ее с бруском в руках.

Время выполнения челночного бега каждым учащимся фиксируется с точностью до 0,1 секунды. Засчитывается лучший результат из двух попыток.

Прыжки через короткую скакалку за 1 минуту выполняются на твердом покрытии (в спортивном зале, на игровой площадке или беговой дорожке стадиона). Вращение скакалки производится только вперед. Прыжки выполняются с обязательной опорой на обе ноги одновременно. Допускается использовать любые скакалки промышленного производства или самодельные (например, из туристского фала). Запрещается использовать на скакалке вставки–утяжелители. При ошибке во время прыжков секундомер не останавливается, а учащийся продолжает выполнять прыжки. Засчитывается суммарное количество прыжков в течение 30 секунд или 1 минуты.

Прыжок в длину с места выполняется толчком двумя ногами на полу спортивного зала. Каждому учащемуся предоставляется 3 попытки подряд. Не допускается выполнять прыжки в яму с песком. Результат измеряется с точностью до 1 сантиметра. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Тройной прыжок с места толчком двумя ногами выполняется на полу спортивного зала или на дорожке стадиона с приземлением после третьего прыжка в прыжковую яму. Прыжки выполняются толчком двумя ногами слитно без задержек и остановок. Каждому учащемуся предоставляется 3 попытки подряд. Результат измеряется с точностью до 1 сантиметра. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Бросок набивного мяча из-за головы двумя руками выполняется в спортивном зале из исходного положения «сидя ноги врозь, пятки ног на контрольной линии». Используется мяч весом 1 кг. Учащийся удерживает мяч двумя руками над головой, затем сгибает руки в локтевых суставах, опускает мяч за голову и резким движением бросает его вперед-вверх. Каждому учащемуся предоставляется 3 попытки подряд. Результат измеряется с точностью до 1 сантиметра. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Наклон вперед из исходного положения сидя на полу. Учащийся садится на пол, со стороны знака «–» (минус), пятки на ширине таза на линии «ОВ» упираются в упоры для ног, стопы вертикально. Два партнера с двух сторон прижимают его колени к полу, не позволяя сгибать ноги в коленных суставах.

Учащийся кладет одну ладонь на тыльную сторону другой ладони, опускает руки на пол, выполняет два предварительных наклона, скользя ладонями рук вдоль измерительной линейки по линии СД. На третьем наклоне учащийся максимально наклоняется вперед и в этом положении задерживается на три секунды. Результат фиксируется по отметке, достигнутой кончиками сомкнутых (!) средних пальцев рук, и определяется с точностью до 1 сантиметра.

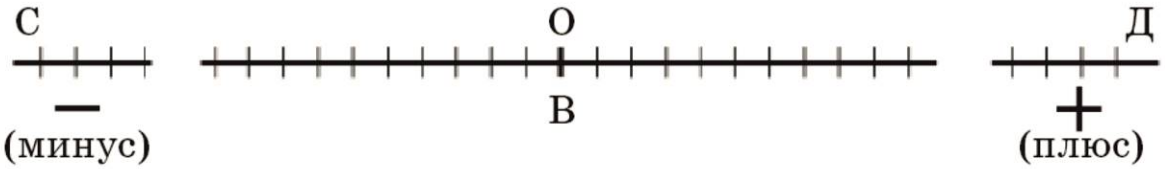

Наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке. Для оценки результата используется измерительная линейка, прикрепленная вертикально к гимнастической скамейке. Учащийся принимает исходное положение, пятки и носки ног вместе. Носки не выходят за край гимнастической скамейки. Тестируемый кладет одну ладонь на тыльную сторону другой ладони, выполняет два предварительных наклона, скользя ладонями рук вдоль измерительной линейки. На третьем наклоне учащийся максимально наклоняется вперед и в этом положении задерживается на три секунды. Не допускается сгибание ног в коленных суставах. Результат фиксируется по отметке, достигнутой кончиками сомкнутых (!) средних пальцев рук, и определяется с точностью до 1 сантиметра.

Приложение 3

ЧАС ЗДОРОВЬЯ И СПОРТА
(35 учебных часов)

VIII класс

БАСКЕТБОЛ

Учебный материал

Правила соревнований и судейство игры. Фолы (технический, неспортивный, дисквалифицирующий). Расположение игроков на площадке согласно игровому амплуа. Штрафной бросок (расположение игроков). Судейская бригада. Жесты судей.

Характеристика баскетбола на современном этапе. Соревнования по баскетболу на современном этапе; развитие баскетбола в мире, Республике Беларусь, области, городе и школе.

Повторение пройденного материала: передвижения игрока (ходьба, бег, прыжки, повороты, остановки); ловля мяча одной и двумя руками; ведение мяча без зрительного контроля со сменой направления и скорости; передачи мяча на месте и в движении; броски мяча по кольцу с места одной рукой от плеча с ближней и средней дистанции, броски одной рукой в движении сходу и после ведения, остановки шагом и прыжком после ведения и передач мяча; опека игрока с мячом и без мяча.

Передача мяча при встречном движении: в колоннах, в парах разными способами (одной и двумя руками); по воздуху и с отскоком от пола.

Бросок одной рукой от плеча: с места, со средней дистанции с разных точек, после перемещений.

Штрафной бросок: после нагрузки (ускорений, прыжков); серии бросков.

Броски в движении после ведения и сходу.

Опека игрока: с направлением, плотная опека игрока, владеющего мячом и без мяча.

Выбивание и вырывание мяча: в парах выбивание сверху (снизу); выбивание во время ведения; вырывание мяча из различных положений.

Персональная защита: расположение игроков на площадке (соблюдая принцип «треугольника»); применение разученной защиты в игре «три на три».

ВОЛЕЙБОЛ

Учебный материал

Правила соревнований и судейство игры. Судейская бригада. Жесты судей. Желтая и красная карточки. Игровые амплуа и расположение игроков на площадке согласно игровому амплуа.

Характеристика волейбола на современном этапе. Соревнования по волейболу на современном этапе; развитие волейбола в мире, в Республике Беларусь, в области, в городе и школе.

Повторение пройденного материала: упражнения, подвижные игры и эстафеты с жонглированием, бросками, передачами, ловлей, катанием мяча из различных исходных положений, упражнения выполняются на месте и в движении; стойки; перемещения (ходьба, приставные шаги, двойной шаг, скачок, бег, прыжки, остановки после перемещений); передача мяча двумя руками сверху на месте и после перемещений, с изменением направления; передача мяча двумя руками снизу на месте и после перемещений, с изменением направления; подача нижняя прямая на точность; подача верхняя прямая на точность.

Передача мяча двумя руками сверху на месте: из различных исходных положений (сидя, из приседа), после различных упражнений (упор присев – упор лежа – выпрыгнуть), с ударом о стену, в паре, над собой.

Передача мяча двумя руками сверху после перемещений: с ударом о стену, с отскоком от пола, в паре, в паре с отскоком от пола, над собой (с отскоком от пола и без), групповые упражнения: с переменой мест.

Передача мяча двумя руками снизу на месте: из различных исходных положений (сидя, из приседа), после различных упражнений (поворот на 360°), с ударом о стену, в паре, над собой.

Передача мяча двумя руками снизу после перемещений: с ударом о стену, с отскоком от пола, в паре, в паре с отскоком от пола, над собой (с отскоком от пола и без), групповые упражнения: с переменой мест.

Передача мяча двумя руками сверху с изменением направления: передача в тройках, четверках, по зонам (например, из зоны 5 в зону 3, из 3 в 4, из 4 обратно в 5).

Передача мяча двумя руками снизу с изменением направления: передача в тройках, четверках, по зонам (например, из зоны 5 в зону 3, из 3 в 4, из 4 обратно в 5).

Передача мяча двумя руками сверху через сетку (на месте): передачи в различных сочетаниях (после передачи над собой сверху (снизу) – партнеру, после поворота на 360°, после касания сетки), с различного расстояния от сетки (короткая, длинная).

Передача мяча двумя руками снизу через сетку (на месте): передачи в различных сочетаниях (после передачи над собой сверху (снизу) – партнеру, после поворота на 360°, после касания сетки), с различного расстояния от сетки (короткая, длинная).

Подача верхняя прямая: соревнования на выполнение установленного преподавателем количества подач, подачи в ближнюю часть площадки, подачи в дальнюю часть площадки, подачи в левую часть площадки, подачи в правую часть площадки, подачи на точность в зону, соревнования на точность попадания в установленный квадрат.

Подача нижняя прямая: соревнования на выполнение установленного преподавателем количества подач, подачи в ближнюю часть площадки, подачи в дальнюю часть площадки, подачи в левую часть площадки, подачи в правую часть площадки, подачи на точность в зону, соревнования на точность попадания в установленный квадрат.

Прием мяча с подачи: в парах на боковых линиях, прием подачи, пары расположены через сетку в трех метрах от сетки, в шести метрах от сетки, прием мяча в парах, один (два, три игрока) расположен на задней линии, напротив расположен игрок, выполняющий подачу с места подачи.

Изменение направления передач: передача в тройках по зонам (например, из зоны 5 в зону 3, из 3 в 4, из 4 обратно в 5).

Подача в установленный квадрат, в определенную зону площадки: подачи на точность в зону, соревнования на точность попадания в установленный квадрат.

Взаимодействие между игроками передней линии: игрок зоны 3, выполняет передачу в зону 4 или 2, если связующий будет находиться в зоне 2.

Взаимодействие между игроками передней и задней линии: принимающий подачу (нападающий удар) направляет мяч игроку в зону 3, который выполняет передачу в зону 4 или 2.

Выбор места при приеме подачи: выход под мяч в зависимости от направления полета мяча.

Выбор способа приема подачи: в зависимости от траектории и скорости полета мяча прием подачи выполнять двумя руками сверху, либо двумя руками снизу.

Взаимодействие игроков, принимающих подачу, со «связующим» игроком: принимающий подачу (нападающий удар) направляет мяч игроку в зону 3, если связующий будет находиться в зоне 2, то игрок, принимающий подачу (нападающий удар), должен выполнить доводку мяча в зону 2. Прием мяча с подачи в зону 3 для передачи: занимающийся располагается в зоне 6 (5, 1), подачей мяч направляют игроку, который должен выполнить доводку в зону 3.

При проведении учебных игр применять разученные технико-тактические действия.

ГАНДБОЛ

Учебный материал

Системы проведения соревнований по гандболу. Олимпийская система соревнований, ее особенности, преимущества и недостатки. Количество играющих команд. Жеребьевка. Порядок и последовательность игр. Подведение итогов, определение победителя и призеров. Подсчет очков у каждой команды.

Круговая система, ее особенности, преимущества и недостатки. Жеребьевка. Взаимосвязь количества игровых дней и количества участвующих в соревнованиях команд. Последовательность игр. Подведение итогов, определение победителя и призеров. Подсчет очков у каждой команды.

Смешанная система, ее особенности, преимущества и недостатки. Жеребьевка. Взаимосвязь количества игровых дней и количества участвующих в соревнованиях команд. Последовательность игр. Подведение итогов, определение победителя и призеров. Подсчет очков у каждой команды.

Правила игры в гандбол. Функции и обязанности судей до начала и после окончания игры. Состав судейской бригады, обязанности и полномочия каждого члена судейской бригады. Судейский протокол и особенности его заполнения.

Поведение игроков: спортивное поведение, честная игра, нарушение правил игры и санкции, желтая и красная судейские карточки.

Игровое время, дополнительное время, время матча.

Игровые действия: ошибки при игре с мячом и без мяча, нарушения правил в единоборствах за мяч, штрафной и семиметровый бросок, разрешение на введение мяча в игру. Пересечение мячом боковой и лицевой линий игровой площадки.

Жонглирование мячом одной рукой, попеременно правой и левой рукой; ведение мяча попеременно правой и левой рукой в высоком темпе и с ускорениями по прямой, змейкой, восьмеркой, челноком; передача мяча правой и левой рукой при параллельном и встречном движении; передачи мяча левой и правой рукой с опоры; остановка катящегося мяча правой и левой рукой с последующей передачей; ловля мяча одной рукой с последующим броском по воротам; ловля мяча двумя руками в прыжке; броски правой и левой рукой по неподвижному и катящемуся мячу; броски по воротам с левого угла, правого угла.

ФУТБОЛ

Учебный материал

Системы проведения соревнований по футболу. Олимпийская система, ее особенности, преимущества и недостатки. Количество играющих команд. Жеребьевка. Порядок и последовательность игр. Подведение итогов, определение победителя и призеров. Подсчет очков у каждой команды.

Круговая система проведения соревнований, ее особенности, преимущества и недостатки. Жеребьевка. Взаимосвязь количества игровых дней и количества участвующих в соревнованиях команд. Последовательность игр. Подведение итогов, определение победителя и призеров. Подсчет очков у каждой команды.

Смешанная система проведения соревнований, ее особенности, преимущества и недостатки. Жеребьевка. Взаимосвязь количества игровых дней и количества участвующих в соревнованиях команд. Последовательность игр. Подведение итогов, определение победителя и призеров. Подсчет очков у каждой команды.

Методика судейства игры в футбол. Взаимодействие судьи в поле и боковых судей. Обязанности судьи в поле и боковых судей. Судейский свисток и судейский флажок. Использование свистка и флажка во время игры. Взаимодействие судьи в поле и боковых судей с использованием жестов и переговорных устройств. Расположение судей

во время игры. Жесты судьи в поле и боковых судей. Полномочия судьи в поле, боковых судей, помощника судьи в поле.

Правила игры. Функции и обязанности судей до начала и после окончания игры. Состав судейской бригады, обязанности и полномочия каждого члена судейской бригады. Официальные жесты судей. Судейский протокол и особенности его заполнения.

Поведение игроков: спортивное поведение, честная игра, нарушения правил игры и санкции, желтая и красная судейские карточки.

Игровое время, дополнительное время, время матча.

Игровые действия: ошибки при игре с мячом и без мяча, нарушения правил в единоборствах за мяч, штрафной и свободный удар, разрешение на введение мяча в игру. Пересечение мяча боковой и лицевой линий игрового поля. Положение «вне игры».

Жонглирование мячом одной ногой, попеременно правой и левой ногами, поочередно ногой и головой.

Ведение мяча попеременно правой и левой ногой в высоком темпе и с ускорениями по прямой, змейкой, восьмеркой, челноком.

Передачи мяча правой и левой ногой при параллельном и встречном движении.

Передачи летящего мяча головой.

Остановка катящегося мяча правой и левой ногой с последующей передачей.

Остановка ногой летящего мяча с последующим ударом по воротам.

Остановка грудью летящего мяча.

Удары правой и левой ногами по неподвижному и катящемуся мячу серединой подъема, внутренней стороной стопы, внешней частью подъема, носком с попаданием в ворота со средней и дальней дистанции.

Удар по воротам головой после подачи со штрафного и углового удара.

Технико-тактические связки в парах, тройках, четверках: ведение-передача, прием-передача, прием-ведение-передача, ведение-удар по воротам, прием-удар по воротам, остановка-передача.

Игра вратаря: ловля и отбивание мяча руками стоя на месте и в движении, ловля мяча руками в падении, введение мяча в игру броском одной рукой, ударом ногой по неподвижному мячу и после набрасывания.

Эстафеты с ведением и передачами мяча в максимально быстром темпе.

Введение мяча в игру броском двумя руками из-за боковой линии.

Игра в футбол 6 на 6, 8 на 8 игроков и полными составами.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Фізічная культура і здароўе»
для VIII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ФІЗІЧНАЯ КУЛЬТУРА І ЗДАРОЎЕ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Агульная характарыстыка вучэбнага прадмета. У сістэме вучэбных прадметаў агульнай сярэдняй адукацыі засваенне вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» забяспечвае атрыманне вучнямі базавай фізкультурнай адукацыі.

Змест вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» дыферэнцаваны з улікам узростава-палавых асаблівасцяў вучняў і пададзены інварыянтным і варыятыўным кампанентамі.

Інварыянтны кампанент зместа вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе», з'яўляецца абавязковым для засваення вучнямі, аднесенымі па стане здароўя да асноўнай і падрыхтоўчай медыцынскіх груп. Ён складаецца з двух раздзелаў «Асновы фізкультурных ведаў» і «Асновы відаў спорту», якія змяшчаюць мінімальны аб'ём вучэбнага матэрыялу, неабходнага для агульнай фізкультурнай адукацыі, агульнакультурнага, духоўнага і фізічнага развіцця, аздараўлення, маральнага ўдасканалення вучняў, фарміравання здаровага ладу жыцця, актыўнага адпачынку з выкарыстаннем сродкаў фізічнай культуры.

Раздзел «Асновы фізкультурных ведаў» змяшчае тэарэтычны матэрыял, неабходны для фарміравання светапогляду здаровага ладу жыцця, самастойнага выкарыстання сродкаў фізічнай культуры ў мэтах аздараўлення і актыўнага адпачынку, вывучэння і практычнага траўмабяспечнага засваення вучэбнага прадмета. Зазвычай, настаўнік пры распрацоўцы паўрочнага планавання вызначае вучэбныя заняткі, на якіх вылучаецца неабходная колькасць часу для вывучэння тэарэтычнага матэрыялу.

Раздзел «Асновы відаў спорту» уключае практычны і неабходны для яго засваення тэарэтычны вучэбны матэрыял, які засвойваецца на вучэбных занятках адначасова з фарміраваннем рухальных уменняў, навыкаў, спосабаў дзейнасці. Змест практычнага вучэбнага матэрыялу ўяўлены практыкаваннямі, комплексамі і элементамі такіх відаў спорту, як лёгкая атлетыка, гімнастыка, акрабатыка, лыжныя гонкі, спартыўныя гульні (баскетбол, валейбол, гандбол, футбол), што адпавядае агульным задачам развіцця каардынацыйных і кандыцыйных здольнасцяў вучняў.

Варыятыўны кампанент падаецца відамі спорту інварыянтнага кампанента, а таксама практыкаваннямі, комплексамі і гульнявымі элементамі плавання, спартыўнай аэробікі, настольнага тэнісу, канькабежнага спорту. З агульнага аб'ёму зместу варыятыўнага кампанента настаўнік, з улікам наяўнасці адпаведнай фізкультурна-спартыўнай базы, інтарэсаў вучняў, спартыўных традыцый установы агульнай сярэдняй адукацыі, выбірае і выкарыстоўвае ў адукацыйным працэсе навучальны матэрыял для кожнага з V–IX класаў. Дапускаецца ў якасці навучальнага матэрыялу выкарыстоўваць змест вучэбных праграм факультатыўных заняткаў, якія адпавядаюць пераліку відаў спорту варыятыўнага кампанента і зацверджаных ва ўстаноўленым парадку Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, а таксама электронныя сродкі навучання – вучэбна-метадычныя дапаможнікі для настаўнікаў фізічнай культуры.

Размеркаванне вучэбнага матэрыялу па кампанентах, раздзелах і тэмах з указаннем колькасці гадзін на іх вывучэнне ў кожным з V–IX класаў падаецца ў таблічным варыянце.

Вучэбныя заняткі праводзяцца ў форме ўрокаў фізічнай культуры і здароўя.

Арганізацыя вучэбных заняткаў павінна адпавядаць агульнапедагагічным заканамернасцям, прынцыпам і патрабаванням агульнай сярэдняй адукацыі. Формы і метады правядзення ўрокаў фізічнай культуры і здароўя вызначаюцца настаўнікам пры распрацоўцы дакументаў планавання зместу вучэбнага матэрыялу.

Мэтай вывучэння вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» пры атрыманні агульнай базавай адукацыі з'яўляецца фарміраванне фізічнай культуры асобы і аздараўленне вучняў з улікам іх узростава-палавых асаблівасцяў.

Указаная мэта дасягаецца ў выніку фарміравання ў вучняў кампетэнцый ў вобласці фізкультурнай і спартыўнай дзейнасці, рашэння асобасна арыентаваных адукацыйных, выхаваўчых, аздараўленчых і прыкладны́х задач.

Да ***адукацыйных задач*** вучэбнага прадмета належаць засваенне і навучанне выкарыстанню на практыцы даступных у сярэднім школьным узросце:

– фізкультурных ведаў, неабходных для бяспечных арганізаваных і самастойных заняткаў;

– рухальных уменняў, навыкаў, спосабаў дзейнасці, якія складаюць змест вывучаемых відаў спорту;

– духоўных каштоўнасцяў алімпізму і алімпійскага руху як культурных гуманістычных феноменаў сучаснасці.

Выхаваўчымі задачамі вучэбнага прадмета з'яўляецца спрыянне станаўленню і развіццю:

– стаўлення да ўласнага здароўя і здароўя іншых як да каштоўнасці;

– станоўчых рысаў характару, такіх як дысцыплінаваныя паводзіны, добразычлівае стаўленне да таварышаў, калектывізм, сумленнасць, спагадлівасць, смеласць, настойлівасць у дасягненні мэты;

– гарманічнага спалучэння маральных, фізічных і інтэлектуальных якасцяў асобы

Аздараўленчымі задачамі фізічнага выхавання з'яўляюцца:

– прывіццё навыкаў здаровага ладу жыцця;

– павышэнне разумовай працаздольнасці;

– прафілактыка стрэсавых станаў і захворванняў сродкамі фізічнай культуры;

– садзейнічанне ўмацаванню здароўя вучняў, фарміраванне правільнай паставы, прафілактыка міяпіі і плоскаступнёвасці.

Да ***прыкладны́х задач*** вучэбнага прадмета, якія забяспечваюць паспяховую сацыяльную адаптацыю і бяспеку жыццядзейнасці вучняў, належаць:

– навучанне ўменням і навыкам супрацоўніцтва з аднагодкамі ў працэсе фізкультурнай і спартыўнай дзейнасці;

– засваенне ведаў, уменняў і навыкаў, неабходных для бяспекі падчас самастойных фізкультурных заняткаў;

– фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў, неабходных для бяспекі жыццядзейнасці ў экалагічна неспрыяльных умовах (для тых, хто пражывае на тэрыторыі радыёактыўнага забруджвання ва ўмовах уздзеяння наступстваў аварыі на ЧАЭС).

Пры засваенні зместу вучэбнай праграмы вучні набываюць кампетэнцыі, якія маюць сацыяльную і асабістую значнасць. Асобасныя і прадметныя кампетэнцыі вучняў, якія заканчваюць V–IX класы установы агульнай сярэдняй адукацыі, канкрэтызаваныя ў чатырох кірунках:

– вучні павінны ведаць і разумець;

– вучні павінны ведаць і выконваць;

– вучні павінны ведаць і ўмець;

– вучні павінны ўмець выкарыстоўваць набытыя кампетэнцыі ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці.

Змест асобасных і прадметных кампетэнцый сфармуляваны ў патрабаваннях да вучняў, якія заканчваюць навучанне ў кожным з V–IX класаў установы агульнай сярэдняй адукацыі.

Вынікі вучэбнай дзейнасці вучняў і ступень засваення зместу вучэбнай праграмы «Фізічная культура і здароўе» ацэньваюцца па крытэрыях і ў адпаведнасці з правіламі правядзення атэстацыі вучняў, якія зацвярджаюцца Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Вучэбна-метадычнае забеспячэнне адукацыйнага працэсу па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» падаецца ў Дадатку 1.

Умовы выканання тэставых практыкаванняў для ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных якасцяў вучняў выкладзены ў Дадатку 2.

Вучэбная праграма «Фізічная культура і здароўе» змяшчае вучэбны матэрыял па спартыўных гульнях (баскетбол, валейбол, гандбол, футбол), рэкамендаваны для вывучэння ў аб'ёме 35 гадзін на вучэбных занятках «Гадзіна здароўя і спорту» (Дадатак 3).

Прыкладнае размеркаванне вучэбнага матэрыялу

Кампаненты, раздзелы, тэмы вучэбнага матэрыялу	Колькасць гадзін
ІНВАРЫЯНТНЫ КАМПАНЕНТ	**48**
Асновы фізкультурных ведаў	**2**
Правілы бяспечных паводзін на вучэбных занятках	0,5
Гігіенічныя веды	0,25

Правілы самастойных заняткаў, самакантроль	0,5
Здаровы лад жыцця	0,5
Алімпізм і алімпійскі рух	0,25
Асновы відаў спорту	**40**
Легкая атлетыка	12
Легкая атлетыка – кросавая падрыхтоўка[10]	0 (8)
Гімнастыка, акрабатыкы	10
Лыжныя гонкі[11]	8
Спартыўныя гульні	10
Тэсціраванне	**6**
Дамашнія заданні[12]	+
ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ	**20**
Атлетычная гімнастыка	+
Аэробіка спартыўная	+
Баскетбол	+
Валейбол	+
Гандбол	+
Гімнастыка, акрабатыка	+
Канькабежны спорт	+
Легкая атлетыка	+
Лыжныя гонкі	+
Плаванне[13]	да 24
Тэніс настольны	+
Футбол	+
Усяго	**70**

[10] Ва ўмовах бясснежнай зімы замест лыжных гонак.

[11] Пры адсутнасці снега дапускаецца замена вучэбным матэрыялам іншых тэм.

[12] Колькасць гадзін не рэгламентуецца.

[13] Пры наяўнасці ўмоў і магчымасцей для вучэбных заняткаў па плаванню.

ІНВАРЫЯНТНЫ КАМПАНЕНТ

АСНОВЫ ФІЗКУЛЬТУРНЫХ ВЕДАЎ

Правілы бяспечных паводзін на вучэбных занятках. Правілы бяспечных паводзін на ўроках лёгкай атлетыкі, гімнастыкі і акрабатыкі, лыжнай падрыхтоўкі, спартыўных гульняў, плавання. Папярэджанне магчымага траўматызму ў час самастойных заняткаў фізічнымі практыкаваннямі. Правілы паводзін у час масавых спартыўных і відовішчных мерапрыемстваў. Аказанне першай даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Гігіенічныя веды. Прафілактыка разумовага перанапружання сродкамі фізічнай культуры. Комплексы фізічных практыкаванняў, якія павышаюць разумовую працаздольнасць. Паветраныя і водныя працэдуры як сродак загартоўвання ў розныя перыяды года. Гігіена цела, спартыўнага адзення і абутку навучэнца.

Правілы самастойных заняткаў, самакантроль. Паняцце суадносін росту, масы цела і акружнасці грудной клеткі. Аптымальныя велічыні частаты сардэчных скарачэнняў і частаты дыхання ў стане супакою. Самаацэнка ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці. Рэгуляванне нагрузкі ў працэсе самастойных заняткаў.

Здаровы лад жыцця. Прафілактыка прастудных захворванняў. Павышэнне імунітэту сродкамі фізічнай культуры. Аптымальны індывідуальны тыднёвы рухальны рэжым вучняў у розныя перыяды года.

Алімпізм і алімпійскі рух. Функцыі Міжнароднага алімпійскага камітэта. Алімпійская хартыя – адзіны кодэкс правілаў і ўмоў правядзення Алімпійскіх гульняў. Найбуйнейшыя міжнародныя спаборніцтвы: чэмпіянаты, першынствы і кубкі Еўропы, свету і Алімпійскія гульні. Умовы выдачы нагруднага значка Дзяржаўнага фізкультурна-аздараўленчага комплексу Рэспублікі Беларусь.

АСНОВЫ ВІДАЎ СПОРТУ

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных заняткаў на ўроках лёгкай атлетыкі. Правілы карыстання спартыўным інвентаром і абсталяваннем.

Практычны матэрыял

Хадзьба спартыўным крокам, скрыжаваным крокам, выпадамі, у паўпрыседзе, у поўным прыседзе; скандынаўская хадзьба.

Бег: дробны бег з максімальнай частатой рухаў; паўторны бег з максімальнай хуткасцю да 50–60 м; стартавы разгон; з высокага старту 30, 60 м*; эстафетны бег; чаўночны бег 4 × 9 м; 4–6 хв з пераменнай хуткасцю. Тактыка 6-хвіліннага бегу.

Скачкі з месца: патройны і пяцярны скачок; ўверх штуршком дзвюма нагамі з падыманнем каленяў без прасоўвання і з прасоўваннем наперад; на зададзеную адлегласць і на максімальны вынік. Скачкі праз кароткую скакалку.

Скачкі з разбегу: з двух-трох крокаў з дотыкам рукой і нагой да падвешаных прадметаў; у даўжыню сагнуўшы ногі з кароткага і доўгага разгону*; у вышыню спосабам «пераступанне»*.

Кіданне: мяча 150 г з месца і з кроку ў гарызантальную і вертыкальную цэль (гімнастычны абруч) з адлегласці 8–10 м; з разгону па калідоры 10 м на зададзеную адлегласць і далёкасць*; тэніснага мяча на далёкасць адскоку ад сцяны з месца, з кроку, з двух-трох крокаў.

Развіццё хуткасных, сілавых, хуткасна-сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, гібкасці, трываласці.

ЛЕГКАЯ АТЛЕТЫКА – КРОСАВАЯ ПАДРЫХТОЎКА

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на занятках кросавай падрыхтоўкай. Папярэджанне траўматызму пры бегу па перасечанай мясцовасці.

Практычны матэрыял

Чаргаванне паскоранай хады і бегу. Бег па слабаперасечанай мясцовасці. Бег у гару і пад гару. Бег па перасечанай мясцовасці са зменай напрамку. Крос 2000 м*.

Развіццё каардынацыйных здольнасцяў, трываласці.

ГІМНАСТЫКА, АКРАБАТЫКА

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на вучэбных занятках па гімнастыцы і акрабатыцы. Установка і ўборка гімнастычнага абсталявання. Правілы абыходжання з гімнастычным інвентаром і абсталяваннем.

Практычны матэрыял

Страявыя практыкаванні. Перастраенне уступам з адной шарэнгі ў тры, чатыры. Перастраенне з калоны па адным у калону па два, па чатыры драбненнем і звядзеннем. Перастраенне з калоны па чатыры развядзеннем і зліццём у калону па аднаму.

Агульнаразвіваючыя практыкаванні і практыкаванні для фарміравання правільнай паставы без прадметаў, са скакалкай, з гімнастычнай палкай, з набіўнымі мячамі, на гімнастычнай лаўцы, каля гімнастычнай сценкі і на гімнастычнай сценцы.

Практыкаванне на гімнастычным бервяне[14] (дзяўчынкі): хадзьба на насках скарочанымі і прыстаўнымі крокамі з рухамі рук; злучэнне скачкоў на адной і дзвюх нагах на месцы з рухамі рук; злучэнне скачкоў з нязначным прасоўваннем наперад: скачок на левую нагу, правая назад, рукі ў бакі, скачок на правую нагу, левая наперад, рукі наперад, скачок на левую нагу, правая назад, рукі ўніз. Скачкі з прасоўваннем уперад: махам правай нагі наперад скачок на дзве, правая спераду, скачок на правую нагу, левая назад, скачок на левую нагу, правая ўперад; крок правай нагой, мах левай, скачок на дзве, левая наперадзе; махам адной нагі наперад паварот на 180, рукі праз бакі ўверх і ўніз; на правай (левай) назе рукі ў бакі махам левай (правай) рукі праз бакі ўніз у стойку ўздоўж рукі ў бакі; саскок прагнуўшыся з паўпрыседа з паваротам на 90. Камбінацыя з вывучаных практыкаванняў, якія ўключаюць хадзьбу, павароты, скачкі, раўнавагу і саскок*.

[14] Пры адсутнасці гімнастычнага бервяна практыкаванне выконваецца на рэйцы перавернутай гімнастычнай лаўкі.

Вісы: падцягванне ў вісе на перакладзіне* (хлопчыкі), у вісе лежачы* (дзяўчынкі); размахванне выгібамі ў вісе на перакладзіне. З размахвання саскок махам назад у мяккі доскок. У вісе на перакладзіне, гімнастычнай сценцы, верхняй жэрдцы рознавысокіх брусоў падыманне сагнутых у каленях ног з наступным іх выпрамленнем і апусканнем.

Упоры (дзяўчынкі): з вісу стоячы на сагнутых руках махам адной і штуршком другой нагі пераварот ва ўпор на руках на ніжнюю жэрдку, махам назад саскок з паваротам на 90*. З седу на правым (левым) сцягне, трымаючыся правай (левай) за верхнюю жэрдку, левая (правая) у бок, сед вуглом – трымаць. Апускаючы ногі з паваротам направа (налева) і перахопам левай за верхнюю жэрдку, перахоп правай (левай) рукой за ніжнюю жэрдку з паваротам направа, перамах дзвюма нагамі цераз ніжнюю жэрдку з перахопам правай рукой у хват знізу і паваротам направа ў саскок, у стойку правым (левым) бокам да ніжняй жэрдкі.

Пры адсутнасці рознавысокіх брусоў: на нізкай перакладзіне з вісу стоячы на сагнутых руках штуршком дзвюма нагамі пераварот ва ўпор на руках прагнуўшыся, перамах левай (правай) нагой ва ўпор верхам; перахоп левай (правай) рукой у хват знізу, перамах правай (левай) нагой з паваротам налева ў саскок.

Упоры (хлопчыкі): перамяшчэнне ва ўпоры на брусах з прамымі нагамі; згінанне і разгінанне рук ва ўпоры на брусах; размахванне ва ўпоры на нізкіх паралельных брусах з развядзеннем ног на маху наперадзе, сед ногі паасобку на нізкіх паралельных брусах, перахоп левай (правай) рукой у хват знізу, перамах правай (левай) нагой з паваротам налева (направа) на 180 ў саскок*; пад'ём пераваротам ва ўпор прагнуўшыся (з дапамогай) на высокай перакладзіне*.

Лажанне па канаце або шасце з дапамогай ног у тры прыёмы* (дзяўчынкі); без дапамогі ног* (хлопчыкі).

Апорныя скачкі: ногі паасобку цераз гімнастычнага казла вышынёй 110 см у даўжыню* (хлопчыкі), у шырыню* (дзяўчынкі).

Акрабатычныя практыкаванні: стойка на руках махам адной і штуршком другой нагой з дапамогай; з упора прысеўшы стойка на галаве і руках штуршком дзвюма нагамі (хлопчыкі); апусканне ў мост і ўставанне з маста з дапамогай (дзяўчынкі); пераварот з маста ва ўпор прысеўшы (дзяўчынкі); камбінацыя з 4 акрабатычных практыкаванняў*, якія ўключаюць у хлопчыкаў стойку на галаве і руках і два кулькі наперад, у дзяўчынак – мост, стойку на лапатках і два кулькі наперад.

Комплексы практыкаванняў ранішняй гімнастыкі з 10–12 практыкаванняў з гімнастычнай палкай, са скакалкай, з гантэлямі, у зыходным становішчы седзячы і лежачы на падлозе (па адным комплексе ў кожнай чвэрці).

Развіццё хуткасных, хуткасна-сілавых, сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, гнуткасці, трываласці.

ЛЫЖНЫЯ ГОНКІ

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на ўроках па лыжных гонках. Падрыхтоўка лыжнага інвентара да заняткаў. Правілы папярэджання абмаражэнняў і траўмаў пры перамяшчэнні на лыжах. Умовы захоўвання і падрыхтоўкі да заняткаў лыжнага інвентару і абутку.

Практычны матэрыял

Спосабы перамяшчэння: адначасовы бяскрокавы ход, папераменны двухкрокавы ход, пераход з адначасовага ходу на папераменны і назад*; каньковы ход. Пераадоленне дыстанцыі 2000 м*.

Развіццё каардынацыйных здольнасцяў, трываласці.

СПАРТЫЎНЫЯ ГУЛЬНІ

(вывучаюцца элементы дзвюх з чатырох спартыўных гульняў)

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на вучэбных занятках спартыўных гульняў. Падрыхтоўка інвентару, спартыўнага адзення і абутку да заняткаў спартыўнымі гульнямі. Правілы спаборніцтваў па спартыўных гульнях.

Практычны матэрыял

Баскетбол. Вядзенне мяча без зрокавага кантролю, са зменай хуткасці і напрамку вядзення, вядзенне папераменна правай і левай рукой. Атакуючыя дзеянні з перахопам мяча ў час вядзення. Кідкі мяча па кальцу з месца адной рукой ад пляча з блізкай і сярэдняй дыстанцыі*. Штрафны кідок*, вырыванне і выбіванне мяча, перадача мяча з адскокам ад падлогі стоячы на месцы, пры паралельным і сустрэчным руху. Лоўля мяча, які высока ляціць. Персанальная абарона. Прымяненне вывучаных прыёмаў ва ўмовах вучэбнай гульні.

Футбол. Вядзенне мяча* ўнутранай і знешняй часткай пад'ёму са змяненнем хуткасці і напрамку. Удар па мячы, які коціцца, знешнім бокам пад'ёму*, наском, сярэдзінай ілба па мячы, які ляціць. 11-метровы штрафны ўдар*. Падманныя рухі з тармажэннем і зменай напрамку руху з мячом і без мяча. Прымяненне вывучаных тэхніка-тактычных дзеянняў ва ўмовах вучэбнай гульні.

Гандбол. Павароты на месцы. Вядзенне са змяненнем хуткасці перамяшчэння. Лоўля і перадача мяча пры сустрэчным і паралельным руху. Перадачы мяча* ад пляча сагнутай рукой, без замаху. 7-метровы штрафны кідок*. Правільны выбар пазіцыі варатара пры адбіцці кідкоў з гульні. Індывідуальныя дзеянні ў абароне і ў нападзе. Прымяненне вывучаных тэхніка-тактычных дзеянняў ва ўмовах вучэбнай гульні.

Валейбол. Стойка гульца пры верхняй і ніжняй перадачы мяча. Перамяшчэнні пры прыёме мяча прыстаўнымі крокамі ўправа, улева, наперад, назад. Перадачы мяча зверху дзвюма рукамі над сабой, у парах, са зменай месца, праз сетку стоячы на месцы і з перамяшчэннем уздоўж сеткі направа і налева*. Прыём мяча знізу дзвюма рукамі пасля перамяшчэння наперад і ў бакі; знізу дзвюма рукамі пасля падачы*. Перадача мяча знізу дзвюма рукамі над сабой, у парах, праз сетку. Ніжняя прамая падача з крокам наперад. Ніжняя бакавая падача. Прымяненне вывучаных прыёмаў ва ўмовах вучэбнай гульні.

Развіццё хуткасных, хуткасна-сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, трываласці.

ТЭСЦІРАВАННЕ ЎЗРОЎНЮ ФІЗІЧНАЙПАДРЫХТАВАНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Выкананне тэставых практыкаванняў плануецца настаўнікам на пачатак і заканчэнне навучальнага года. На працягу аднаго ўрока не рэкамендуецца выконваць больш за два тэставыя практыкаванні.

Вынікі, якія паказваюць навучэнцы пры выкананні тэставых практыкаванняў, выкарыстоўваюцца для вызначэння ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці вучняў, планавання і карэкціроўкі зместу паўрочнага каляндарна-тэматычнага плана, распрацоўкі планаў-канспектаў урокаў.

Умовы выканання тэставых практыкаванняў прадстаўлены ў Дадатку 2.

Пералік тэставых практыкаванняў для хлопчыкаў:

1) бег 30 хвілін;

2) чаўночны бег 4 × 9 м або скокі праз кароткую скакалку за 1 хвіліну;

3) скачок у даўжыню з месца або трайны скачок з месца штуршком дзвюма нагамі;

4) падцягванне на перакладзіне **або** згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы;

5) нахіл уперад са становішча седзячы на падлозе або нахіл уперад са становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы;

6) бег 1000 м або хадзьба 2000 м або 6-хвілінны бег.

Пералік тэставых практыкаванняў для дзяўчынак:

1) бег 30 м;

2) чаўночны бег 4 х 9 м або скокі праз кароткую скакалку за 1 хвіліну;

3) скачок у даўжыню з месца або кідок набіўнога мяча з-за галавы дзвюма рукамі з зыходнага становішча седзячы ногі паасобку;

4) падыманне тулава са становішча лежачы на спіне за 1 хвіліну або падыманне і апусканне прамых ног за 1 хвіліну;

5) нахіл уперад са становішча седзячы на падлозе або нахіл уперад са становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы;

6) бег 1000 м або хадзьба 1500 м або 6-хвілінны бег.,

ПАТРАБАВАННІ ДА НАВУЧЭНЦАЎ, ЯКІЯ ЗАКАНЧВАЮЦЬ VIII КЛАС УСТАНОВЫ АГУЛЬНАЙ СЯРЭДНЯЙ АДУКАЦЫІ

Патрабаванні да навучэнцаў, якія заканчваюць VIII клас установы агульнай сярэдняй адукацыі, грунтуюцца на асобасным і прадметным кампетэнтнасных падыходах і з’яўляюцца крытэрыямі засваення вучэбнага матэрыялу вучэбнай праграмы.

Вучні павінны ведаць і разумець:

патрабаванні здаровага ладу жыцця;

адмоўнае ўздзеянне шкодных звычак на развіццё арганізма;

нормы рухальнай актыўнасці для свайго ўзросту;

крытэрыі фізічнага развіцця і ўзроўні фізічнай падрыхтаванасці;

правілы самакантролю ў час вучэбных і самастойных заняткаў;

значэнне алімпійскіх ідэалаў для фізічнага і духоўнага самаўдасканалення.

Вучні павінны ведаць і выконваць:

правілы бяспечных паводзін на вучэбных і самастойных занятках фізічнымі практыкаваннямі;

правілы асабістай і грамадскай гігіены падчас заняткаў фізічнай культурай;

патрабаванні да адзення, абутку, спартыўнага абсталявання і інвентару;

спосабы змены велічыні фізічнай нагрузкі;

індывідуальны рухальны рэжым вучэбнага і выхаднога дня; правілы вывучаных спартыўных і рухомых гульняў.

Вучні павінны ведаць і ўмець правільна выконваць:

комплексы практыкаванняў ранішняй гімнастыкі;

тэставыя практыкаванні для вызначэння ўзроўню развіцця рухальных якасцей;

практыкаванні для захавання правільнай паставы;

умовы выдачы нагруднага значка Дзяржаўнага фізкультурна-аздараўленчага комплексу Рэспублікі Беларусь.

Вучні павінны ўмець выкарыстоўваць набытыя кампетэнцыі ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

для захавання здаровага ладу жыцця;

для аказання першай даўрачэбнай дапамогі пры розных траўмах;

для заняткаў плаваннем (праплываць не менш за 25 м любым спартыўным спосабам плавання);

для ўдзелу ў вывучаных спартыўных і рухавых гульнях;

для дасягнення індывідуальна максімальнага выніку ў тэставых і кантрольных практыкаваннях.

10-БАЛЬНЫЯ ШКАЛЫ АЦЭНКІ ЎЗРОЎНЮ РАЗВІЦЦЯ РУХАЛЬНЫХ ЯКАСЦЕЙ ВУЧНЯЎ VIII КЛАСА

Тэставыя практыкаванні	Балы									
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
	Узроўні фізічнай падрыхтаванасці									
	Высокі		Вышэй за сярэдні		Сярэдні		Ніжэй за сярэдні		Нізкі	
Хлопчыкі										
Бег 30 м (с)	4,7	4,8	4,9	5,0	5,1	5,3	5,5	5,7	5,9	6,0 і больш
Чаўночны бег 4 × 9 м (с) або	9,2	9,4	9,5	9,7	9,8	10,1	10,4	10,7	10,9	11,2 і больш
Скачкі праз кароткую скакалку за 1 хв (разоў)	123	115	103	96	89	80	72	58	45	38 і менш
Скачок у даўжыню з месца (см) або	217	212	208	203	198	189	179	170	160	151 і менш
Трайны скачок з месца штуршком дзвюма нагамі (см)	650	625	600	580	565	530	495	480	455	440 і менш
Падцягванне на перакладзіне (разоў) або	9	8	7	6	5	4	2	1	–	–
Згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы (разоў)	32	30	26	24	21	18	15	10	7	5 і менш
Нахіл уперад з зыходнага становішча седзячы на падлозе (см) або	13	11	9	8	6	2	–1	–5	–8	–12 і менш
Нахіл уперад з зыходнага становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы (см)	10	9	7	5	4	2	0	–2	–5	–7 і менш
Бег 1000 м (хв, с) або	3,48	3,59	4,10	4,20	4,31	4,53	5,14	5,35	5,57	6,18 і больш
Хадзьба 2000 м (хв, с) або	13,40	14,05	14,50	15,30	16,25	17,05	17,35	17,55	18,20	18,45 і больш
6-хвілінны бег	1360	1300	1270	1240	1220	1190	1150	1120	1100	1080 і менш
Дзяўчаты										
Бег 30 м (с)	5,1	5,3	5,4	5,5	5,6	5,8	6,0	6,2	6,5	6,7 і больш
Чаўночны бег 4 × 9 м (с) або	10,1	10,3	10,4	10,6	10,8	11,1	11,4	11,8	12,1	12,4 і больш
Скачкі праз кароткую скакалку за 1 хв (разоў)	131	126	118	112	109	100	91	86	80	76 і менш
Скачок у даўжыню з месца (см) або	184	180	175	170	165	155	146	136	126	117 і менш
Кідок набіўнога мяча з-за галавы двума рукамі з зыходнага становішча седзячы ногі паасобку (см)	480	460	420	400	390	360	325	300	280	270 і менш

Падыманне тулава за 1 хв (разоў) або	52	50	48	46	44	41	37	33	30	26 і менш
Падыманне і апусканне прамых ног за 1 хв (разоў)	33	30	27	25	21	17	14	10	6	3 і менш
Нахіл уперад з зыходнага становішча седзячы на падлозе (см) або	16	15	13	12	10	7	4	1	–2	–5 і менш
Нахіл уперад з зыходнага становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы (см)	13	12	10	8	7	5	4	1	0	–2 і менш
Бег 1000 м (хв, с) або	4,41	4,52	5,04	5,15	5,27	5,30	6,13	6,36	6,59	7,21 і больш
Хадзьба 1500 м (хв, с)	12,30	12,40	12,50	13,10	13,45	14,30	15,10	16,00	16,50	17,20 і больш
або 6-хвілінны бег (хлопчыкі)	1190	1160	1100	1080	1050	1000	930	900	870	840 і менш

10-БАЛЬНЫЯ ШКАЛЫ АЦЭНКІ ВУЧЭБНЫХ НАРМАТЫВАЎ ПА ЗАСВАЕННІ ЎМЕННЯЎ, НАВЫКАЎ, РАЗВІЦЦЮ РУХАЛЬНЫХ ЗДОЛЬНАСЦЯЎ ВУЧНЯЎ VIII КЛАСА

Кантрольныя практыкаванні	**Балы**									
	10	**9**	**8**	**7**	**6**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Хлопчыкі										
Бег 60 м (с)	9,1	9,4	9,7	10,0	10,2	10,4	10,7	11,0	11,3	11,4 і больш
Бег 1500 м (хв, с)	6,20	6,30	6,40	7,00	7,15	7,20	7,40	7,50	8,00	8,01 і больш
Скачок у даўжыню (см)	390	380	370	360	350	330	310	290	270	269 і менш
Скачок у вышыню (см)	120	115	–	–	110	105	–	100	95	90 і менш
Кіданне мяча 150 г з разбегу (м)	42	39	36	33	31	29	26	23	20	19 і менш
Бег на лыжах 2 км (хв, с)	12,40	13,00	13,20	13,40	14,00	14,10	14,20	14,30	14,40	14,41 і больш
Плаванне 25 м (хв, с); 50, 25 м – без уліку часу	45,0	50,0	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м і менш
Крос 2000 м (хв, с)	10,20	10,30	10,40	10,50	11,00	11,10	11,20	11,30	11,40	11,41 і больш
Дзяўчаты										
Бег 60 м (с)	9,6	9,8	10,0	10,2	10,4	10,6	10,9	11,2	11,5	11,6 і больш
Бег 1500 м (хв, с)	6,35	6,45	6,55	7,15	7,25	7,35	7,55	8,05	8,15	8,16 і больш
Скачок у даўжыню (см)	330	320	310	300	290	273	256	240	224	223 і менш
Скачок у вышыню (см)	110	105	–	–	100	95	–	90	85	80 і менш
Кіданне мяча 150 г з разбегу (м)	26	24	22	20	19	18	17	16	15	14 і менш
Падцягванне на нізкай перакладзіне (разоў)	21	19	17	16	15	13	12	11	10	9 і менш
Бег на лыжах 2 км (хв, с)	13,50	14,00	14,10	14,20	14,30	14,40	14,50	15,00	15,10	15,11 і больш
Плаванне 25 м (хв, с); 50, 25 м – без уліку часу	57,0	1,07,0	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м і менш
Крос 2000 м (хв, с)	11,10	11,30	11,50	12,10	12,30	12,50	13,10	13,30	13,50	13,51 і больш

ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ

(навучальны матэрыял для V–IX класаў)

АЭРОБІКА СПАРТЫЎНАЯ

Тэарэтычныя звесткі

Аэробіка спартыўная – выкананне практыкаванняў у аэробном рэжыме працы пад музычнае суправаджэнне. Аздараўленчая і прафілактычная накіраванасць аэробікі. Аэробіка высокай і нізкай інтэнсіўнасці. Гігіенічныя патрабаванні да адзення, у якім займаюцца аэробікай. Збалансаванае харчаванне пры занятках аэробікай. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, спартыўнага абсталявання і інвентару. Прафілактыка траўматызму. Аказанне першай даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Практычны матэрыял

Разнавіднасці прыстаўнога кроку ўбок, асноўнага кроку, скрыжаванага кроку, крокаў ногі паасобку – ногі разам. Камбінацыі з засвоеных крокаў у спалучэнні з рухамі рукамі (рукі ў бакі, уверх, наперад, направа, налева, кругі рукамі, кругі перадплеччамі, кругі плячыма, згінанні і разгінанні рук).

Падскокі нагу ўперад, убок, назад. Падскокі ногі паасобку – ногі разам. Падскокі на месцы на дзвюх нагах у спалучэнні з рознымі рухамі рук; папераменна на левай, правай і на дзвюх нагах у спалучэнні з рознымі рухамі рук. Спалучэнне падскокаў ногі паасобку – ногі разам з розным становішчам рук.

Пачарговае шматразовае падыманне каленяў. Пачарговае падыманне каленяў з падскокам.

Выпады ўперад, убок, з падскокамі.

Махі нагамі ўперад, у бакі, уперад і ў бакі з падскокамі.

Паўшпагат на правую нагу, на левую нагу. Хвалі з зыходнага становішча «стоячы», «седзячы на пятках на падлозе».

Павароты на 180° і 360° стоячы на адной назе, другая прыціснута да галенастопу. Раўнавага: стоячы на насках, рукі ўверх; стоячы на адной назе, другую нагу ўбок, рукі ўверх або ў бакі. Трыманне раўнавагі пасля прызямлення, скачкоў або падскокаў.

БАСКЕТБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Баскетбол – алімпійскі від спорту. Гігіенічныя патрабаванні да спартыўнага адзення і абутку баскетбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у нападзенні і абароне. Правілы спаборніцтваў па баскетболе. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў.

Урачэбны кантроль і самакантроль на занятках баскетболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне першай даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Лепшыя баскетбалісты свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Высокая, сярэдняя і нізкая стойка баскетбаліста. Скачкі штуршком адной і дзвюма нагамі. Спыненне крокам і скачком. Павароты на месцы, развароты.

Перадачы мяча дзвюма рукамі ад грудзей, дзвюма рукамі зверху, адной рукой ад пляча, стоячы на месцы і ў руху.

Лоўля мяча дзвюма рукамі на ўзроўні грудзей, дзвюма рукамі пры паралельным і сустрэчным руху, у скачку. Лоўля мяча ў спалучэнні са спыненнем і паваротамі.

Спалучэнне прыёмаў «лоўля-перадача-паварот».

Вядзенне мяча са змяненнем вышыні адскоку і напрамку, з абвядзеннем перашкод, па крузе; са спыненнем, паваротамі, перадачамі па сігнале.

Кідкі мяча па кальцы дзвюма рукамі ад грудзей, адной рукой ад пляча, з адскокам і без адскоку ад шчыта, пад вуглом да шчыта ў руху, штрафныя кідкі.

Спалучэнне прыёмаў «перадача-лоўля-вядзенне-кідок».

Захоп мяча-вырыванне. Вырыванне і выбіванне мяча ў гульца, які спыніўся пасля вядзення. Накрыванне мяча. Перахопліванне мяча ў становішчы стоячы збоку, з-за спіны пры перадачы, выкананай папярок пляцоўкі. Перахопліванне перадачы, выкананай уздоўж пляцоўкі.

Тактычныя дзеянні гульца без мяча: выхад на свабоднае месца для атрымання мяча насустрач партнёру, убок ад партнёра з мячом.

Вызначэнне гульнявой сітуацыі, мэтазгоднай для прымянення вядзення, перадачы, кідка па кальцы. Выбар спосабу вядзення мяча і кідка па кальцы.

Прымяненне спалучэнняў вывучаных прыёмаў у гульнявых сітуацыях.

ВАЛЕЙБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Валейбол – алімпійскі від спорту, яго разнавіднасці: валейбол, валейбол пляжны. Гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку валейбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у абароне і нападзенні. Расстаноўка гульцоў, гульня «лібера». Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Правілы спаборніцтваў па валейболе.

Урачэбны кантроль і самакантроль на занятках валейболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Лепшыя валейбалісты свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Перамяшчэнне прыстаўным, шырокім і кароткім крокам, тварам, бокам і спінай уперад, з выскокваннем і прызямленнем на абедзве нагі. Скачок уверх штуршком адной і дзвюма нагамі.

Шматразовыя перадачы мяча зверху і знізу дзвюма рукамі над сабой, з адскокам ад сценкі, у парах і тройках, з пераменай месц, праз сетку ў становішчы стоячы на месцы.

Прыём мяча знізу дзвюма рукамі пасля падачы. Прыём мяча, які адскочыў ад сеткі. Гульня нагой і іншымі часткамі цела.

Атакуючы ўдар у скачку штуршком дзвюма нагамі з другой, трэцяй і чацвёртай зон.

Ніжняя прамая і ніжняя бакавыя падачы з пападаннем у першую, пятую і шостую зоны.

Тактыка нападзення: індывідуальныя дзеянні, падманныя перадачы, выбар напрамку перадачы; узаемадзеянні гульцоў першай і другой ліній паміж сабой для заканчэння атакі.

Тактыка абароны: узаемастрахоўка свабодных зон. Выкарыстанне ў гульні «лібера».

Выкарыстанне вывучаных прыёмаў у вучэбнай гульні.

ГАНДБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Гандбол – алімпійскі від спорту. Гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку гандбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у нападзенні і абароне. Тактыка-тэхнічныя дзеянні варатара. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Правілы спаборніцтваў па гандболе.

Урачэбны кантроль і самакантроль на занятках гандболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Лепшыя гандбалісты свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Перамяшчэнне скрыжаваным, прыстаўным, шырокім і кароткім крокам, тварам, бокам і спінай уперад. Спыненне адной і дзвюма нагамі. Бег з паскарэннем на кароткіх адрэзках, бег з выскокваннем і прызямленнем на адну і абедзве нагі. Скачок убок штуршком адной нагой. Падзенне на рукі, на сцягно і тулава з месца і з разгону.

Лоўля мяча дзвюма рукамі збоку (без павароту тулава), стоячы на месцы, у руху, у скачку. Лоўля мяча адной рукой з захопам і без захопу. Лоўля мяча на вялікай хуткасці перамяшчэння, у скачку пры непасрэднай блізкасці абаронцы.

Перадачы мяча адной рукой (хлёстам, штуршком, кісцевая) на блізкую адлегласць у розных напрамках з месца, з разбегу ў адзін, два і тры крокі, у скачку, пасля спынення, пасля лоўлі мяча з паўадскоку, пасля лоўлі ў непасрэднай блізкасці абаронцы. Перадача мяча адной і дзвюма рукамі ў адзін дотык. Дальняя перадача адной рукой хлёстам партнёру ў руху.

Вядзенне мяча: аднаўдарнае без зрокавага кантролю, шматударнае на высокай хуткасці перамяшчэння з праследам. Вядзенне на вялікай хуткасці з рэзкім спыненнем і змяненнем напрамку руху, з паваротам кругом.

Кідкі мяча па варотах адной рукой хлёстам зверху і збоку, з нахілам тулава ўлева і ўправа, у апорным становішчы, у скачку, з рознымі спосабамі бегу, з рознай траекторыяй (гарызантальнай, сыходзячай, узыходзячай, навеснай) палёту мяча, з далёкай і блізкай адлегласці.

Тактыка нападзення: індывідуальныя дзеянні, кідкі з адкрытых і закрытых пазіцый, выбар напрамку кідка; узаемадзеянне гульцоў другой лініі паміж сабой для завяршэння атакі, узаемадзеянне з лінейным гульцом, з крайнім гульцом, узаемадзеянне крайняга гульца з лінейным. Камандныя дзеянні: пазіцыйнае нападзенне па сістэме расстаноўкі 4 : 2, нападзенне 6 : 0 з выхадам.

Тактыка абароны: зонная абарона па сістэме расстаноўкі 3 : 3, абарона ў меншасці 5 : 6 і 4 : 6.

Тактыка гульні варатара: выбар пазіцыі ў варотах і ў зоне варатара, стойкі варатара, узаемадзеянне варатара з абаронцамі і нападальнікамі.

Выкарыстанне вывучаных прыёмаў у вучэбнай гульні.

ГІМНАСТЫКА АТЛЕТЫЧНАЯ

Правілы бяспечных паводзін у трэнажорнай зале, пры выкананні практыкаванняў з абцяжараннямі і на трэнажорах.

Практыкаванні для фарміравання правільнай паставы: хадзьба з прадметам на галаве па лініі на падлозе, па гімнастычнай лаўцы; хадзьба па гімнастычнай лаўцы з гімнастычнай палкай за спінай, за галавой, над галавой, прыстаўнымі крокамі, з паваротамі, прысяданнямі на двух і адной назе.

Практыкаванні для фарміравання рэльефу розных груп мышцаў:

для мышцаў галёнкі: пад'ёмы на наскі без уцяжарванняў, з гантэлямі ў руках, з грыфам ад штангі на плячах;

для мышцаў спіны: нахілы наперад са штангай за галавой; у становішчы лежачы цяга штангі да грудзей; цяга Т-падобнай штангі да грудзей у нахіле; падцягванне на перакладзіне ў вісе звычайным, сярэднім і шырокім хопам;

для мышцаў грудзей: згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы (далоні на шырыні плячэй, шырэй плячэй); жым штангі вузкім хопам; развядзенне і звядзенне рук з гантэлямі ў становішчы лежачы на нахіленай лаўцы; жым гантэлей і штангі ў становішчы лежачы на нахіленай лаўцы;

для мышцаў плечавога пояса: жым гантэлей і штангі стоячы і седзячы; цяга блочнай прылады дзвюма рукамі стоячы, седзячы і ў нахіле; развядзенне рук з гантэлямі седзячы на нахіленай лаўцы; пад'ём гантэлі па чарзе правай і левай рукой у становішчы седзячы на нахіленай лаўцы;

для мышцаў рук: згінанне і разгінанне рук з гантэлямі седзячы на лаўцы пад вуглом 45°; хопам зверху разгінанне рук са штангай з-за галавы ў становішчы стоячы, лежачы на нахіленай лаўцы;

для мышцаў брушнога прэса: у вісе падцягванне каленяў да грудзей; стоячы нахілы тулава ў бакі; кругавыя рухі тулавам з гантэлямі за галавой;

для мышцаў сцягна: частковыя прысяданні (практыкаванне выконваецца на чвэрць, палову або тры чвэрці амплітуды) са змяненнем тэмпу і колькасці паўтораў.

Практыкаванні, комплексы і гульні для развіцця каардынацыйных і кандыцыйных здольнасцяў вучняў: кросавы бег ад 10 да 30 хвілін з частатой пульсу 120–140 уд./хв; гульня ў футбол, баскетбол, гандбол; агульнаразвіццёвыя практыкаванні з уцяжарваннем ўласнага цела, з рознымі эспандарамі; практыкаванні на гімнастычнай перакладзіне, брусах, трэнажорах; комплексы практыкаванняў кругавой трэніроўкі, якія ўключаюць да 8–12 станцый.

КАНЬКАБЕЖНЫ СПОРТ

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспекі заняткаў на ўроках па канькабежным спорце. Падрыхтоўка канькоў і адзення да заняткаў на лёдзе. Правілы папярэджання траўм і абмаражэнняў.

Практычны матэрыял

Спосабы перамяшчэння: хадзьба ў каньках па снезе; стаянне на каньках на лёдзе; адштурхоўванне па чарзе правай і левай нагой; слізганне на двух каньках па краі лядовай пляцоўкі; слізганне на адным каньку з прыстаўленнем другога канька, на двух каньках «змейкай»; адштурхоўванне і слізганне на двух каньках па прамой, на павароце ўправа і ўлева. Павароты на двух каньках дугой і прыстаўным крокам. Тармажэнне «паўплугам» і «плугам». Старт. Бег па прамой, паварот. Бег з махавымі рухамі дзвюх рук. Фінішаванне. Бег на каньках 100–200–300–500 м без уліку часу. Рухавыя гульні на лёдзе.

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА

Тэарэтычныя звесткі

Разнавіднасці і дыстанцыі бегу. Разнавіднасці і спосабы скачкоў. Разнавіднасці кіданняў і штурханняў. Лёгкаатлетычныя мнагабор'і. Лёгкая атлетыка ў Дзяржаўным фізкультурна-аздараўленчым комплексе Рэспублікі Беларусь.

Практычны матэрыял

Бег. Са змяненнем хуткасці, са зменай напрамку, з павелічэннем і памяншэннем даўжыні кроку, з выскокваннямі ўверх штуршком правай і левай нагой. Эстафетны бег з адрэзкамі 30, 60, 100 м. Чаўночны бег 3 × 10 м, 4 × 9 м, 10 × 5 м. Бег з раўнамернай і зменнай хуткасцю, кросавы бег.

Скачкі. З месца штуршком дзвюма нагамі. Мнагаскокі на дзвюх нагах. Выскокванне ўверх з даставаннем рукой прадмета. У даўжыню з разбегу на далёкасць. У вышыню з разбегу вывучаным спосабам.

Кіданне. Тэніснага мяча на далёкасць з месца, з чатырох-шасці крокаў і з поўнага разбегу на далёкасць, у гарызантальную цэль (гімнастычны абруч) з адлегласці 10–25 м, на далёкасць адскоку ад сцяны.

ЛЫЖНЫЯ ГОНКІ

Тэарэтычныя звесткі

Умовы захоўвання і асаблівасці падрыхтоўкі лыжнага інвентару, адзення і абутку да заняткаў. Спосабы папярэджання абмаражэнняў пры перамяшчэнні на лыжах. Аказанне першай дапамогі пры траўмах, абмаражэннях. Уплыў заняткаў лыжнымі гонкамі на ўмацаванне здароўя. Гісторыя развіцця лыжнага спорту ў Рэспубліцы Беларусь. Лыжныя гонкі ў Дзяржаўным фізкультурна-аздараўленчым комплексе Рэспублікі Беларусь.

Практычны матэрыял

Павароты пераступаннем на месцы і ў руху. Павароты махам на месцы праз лыжу ўперад і праз лыжу назад.

Папераменны двухкрокавы і адначасовы аднакрокавы ход. Пераход з папераменнага ходу на адначасовы. Чаргаванне папераменнага двухкрокавага з адначасовым аднакрокавым ходам. Адначасовы двухкрокавы і папераменны чатырохкрокавы ход. Чаргаванне папераменных і адначасовых хадоў. Каньковы ход. Чаргаванне каньковага ходу з адначасовым і папераменным лыжным хадамі. Бяскрокавы ход. Перамяшчэнне па слабаперасечанай мясцовасці з чаргаваннем адначасовых, папераменных і бяскрокавага хадоў.

Пад'ём «паўелачкай», «елачкай» і «лесвічкай». Спуск прама і наўскос у асноўнай стойцы. Спуск прама ў нізкай стойцы.

Тармажэнне «плугам», «упорам». Тармажэнне бакавым саслізгваннем.

Пераадоленне перашкод на лыжах спосабамі пераступанне, пераскокванне, пералажанне. Пераадоленне бугроў (30–50 см вышынёй) і упадзін пры перамяшчэнні ў нізкай стойцы.

Праходжанне вучэбных дыстанцый з выкарыстаннем вывучаных спосабаў перамяшчэння. Праходжанне вучэбных дыстанцый з пераадоленнем спускаў і пад'ёмаў.

ПЛАВАННЕ

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін вучняў у басейне. Падрыхтоўка купальных прыналежнасцей да заняткаў плаваннем. Правілы асабістай і грамадскай гігіены пры наведванні басейна. Правілы бяспечнага купання ў адкрытых вадаёмах.

Спосабы спартыўнага плавання. Уплыў заняткаў плаваннем на здароўе вучняў. Загартоўваючы эфект плавання. Самакантроль падчас заняткаў плаваннем.

Лепшыя плыўцы свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Практыкаванні на сушы. Актыўныя і пасіўныя практыкаванні для развіцця рухомасці ступні, плечавых, тазабедраных і галёнкаступнёвых суставаў. Практыкаванні для развіцця сілавой трываласці мышцаў рук, ног, брушнога прэса, спіны. Імітацыйныя практыкаванні для развіцця каардынацыі рухаў рук і ног пры плаванні абраным стылем. Спецыяльныя практыкаванні для адпрацоўкі павароту.

Практыкаванні ў вадзе. Практыкаванні для фарміравання тэхнікі рухаў рук, ног і дыхання пры плаванні абраным стылем. Плаванне ў поўнай каардынацыі абраным стылем. Практыкаванні для адпрацоўкі тэхнікі паваротаў пры плаванні абраным стылем. Практыкаванні для адпрацоўкі тэхнікі старту. Праплыванне да 100 м любым спартыўным спосабам.

Каардынацыя рухаў рук і ног пры плаванні спосабам «кроль на грудзях»: імітацыя грабка рукамі на сушы; плаванне з дошкай на нагах, плаванне на руках, узгадненне рухаў рук, ног і дыхання; з зыходнага становішча лежачы на грудзях, рукі ўверсе, праплыванне адрэзкаў 5–6 м, выконваючы грабок толькі левай рукой, толькі правай рукой, папераменна дзвюма рукамі, выкарыстоўваючы для падтрымкі ног плавальныя дошкі, надзіманыя кругі і да т. п.; тое ж, але з актыўнымі рухамі нагамі і поўным цыклам дыхання; плаванне спосабам «кроль на грудзях» у поўнай каардынацыі дыхання з рухамі рук і ног. Плаванне 25 м без уліку часу.

Каардынацыя рухаў рук і ног пры плаванні спосабам «кроль на спіне»: імітацыя грабка рукамі на сушы; з зыходнага становішча лежачы на спіне, рукі ўверсе, праплыванне адрэзкаў 5–6 м, выконваючы грабок толькі левай рукой, толькі правай рукой, папераменна дзвюма рукамі, выкарыстоўваючы для падтрымкі ног дошкі, надзіманыя кругі і да т. п.; тое ж, але з актыўнымі рухамі нагамі і поўным цыклам дыхання; плаванне спосабам «кроль на спіне» ў поўнай каардынацыі дыхання з работай рук і ног. Плаванне 25 м без уліку часу.

Скачкі ў ваду. Скачкі ў ваду з борціка нагамі ўніз. Спад галавой уніз з зыходных становішчаў седзячы на борціку і седзячы на тумбачцы. Стартавы скачок у ваду з тумбачкі.

Развіццё хуткасных, хуткасна-сілавых, сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, гібкасці, трываласці з акцэнтам на развіццё аэробнай трываласці.

ТЭНІС НАСТОЛЬНЫ

Тэарэтычныя звесткі

Тэніс настольны – алімпійскі від спорту. Тэніс настольны ў адзінай спартыўнай класіфікацыі Рэспублікі Беларусь. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку тэнісіста. Харчаванне спартсмена пры занятках тэнісам. Відазмяненне тэхнікі гульні ў настольны тэніс. Удасканаленне абсталявання і інвентару. Правілы гульні. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Лепшыя спартсмены свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Практычны матэрыял

Бег: 10, 30, 60 м, бег з паскарэннем; чаўночны бег 4 × 9 м, 6 × 20 м, 10 × 5 м; чаўночны бег з вар’іраваннем звычайнага бегу з бегам спінай уперад; бег з максімальнай хуткасцю 5 × 30 м, 10 × 30 м з інтэрваламі адпачынку да 1 хв.

Скачкі трайныя і пяцярныя з месца штуршком дзвюма нагамі. Выскокванне ўверх з нізкага прыседу. Прысяданні па чарзе на правай і левай назе. Скачкі на адной назе з паваротамі на 180° у правы і левы бок. Паскарэнні пасля скачкоў з паваротамі на 180° і 360°. Скачкі з боку ў бок з пружыністымі прысяданнямі. Пераскокванне праз

гімнастычную лаўку правым і левым бокам. Выскокванне ўверх з высокім падыманнем сцёгнаў («кенгуру»).

Выкруты рук назад з гімнастычнай палкай з паступовым памяншэннем шырыні захопу.

Набіванне тэніснага мяча на ракетцы ў гульнявой стойцы і ў перамяшчэнні высока-нізка, па чарзе тыльным і далоневым бокам, рабром ракеткі, ручкай ракеткі, аб сценку, аб сценку з паваротам на 360° (з прысяданнем, з перакладваннем ракеткі ў другую руку) у момант адскоку мяча.

Імітацыя удараў: з ракеткай і без ракеткі з абцяжаральнікам у руцэ; адзіночных, серыйных удараў, удараў з перамяшчэннем управа і ўлева, наперад і назад; падачы мяча з падманным рухам корпуса і рукі з ракеткай; удараў у розным тэмпе перад люстэркам; удараў у зададзеным тэмпе з вар'іраваннем ад павольнага да максімальна хуткага ў становішчы стоячы на месцы і з перамяшчэннем.

Кідкі мяча ў сценку і лоўля рознымі спосабамі (правай, левай рукой, з дадатковымі скачкамі, прысяданнямі, паваротамі).

Кіданне тэніснага мяча на далёкасць і ў цэль адной кісцю, кісцю і перадплеччам, усёй рукой і корпусам.

Гульня дзвюма ракеткамі, «негульнявой» рукой. Гульня двума мячамі. Гульня аднаго супраць двух чалавек.

Падача з элементамі вывучаемага ўдару. Удар на стале па дыяганалі. Змяненне напрамку палёту мяча па шырыні стала. Змяненне траекторыі і вышыні палёту мяча над сеткай. Змяненне даўжыні палёту мяча. Удар па мячы са зменным прыходным кручэннем.

Змяненне тэмпу гульні. Спаборніцтва ў працяглым утрыманні мяча ў гульні. Гульня «трохвугольнікам» з аднаго пункта ў два пункты процілеглага боку. Гульня вывучаемым ударам з двух пунктаў, трох пунктаў, з адной трэці стала, з палавіны стала, з дзвюх трацей стала.

Гульня вывучаемым ударам па кароткіх і доўгіх прыходзячых мячах. Гульня і спаборніцтвы на дакладнасць пападання ў абазначаныя на стале зоны. Гульня «васьмёркай» па чарзе па прамой і па дыяганалі.

Удар па мячы штуршком злева ў перамяшчэнні ўправа-ўлева, наперад-назад. Гульня штуршком злева доўга-коратка. Гульня па ўзыходзячым, сыходзячым мячы, у вышэйшым пункце адскоку мяча.

Падача штуршком злева ў абазначаныя на стале зоны.

Удар накатам справа. Перамяшчэнне пры ўдары накатам справа. Хуткая падача накатам справа ў абазначаныя на стале зоны.

Спалучэнне накату справа і штуршка злева. Перамяшчэнне ў левай стойцы пры накаце злева. Павароты пры ўдарах накатамі справа і злева.

Падрэзка злева. Падача зрэзкай злева. Спалучэнне зрэзкі і накату.

Зрэзка справа. Падача зрэзкай управа ў пазначаныя на стале зоны. Спалучэнне зрэзкі справа і зрэзкі злева, зрэзкі і накату.

Падача плоская і з нязначным кручэннем. Прыём падачы.

Тактыка гульні ў сучасны настольны тэніс (на прыкладзе дэманстрацыі запісу гульні з паказам і разборам асноўных варыянтаў тактычных дзеянняў).

Прымяненне вывучаных элементаў у вучэбнай гульні.

ФУТБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Футбол – алімпійскі від спорту. Разнавіднасці футбола: футбол, міні-футбол, футбол у залах, пляжны футбол. Гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку футбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у нападзенні, паўабароне,

абароне. Тэхніка-тактытычныя дзеянні варатара. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Правілы спаборніцтваў па футболе.

Самакантроль на занятках футболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Лепшыя футбалісты свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Агульнападрыхтоўчыя, спецыяльнападрыхтоўчыя практыкаванні і эстафеты з футбольным мячом. Рухавыя гульні і эстафеты з вядзеннем мяча, з абводкай стоек, з прыёмам і спыненнем мяча, ўдарамі па варотах, у «лабірынт» (з мячом і без мяча), на збліжэнне з сапернікам, з двума і трыма нападальнікамі на пляцоўцы для міні-футбола, з абаронай варот (для падрыхтоўкі варатара), шматпланавыя гульні для развіцця каардынацыйных, хуткасных здольнасцяў. Гульня ў футбол па спрошчаных правілах.

Разнастайныя спосабы вядзення мяча, перадачы, удары і прыёмы мяча нагой і галавой, жангліраванне мячом, гульні і эстафеты на развіццё спрытнасці, гульнявой трываласці, дакладнасці ўдараў па варотах і перадач мяча, фарміраванне навыкаў тактычных дзеянняў у абароне і нападзенні, спрошчаныя гульні 3 на 3, на 4, 5 на 5 гульцоў, гульні для каманд з 7 чалавек, тэсты на гульнявыя здольнасці, гульні ў футбол камандай з 8 чалавек з улікам падзелу поля на ўчасткі.

Удары правай і левай нагой па нерухомым мячы і мячы, які коціцца, сярэдзінай пад'ёму, унутраным бокам ступні, знешняй часткай пад'ёму, наском. Практыкаванні ў парах, тройках, чацвёрках з выкарыстаннем тэхніка-тактычных звязак: «вядзенне-перадача», «прыём-перадача», «прыём-вядзенне-перадача».

Удары па мячы на далёкасць і дакладнасць, абвядзенне-адбор мяча, абвядзенне-адбор-удар па варотах, перахопліванне мяча, гульня галавой, камбінацыі ў тройках з мячом, дзеянні без мяча (адкрыванне, адцягванне, стварэнне колькаснай перавагі), узаемадзеянне двух нападальнікаў супраць аднаго абаронцы, двух абаронцаў супраць аднаго нападальніка, гульнявыя практыкаванні ў крузе, квадраце, прамавугольніку і да т. п.

Практыкаванні з мячом і без мяча, накіраваныя на развіццё каардынацыйных здольнасцяў, хуткасці, спрытнасці, дакладнасці рухаў. Гульні з бегам, скачкамі, перадачамі мяча.

Практыкаванні пераменнай інтэнсіўнасці для развіцця гульнявой трываласці (бег з вядзеннем мяча на дыстанцыі да 1 км з паскарэннямі, рыўкамі, скачкамі), хуткасна-сілавых якасцяў, сілы.

ПРЫКЛАДНЫЯ ДАМАШНІЯ ЗАДАННІ

Для вучняў VIII–IX класаў.

Комплекс ранішняй гімнастыкі з 10–12 практыкаванняў у чаргаванні з гімнастычнай палкай, скакалкай, гантэлямі. Раўнамерны бег да 2 км (дзяўчынкі) і 3–4 км (хлопчыкі). Язда на веласіпедзе 8–10 км. Хадзьба на лыжах 3–5 км. Паўторны бег з высокім падыманнем сцягна і максімальнай частатой рухаў. Віс на сагнутых руках, падцягванне ў вісе стоячы на нізкай перакладзіне (дзяўчынкі). Падыманне тулава са становішча лежачы на спіне, рукі за галавой. Падыманне і апусканне прамых ног са становішча лежачы на спіне з дакрананнем да падлогі за галавой. Падыманне і апусканне, адвядзенне і звядзенне рук з гантэлямі 1–3 кг. З гантэлямі ў руках прысяданні па чарзе на правай і левай нагах. Прысяданні з выскокваннем уверх. Раўнавага на адной назе (стойка «Фламінга»). Скачкі праз кароткую скакалку да 5 хв. Згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы і ва ўпоры седзячы ззаду. Падрыхтоўка і ўдзел у школьных і раённых фізкультурна-аздараўленчых мерапрыемствах, днях здароўя, спартыўных спаборніцтвах.

Дадатак 1

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЕ ЗАБЕСПЯЧЭННЕ АДУКАЦЫЙНАГА ПРАЦЭСУ ПА ВУЧЭБНЫМ ПРАДМЕЦЕ «ФІЗІЧНАЯ КУЛЬТУРА І ЗДАРОЎЁ»

Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий[15]

[15] К постановлению Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105.

Спортивный инвентарь и оборудование для гимнастики, акробатики, аэробики и атлетической гимнастики							
№ п/п	**Наименование**	**Единица измерения**	**Количество в учреждении образования с числом учащихся (чел.):**				**Примечания**
			до 220	**до 440**	**до 880**	**свыше 880**	
1	Аптечка	штука	1 штука в каждом спортивном зале и помещении, приспособленном для занятий физической культурой и спортом				–
2	Бревно гимнастическое	штука	–	1	1	1	–
3	Брусья гимнастические универсальные	штука	1	1	1	2	–
4	Гантели переменной массы (0,5–5 кг)	пара	10	20	40	40	–
5	Гриф для штанги	штука	1	1	2	2	масса до 10 кг
6	Гиря	штука	2	4	4	6	16 кг, 24 кг
7	Диски для штанги	пара	8	8	16	16	от 1 до 15 кг каждого веса
8	Жерди для гимнастических брусьев	штука	1	2	3	4	–
9	Канат для лазания диаметром 30 мм	штука	1	1	2	3	–
10	Канат для перетягивания	штука	1	1	1	1	–
11	Кегли	штука	6	8	10	12	–
12	Козел гимнастический	штука	1	1	1	2	–
13	Конь гимнастический	штука	1	1	1	2	–
14	Коврик туристский	штука	12	12	24	24	для занятий спецмедгрупп
15	Мат гимнастический	штука	10	20	30	40	–
16	Мостик гимнастический	штука	2	2	2	4	–
17	Мяч малый резиновый	штука	10	16	16	20	–
18	Обруч гимнастический	штука	15	20	30	40	–
19	Палка гимнастическая	штука	10	20	40	40	–
20	Перекладина гимнастическая	штука	1	1	1	2	–
21	Перекладина навесная	штука	5	10	10	10	–
22	Скакалка гимнастическая	штука	20	20	40	40	–
23	Скакалка гимнастическая	штука	2	2	3	3	длина 5 м
24	Скамейка гимнастическая	штука	6	8	10	15	–
25	Стенка гимнастическая	штука	6	10	10	16	–
26	Флажок	штука	10	15	20	20	–
27	Эспандер	штука	6	10	10	20	–
Легкоатлетический спортивный инвентарь							
28	Брусок деревянный 5Ч5Ч10 см	пара	4	8	10	16	–
29	Канат оградительный с флажками	метр	100	100	100	200	–
30	Колодки стартовые	пара	2	4	6	8	–
31	Комплект нагрудных номеров	комплект	1	1	1	2	от 1 до 100
32	Комплект указателей метража	комплект	1	1	1	2	от 10 до 60 м
33	Мяч:						
33.1	набивной медбол 1 кг	штука	5	10	15	20	–

33.2	набивной медбол 2 кг	штука	5	10	15	20	–
33.3	набивной медбол 3 кг	штука	5	8	10	15	–
33.4	набивной медбол 5 кг	штука	5	8	8	10	–
33.5	для метания (150 г)	штука	12	15	20	30	–
34	Планка:						
34.1	для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
34.2	измерительная для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
35	Рулетка измерительная	штука	1	1	2	4	–
36	Секундомер	штука	2	3	5	10	–
37	Стойки для прыжков в высоту	пара	1	1	2	3	–
38	Транспарант «Старт», «Финиш»	штука	1	1	2	2	–
39	Туфли беговые с шипами	пара	10	20	30	60	–
40	Эстафетная палочка	штука	8	10	16	20	–
Спортивный инвентарь для зимних видов спорта							
41	Ботинки лыжные	пара	30	60	100	150	–
42	Коньки	пара	10	20	30	50	разных размеров
43	Клюшка хоккейная	штука	12	20	30	50	–
44	Лыжи беговые	пара	30	60	100	150	–
45	Лыжные крепления	пара	30	60	100	150	–
46	Мазь лыжная	комплект	–	–	–	–	приобретается по мере необходимости
47	Палки лыжные	пара	30	60	100	150	–
48	Санки	штука	10	10	10	10	–
49	Шайба хоккейная	штука	8	12	12	18	–
Инвентарь для спортивных, подвижных и народных игр							
50	Бита для городков	штука	4	4	8	8	–
51	Волан	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
52	Ворота:						
52.1	гандбольные	пара	1	1	1	2	–
52.2	футбольные	пара	1	1	1	2	–
53	Городки	комплект	2	3	4	6	–
54	Кольцо баскетбольное	пара	4	6	8	14	–
55	Комплект для настольного тенниса	комплект	2	4	6	6	–
56	Мяч:						
56.1	баскетбольный	штука	10	20	30	60	–
56.2	волейбольный	штука	10	20	30	60	–
56.3	гандбольный	штука	4	6	10	20	–
56.4	малый резиновый	штука	10	20	30	60	–
56.5	настольного тенниса	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
56.6	теннисный	штука	–	–	–		приобретаются по мере необходимости
56.7	футбольный	штука	5	10	15	30	–
57	Насос	штука	1	2	2	4	–
58	Ракетка:						
58.1	бадминтонная	пара	10	15	20	30	–
58.2	настольного тенниса	пара	6	12	18	24	–
58.3	теннисная	пара	5	10	15	20	–
59	Свисток судейский	штука	2	3	4	6	–
60	Сетка:						
60.1	для бадминтона	штука	1	1	2	3	–
60.2	для баскетбольных колец	пара	6	10	15	30	–
60.3	волейбольная	пара	1	2	3	4	–
60.4	для гандбольных ворот	пара	1	1	1	2	–
60.5	теннисная	штука	2	2	3	4	–
60.6	футбольная	пара	1	1	1	2	–

61	Стойки:						
61.1	баскетбольные	пара	1	1	2	3	–
61.2	волейбольные	пара	1	1	2	3	–
61.3	для обводки	штука	8	10	15	20	–
62	Стол для настольного тенниса	штука	2	3	4	6	–
63	Флажок судейский	штука	6	6	8	8	–
64	Часы шахматные	штука	2	4	4	6	–
65	Шашки	комплект	6	8	12	20	–
66	Шахматы	комплект	6	8	12	20	–
67	Щит баскетбольный	пара	2	4	6	10	–
Спортивный туристский инвентарь							
68	Аптечка походная	штука	2	2	4	4	–
69	Карабин туристский	штука	10	15	20	30	–
70	Компас	штука	6	8	12	20	–
71	Коврик туристский	штука	20	30	40	60	–
72	Комплект:						
72.1	костровых принадлежностей	штука	2	4	6	10	–
72.2	посуды для приготовления пищи	штука	2	4	6	10	–
73	Мешок спальный	штука	20	30	40	60	–
74	Палатка туристская	штука	6	10	10	20	–
75	Рюкзак туристский	штука	20	30	40	60	–
76	Топорик туристский	штука	2	4	6	10	–
77	Фал капроновый:						
77.1	диаметром 8–10 мм	метр	40	80	100	150	–
77.2	диаметром 12–14 мм	метр	40	40	50	50	–
Спортивный инвентарь для многоборий Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь							
85	Винтовка пневматическая	штука	2	4	6	10	
86	Патроны для винтовки пневматической	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
Дополнительный спортивный инвентарь и оборудование, приобретаемый за счет средств приносящей доходы деятельности, безвозмездной (спонсорской) помощи юридических лиц, индивидуальных предпринимателей							
Технические средства обучения							
87	Видеокамера	штука	1	1	1	1	–
88	Компьютер	штука	1	1	1	1	–
89	Мегафон	штука	1	1	2	3	–
90	Микрофон	штука	1	1	1	2	–
91	Музыкальный центр	штука	1	1	1	1	–
92	Проектор мультимедийный	штука	1	1	1	1	–
93	Телевизор	штука	1	1	1	1	–
94	Усилитель с колонками	штука	1	1	1	1	–
95	Шнур (удлинитель) электрический	штука	1	1	1	1	до 50 м
96	Экран переносной	штука	1	1	1	1	–
Спортивный гимнастический инвентарь и оборудование							
97	Веревочка с грузом	штука	2	3	4	6	до 5 м
98	Тренажер (операционный или многофункциональный)	штука	2	4	4	6	–
99	Штанга	штука	1	2	2	3	–
100	Эспандер	штука	6	8	10	15	–
101	Гантели разборные	пара	4	8	10	12	до 10 кг
Спортивная экипировка для сборных команд учреждения образования							
102	Костюм спортивный	штука	10	18	20	20	–
103	Майка, полурукавка, футболка спортивная	штука	10	18	20	20	–
104	Трусы спортивные	штука	10	18	20	20	–
105	Кроссовки спортивные	пара	10	18	20	30	–

Дадатак 2

УМОВЫ ВЫКАНАННЯ ТЭСТАВЫХ ПРАКТЫКАВАННЯЎ

Бег 1000, 1500 метраў выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна з высокага старту. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Старт – групавы. Вучням, якія парушылі правілы спаборніцтваў па бегу, а таксама не фінішавалі, у пратакол выканання кантрольных практыкаванняў выстаўляецца «0» балаў. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 с.

6-хвілінны бег выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна, якая папярэдне размячаецца кожныя 10 ці 20 метраў. Рэкамендуецца праводзіць забегі асобна сярод хлопчыкаў і дзяўчынак. Група хлопчыкаў (дзяўчынак) стартуе адначасова. Падчас бегу настаўнік лічыць колькасць кругоў, якія пераадолелі вучні. Па заканчэнні 6 хвілін настаўнік падае гукавы сігнал (напрыклад, свісток), пасля якога вучні пераходзяць на крок, запомніўшы месца, дзе іх застаў сігнал. Затым настаўнік кожнаму вучню індывідуальна вылічвае даўжыню пераадоленай дыстанцыі з улікам колькасці поўных кругоў і той часткі бегавой дарожкі, дзе ён перайшоў на крок.

Пры выкананні тэставага практыкавання не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Вучням, якія парушылі ўказаныя правілы, а таксама не фінішавалі, у пратакол выканання тэставых практыкаванняў выстаўляецца «0» балаў. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 10 м.

Хадзьба 1500, 2000 метраў выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна. Рэкамендуецца выконваць тэставае практыкаванне асобна сярод хлопчыкаў і дзяўчынак. Пры невялікай напаўняльнасці класа дапускаецца выкананне практыкавання адначасова ўсімі вучнямі. Група хлопчыкаў (дзяўчынак) стартуе адначасова. Пры выкананні тэставага практыкавання не дапускаецца пераходзіць на бег, чаргаваць бег з хадзьбой, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Вучням, якія парушылі ўказаныя правілы, а таксама тым, якія не фінішавалі, у пратакол выканання тэставых практыкаванняў выстаўляецца «0» балаў. Час пераадолення дыстанцыі вымяраецца з дакладнасцю да 0,1 с.

Падцягванне на перакладзіне выконваецца на гімнастычнай перакладзіне з зыходнага становішча віс хватам зверху. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Падчас выканання практыкавання не дапускаюцца згінанні тулава і ног у каленных суставах, развядзенне, скрыжаванне і іншыя рухі нагамі, рыўкі, махі і разгойдванне, перахопліванні рук. Падцягванне залічваецца, калі падбародак вучня знаходзіцца вышэй за ўзровень перакладзіны, а пры апусканні рукі поўнасцю выпрамляюцца ў локцевых суставах.

Падыманне тулава за 1 хвіліну выконваецца на гімнастычным маце з зыходнага становішча лежачы на спіне, рукі скрыжаваны перад грудзьмі, далоні на локцевых суставах, ступні ног зафіксаваны. Вугал у каленным суставе складае 90 градусаў.

Кожнаму вучню даецца адна спроба. Падчас выканання практыкавання не дапускаюцца рыўкі рукамі. Залічваецца колькасць нахілаў тулава пры дакрананні локцевых і каленных суставаў з наступным апусканнем на спіну і дакрананнем лапаткамі да гімнастычнага мата.

Падыманне і апусканне прамых ног за 1 хвіліну выконваецца на гімнастычным маце з зыходнага становішча лежачы на спіне, рукі за галавой, прамыя ногі разам. Настаўнік ці другі вучань размяшчаецца з боку галавы тэсціруемага і ўтрымлівае яго за локцевыя суставы. Па сігнале настаўніка (адначасова ўключаецца секундамер) вучань падымае прамыя ногі да вугла 90 градусаў да дакранання галёнкай да гімнастычнай палкі, загадзя замацаванай у нерухомым становішчы або ўтрымліваемай настаўнікам. Затым падыспытны апускае ногі да дакранання пяткамі да гімнастычнага мата. Залічваецца колькасць поўных цыклаў (падыманне і апусканне) на працягу 1 хвіліны.

Згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы. Вучань прымае зыходнае становішча ўпор лежачы, кісці рук на шырыне плячэй, ногі разам. Захоўваючы прамое становішча тулава і ног, вучань згінае рукі ў локцевых суставах да вугла не менш за 90 градусаў і, выпрамляючы рукі, вяртаецца ў зыходнае становішча. Не дапускаецца згінаць ногі і

тулава, дакранацца да падлогі каленямі і грудзьмі. Залічваецца колькасць згінанняў і разгінанняў рук без парушэння ўказаных патрабаванняў.

Бег 30 метраў праводзіцца на прамой бегавой дарожцы стадыёна. Дапускаецца выкарыстанне высокага ці нізкага старту. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Вучню, які парушыў правілы спаборніцтваў у бегу (фальстарт), можа быць дадзена адна дадатковая спроба. Вынік бегу вымяраецца з дакладнасцю да 0,1 с

Чаўночны бег 4 × 9 метраў выконваецца ў спартыўнай зале на палавіне валейбольнай пляцоўкі. Колькасць удзельнікаў у адным забегу – не больш за 2 чалавекі. Кожнаму вучню даецца дзве спробы запар. Па камандзе «Падрыхтавацца!» вучні падыходзяць да лініі старту (як правіла, гэта сярэдзіна валейбольнай пляцоўкі) і прымаюць становішча высокага старту ў напрамку да пярэдняй лініі, дзе насупраць кожнага вучня ляжаць два брускі 50 × 50 × 100 мм на адлегласці 100 мм адзін ад аднаго.

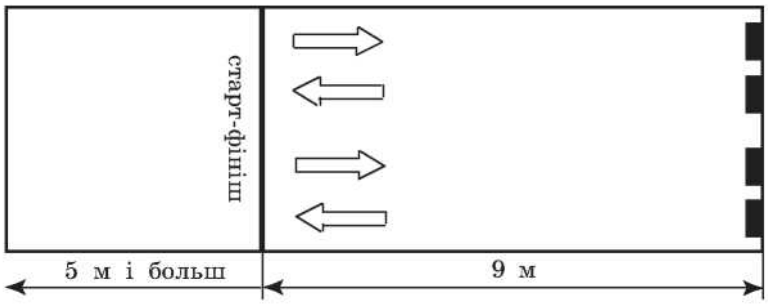

Па камандзе «Марш!» вучні бягуць да пярэдняй лініі, бяруць кожны па аднаму бруску (не закрануўшы другі), паварочваюцца і бягуць назад. Падбегшы да лініі «старт-фініш», кладуць на яе (ці за яе) брусок (кідаць нельга!), разварочваюцца і бягуць за бруском, які застаўся на лініі. Падбегшы да лініі, бяруць другі брусок, разварочваюцца, бягуць да лініі «старт-фініш» і, не зніжаючы хуткасці, перасякаюць яе з бруском у руках.

Час выканання чаўночнага бегу кожным вучнем фіксуецца з дакладнасцю да 0,1 с. Залічваецца лепшы вынік з двух спроб.

Скачкі праз кароткую скакалку за 1 хвіліну выконваюцца на цвёрдым пакрыцці (у спартыўнай зале, на гульнявой пляцоўцы або бегавой дарожцы стадыёна). Кручэнне скакалкі выконваецца толькі наперад. Скачкі выконваюцца з абавязковай апорай на абедзве нагі адначасова. Дапускаецца выкарыстоўваць любыя скакалкі прамысловай вытворчасці або самаробныя (напрыклад, з турысцкага фала). Забараняецца выкарыстоўваць на скакалцы ўстаўкі-ўцяжарвальнікі. Пры памылцы ў час скачкоў секундамер не спыняецца, а вучань працягвае выконваць скачкі. Залічваецца сумарная колькасць скачкоў на працягу 30 секунд або 1 хвіліны.

Скачок у даўжыню з месца выконваецца штуршком дзвюма нагамі на падлозе спартыўнай залы. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Не дапускаецца выконваць скачкі ў яму з пяском. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца лепшы вынік з трох спроб.

Трайны скачок з месца штуршком дзвюма нагамі выконваецца на падлозе спартыўнай залы або на дарожцы стадыёна з прызямленнем пасля трэцяга скачка ў скачковую яму. Скачкі выконваюцца штуршком дзвюма нагамі злітна без затрымак і спыненняў. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца лепшы вынік з трох спроб.

Кідок набіўнога мяча з-за галавы дзвюма рукамі выконваецца ў спартыўнай зале з зыходнага становішча седзячы, ногі паасобку, пяткі на кантрольнай лініі. Выкарыстоўваецца мяч вагой 1 кг. Вучань утрымлівае мяч дзвюма рукамі над галавой, затым згінае рукі ў локцевых суставах, апускае мяч за галаву і рэзкім рухам кідае яго ўперад-уверх. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца лепшы вынік з трох спроб.

Нахіл уперад з зыходнага становішча седзячы на падлозе. Вучань садзіцца на падлогу з боку знака «-» (мінус), пяткі на шырыні таза на лініі «ОВ» упіраюцца ва ўпоры для ног, ступні вертыкальна. Два партнёры з двух бакоў прыціскаюць яго калені да падлогі, не дазваляючы згінаць ногі ў каленных суставах.

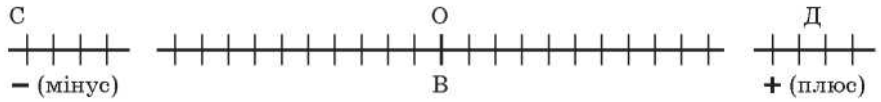

Вучань кладзе адну далонь на тыльны бок другой далоні, апускае рукі на падлогу, выконвае два папярэднія нахілы, слізгаючы далонямі ўздоўж вымяральнай лінейкі па лініі СД. На трэцім нахіле вучань максімальна нахіляецца ўперад і ў гэтым становішчы затрымліваецца на тры секунды. Вынік фіксуецца па метцы, дасягнутай кончыкамі самкнутых (!) сярэдніх пальцаў рук, і вызначаецца з дакладнасцю да 1 сантыметра.

Нахіл уперад з зыходнага становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы. Для ацэнкі выніку выкарыстоўваецца вымяральная лінейка, прымацаваная вертыкальна да гімнастычнай лаўкі. Вучань прымае зыходнае становішча, пяткі і наскі ног разам. Наскі не выходзяць за край гімнастычнай лаўкі. Тэсціруемы кладзе адну далонь на тыльны бок другой далоні, выконвае два папярэднія нахілы, слізгаючы далонямі рук уздоўж вымяральнай лінейкі. На трэцім нахіле вучань максімальна нахіляецца ўперад і ў гэтым становішчы затрымліваецца на тры секунды. Не дапускаецца згінанне ног у каленных суставах. Вынік фіксуецца па метцы, дасягнутай кончыкамі самкнутых (!) сярэдніх пальцаў рук, і вызначаецца з дакладнасцю да 1 сантыметра

Дадатак 3

ГАДЗІНА ЗДАРОЎЯ І СПОРТУ

(35 вучэбных гадзін)

VIII клас

БАСКЕТБОЛ

Вучэбны матэрыял

Правілы спаборніцтваў і судзейства гульні. Фалы (тэхнічны, неспартыўны, дысквалiфікацыйны). Размяшчэнне гульцоў на пляцоўцы згодна з гульнявога амплуа. Штрафны кідок (размяшчэнне гульцоў). Судзейская брыгада. Жэсты суддзяў.

Характарыстыка баскетбола на сучасным этапе. Спаборніцтвы па баскетболе на сучасным этапе; развіццё баскетбола ў свеце, Рэспубліцы Беларусь, вобласці, горадзе і школе.

Паўтарэнне пройдзенага матэрыялу: перамяшчэнні гульца (хада, бег, скачкі, павароты, прыпынкі); лоўля мяча адной і дзвюма рукамі; вядзенне мяча без зрокавага кантролю са зменай напрамку і хуткасці; перадачы мяча на месцы і ў руху; кідкі мяча па кальцу з месца адной рукой ад пляча з блізкай і сярэдняй дыстанцыі, кідкі адной рукой у руху сходу і пасля вядзення, прыпынку крокам і скачком пасля вядзення і перадач мяча; апека гульца з мячом і без мяча.

Перадача мяча пры сустрэчным руху: у калонах, у парах рознымі спосабамі (адной і дзвюма рукамі); па паветры і з адскокам ад падлогі.

Кідок адной рукой ад пляча: з месца, з сярэдняй дыстанцыі з розных кропак, пасля перамяшчэнняў.

Штрафны кідок: пасля нагрузкі (паскарэнняў, скачкоў); серыі кідкоў.

Кідкі ў руху, пасля вядзення і адразу.

Апека гульца: з напрамкам, шчыльная апека гульца, які валодае мячом і без мяча.

Выбіванне і вырыванне мяча: у парах выбіванне зверху (знізу); выбіванне падчас вядзення; вырыванне мяча з розных становішчаў.

Персанальная абарона: размяшчэнне гульцоў на пляцоўцы (выконваючы прынцып «трохвугольніка»); прымяненне развучанай абароны ў гульні «тры на тры».

ВАЛЕЙБОЛ

Вучэбны матэрыял

Правілы спаборніцтваў і судзейства гульні. Судзейская брыгада. Жэсты суддзяў. Жоўтая і чырвоная карткі. Гульнявыя амплуа і размяшчэнне гульцоў на пляцоўцы згодна з гульнявога амплуа.

Характарыстыка валейбола на сучасным этапе. Спаборніцтвы па валейболе на сучасным этапе; развіццё валейбола ў свеце, у Рэспубліцы Беларусь, у вобласці, у горадзе і школе.

Паўтарэнне пройдзенага матэрыялу: практыкаванні, рухавыя гульні і эстафеты з жангляваннем, кідкамі, перадачамі, лоўляй, катаннем мяча з розных зыходных становішчаў, практыкаванні выконваюцца на месцы і ў руху; стойкі; перамяшчэнні (хада, прыстаўныя крокі, двайны крок, скок, бег, скачкі, прыпынкі пасля перамяшчэнняў); перадача мяча дзвюма рукамі зверху на месцы і пасля перамяшчэнняў, з змяненнем напрамкі; перадача мяча дзвюма рукамі знізу на месцы і пасля перамяшчэнняў, са змяненнем напрамку; падача ніжняя прамая на дакладнасць; падача верхняя прамая на дакладнасць.

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху на месцы: з розных зыходных становішчаў (седзячы, з прыседу), пасля розных практыкаванняў (упор прысеўшы-упор лежачы-выскачыць), з ударам аб сцяну, у пары, над сабой.

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху пасля перамяшчэнняў: з ударам аб сцяну, з адскокам ад падлогі, у пары, у пары з адскокам ад падлогі, над сабой (з адскокам ад падлогі і без), групавыя практыкаванні: з пераменай месцаў.

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу на месцы: з розных зыходных становішчаў, (седзячы, з прыседу), пасля розных практыкаванняў (паварот на 360), з ударам аб сцяну, у пары, над сабой.

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу пасля перамяшчэнняў: з ударам аб сцяну, з адскокам ад падлогі, у пары, у пары з адскокам ад падлогі, над сабой (з адскокам ад падлогі і без), групавыя практыкаванні: з пераменай месцаў.

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху са змяненнем напрамку: перадача ў тройках, чацвёрках, па зонах (напрыклад, з зоны 5 у зону 3, з 3 у 4, з 4 назад у 5).

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу, са змяненнем напрамку: перадача ў тройках, чацвёрках, па зонах (напрыклад, з зоны 5 у зону 3, з 3 у 4, з 4 назад у 5).

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху праз сетку (на месцы): перадачы ў розных спалучэннях (пасля перадачы над сабой зверху (знізу) – партнёру, пасля павароту на 360, пасля дотыку сеткі), з рознай адлегласці ад сеткі (кароткая, доўгая).

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу праз сетку (на месцы): перадачы ў розных спалучэннях (пасля перадачы над сабой зверху (знізу) – партнёру, пасля павароту на 360, пасля дотыку сеткі), з рознай адлегласці ад сеткі (кароткая, доўгая).

Падача верхняя прамая: спаборніцтвы на выкананне ўстаноўленай настаўнікам колькасці падач, падачы ў бліжнюю частку пляцоўкі, падачы ў далёкую частку пляцоўкі, падачы ў левую частку пляцоўкі, падачы ў правую частку пляцоўкі, падачы на дакладнасць у зону, спаборніцтвы на дакладнасць траплення ў вызначаны квадрат.

Падача ніжняя прамая: спаборніцтвы на выкананне ўстаноўленай настаўнікам колькасці падач, падачы ў бліжнюю частку пляцоўкі, падачы ў далёкую частку пляцоўкі, падачы ў левую частку пляцоўкі, падачы ў правую частку пляцоўкі, падачы на дакладнасць у зону, спаборніцтвы на дакладнасць траплення ў вызначаны квадрат.

Прыём мяча з падачы: у парах на бакавых лініях, прыём падачы, пары размешчаны праз сетку ў трох метрах ад сеткі, у шасці метрах ад сеткі, прыём мяча ў парах, адзін (два, тры гульцы) размешчаны на задняй лініі, насупраць размешчаны гулец, які выконвае падачу з месца падачы. Змяненне напрамку перадач: перадача ў тройках па зонах (напрыклад, з зоны 5 у зону 3, з 3 у 4, з 4 назад у 5).

Падача ва ўстаноўлены квадрат, у пэўную зону пляцоўкі: падачы на дакладнасць у зону, спаборніцтвы на дакладнасць траплення ў вызначаны квадрат.

Узаемадзеянне паміж гульцамі пярэдняй лініі: гулец зоны 3, выконвае перадачу ў зону 4 ці 2, калі злучны будзе знаходзіцца ў зоне 2.

Узаемадзеянне паміж гульцамі пярэдняй і задняй лініі: гулец, які прымае падачу (нападальны ўдар) накіроўвае мяч гульцу ў зону 3, які выконвае перадачу ў зону 4 або 2.

Выбар месца пры прыёме падачы: выхад пад мяч у залежнасці ад кірунку палёту мяча.

Выбар спосабу прыёму падачы: у залежнасці ад траекторыі і хуткасці палёту мяча прыём падачы выконваць двума рукамі зверху, альбо двума рукамі знізу.

Узаемадзеянне гульцоў, якія прымаюць падачу, са злучным гульцом: гулец, які прымае падачу (нападальны ўдар) накіроўвае мяч гульцу ў зону 3, калі злучны будзе знаходзіцца ў зоне 2, то гулец, які прымае падачу (нападальны ўдар), павінен выканаць даводку мяча ў зону 2. Прыём мяча з падачы ў зону 3 для перадачы: які размяшчаецца ў зоне 6 (5, 1), падачай мяч накіроўваюць гульцу, які павінен выканаць даводку ў зону 3.

Пры правядзенні навучальных гульняў ўжываць вывучаныя тэхніка-тактычныя дзеянні.

ГАНДБОЛ

Вучэбны матэрыял

Сістэмы правядзення спаборніцтваў па гандболе. Алімпійская сістэма спаборніцтваў, яе асаблівасці, перавагі і недахопы. Колькасць гуляючых каманд. Жараб'ёўка. Парадак і паслядоўнасць гульняў. Падвядзенне вынікаў, вызначэнне пераможцы і прызераў. Падлік ачкоў у кожнай каманды.

Кругавая сістэма, яе асаблівасці, перавагі і недахопы. Жараб'ёўка. Узаемасувязь колькасці гульнявых дзён і колькасці каманд, якія ўдзельнічаюць у спаборніцтвах. Паслядоўнасць гульняў. Падвядзенне вынікаў, вызначэнне пераможцы і прызераў. Падлік ачкоў у кожнай каманды.

Змешаная сістэма, яе асаблівасці, перавагі і недахопы. Жараб'ёўка. Узаемасувязь колькасці гульнявых дзён і колькасці каманд, якія ўдзельнічаюць у спаборніцтвах. Паслядоўнасць гульняў. Падвядзенне вынікаў, вызначэнне пераможцы і прызераў. Падлік ачкоў у кожнай каманды.

Правілы гульні ў гандбол. Функцыі і абавязкі суддзяў да пачатку і пасля заканчэння гульні. Склад судзейскай брыгады, абавязкі і паўнамоцтвы кожнага члена судзейскай брыгады. Судзейскі пратакол і асаблівасці яго запаўнення.

Паводзіны гульцоў: спартыўныя паводзіны, сумленная гульня, парушэнне правілаў гульні і санкцыі, жоўтая і чырвоная судзейскія карткі.

Гульнявы час, дадатковы час, час матчу.

Гульнявыя дзеянні: памылкі пры гульні з мячом і без мяча, парушэнні правілаў у адзінаборствах за мяч, штрафны і сямімятровы кідок, дазвол на ўвядзенне мяча ў гульню. Перасячэнне мячом бакавой і пярэдняй ліній гульнявой пляцоўкі.

Жангліраванне мячом адной рукой, папераменна правай і левай рукой; вядзенне мяча папераменна правай і левай рукой у высокім тэмпе і з паскарэннем па прамой, змейкай, васьмеркай, чаўнаком; перадача мяча правай і левай рукой пры паралельным і сустрэчным руху; перадачы мяча левай і правай рукой з апоры; спыненне мяча, які коціцца, правай і левай рукой з наступнай перадачай; лоўля мяча адной рукой з наступным кідком па варотам; лоўля мяча дзвюма рукамі ў скачку; кідкі правай і левай рукой па нерухомым і мячы, які коціцца; кідкі па варотах з левага кута, правага кута.

ФУТБОЛ

Вучэбны матэрыял

Сістэмы правядзення спаборніцтваў па футболе. Алімпійская сістэма, яе асаблівасці, перавагі і недахопы. Колькасць гуляюючых каманд. Жараб'ёўка. Парадак і паслядоўнасць гульняў. Падвядзенне вынікаў, вызначэнне пераможцы і прызераў. Падлік ачкоў у кожнай каманды.

Кругавая сістэма правядзення спаборніцтваў, яе асаблівасці, перавагі і недахопы. Жараб'ёўка. Узаемасувязь колькасці гульнявых дзён і колькасці каманд, якія ўдзельнічаюць у спаборніцтвах. Паслядоўнасць гульняў. Падвядзенне вынікаў, вызначэнне пераможцы і прызераў. Падлік ачкоў у кожнай каманды.

Змешаная сістэма правядзення спаборніцтваў, яе асаблівасці, перавагі і недахопы. Жараб'ёўка. Узаемасувязь колькасці гульнявых дзён і колькасці каманд, якія ўдзельнічаюць у спаборніцтвах. Паслядоўнасць гульняў. Падвядзенне вынікаў, вызначэнне пераможцы і прызераў. Падлік ачкоў у кожнай каманды.

Методыка судзейства гульні ў футбол. Узаемадзеянне суддзі ў полі і бакавых суддзяў. Абавязкі суддзі ў полі і бакавых суддзяў. Судзейскі свісток і судзейскі сцяжок. Выкарыстанне свістка і сцяжка падчас гульні. Узаемадзеянне суддзі ў полі і бакавых суддзяў з выкарыстаннем жэстаў і перагаворных прылад. Размяшчэнне суддзяў падчас гульні. Жэсты суддзі ў полі і бакавых суддзяў. Паўнамоцтвы суддзі ў полі, бакавых суддзяў, памочніка суддзі ў полі.

Правілы гульні. Функцыі і абавязкі суддзяў да пачатку і пасля заканчэння гульні. Склад судзейскай брыгады, абавязкі і паўнамоцтвы кожнага члена судзейскай брыгады. Афіцыйныя жэсты суддзяў. Судзейскі пратакол і асаблівасці яго запаўнення.

Паводзіны гульцоў: спартыўныя паводзіны, сумленная гульня, парушэнні правілаў гульні і санкцыі, жоўтая і чырвоная судзейскія карткі.

Гульнявы час, дадатковы час, час матчу.

Гульнявыя дзеянні: памылкі пры гульні з мячом і без мяча, парушэнні правілаў у адзінаборствах за мяч, штрафны і вольны ўдар, дазвол на ўвядзенне мяча ў гульню. Перасячэнне мячом бакавой і пярэдняй ліній гульнявога поля. Становішча «па-за гульні».

Жангліраванне мячом адной нагой, папераменна правай і левай нагамі, па чарзе нагой і галавой.

Вядзенне мяча папераменна правай і левай нагой ў высокім тэмпе і з паскарэннем па прамой, змейкай, васьмеркай, чаўнаком.

Перадачы мяча правай і левай нагой пры паралельным і сустрэчным руху.

Перадача галавой мяча, які ляціць.

Спыненне мяча, які коціцца, правай і левай нагой з наступнай пера-дачай.

Спыненне нагой мяча, які ляціць, з наступным ударам па варотах.

Спыненне грудзьмі мяча, які ляціць.

Удары правай і левай нагамі па нерухомым і мячы, які коціцца, серадзінай пад'ёму, унутраным бокам ступні, знешняй часткай пад'ёму, наском з пападаннем у вароты з сярэдняй і далёкай дыстанцыі.

Удар па варотах галавой пасля падачы са штрафнога і вуглавога ўдару.

Тэхніка-тактычныя звязкі ў парах, тройках, чацверках: вядзенне-перадача, прыем-перадача, прыем-вядзенне-перадача, вядзенне-удар па варотах, прыем-удар па варотах, спыненне-перадача.

Гульня варатара: лоўля і адбіванне мяча рукамі стоячы на месцы і ў руху, лоўля мяча рукамі ў падзенні, увядзенне мяча ў гульню кідком адной рукой, ударам нагой па нерухомым мячы і пасля накідвання.

Эстафеты з вядзеннем і перадачамі мяча ў максімальна хуткім тэмпе.

Увядзенне мяча ў гульню кідком дзвюма рукамі з-за бакавой лініі.

Гульня ў футбол 6 на 6, 8 на 8 гульцоў і поўнымі складамі.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Праграма па беларускай мове падрыхтавана ў адпаведнасці з канцэпцыяй вучэбнага прадмета «Беларуская мова». Асноўныя палажэнні Канцэпцыі грунтуюцца на тым, што беларуская мова з'яўляецца адной з дзяржаўных моў у Рэспубліцы Беларусь і каштоўным сацыяльна-культурным скарбам нацыі.

Ва ўстановах адукацыі беларускую мову трэба вывучаць не толькі як знакавую сістэму і сродак абмену думкамі. Неабходна так наладжваць працэс навучання, каб адным з галоўных напрамкаў у працы настаўніка стала фарміраванне сапраўднага грамадзяніна Рэспублікі Беларусь, удумлівага чытача, адукаванага суразмоўніка, спагадлівага, высакароднага чалавека. Патрэбна дапамагаць вучням назапашваць навыкі, неабходныя для самаадукацыі, самапазнання і выхавання, вучыць карыстацца імі ў штодзённым жыцці. У сістэме ўсіх навук надзвычай важнае значэнне мае логіка-лінгвістычны кампанент. Менавіта ён забяспечвае функцыянаванне навукі ў грамадстве. Хоць кожная з яе галін і мае сваю ўласную мову (слоўнікі, алфавіты, паняцці, тэрміны, формулы выражэння сэнсу), аднак усё гэта дапаўняецца і суправаджаецца ў практыцы навучання словам. А гэта азначае, што беларуская мова з'яўляецца не толькі прадметам вывучэння, але і сродкам пазнання, развіцця і выхавання.

Вывучэнне беларускай мовы не можа абмяжоўвацца запатрабаваннямі асобы ў лінгвістычных ведах, азнаямленнем вучняў з моўнымі адзінкамі і законамі. Абавязак устаноў адукацыі – навучыць сваіх выхаванцаў карыстацца беларускім словам, дапамагчы ім авалодаць маўленчай этыкай і культурай. Вучням трэба даць такую лінгвістычную адукацыю, якая дапаможа ім не толькі граматычна правільна ствараць і афармляць свае вусныя і пісьмовыя паведамленні, але выбіраць з багатага арсеналу выяўленчых моўных сродкаў самыя трапныя, самыя дасканалыя і пераканальныя. У сувязі з гэтым неабходна штодзённа ўдасканальваць маўленчую практыку вучняў, якая наладжваецца ў форме гутаркі, пісьма, чытання, публічных выступленняў, слухання радыё- і тэлеперадач, вучэбных лекцый, дакладаў, паведамленняў. Гэтым сцвярджаецца думка, што да маўлення трэба падыходзіць як да адной з формаў пазнавальнай дзейнасці чалавека, спосабу яго грамадскай актыўнасці, сродку сацыялізацыі.

Менавіта на вырашэнне гэтых і іншых задач скіраваны змест і будова праграмы па беларускай мове. Адметнай яе асаблівасцю з'яўляецца тое, што ў цэнтры ўвагі – вучань як суб'ект, зацікаўлены ў пазнанні, вывучэнні разнастайных законаў беларускай мовы і правіл карыстання ёй; яго запатрабаванні ў сферы маўлення як форме грамадскай дзейнасці і спосабе праяўлення ўласнай жыццёвай актыўнасці.

Мэта вывучэння прадмета «Беларуская мова» – сфарміраваць у вучняў сістэму ведаў пра мову і маўленне, навучыць карыстацца беларускай мовай ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці (чытанне, слуханне, гаварэнне, пісьмо); развіваць камунікатыўную, духоўна-маральную, грамадзянскую і мастацка-эстэтычную культуру вучняў.

Задачы:

засваенне сістэмы мовы (фанетыкі, лексікі, фразеалогіі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу), заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы, развіццё ўменняў карыстацца мовай у розных відах маўленчай дзейнасці (*моўная і маўленчая кампетэнцыі*);

фарміраванне камунікатыўных уменняў на аснове авалодання маўленчай тэорыяй і культурай маўлення, спосабамі перадачы думкі ў вуснай і пісьмовай формах, уменняў ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных тыпаў, стыляў і жанраў (*маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя*);

усведамленне мовы як формы выражэння нацыянальнай культуры, узаемасувязі мовы і гісторыі народа, нацыянальна-культурнай спецыфікі беларускай мовы, валоданне нормамі маўленчага этыкету, культурай міжнацыянальных зносін; развіццё сродкамі мовы камунікатыўнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай і мастацка-эстэтычнай культуры вучняў (*лінгвакультуралагічная і сацыякультурная кампетэнцыі*).

Працэс развіцця асобы вучня пры навучанні беларускай мове павінен быць узаемазвязаным і садзейнічаць рэалізацыі наступных напрамкаў: ***моўнага*** (засваенне сістэмы мовы, заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы), ***маўленчага*** (авалоданне спосабамі перадачы думкі сродкамі мовы ў вуснай і пісьмовай формах, у розных відах маўленчай дзейнасці: чытанні, слуханні, гаварэнні, пісьме), ***камунікатыўнага*** (авалоданне культурай маўлення, правіламі маўленчых зносін, уменнямі ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных тыпаў, стыляў і жанраў), ***рытарычнага*** (авалоданне рознымі відамі публічных выступленняў, адпаведнымі рытарычнымі прыёмамі і сродкамі, якія забяспечваюць эфектыўныя зносіны), ***лінгвакультуралагічнага*** (усведамленне вучнямі мовы як феномена культуры, у якім знайшлі адбітак яе праяўленні, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы, развіццё здольнасці адэкватна ўжываць іх у маўленні, авалоданне мовай як сістэмай захавання і перадачы каштоўнасцей культуры), ***сацыякультурнага*** (засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін, культурных каштоўнасцей беларускага народа і агульначалавечых каштоўнасцей, ідэалаў, традыцый, звычаяў, якія рэгулююць узаемадзеянне і паводзіны людзей у грамадстве, фарміраванне здольнасці карыстацца культуразнаўчымі звесткамі ў працэсе маўленчых зносін, развіццё сродкамі мовы інтэлектуальнай, камунікатыўнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай культуры вучняў).

Навучанне беларускай мове ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі абумоўлена практычнай накіраванасцю і сарыентавана на рэалізацыю кампетэнтнаснага, сістэмна-функцыянальнага, камунікатыўна-дзейнаснага, лінгвакультуралагічнага і сацыякультурнага падыходаў пры выкладанні ўсіх тэм і раздзелаў.

Сучасная адукацыя скіравана на фарміраванне функцыянальнай пісьменнасці. Функцыянальная пісьменнасць – гэта здольнасць выкарыстоўваць набытыя веды, уменні і навыкі для рашэння максімальна шырокага дыяпазону жыццёвых задач у розных сферах чалавечай дзейнасці і сацыяльных узаемаадносін. Вынікам развіцця функцыянальнай пісьменнасці з’яўляецца авалоданне вучнямі сістэмай ключавых кампетэнцый, якія дазволяць эфектыўна прымяняць веды, уменні і навыкі ў практычнай дзейнасці, паспяхова выкарыстоўваць іх у працэсе сацыяльнай адаптацыі. Любы тып кампетэнцыі не фарміруецца без ведаў (каб умець, трэба ведаць), аднак веды самі па сабе не з’яўляюцца самакаштоўнасцю (веды па-за практычнай дзейнасцю, не скіраваныя на асобаснае развіццё чалавека, ператвараюцца ў дагматызм – аднабаковае, схематычнае мысленне). Сучасная адукацыя імкнецца пераарыентавацца з пазіцыі «ведаць, каб памятаць» на пазіцыю *«ведаць, каб умець і дзейнічаць»*. У гэтым агульная сутнасць *кампетэнтнаснага падыходу*.

У адносінах да моўнай адукацыі кампетэнтнасны падыход звязаны з фарміраваннем у вучняў моўнай, маўленчай, камунікатыўнай, рытарычнай, лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый.

Сістэмна-функцыянальны падыход забяспечвае засваенне вучнямі моўных сродкаў, адбор і арганізацыю моўнага матэрыялу для авалодання моўнай кампетэнцыяй.

Вядома, што задачы навучання мове нельга зводзіць да апісання сістэмных адзінак і з'яў розных моўных узроўняў. Неабходна так наладжваць навучальны працэс, каб вучні асэнсоўвалі кожную моўную адзінку, арыентуючыся на асаблівасці яе ўжывання ў маўленні. Менавіта пры такім падыходзе можна забяспечыць асэнсаванне цеснай узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці ўсіх аспектаў і ўзроўняў моўнай сістэмы: фанетыкі, лексікі, фразеалогіі, складу слова і словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу і стылістыкі. Такі падыход накіроўвае на тое, каб вучні:

на ўроках мовы не абмяжоўваліся аналізам моўных фактаў і з'яў, а шмат увагі аддавалі сінтэзу – складанню сказаў рознай будовы і функцыянальнага прызначэння, стварэнню звязных выказванняў;

пры вывучэнні марфалогіі вызначалі, якую сэнсава-стылістычную і тэкстаўтваральную ролю выконвае тая ці іншая часціна мовы; вучыліся адрозніваць часціны мовы і іх формы на аснове склонавых і сінтаксічных пытанняў;

сістэматычна і паслядоўна фарміравалі і развівалі арфаграфічныя і пунктуацыйныя навыкі.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход дае магчымасць рэальна забяспечыць дзейнасць вучняў у розных маўленчых сітуацыях, што з'яўляецца асновай фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі.

У сувязі з гэтым на першы план у моўнай падрыхтоўцы вучняў выходзіць удасканаленне іх маўленчай практыкі, якая наладжваецца ў форме суразмоўніцтва, пісьма, чытання, пераказу і абмеркавання радыё- і тэлеперадач, вучэбных лекцый, дакладаў, паведамленняў.

Рытарычны падыход накіраваны на фарміраванне ў вучняў ведаў аб правілах маўленчых зносін, авалоданне дыялагічнымі і маналагічнымі сродкамі маўленчага майстэрства, спосабамі ўзаемаразумення і г.д. і садзейнічае фарміраванню ў вучняў рытарычнай кампетэнцыі.

Лінгвакультуралагічны падыход звязаны з усведамленнем мовы як формы выражэння нацыянальнай культуры, узаемасувязі мовы і культуры, нацыянальна-культурнай спецыфікі беларускай мовы і садзейнічае фарміраванню ў вучняў лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі.

Сацыякультурны падыход накіраваны на асэнсаванне ролі беларускай мовы ў жыцці чалавека і грамадства, засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін, фарміраванне нацыянальна-культурнай самаідэнтыфікацыі, выхаванне каштоўнасных адносін да беларускай мовы і культуры, павагі да культурных каштоўнасцей народаў свету і садзейнічае фарміраванню ў вучняў сацыякультурнай кампетэнцыі.

Асноўныя прынцыпы адбору зместу навучання беларускай мове:

сістэмна-функцыянальны прынцып прадугледжвае цэласнае адлюстраванне ў змесце навучання ўсіх узроўняў моўнай сістэмы (фанетыка, лексіка, фразеалогія, марфеміка, словаўтварэнне, марфалогія, сінтаксіс, арфаграфія, пунктуацыя) і характарыстыку функцыянальных магчымасцей моўных адзінак кожнага ўзроўню (роля, якую яны выконваюць у маўленні);

прынцып мінімізацыі моўнага і маўленчага тэарэтычнага матэрыялу патрабуе адбіраць матэрыял з улікам яго значнасці для дасягнення пастаўленых мэт і задач моўнай адукацыі;

камунікатыўна-рытарычны прынцып азначае, што працэс навучання патрэбна забяспечыць адпаведным зместам для авалодання вучнямі ўсімі відамі маўленчай дзейнасці (слуханне, гаварэнне, чытанне, пісьмо);

прынцып тэкстацэнтрызму мае на ўвазе адбор зместу навучання, які павінен забяспечыць арганізацыю адукацыйнага працэсу на аснове тэксту: тэкст разглядаецца ў якасці мэты (камунікатыўныя ўменні пададзены ў мэце навучання), зместу (вучні

авалодваюць уменнямі ствараць тэксты розных тыпаў, стыляў і жанраў) і выніку навучання (авалоданне мовай як сродкам зносін).

Лінгвістычны матэрыял падаецца ў праграме лінейна: у V класе вывучаюцца фанетыка і арфаэпія, графіка і арфаграфія, лексіка і фразеалогія; у VI класе – склад слова і словаўтварэнне, назоўнік, прыметнік, займеннік, лічэбнік, у VII – дзеяслоў і яго формы (дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе), прыслоўе, службовыя часціны мовы і выклічнік. Сістэматычны курс сінтаксісу з'яўляецца прадметам вывучэння ў VIII–IX класах. Аднак першапачатковыя звесткі пра сінтаксіс і пунктуацыю ўводзяцца ўжо ў V класе. Гэта дазваляе на практыцы забяспечыць рэалізацыю такога метадычнага прынцыпу, як вывучэнне марфалогіі на сінтаксічнай аснове (пры вывучэнні часцін мовы выяўляецца іх сінтаксічная функцыя ў сказе). Акрамя таго, задоўга да вывучэння сістэматычнага курса сінтаксісу і пунктуацыі вучні знаёмяцца з асноўнымі сінтаксічнымі паняццямі, што дазваляе фарміраваць у іх пунктуацыйныя ўменні і навыкі, развіваць і ўдасканальваць граматычны лад маўлення, вучыць складаць словазлучэнні рознай будовы, сказы, тэксты і карыстацца імі ў практычнай маўленчай дзейнасці.

У кожным класе прадугледжваюцца ўводныя ўрокі, якія раскрываюць ролю і значэнне беларускай мовы ў жыцці чалавека і грамадства. Гэтыя ўрокі даюць магчымасць фарміраваць лінгвістычны светапогляд і ствараюць эмацыянальны настрой, што садзейнічае павышэнню цікавасці да прадмета і паспяховага яго вывучэння. Веды, атрыманыя на гэтых уроках, падагульняюцца і сістэматызуюцца ў раздзеле «Агульныя звесткі пра мову», які завяршае сістэматычны курс беларускай мовы ў XI класе.

Значнае месца ў праграме адводзіцца паўтарэнню вывучанага. У V класе раздзел «Паўтарэнне вывучанага ў I–IV класах», з'яўляючыся неабходным звяном паміж I і II ступенямі агульнай сярэдняй адукацыі, скіраваны на вырашэнне наступных задач: узнавіць і актуалізаваць, сістэматызаваць і паглыбіць веды, уменні і навыкі, набытыя ў пачатковых класах; у межах магчымага выявіць і ліквідаваць недахопы.

Работа па развіцці маўлення арганізуецца на кожным уроку, пры вывучэнні ўсіх раздзелаў і тэм курса беларускай мовы. Асобныя гадзіны на развіццё маўлення па гэтай прычыне не выдзяляюцца. Праграма адводзіць асобныя гадзіны толькі на пісьмовыя работы (напісанне пераказаў, перакладаў, сачыненняў, розных відаў дыктантаў).

У адпаведнасці з сучаснымі патрабаваннямі да моўнай і маўленчай падрыхтоўкі вучняў узмоцнена маўленчая накіраванасць курса беларускай мовы. Пры гэтым маўленчая тэорыя (маўленчыя паняцці: тэкст і яго будова, тып, стыль і жанр маўлення) набліжана да патрабаванняў практыкі, яна з'яўляецца асновай для свядомага фарміравання ўменняў і навыкаў камунікацыі. Апора на маўленчыя паняцці і правілы маўленчых паводзін садзейнічае свядомаму ўдасканаленню вуснага і пісьмовага маўлення вучняў, павышэнню культуры маўленчых паводзін.

Вывучэнне сінтаксісу ў VIII–IX класе наладжваецца на аснове структурна-семантычнага падыходу, адметнай асаблівасцю якога з'яўляецца тое, што пры аналізе моўных з'яў прымаецца пад увагу не адзін які-небудзь аспект, а некалькі. Найважнейшымі з іх з'яўляюцца будова, значэнне і функцыя.

Шмат увагі надаецца выпрацоўцы ўменняў, неабходных для таго, каб тая ці іншая моўная з'ява выкарыстоўвалася ў маўленчай практыцы. Пры такой арганізацыі навучання галоўным дыдактычным матэрыялам з'яўляюцца тэксты, на аснове якіх вырашаюцца задачы, накіраваныя на засваенне нормаў літаратурнага вымаўлення, граматыкі, правапісу, узбагачаецца слоўнік вучняў, забяспечваецца іх выхаванне і развіццё. Выбар тэксту як дыдактычнай адзінкі стварае сінтаксічную аснову вывучэння моўных з'яў, якія па-за тэкстам не могуць раскрыць сваіх функцыянальных магчымасцей. Толькі ўступаючы ў граматыка-семантычныя адносіны ў тэксце, моўныя адзінкі здольныя перадаць змест выказвання. Тэкст на ўроках мовы з'яўляецца сродкам удасканалення камунікатыўных здольнасцей вучняў, забяспечвае магчымасць для развіцця маўленчых навыкаў слухання і разумення, чытання, гаварэння і пісьма.

Асноўная частка праграмы складаецца з трох кампанентаў: ведавага (тэарэтычны матэрыял), аперацыйнага (спосабы дзейнасці) і практычнага (уменні і навыкі), што ў сукупнасці і складае змест навучання.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(70 гадзін на год, 2 гадзіны на тыдзень; з іх 10 гадзін – на пісьмовыя работы)

Беларуская мова ў сям'і славянскіх моў і моў народаў свету

(1 гадзіна)

Паўтарэнне вывучанага ў V–VIII класах

(4 гадзіны)

Паўтарэнне вывучанага пра тэкст, стылі і тыпы маўлення.

Чытанне тэкстаў, вызначэнне яго асноўных прымет (тэматычнае адзінства, разгорнутасць, паслядоўнасць, звязнасць, завершанасць).

Падзел тэкстаў на сказы і лагічныя часткі. Вызначэнне сказаў, якія выражаюць асноўны сэнс паведамлення і якія яго пашыраюць. Разгортванне сэнсу частак шляхам далучэння самастойна складзеных сказаў. Увядзенне ў тэкст новых частак.

Вызначэнне тэмы, адрасата і мэтанакіраванасці выказванняў, знаходжанне ў іх апорных слоў і словазлучэнняў.

Слова, словазлучэнне, сказ як асноўныя моўныя адзінкі. Тыпы простых сказаў па мэце выказвання, інтанацыйнага афармлення (апавядальныя, пытальныя, пабуджальныя; клічныя і няклічныя) і будове (двухсастаўныя, аднасастаўныя, няпоўныя, ускладненыя).

Чытанне і аналіз тэкстаў розных стыляў і жанраў, выяўленне ў іх двухсастаўных, аднасастаўных, няпоўных і ўскладненых сказаў, вызначэнне іх сэнсава-стылістычнай ролі.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Знаходзіць у тэкстах сказы, якія выражаюць асноўную думку паведамлення, разгортваць словазлучэнні і сказы. Ставіць знакі прыпынку ў сказах ускладненай будовы. Вызначаць тып тэкстаў, выяўляць у іх апорныя словы і словазлучэнні, сродкі сувязі сказаў і лагічных частак; ствараць выказванні з выкарыстаннем апорных слоў і словазлучэнняў, пашыраць тэксты; рабіць сінтаксічны разбор простых сказаў.

Складаны сказ: будова, значэнне, ужыванне

(4 гадзіны, з іх 2 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Паняцце пра складаны сказ. Сродкі сувязі частак у складаных сказах. Тыпы складаных сказаў.

Аналіз тэкстаў-разважанняў публіцыстычнага стылю. Вызначэнне адрасата, тэмы, асноўнай думкі, асаблівасцей будовы і стылістычных прымет, падзел на лагічныя часткі, знаходжанне ў іх складаных сказаў, вызначэнне сродкаў сінтаксічнай сувязі граматычных частак.

Кантрольны падрабязны пераказ тэксту з дадатковымі заданнямі.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць у тэкстах складаныя сказы розных тыпаў; вызначаць тэксты-разважанні публіцыстычнага стылю, выяўляць іх адрасата і мэтанакіраванасць, дзяліць на лагічныя часткі; ставіць знакі прыпынку на мяжы частак складаных сказаў; ствараць складаныя сказы розных тыпаў.

Рабіць падрабязны пераказ тэксту.

Складаназлучаныя сказы: будова, значэнне, ужыванне
(6 гадзін)

Паняцце пра складаназлучаны сказ. Сродкі сувязі частак у складаназлучаных сказах. Знакі прыпынку паміж часткамі ў складаназлучаных сказах.

Пераклад тэкстаў лінгвістычнай тэматыкі з рускай мовы на беларускую.

Перабудова простых сказаў з аднароднымі выказнікамі ў складаназлучаныя, складаназлучаных – у простыя. Інтанаванне тэкстаў са складаназлучанымі сказамі. Вызначэнне ролі складаназлучаных сказаў у тэкстах.

Падрыхтоўка вусных і пісьмовых паведамленняў на лінгвістычную тэму з апісаннем моўных з'яў.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць складаназлучаныя сказы ў тэкстах, правільна інтанаваць, абгрунтоўваць мэтазгоднасць ужывання; складаць складаназлучаныя сказы, выкарыстоўваць іх у самастойных вусных і пісьмовых выказваннях, правільна інтанаваць і ставіць знакі прыпынку; перабудоўваць простыя сказы з аднароднымі выказнікамі ў складаназлучаныя, складаназлучаныя – у простыя; рабіць сінтаксічны разбор складаназлучаных сказаў.

Перакладаць тэксты лінгвістычнай тэматыкі з рускай мовы на беларускую. Рыхтаваць вусныя і пісьмовыя выступленні з дакладным апісаннем моўных з'яў.

Складаназалежныя сказы: будова, значэнне, ужыванне
(17 гадзін, з іх 2 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Паняцце пра складаназалежны сказ.

Складаназалежныя сказы з даданымі азначальнай, дапаўняльнай часткамі, акалічнаснымі часткамі месца, часу, умовы, прычыны, мэты, уступальнымі, параўнальнымі, спосабу дзеяння, меры і ступені (сродкі сувязі, знакі прыпынку).

Чытанне тэкстаў, назіранне за парадкам частак у складаназалежных сказах, вызначэнне межаў галоўнай і даданай частак, месца даданай часткі адносна галоўнай, інтанаванне і пастаноўка знакаў прыпынку.

Складаназалежныя сказы з некалькімі даданымі часткамі.

Складаназалежныя сказы з паслядоўным, сузалежным і змешаным падпарадкаваннем частак (азнаямленне), знакі прыпынку ў іх.

Аналіз публіцыстычных тэкстаў, вызначэнне іх жанру (нататка, інтэрв'ю, рэпартаж, нарыс), адрасата, мэтанакіраванасці, будовы, стылістычных прымет. Перабудова простых сказаў з адасобленымі даданымі членамі ў складаназалежныя. Падрабязны пераказ тэксту.

Пераклад з рускай мовы на беларускую тэксту публіцыстычнага стылю.

Кантрольны дыктант.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць у тэкстах складаназалежныя сказы з рознымі відамі даданай часткі; складаць складаназалежныя сказы, выкарыстоўваць іх у вусным і пісьмовым маўленні, правільна інтанаваць і ставіць знакі прыпынку; перабудоўваць простыя сказы з адасобленымі даданымі членамі ў складаназалежныя; рабіць сінтаксічны разбор складаназалежнага сказа.

Перакладаць з рускай мовы на беларускую тэксты публіцыстычнага стылю.

Бяззлучнікавыя складаныя сказы: будова, значэнне, ужыванне
(13 гадзін, з іх 2 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Паняцце пра бяззлучнікавы складаны сказ. Знакі прыпынку паміж часткамі ў бяззлучнікавых складаных сказах.

Складанне бяззлучнікавых складаных сказаў рознай тэматыкі, іх інтанаванне, уключэнне ў тэксты ўласных паведамленняў. Перабудова бяззлучнікавых складаных сказаў у простыя, складаназлучаныя і складаназалежныя, складаназлучаных і складаназалежных – у бяззлучнікавыя.

Аналіз мастацкіх тэкстаў: вызначэнне адрасата і адрасанта, тэмы паведамлення, мэтанакіраванасці, характарыстыка выяўленчых моўных сродкаў; абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання бяззлучнікавых складаных сказаў.

Кантрольны падрабязны пераказ тэксту з дадатковымі заданнямі.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць бяззлучнікавыя складаныя сказы ў тэкстах, вызначаць сінтаксічныя адносіны паміж часткамі, інтанаваць сказы ў адпаведнасці з сэнсам, ставіць знакі прыпынку; ужываць бяззлучнікавыя складаныя сказы ў вусным і пісьмовым маўленні; выконваць сінанімічныя замены сказаў розных відаў; рабіць сінтаксічны разбор бяззлучнікавага складанага сказа.

Пераказваць тэкст, дакладна перадаючы яго змест, будову і моўнае афармленне.

Складаныя сказы з рознымі відамі сувязі частак: будова, значэнне, ужыванне
(9 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пісьмовую работу)

Паняцце пра складаны сказ з рознымі відамі сувязі частак. Знакі прыпынку паміж часткамі ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі частак.

Знаходжанне складаных сказаў з рознымі відамі сувязі частак у тэкстах, складанне сказаў і ўвядзенне іх у тэкст. Перабудова складаных сказаў з рознымі відамі сувязі частак у простыя, складаназлучаныя, складаназалежныя і бяззлучнікавыя.

Аналіз біяграфій беларускіх пісьменнікаў ці лінгвістаў. Вызначэнне паслядоўнасці развіцця думкі ў залежнасці ад жанру і стылю тэкстаў. Абгрунтаванне мэтазгоднасці выкарыстання выяўленчых моўных сродкаў, у тым ліку сказаў з рознымі відамі сувязі частак. Напісанне заявы, аўтабіяграфіі.

Кантрольны дыктант.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць у тэкстах складаныя сказы з некалькімі відамі сувязі частак, абгрунтоўваць мэтазгоднасць іх ужывання, складаць новыя сказы, карыстацца імі ў маўленні, ставіць знакі прыпынку; перабудоўваць сказы з рознымі відамі сувязі частак у сказы іншай граматычнай структуры; рабіць сінтаксічны разбор сказа з рознымі відамі сувязі частак.

Пісаць заяву, аўтабіяграфію.

Сінтаксічныя канструкцыі з чужой мовай: будова, значэнне, ужыванне
(8 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пісьмовую работу)

Спосабы перадачы чужой мовы.

Асаблівасці будовы сінтаксічных канструкцый з простай мовай. Знакі прыпынку ў сказах з простай мовай.

Маналог. Дыялог, яго афармленне на пісьме.

Сказы з ускоснай мовай.

Аналіз публіцыстычных, мастацкіх і навуковых тэкстаў, вызначэнне ў іх чужой мовы, абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання і спосабаў перадачы. Замена ў тэкстах простай мовы на ўскосную і наадварот. Стварэнне тэкстаў (маналогаў і дыялогаў), іх інтанаванне.

Цытаты, іх роля ў выказванні, афармленне на пісьме. Эпіграф.

Падрыхтоўка тэкстаў дыскусійных выступленняў з цытаваннем першакрыніц.

Кантрольная тэставая работа.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Выяўляць у тэкстах канструкцыі з простай і ўскоснай мовай, інтанаваць іх, вызначаць асаблівасці будовы, выкарыстоўваць у маўленні, ставіць знакі прыпынку; карыстацца цытатамі ў адпаведнасці з мэтай і характарам выказвання; замяняць простую мову ўскоснай і наадварот.

Рыхтаваць тэксты дыскусійных выступленняў з цытаваннем першакрыніц.

Падагульненне і сістэматызацыя вывучанага за год
(6 гадзін, з іх 2 гадзіны – на пісьмовыя работы)

Сінтаксіс як раздзел граматыкі, яго асноўныя адзінкі і іх характарыстыка. Узаемасувязь сінтаксісу, лексікі і марфалогіі.

Нормы літаратурнага вымаўлення. Паўтарэнне складаных пытанняў арфаграфіі і пунктуацыі.

Пераклад з рускай мовы на беларускую навукова-папулярных тэкстаў.

Складанне плана паведамлення, тэзісаў, канспекта; выступленне з дакладам; абмеркаванне выступленняў.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Рыхтаваць на аснове дзвюх-трох крыніц паведамленне на лінгвістычную тэму: складаць план, тэзісы, канспект, выступаць перад аўдыторыяй; аналізаваць уласнае і чужое выказванне; перакладаць навукова-папулярныя тэксты з рускай мовы на беларускую.

Рэзервовыя гадзіны
(2 гадзіны)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская літаратура»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбныя праграмы па беларускай літаратуры для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі распрацаваны ў адпаведнасці з канцэпцыяй вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура». Галоўная мэта навучання прадмету – далучэнне вучняў да мастацтва слова ў кантэксце духоўнага і сацыяльна-гістарычнага жыцця народа і фарміраванне на гэтай

аснове мастацкага мыслення, эстэтычных пачуццяў, чытацкай і маўленчай культуры, выхаванне чалавека з глыбокім гуманістычным і дэмакратычным светапоглядам, з развітым пачуццём нацыянальнай і асабістай самапавагі, патрыёта, адданага агульначалавечым ідэалам, асобы з выразна выяўленымі творчымі схільнасцямі, здольнай успрыманне прыгожага выкарыстаць для выпрацоўкі стымулу маральнага, інтэлектуальнага і духоўнага развіцця.

Навучанне беларускай літаратуры ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі абумоўлена практычнай накіраванасцю і сарыентавана на рэалізацыю кампетэнтнаснага, сістэмнага, аксіялагічнага, камунікатыўна-дзейнаснага, культуралагічнага і культуратворчага падыходаў пры выкладанні ўсіх раздзелаў і тэм курса беларускай літаратуры.

Ва ўмовах рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу ў сучаснай адукацыі вынікам дасягнення мэт і задач літаратурнай адукацыі становяцца прадметныя кампетэнцыі: *літаратурная, каштоўнасна-светапоглядная, маўленчая, камунікатыўная, культуралагічная і культуратворчая*. Рэалізацыя такога падыходу прадугледжвае ўзмацненне дзейнасна-практычнага кампанента літаратурнай адукацыі.

Сістэмны падыход забяспечвае засваенне вучнямі ведаў пра літаратуру як сістэму, сфарміраваных у выглядзе паняццяў і рэалізаваных у разнастайных спосабах дзейнасці, што з'яўляецца асновай фарміравання *літаратурнай кампетэнцыі*.

Такі падыход накіроўвае на тое, каб вучні:

на ўроках беларускай літаратуры сістэматычна і паслядоўна авалодвалі гісторыка- і тэарэтыка-літаратурнымі ведамі [веды па тэорыі літаратуры – мастацкі твор, яго структура, сістэма вобразаў, аўтарская пазіцыя і інш.; тыпы літаратурнай творчасці (паэзія, проза); літаратурныя роды і жанры; асноўныя мастацкія кірункі і плыні і інш.]; [веды гісторыка-літаратурныя – звесткі пра шляхі і галоўныя этапы развіцця беларускай літаратуры ва ўзаемасувязі з сусветнай, найбольш важныя звесткі пра жыццёвы і творчы шлях пісьменнікаў, пра гісторыю напісання твораў і інш.];

ажыццяўлялі чытацкую дзейнасць – чытанне мастацкіх твораў, валоданне тэхнікай і культурай чытання, неабходнай для ўспрымання, аналізу і інтэрпрэтацыі мастацкага твора; логіка-паняційная, аналітыка-сінтэтычная і ацэначная дзейнасць, накіраваная на індывідуальна-асобаснае прачытанне, успрыманне і засваенне мастацкага твора, яго родава-жанравых, кампазіцыйных асаблівасцей, маральна-эстэтычных вартасцей, грамадскага значэння, сувязі з эпохай.

Аксіялагічны падыход прадугледжвае фарміраванне ў вучняў сродкамі беларускай літаратуры сістэмы духоўна-маральных каштоўнасных арыентацый, нацыянальна-культурнай самаідэнтыфікацыі, гуманістычнага погляду на свет, выхаванне павагі да агульначалавечых культурных каштоўнасцей і садзейнічае фарміраванню ў вучняў *каштоўнасна-светапоглядной кампетэнцыі*.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход вызначае такую накіраванасць зместу навучання, пры якой засваенне яго адбываецца шляхам фарміравання ўсіх структурных кампанентаў маўленча-камунікатыўнай дзейнасці, і вучань разглядаецца як суб'ект дзейнасці і зносін, што з'яўляецца асновай фарміравання *маўленчай і камунікатыўнай кампетэнцый*.

Выхаванне маўленчай культуры, фарміраванне камунікатыўных уменняў і навыкаў, што забяспечваюць эфектыўнасць зносін у розных сферах чалавечай дзейнасці, – неабходная ўмова сацыялізацыі навучэнцаў. Развітое маўленне вучня – шлях да актыўнага самавыражэння і прызнання маўленчай асобы як у міжсуб'ектнай камунікацыі (у штодзённых стасунках з бацькамі, сябрамі, знаёмымі), так і ў дзелавой сферы (пры стварэнні вучэбных выказванняў на абсалютнай большасці ўрокаў па розных прадметах; у далейшай прафесійнай дзейнасці тых выпускнікоў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі, якія стануць прадстаўнікамі шэрага спецыяльнасцей з павышанай камунікатыўнай адказнасцю – сфера дзейнасці «чалавек – чалавек»).

У адносінах да літаратурнай адукацыі камунікатыўна-дзейнасны падыход звязаны з самавыяўленнем вучняў у розных відах маўленчай практыкі, авалоданнем імі жанрамі

мастацкай літаратуры (казка, загадка, верш, байка, невялікая п'еса, пейзажныя і партрэтныя замалёўкі; пераклады мастацкіх тэкстаў); публіцыстычнымі жанрамі (нататка ў газету, інтэрв'ю, рэпартаж, водгук, рэцэнзія на прачытаны літаратурны твор, на твор жывапісу, музыкі, кінафільм або тэлеперадачу); літаратурна-крытычнымі жанрамі (праблемнае сачыненне, прадмова / пасляслоўе да прачытанай кнігі, анатацыя, эсэ, даклад, рэферат на літаратурную тэму); вучэбна-традыцыйнымі жанрамі (характарыстыкі – індывідуальныя, параўнальныя, групавыя – літаратурных герояў, сачыненні на літаратурную тэму, сачыненні на аснове асабістых назіранняў, уражанняў, разважанняў аб розных з'явах жыцця).

Развіццё вуснага і пісьмовага маўлення рэалізуецца праз разнастайнасць метадычных формаў і прыёмаў, захаванне сістэматычнасці, пераемнасці і практычнай накіраванасці гэтай працы ў розных узроставых групах.

Культуралагічны падыход звязаны з усведамленнем вучнямі літаратуры як феномена культуры, нацыянальна-культурнай спецыфікі беларускай літаратуры ў адзінстве з сусветнай мастацкай культурай, прадугледжвае развіццё здольнасці карыстацца культуразнаўчай інфармацыяй для патрэб камунікацыі і садзейнічае фарміраванню ў вучняў культуралагічнай кампетэнцыі.

Мэтай і вынікам рэалізацыі ў навучанні літаратуры *культуратворчага падыходу з'яўляецца культуратворчая кампетэнцыя*. Фарміраванне культуратворчай кампетэнцыі вучняў у працэсе навучання беларускай літаратуры – гэта фарміраванне не асобных базавых ведаў, літаратурна-творчых уменняў і навыкаў, а сістэмы цэласных аперацыянальных комплексаў розных відаў творчай дзейнасці, г. зн. навучанне ў дзейнасці праз уключэнне ў гэтую дзейнасць. Адукацыйны працэс трэба наладжваць так, каб на кожным уроку пры вывучэнні ўсіх раздзелаў і тэм вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура» вучні авалодвалі вопытам літаратурна-творчай дзейнасці. Рэалізацыя гэтай задачы адбываецца праз шырокае выкарыстанне відаў прадметна-творчай дзейнасці, якія рэалізуюць практыка-арыентаваны характар літаратурнай адукацыі. Вучэбны матэрыял, звязаны з фарміраваннем культуратворчай кампетэнцыі, пададзены ў раздзелах «Асноўныя віды вучэбнай дзейнасці вучняў па літаратуры» і «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў».

Аснову зместу беларускай літаратуры як вучэбнага прадмета складаюць чытанне і тэкстуальнае вывучэнне высокамастацкіх твораў нацыянальнай класікі і вядомых майстроў слова. Гэтыя творы вызначаюцца багатым пазнавальным і выхаваўчым патэнцыялам, з'яўляюцца даступнымі для вучняў пэўнага ўзросту. Цэласнае ўспрыманне і разуменне літаратурных твораў, фарміраванне ўменняў аналізаваць і інтэрпрэтаваць мастацкі тэкст магчыма толькі пры адпаведнай эмацыянальна-эстэтычнай рэакцыі чытача.

Курс V класа ў сістэме адзінай непарыўнай літаратурнай адукацыі навучэнцаў займае асобае месца як пераходны ад пачатковага этапа навучання (літаратурнае чытанне) да сярэдняга (літаратурнае навучанне).

Прапедэўтычны курс літаратуры мае на мэце сфарміраваць у вучняў уяўленне пра літаратуру як чалавеказнаўства і як мастацтва слова, якому ўласцівыя адметныя спосабы вобразнага адлюстравання жыцця. Усведамленне вучнямі чалавеказнаўчага аспекту літаратуры – пазнання свету і чалавека праз мастацкае, эстэтычнае іх адлюстраванне і ўспрыманне, праз маральна-эстэтычную ацэнку рэчаіснасці, жыццёвых з'яў і падзей – асноўнае ў курсе літаратуры V класа. Галоўным аб'ектам на ўроку літаратуры з'яўляецца мастацкі твор, яго жыццёва-пазнавальныя, мастацка-эстэтычныя, каштоўнасна-ацэначныя якасці.

Асноўная задача настаўніка на ўроках літаратуры ў V класе заключаецца ў тым, каб зацікавіць вучняў чытаннем, скіраваць іх увагу на пазнанне мастацкай прыроды фальклорных і літаратурных твораў, навучыць успрымаць літаратуру як мастацтва слова.

Напрамак вывучэння літаратуры ў V класе і прынцыпы структуравання зместу вызначаны ў адпаведнасці з логікай чытацкага ўспрымання мастацкага твора, калі асваенне жыццёвага матэрыялу (зместу) у яго вобразным увасабленні натуральна спалучаецца з пазнаннем і ўсведамленнем галоўных асаблівасцей літаратуры як

мастацтва. Матэрыял пададзены сістэмна, згрупаваны ў адпаведныя тэматычныя блокі, для таго каб вучні авалодвалі параўнальным падыходам у працэсе аналізу мастацкіх твораў і іх кампанентаў. У выніку такога структуравання зместу кожны асобны твор выступае як адметная мастацкая з'ява, а ўсе тэксты, разам узятыя, дазваляюць убачыць ідэйна-тэматычную разнастайнасць літаратуры, яе эстэтычнае багацце. Пры гэтым настаўнік у працэсе асэнсавання твора дапамагае вучням назапашваць неабходныя літаратурныя веды на аснове засваення сутнасці канкрэтных тэарэтычных паняццяў. Па тэорыі літаратуры адабраны асобныя, даступныя ўзросту вучняў паняцці, звязаныя з мастацкім творам і яго кампанентамі (тэма, сюжэт, літаратурны герой у мастацкім творы; моўныя вобразныя сродкі – эпітэт, параўнанне), а таксама звесткі пра фальклор і некаторыя яго жанры.

У адпаведнасці з узроставымі і псіхалагічнымі асаблівасцямі пяцікласнікаў, іх жыццёвым і чытацкім вопытам быў вызначаны змест курса літаратуры – фальклорныя і літаратурныя творы, больш складаныя (у параўнанні з IV класам) і разнастайныя па тэматыцы і жанрах, мастацкіх асаблівасцях, якія даюць магчымасць шырокага «агляду» жыцця. Паколькі ў падлеткавым узросце фарміруецца сістэма каштоўнасных адносін да жыцця, адбываецца працэс самаўсведамлення асобы, яе духоўнага станаўлення, вялікая ўвага надаецца творам гераічнага, рамантычнага зместу, якія выяўляюць найважнейшыя грамадзянскія, маральна-этычныя якасці ў характары і паводзінах чалавека, яго адносінах да Радзімы, яе мінулага і сучаснага, да сваёй культуры і мовы, да захавання прыроды і г. д.

Такім чынам, у курсе літаратуры V класа дамінуе жанрава-тэматычны падыход, а ў цэнтры знаходзіцца мастацкі твор і яго будова.

Навучанне беларускай літаратуры ў VI класе з'яўляецца працягам прапедэўтычнага курса, распачатага ў V класе, які будуецца з улікам пераемнасці з папярэднімі этапамі навучання і паступова, мэтанакіравана падводзіць вучняў да ўспрымання літаратуры на больш высокім узроўні ў наступных класах. Праграма прапануе творы больш складаныя па змесце і разнастайныя па сваіх мастацкіх асаблівасцях, працягвае знаёмства вучняў з жанрамі і тэматыкай фальклорных і літаратурных твораў, найважнейшымі прыёмамі і сродкамі вобразнага адлюстравання свету.

Пры вывучэнні твораў асаблівая ўвага ўдзяляецца паўнавартаснаму ўспрыманню вучнямі зместу і сэнсу прачытанага, пашырэнню іх чалавеказнаўчых, жыццёвых і эмацыянальна-вобразных уяўленняў. Па-ранейшаму вядучай застаецца ўстаноўка на ўсведамленне глыбіні і непаўторнасці мастацкага слова. Вывучэнне літаратурных твораў адбываецца ў адпаведнасці з логікай спасціжэння мастацтва слова: першаснае ўспрыманне – аналіз – абагульненне. У аснове зместу праграмы ляжыць ідэя Радзімы, родных вытокаў, а таксама агульны прынцып уладкавання Сусвету: я – мой род – народ – родная зямля – чалавецтва. Падабраны тэкставы матэрыял заключае ў сабе вялікі пазнавальны змест, мае несумненнае грамадска-выхаваўчае значэнне, дае вучням уяўленні пра літаратуру як чалавеказнаўства і мастацтва слова, асноўныя тэмы і вобразы літаратурнай творчасці, садзейнічае абуджэнню фантазіі, інтэлектуальнаму развіццю і эстэтычнаму ўзбагачэнню асобы.

Уводзіны ў свет міфатворчасці даюць першапачатковыя звесткі пра ўзнікненне вобразнага мастацкага слова, закладзены абудзіць у малодшых падлеткаў цікавасць да прыгожых і таямнічых поглядаў на свет нашых продкаў, даць уяўленне пра выкарыстанне міфалагічных вобразаў у літаратурных тэкстах.

Духоўнаму сталенню асобы, больш глыбокаму ўспрыманню нацыянальных каштоўнасцей і традыцый беларускага народа паспрыяе разгляд жанраў вусна-паэтычнай творчасці і літаратурнай песні, бо песня з'яўляецца багаццем душы чалавека і яднае народ. Вывучэнне лірычных твораў мае на мэце паглыбіць эстэтычны падыход да ўспрымання паэтычнага слова, адчування яго мілагучнасці, вобразнай яркасці і маляўнічасці на прыкладзе аналізу мастацкіх тропаў.

Празаічныя творы, асабліва вялікія па аб'ёме, вымагаюць папярэдняга самастойнага прачытання. Аднак перад гэтым пажадана звярнуць увагу вучняў на асноўныя моманты зместу і ключавыя пытанні, якія будуць разглядацца ў працэсе аналізу мастацкага тэксту.

Вывучэнне аб'ёмных твораў прозы будзе эфектыўным толькі пры ўмове паўторнага чытання іх фрагментаў у класе, аналізу твора з удзелам настаўніка, які ставіць пытанні, прапануе заданні і робіць каментарыі. Празаічныя тэксты даюць магчымасць для больш шырокага ахопу жыццёвых з'яў і маральных праблем, далучаюць юных чытачоў да разумення характараў герояў і матываў іх учынкаў, адносін да іншых людзей, мінулага і сучаснага, прыроды і Радзімы. Вучні спасцігаюць пазіцыю і канцэпцыю аўтара-апавядальніка, яго ацэнкі і погляды на чалавека і свет. На матэрыяле прозы паглыбляюцца навыкі аналізу мастацкага тэксту, вуснага і пісьмовага пераказу, выразнага чытання. Падлеткі назапашваюць першапачатковыя веды пра асаблівасці эпічнага роду і асобных празаічных жанраў.

Вывучэнне чалавеказнаўчага зместу мастацкай літаратуры і яе аналіз як мастацтва слова павінны быць падпарадкаваны галоўнай задачы – абуджэнню цікавасці да чытання, да беларускай кнігі і роднага слова.

Навучанне беларускай літаратуры ў VII класе накіравана на выхаванне ўдумлівага, дасведчанага чытача, які разбіраецца ў асноўных вартасцях мастацкіх твораў, умее ацэньваць іх змест, мае добрае адчуванне і разуменне спецыфікі літаратуры, дастатковы чытацкі вопыт, уласны эстэтычны густ.

Вучні, якія ў папярэдніх класах пазнаёміліся з разнастайнасцю жанраў і тэматыкі літаратурных твораў, вобразаў, асноўнымі тропамі, працягваюць спасцігаць сутнасць слоўнага мастацтва, спецыфічныя законы яго функцыянавання. У VII класе ўвядзенне ў свет мастацкай літаратуры працягваецца праз параўнальны разгляд двух асноўных відаў (тыпаў) мастацкай творчасці – паэзіі і прозы, а таксама шляхам супастаўлення мастацкіх твораў з творамі публіцыстычнай, навуковай літаратуры.

Галоўнае ў VII класе – даць уяўленне пра літаратуру як мастацкую з'яву ў сістэме яе сувязей з іншымі відамі мастацтва, праз увагу да майстэрства пісьменніка, яго мастацкага таленту, з боку яе ўнутранай мастацка-эстэтычнай дыферэнцыяцыі (паэзія – проза); праз суадносіны з такімі не мастацкімі, але блізкімі да літаратуры па сваіх чалавеказнаўчых функцыях з'явамі, як публіцыстыка, гуманітарныя навукі (гісторыя).

У вучняў VII класа павінна быць сфарміравана ўяўленне пра тое, што паэзія – гэта не толькі рытмічная мова, але і мастацкая творчасць, якая абуджае моцныя перажыванні, пачуцці, выклікае асаблівую настроенасць душы пры ўспрыманні з'яў навакольнай рэчаіснасці. Проза – гэта слоўна-мастацкая творчасць, якой уласцівы шырокі агляд жыцця, аналіз жыццёвых з'яў у іх канкрэтным і вельмі разнастайным праяўленні; гэты від літаратуры пабуджае да разважанняў, пошуку ўласных адказаў на складаныя пытанні і праблемы.

Літаратурны матэрыял у VII класе падаецца асобнымі цыкламі-блокамі, якія аб'ядноўваюць творы, падобныя па сваіх ідэйна-тэматычных і мастацкіх якасцях, выяўляюць пэўныя спецыфічныя асаблівасці літаратуры. Такі падыход да структуравання матэрыялу ў працэсе навучання дае вучню магчымасць паглыбіцца ў мастацка-эстэтычную атмасферу, атрымаць сістэмнае ўяўленне пра суадносіны жанраў, тэм і г. д.

Курс VIII класа засяроджвае ўвагу вучняў на розных спосабах паказу рэчаіснасці і чалавека ў літаратуры, г. зн. на літаратурных родах і адпаведных ім жанрах, жанравых формах з уласцівымі ім вобразна-выяўленчымі асаблівасцямі і сродкамі.

У праграме відавочна павышаюцца патрабаванні да авалодання паэтыкай мастацкага твора. Дзякуючы сістэмнай арганізацыі літаратурнага матэрыялу, мэтанакіраванай падачы яго адпаведнымі блокамі ствараюцца такія дыдактычныя ўмовы і сітуацыі, калі вучань на працягу некалькіх урокаў «пагружаецца» ў пэўную родава-жанравую сістэму і натуральна спасцігае асаблівасці гэтага віду твораў і тыя літаратуразнаўчыя паняцці, якія з імі звязаны. Такі спосаб структуравання зместу забяспечвае дастатковую гатоўнасць вучняў да аналізу мастацкага твора і падводзіць да засваення прадмета ў гісторыка-храналагічным аспекце ў наступных класах.

Праграма ўлічвае індывідуальныя творчыя магчымасці васьмікласнікаў, іх жыццёвы і чытацкі вопыт, агульнае і літаратурнае развіццё. Яна прапануе больш складаныя (у параўнанні з папярэднімі класамі) па змесце і форме творы, замацоўвае і паглыбляе

звесткі па тэорыі літаратуры, знаёміць са спецыфікай адлюстравання рэчаіснасці і чалавека ў лірыцы, эпасе і драме, развівае ўвагу да мастацкага слова, выпрацоўвае адпаведную моўную культуру, фарміруе чытацкія інтарэсы і прыярытэты.

Праграмай прадугледжана вывучэнне літаратуры ў суаднесенасці з іншымі відамі мастацтва: музыкай, жывапісам, тэатрам, кіно, тэлебачаннем; гэта спрыяе ўспрыманню літаратуры як мастацтва, фарміраванню каштоўнасных арыентацый вучня.

Чалавеказнаўчы аспект прадмета – пазнанне свету і чалавека праз іх мастацкае адлюстраванне і ўспрыманне, праз маральна-эстэтычную каштоўнасную ацэнку рэчаіснасці – забяспечваецца падборам твораў, якія даюць магчымасць шырокага агляду жыцця, пранікнення ў самыя разнастайныя яго сферы. Параўнальны спосаб прэзентацыі матэрыялу, які прадугледжвае супастаўленне блізкіх або кантрасных па змесце і форме твораў, садзейнічае спасціжэнню галоўных асаблівасцей літаратуры і іншых відаў мастацтва, узмацняе развіццёвую скіраванасць курса.

У васьмікласнікаў мэтанакіравана фарміруюцца эстэтычны падыход да мастацкага твора, свядомыя адносіны да яго ўспрымання і ацэнкі. Эфектыўнасць літаратурнага навучання дасягаецца ў працэсе аналізу зместу і формы, спасціжэння аўтарскай канцэпцыі свету і чалавека, асэнсавання канфлікту, характараў герояў, матываў іх паводзін і ўчынкаў. Выхаваўчае ўздзеянне твора на чытачоў ажыццяўляецца ўсёй яго цэласнай мастацкай прыродай. Этычнае і эстэтычнае разглядаюцца ў гарманічным адзінстве.

Па тэорыі літаратуры вылучаны тэрміны і паняцці, звязаныя з літаратурнымі родамі і жанрамі.

Праграма складаецца з пяці раздзелаў, у кожнага з іх – свае пазнавальныя, дыдактычныя, выхаваўчыя задачы. Параўнальны аналіз твораў, прадстаўленых у першым раздзеле, тэматычна блізкіх, але розных у мастацкіх адносінах (верш, апавяданне, драма), дасць вучням эмпірычнае ўяўленне пра спосабы адлюстравання рэчаіснасці ў лірыцы, эпасе, ліра-эпасе, драме. Наступныя раздзелы дапамогуць усвядоміць асаблівасці кожнага літаратурнага роду, яго фальклорныя вытокі, удасканаліць навыкі аналізу твораў розных жанраў з улікам іх родавай спецыфікі. Вывучэнне лірычных твораў спрыяе паглыбленню эстэтычнага ўспрымання вучняў, абвастрае адчуванне паэтычнага слова, яго яркасці, вобразнасці, мілагучнасці. Эпічныя, ліра-эпічныя і драматычныя творы дапамагаюць спасцігнуць жыццёвыя рэаліі і маральныя праблемы, зразумець характары герояў, матывы іх паводзін і ўчынкаў, усвядоміць аўтарскую пазіцыю пісьменніка, даведацца пра мінулае і сучаснае.

Асноўная мэта навучання беларускай літаратуры ў IX класе – сфарміраваць у вучняў цэласнае ўяўленне пра беларускую літаратуру ад старажытнасці да пачатку XX стагоддзя, дапамагчы асэнсаваць ідэйна-мастацкі змест лепшых твораў беларускага мастацкага слова. На гэтым этапе навучання інтэнсіўна фарміруецца сістэма каштоўнасных арыентацый, ідэалаў і перакананняў, інтарэсаў і схільнасцей. Таму ў вучэбную праграму ўключаны творы маральна-этычнай праблематыкі, дзе выяўляюцца канфлікты характараў, ідэй, поглядаў. Мастацкія тэксты размешчаны ў паслядоўнасці, адпаведнай асноўным этапам развіцця літаратуры.

Гісторыка-храналагічны прынцып канструявання зместу літаратурнай адукацыі ў IX класе паспрыяе фарміраванню гістарычнага падыходу да літаратурных з'яў, першапачатковаму разуменню ўзаемасувязей і ўзаемаўплыву ў творчасці розных пісьменнікаў, успрыманню літаратуры як працэсу.

Значным кампанентам зместу літаратурнай адукацыі з'яўляецца сістэма тэарэтыка- і гісторыка-літаратурных паняццяў, звязаных з фарміраваннем уяўленняў аб развіцці і станаўленні мастацтва слова. У працэсе навучання ў IX класе паглыбляюцца веды вучняў пра структуру мастацкага твора, літаратурныя роды і жанры ў гістарычным аспекце, даецца ўяўленне пра асаблівасці творчай манеры, стылю пісьменніка. Асэнсаванне тэарэтычных пытанняў паспрыяе больш глыбокаму ўспрыманню літаратуры як мастацтва. У працэсе вывучэння манаграфічных тэм прадугледжана атрыманне вучнямі крытыка-біяграфічных ведаў пра жыццё і творчасць пісьменнікаў.

У IX класе вядзецца работа па актуалізацыі, паглыбленні і сістэматызацыі ведаў і ўменняў, атрыманых у папярэдніх класах. На гэта скіраваны розныя віды работы з літаратурным матэрыялам. Акрамя традыцыйных формаў урока шырока практыкуюцца семінары, дыспуты, чытацкія канферэнцыі і г. д. Метады навучання ў сваёй сукупнасці спрыяюць праяўленню ўсіх функцый літаратуры: пазнавальнай, выхаваўчай, эстэтычнай, эўрыстычнай, камунікатыўнай, геданістычнай. Накіраванасць методыкі на рэалізацыю толькі адной з іх, напрыклад пазнавальнай, аслабляе ўздзеянне літаратуры на асобу вучня. Агульным патрабаваннем для ўсіх метадаў навучання з'яўляецца сарыентаванасць на эстэтычную сутнасць літаратуры, яе мастацкую спецыфіку. Умелае спалучэнне метадаў навучання з задачамі грамадзянскага, патрыятычнага выхавання робіць працэс спасціжэння ведаў яшчэ больш мэтанакіраваным і выніковым. Назапашванне маральных і эстэтычных уражанняў, наступная іх сістэматызацыя і абагульненне, тэарэтычнае асэнсаванне ўзбагачаюць жыццёвы вопыт вучняў, уплываюць на іх духоўна-інтэлектуальнае сталенне.

Развіццё асобы пры вывучэнні літаратуры адбываецца ў двух асноўных напрамках: развіваюцца агульныя і ўласна мастацкія здольнасці. Гэты працэс можа быць паспяховым пры ўмове творчай скіраванасці навучання і рэалізацыі спецыяльнай сістэмы аналітычных і творчых заданняў.

Для развіцця пазнавальных інтарэсаў, выхавання мастацка-эстэтычнага густу і фарміравання цэласнага светапогляду вучняў пры навучанні беларускай літаратуры мэтазгодна прадугледжваць рэалізацыю міжпрадметных сувязей перш за ўсё з такімі вучэбнымі прадметамі, як «Беларуская мова», «Руская літаратура», «Мастацтва (айчынная і сусветная мастацкая культура)», «Гісторыя Беларусі». Міжпрадметныя сувязі актуалізуюцца на ўсіх этапах навучання, іх рэалізацыя ў адукацыйным працэсе ўзбагачае дыялог літаратуры з іншымі відамі мастацтва (жывапіс, музыка, фотамастацтва, кіно, тэатр і інш.), эфектыўна ўздзейнічае на маральна-этычнае, інтэлектуальнае, эмацыянальнае, эстэтычнае развіццё асобы.

Структура ўрокаў беларускай літаратуры і іх форма абумоўліваюцца мэтавымі ўстаноўкамі, узростам вучняў, мастацкай своеасаблівасцю твора, этапамі яго вывучэння. Гутарка і лекцыя, чытанне і абагульненне, аналіз і сачыненне, абарона праектаў і завочная экскурсія, «паэтычная хвілінка» і работа з вучэбным дапаможнікам – усе гэтыя формы навучання маюць сваю спецыфіку, якая праяўляецца ва ўнутранай логіцы разгортвання ўрока, і забяспечваюць такія яго якасці, як цэласнасць, навучальная, выхаваўчая і развіццёвая накіраванасць, праблемнасць, дзейнасны характар, дыялагічнасць.

У адукацыйнай практыцы могуць выкарыстоўвацца як традыцыйныя, так і электронныя сродкі навучання, якія павінны быць скіраваны на дасягненне мэт і задач літаратурнай адукацыі.

Літаратуры ў сістэме адукацыі і выхавання належыць асаблівая культуратворчая роля: яна здольная пераўтвараць унутраны свет асобы і ўплываць на духоўнае ўзбагачэнне жыцця, рабіць яго па-сапраўднаму цікавым, змястоўным, насычаным. З гэтай прычыны неабходна імкнуцца ўключыць вучняў у працэс пазакласнай работы і выхавання.

Факультатыўныя заняткі, праца літаратурных гурткоў, сістэматычны выпуск насценных і радыёгазет, бюлетэняў, часопісаў і альбомаў; падрыхтоўка спецыяльных літаратурных стэндаў, тэматычных выставак, аглядаў сучаснай літаратуры; правядзенне літаратурных ранішнікаў, вечароў, віктарын, алімпіяд і свят, сустрэч з пісьменнікамі, дзеячамі культуры і мастацтва – усё гэта спрыяе стварэнню ў класе атмасферы творчасці, духоўнасці, павагі да кнігі, да мастацкага слова.

Для арганізацыі факультатыўных заняткаў па беларускай літаратуры ў V–IX класах распрацавана адпаведнае вучэбна-метадычнае забеспячэнне: вучэбныя праграмы, дапаможнікі для вучняў і дапаможнікі для настаўнікаў.

На вывучэнне літаратуры ў V–VI класах адведзена па 70 гадзін (з іх адпаведна 62 гадзіны – на вывучэнне твораў, 4 гадзіны – на творчыя работы, 4 гадзіны – на ўрокі па творах для дадатковага чытання), у VII–VIII класах – 53 гадзіны (з іх 47 гадзін – на вывучэнне твораў, 4 гадзіны – на творчыя работы, 2 гадзіны – на ўрокі па творах для

дадатковага чытання). У IX класе таксама 53 гадзіны (з іх 48 гадзін – на вывучэнне твораў, 4 гадзіны – на творчыя работы, 1 гадзіна – на ўрок па творах для дадатковага чытання).

Са спіса твораў, прапанаваных для дадатковага чытання, настаўнік выбірае тыя, выкарыстанне якіх ён лічыць найбольш дарэчным у пэўным класным калектыве, улічваючы індывідуальныя магчымасці вучняў і наяўнасць тэкстаў у бібліятэчным фондзе.[16]

[16] Творы, прапанаваныя ў спісе для дадатковага чытання, можна знайсці ў кнігах серыі «Школьная бібліятэка», якія знаходзяцца ў бібліятэчным фондзе ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі.

Рэзерв вучэбнага часу настаўнік выкарыстоўвае па сваім меркаванні на чытанне і асэнсаванне літаратурных твораў.

Гадзіны, адведзеныя на творчыя работы, настаўнік размяркоўвае ў адпаведнасці з уласным каляндарна-тэматычным планам.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(53 гадзіны)

Уводзіны

(1 гадзіна)

Літаратура як частка сусветнай культуры. Нацыянальнае і агульначалавечае ў мастацтве слова. Асноўныя напрамкі, стылі, жанры мастацкай літаратуры.

Міфалогія – фальклор – літаратура

(1 гадзіна)

Узнікненне мастацтва слова. Міфалогія як першапачатковая «навуковая» карціна свету. Спецыфіка фальклору як мастацтва слова. Беларуская народная творчасць як крыніца станаўлення і ўзбагачэння літаратуры (Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч, Янка Купала, Якуб Колас і інш.). «Вечныя вобразы» ў фальклоры і літаратуры. Водгукі ідэй, вобразаў, сюжэтаў антычнасці ў беларускай літаратуры, наследаванні антычных матываў беларускімі паэтамі, традыцыі антычнага эпасу (паэмы «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе», Максім Багдановіч. «Калі звалiў дужы Геракл у пыл Антэя...», «Пентаметры»; Якуб Колас. «Новая зямля» і інш.).

Тэорыя літаратуры. Агульнае паняцце пра антычную літаратуру. Паняцце пра «вечны вобраз».

Мастацтва[1]**.** Музыка: А. Лядаў. Сімфанічныя паэмы «Баба Яга», «Чароўнае возера»; Ю. Семяняка. Аперэта «Сцяпан – вялікі пан». А. Хачатуран. Балет «Спартак».

[1] Разгляд твораў рубрыкі «Мастацтва», якія выкарыстоўваюцца ў якасці ілюстрацыйнага матэрыялу, адбываецца ў першую чаргу з апорай на вядомае і на выбар настаўніка. Дадатковыя гадзіны для знаёмства з такімі творамі вучэбнай праграмай не прадугледжаны.

Літаратура эпохі Сярэднявечча

(3 гадзіны)

Агульная характарыстыка літаратуры Сярэднявечча

(1 гадзіна)

Пачатковы перыяд развіцця славянскай пісьменнасці (XI–XII стст.); тэматычная і жанравая разнастайнасць перакладной і арыгінальнай літаратуры. Кірыла Тураўскі – пісьменнік і прамоўца.

«Жыціе Еўфрасінні Полацкай» (1 гадзіна).

Адлюстраванне жыцця і дзейнасці беларускай асветніцы. Духоўны подзвіг Еўфрасінні Полацкай. Рэальныя і гістарычныя факты ў творы. Адметнасць кампазіцыі «Жыція...».

Беларускі летапіс («Летапіс вялікіх князёў літоўскіх», «Беларуска-літоўскі летапіс 1430–1446 гг.» і інш.) (урывак «Пахвала Вітаўту») (1 гадзіна).

Беларускія летапісы як вытокі мастацкай прозы. Адлюстраванне гістарычнага мінулага ў летапісных творах, іх патрыятычны пафас. Адметнасць жанру і кампазіцыі твора. Услаўленне ў старажытным беларускім летапісе міжнароднага аўтарытэту князя Вітаўта, яго гераічных подзвігаў.

Тэорыя літаратуры. Агульнае паняцце пра жанры старажытнай літаратуры (жыціе, хаджэнне, летапіс).

Мастацтва. Архітэктура: Сафійскі сабор у Кіеве (XI ст.); Сафійскі сабор у Ноўгарадзе (XII ст.); Сафійскі сабор у Полацку (XII ст.); Каложская царква ў Гродна (XII ст.). Скульптура: помнік Кірылу Тураўскаму (Тураў. Скульптар М. Інькоў, архітэктар М. Лук'янчык); М. Інькоў. «Кірыла Тураўскі»; І. Пратасеня. «Кірыла Тураўскі». Жывапіс: М. Басалыга. «Бітва на Нямізе ў 1067 годзе»; Я. Драздовіч. «Усяслаў Чарадзей пад Гародняй»; А. Кашкурэвіч. «Еўфрасіння Полацкая – асветніца»; П. Сергіевіч. «Усяслаў Полацкі». Музыка: А. Мдывані, В. Елізар'еў. Балет «Страсці».

Літаратура эпохі Адраджэння

(5 гадзін)

Агульная характарыстыка літаратуры эпохі Адраджэння (XIV–XVI стст.). Пашырэнне гуманістычнага светаўспрымання і светаадчування. Чалавек як мера каштоўнаснага і прыгожага ў мастацтве (1 гадзіна).

Францыск Скарына. Прадмовы да кніг «Псалтыр», «Юдзіф» (1 гадзіна).

Францыск Скарына – першадрукар і асветнік, яго жыццё і творчая дзейнасць. Імкненне Францыска Скарыны наблізіць кнігу да народа (прадмовы, старабеларуская мова, тлумачэнні). Сцвярджэнне ідэй патрыятызму, вернасці грамадзянскаму абавязку, духоўнай моцы і трываласці ў прадмове да кнігі «Юдзіф».

Агульнаславянскае і еўрапейскае значэнне дзейнасці Францыска Скарыны.

Сымон Будны і Васіль Цяпінскі як прадаўжальнікі традыцый Францыска Скарыны (1 гадзіна).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць асветнікаў. Дэмакратычная і патрыятычная скіраванасць іх творчасці. Васіль Цяпінскі пра навучанне на беларускай мове. Развіццё кнігадруку ў Беларусі і яго роля ў культурным прагрэсе.

Мікола Гусоўскі. Паэма «Песня пра зубра» (2 гадзіны).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць паэта.

«Песня пра зубра» як выдатны твор беларускай літаратуры эпохі Адраджэння. Жанр, сюжэт і кампазіцыя паэмы. Сістэма вобразаў у творы. Сімвалічнае значэнне вобраза зубра. Увасабленне рэнесансавых ідэй у вобразе Вітаўта. Беларуская прырода ў адлюстраванні паэта. Тэма вайны і міру. Мікола Гусоўскі як паэт-гуманіст.

Паэма ў перакладзе на сучасную беларускую мову Язэпа Семяжона.

Тэорыя літаратуры. Агульнае паняцце пра эпоху Адраджэння. Гуманізм, агульначалавечыя каштоўнасці ў літаратуры.

Мастацтва. Архітэктура: універсітэт у Падуі (XV ст.); Карлаў мост у Празе (XIII–XV стст.). Скульптура: З. Азгур. «Францыск Скарына»; А. Глебаў. Помнік Ф. Скарыну ў Полацку; помнік С. Буднаму (Нясвіж. Скульптар С. Гарбунова, архітэктар Ю. Казакоў); А. Шатэрнік. «Мікола Гусоўскі». Жывапіс: І. Ахрэмчык. «Францыск Скарына»; М. Басалыга. «Мікола Гусоўскі»; Г. Вашчанка. «Роднае слова. Францыск Скарына»; А. Кашкурэвіч. Ілюстрацыі да «Песні пра зубра»; Я. Кулік. Ілюстрацыі да кнігі «Песня пра зубра»; Л. Шчамялёў. «Францыск Скарына. Вяртанне». Музыка:

Д. Смольскі. Опера «Францыск Скарына». Кінамастацтва: «Я, Францыск Скарына» (рэж. Б. Сцяпанаў).

Барока. Класіцызм. Асветніцтва
(1 гадзіна)

Асаблівасці стылю барока. Праявы барока ў беларускай літаратуры і мастацтве. Неадпаведныя ўмовы для развіцця класіцызму і іншых мастацкіх напрамкаў у беларускай літаратуры. Асветніцкі рэалізм. Свецкая сатырычная літаратура («Прамова Мялешкі», «Ліст да Абуховіча»). Вершаскладанне на беларускай мове (Андрэй Рымша, Сімяон Полацкі, ананімныя творы). Станаўленне беларускага тэатра (батлейка, школьныя драмы і інтэрмедыі).

Тэорыя літаратуры. Агульнае паняцце пра барока, класіцызм, асветніцтва ў літаратуры.

Мастацтва. Архітэктура: Мірскі замак; Нясвіжскі палац. Жывапіс: партрэты Юрыя Радзівіла (XVI ст.), Януша Радзівіла (XVII ст.), Ежы Радзівіла (XVII ст.). Музыка: М. Агінскі. Паланэз «Развітанне з Радзімай»; І. С. Бах. «Брандэнбургскія канцэрты». Кінамастацтва: «Ветрык арэляў» (рэж. С. Гайдук); «Паланэз Агінскага» (рэж. Л. Голуб).

Ад старажытнай да новай беларускай літаратуры
(1 гадзіна)

Беларуская літаратура ў канцы XVIII – пачатку XIX стагоддзя. Пераважна ананімны характар бытавання твораў. Узнікненне камічных, бурлескных твораў (паэма «Энеіда навыварат»). Станаўленне новай беларускай літаратуры і яго асноўныя фактары (цікавасць да фальклору, народнага побыту, гістарычнага мінулага і традыцый). Беларускія і беларуска-польскія пісьменнікі: Ян Чачот, Тамаш Зан, Ігнат Дамейка, Вінцэсь Каратынскі, Аляксандр Ельскі (асноўныя постаці на выбар).

Тэорыя літаратуры. Травесційная літаратура. Бурлеск.

Рамантызм як вядучы літаратурны напрамак
(4 гадзіны)

Рамантызм як вядучы літаратурны напрамак у канцы XVIII – першай палове XIX ст. (1 гадзіна).

Перадумовы ўзнікнення рамантызму. Пошукі ідэалу ў мінулым, у фантазіях пра будучыню, у экзатычных землях. Асаблівая ўвага да індывідуальнага свету чалавека.

Адам Міцкевіч. Паэма «Гражына» (1 гадзіна).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць паэта. Адам Міцкевіч і Беларусь. Паэма «Гражына». Паэтычнае асэнсаванне народнай легенды, гісторыі беларускага народа. Рамантызацыя вобраза Гражыны. Вобразы Рымвіда і Літавура. Здрада ідэалу і духоўны крах асобы. Выяўленне ў творы рамантычнага светаўспрымання. Ідэя вернасці ў творы.

Ян Баршчэўскі. Апавяданні «Шляхціц Завальня», «Плачка» (са зборніка «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях») (на выбар) (2 гадзіны).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніка.

Галоўны літаратурны твор пісьменніка «Шляхціц Завальня» – зборнік фантастычных апавяданняў. Цесная сувязь кнігі з беларускай міфалогіяй і фальклорам. Роля вобраза Завальні ў творы. Увага да ўнутранага свету герояў. Павучальнасць зместу апавяданняў. Рамантычныя сюжэты і вобразнасць. Сімволіка вобразаў.

Тэорыя літаратуры. Паняцце пра рамантызм як літаратурны напрамак. Рамантычны герой.

Мастацтва. Архітэктура: палац у Снове (XIX ст.); Дом паляўнічага, палац Паскевічаў у Гомелі (XIX ст.); сядзіба Ваньковічаў у Мінску (XIX ст.). Скульптура: А. Заспіцкі. Помнік Адаму Міцкевічу (Мінск); В. Янушкевіч. Помнік Адаму Міцкевічу (Навагрудак). Жывапіс: В. Ваньковіч. «Партрэт Адама Міцкевіча», «Міцкевіч на скале Аюдаг»; У. Пракапцоў. «А. Міцкевіч. Боль паэта»; В. Шаранговіч. Ілюстрацыі да паэмы А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш». Музыка: Ф. Шапэн. Вальсы, мазуркі; Ф. Шуберт. «Няскончаная сімфонія».

Па шляху сінтэзу: сентыменталізм, рамантызм, рэалізм
(4 гадзіны)

Канстанцін Вераніцын. Паэма «Тарас на Парнасе» (1 гадзіна).

Сатырычны і гуманістычны пафас твора. Сцвярджэнне ідэй народнасці ў літаратуры. Роля міфалагічных персанажаў у раскрыцці тэмы і ідэі твора. Тарас як тыповы народны герой, рысы яго характару: кемлівасць, абачлівасць, дасціпнасць. Выяўленчае майстэрства аўтара ў абмалёўцы персанажаў. Гісторыка-літаратурнае значэнне паэмы.

Тэорыя літаратуры. Пачатковае паняцце пра народнасць літаратуры. Пародыя і бурлеск у літаратуры (паглыбленне паняццяў).

Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. Камедыя «Пінская шляхта» (3 гадзіны).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

«Пінская шляхта». Жанравае вызначэнне, сатырычны і гуманістычны пафас твора. Выкрыццё царскага чыноўніцтва. Вобраз Кручкова, яго тыповасць. Духоўная абмежаванасць засцянковай шляхты. Праблема бацькоў і дзяцей. Вобраз Куторгі. Майстэрства драматурга ў разгортванні інтрыгі, сюжэта, у стварэнні камічнага эфекту. Гратэск і шарж як прыёмы фарса-вадэвіля. Значэнне творчасці Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча для беларускай літаратуры.

Тэорыя літаратуры. Фарс і вадэвіль як камедыйныя жанры.

Мастацтва. Скульптура: А. Шатэрнік. «Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч» (Мінск); М. Якавенка. Помнік В. Дуніну-Марцінкевічу (Тупальшчына, Валожынскі раён); В. Янушкевіч. «В. Дунін-Марцінкевіч» (гіпс). Жывапіс: І. Рэй. «В. Дунін-Марцінкевіч з дочкамі Камілай і Цэзарынай»; Я. Ціхановіч. «Партрэт Вінцука Дуніна-Марцінкевіча. Музыка: У. Кандрусевіч. Мюзікл «Залёты» (паводле В. Дуніна-Марцінкевіча); І. Лучанок. Цыкл для голасу з суправаджэннем «О, Радзіма бацькоў»; М. Равенскі. Аперэта «Залёты». Тэатральнае мастацтва: спектакль «Пінская шляхта» (Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, рэж. М. Пінігін).

Рэалізм як літаратурны напрамак. Захаванне тэндэнцый рамантызму
(5 гадзін)

Рэалізм як напрамак у літаратуры (1 гадзіна).

Узмацненне ў літаратуры Беларусі другой паловы XIX стагоддзя рэалістычных тэндэнцый. Публіцыстыка і яе роля ў тагачасным жыцці (творчасць Кастуся Каліноўскага). Рысы рамантызму ў творах Францішка Багушэвіча («Хцівец і скарб на святога Яна», «Быў у чысцы» і інш.), Янкі Лучыны («Паляўнічыя акварэлькі з Палесся»).

Тэорыя літаратуры. Публіцыстыка як від літаратуры (паглыбленне паняцця).

Францішак Багушэвіч. Прадмовы да зборнікаў «Дудка беларуская» і «Смык беларускі»; вершы «Мая дудка», «Ахвяра», «Хмаркі»; паэма «Кепска будзе!» (3 гадзіны).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

Уплыў паўстання 1863–1864 гг. на творчасць Ф. Багушэвіча. Ідэйны змест прадмоў да зборнікаў «Дудка беларуская» і «Смык беларускі». Месца паэта і паэзіі ў жыцці народа («Мая дудка»). Увасабленне ў паэзіі Францішка Багушэвіча грамадскіх ідэалаў («Ахвяра»). Алегарычны змест верша «Хмаркі».

«Кепска будзе!». Выкрыццё сацыяльнай несправядлівасці ў творы. Паказ жыццястойкасці беларускага народа. Роля айчыма ў лёсе Аліндаркі. Матыў трагічнасці і безвыходнасці. Гуманістычны ідэал аўтара ў паэме.

Тэорыя літаратуры. Рэалістычнае адлюстраванне жыцця ў літаратуры. Народнасць літаратуры (паглыбленне паняцця).

Янка Лучына. Паэма «Паляўнічыя акварэлькі з Палесся» (ва ўрыўках) (1 гадзіна).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніка. «Паляўнічыя акварэлькі з Палесся». Чалавек і прырода – галоўная тэма твора. Спроба стварэння беларускага народнага характару сродкамі эпічнай паэзіі ў «Паляўнічых акварэльках з Палесся». Вобраз Грышкі. Гуманістычны пафас твора.

Мастацтва. Архітэктура: Чырвоны касцёл у Мінску (XIX ст.). Скульптура: З. Азгур. Помнік Ф. Багушэвічу (Жупраны); К. Асадаў. «Францішак Багушэвіч» (скульптурны барэльеф); Жывапіс: Я. Ціхановіч. «Партрэт Францішка Багушэвіча».

Шляхі развіцця беларускай літаратуры ў пачатку XX стагоддзя
(21 гадзіна)

Беларуская літаратура ў пачатку XX стагоддзя (1 гадзіна).

Беларуская літаратура пачатку XX стагоддзя, яе патрыятычны пафас і вернасць гуманістычным ідэалам. Роля газет «Наша доля», «Наша ніва» ў гісторыі айчыннай культуры і літаратуры.

Фарміраванне класічных асноў беларускай літаратуры. Прыход у літаратуру Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі, Алеся Гаруна, Максіма Гарэцкага, Вацлава Ластоўскага, Каруся Каганца, Ядвігіна Ш. і інш.

Станаўленне беларускага прафесіянальнага тэатра. Роля Уладзіслава Галубка, Еўсцігнея Міровіча ў станаўленні беларускага тэатра і драматургіі.

Цётка. Вершы «Мае думкі», «Вера беларуса», «Мора» (1 гадзіна).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніцы.

Патрыятычны змест лірыкі Цёткі, паэтызацыя непаўторнасці і хараства Бацькаўшчыны. Пафас рэвалюцыйнай гераікі. Рамантычна-сімвалічная вобразнасць вершаў. Яскравасць паэтычнага стылю: рытміка, інтанацыя, гукапіс, тропы, мастацкая дэталь.

Тэорыя літаратуры. Вершаскладанне, паэтычны сінтаксіс (паглыбленне паняццяў).

Мастацтва. Жывапіс: М. Купава. «Цётка»; І. Пратасеня. «Думы (Цётка)»; Л. Шчамялёў. «Край родны»; Ф. Янушкевіч. «Роздум. А. Пашкевіч (Цётка)». Музыка: І. Лучанок. Раманс «Як лілея на Дунаі»; Ю. Семяняка. Рамансы «Люблю мой сад», «Кася»; Д. Смольскі. «Арлы-брацці», «Вера беларуса», «Скрыпка».

Ядвігін Ш. Апавяданне «Дуб-дзядуля» (1 гадзіна).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніка.

Увага да праблем чалавечага быцця, філасофскі сэнс твора «Дуб-дзядуля». Праблема сэнсу і каштоўнасці чалавечага існавання. Лірызм і псіхалагічная заглыбленасць. Прытчавая аснова апавядання. Адметнасць творчай манеры Ядвігіна Ш.

Тэорыя літаратуры. Пачатковае паняцце пра стыль пісьменніка.

Янка Купала. Вершы «Мая малітва» («Я буду маліцца і сэрцам, і думамі...»), «Явар і каліна», паэма «Бандароўна»; драма «Раскіданае гняздо» (6 гадзін).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

Лірыка. Грамадзянскасць і публіцыстычнасць у вершах Янкі Купалы, вобразна-інтанацыйнае багацце яго лірыкі. Асэнсаванне гістарычнага лёсу беларускага народа («Мая малітва» і інш.). Ідэя вечнасці жыцця, кахання, гармонія чалавека і прыроды ў вершы «Явар і каліна».

«Бандароўна». Фальклорная першакрыніца паэмы. Сутнасць канфлікту. Вобразы-антыподы. Драматызм дзеяння. Маральнае харство Бандароўны. Рамантычная аснова твора.

«Раскіданае гняздо». Сацыяльна-філасофскі, гуманістычны пафас і змест п'есы. Асноўныя сюжэтныя лініі. Жанр, кампа-зіцыя, развіццё драматычнага канфлікту. Галоўныя героі драмы, матывы паводзін. Пошукі маладым пакаленнем рэальных шляхоў вызвалення Бацькаўшчыны. Праўда Сымона і праўда Зоські. Старац як выразнік народнай маралі. Вобраз Незнаёмага ў сістэме дзейных асоб п'есы. Ідэйны сэнс Вялікага сходу. Рэалізм драмы, рамантычная сімволіка і лірызм. Сімвалічнасць назвы твора. Сцэнічнае ўвасабленне п'есы.

Тэорыя літаратуры. Жанры лірыкі (паглыбленне паняццяў). Выяўленне аўтарскай пазіцыі ў драматычным творы (паглыбленне паняцця).

Мастацтва. Скульптура: З. Азгур. Помнік Янку Купалу (Вязынка, Мінская вобласць); А. Анікейчык. Помнік Янку Купалу (Нью-Ёрк, Араў-парк); помнік Янку Купалу (скульптары А. Анікейчык, Л. Гумілеўскі, А. Заспіцкі, архітэктары Ю. Градаў, Л. Левін. Мінск); помнік Янку Купалу (скульптары А. Заспіцкі, Г. Мурамцаў, архітэктар Ю. Казакоў. Акопы). Жывапіс: М. Савіцкі. «Віленскія сустрэчы»; Я. Ціхановіч, В. Шаранговіч. «А хто там ідзе?». Музыка: Ю. Семяняка. «Явар і каліна»; песні і рамансы на словы паэта (кампазітары У. Алоўнікаў, А. Багатыроў, В. Войцік, Д. Камінскі, В. Кузняцоў, М. Літвін, І. Лучанок, А. Мдывані, Л. Мурашка, Д. Смольскі, У. Солтан, А. Чыркун); «Творы па беларускай літаратуры для завучвання на памяць (паэмы, вершы, проза, песні)»: мастацкае электроннае выданне на 2 кампакт-дысках. – Мінск : Маст. літ., 2006–2007. Тэатральнае мастацтва: спектакль «Раскіданае гняздо» (Нацыянальны дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Максіма Горкага; рэж. Б. Луцэнка).

Якуб Колас. Вершы «Не бядуй!», «Родныя вобразы», «Першы гром»; паэма «Новая зямля»; трылогія «На ростанях» (частка першая – «У палескай глушы») (7 гадзін).

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка.

Лірыка. Элегічнае і аптымістычнае ў паэзіі Якуба Коласа («Не бядуй!»). Паэтызацыя роднай прыроды («Родныя вобразы», «Першы гром»). Рытміка-інтанацыйны лад вершаў Якуба Коласа.

«Новая зямля» – мастацкая энцыклапедыя народнага жыцця. Аўтабіяграфічнасць паэмы, яе творчая гісторыя. Жанравыя асаблівасці твора. Народны побыт і прырода ў паэме. Вобразы ў паэме: мудрасць і душэўная прыгажосць Антося, Ганны; вобразы дзяцей. Трагедыя лесу Міхала. Філасофская ідэя зямлі і волі. Сімвалічны сэнс назвы твора. Паэтычнае майстэрства Якуба Коласа.

Трылогія «На ростанях». Гісторыя напісання і праблематыка, асаблівасці сюжэта і кампазіцыі твора, яго аўтабіяграфізм. Асоба Андрэя Лабановіча. Народ і інтэлігенцыя ў творы. Жаночыя вобразы. Майстэрства Коласа-празаіка: псіхалагізм, багацце мовы, мастацкая дэталізацыя. «Палескі каларыт» твора.

Месца і значэнне творчасці Якуба Коласа ў беларускай літаратуры.

Тэорыя літаратуры. Паглыбленне паняццяў пра ліра-эпічныя творы (паэма-эпапея), пра эпас і яго жанры. Творчая гісторыя мастацкага твора. Герой і прататып. Індывідуальны стыль пісьменніка (развіццё паняцця).

Мастацтва. Скульптура: З. Азгур. Помнік Якубу Коласу (архітэктары Ю. Градаў, Л. Левін); мастацка-мемарыяльны комплекс «Шлях Коласа». Жывапіс: У. Стальмашонак. «Якуб Колас»; У. Сулкоўскі. Серыя палотнаў «Радзіма Якуба Коласа». Музыка: У. Алоўнікаў. «Дуб», «Глуха шэпча лес», «Мой родны кут»; Д. Даўгалёў. «Ручэй», «Лес»; Л. Захлеўны. «На новай зямлі»; І. Лучанок. «Ганулька», «Надышлі маразы», «Каханне», «Роднаму краю»; У. Мулявін. «Каханне»; Ю. Семяняка. «Добра ў лузе ў час палудні»; «Творы па беларускай літаратуры для завучвання на памяць (паэмы, вершы, проза, песні)»: мастацкае электроннае выданне на 2 кампакт-дысках. – Мінск : Маст. літ., 2006–2007.

Максім Багдановіч. Вершы «Песняру», «Мяжы», «Санет» («Паміж пяскоў Егіпецкай зямлі...»), «Летапісец», «Плакала лета, зямлю пакідаючы...», «Маладыя гады», «Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...», «Жывеш не вечна, чалавек...» (4 гадзіны).

Жыццёвы і творчы шлях паэта.

Погляды Максіма Багдановіча на прызначэнне паэта ў грамадстве («Песняру»). Вобраз Радзімы ў лірыцы паэта («Санет» і інш.). Зварот да культурна-гістарычнай спадчыны Беларусі. Скіраванасць да агульначалавечай праблематыкі. Багацце духоўнага свету лірычнага героя. Пошукі гармоніі, услаўленне красы жыцця і мастацтва. Рытмічнае багацце і меладычнасць верша.

Сувязь творчасці Багдановіча з класічнай спадчынай і сусветнай паэзіяй. Вобраз Максіма Багдановіча ў паэзіі і мастацтве.

Тэорыя літаратуры. Нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры (паглыбленне паняцця). Паняцце аб прыгожым. Форма і змест верша (паглыбленне паняцця).

Мастацтва. Скульптура: С. Вакар. Помнік М. Багдановічу; Л. Гумілеўскі. «Максім Багдановіч»; В. Янушкевіч. «Зорка Максіма Багдановіча» (бронза). Жывапіс: Г. Вашчанка. «М. Багдановіч»; В. Волкаў. «М. Багдановіч»; У. Новак. «М. Багдановіч у Ялце»; У. Пасюкевіч. «У краіне светлай»; І. Рэй. «Шлях паэта». Музыка: Г. Гарэлава. Вакальны цыкл «Дзявочыя песні»; І. Лучанок. «Вераніка»; І. Палівода. Рок-опера «Максім»; А. Смольскі. Араторыя «Памяці паэта»; Ю. Семяняка. Опера «Зорка Венера»; Я. Тарасевіч. «Асенняя песня (Плакала лета)»; Л. Шлег. Вакальны цыкл «Вянок»; песні і рамансы на словы паэта (кампазітары А. Абіліёвіч, А. Аладаў, А. Багатыроў, У. Мулявін, І. Палівода, А. Туранкоў, Э. Тырманд).

Алесь Гарун. Вершы «Ты, мой брат, каго зваць Беларусам...», «Ідуць гады» (1 гадзіна).

Кароткія звесткі пра жыццё і творчасць пісьменніка.

Зборнік вершаў «Матчын дар». Вызваленча-патрыятычныя, агульначалавечыя матывы («Ты, мой брат, каго зваць Беларусам...»). Абвостранае пачуццё любові да радзімы. Тэма сэнсу жыцця, прызначэння чалавека («Ідуць гады»). Філасафічнасць і публіцыстычнасць вершаў.

Рэзерв вучэбнага часу
(1 гадзіна)

Паўтарэнне і падагульненне вывучанага за год
(1 гадзіна)

Усяго: на вывучэнне твораў – 48 гадзін;
на творчыя работы – 4 гадзіны;
на ўрок па творах для дадатковага чытання – 1 гадзіна.

Спіс твораў для завучвання на памяць

Францыск Скарына. Урывак з прадмовы да кнігі «Юдзіф».
Францішак Багушэвіч. Верш «Хмаркі».
Янка Купала. Верш «Явар і каліна».
Якуб Колас. «Родныя вобразы».
Максім Багдановіч. «Санет» («Паміж пяскоў Егіпецкай зямлі...»).

Спіс твораў для дадатковага чытання

Мікола Арочка. «Судны дзень Скарыны».
Ян Баршчэўскі. «Шляхціц Завальня» (2–3 апавяданні на выбар)
Карусь Каганец. «Модны шляхцюк».
Уладзімір Караткевіч. «Дрэва вечнасці».
Якуб Колас. «Сымон-музыка».
Аркадзь Куляшоў. «Хамуціус».
Максім Лужанін. «Колас расказвае пра сябе».
Мікола Маляўка. Зб. «Старая зямля».

Алесь Марціновіч. Зб. «Хто мы, адкуль мы».
Барыс Мікуліч. «Развітанне».
Шота Руставелі. «Віцязь у тыгравай шкуры».
Анатоль Статкевіч-Чабаганаў. «Лёс роду – лёс радзімы».
Ян Чачот. «Наваградскі замак».
Тарас Шаўчэнка. Вершы. Паэмы.

Асноўныя віды вусных і пісьмовых работ па літаратуры ў IX класе

Выразнае чытанне мастацкіх твораў розных жанраў.

Вусны і пісьмовы пераказ празаічных тэкстаў, ускладнены элементамі разважання.

Аргументаванне ўласных ацэнак герояў і падзей.

Сачыненне-апісанне малюнкаў прыроды, выгляду герояў (на падставе вывучаных твораў).

Параўнальная характарыстыка літаратурных герояў аднаго твора і розных твораў (сачыненне-разважанне).

Вусны і пісьмовы водгук на самастойна прачытаную кнігу, прагледжаныя спектакль, кінафільм, тэлеперадачу.

Супастаўленне літаратурных твораў з ілюстрацыямі да іх.

Даклад або рэферат на літаратурную тэму (па вывучаных творах).

Канспект прачытаных літаратурна-крытычных прац.

Вопыты мастацка-творчага характару: мастацкія замалёўкі, апавяданні, нарысы, вершы.

Асноўныя патрабаванні да ведаў, уменняў і літаратурнага развіцця вучняў IX класа

Вучні павінны

ведаць:

асноўныя этапы і заканамернасці развіцця беларускай літаратуры (ад старажытных часоў да пачатку XX стагоддзя) у суаднясенні з развіццём сусветнай літаратуры;

сутнасць і характэрныя асаблівасці асноўных мастацкіх сістэм (барока, класіцызм, асветніцтва, сентыменталізм, рамантызм, рэалізм, мадэрнізм), родаў і жанраў літаратуры;

змест асноўных тэарэтыка-літаратурных паняццяў, патрэбных для аналізу і ацэнкі мастацкіх твораў;

найбольш важныя звесткі пра жыццё і творчасць пісьменнікаў;

сюжэт і сістэму вобразаў вывучаных твораў, іх праблематыку;

тэксты, рэкамендаваныя праграмай для завучвання на памяць;

умець:

удумліва і творча чытаць літаратурныя творы, успрымаць іх на эмацыянальна-вобразным узроўні ў адзінстве ідэйнага зместу і мастацкай формы, самастойна іх асэнсоўваць;

вызначаць прыналежнасць твора да пэўнага літаратурнага мастацкага напрамку, роду і жанру;

вызначаць асноўную праблему твора;

характарызаваць літаратурнага героя;

суадносіць ідэі і характары з уласным жыццёвым вопытам, аргументаваць сваю ацэнку герояў і падзей;

супастаўляць герояў розных твораў і вылучаць у іх характарах і паводзінах агульнае і адрознае;

вызначаць сувязь паміж героямі твора і эпохай;

вызначаць узаемасувязь і ўзаемазалежнасць састаўных частак твора (сюжэт, кампазіцыя, тэма, ідэя, мастацкія сродкі);

даваць вусны або пісьмовы разгорнуты адказ на праблемнае пытанне па вывучаным творы;

пісаць сачыненні на літаратурную тэму;

рыхтаваць вусны і пісьмовы водгук на прачытаную кнігу, прагледжаныя кінафільм, спектакль, тэлеперадачу;

рыхтаваць даклад (рэферат) з выкарыстаннем літаратуразнаўчых крыніц;

карыстацца даведачна-інфармацыйнай літаратурай (літаратурна-крытычныя артыкулы, слоўнікі, даведнікі, энцыклапедыі, інтэрнэт-рэсурсы і інш.).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Русский язык»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с белорусским и русским языками обучения и воспитания

РУССКИЙ ЯЗЫК

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения русскому языку – сформировать у учащихся систему знаний о языке и речи; научить их пользоваться языком во всех видах речевой деятельности (чтение, слушание, письмо, говорение), в избранных сферах применения языка; развивать интеллектуальную, духовно-нравственную, коммуникативную, гражданскую культуру учащихся.

Задачи обучения русскому языку:

языковое и речевое развитие учащихся на основе усвоения знаний о системе русского языка на всех его уровнях (фонетическом, лексическом, морфологическом, синтаксическом), правил функционирования языковых средств в речи, норм русского литературного языка (произносительных, речевых, морфологических, синтаксических, орфографических и пунктуационных); обогащение словарного запаса и грамматического строя речи учащихся; формирование правописных умений и навыков, умений пользоваться языком в различных видах речевой деятельности (языковая и речевая компетенции);

формирование коммуникативных умений на основе овладения учащимися речеведческими понятиями (культура устной и письменной речи, текст, типы речи, стили речи, жанры речи, правила речевого общения), способами выражения мысли в устной и письменной форме, умений создавать самостоятельные связные высказывания различных стилей, типов и жанров речи (коммуникативная компетенция);

формирование речевой культуры учащихся на основе освоения языка как системы сохранения и передачи культурных ценностей, как средства постижения русской и национальной культуры в контексте общемировой; развитие способности пользоваться культурологическими сведениями для обеспечения полноценной коммуникации (лингвокультурологическая компетенция);

развитие средствами языка интеллектуальной, духовно-нравственной, коммуникативной, гражданской культуры учащихся (социокультурная компетенция).

Реализация указанной цели и задач достигается в процессе формирования языковой, речевой, коммуникативной, социокультурной и лингвокультурологической компетенций.

Курс русского языка для V–IX классов направлен прежде всего на применение полученных знаний и умений в речевой практике.

Оптимальными и эффективными подходами, определяющими теоретическую и методическую базу обучения языку и речи, являются системно-функциональный, коммуникативно-деятельностный, социокультурный и лингвокультурологический.

Системно-функциональный подход предполагает усвоение системы русского языка, единиц разного уровня с точки зрения значения, строения и назначения в речи; отбор и организацию языкового материала для создания различных видов речевой деятельности, *формирования языковой и речевой компетенций учащихся*.

Коммуникативно-деятельностный подход определяет такую организацию и направленность занятий по русскому языку, при которой цель обучения связана с обеспечением максимального приближения учебного процесса к реальному процессу общения. Объектом обучения с позиции этого подхода является речевая деятельность во всех ее видах. В основе коммуникативно-деятельностного подхода заложена не столько реальность самих ситуаций, сколько реальность деятельности учащихся в предлагаемых ситуациях, что способствует *формированию коммуникативной компетенции*.

Лингвокультурологический подход к обучению русскому языку позволяет сориентировать все уровни владения языком на *формирование лингвокультурологической компетенции*, воспитание речевой культуры учащихся на основе освоения языка как средства постижения русской и национальной культуры в контексте общемировой.

Лингвокультурологический подход к обучению языку относится также к деятельностному типу. Его реализация предполагает не только ознакомление с духовными ценностями, способами выражения которых являются язык, литература, искусство, история и др., но и овладение умениями пользоваться полученными знаниями в процессе общения.

Системно-функциональный подход к обучению учащихся предопределил выбор *линейно-опережающего и концентрического принципов построения содержания* обучения русскому языку в V–IX классах как наиболее соответствующих современным требованиям к организации процесса обучения, развитию и воспитанию языковой и речевой личности. Линейность структуры содержания обучения обеспечивает последовательное изучение многоуровневой системы языка, опережение – параллельное формирование языковых, речевых и коммуникативных умений.

Опережение осуществляется благодаря изучению в V классе пропедевтического раздела «Синтаксис», раздела «Лексика», в VI и VII классах – раздела «Состав слова. Словообразование», изучению на синтаксической основе раздела «Морфология».

Речевые разделы «Культура речи», «Текст», «Стили речи» изучаются концентрически с V по IX класс, «Жанры речи» – с VI по IX класс, что позволяет учитывать возрастные возможности учащихся, обеспечивать сравнительно раннее ознакомление с необходимым теоретическим материалом для формирования речевых умений, а также прочность усвоения в результате возвращения к теме в каждом последующем классе на новом уровне и в расширенном объеме.

Линейно-опережающий и концентрический принципы дают возможность осознавать языковые и речевые явления во взаимосвязи и одновременно формировать и совершенствовать языковую, речевую и коммуникативную компетенции учащихся.

Учебный материал для изучения в V–IX классах группируется по блокам с учетом основных содержательных линий и представлен как перечисление учебных разделов, составляющих основу данного учебного предмета и предъявляемых учащемуся как объект усвоения:

1. Язык и речь. Культура речи. Стили речи. Жанры речи. Текст.
2. Фонетика. Орфоэпия. Графика.
3. Орфография.
4. Лексика и фразеология.
5. Состав слова и словообразование.
6. Грамматика.

6.1. Морфология и правописание частей речи.

6.2. Синтаксис и пунктуация.

Принципами отбора содержания обучения являются:

учет функционально-семантических особенностей фактов языковой системы;

минимизация теоретических сведений на основе их значимости для речевой деятельности;

учет общих и специфических особенностей белорусского и русского языков;

опора на этнокультуру (при отборе дидактического материала);

опора на текст как на предмет обучения и как на продукт речевой деятельности.

Языковой курс каждого класса открывается разделом «Текст», содержание которого вооружает учащихся необходимыми знаниями по теории текстообразования и развивает умение свободно создавать тексты с учетом речевой ситуации.

В содержании программы выделена рубрика «Виды речевой деятельности». Это ***обучающие*** виды работ по развитию связной письменной речи учащихся, включаемые учителем в контекст изучения основных разделов курса русского языка. Выделение часов на их проведение планирует учитель, исходя из общего количества часов, отведенных на изучение данной темы. Работа над указанными видами деятельности может проводиться как в процессе урока, так и при подготовке к нему учащихся дома. Проведение учебных занятий по развитию связной речи учащихся является обязательным.

Содержание учебного материала для повторения в конце изученного курса планирует учитель на основе учета усвоенных в течение года знаний, умений и навыков и систематизированного теоретического и практического материала, изложенного в «Требованиях к знаниям, умениям и навыкам учащихся», включающих «Основные требования к результатам учебной деятельности», рассредоточенные по разделам.

(70 ч)

ПОВТОРЕНИЕ ИЗУЧЕННОГО В VIII КЛАССЕ (3 ч)

ТЕКСТ. СТИЛИ РЕЧИ (3 ч)

Текст и его основные признаки (повторение). Синтаксическая синонимия (ознакомление).

Стили речи (повторение): языковые средства стилей.

Виды деятельности: *устное учебное сообщение, анализ текста, развернутый ответ на вопрос, подробное (сжатое) изложение, составление плана текста и написание подробного изложения с сохранением авторских выразительных средств, подбор синтаксических синонимов, составление текста по данному началу.*

ЖАНРЫ РЕЧИ (3 ч)

Отзыв. Реферат. Содержание, композиция, языковые средства.

Виды деятельности: *устное учебное сообщение по схеме, опорному конспекту и другому материалу, представленному в учебном пособии; анализ образцов композиционных частей отзыва; написание отзыва о стихотворении; анализ композиционных частей реферата; составление реферата по данному плану-схеме; анализ речевых формул, используемых в реферате; анализ и оформление титульного листа реферата; подготовка реферата.*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся:

создание в устной и письменной форме рассуждений, повествований и описаний, различных по стилю; композиционное и языковое оформление текстов различных жанров.

СИНТАКСИС И ПУНКТУАЦИЯ
(продолжение)

СЛОЖНОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ (42 ч)

Общая характеристика сложного предложения (2 ч)

Значение сложного предложения (ознакомление). Средства связи и их роль в сложном предложении (ознакомление).

Строение сложного предложения: союзные (сложносочиненные, сложноподчиненные) и бессоюзные сложные предложения.

Виды деятельности: *составление учебного сообщения по схеме, анализ текста, развернутый ответ на вопрос, составление плана текста и устное (письменное) изложение текста по составленному плану.*

Сложносочиненное предложение (8 ч)

Средства связи частей в сложносочиненном предложении: сочинительные союзы, интонация. Сложносочиненные предложения с соединительными, разделительными и противительными союзами. Знаки препинания в сложносочиненном предложении.

Виды деятельности: *составление учебного сообщения по таблице, анализ текста, развернутый ответ на вопрос, устное изложение текста, сочинение в форме сравнительной характеристики.*

Сложноподчиненное предложение (20 ч)

Сложноподчиненное предложение: главная и придаточная части. Средства связи частей в сложноподчиненном предложении: подчинительные союзы, союзные слова, указательные слова. Основные виды придаточных частей: определительная, изъяснительная, обстоятельственные (места, времени, причины, следствия, цели, условия, уступки, образа действия, степени, сравнительная). Знаки препинания в сложноподчиненном предложении.

Сложноподчиненное предложение с несколькими придаточными частями: однородное и неоднородное соподчинение, последовательное подчинение (ознакомление). Знаки препинания в сложноподчиненном предложении с несколькими придаточными частями.

Виды деятельности: *учебное сообщение по таблице, выборочное изложение, анализ композиции рассуждениея, сочинение-рассуждение на предложенную тему, сочинение текста по данному началу, анализ текста в жанре дневниковых записей, составление таблиц (аналитической, обобщающей), написание по схеме (плану) рецензии на любимую телепередачу в виде письма ведущему, сочинение, содержащее развитие мысли, высказанной автором в тезисной форме.*

Бессоюзное сложное предложение (8 ч)

Средства связи частей в бессоюзном сложном предложении: интонация, порядок следования частей. Знаки препинания в бессоюзном сложном предложении.

Виды деятельности: *устное учебное сообщение; анализ текста; развернутый ответ на вопрос; анализ текстов пословиц, поговорок, загадок, примет; выборочное изложение, устное изложение; заполнение предложенной таблицы; редактирование текста-описания.*

Сложные предложения с разными видами связи (4 ч)

Сложные предложения с разными видами связи: союзной и бессоюзной. Знаки препинания в предложениях с разными видами связи.

Грамматическая норма. Правильное построение сложноподчиненного предложения: выбор союза, союзного слова; расположение придаточной части; согласование союзных слов ***который, какой*** с опорными словами в главной части, союзного слова ***чей*** – с определяемым словом в придаточной части.

Пунктуационная норма. Запятая, точка с запятой, тире между частями сложносочиненного предложения; отсутствие запятой в сложносочиненном предложении при наличии общего члена. Запятая в сложноподчиненном предложении. Отсутствие запятой между однородными придаточными, соединенными союзом и. Запятая на стыке сочинительного и подчинительного союзов или двух подчинительных союзов (союза и союзного слова). Запятая, точка с запятой в бессоюзном сложном предложении. Двоеточие в бессоюзном сложном предложении. Тире в бессоюзном сложном предложении.

Виды деятельности: *устное учебное сообщение, анализ текста, развернутый ответ на вопрос, сжатое (подробное) изложение, устное (письменное) сочинение-рассуждение по данному началу.*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся:

обнаружение частей в составе сложного предложения и определение их количества; определение типа сложного предложения: союзное (сложносочиненное, сложноподчиненное) и бессоюзное; определение основных видов придаточных частей в сложноподчиненном предложении; разграничение союзов и союзных слов; анализ сложноподчиненных предложений с несколькими придаточными; составление схем сложного предложения; составление сложных предложений по схемам; интонирование сложных предложений; синтаксический и пунктуационный разбор сложносочиненных, сложноподчиненных, бессоюзных предложений, сложных предложений с разными видами связи;

использование текстообразующей роли различных типов сложных предложений для организации типа речи: сложных предложений со значением обусловленности и синонимичных им конструкций в рассуждении, сложных предложений со сравнительными отношениями и синонимичных им конструкций в описании; использование сложноподчиненных предложений с придаточной изъяснительной для выражения авторской позиции (оценки, восприятия, отношения) и создания целостности текста; употребление бессоюзных предложений в разговорной речи; использование синонимичных синтаксических конструкций (союзных и бессоюзных предложений, сложных и простых предложений) как источника богатства и разнообразия речи.

ЧУЖАЯ РЕЧЬ И ЕЕ ВИДЫ (8 ч)

Прямая речь (углубленное повторение). Знаки препинания в предложениях с прямой речью.

Косвенная речь.

Диалог. Знаки препинания при диалоге.

Цитация. Способы введения цитат в текст. Эпиграф. Знаки препинания при цитировании.

Грамматическая норма. Правила замены прямой речи косвенной.

Пунктуационная норма. Знаки препинания в предложениях с прямой речью (углубленное повторение). Пунктуационное оформление цитат, в том числе стихотворных. Оформление эпиграфа к сочинению.

Виды деятельности: *устное учебное сообщение, анализ текста, развернутый ответ на вопрос, создание текстов с использованием различных способов передачи чужой речи, редактирование предложений, подробное изложение.*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся:

определение способа передачи чужой речи; составление предложений с прямой и косвенной речью; замена прямой речи косвенной и наоборот; синтаксический разбор предложений с прямой речью;

использование различных способов передачи чужой речи при пересказе текста от первого и третьего лица; использование прямой речи для речевой характеристики героев; уместное использование цитат в сочинениях и устных высказываниях для иллюстрации и подтверждения мысли; подбор эпиграфа к сочинению в соответствии с темой и основной мыслью текста.

ПОВТОРЕНИЕ ИЗУЧЕННОГО В IX КЛАССЕ (2 ч)

Контрольные письменные работы – 7 ч: диктанты – 2 (2 ч), изложения с дополнительным заданием – 2 (4 ч), тестовая работа – 1 (1 ч).

Резервное время – 2 ч.

Для диагностики усвоения теоретических сведений, сформированности учебно-языковых и коммуникативных умений и навыков рекомендуются следующие *формы контроля*:

диктанты различного вида;

изложение (подробное, сжатое, выборочное, с дополнительным заданием);

сочинение (сочинение-повествование, сочинение-описание, сочинение-рассуждение);

письмо по памяти;

учебное сообщение с использованием таблиц и схем;

различные виды разборов в пределах изученного материала;

тестовая работа.

Требования к умениям и навыкам, которыми должны овладеть учащиеся в процессе изучения всех разделов, указаны в рубриках программы после каждой темы: «Грамматическая норма», «Пунктуационная норма», «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся».

Требования к знаниям, умениям и навыкам выпускников II ступени обучения

В процессе изучения русского языка в V–IX классах учащиеся должны овладеть знаниями, умениями и навыками компетенций, обозначенных в программе:

– *языковой*, обеспечивающей усвоение учащимися знаний в системе языка на всех его уровнях (фонетика, лексика, состав слова и словообразование, морфология, синтаксис), норм русского литературного языка (произносительных, речевых, морфологических, синтаксических, орфографических и пунктуационных), правил функционирования языковых средств в речи;

– *речевой*, определяющей отбор речеведческих понятий, необходимых для построения текстов, усвоение способов выражения мыслей посредством языка в устной и письменной форме; овладение умениями пользоваться языком в различных видах речевой деятельности;

– *коммуникативной*, реализующей знания о языке в общении, создаваемых текстах различных типов, стилей, жанров речи; формирующей умения решать коммуникативные задачи, обусловленные ситуацией общения, коммуникативными потребностями, национально-культурной спецификой поведения;

– *лингвокультурологической*, определяющей для процесса обучения русскому языку знания о языке как системе сохранения и передачи культурных ценностей, как средстве постижения общечеловеческих и национальных (для русского и белорусского народов) идеалов, традиций, обычаев, ценностей и норм, регулирующих взаимодействие личности с другими и ее поведение в обществе;

– *социокультурной*, определяющей знания об особенностях и закономерностях становления и развития культуры как способа деятельности и системы ценностей и норм, обеспечивающих взаимодействие личности и общества в современных условиях; формирующей социальные, духовно-нравственные качества личности и ее гражданскую позицию.

Знания двух последних компетенций (*социокультурной и лингвокультурологической*) обеспечиваются в процессе обучения дидактическим материалом и методической системой средств, формирующих качества личности учащегося.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Русская литература»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с белорусским и русским языками обучения и воспитания

РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Целью изучения литературы является приобщение учащихся к искусству слова в контексте движения духовной и социально-исторической жизни народа и развитие на этой основе художественного мышления и эстетических чувств, творческих способностей, читательской и речевой культуры, формирование нравственно-эстетических ориентаций.

Содержание литературного образования составляют **четыре основных компонента**: 1) знания; 2) умения; 3) опыт творческой деятельности; 4) система норм отношения к миру, людям, себе.

Первый компонент учебного предмета «Русская литература» – знания – формируется путем освоения разнообразного историко- и теоретико-литературного материала: а) произведений русского фольклора и литературы; б) отдельных образцов словесного искусства народов мира; в) сведений об основных периодах русского и мирового художественного процесса; г) критико-биографических сведений о жизни и творчестве виднейших писателей; д) основных теоретико-литературных понятий.

Все эти элементы содержания учебного предмета представлены в программе комплексно, во взаимосвязи историко-функционального, проблемно-тематического, жанрово-родового аспектов, с соблюдением принципов преемственности и доступности.

Изучение русской литературы того или иного периода соотносится с белорусской (например, переход к реализму, расцвет реализма и т. п.) и с зарубежной литературами, предусматривает сопоставление художественных образов, сюжетов, проблематики художественных произведений, принадлежащих к разным национальным литературам, выявление в них общего и в то же время неповторимого, особенного.

Основой учебных курсов всех классов являются литературные произведения, которые отбирались с учетом их художественных достоинств, общечеловеческой значимости, воспитательной ценности, места в творчестве писателя и в истории литературы, актуальности для нашего времени, доступности и интереса для учащихся.

В аннотациях программ, которые носят рекомендательный характер, внимание учителей обращается на гуманистический смысл произведения, диалектическую связь социального, конкретно-исторического и общечеловеческого в нем, художественное своеобразие, авторскую позицию.

Объем знаний о личности писателя, его творческой эволюции определяется в зависимости от возраста учащихся, количества часов, отведенных на изучение темы, а также его места в литературном курсе.

Программа содержит и целый комплекс теоретико-литературных понятий, отбор которых осуществляется по следующим критериям:

а) жанрово-родовая специфика изучаемого произведения;

б) функциональная роль теоретического понятия в основании конкретной литературной темы;

в) его значимость в формировании предметных компетенций.

Учителям предоставляется возможность дифференцировать материал в зависимости от уровня подготовленности класса. Освоение новых теоретических понятий опирается на преемственность между этапами литературного обучения, которая обеспечивается постепенным усложнением «опорных» теоретико-литературных категорий, закреплением приобретенных знаний и развитием умений использовать их при анализе художественных текстов.

Второй компонент содержания литературного образования – система специальных (читательских) умений – формируется на основе знаний теории, истории литературы, понимания специфики художественного произведения. Он создает базу для дальнейшего литературного самообразования учащихся.

Программа ориентирует учителя на формирование и развитие у учащихся следующих читательских умений:

умений, связанных с художественным восприятием литературного произведения (представлять, воображать картины и образы, созданные писателем; высказывать первичные впечатления и др.);

аналитических умений (анализ эпизода, сюжета, композиции, художественного языка и др.);

синтезирующих умений (умений сопоставлять, обобщать, делать выводы);

умений, связанных с оценкой художественного произведения.

Третий компонент – опыт самостоятельной литературно-творческой деятельности. Он приобретается учащимися при условии полноценного первичного восприятия текста на эмоционально-образном уровне, самостоятельного его интерпретирования, проявления личностного отношения к произведению в процессе работы над устными и письменными сочинениями разных жанров, творческого пересоздания словесного текста в другие виды искусства (словесное рисование, иллюстрирование, мизансценирование и др.).

Четвертый компонент содержания литературного образования – формирование системы норм отношения к миру, людям, себе – обеспечивается прежде всего отбором произведений для обязательного изучения, чтения и обсуждения, дополнительного чтения. Программа ориентирует учителя не только на изучение литературы, но и на воспитание учащихся ее средствами. Эта идея реализуется в содержании и структуре программы, предусматривающей не только систематизацию знаний о литературе и искусстве, но и их осмысление на мировоззренческом, философском и эстетическом уровнях. Таким образом, изучение литературы призвано обеспечить понимание учащимися ее роли и значения для собственного духовного становления, для развития самосознания и нравственного самоопределения.

В контексте компетентностного подхода следует стремиться к усилению практико-ориентированной направленности литературного образования, реализуемой через различные виды деятельности: сопоставление произведений разных видов искусства, выполнение творческих упражнений, подготовка проектов, проведение читательских конкурсов и конференций, литературных диспутов, постановка фрагментов произведений, подбор иллюстративного фото-, аудио- и видеоматериала.

Формирование литературоведческой компетенции предполагает освоение теоретико-литературных (ритм и рифма в народной лирической песне; романтическое и реалистическое изображение жизни; ирония, гротеск, иносказание, антитеза и др.)

и историко-литературных знаний, способность применения их в процессе анализа произведения.

Формирование учебно-познавательной компетенции реализуется в процессе самостоятельной работы учащихся. Наиболее полно проявляется в проектной деятельности, предусматривающей длительный подготовительный этап: планирование, поиск и выбор необходимой информации в сети Интернет, литературоведческих словарях и справочниках, отбор и структурирование учебного материала и т. д.

Формирование ценностно-смысловой компетенции осуществляется в процессе изучения произведений, отражающих внутренний мир человека, раскрывающих мотивы его поступков и моральный выбор.

Формирование культуротворческой компетенции происходит в процессе изучения культурного и историко-философского контекста произведения, сопоставления произведений разных видов искусства. Предполагает не только выполнение отдельных творческих упражнений, но и создание на их основе собственного творческого продукта.

Курс V класса занимает особое место в системе литературного образования как переходный от начального обучения к среднему звену, что и обусловливает критерии отбора произведений, принципы расположения в программе и методику их изучения.

Произведения, предлагаемые для изучения, сгруппированы в разделы на основе проблемно-тематической близости. Ведущая литературоведческая проблема этого курса – род литературы: учащиеся получают представления о лирических, эпических, драматических произведениях.

В разделе «Устное народное творчество и литература» обобщаются знания учащихся о фольклорных произведениях, полученные в начальной школе. Эпический род в разделе представлен сказками и мифами, лирический – народными песнями, стихотворениями А. Н. Майкова, А. В. Кольцова, И. С. Никитина, драматический – пьесой-сказкой С. Я. Маршака «Двенадцать месяцев». Сопоставляя произведения устного народного творчества с авторскими по тематической и родовой близости, учащиеся осмысливают значимость фольклора в истории литературы, расширяют свои представления о ее жанрово-родовой специфике.

В раздел «Писатели о детстве» включены произведения Н. А. Некрасова, В. Г. Короленко, А. П. Чехова, В. И. Белова, в которых описывается живая, многокрасочная картина детской жизни.

Раздел «Писатели о природе» состоит из разных родов художественных произведений. Лирика представлена лучшими образцами русской классики. Раздел открывают стихотворения поэтов XIX века. Небольшой объем произведений позволяет неторопливо проследить развитие мыслей, чувств авторов, вслушаться в мелодику стиха, обучить учащихся выразительному исполнению. Связь жизни людей и природы учащиеся выявляют, изучая очерки К. Г. Паустовского, повесть М. М. Пришвина «Кладовая солнца». Стихотворения русских поэтов XX века не только обеспечивают учащимся смену художественных впечатлений, но и стимулируют целостный, активный и творческий характер восприятия пейзажной лирики.

В раздел «Историческое прошлое в литературных произведениях» включены произведения М. Ю. Лермонтова, И. С. Тургенева, Л. Н. Толстого, главная мысль которых определяется словами пушкинского летописца из трагедии «Борис Годунов»: «Минувшее проходит предо мною…».

Раздел «Мир приключений, фантастики в литературных произведениях» особенно интересен учащимся этого возраста. Предложенные отрывки из повести К. Булычева вызовут желание прочитать ее полностью.

Повторение в конце года посвящено обобщению теоретических знаний учащихся.

Список для дополнительного чтения носит рекомендательный характер. В нем содержатся произведения широкого жанрово-тематического диапазона, отобранные с учетом возрастных особенностей учащихся и их читательских интересов.

Произведения из списка для дополнительного чтения могут стать основой для уроков внеклассного чтения. Уроки внеклассного чтения рекомендуется проводить в форме читательской конференции, дидактической игры, литературной гостиной.

Принцип построения курса литературы **VI** класса – жанрово-хронологический: от былины и летописи до современной повести и лирической поэзии. Учащиеся получают представление о жанрах художественной литературы и фольклора, обучаются элементам сравнительного анализа. Заметно возрастает роль аналитической работы, самостоятельного литературного творчества учащихся.

Изучение раздела «Устное литературное творчество и литература» способствует выявлению взаимодействия фольклора и художественной литературы.

Впервые учащиеся знакомятся с таким жанром древнерусской литературы, как летопись («Повесть временных лет»).

Особенности басни как вида эпического произведения раскрываются при изучении произведений И. А. Крылова. Для рассмотрения на уроке учителю предлагается на выбор несколько басен. При изучении творчества И. А. Крылова рекомендуется использовать словесное рисование, иллюстрирование, театрализацию, составление кадроплана.

Раздел «Рассказ как эпический жанр» представлен произведениями И. С. Тургенева, А. П. Чехова, А. И. Куприна, В. Г. Распутина.

Раздел «Стихотворение как лирический жанр» предшествует разделу «Повесть как эпический жанр». Такой порядок расположения материала не только обеспечивает учащимся смену художественных впечатлений, но и создает условия для прочтения крупных эпических произведений до начала их изучения. Жанровые особенности повести раскрываются при изучении произведений А. С. Пушкина, Н. В. Гоголя, Л. Н. Толстого, М. Горького, В. О. Богомолова.

Раздел «Из зарубежной литературы» представлен произведением Джека Лондона («На берегах Сакраменто»).

В курсе русской литературы VI класса предусмотрено также проведение уроков внеклассного чтения, основой для которых могут стать произведения из списка для дополнительного чтения.

Структура программы **VII** класса в значительной степени повторяет структуру курса VI класса: ее разделы соответствуют отдельным периодам русской литературы. Таким образом реализуется хронологический принцип расположения материала, способствующий формированию у семиклассников начальных представлений о закономерностях развития русской литературы, о ее связи с историческими событиями.

В курсе литературы VII класса повторяются, систематизируются, углубляются основные литературные понятия, на более высоком уровне рассматривается литературное произведение как художественное единство. Учащиеся обучаются элементам сравнительного анализа.

Содержание курса **VIII** класса строится по хронологическому принципу – от античной литературы до нашего времени. Учащиеся получают начальное представление об особенностях античной литературы, литературы эпохи Возрождения, русской классической литературы XIX века, литературы XX века.

В VIII классе на более высоком уровне рассматривается литературное произведение как художественная целостность, в процессе анализа которого выявляется значение композиции, сюжета, их элементов в раскрытии авторской концепции. Акцентируется внимание учащихся на многообразии приемов в создании характера литературного героя.

В теоретико-литературном плане внимание учащихся IX класса сосредоточивается на вопросах: автор – его герои – читательское восприятие. Продолжается начатая в предыдущем классе работа над литературным произведением как художественной целостностью.

Обучение в **IX** классе предполагает интенсивное литературное развитие учащихся, для чего требуется основательная начитанность и более глубокое овладение теорией литературы как инструментом анализа художественных текстов.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

(53 ч, из них 1 ч на написание сочинения)

Введение (1 ч)

Истоки славянской письменности. Становление литературы.

Основные этапы развития русской литературы (Древняя Русь, XVIII–XX вв.)

Начальное понятие о литературном процессе, преемственность идей, художественных образов, средств и типов художественной изобразительности (эпического, лирического, драматического) в литературном процессе.

ЛИТЕРАТУРА ДРЕВНЕЙ РУСИ (1 ч)

Богатство и своеобразие культуры Древней Руси. Место древнерусской литературы в мировом литературном процессе. Древнерусская литература как колыбель русской, украинской и белорусской национальных литератур.

Самобытный характер древнерусской литературы. Разнообразие жанров.

«Слово о полку Игореве». (3 ч)

Историческая основа памятника. Его сюжет и композиция. Лиризм и публицистичность. Патриотический пафос. Призыв к единению русских земель. Эпичность в изображении Русской земли и судеб людей: Игоря, Ярославны, Всеволода, Святослава и др. Голос автора, гражданина и патриота. Проблема авторства.

Белорусские мотивы в «Слове...». Связь поэмы с фольклором. «Слово о полку Игореве» как историко-культурный памятник славянских народов. Переводы памятника.

Теория литературы. Мастерство художественного перевода.

Литература и искусство. Опера А. П. Бородина «Князь Игорь».

Для дополнительного чтения

«Задонщина».

«Повесть временных лет» (фрагмент).

Епифаний Премудрый. «Житие Сергия Радонежского».

М.Г.Булахов. «Слово о полку Игореве» в литературе, искусстве, науке. Краткий энциклопедический словарь.

ЛИТЕРАТУРА XVII–XVIII вв.

РУССКИЙ КЛАССИЦИЗМ (4 ч)

Классицизм как художественная система. Расцвет классицизма в Европе.

Общая характеристика русского классицизма (просветительский и патриотический пафос, критическая направленность, связь с современностью).

Особенности русского классицизма в других видах искусства.

М.В.Ломоносов. «Ода на день восшествия на всероссийский престол ея Величества Государыни императрицы Елисаветы Петровны, 1747 год», «Разговор с Анакреонтом» (произведение по выбору).

Патриотический пафос **«Оды на день восшествия...»**. Воспевание страны, ее природы, истории. Программа развития науки и просвещения в России.

«Разговор с Анакреонтом». О смысле жизни и поэтическом творчестве. Гуманизм Ломоносова.

Г.Р.Державин. «Властителям и судиям», «Памятник», «Ласточка», «Снигирь» (произведение по выбору учителя).

«Властителям и судиям». Обличение неправедной власти. Гражданская смелость и стремление поэта к истине. Представление о просвещенном государственном деятеле.

«Памятник». Утверждение бессмертия поэтического творчества. Старославянизмы, элементы высокого стиля в стихотворении, их роль.

«Ласточка», «Снигирь». Выход за рамки традиций классицизма. Стремление передать личные чувства и авторские переживания в стихотворении. Живой и образный язык. Реальные адресаты произведений. Отражение в образе ласточки идеи о бессмертии человеческой души. Поэтическое осмысление жизни как смены времен года. Философские раздумья о равенстве людей перед смертью. Образ А. В. Суворова как выдающегося полководца и человека. Художественные средства его воплощения в произведении.

Теория литературы. Особенность русского классицизма.

Литература и искусство. Сюжетные полотна А. П. Лосенко, портретная живопись Д. Г. Левицкого, Ф. С. Рокотова; архитектурные ансамбли В. И. Баженова (Смольный институт в Петербурге, дом Пашкова в Москве), М. Ф. Казакова (Русский музей в Петербурге, Петербургский и Московский университеты), К. И. Росси (здания Генерального штаба, Сената в Петербурге), А. Н. Воронихина (Казанский собор в Петербурге), А. Д. Захарова (Адмиралтейство), Б. Ф. Растрелли (Екатерининский дворец в Царском Селе).

Для дополнительного чтения

М. В. Ломоносов. «Ода на взятие Хотина».

Г. Р. Державин. «На смерть князя Мещерского».

Д. И. Фонвизин. «Недоросль». (3 ч)

Д. И. Фонвизин – драматург, блестящий публицист, «сатиры смелый властелин» (А. С. Пушкин).

«Недоросль». Идея «просвещенного абсолютизма» в комедии.

Конфликт между миром невежества, корысти, деспотизма и защитниками просвещения и человеческого достоинства. Проблемы крепостничества, законности, государственного правления, воспитания, чести, долга. Гуманистический пафос комедии. Особенности построения пьесы и принципы создания характеров. Единство времени, места и действия в комедии.

Влияние Ж. Б. Мольера на русскую драматургию.

Теория литературы. Конфликт в комедии.

Для дополнительного чтения

Д. И. Фонвизин. «Бригадир», «Придворная грамматика».

Ж. Б. Мольер. «Мещанин во дворянстве»

ЛИТЕРАТУРА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

СЕНТИМЕНТАЛИЗМ (1 ч)

Изображение чувств в литературе сентиментализма. Н. М. Карамзин – первый русский писатель-сентименталист. «Бедная Лиза» – повесть о чувствах простой девушки как откровение времени.

РОМАНТИЗМ (1 ч)

XIX век – новый этап в развитии мировой литературы. Романтизм как одно из ведущих художественных направлений в литературе XIX века. Закономерности его возникновения и развития.

Общественно-исторические и эстетические истоки романтизма. Дж. Г. Байрон, В. Гюго, А. Дюма, В. Скотт, Э. Т. Гофман, Г. Гейне, А. Мицкевич – выдающиеся представители европейского романтизма.

Утверждение свободы личности, ее прав в произведениях романтизма. Герои – яркие, исключительные личности. Необычные обстоятельства, экзотические мотивы.

Обращенность к истории, народным традициям, обычаям, фольклору. Проблема народности в эстетике романтизма.

В. А. Жуковский, Е. А. Баратынский, К. Н. Батюшков, К. Ф. Рылеев, В. К. Кюхельбекер, А. А. Дельвиг как крупные представители русского романтизма. Романтизм в раннем творчестве А. С. Пушкина и М. Ю. Лермонтова.

Своеобразие русского романтизма, обусловленное особенностями исторического развития России и национальных культурных традиций.

В. А. Жуковский. «Вечер», «Море», «Сельское кладбище», «Светлана», «Людмила» (2 произведения по выбору учителя). (2 ч)

Слово о В. А. Жуковском, поэте и переводчике.

«Вечер», «Море». Тема Родины в элегиях. Гармония как недостижимый идеал. Авторское восприятие окружающего мира. Романтика таинственного и чудесного в поэзии В. А. Жуковского.

«Сельское кладбище». Отражение романтического взгляда на мир и человека: смысл названия, взаимосвязь природы с душевными переживаниями, раздумья на темы жизни и смерти, неумолимости судьбы. Образы лирического героя и поэта в произведении.

Баллада **«Светлана»**. Напряженность повествования, ожидание трагической развязки. Вера в торжество добра. Атмосфера народности в балладе.

«Людмила». Проблема романтической концепции народности и ее решение В. А. Жуковским. Исторические реалии, народные традиции, детали повседневного быта в сочетании с романтическими образами-символами. Образ главной героини.

Своеобразие поэзии Жуковского, его традиции в литературе следующих десятилетий. Место Жуковского в истории русской литературы.

Теория литературы. Представление о романтизме как о художественной системе. Особенности русского романтизма.

Литература и искусство. Живопись К. П. Брюллова («Последний день Помпеи»), О. А. Кипренского («Автопортрет», портрет А. С. Пушкина). Опера А. Н. Верстовского «Аскольдова могила».

Для дополнительного чтения

Дж. Г. Байрон. Лирика. «Паломничество Чайльд Гарольда».
В. Гюго. «Отверженные».
В. Скотт. «Айвенго».
В. А. Жуковский. «Цветок».
К. Ф. Рылеев. «Думы», «Я ль буду в роковое время…», «Войнаровский».
Е. А. Баратынский. «Муза», «К чему невольнику мечтания свободы».
А. Мицкевич. Стихотворения, баллады.
Ю. Н. Тынянов. «Кюхля».

ПЕРЕХОД К РЕАЛИЗМУ

Обзор с повторением и обобщением изученного (1 ч)

Социально-исторические и эстетические предпосылки возникновения реализма в русской и зарубежной литературах.

Отличие реализма от классицизма, сентиментализма и романтизма. Национальное своеобразие русского реализма.

Развитие профессиональной русской критики. В. Г. Белинский и его статьи о Пушкине, Лермонтове, Гоголе.

Теория литературы. Реализм как художественная система.

Литература и искусство. Живопись В. А. Тропинина (портрет А. С. Пушкина, «Портрет сына»), П. А. Федотова («Сватовство майора», «Утро чиновника», «Завтрак аристократа»).

А. С. Грибоедов. «Горе от ума». (5 ч)

Очерк жизни и творчества А. С. Грибоедова: «Ум и дела» его «бессмертны в памяти русской». Грибоедов и декабристы.

«Горе от ума». Просветительские идеи в комедии: темы ума, знания, протеста против насилия и произвола, утверждение независимости и свободы личности. Критика крепостничества и деспотизма. Трагедия Чацкого и его нравственная победа над фамусовским обществом. Фамусов, Скалозуб, Молчалин как символы крепостничества и бюрократической системы. Роль образа Софьи в пьесе. Обобщающий смысл комедии. Своеобразие композиции. Афористичность.

Черты классицизма и реализма в комедии. Сценическая история комедии «Горе от ума» в России и Беларуси.

Связь с белорусской литературой (В. И. Дунин-Марцинкевич).

И. А. Гончаров о комедии (статья «Мильон терзаний» в сокращении).

Теория литературы. Углубление понятия о конфликте в драматическом произведении.

Для дополнительного чтения

Ю. Н. Тынянов. «Смерть Вазир-Мухтара».

В. Г. Белинский. «Взгляд на русскую литературу 1847 г.» (статья первая).

ЛИТЕРАТУРА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

А. С. Пушкин. «Брожу ли я вдоль улиц шумных...», «Дар напрасный, дар случайный...», «Перед гробницею святой», «Вновь я посетил...», «Я памятник себе воздвиг нерукотворный...», «К Чаадаеву», «В Сибирь», «19 октября» (1825), «Мадонна», «Я вас любил...», «Я помню чудное мгновенье...», «На холмах Грузии», «Пророк», «Поэт», «Поэт и толпа» и др.; роман **«Евгений Онегин»**. (10 ч)

Жизненный и творческий путь поэта (с обобщением ранее изученного). Детство и отрочество. «Смуглый отрок» в садах лицея. Петербургский период. Личное и гражданское в лирике поэта, стремление к социальной справедливости. Юг в жизни ссыльного А. С. Пушкина. Расцвет романтизма в произведениях поэта.

Михайловское. Переход от романтизма к реализму. Трагедия «Борис Годунов»: проблема народа и власти, преступления и наказания.

Романтическое представление о любви, многогранность подлинного чувства. Светлая грусть, одухотворенность, благородство и высота чувств в пушкинской поэзии.

Возвращение из ссылки. Пушкин и декабристы.

Тема поэта и поэзии. Высокое предназначение поэта («Пророк», «Поэт», «Поэт и толпа», «Я памятник себе воздвиг...»). Художественное совершенство пушкинской поэзии.

Болдинская осень 1830 года – пора творческих открытий. Завершение романа в стихах «Евгений Онегин».

Философская лирика. Раздумья о смысле жизни («Брожу ли я вдоль улиц шумных…», «Вновь я посетил...», «Дар напрасный, дар случайный...»).

Дуэль и гибель Пушкина.

Роль Пушкина в развитии русской литературы.

Теория литературы. Углубление понятия о лирике. Единство формы и содержания в лирическом тексте.

«Евгений Онегин». Изображение «поры юности мятежной» в жизни дворянской молодежи 20-х годов XIX века. «Что романтизмом мы зовем»: романтическое мироощущение и романтизм как творческий метод. Реалистическое изображение

поместного дворянства, русской природы и деревни. Образ «трижды романтика» Владимира Ленского в реалистическом романе. Татьяны «милый идеал». Особенности личностного развития и жизненных исканий Евгения Онегина. Образ автора. Энциклопедизм романа. Нравственно-философская проблематика. Критики о романе.

В.Г.Белинский. «Сочинения Александра Пушкина». Статьи восьмая и девятая (фрагменты).

Теория литературы. Становление жанра реалистического романа. Роман в стихах. Композиция романа. Роль лирических отступлений. Строфика («онегинская строфа»). Диалог автора и читателя. Литературный тип.

Литература и искусство. Рисунки А. С. Пушкина. Иллюстрации Н. Рушевой. Опера П. И. Чайковского «Евгений Онегин» (фрагменты). Произведения Пушкина в музыке, живописи, кино.

Для дополнительного чтения

А.С.Пушкин. «Маленькие трагедии», «Пиковая дама».

М.Ю.Лермонтов. «Родина», «Когда волнуется желтеющая нива...», «Прощай, немытая Россия», «Дума», «Как часто, пестрою толпою окружен...», «Смерть поэта», «Поэт»; роман «Герой нашего времени». (10 ч)

Очерк жизни и творчества с обобщением изученного.

Лирика. Основные темы и мотивы: вольнолюбие, мятежность, чувства одиночества и тоски, гражданственность и социальная активность. Родина и современники в поэзии Лермонтова. М. Ю. Лермонтов – продолжатель пушкинских традиций в литературе.

Лермонтов в переводах на белорусский язык. Традиции Лермонтова в белорусской литературе.

«Герой нашего времени» – реалистический социально-психологический роман. Проблематика и система образов. «История души человеческой» в романе.

Главный герой – незаурядная личность с трагической судьбой. Проблема смысла жизни, социальной активности человека, его ответственности перед временем и перед собой.

Роль композиции в раскрытии характера Печорина и художественного замысла романа. Психологизм, особенности языка.

Статьи В. Г. Белинского: «Герой нашего времени», «Стихотворения М. Лермонтова» (в сокращении).

Теория литературы. Социально-психологический роман. Композиция как одно из средств выражения художественной идеи.

Литература и искусство. Рисунки М. Ю. Лермонтова.

Для дополнительного чтения

М.Ю.Лермонтов. «Княгиня Лиговская».

Н.В.Гоголь. «Мертвые души». (8 ч)

Очерк жизни и творчества с опорой на ранее изученное.

«Мертвые души». Своеобразие жанра, композиции. Смысл названия. Авторский голос в поэме. Галерея «мертвых душ», художественные приемы их изображения. Новый герой эпохи – Чичиков. Обобщающее значение образов помещиков и чиновников. Гоголевские типы.

Народ в поэме. «Повесть о капитане Копейкине», ее роль в композиции и идейном содержании произведения.

Раздумья Гоголя о судьбах Родины и народа. Единство сатирического и лирического начал в поэме. Своеобразие гоголевского комизма. Развитие реалистических тенденций в творчестве Н. В. Гоголя.

«Гоголевское направление» в русской литературе и его идейно-художественная сущность.

Теория литературы. Углубление понятия о поэме. Сатира и юмор как средства художественной типизации и стиля писателя.

Литература и искусство. Иллюстрации к поэме (А. А. Агин, П. М. Боклевский, Е. Е. Бернардский).

Для дополнительного чтения

Н.В.Гоголь. «Петербургские повести», «Шинель».

В.В.Вересаев. «Гоголь в жизни».

А.И.Герцен. «Сорока-воровка».

О. де Бальзак. «Гобсек», «Евгения Гранде».

Стендаль. «Ванина Ванини».

Повторение (2 ч)

Систематизация знаний по теории и истории литературы. Основные этапы развития литературного процесса от древнерусской литературы до современности. Художественные методы (классицизм, сентиментализм, романтизм, реализм). Конкретно-историческое и общечеловеческое в литературном произведении. Национальное своеобразие русской литературы. Взаимосвязь русской и белорусской литератур.

Для заучивания наизусть

А.С.Грибоедов. Монолог Фамусова или Чацкого.

А.С.Пушкин. 2 стихотворения по выбору учащихся и учителя; «Евгений Онегин» (2 отрывка не более 5 строф каждый).

М.Ю.Лермонтов. 2 стихотворения по выбору учащихся и учителя.

Н.В.Гоголь. «Мертвые души»: «Какое страшное, и манящее, и несущее, и чудесное слово: дорога…» – глава XI; «Русь! Русь! Вижу тебя из моего чудного прекрасного далека...» – глава XI; «И до какой ничтожности, мелочности, гадости мог снизойти человек...» – глава VI (1–2 отрывка по выбору учащихся и учителя).

Основные виды устных и письменных работ по литературе в IX классе

Устный и письменный пересказ художественных произведений или отрывков из них (подробный, краткий, выборочный, художественный, творческий) с элементами анализа.

Устное и письменное сочинение-рассуждение по изученному произведению: формулировка вопроса к изучаемому произведению, развернутый ответ на вопрос, проблемная характеристика (индивидуальная, сравнительная, групповая) героев произведения.

Устный или письменный отзыв о самостоятельно прочитанном произведении, просмотренном кинофильме, телепередаче, спектакле, прослушанной звукозаписи (с мотивировкой своего отношения), об актерском и авторском чтении.

Устное или письменное сочинение в жанре рассказа, дневниковых записей, письма, инсценировки (о посещении выставки, музея, об архитектурных памятниках города и т. д.).

Очерк, публицистическая, литературно-критическая статья.

Доклад и реферат на литературную тему (по одному или нескольким источникам).

Составление сложного плана прочитанного произведения и собственного высказывания.

Рецензия на самостоятельно прочитанную книгу, просмотренные кинофильм, телепередачу, спектакль, произведение живописи, музыки.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся IX класса

Учащиеся должны знать:

особенности литературных направлений (классицизм, сентиментализм, романтизм, реализм);

жанрово-родовые особенности произведений классицизма, романтизма, реализма;

изученные произведения русской и мировой литератур, их проблематику, основных героев, идейно-художественные особенности, их место и роль в литературном процессе своего времени и значение для современности;

сведения по теории литературы: классицизм, русский классицизм, сентиментализм, романтизм, русский романтизм, особенности реализма как художественного направления; реалистический роман, роман в стихах, социально-психологический роман; поэма (углубленное понятие); конфликт в драматическом произведении; композиция как одно из средств выражения художественной идеи; литературный тип, юмор, сатира, единство формы и содержания в лирическом тексте; диалог автора и читателя; строфика («онегинская строфа»); изобразительно-выразительные средства языка.

Учащиеся должны уметь:

разбираться в литературном процессе, его периодах;

определять художественный метод (классицизм, сентиментализм, романтизм, реализм, модернизм);

определять род и жанр произведения, понимать их специфику;

анализировать художественное произведение, владея основными теоретико-литературными понятиями;

определять идейную направленность художественного произведения, его актуальность, позицию автора, национальный фактор и традиции;

аргументированно выражать свое отношение к прочитанному произведению;

сопоставлять произведения русской и родной литератур, выявляя их типологическую общность и национальное своеобразие;

соотносить художественное произведение с музыкой, живописью, кино, театральными постановками;

выразительно читать изученные литературные произведения (или их фрагменты), соблюдая нормы литературного произношения;

писать отзывы о прочитанных произведениях и сочинения различных жанров на литературные темы;

составлять планы, тезисы, конспекты статей учебника, устных выступлений и письменных работ на литературные темы;

пользоваться критической литературой, периодикой, ресурсами Интернета при подготовке к заданиям по русской литературе.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Учебная программа по учебному предмету
«Иностранный язык
(английский, немецкий, французский, испанский,китайский)»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Иностранный язык» выполняет важную роль в формировании поликультурной личности, способной использовать изучаемый язык в разнообразных ситуациях межкультурной коммуникации. Его содержание способствует повышению уровня гуманитарного образования учащихся посредством приобщения к духовному богатству других народов, формированию готовности к взаимопониманию, воспитанию в духе толерантности, развитию способности передавать в процессе иноязычного общения собственные мысли и чувства.

Изучение иностранного языка как средства общения в контексте диалога национальных культур в сочетании с овладением навыками и умениями самообразовательной и познавательной деятельности на нем обуславливает высокую академическую, общеинтеллектуальную, культурологическую и практическую значимость предмета.

Цели и содержание обучения иностранным языкам ориентированы на соизучение языков и культур. Иностранный язык выступает как средство формирования и воспитания морально ответственной личности, как средство общения, познания, осмысления и интерпретации фактов иной культуры, осознания своей собственной культуры и ознакомления с ней представителей других языковых сообществ.

Цели обучения иностранному языку

Стратегический целевой ориентир обучения иностранным языкам – формирование поликультурной личности учащихся путем использования потенциала учебного предмета для социализации подрастающего поколения, появления у него гуманистических ценностных ориентаций, обогащения духовного мира в процессе овладения иноязычной коммуникативной компетенцией.

Образовательные цели – овладение основными видами речевой деятельности (восприятие и понимание иноязычной речи на слух, говорение, чтение, письмо и письменная речь) и формирование соответствующих языковых знаний, речевых навыков и умений; обогащение языкового, речевого и личностного опыта учащихся посредством расширения кругозора и на основе усвоения культуроведческих и лингвострановедческих реалий.

Реализация образовательных целей направлена на практическое овладение иностранным языком как средством общения в единстве его когнитивной, коммуникативной и экспрессивной функций; на формирование умений самостоятельной работы с иноязычным материалом.

Развивающие цели – когнитивное, коммуникативное и эмоциональное развитие учащихся посредством овладения способами формирования и формулирования мысли на иностранном языке, укрепления лингвистического компонента гуманитарного мышления,

обогащения эмоционально-чувственной сферы личности, формирования языковой способности в единстве речепорождения и речевосприятия.

Развивающие цели реализуются посредством развития и совершенствования речевых механизмов и способностей, обеспечивающих восприятие и передачу информации с помощью языковых средств изучаемого иностранного языка на основе приобретенных знаний, навыков и умений.

Воспитательные цели – социализация личности посредством обеспечения готовности к межкультурной коммуникации, обогащения духовного мира учащихся, воспитания у них культуры мышления и речевого поведения; формирование гуманистических ценностных ориентаций.

Реализация воспитательных целей способствует эффективной адаптации личности к иной социальной среде, обеспечивая самоконтроль и адекватную самооценку.

Цели обучения иностранным языкам достигаются в процессе формирования у учащихся иноязычной коммуникативной компетенции в единстве ее составляющих (речевой, языковой, социокультурной, компенсаторной, учебно-познавательной).

Коммуникативная компетенция – владение совокупностью речевых, языковых, социокультурных норм изучаемого языка, а также компенсаторными и учебно-познавательными умениями, позволяющими выпускнику учреждения общего среднего образования осуществлять межкультурную коммуникацию и решать стоящие перед ним коммуникативные, образовательные, познавательные и иные задачи.

Речевая компетенция – совокупность навыков и умений речевой деятельности (говорение, восприятие речи на слух, чтение и письменная речь), знание норм речевого поведения; приобретение на этой основе опыта их использования для построения логичного и связного по форме и содержанию собственного высказывания, а также для понимания и интерпретации высказываний других людей.

Языковая компетенция – совокупность знаний о правилах функционирования языковых (фонетических, орфографических, лексических и грамматических) средств в речи и навыков их использования в коммуникативных целях.

Социокультурная компетенция – совокупность знаний о национально-культурной специфике стран изучаемого языка, умений строить свое речевое и неречевое поведение в соответствии с этой спецификой, умений представлять на этой основе свою страну и ее культуру в условиях иноязычного межкультурного общения.

Компенсаторная компетенция – совокупность умений использовать дополнительные вербальные средства и невербальные способы решения коммуникативных задач в условиях дефицита имеющихся языковых средств.

Учебно-познавательная компетенция – совокупность общих и специальных учебных умений, необходимых для осуществления самостоятельной деятельности по овладению иностранным языком, опыт их использования.

Достижению целей обучения должны способствовать все формы образовательного процесса.

Общие требования к содержанию обучения

Содержание языкового образования представляет собой единство предметного и эмоционально-ценностного компонентов. Овладение предметным и эмоционально-ценностным компонентами содержания образования в их единстве предполагает приобретение опыта, необходимого в межкультурной коммуникации.

Эмоционально-ценностный компонент содержания языкового образования включает совокупность отношений личности к мировому языковому и культурному наследию, а также к процессу овладения им в целях личностного роста. Данный компонент обеспечивает приобретение опыта иноязычного общения путем рефлексии, самопознания, самоопределения. Процесс овладения иностранным языком приобретает для учащегося личностный смысл.

Предметное содержание языкового образования включает:

сферы общения и предметно-тематическое содержание речи;

виды речевой деятельности и языковой материал;

социокультурные знания: культуроведческие, страноведческие и лингвострановедческие;

компенсаторные и учебно-познавательные умения и навыки самостоятельной работы с иноязычным материалом;

овладение иностранным языком как средством общения, образования и самообразования.

Предметный компонент содержания обеспечивает владение иностранным языком как средством межкультурного общения.

Содержание языкового образования в единстве его лингвистического и экстралингвистического компонентов формируется с учетом психологических и психолингвистических особенностей процесса овладения иностранным языком.

Отбор содержания учебного материала, подлежащего усвоению. осуществляется на основе следующих методологических ориентиров:

направленность педагогического процесса на подготовку к межкультурному общению;

всесторонний учет взаимосвязей: язык–мышление–культура;

предъявление ценностей познаваемой культуры в диалоге с родной;

интеграция языкового, социокультурного, аксиологического компонентов содержания обучения;

аутентичность и ценностная значимость иноязычных материалов;

соответствие учебного материала современным разговорным нормам изучаемого языка.

Структурирование учебного материала осуществляется на основе следующих требований:

непрерывное концентрическое предъявление и накопление знаний;

поэтапное формирование навыков и умений;

преемственность этапов процесса овладения иностранным языком;

постоянная опора на языковой, речевой и личностный субъектный опыт учащихся;

сопряженность в овладении речью и системой языка;

учет возможностей для формирования умений самостоятельной работы с иноязычными информационными источниками в самообразовательных целях.

Реализация содержания языкового образования предполагает последовательный учет основных положений коммуникативно-ориентированного обучения:

моделирование ситуаций общения, стимулирующих учащихся к решению коммуникативных задач в процессе изучения иностранного языка;

ситуативно обусловленное овладение лексикой и грамматикой изучаемого языка;

использование коммуникативно-ориентированных заданий на основе имитационного, игрового и свободного общения;

активное вовлечение учащихся в процесс общения в качестве речевых партнеров;

осуществление образовательного процесса в условиях, приближенных к реальному общению;

создание мотивационной готовности и потребности учащихся в восприятии и усвоении учебного материала в условиях, приближенных к реальному общению.

Сферы общения и предметно-тематическое содержание речи

Социально-бытовая сфера. Межличностные отношения. Здоровый образ жизни. Мир моды.

Учебно-трудовая сфера. Учеба.

Социально-культурная сфера. Культурный досуг. Современные средства коммуникации.

Социально-познавательная сфера. Погода и климат.

Речевые умения

Восприятие и понимание речи на слух – умения понимать иноязычную речь в процессе непосредственного общения с собеседником, умения понимать разножанровые аудио- и видеотексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание.

Говорение – умение осуществлять диалогическое, монологическое и полилогическое общение в соответствии с целями, задачами и условиями коммуникации, с соблюдением норм речевого и неречевого этикета.

Чтение – умения читать и понимать разножанровые тексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание в зависимости от вида чтения и дальнейшего использования информации.

Письменная речь – умение продуцировать различные виды письменных текстов в соответствии с нормами, принятыми в странах изучаемого языка, с учетом коммуникативных задач и адресата.

Языковые знания и навыки

Знания о системе изучаемого языка, правилах функционирования языковых средств (фонетических, лексических, грамматических) в речи и навыки их использования в коммуникативных целях.

Социокультурные знания и умения

Знание социокультурного контекста своей страны и стран изучаемого языка, умения строить свое речевое и неречевое поведение в соответствии с его спецификой, представлять свою страну и ее культуру в условиях иноязычного межкультурного общения.

Компенсаторные умения

Умения использовать различные вербальные и невербальные средства для компенсации пробелов в коммуникации в условиях дефицита языковых средств, недостатка речевого и социального опыта.

Учебно-познавательные умения

Общие и специальные учебные умения, необходимые для осуществления самостоятельной познавательной деятельности по овладению иноязычным общением и культурой стран изучаемого языка.

* * *

Содержание обучения представлено в учебной программе через предметно-тематическое содержание общения, требования к практическому владению видами речевой деятельности, языковой материал (фонетика, лексика, грамматика) для каждого класса.

В предметно-тематическом содержании обозначены основные коммуникативные задачи. Курсивом отмечены коммуникативные задачи для гимназий и лицеев.

Требования к практическому владению видами речевой деятельности – длительность звучания текста, количество реплик на каждого собеседника в диалогической речи, объем высказывания в монологической речи, объем текста для чтения, объем текста для письменной речи – задают основные параметры для всех видов речевой деятельности. Начиная с V класса данные параметры, а также продуктивный и рецептивный лексический минимум обозначаются следующим образом: первая цифра – требования для

учреждений общего среднего образования (кроме гимназий, лицеев), вторая – для гимназий, лицеев. Например: длительность звучания текста 1–1,5 минуты; продуктивный минимум: 210–250 лексических единиц; рецептивный минимум: 120–180 лексических единиц; общий объем продуктивной лексики: 610–650 лексических единиц; общий объем рецептивной лексики: 240–300 лексических единиц.

Грамматический материал, подлежащий изучению, одинаков для всех видов учреждений общего среднего образования. Требования к владению грамматическим материалом отличаются объемом его продуктивного усвоения. Грамматические явления для рецептивного усвоения, отмеченные звездочкой(*), в гимназиях и лицеях должны быть освоены на продуктивном уровне.

Факультативные занятия в учреждениях общего среднего образования рекомендуется проводить в соответствии с учебными программами, утвержденными в установленном порядке.

IX класс
105 (175) часов

ПРЕДМЕТНО-ТЕМАТИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ОБЩЕНИЯ

Сфера общения	**Предметно-тематическое содержание**	**Коммуникативные задачи**
		К концу года учащийся должен уметь:
Социально-бытовая	Межличностные отношения	Рассказать и расспросить о межличностных отношениях (любовь, уважение, дружба, ответственность, забота) Рассказать о своих отношениях с родственниками, друзьями *Обсудить проблему отношений между поколениями* *Посоветовать, как решить возникшую проблему*
	Здоровый образ жизни	Обсудить хорошие и вредные привычки Рассказать о принципах здорового питания и выразить свое отношение к ним Дать рекомендации по ведению здорового образа жизни *Рассказать о недомоганиях и запросить совет* *Убедить собеседника в необходимости здорового образа жизни*
	Мир моды	Рассказать и расспросить о предпочтениях в одежде Выразить свое отношение к молодежной моде *Обсудить современные тенденции в моде*
Учебно-трудовая	Учеба	Рассказать и расспросить о проблемах, связанных с учебой Дать советы/рекомендации для повышения эффективности учебы Обсудить планы на будущее *Проанализировать свой стиль учебной деятельности*
Социально-культурная	Современные средства коммуникации	Рассказать о наиболее значимых научных изобретениях в сфере коммуникаций (компьютер, мобильный телефон) Обсудить роль компьютера/Интернета в современной жизни Обсудить проблемы, связанные с распространением компьютерных телекоммуникаций *Доказать преимущества использования современных средств коммуникации*
	Культурный досуг	Рассказать и расспросить о предпочтениях в сфере досуга Рассказать и расспросить о посещении музея/театра/кинотеатра *Аргументировать свое мнение по поводу предпочтений в сфере досуга*

Социально-познавательная	Погода и климат	Рассказать и расспросить о климатических особенностях Республики Беларусь и стран изучаемого языка Обсудить прогноз погоды Рассказать о стихийных бедствиях в различных регионах мира *Обсудить взаимосвязь погоды, климата, здоровья и деятельности человека*

ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОМУ ВЛАДЕНИЮ ВИДАМИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Восприятие и понимание речи на слух

Учащиеся *должны понимать* на слух иноязычные тексты диалогического и монологического характера, предъявляемые учителем и в звуко- или видеозаписи, в естественном темпе, с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание:

выделять основную информацию в текстах, содержащих 2–3 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью языковой или контекстуальной догадки;

относительно полно понимать тексты, содержащие 1–2 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью догадки.

Виды текстов: рассказ, интервью, объявление, телефонный разговор, фрагменты радиопрограммы, видеофильма, песня.

Длительность звучания текста – 2–2,5 минуты.

Говорение

Диалогическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

запрашивать и сообщать информацию, определяемую предметно-тематическим содержанием общения;

выражать свое мнение и узнавать отношение собеседника к полученной информации;

поддерживать или опровергать мнение собеседника, аргументируя свою точку зрения;

Виды диалога: диалог-расспрос, диалог-обмен мнениями, интервью, диалог-побуждение к действию, диалог-рассуждение.

Количество реплик на каждого собеседника – 6–7.

Монологическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

делать подготовленные и небольшие неподготовленные сообщения по теме/ проблеме / ситуации:

описывать и сравнивать предметы, факты и явления;

рассказывать об услышанном / прочитанном / увиденном;

сочетать описание и повествование с элементами рассуждения и выражением личной оценки.

Объем высказывания – не менее 10–14 фраз.

Виды монологического высказывания: описание, повествование, рассуждение, оценочное суждение.

Чтение

Учащиеся должны понимать тексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание в зависимости от вида чтения:

понимать основное содержание несложных аутентичных художественных и научно-популярных текстов (ознакомительное чтение);

полно и точно понимать содержание несложных аутентичных художественных и научно-популярных текстов (изучающее чтение);

находить необходимую / интересующую учащегося информацию в текстах публицистического и прагматического характера (просмотровое / поисковое чтение);

оценивать важность и новизну извлеченной информации и выражать свое отношение к ней.

Тексты, предназначенные для понимания основного содержания (ознакомительное чтение), могут включать до 3–4 % незнакомых слов, о значении которых можно догадаться. Объем текста – примерно 2600–3500 печатных знаков с пробелами.

Тексты для изучающего чтения могут включать 2–3 % незнакомых слов, раскрытие значения которых возможно при использовании двуязычного словаря. Объем текста – примерно 2100–3000 печатных знаков с пробелами.

Виды текстов: статья в молодежном журнале, научно-популярная статья, буклет музея, письмо, e-mail, афиша.

Письменная речь

Учащиеся *должны уметь* продуцировать несложные виды письменных текстов в соответствии с нормами, принятыми в стране изучаемого языка:

писать поздравления, приглашения, личные письма;

писать краткую автобиографию;

кратко излагать содержание прослушанного/прочитанного текста;

писать мини-сочинение по предложенной теме.

Объем текста – не менее 90–130 слов.

ЯЗЫКОВОЙ МАТЕРИАЛ

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Ударение в производных словах. Использование интонации для выражения чувств и эмоций.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 200–280 лексических единиц.

Общий объем продуктивной лексики: 1510–1740 лексических единиц.

Общий объем рецептивной лексики: 910–1360 лексических единиц.

Словообразование: суффиксы имен существительных -ty, -ist, -ship; приставки un-, in-.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Артикль: артикль с именами собственными (названия театров, музеев, кинотеатров); артикль с названиями средств коммуникации (телевидение, телефон, компьютер); артикль с абстрактными существительными (love, care, friendship, responsibility).

*Имя прилагательно*е: прилагательные и наречия, представляющие трудности для различения (hard – hardly, good – well, late – lately, bad – badly).

Местоимение: абсолютные притяжательные местоимения (mine), неопределенные местоимения other, another.

Глагол: способы выражения действий в будущем (Present Simple, Present Continuous, Future Simple).

Наречие: сравнительная и превосходная степени сравнения наречий.
Предлог: предлоги с существительными.

Синтаксис
Сравнительные предложения the more…the better.
Сложноподчиненное предложение с различными придаточными предложениями.

Грамматический материал для рецептивного усвоения.
Приставки: dis-, mis-, over-.
**Местоимение:* относительные местоимения (what, where, why, when).
Инфинитив: виды инфинитива (Indefinite, Continuous, Perfect, Perfect Continuous).
Модальные глаголы: can't, could, may, might, must с различными видами инфинитива для выражения предположения о возможности / невозможности выполнения действий.
Союз: for, since.
*Косвенная речь.

НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

Фонетика
Ритм в предложении (ударные и безударные слова в сложных предложениях).
Интонация предложений с однородными членами. Интонация предложений с инфинитивом с частицей zu.

Лексика
Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.
Рецептивный минимум: 200–280 лексических единиц.
Общий объем продуктивной лексики: 1510–1740 лексических единиц.
Общий объем рецептивной лексики: 910–1360 лексических единиц.
Словообразование: суффиксы имен прилагательных -sam, -los.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология
Имя существительное: род имен существительных (систематизация). Множественное число имен существительных (систематизация).
Особый вид склонения имен существительных. Склонение имен существительных (систематизация).
Артикль: определенный артикль, если после имени существительного следует существительное в родительном падеже или существительное с предлогом.
Определенный, неопределенный артикли, отсутствие артикля (систематизация).
Имя прилагательное: склонение имен прилагательных, перед которыми отсутствует сопровождающее слово.
Глагол: временные формы глагола в действительном залоге (систематизация).
Временные формы страдательного залога (*Präsens Passiv, Präteritum Passiv*).
Инфинитив: инфинитив без частицы *zu* после модальных глаголов; глаголов восприятия *sehen*, *hüren*; глаголов, обозначающих движение (в функции обстоятельства); глагола *bleiben*.
Инфинитив с частицей *zu* после группы глаголов: *anfangen*, *beginnen*, *beschließen*, *bitten*, *einladen*, *erlauben*, *erinnern*, *gelingen*, *empfehlen*, *raten*, *hoffen*, *planen*, *vergessen*, *versprechen*, *versuchen*, *verbieten*; после оборота *es gibt*; после причастий и прилагательных: *es ist gesund / schlecht / höflich / interessant / leicht / schwer/(un) möglich /*

erlaubt / verboten; абстрактных имен существительных: *haben + Absicht / Angst / Grund / Lust / Möglichkeit / Problem / Schwierigkeit / Zeit*; после *machen + Freude, Spaß*.

Предлог: предлоги, требующие дательного падежа (систематизация).

Синтаксис

Сложноподчиненные предложения: придаточные предложения цели с союзом damit.

Грамматический материал для рецептивного усвоения

Морфология

Имя прилагательное: склонение имен прилагательных после неопределенных местоимений *viele, einige*, а также количественных числительных в именительном и винительном падежах.

Глагол: конструкция haben / sein + zu + Infinitiv. Инфинитивные обороты statt / ohne...zu + Infinitiv.

Модальный глагол: в *Präsens* и *Präteritum Aktiv* для выражения: *können* – разрешения, желания; *dürfen* – права, полномочия; *müssen* – поручения, задания, долга, обязанности; *sollen* – приказания третьему лицу (совета, рекомендации в форме *sollte*).

Предлог: предлоги *wegen, trotz*, требующие родительного падежа.

Предлог *von* для указания на носителя действия в пассивных предложениях.

Синтаксис

Предложения с союзом *sowohl...als auch*.

ФРАНЦУЗСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Интонация основных типов простого, сложносочиненного и сложноподчиненного предложений.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 200–280 лексических единиц.

Общий объем продуктивной лексики: 1510–1740 лексических единиц.

Общий объем рецептивной лексики: 910–1360 лексических единиц.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Имя существительное: Женский род существительных, обозначающих профессию.

Артикль: Употребление артиклей с абстрактными существительными (явления природы). Употребление артиклей с географическими названиями.

Глагол: условное наклонение *le conditionnel présent*; согласование времен (план настоящего).

Наречие: особые формы образования степеней сравнения наречий.

Местоимение: относительные местоимения *qui*, *que*, *où* (повторение), относительное местоимение *dont*. Систематизация личных местоимений.

Синтаксис

Систематизация основных типов простого, сложносочиненного и сложноподчиненного предложений. Употребление времен в условном придаточном предложении после союза *si*: *le présent de l'indicatif*, *le conditionnel présent*.

Грамматический материал для рецептивного усвоения

Предпрошедшее время *le plus-que-parfait*. Неличная форма глагола: *le participe passé* (в роли прилагательного). Косвенный вопрос, косвенная речь.

*Сослагательное наклонение *le subjonctif présent*.

*Условное наклонение *le conditionnel passé*.

ИСПАНСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Совершенствование слухо-произносительных навыков учащихся на основе изучаемого лексико-грамматического материала.

Лексика

Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 200–280 лексических единиц.

Общий объем продуктивной лексики: 1510–1740 лексических единиц.

Общий объем рецептивной лексики: 910–1360 лексических единиц.

Словообразование: суффиксы существительных -icia, -icio; имен прилагательных -al, суффикс наречий -mente.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Глагол: формы, значение и употребление глаголов в *Pretérito Imperfecto de Subjuntivo*.

Причастие: систематизация употребления форм *Participio Pasado* в функции определения; конструкция *estar* + *Participio Pasado*.

Наречие: наречия образа действия.

Синтаксис

Согласование времен при переводе прямой речи в косвенную.

Сложноподчиненные предложения с условными придаточными предложения II типа.

Грамматический материал для рецептивного усвоения.

Морфология

Глагол: формы и значение глаголов в *Pretérito Perfecto de Subjuntivo*.

Potencial Simple в модальном значении.

КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК

ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОМУ ВЛАДЕНИЮ ВИДАМИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Восприятие и понимание речи на слух

Учащиеся должны понимать на слух иноязычные тексты диалогического и монологического характера, предъявляемые учителем и в звуко- и видеозаписи, в естественном темпе, с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание: выделять основную информацию в текстах, содержащих 2–3 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью языковой или контекстуальной догадки;

относительно полно понимать тексты, содержащие 1–2 % незнакомых слов, значение которых можно понять с помощью догадки.

Виды текстов: рассказ, интервью, объявление, телефонный разговор, фрагмент радиопрограммы, видеофильма, песня.

Длительность звучания текста – 2–2,5 минуты.

Говорение

Диалогическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

запрашивать и сообщать информацию, определяемую предметно-тематическим содержанием общения; выражать свое мнение и узнавать отношение собеседника к полученной информации;

поддерживать или опровергать мнение собеседника, аргументируя свою точку зрения.

Виды диалога: диалог-расспрос, диалог-обмен мнениями, интервью, диалог-побуждение к действию. Количество реплик на каждого собеседника – 6–7.

Монологическая речь

Учащиеся *должны уметь*:

делать подготовленные и небольшие неподготовленные сообщения по теме/проблеме/ситуации;

описывать и сравнивать предметы, факты и явления; рассказывать об услышанном/прочитанном/увиденном; сочетать описание и повествование с элементами рассуждения и выражением личной оценки.

Объем высказывания – 10–14 фраз.

Виды монологического высказывания: описание, повествование, рассуждение, оценочное суждение.

Чтение

Учащиеся *должны понимать* тексты, написанные с помощью иероглифов, с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание в зависимости от вида чтения:

понимать основное содержание адаптированных художественных и научно-популярных текстов (ознакомительное чтение);

полно и точно понимать содержание адаптированных художественных и научно-популярных текстов (изучающее чтение);

находить необходимую/интересующую информацию в текстах публицистического и прагматического характера (просмотровое/поисковое чтение);

оценивать важность и новизну извлеченной информации и выражать свое отношение к ней.

Тексты, предназначенные для понимания основного содержания (ознакомительное чтение), могут включать до 3–4 % незнакомых слов, о значении которых можно догадаться. Объем текста – 0,5–0,75 страницы.

Тексты для изучающего чтения могут включать 2–3 % незнакомых слов, раскрытие значения которых возможно при использовании двуязычного словаря. Объем текста – 0,5 страницы.

Виды текстов: статья в молодежном журнале, научно-популярная статья, буклет музея, письмо.

Учащиеся должны уметь читать иероглифы (250–1000 единиц).

Письменная речь

Учащиеся *должны уметь* продуцировать несложные виды письменных текстов, написанных с помощью иероглифов, в соответствии с нормами, принятыми в стране изучаемого языка:

писать поздравления, приглашения, личные письма, краткую автобиографию;

кратко излагать содержание прослушанного/прочитанного текста;
писать мини-сочинение по предложенной теме.
Объем текста – 90–130 слов (до 0,5 страницы).
Учащиеся *должны уметь* писать иероглифы (200–750 единиц).

ЯЗЫКОВОЙ МАТЕРИАЛ

Фонетика
Интонация бессоюзных предложений.

Лексика
Продуктивный минимум: 230–280 лексических единиц.
Рецептивный минимум: 200–280 лексических единиц.
Общий объем продуктивной лексики: 1510–1740 лексических единиц.
Общий объем рецептивной лексики: 910–1360 лексических единиц.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология
Имя числительное: Числительные от 10 000
Редупликация существительных, счетных слов, конструкций «числительное – счетное слово»
Глагол: Пассивный залог.
Наречие: 像, 不过, 差不多, 曾经、
Предлог: 根据、对于、关于.
Результативные дополнения 上, 开.
Результативные дополнения 出来, 起来, 下去.
Дополнение состояния (3).
Дополнение потенциальности.
Союзы: 并、、免得.

Синтаксис
Бессоюзные предложения
Сложные дополнения направления
Предложения с 把 (4)
Косвенная речь.
Конструкции, предлоги, союзы: (跟…有关系, …什么的, 是…的, …有米高, …, 包括…, 最好, ,…开始).

* * *

Грамматический материал для рецептивного усвоения.
Наречие: 将要、将来.
Союзы: 并、并且、而、而且、不仅.
Конструкции, предлоги, союзы: (既…又, 还没有…呢! 一会儿…一会儿…, 如果…那么…, 不是…就…,从…以来).

* * *

По окончании второй ступени обучения учащиеся **учреждений общего среднего образования** должны

знать:

артикуляционные нормы и основные интонационные модели изучаемого иностранного языка;

основные коммуникативно-значимые частотные и стилистически-нейтральные лексические единицы, нормы словоупотребления и типичные способы словообразования;

грамматические явления продуктивного и рецептивного минимумов и правила их образования и употребления;

основные сведения о национально-культурной специфике стран изучаемого языка; нормы речевого и неречевого поведения в условиях межкультурного общения;

основные способы поиска информации в справочных источниках, в том числе в сети Интернет;

основные вербальные и невербальные средства преодоления затруднений при общении (переспрос, уточнение; мимика, жесты).

уметь:

оформлять устные и письменные высказывания в соответствии с изученными фонетическими, лексическими и грамматическими нормами иностранного языка для решения коммуникативных задач в стандартных ситуациях общения;

понимать/извлекать информацию из частично адаптированных текстов с различной степенью точности, глубины и полноты при чтении и восприятии речи на слух;

представлять свою страну и ее культуру в типичных ситуациях иноязычной межкультурной коммуникации и осуществлять речевое взаимодействие с представителями стран изучаемого языка с учетом их национально-культурной специфики и норм речевого и неречевого поведения;

использовать основные вербальные и невербальные средства компенсации дефицита знаний для успешного решения коммуникативных задач;

осуществлять самостоятельную учебно-познавательную деятельность по поиску, сбору и обобщению информации в справочных, в том числе иноязычных источниках, в том числе в сети Интернет.

владеть:

фонетическими, лексическими и грамматическими нормами изучаемого иностранного языка достаточными для решения коммуникативных задач в стандартных ситуациях межкультурной коммуникации;

продуктивными видами иноязычной речевой деятельности (говорение, письменная речь) с высокой степенью репродуктивности, соблюдая социокультурные нормы речевого поведения;

рецептивными видами речевой деятельности (чтение, восприятие, понимание речи на слух) с различной степенью точности, полноты и глубины понимания содержания частично адаптированных текстов;

нормами речевого и неречевого этикета изучаемого иностранного языка, достаточными для осуществления межкультурного общения;

общеучебными и специальными умениями для осуществления самостоятельной учебно-познавательной деятельности по овладению иностранным языком.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Замежная мова (англійская, нямецкая, французская, іспанская, кітайская)»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання**

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Замежная мова» выконвае важную ролю ў фарміраванні полікультурнай асобы, здольнай выкарыстоўваць вывучаемую мову ў разнастайных сітуацыях міжкультурнай камунікацыі. Яго змест спрыяе павышэнню ўзроўню гуманітарнай адукацыі вучняў пры дапамозе далучэння да духоўнага багацця іншых народаў, фарміраванню гатоўнасці да ўзаемаразумення, выхаванню ў духу талерантнасці, развіццю здольнасці перадаваць падчас іншамоўных зносін уласныя думкі і пачуцці.

Вывучэнне замежнай мовы як сродка зносін у кантэксце дыялогу нацыянальных культур у спалучэнні з авалоданнем навыкамі і ўменнямі самаадукацыйнай і пазнавальнай дзейнасці на ёй абумоўлівае высокую акадэмічную, агульнаінтэлектуальную, культуралагічную і практычную значнасць прадмета.

Мэты і змест навучання замежным мовам арыентаваны на сумеснае вывучэнне моў і культур. Замежная мова выступае як сродак фарміравання і выхавання маральна адказнай асобы, як сродак зносін, пазнання, асэнсавання і інтэрпрэтацыі фактаў іншай культуры, усведамлення сваёй уласнай культуры і азнаямлення з ёй прадстаўнікоў іншамоўных згуртаванняў.

Мэты навучання замежнай мове

Стратэгічны мэтавы арыенцір навучання замежным мовам – фарміраванне полікультурнай асобы вучняў шляхам выкарыстання патэнцыялу вучэбнага прадмета для сацыялізацыі падрастаючага пакалення, з'яўлення ў яго гуманістычных каштоўнасных арыентацый, узбагачэння духоўнага свету падчас авалодання іншамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыяй.

Адукацыйныя мэты – авалоданне асноўнымі відамі маўленчай дзейнасці (успрыманне і разуменне іншамоўнага маўлення на слых, гаварэнне, чытанне, пісьмо і пісьмовае маўленне) і фарміраванне адпаведных моўных ведаў, маўленчых навыкаў і ўменняў; узбагачэнне моўнага, маўленчага і асобаснага вопыту вучняў пры дапамозе пашырэння кругагляду і на аснове засваення культуразнаўчых і лінгвакраіназнаўчых рэалій.

Рэалізацыя адукацыйных мэт накіравана на практычнае авалоданне замежнай мовай як сродкам зносін у адзінстве яе кагнітыўнай, камунікатыўнай і экспрэсіўнай функцый; на фарміраванне ўменняў самастойнай работы з іншамоўным матэрыялам.

Развіваючыя мэты – кагнітыўнае, камунікатыўнае і эмацыянальнае развіццё вучняў пры дапамозе авалодання спосабамі фарміравання і фармулявання думкі на замежнай мове, умацавання лінгвістычнага кампанента гуманітарнага мыслення, узбагачэння эмацыянальна-пачуццёвай сферы асобы, фарміравання моўнай здольнасці ў адзінстве параджэння і ўспрымання маўлення.

Развіваючыя мэты рэалізуюцца пры дапамозе развіцця і ўдасканалення маўленчых механізмаў і здольнасцей, што забяспечваюць успрыманне і перадачу інфармацыі з дапамогай моўных сродкаў вывучаемай замежнай мовы на аснове атрыманых ведаў, навыкаў і ўменняў.

Выхаваўчыя мэты – сацыялізацыя асобы пры дапамозе забеспячэння гатоўнасці да міжкультурнай камунікацыі, узбагачэння духоўнага свету вучняў, выхавання ў іх культуры мыслення і маўленчых паводзін; фарміраванне гуманістычных каштоўнасных арыентацый.

Рэалізацыя выхаваўчых мэт спрыяе эфектыўнай адаптацыі асобы да іншага сацыяльнага асяроддзя, забяспечваючы самакантроль і адэкватную самаацэнку.

Мэты навучання замежным мовам дасягаюцца падчас фарміравання ў вучняў іншамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі ў адзінстве яе складальнікаў (маўленчага, моўнага, сацыякультурнага, кампенсаторнага, вучэбна-пазнавальнага).

Камунікатыўная кампетэнцыя – валоданне сукупнасцю маўленчых, моўных, сацыякультурных норм вывучаемай мовы, а таксама кампенсаторнымі і вучэбна-пазнавальнымі ўменнямі, якія дазваляюць выпускніку ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляць міжкультурную камунікацыю і вырашаць камунікатыўныя, адукацыйныя, пазнавальныя і іншыя задачы.

Маўленчая кампетэнцыя – сукупнасць навыкаў і ўменняў маўленчай дзейнасці (гаварэнне, успрыманне і разуменне маўлення на слых, чытанне і пісьмо), веданне норм маўленчых паводзін; набыццё на гэтай аснове вопыту іх ужывання для пабудовы лагічнага і звязнага па форме і змесце ўласнага выказвання; а таксама для разумення і інтэрпрэтацыі выказвання іншых людзей.

Моўная кампетэнцыя – сукупнасць ведаў аб правілах функцыянавання моўных (фанетычных, арфаграфічных, лексічных і граматычных) сродкаў у маўленчай дзейнасці і навыкаў іх выкарыстання ў камунікатыўных мэтах.

Сацыякультурная кампетэнцыя – сукупнасць ведаў аб нацыянальна-культурнай спецыфіцы краін вывучаемай мовы, уменняў будаваць свае маўленчыя і немаўленчыя паводзіны ў адпаведнасці з гэтай спецыфікай, уменняў прадстаўляць на гэтай аснове сваю краіну і яе культуру ва ўмовах іншамоўных міжкультурных зносін.

Компенсаторная кампетэнцыя – сукупнасць уменняў выкарыстоўваць дадатковыя вербальныя сродкі і невербальныя спосабы рашэння камунікатыўных задач ва ўмовах дэфіцыту наяўных моўных сродкаў.

Вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя – сукупнасць агульных і спецыяльных вучэбных уменняў, неабходных для ажыццяўлення самастойнай дзейнасці па авалоданню замежнай мовай, вопыт іх выкарыстання.

Дасягненню мэт навучання павінны садзейнічаць усе формы адукацыйнага працэсу.

Агульныя патрабаванні да зместу навучання

Змест моўнай адукацыі ўяўляе сабой адзінства прадметнага і эмацыянальна-каштоўнаснага кампанентаў. Авалоданне прадметным і эмацыянальна-каштоўнасным кампанентамі зместу адукацыі прадугледжвае набыццё вопыту, неабходнага ў міжкультурнай камунікацыі.

Эмацыянальна-каштоўнасны кампанент зместу моўнай адукацыі ўключае сукупнасць адносін асобы да сусветнай моўнай і культурнай спадчыны, а таксама да працэсу авалодання ёй у мэтах асобаснага росту. Дадзены кампанент забяспечвае набыццё вопыту іншамоўных зносін шляхам рэфлексіі, самапазнання, самавызначэння. Працэс авалодання замежнай мовай набывае для вучня асобасны сэнс.

Прадметны змест моўнай адукацыі ўключае:

сферы зносін і прадметна-тэматычны змест маўлення;

віды маўленчай дзейнасці і моўны матэрыял;

сацыякультурныя веды: культуразнаўчыя, краіназнаўчыя і лінгвакраіназнаўчыя;

кампенсаторныя і вучэбна-пазнавальныя ўменні і навыкі самастойнай работы з іншамоўным матэрыялам;

авалоданне замежнай мовай як сродкам зносін, адукацыі і самаадукацыі.

Прадметны кампанент зместу забяспечвае валоданне замежнай мовай як сродкам міжкультурных зносін.

Змест моўнай адукацыі ў адзінстве яе лінгвістычнага і экстралінгвістычнага кампанентаў фарміруецца з улікам псіхалагічных і псіхалінгвістычных асаблівасцей працэсу авалодання замежнай мовай.

Адбор зместу вучэбнага матэрыялу, які падлягае засваенню, ажыццяўляецца на аснове наступных метадалагічных арыенціраў:

накіраванасць педагагічнага працэсу на падрыхтоўку да міжкультурных зносін;

усебаковы ўлік узаемасувязей: мова–мысленне–культура;

прад'яўленне каштоўнасцей пазнавальнай культуры ў дыялогу з роднай;

інтэграцыя моўнага, сацыякультурнага, аксіялагічнага кампанентаў зместу навучання;

аўтэнтычнасць і каштоўнасная значнасць іншамоўных матэрыялаў;

адпаведнасць вучэбнага матэрыялу сучасным гутарковым нормам вывучаемай мовы.

Структураванне вучэбнага матэрыялу ажыццяўляецца на аснове наступных патрабаванняў:

бесперапыннае канцэнтрычнае прад'яўленне і назапашванне ведаў;

паэтапнае фарміраванне навыкаў і ўменняў;

пераемнасць этапаў працэсу авалодання замежнай мовай;

пастаянная апора на моўны, маўленчы і асобасны суб'ектны вопыт вучняў;

спалучанасць у авалоданні маўленнем і сістэмай мовы;

улік магчымасцей для фарміравання ўменняў самастойнай работы з іншамоўнымі інфармацыйнымі крыніцамі ў самаадукацыйных мэтах.

Рэалізацыя зместу моўнай адукацыі прадугледжвае паслядоўны ўлік наступных асноўных палажэнняў камунікатыўна-арыентаванага навучання:

мадэліраванне сітуацый зносін, якія стымулююць вучняў да рашэння камунікатыўных задач падчас вывучэння замежнай мовы;

сітуатыўна абумоўленае авалоданне лексікай і граматыкай вывучаемай мовы;

выкарыстанне камунікатыўна-арыентаваных заданняў на аснове імітацыйных, гульнявых і свабодных зносін;

актыўнае ўцягванне вучняў у працэс зносін у якасці маўленчых партнёраў;

ажыццяўленне адукацыйнага працэсу ва ўмовах, набліжаных да рэальных зносін;

стварэнне матывацыйнай гатоўнасці і патрэбнасці вучняў ва ўспрыманні і засваенні вучэбнага матэрыялу ва ўмовах, набліжаных да рэальных зносін.

Сферы зносін і іх прадметна-тэматычны змест

Сацыяльна-бытавая сфера. Міжасобасныя адносіны. Здаровы лад жыцця. Свет моды.

Вучэбна-працоўная сфера. Вучоба.

Сацыяльна-культурная сфера. Вольны час. Сучасныя сродкі камунікацыі.

Сацыяльна-пазнавальная сфера. Надвор'е і клімат.

Маўленчыя ўменні

Успрыманне і разуменне маўлення на слых – уменні разумець іншамоўнае маўленне ў працэсе непасрэдных зносін з субяседнікам, уменні разумець разнажанравыя аўдыё- і відэатэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест.

Гаварэнне – уменне ажыццяўляць дыялагічныя, маналагічныя і полілагічныя зносіны ў адпаведнасці з мэтамі, задачамі і ўмовамі камунікацыі, з захаваннем норм маўленчага і немаўленчага этыкету.

Чытанне – уменні чытаць і разумець разнажанравыя тэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест у залежнасці ад віду чытання і далейшага выкарыстання інфармацыі.

Пісьмовае маўленне – уменне прадуцыраваць розныя віды пісьмовых тэкстаў у адпаведнасці з нормамі, прынятымі ў краінах вывучаемай мовы, з улікам камунікатыўных задач і адрасата.

Моўныя веды і навыкі

Веды аб сістэме вывучаемай мовы, правілах функцыянавання моўных сродкаў (фанетычных, лексічных, граматычных) у маўленні і навыкі іх выкарыстання ў камунікатыўных мэтах.

Сацыякультурныя веды і ўменні

Веды сацыякультурнага кантэксту сваёй краіны і краін вывучаемай мовы, уменне будаваць свае маўленчыя і немаўленчыя паводзіны ў адпаведнасці з іх спецыфікай, уменне прадстаўляць сваю краіну і яе культуру ва ўмовах іншамоўных міжкультурных зносін.

Кампенсаторныя ўменні

Уменні выкарыстоўваць розныя вербальныя і невербальныя сродкі для кампенсацыі прабелаў у камунікацыі ва ўмовах дэфіцыту моўных сродкаў, недахопу маўленчага і сацыяльнага вопыту.

Вучэбна-пазнавальныя ўменні

Агульныя і спецыяльныя вучэбныя ўменні, неабходныя для ажыццяўлення самастойнай пазнавальнай дзейнасці па авалоданню іншамоўным маўленнем і культурай краін вывучаемай мовы.

* * *

Змест навучання прадстаўлены ў вучэбнай праграме праз прадметна-тэматычны змест зносін, патрабаванні да практычнага валодання відамі маўленчай дзейнасці, моўны матэрыял (фанетыка, лексіка, граматыка) для кожнага класа.

У прадметна-тэматычным змесце абазначаны асноўныя камунікатыўныя задачы. Курсівам адзначаны камунікатыўныя задачы для гімназій і ліцэяў.

Патрабаванні да практычнага валодання відамі маўленчай дзейнасці – працягласць гучання тэксту, колькасць рэплік на кожнага субяседніка ў дыялагічным маўленні, аб'ём выказвання ў маналагічным маўленні, аб'ём тэксту для чытання, аб'ём тэксту для пісьмовага маўлення – задаюць асноўныя параметры для ўсіх відаў маўленчай дзейнасці. Пачынаючы з V класа, лічбавае абазначэнне дадзеных параметраў, а таксама прадуктыўны і рэцэптыўны лексічны мінімум неабходна разумець так: першая лічба абазначае патрабаванні для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі (акрамя гімназій, ліцэяў), другая – для гімназій, ліцэяў. Напрыклад, працягласць гучання тэксту – 1–1,5 мін; прадуктыўны мінімум: 210–250 лексічных адзінак; рэцэптыўны мінімум: 120–180 лексічных адзінак; агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 610–650 лексічных адзінак; агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі: 240–300 лексічных адзінак.

Граматычны матэрыял, які падлягае вывучэнню, аднолькавы для ўсіх відаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі. Патрабаванні да валодання граматычным матэрыялам адрозніваюцца аб'ёмам яго прадуктыўнага засваення. Граматычныя з'явы для рэцэптыўнага засваення, адзначаныя зорачкай(*), у гімназіях і ліцэях павінны быць засвоены на прадуктыўным узроўні.

Факультатыўныя заняткі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі рэкамендуецца праводзіць у адпаведнасці з вучэбнымі праграмамі, зацверджанымі ва ўстаноўленым парадку.

IX КЛАС
105 /175 гадзін

ПРАДМЕТНА-ТЭМАТЫЧНЫ ЗМЕСТ ЗНОСІН

Сфера зносін	Прадметна-тэматычны змест	Камунікатыўныя задачы У канцы года вучань павінен умець
Сацыяльна-бытавая	Міжасобасныя адносіны	Расказаць і распытаць аб міжасобасных адносінах (каханне, павага, сяброўства, адказнасць, клопат); расказаць аб сваіх адносінах са сваякамі, сябрамі; параіць, як вырашыць праблему; *абмеркаваць праблему адносін паміж пакаленнямі*
	Здаровы лад жыцця	Абмеркаваць карысныя і шкодныя звычкі; расказаць аб прынцыпах здаровага харчавання і выказаць свае адносіны да яго; даць рэкамендацыі па вядзенні здаровага ладу жыцця; *расказаць аб недамаганні і звярнуцца за парадай;* *пераканаць субяседніка ў неабходнасці здаровага ладу жыцця*
	Свет моды	Расказаць і распытаць аб перавагах у адзенні; выказаць свае адносіны да маладзёжнай моды; *абмеркаваць сучасныя тэндэнцыі ў модзе*
Вучэбна-працоўная	Вучоба	Расказаць і распытаць аб праблемах, звязаных з вучобай; даць парады/рэкамендацыі для павышэння эфектыўнасці вучобы; абмеркаваць планы на будучыню; *прааналізаваць свой стыль вучэбнай дзейнасці*
Сацыяльна-культурная	Сучасныя сродкі камунікацыі	Расказаць аб найбольш значных навуковых вынаходніцтвах у сферы камунікацый (камп'ютар, мабільны тэлефон); абмеркаваць ролю камп'ютара/інтэрнэта ў сучасным жыцці; абмеркаваць праблемы, абумоўленыя распаўсюджаннем камп'ютарных тэлекамунікацый; *даказаць перавагу выкарыстання сучасных сродкаў камунікацыі*
	Вольны час	Расказаць і распытаць аб перавагах у сферы вольнага часу; расказаць і распытаць аб наведванні музея/тэатра/кінатэатра; *аргументаваць сваё меркаванне наконт перавагі ў сферы вольнага часу*
Сацыяльна-пазнавальная	Надвор'е і клімат	Расказаць і распытаць аб кліматычных асаблівасцях Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы; абмеркаваць прагноз надвор'я; *расказаць аб стыхійных бедствах у розных рэгіёнах свету;* *абмеркаваць узаемасувязь надвор'я, клімату, здароўя і дзейнасці чалавека*

ПАТРАБАВАННІ ДА ПРАКТЫЧНАГА ВАЛОДАННЯ ВІДАМІ МАЎЛЕНЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Успрыманне і разуменне маўлення на слых

Вучні павінны разумець на слых іншамоўныя тэксты дыялагічнага і маналагічнага характару ў прад'яўленні настаўніка, у гука- або відэазапісе, у тэмпе, набліжаным да натуральнага, з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест:

вылучаць асноўную інфармацыю ў тэкстах, якія змяшчаюць 2–3 % незнаёмых слоў, значэнне якіх можна зразумець з дапамогай моўнай або кантэкстуальнай здагадкі;

адносна поўна разумець тэксты, якія змяшчаюць 1–2 % незнаёмых слоў, аб значэнні якіх можна здагадацца.

Віды тэкстаў: апавяданне, інтэрв'ю, аб'ява, размова па тэлефоне, фрагмент радыё праграмы, відэафільма, песня. Працягласць гучання тэксту – 2–2,5 мін.

Гаварэнне

Дыялагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

запытваць і паведамляць інфармацыю, вызначаную прадметна-тэматычным зместам зносін;

выказваць сваё меркаванне і даведвацца пра адносіны субяседніка да атрыманай інфармацыі;

падтрымліваць або абвяргаць меркаванне субяседніка і аргументаваць свой пункт гледжання.

Віды дыялогу: дыялог-распытванне, дыялог-абмен думкамі, інтэрв'ю, дыялог-пабуджэнне да дзеяння, дыялог-разважанне.

Колькасць рэплік на кожнага субяседніка – 6–7.

Маналагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

рабіць падрыхтаваныя і невялікія непадрыхтаваныя паведамленні па тэме / праблеме / сітуацыі;

апісваць і параўноўваць прадметы, факты і з'явы;

расказваць пра пачутае / прачытанае/убачанае;

спалучаць апісанне і апавяданне з элементамі разважання і выказваннем уласнай ацэнкі.

Віды маналагічнага выказвання: апісанне, расказ, разважанне, ацэначнае меркаванне.

Аб'ём выказвання – не менш за 10–14 фраз.

Чытанне

Вучні павінны разумець тэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест у залежнасці ад віду чытання:

разумець асноўны змест нескладаных аўтэнтычных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (азнаямленчае чытанне);

поўна і дакладна разумець змест нескладаных аўтэнтычных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (вывучальнае чытанне);

знаходзіць неабходную/цікавую інфармацыю ў тэкстах публіцыстычнага і прагматычнага характару (праглядальнае/пошукавае чытанне);

ацэньваць важнасць і навізну выбранай інфармацыі і выказваць свае адносіны да яе.

Тэксты, прызначаныя для разумення асноўнага зместу (азнаямленчае чытанне), могуць уключаць да 3–4 % незнаёмых слоў, пра значэнне якіх можна здагадацца. Аб'ём тэксту – прыкладна 2600–3500 друкаваных знакаў з прабеламі.

Тэксты для вывучальнага чытання могуць уключаць да 2–3 % незнаёмых слоў, раскрыццё значэння якіх магчыма пры выкарыстанні двухмоўнага слоўніка. Аб'ём тэксту – прыкладна 2100–3000 друкаваных знакаў з прабеламі.

Віды тэкстаў: артыкул у маладзёжным часопісе, навукова-папулярны артыкул, буклет музея, пісьмо, электроннае паведамленне, афіша.

Пісьмовае маўленне

Вучні павінны ўмець прадуцыраваць нескладаныя віды пісьмовых тэкстаў у адпаведнасці з нормамі краіны вывучаемай мовы:

пісаць віншаванні, запрашэнні, асабістыя пісьмы;

пісаць кароткую аўтабіяграфію;

коратка расказваць змест праслуханага/прачытанага тэксту;

пісаць міні-сачыненне па прапанаванай тэме.

Аб'ём тэксту – не менш за 90–130 слоў.

МОЎНЫ МАТЭРЫЯЛ

АНГЛІЙСКАЯ МОВА

Фанетыка

Націск у вытворных словах. Выкарыстанне інтанацыі для выказвання пачуццяў і эмоцый.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 200–280 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1510–1740 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі: 910–1360 лексічных адзінак. *Словаўтварэнне:* суфіксы назоўнікаў *-ty, -ist, -ship*; прыстаўкі *un-, in-*.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Артыкль: артыкль перад уласнымі імёнамі (назвы тэатраў, музеяў, кінатэатраў); артыкль перад назвамі сродкаў камунікацыі (тэлефон, камп'ютар); артыкль перад абстрактнымі на зоўнікамі *(love, care, friendship, responsibility).*

Прыметнік: прыметнікі і прыслоўі, якія цяжка распазнаць *(hard – hardly, good–well, late–lately, bad–badly).*

Займеннік: абсалютныя прыналежныя займеннікі *(mine)*; неазначальныя займеннікі *(other, another).*

Дзеяслоў: спосабы выражэння дзеянняў у будучым *(Present Simple, Present Continuous, Future Simple).*

Прыслоўе: вышэйшая і найвышэйшая ступені параўнання прыслоўяў.

Прыназоўнік: прыназоўнікі з назоўнікамі.

Сінтаксіс

Параўнальныя сказы *the more…the better.* Складаназалежныя сказы з рознымі даданымі.

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Словаўтварэнне: прыстаўкі *dis-, mis-, over-*.

*Адносныя займеннікі: *what, where, why, when*.

Мадальны дзеяслоў: can't, could, may, might, must з рознымі відамі інфінітыва для выражэння меркавання аб магчымасці/ немагчымасці выканання дзеянняў.

Інфінітыў: віды інфінітыва *(Indefinite, Continuous, Perfect, Perfect Continuous).*

Злучнік: for, since.

*Ускосная мова.

НЯМЕЦКАЯ МОВА

Фанетыка

Рытм у сказе (націскныя і ненаціскныя словы ў складаных сказах). Інтанацыя сказаў з аднароднымі членамі. Інтанацыя сказаў з інфінітывам з часціцай *zu.*

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 200–280 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1510–1740 лексічных адзінак. *Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі: 9*10–1360 лексічных адзінак. *Словаўтварэнне:* суфіксы прыметнікаў *-sam, -los.*

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Назоўнік: род назоўнікаў (сістэматызацыя). Множны лік назоўнікаў (сістэматызацыя). Асобы від скланення назоўнікаў Скланенне назоўнікаў (сістэматызацыя).

Артыкль: азначальны артыкль, калі пасля назоўнікаў стаіць назоўнік у родным склоне або назоўнік з прыназоўнікам. Азначальны, неазначальны артыклі, адсутнасць артыкля (сістэматызацыя).

Прыметнік: скланенне прыметнікаў, перад якімі адсутнічае суправаджальнае слова.

Дзеяслоў: часавыя формы дзеяслова ў незалежным стане (сістэматызацыя). Часавыя формы дзеяслова ў залежным стане *(Präsens Passiv* і *Präteritum Passiv).*

Інфінітыў: інфінітыў без часціцы *zu* пасля мадальных дзеясловаў; дзеясловаў успрымання *sehen, hören;* дзеясловаў, якія абазначаюць рух (у функцыі акалічнасці); дзеяслова *bleiben.* Інфінітыў з часціцай *zu* пасля групы дзеясловаў: *anfangen, beginnen, beschließen, bitten, einladen, erlauben, erinnern, gelingen, empfehlen, raten, hoffen, planen, vergessen, versprechen*, *versuchen, verbieten*; пасля звароту *es gibt*; пасля прыслоўяў і прыметнікаў: *es ist gesund / schlecht / höflich / interessant / leicht / schwer / (un)möglich / erlaubt / verboten;*

абстрактных назоўнікаў: *haben + Absicht / Angst / Grund / Lust / Möglichkeit / Problem / Schwierigkei / Zeit;* пасля *machen + Freude, Spaß.*

Прыназоўнік: прыназоўнікі, якія патрабуюць давальнага склону (сістэматызацыя).

Сінтаксіс

Складаназалежны сказ. Даданыя сказы мэты са злучнікам *damit.*

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Прыметнік: скланенне прыметнікаў пасля неазначальных займеннікаў *viele, einige,* а таксама колькасных лічэбнікаў у назоўным і вінавальным склонах.

Дзеяслоў: канструкцыя *haben/sein + zu + Infinitiv.* Інфінітыўныя звароты *statt/ohne…zu + Infinitiv.*

Мадальны дзеяслоў: у *Präsens* і *Präteritum Aktiv* для выражэння: *können* – дазволу, жадання; *dürfen* – права, паўнамоцтва; *müssen* – даручэння, задання, абавязку; *sollen* – загаду трэцяй асобе (парады, рэкамендацыі ў форме *sollte*).

Прыназоўнік: прыназоўнікі *wegen, trotz*, якія патрабуюць роднага склону.

Прыназоўнік *von* для ўказання на носьбіта дзеяння ў пасіўных сказах.

Сінтаксіс

Сказы са злучнікам *sowohl…als auch.*

ФРАНЦУЗСКАЯ МОВА

Фанетыка

Інтанацыя асноўных тыпаў простага, складаназлучанага і складаназалежнага сказаў.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 200–280 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1510–1740 лексічных адзінак. *Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі:* 910–1360 лексічных адзінак.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Назоўнік: назоўнікі жаночага роду, якія абазначаюць прафесіі.

Артыкль: ужыванне артыкляў з абстрактнымі назоўнікамі (з'явы прыроды); ужыванне артыкляў з геаграфічнымі назвамі.

Дзеяслоў: умоўны лад *le conditionnel présent*; дапасаванне часоў (план цяперашняга).

Прыслоўе: асобыя формы ўтварэння ступеней параўнання.

*Займеннік:*адносныя займеннікі *qui, que, où* (паўтарэнне), адносны займеннік *dont.* Сістэматызацыя асабовых займеннікаў.

Сінтаксіс

Сістэматызацыя асноўных тыпаў простага, складаназлучанага і складаназалежнага сказаў. Ужыванне часоў у даданым умовы пасля злучніка *si*: *le présent de l'indicatif, le conditionnel présent.*

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Перадпрошлы час *le plus-que-parfait*. Безасабовая форма дзеяслова: *le participe passé* (у значэнні прыметніка). Ускоснае пытанне, ускосная мова.

*Абвесны лад *le subjonctif présent*.

*Умоўны лад *le conditionnel passé*.

ІСПАНСКАЯ МОВА

Фанетыка

Удасканаленне слыхавымаўленчых навыкаў вучняў на аснове вывучаемага лексіка-граматычнага матэрыялу.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 200–280 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1510–1740 лексічных адзінак. *Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі:* 910–1360 лексічных адзінак.

Словаўтварэнне: суфіксы назоўнікаў *-icia*, *-icio*; прыметнікаў *-al*; прыслоўяў *-mente.*

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Дзеяслоў: формы, значэнне і ўжыванне дзеясловаў у *Pretérito Imperfecto de Subjuntivo.*

Дзеепрыметнік: сістэматызацыя ўжывання форм *Participio Pasado* ў функцыі азначэння, канструкцыя *estar* + *Participio Pasado.*

Прыслоўе: прыслоўе спосабу дзеяння.

Сінтаксіс

Дапасаванне часоў пры замене простай мовы на ўскосную. Складаназалежныя сказы з дадаными ўмовы II тыпу.

Граматычны матэрыял для рэцэптыўнага засваення

Дзеяслоў: формы і значэнне дзеясловаў у *Pretérito Perfecto de Subjuntivo.*

Potencial Simple ў мадальным значэнні.

КІТАЙСКАЯ МОВА

ПАТРАБАВАННІ ДА ПРАКТЫЧНАГА ВАЛОДАННЯ
ВІДАМІ МАЎЛЕНЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Успрыманне і разуменне маўлення на слых

Вучні павінны разумець на слых іншамоўныя тэксты дыялагічнага і маналагічнага характару ў прад'яўленні настаўніка, у гука- або відэазапісе, у тэмпе, набліжаным да натуральнага, з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест:

вылучаць асноўную інфармацыю ў тэкстах, якія змяшчаюць 2–3 % незнаёмых слоў, значэнне якіх можна зразумець з дапамогай моўнай або кантэкстуальнай здагадкі;

адносна поўна разумець тэксты, якія змяшчаюць 1–2 % незнаёмых слоў, аб значэнні якіх можна здагадацца.

Віды тэкстаў: апавяданне, інтэрв'ю, аб'ява, размова па тэлефоне, радыёпраграма, відэафільм, песня.

Працягласць гучання тэксту – 2–2,5 мін.

Гаварэнне

Дыялагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

запытваць і паведамляць інфармацыю, вызначаную прадметна-тэматычным зместам зносін;

выказваць сваё меркаванне і даведвацца пра адносіны субяседніка да атрыманай інфармацыі;

падтрымліваць або абвяргаць меркаванне субяседніка і аргументаваць свой пункт гледжання.

Віды дыялогу: дыялог-распытванне, дыялог-абмен думкамі, ін тэрв'ю, дыялог-пабуджэнне да дзеяння.

Колькасць рэплік на кожнага субяседніка – 6–7.

Маналагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

рабіць падрыхтаваныя і невялікія непадрыхтаваныя паведамленні па тэме/праблеме/сітуацыі;

апісваць і параўноўваць прадметы, факты і з'явы;

расказваць пра пачутае/прачытанае/убачанае;

спалучаць апісанне і апавяданне з элементамі разважання і выказваннем ўласнай ацэнкі.

Віды маналагічнага выказвання: апісанне, расказ, разважанне, ацэначнае меркаванне.

Аб'ём выказвання – 10–14 фраз.

Чытанне

Вучні павінны разумець тэксты, напісаныя з дапамогай іерогліфаў, з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест у залежнасці ад віду чытання:

разумець асноўны змест адаптаваных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (азнаямленчае чытанне);

поўна і дакладна разумець змест адаптаваных мастацкіх і навукова-папулярных тэкстаў (вывучальнае чытанне);

знаходзіць неабходную/цікавую інфармацыю ў тэкстах публіцыстычнага і прагматычнага характару (праглядальнае/пошукавае чытанне);

ацэньваць важнасць і навізну выбранай інфармацыі і выказваць свае адносіны да яе.

Тэксты, прызначаныя для разумення асноўнага зместу (азнаямленчае чытанне), могуць уключаць да 3–4 % незнаёмых слоў, пра значэнне якіх можна здагадацца. Аб'ём тэксту – 0,5–0,75 старонкі.

Тэксты для вывучальнага чытання могуць уключаць да 2–3 % незнаемых слоў, раскрыццё значэння якіх магчыма пры выкарыстан-ні двухмоўнага слоўніка. Аб'ём тэксту – 0,5 старонкі.

Віды тэкстаў: артыкул у маладзёжным часопісе, навукова-папулярны артыкул, буклет музея, пісьмо.

Вучні павінны ўмець чытаць іерогліфы (250–1000).

Пісьмовае маўленне

Вучні павінны ўмець прадуцыраваць нескладаныя віды пісьмовых тэкстаў якія напісаны з дапамогай іерогліфаў, у адпаведнасці з нормамі краіны вывучаемай мовы:

пісаць віншаванні, запрашэнні, асабістыя пісьмы, кароткую аўтабіяграфію;

коратка расказваць змест праслуханага/прачытанага тэксту;

пісаць міні-сачыненне па прапанаванай тэме.

Аб'ём тэксту – 90–130 слоў (да 0,5 старонкі).

Вучні павінны ўмець пісаць іерогліфы (200–750).

МОЎНЫ МАТЭРЫЯЛ

Фанетыка

Інтанацыя бяззлучнікавых сказаў

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 230–280 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 200–280 лексічных адзінак.

Агульны аб'ём прадуктыўнай лексікі: 1510–1740 лексічных адзінак. *Агульны аб'ём рэцэптыўнай лексікі:* 910–1360 лексічных адзінак.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Лічэбнік: колькасныя лічэбнікі ад 10 000.

Рэдуплікацыя назоўнікаў, лічыльных слоў, «лічэбнік – лічыльнае слова»

Дзеяслоў: пасіўны стан.

Прыслоўе: 像, 不过, 差不多, 曾经、

Прыназоўнік: 根据、对于、关于.

Выніковае дапаўненне: 上, 开, 出来, 起来, 下去.

Дапаўненне стану (3).

Дапаўненне патэнцыяльнасці.

Злучнік: 并、、免得.

Сінтаксіс

Бяззлучнікавыя сказы. Складаныя дапаўненні напрамку. Сказы з 把 (4)

Ускоснае маўленне.

Канструкцыі, прыназоўнікі, злучнікі: (跟…有关系, …什么的, 是…的, …有米高, …, 包括…, 最好, ,…开始).

Грамматический материал для рецептивного усвоения.

Прыслоўе: 将要、将来.

Злучнікі: 并、并且、而、而且、不仅.

Канструкцыі, прыназоўнікі, злучнікі: (既…又, 还没有…呢! 一会儿…一会儿…, 如果…那么…, 不是…就…,从…以来).

Па заканчэнні вывучэння замежнай мовы на другой ступені агульнай сярэдняй адукацыі вучні павінны:

ведаць:

асаблівасці вымаўлення і рытміка-меладычнай арганізацыі ін-шамоўнага маўлення;

значэнні вывучаных лексічных адзінак, уключаючы ацэнач-ную лексіку устойлівыя словазлучэнні, асноўныя спосабы сло ваўтварэння (словаскладанне, афіксацыя, канверсія);

значэнні рэалій, фразеалагічных спалучэнняў характэрных для культуры краін вывучаемай мовы ў рамках прадметна-тэматычнага зместу праграмы;

значэнні вывучаных граматычных з'яў прадуктыўнага і рэцэптыўнага мінімумаў і іх месца ў сістэме вывучаемай замежнай мовы;

валодаць навыкамі:

выбару і камбінавання лексічных адзінак з улікам сітуацый зносін у адпаведнасці з камунікатыўнымі намерамі таго, хто гаворыць і піша;

распазнання значэнняў мнагазначных і складаных слоў у рамках прадметна-тэматычнага зместу праграмы;

граматычна правільнага афармлення іншамоўнага маўлення ў розных сітуацыях зносін у адпаведнасці з камунікатыўнымі намерамі таго, хто гаворыць і піша;

разумения граматычных з'яў вывучаемай мовы ў працэсе чытання і ўспрымання мовы на слых.

Вучні павінны валодаць **сацыякультурнымі ведамі і ўменнямі**:

ведаць асаблівасці правядзення вольнага часу замежнымі ра-вес нікамі;

ведаць традыцыі, звязаныя з нацыянальнай кухняй і культурай харчавання Рэспублікі Беларусь і краін вывучаемай мовы;

валодаць уменнямі маўленчага і немаўленчага этыкету (дома, у гасцях у замежнага равесніка);

умець арыентавацца ў надпісах, знаках, аб'явах; карыстацца кар тамі, планамі мясцовасці ў краінах вывучаемай мовы;

умець уступаць у зносіны з равеснікамі, у тым ліку ў інтэрнэце.

Вучні павінны валодаць **кампенсаторнымі ўменнямі** ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці:

успрыманне і разуменне маўлення на слых

прагназаваць змест аўдыётэксту па загалоўку, пачатку і канцоўцы тэксту, па апорных словах;

абапірацца на сродкі зрокавай нагляднасці (малюнкі, фатаграфіі, табліцы);

выкарыстоўваць моўную і кантэкстуальную здагадку для аднаўлення прабелаў у змесце аўдыётэксту/выказвання;

удакладняць змест выказвання субяседніка з дапамогай мімікі і жэстаў, пытанняў, перапытвання;

чытанне

прагназаваць змест па загалоўку, падзагалоўку тэксту, апорных словах, сродках зрокавай нагляднасці;

выкарыстоўваць тэкставыя апоры розных відаў (табліцы, графікі, шрыфтавыя выдзяленні);

выкарыстоўваць моўную і кантэкстуальную здагадку;

выкарыстоўваць двухмоўныя слоўнікі;

выкарыстоўваць розныя каментарыі;

гаварэнне

звяртацца за дапамогай да субяседніка, выкарыстоўваючы пе-рапытванне і сродкі зрокавай нагляднасці (карта, схема, расклад і інш.);

удакладняць змест выказвання з дапамогай мімікі і жэстаў;

выкарыстоўваць сінанімічныя сродкі з мэтай удакладнення, тлумачэння;

пісьмовае маўленне

выкарыстоўваць элементы тэксту ў якасці зместавых і моўных апор.

Вучні павінны валодаць **вучэбна-пазнавальнымі ўменнямі**:

складаць план, фармуляваць тэзісы выказвання;

знаходзіць і абагульняць неабходную інфармацыю на замежнай мове;

выконваць самастойныя заданні рэпрадуктыўна-прадуктыўнага характару з выкарыстаннем друкаваных матэрыялаў і тэхнічных сродкаў навучання;

ажыццяўляць самакантроль і ўзаемакантроль у працэсе ўзаемадзеяння;

выкарыстоўваць даведачны апарат вучэбнага дапаможніка, іншых вучэбных матэрыялаў і двухмоўныя слоўнікі.

Вучні павінны выкарыстоўваць набыты **моўны, маўленчы і сацыякультурны вопыт** для:

зносін з прадстаўнікамі іншых краін;

атрымання звестак, неабходных у адукацыйных і самаадука-цыйных мэтах, з іншамоўных крыніц інфармацыі (у тым ліку праз інтэрнэт);

развіцця добразычлівых і паважлівых адносін да прадстаўнікоў іншых краін;

удзелу ў вучэбных праектах, у тым ліку з прадстаўнікамі іншых краін.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Математика»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МАТЕМАТИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Общая характеристика учебного предмета

Учебный предмет «Математика» при реализации учреждениями образования образовательной программы базового уровня занимает ведущее место в формировании ключевых интеллектуальных умений и личностных качеств учащихся, необходимых для жизни в современном обществе.

Совокупность знаний, умений, навыков, опыта деятельности, а также качеств личности, формируемых в процессе изучения математики, необходимы как при изучении других учебных предметов, так и для продолжения образования, трудовой деятельности, успешной социализации в обществе.

В соответствии с принципами математического образования (*контекстности*, *открытости*, *непрерывности*) ставится следующая триединая ***цель математического образования учащихся на уровне общего среднего образования***:

1) овладение определенным объемом предметных компетенций, обеспечивающих возможность использования математики в непрерывном образовании и решении практических проблем;

2) формирование научного мировоззрения, познавательного интереса, метапредметных компетенций, логического мышления, интуиции, пространственного воображения, необходимых для становления личности, способной к самопознанию и саморазвитию;

3) формирование моральных качеств учащихся, их ценностного отношения к истине, объективного самоанализа и самооценки, способности аргументированно отстаивать свои убеждения, готовности к применению математических знаний в повседневной жизни.

Математическое образование на уровне общего среднего образования базируется на знаниевом; личностно ориентированном; компетентностном подходах.

В контексте целей обучения и воспитания на II ступени общего среднего образования **задачами** изучения учащимися математики как учебного предмета являются:

в предметном направлении:

– овладение математическими знаниями, умениями, навыками, способами деятельности, необходимыми для применения в повседневной жизни, при изучении других учебных предметов;

– создание фундамента для дальнейшего развития математической компетенции, формирования механизмов мышления, характерных для способов деятельности, применяемых в математике и необходимых для успешного продолжения образования на III ступени общего среднего образования или на уровнях профессионально-технического, среднего специального образования, полноценной жизни в обществе;

в метапредметном направлении:

– формирование представлений о математике как части общечеловеческой культуры, о значимости математики в развитии цивилизации и современного общества;

– развитие представлений о математике как форме описания и методе научного познания окружающего мира, создание условий для формирования опыта моделирования средствами математики;

– формирование общих способов интеллектуальной деятельности, характерных для математики и являющихся основой познавательной культуры, значимой для различных сфер деятельности человека;

в направлении личностного развития:

– развитие правильных представлений о характере отражения математикой явлений и процессов в природе и обществе, роли методов математики в научном познании окружающего мира и его закономерностей;

– развитие логического и критического мышления, культуры устной и письменной речи с применением математической терминологии и символики, способности к эмоциональному восприятию идей математики, рассуждениям, доказательствам, мысленному эксперименту;

– формирование умения самостоятельно учиться, контролировать результаты учебной деятельности;

– воспитание качеств личности, обеспечивающих социальную мобильность, способность принимать самостоятельные решения и нести за них ответственность;

– формирование качеств мышления, необходимых для социальной адаптации в современном обществе;

– развитие математических способностей, интереса к творческой деятельности.

Отбор программного содержания проводился исходя из общепедагогических и частно-методических **принципов**: научности; системности; минимальной достаточности и необходимости; связи содержания математического образования с практической деятельностью.

Содержание учебного предмета «Математика» базируется на разделах математики: арифметика; алгебра; множества; функции; геометрия. В свою очередь содержание данных разделов математики выстраивается с учетом логики и целесообразности в содержательные линии, пронизывающие соответствующие темы, которыми представлено содержание учебного предмета. При этом учтены межпредметные связи с географией, физикой, химией, биологией и другими учебными предметами.

Распределение учебного материала по классам опирается на возрастные физиологические и психологические особенности учащихся V–IX классов.

Обновление содержания учебного предмета (V–VII классы)

В содержание учебного предмета «Математика» включены элементы теории множеств, усилена методологическая и практическая направленность содержания в целях формирования у учащихся умений:

– проводить вычисления, включая округление и оценку результатов действий, использовать для подсчетов известные формулы;

– извлекать и интерпретировать информацию, представленную в различной форме (таблиц, диаграмм, графиков, схем, иных форм);

– вычислять длины, площади и объемы реальных объектов.

Методологическая и практическая направленность усилена посредством:

– расширения и повышения роли теоретического материала, логических рассуждений, доказательств;

– усиления роли и значения комплексного интегрированного сочетания арифметического, алгебраического и геометрического материала как средства математического развития учащихся;

– использования таблиц, диаграмм, графиков, схем для наглядного представления количественной информации;

– моделирования реальных объектов, явлений и процессов с помощью математических моделей;

– включения для решения практико-ориентированных задач – задач, описывающих реальную или приближенную к ней ситуацию на неформально-математическом языке, а также задач с межпредметным содержанием.

Вопросы, отмеченные символом «*», предназначены для самостоятельной поисково-исследовательской или проектной деятельности учащихся (индивидуальной или групповой), организуемой учителем.

Время, отведенное на изучение отдельных тем в содержании учебного предмета, является примерным. Оно зависит от используемых учителем методов обучения и воспитания, форм проведения учебных занятий, учебных и внеучебных достижений учащихся.

Предусмотренный резерв учебных часов предназначен для обобщения и систематизации учебного материала.

Организация образовательного процесса

При реализации предлагаемого содержания учебной программы **V–VII классов** учебного предмета «Математика» образовательный процесс направлен на дальнейшее формирование у учащихся *математической компетенции* (использование математических методов в решении различных проблем в обучении и повседневной жизни). Компетентностный подход предполагает, что в процессе обучения предмету «Математика» вместе с предметными компетенциями необходимо формировать также *метапредметные (универсальные) и личностные компетенции*: *ценностная компетенция* (понимание обучающимся ценности образования и мотивированное изучение предметов); *социальная компетенция* (реализация личностных возможностей); *компетенция самоопределения* (понимание и адекватное оценивание себя); *учебно-познавательная компетенция* (организация образовательной среды и получение необходимой для учебной деятельности информации); *коммуникативная компетенция* (осуществление межличностного и коллективного общения); *информационная компетенция* (работа с информацией и использование информационных технологий) и т. д.

Должное внимание при реализации содержания учебной программы должно уделяться:

– развитию у учащихся логического и критического мышления;

– формированию культуры устной и письменной речи с применением математической терминологии и символики; умений работать с различными источниками информации; описывать реальные объекты и явления с помощью математических моделей;

– компонентам организации умственной деятельности: умению ставить цели, планировать и искать пути их достижения, анализировать и оценивать результаты;

– приобретению опыта сотрудничества с учителем, одноклассниками при осуществлении поисково-исследовательской, проектной, иных видов творческой деятельности.

Образовательный процесс организуется на основе педагогически обоснованного выбора форм, методов и средств обучения и воспитания, современных образовательных и информационных технологий, повышающих степень активности учащихся. Наряду с традиционными средствами обучения и средствами диагностирования результатов учебной деятельности учащихся целесообразно использовать электронные средства, к которым относятся электронные учебные пособия, интерактивные компьютерные модели, электронные образовательные ресурсы (электронные справочники, энциклопедии, тренажеры, контрольно-диагностические материалы) и другие. Их применение способствует повышению степени наглядности, конкретизации изучаемых понятий, развитию интереса, созданию положительного эмоционального отношения к учебной информации и формированию мотивации к успешному изучению математики.

В разделе «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» указаны результаты, которых должны достигнуть учащиеся при освоении предъявленного содержания. К вопросам соответствующей темы, выделенным звездочкой, основные требования к результатам учебной деятельности учащихся не предъявляются.

Требования к результатам учебной деятельности структурированы по компонентам: правильно употреблять термины и использовать понятия; знать; уметь.

Требование «правильно употреблять термины и использовать понятия» означает, что учащийся соотносит понятие с обозначающим его термином, распознает конкретные примеры понятия по характерным признакам, выполняет действия в соответствии с определением и свойствами понятий, конкретизирует их примерами.

Требование «знать» означает, что учащийся знает определения, правила, теоремы, алгоритмы, приемы, методы, способы деятельности и оперирует ими.

Требование «уметь» фиксирует сформированность навыков применения знаний, способов деятельности по их освоению и применению, ориентированных на компетентностную составляющую результатов учебной деятельности.

В основе курса **VIII–IX классов** лежит программа **2012 года**, в которой содержание учебного предмета структурировано по семи основным содержательным линиям, в новой редакции программы выделены два раздела: «Содержание учебного предмета» и «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся».

В разделе «Обязательное содержание образования» указан предназначенный для обязательного изучения объем учебного материала, который распределен по этапам обучения. Для каждого из классов указано распределение содержания по темам алгебраического и геометрического компонентов, темы располагаются в порядке их изучения, каждая тема представлена вместе с соответствующими требованиями к уровню подготовки учащихся.

Основные требования к результатам учебной деятельности структурированы по компонентам: знать термины и правильно использовать понятия; знать; уметь.

Ожидаемые результаты освоения содержания учебного предмета «Математика»

В соответствии с тремя группами компетенций в программе определены предметные, метапредметные и личностные ожидаемые результаты:

предметные:

– представление о математике как части мировой культуры и ее месте в современной цивилизации, о способах описания средствами математики явлений и процессов окружающего мира;

– владение понятийным аппаратом математики, представление об основных изучаемых понятиях (число, геометрическая фигура, уравнение, функция, вероятность) как важнейших математических моделях, позволяющих описывать и изучать реальные процессы и явления;

– умение работать с математическим текстом (анализировать, извлекать необходимую информацию), точно и грамотно выражать свои мысли в устной и письменной речи с применением математической терминологии и символики, правильно классифицировать математические объекты, проводить логические обоснования и доказательства математических утверждений;

– представление о числе и числовых системах от натуральных до действительных чисел, овладение навыками устных, письменных, инструментальных вычислений;

– владение приемами выполнения тождественных преобразований рациональных выражений, решения уравнений, систем уравнений, неравенств и систем неравенств, умение использовать систему координат на плоскости для интерпретации уравнений, неравенств, систем, умение применять алгебраические преобразования, аппарат уравнений и неравенств для решения практико-ориентированных задач, задач с межпредметным содержанием;

– владение навыками моделирования при решении текстовых, практико-ориентированных задач, задач с межпредметным содержанием;

– усвоение систематических знаний о плоских фигурах и их свойствах, на наглядном уровне – о простейших пространственных телах;

– умение распознавать на чертежах, моделях и в реальном мире геометрические фигуры, выполнять геометрические построения, применять знания о геометрических фигурах для решения геометрических задач, практико-ориентированных задач, задач с межпредметным содержанием; измерять длины отрезков, величины углов, находить периметр, площадь, объем геометрических фигур;

метапредметные:

– первоначальные представления об идеях и методах математики как универсальном языке науки и техники, средстве моделирования явлений и процессов;

– умение видеть математическую задачу в контексте проблемной ситуации в других учебных предметах, реальной жизни;

– развитие универсальных учебных действий (регулятивных, учебно-познавательных, коммуникативных) средствами математики;

личностные:

– умение ясно, точно, грамотно излагать свои мысли в устной и письменной речи, понимать смысл поставленной задачи, выстраивать аргументацию, приводить примеры и контрпримеры;

– креативность мышления, инициатива, находчивость, активность;

– умение контролировать результаты учебной деятельности;

– способность к эмоциональному восприятию идей математики, рассуждениям, доказательствам, мысленному эксперименту.

IX класс
Алгебраический компонент
(2,5 ч в неделю, всего 87 ч)

Функции

Функция. Область определения и множество (область) значений функции. Способы задания функции. График функции. Возрастание и убывание функции. Наибольшее и наименьшее значения функции. Нули функции. Промежутки знакопостоянства функции.

Функции $y = \frac{k}{x}$, $y = x^3$, $y = \sqrt{x}$, их свойства и графики.

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ
УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Учащиеся должны:

знать термины и правильно использовать понятия:

функция; аргумент функции; значение функции; область определения функции; множество (область) значений функции, график функции; четность и нечетность функции; наибольшее и наименьшее значения функции; нули функции; промежуток возрастания функции, промежуток убывания функции; промежуток возрастания функции, промежуток убывания функции, промежуток знакопостоянства;

знать: свойства функций $y = \frac{k}{x}$, $y = x^3$, $y = \sqrt{x}$;

уметь: находить область определения функции, определять по графику функции ее свойства;

строить графики $y = \frac{k}{x}$, $y = x^3$, $y = \sqrt{x}$.

РАЦИОНАЛЬНЫЕ УРАВНЕНИЯ И НЕРАВЕНСТВА

Рациональное уравнение.

Квадратное неравенство.

Рациональное неравенство.

Система неравенств с одной переменной.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

знать термины и правильно использовать понятия:

рациональное уравнение; квадратное неравенство; рациональное неравенство; система неравенств с одной переменной;

знать:

условие равенства дроби нулю;

алгоритм применения метода интервалов;

уметь:

решать квадратные неравенства и неравенства, сводящиеся к ним;

решать системы неравенств не выше второй степени с одной переменной;

использовать уравнения для решения текстовых задач.

СИСТЕМЫ УРАВНЕНИЙ С ДВУМЯ ПЕРЕМЕННЫМИ

Уравнения прямой и окружности.

Система уравнений с двумя переменными. Решение системы. Геометрическая интерпретация системы двух уравнений с двумя переменными.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

знать термины и правильно использовать понятия:

система уравнений с двумя переменными;

знать:

уравнения прямой и окружности;

уметь:

записывать уравнение окружности с заданными центром и радиусом;

решать системы уравнений с двумя переменными;

решать системы, состоящие из уравнения первой степени и уравнения второй степени с двумя переменными;

использовать системы уравнений неравенств для решения текстовых задач.

АРИФМЕТИЧЕСКАЯ И ГЕОМЕТРИЧЕСКАЯ ПРОГРЕССИИ

Числовая последовательность. Арифметическая и геометрическая прогрессии. Формулы *n*-го члена и суммы *n* первых членов арифметической и геометрической прогрессий.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

знать термины и правильно использовать понятия:

числовая последовательность; арифметическая прогрессия, разность арифметической прогрессии; геометрическая прогрессия; член прогрессии; знаменатель геометрической прогрессии;

знать:

формулы *n*-го члена и суммы *n* первых членов арифметической прогрессии;

формулы *n*-го члена и суммы *n* первых членов геометрической прогрессии;

уметь:

находить разность арифметической прогрессии и знаменатель геометрической прогрессии;

находить *n*-й член и сумму *n* первых членов арифметической и геометрической прогрессий;

решать задачи на формулы *n*-го члена и суммы *n* первых членов арифметической и геометрической прогрессий.

Геометрический компонент 53 ч

(1,5 ч в неделю)

ВПИСАННЫЕ И ОПИСАННЫЕ МНОГОУГОЛЬНИКИ

Взаимное расположение прямой и окружности. Касательная к окружности. Центральные и вписанные углы. Измерение центральных и вписанных углов. Взаимное расположение окружностей.

Замечательные точки треугольника. Окружность, описанная около треугольника. Окружность, вписанная в треугольник. Вписанные и описанные четырехугольники.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

знать термины и правильно использовать понятия:

касательная к окружности; секущая окружности; центральный угол; вписанный угол; описанная около треугольника окружность; вписанная в треугольник окружность; описанная около четырехугольника окружность; вписанная в четырехугольник окружность;

знать:

свойство и признак касательной к окружности;

свойство диаметра, перпендикулярного хорде;

свойство угла, вписанного в окружность;

свойство угла между пересекающимися хордами, между секущими, между касательной и хордой;

свойство точки пересечения серединных перпендикуляров к сторонам треугольника;

свойство точки пересечения биссектрис треугольника;

свойство отрезков хорд, на которые они делятся точкой пересечения;

свойство секущей и касательной к окружности, проведенных из одной точки;

свойство и признак четырехугольника, описанного около окружности;

свойство и признак четырехугольника, вписанного в окружность;

формулы: радиуса окружности, описанной около прямоугольного треугольника; радиуса окружности, вписанной в прямоугольный треугольник;

уметь:

применять при решении задач основные свойства и признаки геометрических фигур;

применять теоремы при решении геометрических задач на доказательство и вычисление.

СООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ СТОРОНАМИ И УГЛАМИ ТРЕУГОЛЬНИКА

Теорема синусов. Теорема косинусов. Решение треугольников.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

знать термины и правильно использовать понятия:

решение треугольника;

знать:

теорему косинусов; теорему синусов;

уметь:

находить неизвестные углы и стороны треугольника, используя теорему косинусов и теорему синусов;

применять теоремы синусов и косинусов при решении геометрических задач на доказательство и вычисление.

ПРАВИЛЬНЫЕ МНОГОУГОЛЬНИКИ. ДЛИНА ОКРУЖНОСТИ И ПЛОЩАДЬ КРУГА

Правильные многоугольники.

Построение правильного треугольника, четырехугольника и шестиугольника.

Длина окружности и ее дуги. Число π. Радиан. Преобразование градусной меры угла в радианную и наоборот.

Площадь круга и его сектора.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

знать термины и правильно использовать понятия:

правильный многоугольник; дуга окружности; сектор; сегмент; радиан; радианная мера угла;

знать:

определения: правильного многоугольника; сектора и сегмента круга;

формулы: для нахождения радиуса описанной и радиуса вписанной окружностей по заданной стороне правильного треугольника, четырехугольника, шестиугольника; длины окружности и площади круга;

геометрический смысл числа π;

алгоритмы перевода градусной меры угла в радианную меру и наоборот;

уметь:

находить: радиус окружности, описанной около правильного n-угольника по его стороне; радиус окружности, вписанной в правильный n-угольник по его стороне; длину дуги заданной окружности по градусной мере этой дуги; площадь сектора заданного круга по градусной мере угла этого сектора;

переводить градусную меру угла в радианную и наоборот;

применять при решении задач основные свойства и признаки геометрических фигур;

применять теоремы при решении геометрических задач на доказательство и вычисление.

Контрольные работы 6 (1 к. р. двухчасовая)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Матэматыка»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэты навучання. Матэматыка як вучэбны прадмет займае асаблівае месца ў навучанні вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі. Без пэўных матэматычных ведаў немагчыма паспяховае вывучэнне вучэбных прадметаў адукацыйнай вобласці «Прыродазнаўства» і іншых адукацыйных абласцей. Гэта абумоўлена тым, што прадметам вывучэння матэматыкі з'яўляюцца фундаментальныя структуры рэальнага свету: прасторавыя формы і колькасныя адносіны – ад найпрасцейшых, што засвойваюцца праз непасрэдны вопыт людзей, да дастаткова складаных, неабходных для развіцця навуковых і тэхналаічных ідэй.

Матэматыка ўсё шырэй пранікае ў паўсядзённае жыццё, яе ідэі і метады становяцца неабходнымі для спецыялістаў у розных сферах вытворчасці і ў духоўнай дзейнасці. Без матэматычных ведаў немагчыма зразумець прынцыпы будовы сучаснай тэхнікі, навучыцца эфектыўна карыстацца ёй, успрымаць і правільна інтэрпрэтаваць разнастайную сацыяльную і эканамічную інфармацыю. Засваенне матэматычнай мовы садзейнічае дакладнаму і лаканічнаму выказванню думкі.

Матэматыка з'яўляецца адным з элементаў агульначалавечай культуры. Яе ідэі і метады аказалі вялікі ўплыў на метадалогію навуковага пазнання рэчаіснасці. Завершанасць, вытанчанасць матэматычных фармулёвак, пераканаўчая сіла доказаў садзейнічаюць эстэтычнаму выхаванню вучняў.

Праз дзейнасць на уроках матэматыкі вучні засвойваюць агульнанавуковыя прыёмы і метады пазнання: аналіз, сінтэз, індукцыю, дэдукцыю, аналогію, абагульненне, канкрэтызацыю, абстрагаванне.

Навучанне матэматыцы, з аднаго боку, прывучае дакладна выконваць разнастайныя прадпісанні, з другога боку, фарміруе агульныя прыёмы пошукавай дзейнасці. Вывучэнне матэматыкі выпрацоўвае ўменні вылучаць і фармуляваць гіпотэзы, шукаць для іх абгрунтаванні або абвяргаць іх.

Навучанне матэматыцы ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі ставіць наступныя мэты:

авалоданне сістэмай матэматычных ведаў, якія неабходныя для практычнай дзейнасці, для вывучэння іншых вучэбных прадметаў і працягу адукацыі;

інтэлектуальнае развіццё вучняў, фарміраванне якасцей мыслення, характэрных не толькі ў галіне матэматычнай навукі, але і неабходных для паўнавартаснага жыцця ў грамадстве;

фарміраванне ўяўленняў пра магчымасці матэматыкі як навукі ў апісанні і пазнанні рэчаіснасці;

фарміраванне ўяўленняў аб матэматыцы як часткі агульначалавечай культуры, разумення значнасці матэматыкі для грамадскага прагрэсу;

выхаванне такіх якасцей асобы, як мэтанакіраванасць, настойлівасць у пераадоленні цяжкасцей, самастойнасць, адказнасць, самакантроль, крытычнасць і варыятыўнасць мыслення.

Арганізацыя навучальнага працэсу. Адукацыйны працэс ажыццяўляецца з улікам узроставых асаблівасцей вучняў, спецыфікі вучэбнага прадмета «Матэматыка», яго месца і ролі ў структуры зместу агульнай сярэдняй адукацыі.

Арганізацыя адукацыйнага працэсу павінна быць накіравана на дасягненне вучнямі вынікаў навучання, вызначаных вучэбнымі праграмамі ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйных стандартаў па вучэбным прадмеце «Матэматыка» да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў. Разам з гэтым навучальны працэс павінен быць пастаўлены так, каб у вучняў была магчымасць рэалізаваць свае адукацыйныя запатрабаванні ў галіне матэматыкі. Пры гэтым неабходна, каб вучні не толькі засвоілі пэўныя тэарэтычныя веды, але і навучыліся выкарыстоўваць іх пры рашэнні вучэбных задач і задач прыкладнога характару.

Навучанне матэматыцы павінна спрыяць развіццю ў вучняў культуры вуснай і пісьмовай мовы, умення працаваць з кнігай, а таксама фарміраванню элементаў арганізацыі разумовай дзейнасці: ставіць мэты, планаваць і шукаць шляхі іх дасягнення, аналізаваць і ацэньваць вынікі.

Арганізоўваючы навучальны працэс, настаўнік мае права самастойна выбіраць прыёмы і метады навучання, якія забяспечваюць дасягненне мэт матэматычнай адукацыі. Пры гэтым мэтазгодна забяспечваць пераемнасць з метадамі навучання на папярэдніх этапах.

Пастаноўка навучання матэматыцы павінна спрыяць развіццю інтарэсу да авалодвання ведамі, спосабамі пазнання навакольнага свету; стварэнню станоўчага эмацыйнага стану; фарміраванню адэкватнай самаацэнкі; эстэтычнаму выхаванню вучняў.

Структура вучэбнага прадмета «Матэматыка». Вучэбны матэрыял прадмета «Матэматыка» структуруецца па сямі асноўных зместавых лініях:

лікі і вылічэнні;

выразы і іх пераўтварэнні;

ураўненні і няроўнасці;

каардынаты і функцыі;

геаметрычныя фігуры і іх уласцівасці;

геаметрычныя велічыні;

геаметрычныя пабудаванні.

Вывучэнне вучэбнага прадмета «Матэматыка» ў V–XI класах ажыццяўляецца ў тры этапы: V–VI, VII–IX, X–XI класы.

Пры вывучэнні матэматыкі на ***першым этапе*** (V–VI класы) адбываецца паступовае пашырэнне ўяўленняў аб лікавых мноствах: мноства натуральных лікаў; мноства неадмоўных рацыянальных лікаў; мноства рацыянальных лікаў. Выпрацоўваюцца ўменні выконваць вусна і пісьмова дзеянні над лікамі, уменні рашаць тэкставыя задачы з дапамогай сродкаў матэматычнага мадэлявання.

Вучні развіваюць навыкі вылічэнняў з натуральнымі лікамі, набываюць навыкі дзеянняў са звычайнымі і дзесятковымі дробамі, дадатнымі і адмоўнымі лікамі, вучацца выкарыстоўваць зменныя для запісу ўласцівасцей і залежнасцей. Пры рашэнні тэкставых задач вучні набываюць навыкі змястоўных разважанняў, вучацца выкарыстоўваць матэматычныя мадэлі. Вучні працягваюць знаёміцца з геаметрычнымі фігурамі і некаторымі іх уласцівасцямі, набываюць навыкі вымярэнняў даўжыні, велічыні вугла, знаходжання плошчаў і аб'ёмаў некаторых фігур, пабудавання геаметрычных фігур з дапамогай лінейкі, навугольніка, транспарціра і цыркуля.

Навучанне будуецца індуктыўна з паступовым павелічэннем ступені абгрунтаванасці тэарэтычнага матэрыялу. Паняцці ўводзяцца пераважна апісальна-ілюстрацыйна, у некаторых выпадках магчыма выкарыстанне і яўных азначэнняў. Паступова ўзрастае ўвага да абгрунтаванасці сцверджанняў. Гэта рыхтуе вучняў да больш шырокага выкарыстання дэдуктыўных сродкаў на наступным этапе вывучэння матэматыкі.

Вывучэнне матэматыкі на ***другім этапе*** **(VII–IX** класы) накіравана на знаёмства вучняў з рэчаіснымі лікамі, вывучэнне ірацыянальных і некаторых трансцэндэнтных (на прыкладзе трыганаметрычных) выразаў, ураўненняў і няроўнасцей, асноўных

элементарных функцый, сістэматычнае вывучэнне геаметрычных фігур, іх уласцівасцей і дачыненняў. Пры вывучэнні мнагачленаў і рацыянальных дробаў фарміруюцца ўменні ажыццяўляць тоесныя пераўтварэнні. Асноўным падыходам да рашэння тэкставых задач становіцца выкарыстанне матэматычных мадэлей: ураўненняў, няроўнасцей, іх сістэм.

У вучэбным прадмеце «Матэматыка» пры яго вывучэнні на другім і трэцім этапах вылучаюцца два кампаненты: алгебраічны і геаметрычны.

Змест *алгебраічнага кампанента* VII–IX класаў прадугледжвае знаёмства з паняццямі ірацыянальнага і рэчаіснага лікаў. Увядзенне ірацыянальных лікаў матывуецца недастатковасцю рацыянальных лікаў для рашэння некаторых матэматычных задач. Тут сістэматызуюцца веды вучняў аб выразах і формулах; вывучаюцца тоеснасці, фарміруюцца навыкі тоесных пераўтварэнняў; разглядаюцца рацыянальныя выразы і дзеянні над імі; вывучаюцца квадратны трохчлен, квадратныя карані і іх уласцівасці, карані ступені *n;* уласцівасці лікавых няроўнасцей; квадратныя ўраўненні; лікавыя і квадратныя няроўнасці; сістэмы ўраўненняў з дзвюма зменнымі першай ступені; сістэмы ўраўненняў з дзвюма зменнымі, якія прыводзяцца да ўраўненняў першай або другой ступеней; арыфметычная і геаметрычная прагрэсіі; некаторыя функцыі, іх графікі і ўласцівасці (абсяг вызначэння, мноства (абсяг) значэнняў, нулі, прамежкі знакапастаянства, нарастанне, спаданне, найбольшае і найменшае значэнні).

Змест *геаметрычнага кампанента* VII–IX класаў прадугледжвае паслядоўнае вывучэнне планіметрыі, якое ўключае элементы тэорыі паралельных прамых, трохвугольнікаў, асобных відаў чатырохвугольнікаў, падобнасці фігур, трыганаметрыі трохвугольніка, знаёмства з геаметрычнымі пабудаваннямі. На гэтым этапе працягваецца фарміраванне прасторавых уяўленняў, развіццё лагічнага мыслення вучняў.

У працэсе навучання на другім этапе пры спалучэнні індуктыўных і дэдуктыўных элементаў узмацняецца роля тэарэтычных абагульненняў і вывадаў. Разам з тым працягваецца выкарыстанне розных сродкаў нагляднасці ў якасці крыніцы гіпотэз, а ў асобных выпадках і для аргументацыі. Важна ўлічваць, што навучанне матэматыцы павінна забяспечыць вучням магчымасць авалодвання матэматычным апаратам, які неабходны для вывучэння іншых вучэбных прадметаў.

Структура вучэбнай праграмы. У вучэбнай праграме па матэматыцы для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі вылучаюцца раздзелы: «Абавязковы змест адукацыі» і «Асноўныя патрабаванні да ўзроўню матэматычнай падрыхтоўкі вучняў».

У раздзеле «Абавязковы змест адукацыі» указаны аб'ём вучэбнага матэрыялу, прызначанага для абавязковага вывучэння, які размеркаваны па этапах навучання. Для кожнага класа даецца размеркаванне зместу па тэмах алгебраічнага і геаметрычнага кампанентаў.

У раздзеле «Асноўныя патрабаванні да ўзроўню матэматычнай падрыхтоўкі вучняў» указаны тыя вынікі, якіх павінны дасягнуць вучні пры вывучэнні прад'яўленага зместу адукацыі. Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў указаны да кожнай тэмы.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці структураваны па кампанентах: ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці; ведаць; умець.

IX КЛАС
АЛГЕБРАІЧНЫ КАМПАНЕНТ
(2,5 гадзіны на тыдзень, усяго 87 гадзін)

Функцыі

Функцыя. Абсяг вызначэння і мноства (абсяг) значэнняў функцыі. Спосабы задання функцыі. Графік функцыі. Нарастанне і спаданне функцыі. Найбольшае і найменшае значэнні функцыі. Нулі функцыі. Прамежкі знакапастаянства функцыі.

Функцыі $y = \frac{k}{x}$, $y = x^3$, $y = \sqrt{x}$, іх ўласцівасці і графікі.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: функцыя; аргумент функцыі; вобласць вызначэння функцыі; мноства (вобласць) значэнняў функцыі, графік функцыі; цотнасць і няцотнасць функцыі; найбольшае і найменшае значэнні функцыі; нулі функцыі; прамежак узрастання функцыі, прамежак убывання функцыі, прамежак законапастаянства;

ведаць: свойства функцый $y=\frac{k}{x}$, $y=x^3$, $y=\sqrt{x}$,

умець: знаходзіць вобласць вызначэння функцыі, вызначаць па графіку функцыі яе ўласцівасці;

будаваць графікі $y=\frac{k}{x}$, $y=x^3$, $y=\sqrt{x}$.

Рацыянальныя ўраўненні і няроўнасці

Рацыянальнае ўраўненне. Квадратная няроўнасць. Рацыянальная няроўнасць. Сістэма няроўнасцей з адной зменнай.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: рацыянальнае ўраўненне; квадратная няроўнасць; рацыянальная няроўнасць; сістэма няроўнасцей з адной пераменнай;

ведаць: умовы роўнасць дробу нулю;

алгарытм прымянення метаду інтэрвалаў;

умець:

рашаць квадратныя няроўнасці і няроўнасці, якія зводзяцца да іх;

рашаць сістэмы няроўнасцей не вышэй за другую ступень з адной пераменнай;

выкарыстоўваць ураўненні для рашэння тэкставых задач.

Сістэмы ўраўненняў з дзвюма зменнымі

Ураўненні прамой і акружнасці.

Сістэма ўраўненняў з дзвюма зменнымі. Рашэнне сістэмы. Геаметрычная інтэрпрэтацыя сістэмы двух ураўненняў з дзвюма зменнымі.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: сістэма ўраўненняў з дзвюма пераменнымі;

ведаць: ураўненні прамой і акружнасці;

умець:

запісваць ураўненне акружнасці з зададзеным цэнтрам і радыусам;

рашаць сістэмы ўраўненняў з дзвюма пераменнымі;

рашаць сістэмы, якія складаюцца з ураўнення першай ступені і ўраўнення другой ступені з дзвюма пераменнымі;

выкарыстоўваць сістэмы ўраўнення няроўнасцей для рашэння тэкставых задач.

Арыфметычная і геаметрычная прагрэсіі

Лікавая паслядоўнасць. Арыфметычная і геаметрычная прагрэсіі. Формулы *n*-га члена і сумы *n* першых членаў арыфметычнай і геаметрычнай прагрэсій.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці: лікавая паслядоўнасць;арыфметычная прагрэсія, рознасць арыфметычнай прагрэсіі; геаметрычная прагрэсія; член прагрэсіі; множнік геаметрычнай прагрэсіі;

ведаць: формулы *n*-га члена і сумы *n* першых членаў арыфметычнай прагрэсіі;

формулы *n*-га члена і сумы *n* першых членаў геаметрычнай прагрэсіі;

умець:

знаходзіць рознасць арыфметычнай прагрэсіі і множнік геаметрычнай прагрэсіі;

знаходзіць *n*-й член і сумы *n* першых членаў арыфметычнай геаметрычнай прагрэсій; рашаць задачы на формулы *n*-га члена і сумы *n* першых членаў арыфметычнай і геаметрычнай прагрэсій.

ГЕАМЕТРЫЧНЫ КАМПАНЕНТ
(1,5 гадзіны на тыдзень, усяго 53 гадзіны)

Умежаныя і апісаныя многавугольнікі

Узаемнае размяшчэнне прамой і акружнасці. Датычная да акружнасці.

Цэнтральныя і ўпісаныя (умежаныя) вуглы. Вымярэнне цэнтральных і ўпісаных (умежаных) вуглоў.

Адметныя пункты трохвугольніка. Акружнасць, апісаная каля трохвугольніка. Акружнасць, упісаная (умежаная) у трохвугольнік.

Упісаныя (умежаныя) і апісаныя чатырохвугольнікі.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці:

датычная да акружнасці; сякучая акружнасці; цэнтральны вугал; упісаны вугал; апісаная вакол трохвугольніка акружнасць; упісаная ў трохвугольнік акружнасць; апісаная вакол чатырохвугольніка акружнасць; упісаная ў чатырохвугольнік акружнасць;

ведаць:

уласцівасць і прымету датычнай да акружнасці;

уласцівасць дыяметра, перпендыкулярнага хордзе;

уласцівасць вугла, упісанага ў акружнасць;

уласцівасць вугла паміж хордамі, якія перасякаюцца, паміж сякучымі, паміж датычнай і хордай;

уласцівасць кропкі перасячэння сярэдзінных перпендыкуляраўда старон трохвугольніка;

уласцівасць кропкі перасячэння бісектрыс трохвугольніка;

уласцівасць адрэзкаў хорд, на якія яны дзеляцца кропкай перасячэння;

уласцівасць сякучай і датычнай да акружнасці, праведзеных з адной кропкі;

уласцівасць і прымета чатырохвугольніка, апісанага вакол акружнасці;

уласцівасць і прымета чатырохвугольніка, упісанага ў акружнасць;

формулы: радыуса акружнасці, апісанай вакол парамвугольнага трохвугольніка; радыуса акружнасці, упісанай у прамавугольны трохвугольнік;

умець:

прымяняць пры рашэнні задач асноўныя ўласцівасці і прыметы геаметрычных фігур;

прымяняць тэарэмы пры рашэнні геаметрычных задач на доказ і вылічэнне.

Судачыненні паміж старанамі і вугламі трохвугольніка

Тэарэма сінусаў. Тэарэма косінусаў. Рашэнне трохвугольнікаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці:

рашэнне трохвугольніка;

ведаць:

тэарэму косінусаў; тэарэму сінусаў;

умець:

знаходзіць невядомыя вугля і стораны трохвугольніка, выкарыстоўваючы тэарэму косінусаў і тэарэму сінусаў;

прымяняць тэарэмы сінусаў і косінусаў пры рашэнні геаметрычных задач на доказ і вылічэнне.

Правільныя многавугольнікі. Даўжыня акружнасці і плошча круга

Правільныя многавугольнікі.

Пабудаванне правільнага трохвугольніка, чатырохвугольніка і шасцівугольніка.

Даўжыня акружнасці і яе дугі. Лік π. Радыян. Пераўтварэнне градуснай меры вугла ў радыянную і наадварот.

Плошча круга і яго сектара.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны:

ведаць тэрміны і правільна выкарыстоўваць паняцці:

правільны многавугольнік; дуга акружнасці; сектар; сегмент; радыянная мера вугла;

ведаць:

азначэнні: правільнага мнагавугольніка; сектара і сегмента круга;

формулы: для знаходжання радыуса апісанай і радыуса ўпісанай акружнасцей па зададзенай старане правільнага трохвугольніка, чатырохвугольніка, шасцівугольнікадаўжыні акружнасці і плошчы круга;

геаметрычны сэнс ліку π;

алгарытмы пераводу градуснай меры вугла ў радыянную меру і наадварот;

умець:

знаходзіць радыус акружнасці, апісанай каля правільнага *n*-вугольніка па яго старане; радыус акружнасці, упісанай у правільны *n*-вугольнік па яго старане; даўжыню дугі зададзенай акружнасці па градуснай меры гэтай дугі; плошчу сектара зададзенага круга па градуснай меры вугла гэтага сектара;

пераводзіць градусную меру вугла ў радыянную і наадварот;

умець прымяняць пры рашэнні задач асноўныя ўласцівасці і прыметы геаметрычных фігур;

прымяняць тэарэмы пры рашэнні геаметрычных задач на доказ і вылічэнне.

Кантрольныя работы 6 (1 к.р. двухгадзінная)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Информатика»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ИНФОРМАТИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Значимость учебного предмета «Информатика» обусловлена повышающимся уровнем развития информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) и их влиянием на все стороны человеческой деятельности. Изучение информатики в учреждениях общего среднего образования направлено на практическую подготовку учащихся к жизни в информационном обществе.

Основные цели изучения учебного предмета «Информатика»:

– формирование компьютерной грамотности (владение необходимым набором знаний и навыков работы на компьютере и использования средств вычислительной техники; понимание основ информатики и значения информационных технологий в жизни общества);

– развитие логического и алгоритмического мышления (формирование умений решать задачи, требующие составления плана действий для достижения желаемого результата, с использованием умственных операций: анализ, синтез, сравнение, абстрагирование, обобщение, конкретизация, классификация и др.);

– воспитание информационной культуры (способность школьников осваивать, владеть, применять, преобразовывать информацию с помощью информационных технологий).

Основные ***задачи***, решаемые в процессе изучения учебного предмета «Информатика»:

– формирование теоретических знаний и практических умений в области информатики, алгоритмизации и программирования, информационных и коммуникационных технологий;

– развитие познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей;

– формирование умений индивидуальной и коллективной работы;

– воспитание трудолюбия, ответственного отношения к соблюдению этических и нравственных норм при использовании информационных и коммуникационных технологий.

На уроках информатики у школьников формируются ***предметные компетенции***:

– знание устройств персонального компьютера, что необходимо для устранения простейших неисправностей в компьютере;

– владение технологией обработки различного типа информации, что позволит обучающемуся с помощью ПК сделать рисунок, обработать фотографию, подготовить отчет, презентацию и др.;

– умение составлять алгоритм, программу, знание основных конструкций языка программирования; это позволит школьнику провести виртуальный эксперимент, создать простейшую модель, интерпретировать результаты решения задачи на ПК;

– умение строить информационные модели объектов и использовать их в справочных системах, базах данных и др.;

– умение создавать цифровые архивы, медиатеки, делать выборку из базы данных по запросу, что востребовано на рынке профессий и в повседневной действительности;

– знание базовых принципов организации и функционирования компьютерных сетей, умение представлять информацию в виде объектов с системой ссылок и работать в сети Интернет;

– знание и соблюдение требований информационной безопасности, информационной этики и права, что важно в условиях жизни в информационном обществе.

Решение на уроках информатики задач из различных учебных предметов способствует формированию ***метапредметных компетенций***, связанных с целеполаганием, планированием, поиском, выбором метода, прогнозированием, контролем, коррекцией и другими учебными действиями:

– владение общепредметными понятиями «информация», «модель», «алгоритм», «исполнитель» и др.;

– владение информационно-логическими умениями, связанными с определением понятий, обобщениями, аналогиями, выводами;

– владение умениями самостоятельно планировать пути достижения целей, осуществлять их коррекцию, контроль и оценку правильности решения задачи;

– владение информационным моделированием как основным методом приобретения знаний;

– ИКТ-компетентность как набор умений и навыков использования средств информационных и коммуникационных технологий для сбора, хранения, преобразования и передачи различных видов информации.

Изучение учебного материала, самостоятельная и групповая работа учащихся по его освоению, созданию собственных, личностно значимых продуктов способствуют личностному самосовершенствованию школьников и формированию ***личностных компетенций***:

– наличие представлений об информации как важнейшем ресурсе развития личности в развивающемся информационном обществе;

– владение первичными навыками анализа и критичной оценки получаемой информации на основе ответственного отношения к ней;

– владение навыками сотрудничества с участниками образовательного процесса;

– владение навыками здорового образа жизни на основе знаний основных гигиенических, эргономических и технических условий безопасной эксплуатации средств ИКТ.

Мировоззренческий и воспитательный аспекты обучения в рамках учебного предмета «Информатика» реализуются через развитие информационной культуры, воспитание самосознания, формирование культуры умственного труда, воспитание общечеловеческих качеств личности (трудолюбия, целеустремленности, воли, самостоятельности, творческой активности и др.).

Обучение учащихся организуется на основе ***компетентностного подхода***, который позволяет согласовать цели обучения с возможностями и целями обучаемых, организовать эффективный образовательный процесс благодаря повышению мотивации школьников, усилению практического компонента обучения на основе единства учебного и воспитательного процессов и подготовки школьников к жизни в информационном обществе. Использование компетентностного подхода требует усиления в преподавании информатики практической составляющей обучения с ориентацией на востребованность сформированных умений и навыков в реальной действительности и будущей практической деятельности.

В связи с этим важное значение приобретает ***технологический подход***, основанный на широком включении в образовательный процесс современных компьютерных технологий. Данный подход позволяет наиболее полно реализовать ***деятельностный*** (включение школьников в активную учебно-познавательную деятельность), а также ***индивидуальный и дифференцированный подходы*** в обучении информатике. При

решении практических задач значимое место отводится ***содержательно-проблемному подходу*** с использованием элементов проблемного обучения.

Комплексное применение указанных подходов направлено на выработку оптимальной и наиболее эффективной образовательной программы.

Отбор содержания обучения информатике учитель осуществляет на основе следующих дидактических принципов: научности, наглядности, доступности, сознательности и активности, последовательности, прочности усвоения, личностного подхода, связи теории с практикой.

Частнометодические принципы отбора содержания обучения информатике: общеобразовательный, осново- и системообразующий, развивающий характер учебного материала; гражданская и гуманистическая направленность содержания обучения. Общедидактический принцип последовательности изучения материала реализуется на основе принципа цикличности (дидактической спирали), что предполагает овладение знаниями и умениями в обогащении, развитии и обобщении изучаемых вопросов.

Активное использование компьютера и компьютерных технологий на уроках информатики требует реализации частнометодических принципов использования ИКТ:

– принципа понимания обучаемыми назначения и возможностей компьютера и прикладных программ, что предусматривает знание аппаратного и программного обеспечения и умение выбирать нужное средство для решения конкретной задачи и эффективно его использовать;

– принципа комплексного использования учителем программных средств с целью решения задач учебного курса информатики на всех этапах процесса обучения (при объяснении, контроле, закреплении материала).

Содержание учебного предмета последовательно раскрывается в процессе обучения по следующим содержательным линиям (разделам):

– информация и информационные процессы;

– аппаратное и программное обеспечение компьютеров;

– основы алгоритмизации и программирования;

– компьютерные информационные технологии;

– коммуникационные технологии;

– информационное моделирование.

Содержательно-деятельностная компонента учебной программы «Информатика. VI–XI классы» предполагает формирование предметно-специфических и общепредметных компетенций учащихся по следующим основным направлениям:

технологическое – формирование умений работать с прикладным программным обеспечением;

алгоритмическое – развитие логического и алгоритмического мышления.

Формирование предметно-специфических компетенций осуществляется посредством выполнения практических заданий в рамках внутри- и межпредметных связей.

Система контроля результатов учебной деятельности определяется требованиями к знаниям и умениям (предметно-специфическим компетенциям) учащихся по каждой теме данной учебной программы. Проведение всех видов контроля осуществляется в соответствии с 10-балльной системой оценивания результатов учебной деятельности учащихся по информатике.

Выбор форм, методов и средств обучения и воспитания определяется учителем самостоятельно на основе сформулированных в учебной программе требований к компетенциям, формируемым у учащихся в данной теме, знаниям и умениям учащихся с учетом их возрастных особенностей и уровня обученности. Целесообразно использовать активные формы и методы обучения, привлекать учащихся к обоснованию материала своими примерами, анализу способов работы, выбору оптимальных приемов учебной деятельности.

Учебная программа «Информатика. VI–XI классы» реализуется в учреждениях общего среднего образования. Программа составлена в соответствии с учебным планом,

который предусматривает изучение учебного предмета «Информатика» в объеме 35 учебных часов в год.

Каждая тема учебной программы структурирована на определенные разделы:

– обязательное содержание образования;

– цель изучения темы;

– предметно-специфические компетенции, формируемые в данной теме.

Названия тем и содержание изучаемого учебного материала представлены без указания конкретного программного обеспечения.

Все перечисленные темы учебной программы являются обязательными для изучения. Приведенное в учебной программе распределение учебных часов по темам может быть изменено учителем в объеме до 25 % с обязательным выполнением требований, предъявляемых данной учебной программой.

Содержание учебного предмета

(35 ч)

Повторение (1 ч)

ТЕМА 16. ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ИНФОРМАЦИИ В КОМПЬЮТЕРЕ (3 ч)

Представление информации в компьютере. Кодирование. Понятие системы счисления. Двоичная система счисления. Представление различных видов информации. Единицы измерения объема информации.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны

знать:

единицы измерения объема информации.

ТЕМА 17. ОСНОВЫ АЛГОРИТМИЗАЦИИ И ПРОГРАММИРОВАНИЯ (11 ч)

Структурированный тип данных: массив. Работа с одномерными числовыми массивами: описание массивов, способы ввода и вывода элементов массива. Поиск элементов с заданными свойствами, выполнение арифметических действий над элементами массива, преобразование элементов массива.

Выполнение практических заданий.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны

знать:

понятие массива;

уметь:

вводить и выводить элементы массива, выполнять арифметические действия над элементами массива, осуществлять поиск элементов с заданными свойствами, преобразовывать элементы массива.

ТЕМА18. ОСНОВЫ АНИМАЦИИ (12 ч)

Виды анимации. Инструменты и методы анимации.

Создание и редактирование объектов. Работа с цветом. Импорт и использование изображений. Слои. Кадры. Шкала времени.

Покадровая анимация. Автоматическая анимация движения: прямолинейного, по траектории. Автоматическая анимация формы.

Работа с текстом.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны
знать:
виды анимации;
уметь:
создавать покадровую и автоматическую анимацию.

КОНТРОЛЬНАЯ РАБОТА по теме 18 (1 ч)

ТЕМА 19. ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ СЕТИ ИНТЕРНЕТ (6 ч)

Аппаратное обеспечение для подключения к сети Интернет.

Организация службы WWW. Понятие о веб-сервере, системе адресов.

Знакомство с национальными информационными ресурсами. Образовательные ресурсы Интернета.

Поиск в Интернете информации из различных предметных областей.

Сохранение информации.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны
***владеть*:**
приемами поиска информации в Интернете.

Резерв (1 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Інфарматыка» для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Значнасць вучэбнага прадмета «Інфарматыка» абумоўлена павышэннем ўзроўню развіцця інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій (ІКТ) і іх уплывам на ўсе бакі чалавечай дзейнасці. Вывучэнне інфарматыкі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на практычную падрыхтоўку вучняў да жыцця ў інфармацыйным грамадстве.

Асноўныя ***мэты*** вывучэння вучэбнага прадмета «Інфарматыка»:

фарміраванне камп'ютарнай пісьменнасці (валоданне неабходным наборам ведаў і навыкаў працы на камп'ютары і выкарыстання сродкаў вылічальнай тэхнікі; разуменне асноў інфарматыкі і значэння інфармацыйных тэхналогій у жыцці грамадства);

развіццё лагічнага і алгарытмічнага мыслення (фарміраванне ўменняў вырашаць задачы, якія патрабуюць складання плана дзеянняў для дасягнення жаданага выніку, з

выкарыстаннем разумовых аперацый: аналіз, сінтэз, параўнанне, абстрагаванне, абагульненне, канкрэтызацыя, класіфікацыя і інш.);

выхаванне інфармацыйнай культуры (здольнасць школьнікаў асвойваць, ўжываць, ператвараць інфармацыю з дапамогай інфармацыйных тэхналогій).

Асноўныя задачы, якія вырашаюцца ў працэсе вывучэння вучэбнага прадмета «Інфарматыка»:

фарміраванне тэарэтычных ведаў і практычных уменняў у галіне інфарматыкі, алгарытмізацыі і праграміравання, інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій;

развіццё пазнавальных інтарэсаў, інтэлектуальных і творчых здольнасцяў;

фарміраванне уменняў індывідуальнай и калектыўнай працы;

выхаванне працавітасці, адказных адносін да выканання этычных і маральных норм пры выкарыстанні інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій.

На ўроках инфарматыкі ў школьнікаў фарміруюцца ***прадметныя кампетэнцыі***:

веданне прылад персанальнага камп'ютара, што неабходна для ліквідацыі найпростых няспраўнасцяў у камп'ютары;

валоданне тэхналогіяй апрацоўкі рознага тыпу інфармацыі, што дазволіць навучэнцу з дапамогай ПК зрабіць малюнак, апрацаваць фатаграфію, падрыхтаваць справаздачу, прэзентацыю і інш.;

уменне складаць алгарытм, праграму, веданне асноўных канструкцый мовы праграмавання, гэта дазволіць школьніку правесці віртуальны эксперымент, стварыць найпростую мадэль, інтэрпрэтаваць вынікі рашэння задачы на ПК;

уменне будаваць інфармацыйныя мадэлі аб'ектаў і выкарыстоўваць іх у даведачных сістэмах, базах дадзеных і інш.;

уменне ствараць лічбавыя архівы, медыятэкі, рабіць выбарку з базы дадзеных па запыце, што запатрабавана на рынку прафесій і ў паўсядзённай рэчаіснасці;

веданне базавых прынцыпаў арганізацыі і функцыянавання камп'ютарных сетак, уменне падаваць інфармацыю ў выглядзе аб'ектаў з сістэмай спасылак і працаваць у сетцы Інтэрнэт;

веданне і выкананне патрабаванняў інфармацыйнай бяспекі, інфармацыйнай этыкі і права, што важна ва ўмовах жыцця ў інфармацыйным грамадстве.

Рашэнне на ўроках інфарматыкі задач з розных навучальных прадметаў спрыяе фарміраванню метапрадметных кампетэнцый, звязаных з мэтавызначэннем, планаваннем, пошукам, выбарам метаду, прагназаваннем, кантролем, карэкцыяй і іншымі навучальнымі дзеяннямі:

валоданне агульнапрадметнымі паняццямі «інфармацыя», «мадэль», «алгарытм», «выканаўца» і інш.;

валоданне інфармацыйна-лагічнымі ўменнямі, звязанымі з вызначэннем паняццяў, абагульненнямі, аналогіямі, высновамі;

валоданне ўменнямі самастойна планаваць шляхі дасягнення мэтаў, ажыццяўляць іх карэкцыю, кантроль і ацэнку правільнасці рашэння задачы;

валоданне інфармацыйным мадэляваннем як асноўным метадам набыцця ведаў;

ІКТ-кампетэнтнасць, як набор уменняў і навыкаў выкарыстання сродкаў інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій для збору, захоўвання, пераўтварэння і перадачы розных відаў інфармацыі.

Вывучэнне вучэбнага матэрыялу, самастойная і групавая работа навучэнцаў па яго засваенні, стварэнні ўласных, асобасна-значных прадуктаў спрыяюць асобаснаму самаўдасканаленню школьнікаў і фарміраванню ***асобасных кампетэнцый***:

наяўнасць уяўленняў аб інфармацыі як найважнейшым рэсурсе развіцця асобы ў інфармацыйным грамадстве, якое развіваецца;

валоданне першаснымі навыкамі аналізу і крытычнай ацэнкі атрыманай інфармацыі на аснове адказнага стаўлення да яе;

валоданне навыкамі супрацоўніцтва з удзельнікамі адукацыйнага працэсу;

валоданне навыкамі здаровага ладу жыцця на аснове ведаў асноўных гігіенічных, эрганамічных і тэхнічных умоў бяспечнай эксплуатацыі сродкаў ІКТ.

Светапоглядавы і выхаваўчы аспекты навучання ў рамках вучэбнага прадмета «Інфарматыка» рэалізуюцца праз развіццё інфармацыйнай культуры, выхаванне самасвядомасці, фарміраванне культуры разумовай працы, выхаванне агульначалавечых якасцей асобы (працавітасці, мэтанакіраванасці, волі, самастойнасці, творчай актыўнасці і інш.).

Навучанне школьнікаў арганізуецца на аснове ***кампетэнтнаснага падыходу***, які дазваляе ўзгадніць мэты навучання з магчымасцямі і мэтамі навучэнцаў, арганізаваць эфектыўны адукацыйны працэс дзякуючы павышэнню матывацыі вучняў, ўзмацненню практычнага кампанента навучання на аснове адзінства навучальнага і выхаваўчага працэсаў і падрыхтоўкі вучняў да жыцця ў інфармацыйным грамадстве. Выкарыстанне кампетэнтнаснага падыходу патрабуе ўзмацнення ў выкладанні інфарматыкі практычнага складніка навучання з арыентацыяй на запатрабаванасць сфармаваных уменняў і навыкаў у рэальнай рэчаіснасці і будучай практычнай дзейнасці.

У сувязі з гэтым важнае значэнне набывае ***тэхналагічны падыход***, заснаваны на шырокім ўключэнні ў адукацыйны працэс сучасных камп'ютарных тэхналогій. Дадзены падыход дазваляе найбольш поўна рэалізаваць ***дзейнасны*** (уключэнне школьнікаў у актыўную вучэбна-пазнавальную дзейнасць), а таксама ***індывідуальны і дыферэнцыраваны падыходы*** ў навучанні інфарматыцы. Пры вырашэнні практычных задач значнае месца адводзіцца ***змястоўна-праблемнаму падыходу*** з выкарыстаннем элементаў праблемнага навучання.

Комплекснае прымяненне названых падыходаў накіравана на выпрацоўку найбольш аптымальнай і эфектыўнай адукацыйнай праграмы.

Адбор зместу навучання інфарматыцы настаўнік ажыццяўляе на аснове наступных дыдактычных прынцыпаў: навуковасці, нагляднасці, даступнасці, свядомасці і актыўнасці, паслядоўнасці, трываласці засваення, асобаснага падыходу, сувязі тэорыі з практыкай.

Прыватнаметадычныя прынцыпы адбору зместу навучання інфарматыцы: агульнаадукацыйны, аснова – і сістэмаўтваральны, развіццёвы характар вучэбнага матэрыялу; грамадзянская і гуманістычная накіраванасць зместу навучання. Агульнадыдактычны прынцып паслядоўнасці вывучэння матэрыялу рэалізуецца на аснове прынцыпу цыклічнасці (дыдактычнай спіралі), што прадугледжвае авалоданне ведамі і ўменнямі ва ўзбагачэнні, развіцці і абагульненні вывучаемых пытанняў.

Актыўнае выкарыстанне камп'ютара і камп'ютарных тэхналогій на ўроках інфарматыкі патрабуе рэалізацыі прыватнаметадычных прынцыпаў выкарыстання ІКТ:

прынцыпу разумення навучэнцамі прызначэння і магчымасцяў камп'ютара і прыкладных праграм, што прадугледжвае веданне апаратнага і праграмнага забеспячэння і ўменне выбіраць патрэбны сродак для вырашэння канкрэтнай задачы і эфектыўна яго выкарыстоўваць;

прынцыпу комплекснага выкарыстання настаўнікам праграмных сродкаў з мэтай вырашэння задач вучэбнага курса інфарматыкі на ўсіх этапах працэсу навучання (пры тлумачэнні, кантролі, замацаванні матэрыялу).

Змест вучэбнага прадмета паступова раскрываецца ў працэсе навучання па наступных змястоўных лініях (раздзелах):

інфармацыя і інфармацыйныя працэсы;

апаратнае і праграмнае забеспячэнне камп'ютараў;

асновы алгарытмізацыі і праграмавання;

камп'ютарныя інфармацыйныя тэхналогіі;

камунікацыйныя тэхналогіі;

інфармацыйнае мадэляванне.

Змястоўна-дзейная кампанента вучэбнай праграмы «Інфарматыка. VI–IX класы» прадугледжвае фарміраванне прадметна-спецыфічных і агульнапрадметных кампетэнцый вучняў па наступных асноўных напрамках:

тэхналагічны – фарміраванне ўменняў работы з прыкладным праграмным забеспячэннем;

алгарытмічны – развіццё лагічнага і алгарытмічнага мыслення.

Фарміраванне прадметна-спецыфічных кампетэнцый ажыццяўляецца з дапамогай выканання практычных заданняў у рамках ўнутры – і міжпрадметных сувязяў.

Сістэма кантролю вынікаў вучэбнай дзейнасці, навучэнцаў вызначаецца патрабаваннямі да ведаў і ўменняў (прадметна-спецыфічных кампетэнцый) вучняў па кожнай тэме дадзенай вучэбнай праграмы. Правядзенне ўсіх відаў кантролю ажыццяўляецца ў адпаведнасці з 10-бальнай сістэмай ацэньвання вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па інфарматыцы.

Выбар формаў, метадаў і сродкаў навучання і выхавання вызначаецца настаўнікам самастойна на аснове сфармуляваных у вучэбнай праграме патрабаванняў да кампетэнцый, якія фарміруюцца ў вучняў у гэтай тэме, ведаў і ўменняў вучняў з улікам іх узроставых асаблівасцяў і ўзроўню навучанасці. Мэтазгодна выкарыстоўваць актыўныя формы і метады навучання, прыцягваць вучняў да абгрунтавання матэрыялу сваімі прыкладамі, аналізу спосабаў працы, выбару аптымальных прыёмаў вучэбнай дзейнасці.

Вучэбная праграма «Інфарматыка. VI–IX класы» рэалізуецца ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі. Праграма складзена ў адпаведнасці з вучэбным планам, які прадугледжвае вывучэнне вучэбнага прадмета «Інфарматыка» ў аб’ёме 35 вучэбных гадзін у год.

Кожная тэма вучэбнай праграмы структураваная на пэўныя раздзелы:

– абавязковы змест адукацыі;

– мэта вывучэння тэмы;

– прадметна-спецыфічныя кампетэнцыі, якія фарміруюцца ў дадзенай тэме.

Назвы тэмаў і змест вывучаемага вучэбнага матэрыялу пададзеныя без указання канкрэтнага праграмнага забеспячэння.

Усе пералічаныя тэмы вучэбнай праграмы з’яўляюцца абавязковымі для вывучэння. Прыведзенае ў вучэбнай праграме размеркаванне вучэбных гадзін па тэмах можа быць зменена настаўнікам у аб’ёме да 25 % з абавязковым выкананнем патрабаванняў, што прад’яўляюцца дадзенай вучэбнай праграмай.

IX КЛАС
(35 г)

Паўтарэнне (1 г)

Тэма 16. Падаванне інфармацыі ў камп’ютэры (3 г)

Паданне інфармацыі ў камп’ютэры. Кадзіраванне.

Паняцце сістэмы злічэння. Двайковая сістэма злічэння. Паданне розных відаў інфармацыі.

Адзінкі вымярэння аб’ёму інфармацыі.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ведаць:

адзінкі вымярэння аб’ёму інфармацыі.

Тэма 17. Асновы алгарытмізацыі і праграмавання (11 г)

Структурыраваны тып дадзеных: масіў. Работа з аднамернымі лікавымі масівамі: апісанне масіваў, спосабы ўводу і вываду элементаў масіва. Пошук элементаў з зададзенымі ўласцівасцямі, выкананне арыфметычных дзеянняў з элементамі масіва, пераўтварэнне элементаў масіва.

Выкананне практычных заданняў.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ведаць:

паняцце масіва.

Вучні павінны ўмець:

уводзіць і выводзіць элементы масіва, выконваць арыфметычныя дзеянні з элементамі масіва, ажыццяўляць пошук элементаў з зададзенымі ўласцівасцямі, пераўтвараць элементы масіва.

Тэма 18. Асновы анімацыі (12 г)

Віды анімацыі. Інструменты і метады анімацыі.

Стварэнне і рэдагаванне аб'ектаў. Работа з колерам. Імпарт і выкарыстанне відарысаў. Слаі. Кадры. Шкала часу.

Пакадравая анімацыя. Аўтаматычная анімацыя: руху, прамалінейнага, па траекторыі. Аўтаматычная анімацыя формы.

Работа з тэкстам.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці:

Вучні павінны ведаць:

віды анімацыі.

Вучні павінны ўмець:

ствараць пакадравую і аўтаматычную анімацыю.

Кантрольная работа па тэме 18 (1 г**)**

Тэма 19. Інфармацыйныя рэсурсы сеткі Інтэрнет (6 г)

Апаратнае забеспячэнне для падключэння да сеткі Інтэрнет.

Арганізацыя службы WWW. Паняцце аб вэб-серверы, сістэме адрасоў.

Знаёмства з нацыянальнымі інфармацыйнымі рэсурсамі. Адукацыйныя рэсурсы Інтэрнета.

Пошук у Інтэрнеце інфармацыі з розных прадметных галін.

Захаванне інфармацыі.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці

Вучні павінны валодаць:

прыёмамі пошуку інфармацыі ў Інтэрнеце

Рэзерв (1 г)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Всемирная история»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа предназначена для организации систематического изучения всемирной истории в V–VII классах на базовом уровне. Усвоение содержания учебного предмета осуществляется в условиях реализации компетентностного подхода к подготовке учащихся.

Целью изучения всемирной истории на базовом уровне в V–VII классах является усвоение учащимися основ систематизированных знаний о важнейших событиях, явлениях и процессах всемирной истории с древнейших времен до конца XVIII в.; овладение учащимися способами учебно-познавательной деятельности, направленной на формирование самосознания личности и ее успешную социализацию в условиях современного поликультурного, полиэтничного и многоконфессионального общества.

Исходя из указанной цели, **задачами** исторического образования являются:

усвоение основных фактологических и теоретических знаний о важнейших событиях, явлениях, процессах развития общества, особенностях развития отдельных стран, цивилизаций и регионов в их системе и взаимосвязи; освоение специальных способов учебно-познавательной деятельности изучения истории (*предметные компетенции*);

формирование опыта преобразовательной и творческой познавательной деятельности, развитие умений использовать усвоенные знания, умения, опыт в учебно-познавательной деятельности и жизненных ситуациях (*метапредметные компетенции*);

формирование основ этнонациональной, гражданской, культурной индентичности личности; воспитание чувства гражданственности и патриотизма на основе усвоения мирового историко-культурного наследия и осознания места Беларуси в этом наследии (*личностные компетенции*).

Учебная программа основывается на сочетании хронологического, страноведческого, сравнительно-исторического подходов. *Хронологический* подход проявился в сохранении традиционного изучения истории Древнего мира, Средних веков, Нового времени, а также в том, что события и явления в рамках темы изучаются во временном (хронологическом) порядке. *Страноведческий* подход нашел выражение в выделении отдельных блоков: страны Европы и США; Россия; страны Азии, Африки и Латинской Америки. *Сравнительно-исторический подход* помогает находить общее и различное в развитии исторического процесса, показывать взаимосвязь и взаимообусловленность событий.

Компетентностный подход к подготовке выпускника по истории предполагает такое определение целей, содержания, методов, средств, результатов обучения, которые способствуют формированию готовности учащихся к жизнедеятельности в постоянно меняющемся мире.

Компетенции рассматриваются как готовность использовать усвоенные знания, умения и навыки, сформированный опыт деятельности для решения практических и творческих задач, продолжения образования, трудовой деятельности, успешной

социализации. По отношению к образовательному процессу компетенции представляют собой объективно и социально задаваемые требования к подготовке учащихся, представленные перечнем личностных, метапредметных и предметных результатов обучения.

Личностные результаты изучения истории представляют собой сформировавшуюся систему ценностных отношений учащихся к себе и другим, к процессу обучения и его результатам. Они предполагают сформированность мировоззрения, личностной и гражданской позиции учащихся; развитие готовности к ответственному поведению в современном обществе; накопление опыта жизнедеятельности, в том числе на основе осмысления социально-нравственного опыта предшествующих поколений. Личностные результаты изучения истории позволяют саморазвиваться, ставить цели и строить жизненные планы, занимать активную жизненную позицию, сохранять национальную идентичность в поликультурном обществе, психическое и физическое здоровье.

Метапредметные результаты изучения истории представляют собой совокупность общеучебных способов деятельности, которые формируют как в процессе обучения, так и в реальных жизненных ситуациях готовность к коллективной деятельности и взаимоотношениям сотрудничества в школе и социальном окружении. Они предполагают умения учащихся определять цели своей учебно-познавательной деятельности, пути их достижения, представлять и корректировать ее результаты в различных формах.

Предметные результаты изучения истории ориентированы на усвоение содержания учебного предмета и освоение специальных способов учебно-познавательной деятельности. Они представлены в требованиях к результатам учебно-познавательной деятельности учащихся после каждого раздела.

История как наука и как учебный предмет, объектом изучения которых является многообразие процессов, явлений, событий, связанных с деятельностью человека от первобытности до наших дней, занимает особое место в современном социокультурном пространстве, формировании мировоззрения обучающихся, историческом познании и учебно-воспитательном процессе. История как наука предполагает в процессе познания реконструкцию исторического факта на уровне источника и на уровне исследователя. История как учебный предмет предполагает формирование самоидентификации выпускника, решая тем самым задачу социализации личности.

Специфические особенности содержания учебного предмета выражены в следующих содержательных линиях, которые учитываются в процессе дидактического конструирования:

– *историческое время* – локализация процессов и событий, связанная с их хронологией и периодизацией;

– *историческое пространство* – совокупность природно-географических, экономических, политических, общественно-культурных событий и процессов, протекающих на определенной территории в определенное время и локализация их на исторической карте;

– *историческое развитие* – изменение характера политических и социально-экономических отношений, эволюция трудовой и хозяйственной деятельности людей;

– *человек в истории* – характеристика образа жизни людей в различные исторические эпохи, систем их ценностей и мотивации деятельности.

Учитывая необходимость получения учащимися относительно целостных и завершенных знаний на II ступени общего среднего образования, а также то, что обучение должно соответствовать возрастным и познавательным возможностям обучающихся, структурирование содержания школьного исторического образования осуществляется на основе концентрического подхода, который предполагает неоднократное изучение учебного материала по всемирной истории и истории Беларуси в их контекстуальном единстве, в нарастающем объеме и с большей глубиной понимания.

В V–VII классах в хронологической последовательности изучается всемирная и отечественная история с древнейших времен до конца XVIII в. Основная функция обучения на этом концентре: усвоить важнейшие факты, характеризующие исторический

процесс в целом и различные стороны развития общества с раскрытием наиболее существенных причинно-следственных связей, а также ряд основных исторических понятий в их системе и взаимосвязи. Содержание изучения представлено как последовательное, нарративное изложение исторических событий с их объяснениями и оценками специалистов. Изучая историю на этом концентре, учащиеся осваивают основные общеучебные и специальные способы получения и оперирования готовыми знаниями. Изучение истории на этом концентре является одним из элементов развития познавательного интереса и формирования функциональной грамотности, что должно обеспечить учащихся необходимыми знаниями, умениями и навыками для эффективной жизнедеятельности в конкретной социально-культурной среде.

Структура изучения всемирной истории и истории Беларуси представлена в следующей таблице.

Класс	Содержание учебного материала
IV	Мая Радзіма – Беларусь
V	История Древнего мира: с древнейших времен до V в. н. э.
VI	История Средних веков: V–XV вв.
	История Беларуси с древнейших времен до конца XV в.
VII	Всемирная история Нового времени, XVI–XVIII вв.
	История Беларуси, XVI – конец XVIII вв.

В соответствии с Учебным планом на изучение истории Древнего мира отводится 2 учебных часа в неделю, 70 учебных часов в год, на изучение всемирной истории (VI, VII классы) отводится 1 учебный час в неделю, 35 учебных часов в год. Учитель, исходя из педагогической целесообразности и учитывая особенности обучения в конкретных условиях, может изменить рекомендуемое программой количество учебных часов на изучение отдельных тем, не выходя за общее количество учебного времени по разделам или темам. Может быть изменен и порядок изучения отдельных тем.

История Древнего мира, которую учащиеся изучают в V классе, занимает особое место в структуре школьного исторического образования. С этого курса начинается изучение учащимися истории как учебного предмета. Он закладывает основы для систематического изучения истории. У учащихся начинается процесс формирования ценностного отношения к изучению прошлого, освоения специальных, предметных способов учебно-познавательной деятельности.

В рамках истории Древнего мира учащиеся знакомятся с историей первобытного общества, цивилизациями Древнего Востока и античности. Программа предусматривает изучение политического и социального развития древних цивилизаций, хозяйственной деятельности людей. Особое внимание уделено развитию духовной культуры, образу жизни человека, его ментальности и повседневности.

В VI классе учащиеся изучают историю мировых цивилизаций в Средние века. В результате последовательного и системного изучения истории человечества в средневековый период у учащихся должно сформироваться представление о сходстве основных тенденций и закономерностей развития общества средневековых цивилизаций. Чрезвычайно важно сформировать у учащихся представления об отличиях людей Средневековья от людей современности в системе отношений в социуме, в восприятии мира и общества, в их представлениях о жизненных ценностях человека.

На изучение истории Нового времени отведено 2 учебных года. В VII классе учащимся предлагаются важнейшие аспекты развития государств и народов Западной и Восточной Европы, Азии, Африки и Латинской Америки в период раннего Нового времени (XVI–XVIII вв.). В равной мере уделяется внимание фактам и процессам политического, социально-экономического, этнического, религиозного и культурного развития обществ обозначенных регионов. При этом необходимо учитывать, что изучаемый в VII классе период истории мировых цивилизаций, в отличие от предшествующего времени, характеризуется более тесным взаимодействием между

различными регионами мира и в конечном итоге началом складывания общемирового сообщества.

Изучение всемирной истории осуществляется в контекстуальном единстве с учебным предметом «История Беларуси», а также с учетом межпредметных связей с такими учебными предметами, как «Обществоведение», «Русская литература», «Беларуская літаратура», «География» и др.

Изучение истории в школе должно иметь бóльшую практико-ориентированную и прикладную направленность, как способ реализации компетентностного подхода, принцип связи обучения с жизнью. Решение этого вопроса возможно на основе привлечения жизненного, социального опыта учащихся и включения в процесс обучения конкретных ситуаций и проблем, возникающих в реальной действительности. Прикладная направленность обучения истории может быть реализована через *связь истории с современностью, оперирование историческими знаниями в реальных жизненных ситуациях, анализ конкретных ситуаций, проектный метод*. Поэтому очень важно объяснять и показывать учащимся, для чего необходимо изучение каждой исторической темы, где могут быть использованы полученные знания.

Успешное освоение содержания учебного предмета «Всемирная история» предполагает использование разнообразных средств и методов обучения. ***Процесс обучения истории следует организовать таким образом, чтобы большая часть нового учебного материала была усвоена учащимися на уроке***, для чего целесообразно использовать активные и интерактивные методы обучения. Интенсифицировать учебный процесс, сделать его более интересным и насыщенным поможет использование информационно-коммуниционных технологий. Значительный эффект дает использование всех видов наглядности на уроках: изобразительной, условно-графической, предметной. Особую роль при изучении материала по всемирной истории играют исторические карты.

Объем домашнего задания учитель определяет с учетом санитарно-гигиенических правил и норм организации образовательного процесса, познавательных возможностей учащихся, результатов урока.

ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ НОВОГО ВРЕМЕНИ: XIX – НАЧАЛО XX в.

(35 ч, в том числе 1 ч – резервное время)

Введение (1 ч)

Народы мира и цивилизации в XIX – начале XX в. Общая характеристика второго периода Нового времени. Создание индустриальной цивилизации. Колониальный раздел мира.

Основные понятия: индустриальная цивилизация, модернизация.

Раздел I. ЗАПАДНАЯ ЕВРОПА (10 ч)

Западная Европа в начале XIX в. Установление диктатуры Наполеона Бонапарта во Франции. Наполеоновские войны. Венский конгресс и создание Священного союза.

Основные черты экономического развития. Промышленная революция и ее последствия. Технический прогресс в промышленности и земледелии. Изменения в социальной структуре европейского общества. Переход от свободной конкуренции к монополии.

Англия в XIX – начале XX в. Экономическое развитие. Государственный строй. Внутренняя и внешняя политика либералов и консерваторов. Рабочее движение. Образование лейбористской партии.

Франция в XIX – начале XX в. Экономическое и политическое развитие. Революционные события: от Июльской революции 1830 г. до революции 4 сентября 1870 г. Третья республика в 1870–1918 гг. Внешняя политика.

Европейские революции 1848–1849 гг. и их итоги. Обострение социальных противоречий. Победы, поражения и итоги революций в Германии, Италии и Австрийской империи.

Германия во второй половине XIX – начале XX в. Объединение Германии и провозглашение Германской империи. Экономическое развитие. Политический строй. Внутренняя и внешняя политика.

Международное рабочее и социалистическое движение во второй половине XIX – начале XX в. Возникновение марксизма. I и II Интернационалы. Течения в рабочем и социалистическом движении.

Образование, наука и техника. Развитие образования и науки. Формирование новой картины мира. Переворот в технике. Машиностроение и транспорт. Средства связи. Кинематограф. Связь науки с практикой и изменения в образе жизни людей.

Художественная литература. Романтизм. Лидер французского романтизма В. Гюго. Английские поэты-романтики (Дж. Г. Байрон, П. Б. Шелли). В. Скотт. Немецкий романтизм (Э. Т. А. Гофман, Г. Гейне). Реализм (Стендаль, О. де Бальзак, Ч. Диккенс. Р. Киплинг). Декаданс (Ш. Бодлер, А. Рембо, П. Верлен, Г. Аполлинер).

Живопись, музыка, архитектура. Романтизм и реализм в живописи. Ф. Гойя, Э. Делакруа, Г. Курбе и Ж. Милле. Импрессионизм. О. Ренуар, К. Моне, Э. Дега, В. Ван Гог, П. Сезанн, П. Гоген. Музыка. Архитектура.

Основные понятия: индустриализация, промышленная революция, «венская система», пролетариат, милитаризация экономики, монополистический капитализм (империализм), конституционная (парламентская) монархия, политическая партия, чартизм, буржуазно-демократическая революция, консерватизм, социал-демократизм, марксизм, национализм, нация, классы общественные, эксплуатация, научная картина мира, романтизм, реализм, импрессионизм, неоклассицизм, модерн.

Раздел II. СТРАНЫ СЕВЕРНОЙ И ЮЖНОЙ АМЕРИКИ (4 ч)

США в первой половине XIX в. Рост населения и расширение территории США. Завоевание «дикого» Запада. Север и Юг – два пути развития. Движение за отмену рабства.

Превращение США в мировую державу. Гражданская война (1861–1865) и ее итоги. Экономическое и политическое развитие США после Гражданской войны. Внешняя политика США.

Американская литература и искусство. Американский романтизм и его особенности (Г. Лонгфелло и Ф. Купер). Американский реализм (Г. Бичер-Стоу, М. Твен, Б. Гарт, Дж. Лондон, Т. Драйзер). Живопись. Архитектура.

Латинская Америка. Война за независимость испанских колоний (1810–1826). Экономическое и политическое развитие самостоятельных латиноамериканских республик. Революция в Мексике (1910–1917). Развитие латиноамериканской культуры.

Основные понятия: фермерское хозяйство, плантационное хозяйство, аболиционизм, конфедерация, резервация, национальная культура.

Обобщение к I и II разделам (1 ч)

Раздел III. РОССИЙСКОЕ ГОСУДАРСТВО И СЛАВЯНСКИЕ СТРАНЫ (9 ч)

Россия в первой половине XIX в. Общественный и государственный строй. Александр I. Отечественная война 1812 г. Дворянские революционеры. Самодержавие Николая I. Общественное движение 1830–1840-х гг. Внешняя политика. Крымская война и ее итоги.

Наука и культура в первой половине XIX в. Наука и просвещение. Литература. Архитектура и скульптура. Изобразительное искусство. Театр и музыка.

Внутренняя и внешняя политика России во второй половине XIX в. Правление Александра II. Отмена крепостного права. Реформы местного самоуправления. Судебная, цензурная, школьная и военная реформы. Итоги реформ и их историческое значение. Основные направления внешней политики.

Революционное движение и политика царизма. Революционное народничество. Александр III и контрреформы. Начало рабочего и марксистского движения. Возникновение российской социал-демократии.

Россия на рубеже столетий. Развитие экономики в конце XIX – начале XX в. Изменения в социальной структуре общества. Внешняя политика России.

Россия в годы революционных потрясений (1905–1917). Революция 1905–1907 гг. и ее итоги. Государственная дума. Февральская буржуазно-демократическая революция и ее итоги.

Русская культура во второй половине XIX – начале XX в. Развитие науки и просвещения. Литература. Музыка. Живопись.

Борьба славянских народов за национальную независимость в XIX – начале XX в. Славянские земли в составе Пруссии, Австрии, России и Османской империи. Возрождение славянских национальных культур. Национально-освободительное движение западных славян.

Обобщение к III разделу

Основные понятия: декабристы, народничество, самодержавие, разночинцы, буржуазные реформы, революционные демократы, передвижники, земства, Государственная дума, национально-освободительное движение.

Раздел IV. СТРАНЫ АЗИИ И АФРИКИ (6 ч)

Япония. Революция 1868 г. и свержение сегуната Токугава. Реформы и конституция. Перемены в образе жизни. Рост национализма. Внешнеполитическая экспансия и ее результаты.

Китай. Обострение социальных противоречий. Первая «опиумная» война. Восстание тайпинов (1850–1864). Вторая «опиумная» война. Реформаторское движение. Восстание ихэтуаней. Сунь Ятсен. Синьхайская революция 1911–1912 гг.

Индия. Индия – английская колония. Антиколониальное восстание 1857–1859 гг. Индийский национальный конгресс. Подъем национально-освободительного движения в начале XX в.

Мусульманский мир. Проникновение европейских государств в мусульманские страны. Англо-афганские войны. Национально-освободительные движения, реформы и революции. Новое в культуре и образе жизни мусульманских стран.

Территориальный раздел Африки в XIX в. Борьба европейских государств за раздел Африки. Берлинская конференция (1884–1885) и «великая африканская охота». Борьба Эфиопии против европейской колонизации. Англо-бурская война.

Обобщение к IV разделу

Основные понятия: колониализм, суньятсенизм, антиколониальное движение, рынок сбыта, протекторат, доминион.

Раздел V. ПЕРВАЯ МИРОВАЯ ВОЙНА (2 ч)

Начало Первой мировой войны. Обострение международных противоречий и назревание войны в Европе. Образование Тройственного союза и Антанты. Начало Первой мировой войны. Ход военных действий в 1915–1916 гг.

Важнейшие политические события и ход военных действий в 1917–1918 гг. Назревание политического кризиса в воюющих странах. Вступление в войну США. Ход военных действий в 1917 г. Заключительный период войны. Основные итоги Первой мировой войны.

Основные понятия: Тройственный союз, Антанта, Первая мировая война, политический кризис, Компьенское перемирие.

Итоговое обобщение (1 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Сусветная гісторыя»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

СУСВЕТНАЯ ГІСТОРЫЯ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне гісторыі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца на ўзроўні агульнай базавай і агульнай сярэдняй адукацыі. У адпаведнасці з асобасна арыентаванай парадыгмай сучаснай адукацыі вывучэнне гісторыі як навучальнага прадмета арыентавана на фарміраванне ў вучняў якасцей асобы, неабходных для выканання агульных для ўсіх грамадзян Рэспублікі Беларусь сацыяльных функцый, абумоўленых сістэмай каштоўнасцей, агульнапрынятых у беларускім грамадстве.

Мэты гістарычнай адукацыі:

авалоданне вучнямі асновамі сістэматызаваных навуковых ведаў, адаптаваных да іх узроставых пазнавальных магчымасцей, аб найважнейшых падзеях, з’явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях сусветнай гісторыі і гісторыі Беларусі ў іх узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці;

інтэлектуальнае выхаванне, развіццё творчасці, наватарства, ініцыятывы вучняў;

далучэнне вучняў да дасягненняў айчыннай і сусветнай культуры;

фарміраванне каштоўнасных арыентацый вучняў на аснове ідэй гуманізму і стваральнага патрыятызму, прынцыпаў грамадзянскай супольнасці і прававой дзяржавы ў адпаведнасці з асновамі ідэалогіі беларускай дзяржавы.

Задачы гістарычнай адукацыі:

засваенне вучнямі асноўных факталагічных і тэарэтычных ведаў аб найважнейшых падзеях, з’явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях развіцця грамадства, аб асаблівасцях развіцця асобных краін, цывілізацый і рэгіёнаў;

фарміраванне цэласнага ўяўлення пра месца і ролю Беларусі ў сусветна-гістарычным працэсе, усведамленне вучнямі своеасаблівага шляху беларускага народа, выхаванне пачуцця адказнасці за яго далейшы гістарычны лёс;

асэнсаванне вучнямі своеасаблівасці культур народаў свету, самабытнасці культуры беларускага народа, фарміраванне ўмення шанаваць культурную разнастайнасць, разумець і паважаць каштоўнасці іншых народаў і людзей;

фарміраванне інтэлектуальных якасцей асобы, неабходных для пераўтваральнай і творчай пазнавальнай дзейнасці, аналізу сучаснай сацыяльнай рэчаіснасці і прагназавання ўласнай жыццядзейнасці, развіццё гістарычнага мыслення;

фарміраванне грамадзянскага патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці, выхаванне пачуцця любові да Радзімы, гонару за культурна-гістарычную спадчыну беларускага народа;

авалоданне вучнямі спосабамі пошуку, збору, апрацоўкі і выкарыстання сацыяльна-гістарычнай інфармацыі, атрымання новых ведаў.

Веды аб працэсах утварэння дзяржаў і цывілізацый, фактах грамадска-палітычнага жыцця, асаблівасцях сацыяльна-эканамічнага, этнаканфесійнага і культурна-гістарычнага развіцця складаюць змястоўны кампанент, неабходны для падрыхтоўкі вучняў да жыццядзейнасці ва ўмовах фарміравання прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці ў нашай краіне. Спасціжэнне гістарычнага вопыту развіцця чалавецтва і своеасаблівасці гістарычнага шляху беларускага народа мае вялікае значэнне для разумення вучнямі сучасных грамадскіх працэсаў і арыентацыі ў дынамічнай палітычнай і інфармацыйнай прасторы.

Вывучэнне сусветнай гісторыі ў VIII–IX класах ажыццяўляецца на падзейна-храналагічным узроўні. У выніку вучні павінны засвоіць важныя факты і асноўныя гістарычныя паняцці, якія характарызуюць гістарычны працэс у цэлым і розныя бакі грамадскага развіцця з раскрыццём найбольш істотных прычынна-выніковых сувязей. У вучняў фарміруецца цэласнае ўяўленне пра тэндэнцыі і заканамернасці развіцця грамадства, ствараюцца яскравыя гістарычныя вобразы найбольш значных падзей, з'яў, людзей мінулых эпох. Разам з засваеннем факталагічнага і тэарэтычнага зместу вучэбнага матэрыялу вучні павінны авалодаць асноўнымі спецыяльнымі спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, звязанымі з лакалізацыяй гістарычных падзей, з'яў, працэсаў у часе і прасторы, з аналізам зместу гістарычных дакументаў.

Вызначальнымі напрамкамі адбору вучэбнага матэрыялу з'яўляюцца гуманізацыя зместу адукацыі, плюралізм думак і падыходаў, якія грунтуюцца на творчым асэнсаванні і засваенні розных канцэпцый сусветнага гістарычнага працэсу. Вучэбныя праграмы па сваім змесце арыентуюць на вывучэнне грамадства і яго жыццядзейнасці ў розныя гістарычныя эпохі і ў розных аспектах: грамадска-палітычных, вытворчых, культурных, дэмаграфічных, сямейна-бытавых, экалагічных і інш. Аптымальным пры вывучэнні гісторыі з'яўляецца спалучэнне фармацыйнага і цывілізацыйнага падыходаў, выкарыстанне храналагічнага, краязнаўчага і праблемнага прынцыпаў.

У вучэбных праграмах прадстаўлены змест гістарычнай адукацыі, структураваны па класах, раздзелах і тэмах, даецца прыкладнае размеркаванне вучэбнага часу.

Устаноўлены наступны парадак вывучэння сусветнай гісторыі ў VIII–IX класах:

Клас	Навучальны курс	Аб'ём
VIII	Сусветная гісторыя Новага часу: XVI–XVIII стст.	1 г
IX	Сусветная гісторыя Новага часу: XIX – пачатак XX ст.	1 г

Час, які адводзіцца ў вучэбных праграмах на вывучэнне раздзелаў і тэм, з'яўляецца прыкладным. Настаўнік мае права змяніць колькасць гадзін на вывучэнне асобных тэм і раздзелаў і паслядоўнасць іх вывучэння ў межах вучэбнага года, захоўваючы змест і логіку вывучэння прадмета.

Пры вывучэнні гісторыі Новага часу (XVI – пачатак XX ст.) адлюстраваны працэс зліцця гістарычных лёсаў цывілізацый розных кантынентаў у адзіны гістарычны паток. Вучэбнай праграмай прадугледжана азнаямленне з наступным матэрыялам: сусветна-гістарычнае значэнне Вялікіх геаграфічных адкрыццяў, паскоранае развіццё краін Заходняй Еўропы і Паўночнай Амерыкі, пачатак навуковай рэвалюцыі, ідэйныя і палітычныя плыні эпохі Адраджэння, Рэфармацыі і Асветы, развіццё капіталізму і буржуазныя рэвалюцыі, фарміраванне індустрыяльнай цывілізацыі, асаблівасці гістарычнага развіцця краін Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі. Першая сусветная вайна разглядаецца як прычына крызісу заходнееўрапейскай цывілізацыі.

Засваенне зместу гістарычнай адукацыі арыентавана перш за ўсё на асобаснае развіццё вучняў, выкарыстанне патэнцыялу гістарычнай навукі для інтэлектуальнага

выхавання і сацыялізацыі асобы вучняў, фарміравання іх каштоўнасных арыентацый і светапоглядных перакананняў.

Значнае месца ў вучэбных праграмах па гісторыі адведзена пытанням сацыяльна-эканамічнага развіцця грамадства ў розныя гістарычныя эпохі. Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню працоўнай дзейнасці людзей, іх заняткаў і эканамічных інтарэсаў, удасканалення сродкаў вытворчасці, форм уласнасці, прадукцыйнасці працы, рацыянальнага выкарыстання прыродных багаццяў, аховы навакольнага асяроддзя, характару размеркавання матэрыяльных і духоўных выгод.

Разам з вывучэннем гісторыі развіцця адукацыі, навукі, грамадскай думкі, літаратуры і мастацтва разглядаецца культура працы, побыту, сямейных адносін, адзення, жылля, паселішчаў і г. д., што з'яўляецца важнай умовай сацыялізацыі асобы вучня.

Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню ўкладу беларускай культуры ў скарбніцу сусветнай культуры. Характарызуюцца асноўныя дасягненні ў развіцці адукацыі, навукі і мастацкай культуры, іх узаемасувязь з сацыяльна-эканамічным і палітычным жыццём, творчасць вядомых дзеячаў культуры. Разам з пытаннямі культуры вывучаецца і рэлігія як адна з форм грамадскай свядомасці і асноў цывілізацыі.

Важную ролю ў павышэнні эфектыўнасці навучання гісторыі адыгрывае выкарыстанне ўнутры- і міжпрадметных сувязей, якія з'яўляюцца аб'ектыўным выражэннем інтэграцыйных працэсаў, якія адбываюцца зараз як у галіне навукі і тэхнікі, так і ў жыцці грамадства. Гэта дазваляе пераадолець прадметную ізаляванасць і дубліраванне навучальнага матэрыялу, спрыяе актуалізацыі і паглыбленню ведаў, садзейнічае фарміраванню цэласных уяўленняў аб гістарычных з'явах і працэсах і ўзаемасувязі паміж імі. Ажыццяўленне міжпрадметных сувязей робіць веды практычна больш значнымі і прымянімымі, дапамагае вучням выкарыстоўваць веды і ўменні, набытыя пры вывучэнні такіх прадметаў, як «Грамадазнаўства», «Руская літаратура», «Беларуская літаратура», «Геаграфія», у працэсе вывучэння гісторыі і, наадварот, выкарыстоўваць іх у новай сітуацыі, як у вучэбнай, так і ў пазаўрочнай дзейнасці. Унутры- і міжпрадметныя сувязі неабходна ажыццяўляць, улічваючы спецыфіку гістарычных курсаў, асобных тэм і раздзелаў.

Арыентацыя адукацыйнага працэсу на прадуктыўны характар вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў і развіццё іх творчых здольнасцей абумовіла ўзмацненне дзейнаснага кампанента ў змесце навучання. Для арганізацыі засваення адпаведных спосабаў дзейнасці рэкамендуецца выкарыстанне практычных заняткаў, якія павінны актыўна ўкараняцца ў адукацыйную практыку. Падчас такіх заняткаў вучні на аснове раней атрыманых ведаў і апорных уменняў у новай навучальнай сітуацыі самастойна вырашаюць пазнавальныя задачы, выконваюць праблемныя заданні, праводзяць навучальнае даследаванне, публічна прадстаўляюць вынікі індывідуальнай і калектыўнай даследчай і творчай дзейнасці. Пры гэтым рэкамендуецца выкарыстоўваць розныя формы арганізацыі вучэбных заняткаў: ролевыя і дзелавыя гульні, семінары, канферэнцыі, дыспуты, распрацоўку праектаў з прыцягненнем шырокага спектра крыніц гістарычнай інфармацыі.

IX КЛАС
СУСВЕТНАЯ ГІСТОРЫЯ НОВАГА ЧАСУ: XIX – ПАЧАТАК XX ст.

(35 гадзін, у тым ліку 1 гадзіна – рэзервовы час)

Уводзіны (1 г)

Народы свету і цывілізацыі ў XIX – пачатку XX ст. Агульная характарыстыка другога перыяду Новага часу. Стварэнне індустрыяльнай цывілізацыі. Каланіяльны падзел свету.

Асноўныя паняцці: індустрыяльная цывілізацыя, мадэрнізацыя.

РАЗДЗЕЛ I
ЗАХОДНЯЯ ЕЎРОПА (10 г)

Заходняя Еўропа ў пачатку XIX ст. Устанаўленне дыктатуры Напалеона Банапарта ў Францыі. Напалеонаўскія войны. Венскі кангрэс і стварэнне Свяшчэннага саюза.

Асноўныя рысы эканамічнага развіцця. Прамысловая рэвалюцыя і яе наступствы. Тэхнічны прагрэс у прамысловасці і земляробстве. Змены ў сацыяльнай структуры еўрапейскага грамадства. Пераход ад свабоднай канкурэнцыі да манаполіі.

Англія ў XIX – пачатку XX ст. Эканамічнае развіццё. Дзяржаўны лад. Унутраная і знешняя палітыка ліберalаў і кансерватараў. Рабочы рух. Утварэнне лейбарысцкай партыі.

Францыя ў XIX – пачатку XX ст. Эканамічнае і палітычнае развіццё. Рэвалюцыйныя падзеі: ад Ліпеньскай рэвалюцыі 1830 г. да рэвалюцыі 4 верасня 1870 г. Трэцяя рэспубліка ў 1870–1918 гг. Знешняя палітыка.

Еўрапейскія рэвалюцыі 1848–1849 гг. і іх вынікі. Абвастрэнне сацыяльных супярэчнасцей. Перамогі, паражэнні і вынікі рэвалюцый у Германіі, Італіі і Аўстрыйскай імперыі.

Германія ў другой палове XIX – пачатку XX ст. Аб'яднанне Германіі і абвяшчэнне Германскай імперыі. Эканамічнае развіццё. Палітычны лад. Унутраная і знешняя палітыка.

Міжнародны рабочы і сацыялістычны рух у другой палове XIX – пачатку XX ст. Узнікненне марксізму. I і II Інтэрнацыяналы. Плыні ў рабочым і сацыялістычным руху.

Адукацыя, навука і тэхніка. Развіццё адукацыі і навукі. Фарміраванне новай карціны свету. Пераварот у тэхніцы. Машынабудаванне і транспарт. Сродкі сувязі. Кінематограф. Сувязь навукі з практыкай і змены ў ладзе жыцця людзей.

Мастацкая літаратура. Рамантызм. Лідар французскага рамантызму В. Гюго. Англійскія паэты-рамантыкі (Дж. Г. Байран, П. Б. Шэлі). В. Скот. Нямецкі рамантызм (Э. Т. А. Гофман, Г. Гейнэ). Рэалізм: Стэндаль, А. дэ Бальзак, Ч. Дзікенс. Р. Кіплінг. Дэкаданс (Ш. Бадлер, А. Рэмбо, П. Вэрлен, Г. Апалінэр).

Жывапіс, музыка, архітэктура. Рамантызм і рэалізм у жывапісе. Ф. Гоя, Э. Дэлакруа, Г. Курбэ і Ж. Міле. Імпрэсіянізм. А. Рэнуар, К. Манэ, Э. Дэга, В. Ван Гог, П. Сезан, П. Гаген. Музыка. Архітэктура.

Асноўныя паняцці: індустрыялізацыя, прамысловая рэвалюцыя, «венская сістэма», пралетарыят, мілітарызацыя эканомікі, манапалістычны капіталізм (імперыялізм), канстытуцыйная (парламенцкая) манархія, палітычная партыя, чартызм, буржуазна-дэмакратычная рэвалюцыя, кансерватызм, сацыял-дэмакратызм, марксізм, нацыяналізм, нацыя, грамадскія класы, эксплуатацыя, навуковая карціна свету, рамантызм, рэалізм, імпрэсіянізм, неакласіцызм, мадэрн.

РАЗДЗЕЛ II
КРАІНЫ ПАЎНОЧНАЙ І ПАЎДНЁВАЙ АМЕРЫКІ (5 г)

ЗША ў першай палове XIX ст. Рост насельніцтва і пашырэнне тэрыторыі ЗША. Асваенне «дзікага» Захаду. Поўнач і Поўдзень – два шляхі развіцця. Рух за адмену рабства.

Ператварэнне ЗША ў сусветную дзяржаву. Грамадзянская вайна (1861–1865) і яе вынікі. Эканамічнае і палітычнае развіццё ЗША пасля Грамадзянскай вайны. Знешняя палітыка ЗША.

Амерыканская літаратура і мастацтва. Амерыканскі рамантызм і яго асаблівасці (Г. Лангфела і Ф. Купер). Амерыканскі рэалізм (Г. Бічэр-Стоу, М. Твэн, Б. Гарт, Дж. Лондан, Т. Драйзер). Жывапіс. Архітэктура.

Лацінская Амерыка. Вайна за незалежнасць іспанскіх калоній (1810–1826). Эканамічнае і палітычнае развіццё самастойных лацінаамерыканскіх рэспублік. Рэвалюцыя ў Мексіцы (1910–1917). Развіццё лацінаамерыканскай культуры.

Асноўныя паняцці: фермерская гаспадарка, плантацыйная гаспадарка, абаліцыянізм, канфедэрацыя, рэзервацыя, нацыянальная культура.

Падагульненне да I і II раздзелаў (1 г**).**

РАЗДЗЕЛ III
РАСІЙСКАЯ ДЗЯРЖАВА І СЛАВЯНСКІЯ КРАІНЫ (9 г)

Расія ў першай палове XIX ст. Грамадства і дзяржаўны лад. Аляксандр I. Айчынная вайна 1812 г. Дваранскія рэвалюцыянеры. Самадзяржаўе Мікалая I. Грамадскі рух 1830–1840-х гг. Знешняя палітыка. Крымская вайна і яе вынікі.

Навука і культура ў першай палове XIX ст. Навука і асвета. Літаратура. Архітэктура і скульптура. Выяўленчае мастацтва. Тэатр і музыка.

Унутраная і знешняя палітыка Расіі ў другой палове XIX ст. Праўленне Аляксандра II. Адмена прыгоннага права. Рэформы мясцовага самакіравання. Судовая, цэнзурная, школьная і ваенная рэформы. Вынікі рэформ і іх гістарычнае значэнне. Асноўныя напрамкі знешняй палітыкі.

Рэвалюцыйны рух і палітыка царызму. Рэвалюцыйнае народніцтва. Аляксандр III і контррэформы. Пачатак рабочага і марксісцкага руху. Узнікненне расійскай сацыял-дэмакратыі.

Расія на мяжы стагоддзяў. Развіццё эканомікі ў канцы XIX – пачатку XX ст. Змены ў сацыяльнай структуры грамадства. Знешняя палітыка Расіі.

Расія ў гады рэвалюцыйных падзей (1905–1917). Рэвалюцыя 1905–1907 гг. і яе вынікі. Дзяржаўная дума. Лютаўская буржуазна-дэмакратычная рэвалюцыя і яе вынікі.

Руская культура ў другой палове XIX – пачатку XX ст. Развіццё навукі і асветы. Літаратура. Музыка. Жывапіс.

Барацьба славянскіх народаў за нацыянальную незалежнасць у XIX – пачатку XX ст. Славянскія землі ў складзе Прусіі, Аўстрыі, Расіі і Асманскай імперыі. Адраджэнне славянскіх нацыянальных культур. Нацыянальна-вызваленчы рух заходніх славян.

Падагульненне да раздзела III.

Асноўныя паняцці: дзекабрысты, народнікі, самадзяржаўе, разначынцы, буржуазныя рэформы, рэвалюцыйныя дэмакраты, перадзвіжнікі, земства, Дзяржаўная дума, нацыянальна-вызваленчы рух.

РАЗДЗЕЛ IV
КРАІНЫ АЗІІ І АФРЫКІ (6 г)

Японія. Рэвалюцыя 1868 г. і звяржэнне сёгуната Такугавы. Рэформы і канстытуцыя. Змены ў ладзе жыцця. Рост нацыяналізму. Знешнепалітычная экспансія і яе вынікі.

Кітай. Абвастрэнне сацыяльных супярэчнасцей. Першая «опіумная» вайна. Паўстанне тайпінаў (1850–1864). Другая «опіумная» вайна. Рэфарматарскі рух. Паўстанне іхэтуаней. Сунь Ятсен. Сіньхайская рэвалюцыя 1911–1912 гг.

Індыя. Індыя – англійская калонія. Антыкаланіяльнае паўстанне 1857–1859 гг. Індыйскі нацыянальны кангрэс. Уздым нацыянальна-вызваленчага руху ў пачатку XX ст.

Мусульманскі свет. Пранікненне еўрапейскіх дзяржаў у мусульманскія краіны. Англа-афганскія войны. Нацыянальна-вызваленчы рух, рэформы і рэвалюцыі. Новае ў культуры і ладзе жыцця мусульманскіх краін.

Тэрытарыяльны падзел Афрыкі ў XIX ст. Барацьба еўрапейскіх дзяржаў за падзел Афрыкі. Берлінская канферэнцыя (1884–1885) і «вялікае афрыканскае паляванне». Барацьба Эфіопіі супраць еўрапейскай каланізацыі. Англа-бурская вайна.

Абагульненне да раздзела IV.

Асноўныя паняцці: каланіялізм, суньятсенізм, антыкаланіяльны рух, рынак збыту, пратэктарат, дамініён.

РАЗДЗЕЛ V
ПЕРШАЯ СУСВЕТНАЯ ВАЙНА (2 г)

Пачатак Першай сусветнай вайны. Абвастрэнне міжнародных супярэчнасцей і наспяванне вайны ў Еўропе. Утварэнне Траістага саюза і Антанты. Пачатак Першай сусветнай вайны. Ход ваенных дзеянняў у 1915–1916 гг.

Найважнейшыя палітычныя падзеі і ход ваенных дзеянняў у 1917–1918 гг. Наспяванне палітычнага крызісу ў краінах – удзельніцах вайны. Уступленне ў вайну ЗША. Ход ваенных дзеянняў у 1917 г. Заключны перыяд вайны. Асноўныя вынікі Першай сусветнай вайны.

Асноўныя паняцці: Траісты саюз, Антанта, Першая сусветная вайна, палітычны крызіс, Камп'енскае перамір'е.

Выніковае абагульненне (1 г).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«История Беларуси»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ИСТОРИЯ БЕЛАРУСИ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа предназначена для организации систематического изучения истории Беларуси в VI–VII классах на базовом уровне. Усвоение содержания учебного предмета организуется в условиях реализации компетентностного подхода к подготовке учащихся.

Целью изучения истории Беларуси на базовом уровне в VI–VII классах является овладение учащимися основами систематизированных теоретических и фактологических знаний, способами учебно-познавательной деятельности с содержанием информации о важнейших событиях, явлениях и процессах истории Беларуси с древнейших времен до конца XVIII в.; формирование гражданского патриотизма, содействие успешной социализации личности в процессе ее интеграции в современное социокультурное окружение Беларуси.

Исходя из намеченной цели, задачами исторического образования являются:

– освоение основных фактологических и теоретических знаний о важнейших событиях, явлениях, процессах развития белорусского общества с древнейших времен до конца XVIII в.; освоение специальных способов учебно-познавательной деятельности изучения истории (предметные компетенции);

– формирование опыта преобразующей и творческой познавательной деятельности, развитие умений использовать усвоенные знания, умения, опыт в учебно-познавательной деятельности и жизненных ситуациях (метапредметные компетенции);

– формирование основ этнонациональных, гражданской, культурной идентичности; воспитание чувств гражданственности и патриотизма (личностные компетенции).

Содержание образования по учебному предмету «История Беларуси» построен в соответствии с концентрическим принципом, что предполагает его изучение в VI–VII классах на событийно-хронологическом уровне.

Компетентностный подход к подготовке выпускника по истории предполагает такое определение целей, содержания, методов, средств, результатов обучения, которые способствуют формированию готовности учащихся к жизнедеятельности в постоянно меняющемся мире.

Компетенции рассматриваются как готовность использовать усвоенные знания, умения и навыки, сформированный опыт деятельности для решения учебных и практических задач, продолжения образования, трудовой деятельности, успешной социализации. По отношению к образовательному процессу компетенции представляют собой задаваемые программой требования к подготовке учащихся, поданные как личностные, метапредметные и предметные результаты обучения.

Личностные результаты обучения ориентированы на формирование жизненного опыта, мировоззрения, личной и гражданской позиции, ценностных ориентаций личности. Данные результаты обучения необходимы для выполнения социальных функций (ответственного поведения) учащихся, которые идентифицирует себя как жители Беларуси и граждане Республики Беларусь, и обусловлены системой ценностей, общепринятых в белорусском обществе (семья и дружелюбные отношения с близкими родственниками, дружба и взаимопомощь, религиозная веротерпимость, здоровье и образование).

Метапредметные результаты обучения связаны с выработкой у учащихся умений самостоятельно определять цели своего обучения, представлять, анализировать и корректировать их результаты в условиях индивидуальной и коллективно-распределительной форм деятельности; умений систематизировать и обобщать содержание учебного материала и делать на этой основе аргументированные выводы; умений анализировать современную социальную действительность и прогнозировать собственную жизнедеятельность; умений осуществлять поиск, сбор, обработку разнообразных источников исторической информации, переводить информацию из визуального в вербальный вид и наоборот.

В соответствии с *предметными результатами обучения* учащимся нужно усвоить важнейшие факты, характеризующие исторический процесс в целом и различные стороны общественного развития; наиболее существенные причинно-следственные связи; основные исторические понятия. Предметные результаты обучения истории Беларуси конкретизированы в требованиях к результатам учебно-познавательной деятельности по каждому из разделов учебной программы.

Содержание исторического материала учащиеся усваивают в процессе учебно-познавательной деятельности. Виды учебно-познавательной деятельности учащихся в процессе обучения истории Беларуси определяются в соответствии с компетентностным подходом к их подготовке. Среди них: работа с различными источниками исторической информации (содержание учебного пособия, исторический словарь, историческая карта, исторический документ, иллюстрации, фотографии, фрагменты документальных кинофильмов, Интернет и др.); составление таблиц с исторической информацией; характеристика исторических событий, явлений, процессов, личностей; решение и составление хронологических задач; разработка учебных проектов и др.

Структура изучения истории Беларуси в учреждениях общего среднего образования представлена в следующей таблице:

Класс	**Содержание учебного материала**
VI	История Беларуси с древнейших времен до конца XV в.
VII	История Беларуси, XVI – конец XVIII в.

В VI классе изучается материал о заселении территории Беларуси людьми; населении белорусских земель в бронзовом и железном веках; зарождении государственности на белорусских землях; христианизации белорусских земель; развитии феодального общества; политическом, хозяйственном, культурном развитии белорусских земель; об особенностях формирования белорусского этноса.

В VII классе изучается материал о развитии государственного строя и политической обстановке ВКЛ; об общественно-политическом, социально-экономическом, культурном развитии белорусских земель в рассматриваемый период; о причинах образования Речи Посполитой, особенностях Реформации и Контрреформации на белорусских землях, распространении униатства, формировании белорусской народности; о событиях казацко-крестьянской войны 1648–1651, войны России с Речью Посполитой 1654–1667 гг., Северной войны 1700–1721 гг. на белорусских землях; попытках проведения политических реформ в Речи Посполитой, восстания 1794 г. на белорусских землях, особенностях Просвещения на белорусских землях.

Учебная программа по истории Беларуси предусматривает проведение уроков «Наш край», что позволит познакомить учащихся с особенностями исторического развития своего региона. Особенность организации обучения при освоении краеведческого материала обусловливает использование историко-документальной хроники «Память»; проведение экскурсий, путешествий, посещение музеев и других учреждений, организацию проектной (исследовательской) деятельности учащихся, проведение встреч со знаменитыми земляками.

Учитель имеет право с учетом особенностей организации образовательного процесса в учреждении образования, познавательных возможностей учащихся изменить последовательность изучения материала в рамках учебного времени, предназначенного для освоения содержания конкретных разделов. Следует учесть, что резервное время может быть использовано для проведения уроков контроля усвоения учащимися содержания образования по учебному предмету.

ИСТОРИЯ БЕЛАРУСИ: КОНЕЦ XVIII – НАЧАЛО XX в.

(35 ч, в том числе 1 ч – резервное время)

Раздел I. БЕЛОРУССКИЕ ЗЕМЛИ В КОНЦЕ XVIII – СЕРЕДИНЕ XIX В. (12 ч)

Политика царского правительства в конце XVIII – начале XIX в. Административно-территориальное деление белорусских земель в составе Российской империи. Сословная политика российского правительства. Экономические перемены. Налоги и повинности. Ограничительные законы в отношении евреев.

Белорусские земли в период Отечественной войны 1812 г. Боевые действия летом 1812 г. Положение населения во время войны. Политика оккупационных французских властей. Изгнание наполеоновской армии. Итоги войны для белорусских земель.

Общественно-политическое движение в первой трети XIX в. Создание и деятельность тайных организаций: филоматы и филареты, декабристы, «Товарищество военных друзей». Причины, ход и итоги восстания 1830–1831 гг. на белорусских землях.

Изменения в политике российского правительства в 1830–1840-е гг. Политика российского правительства в белорусских губерниях после восстания 1830–1831 гг. Демократизация общественного движения.

Конфессиональные отношения в конце XVIII – первой половине XIX в. Положение конфессий после присоединения белорусских земель к Российской империи. Изгнание иезуитов и ограничение влияния католической церкви. Ликвидация униатской церкви.

Сельское хозяйство в первой половине XIX в. (2 ч). Новые явления в хозяйственной жизни деревни. Социально-правовое положение крестьян. Нормы и формы повинностей. Нарастание крестьянских выступлений, их антикрепостнический характер. Реформа П. Киселева в государственной деревне. Попытки урегулирования повинностей помещичьих крестьян.

Промышленность, торговля, города и местечки в первой половине XIX в. Формы промышленного производства и начало промышленного переворота. Развитие путей сообщения и торговли. Роль ярмарок. Состав населения городов и местечек.

Образование и наука в первой половине XIX в. Изменения в системе образования. Типы школ. Высшие учебные заведения. Становление научных знаний о белорусских землях и белорусском народе. П. Шпилевский, Я. Чечот, К. и Е. Тышкевичи.

Литература и искусство в первой половине XIX в. (2 ч). Становление белорусского литературного языка. Литература. Я. Борщевский, В. Сырокомля, В. Дунин-Марцинкевич, П. Багрим. Живопись: И. Алешкевич, И. Хруцкий, В. Ванькович. Театр и музыка: С. Монюшко, А. Абрамович. Архитектура.

Обобщение по разделу I

Основные понятия: филоматы, филареты, «разбор» шляхты, черта еврейской оседлости, Полоцкий церковный собор, сельская община, фольварково-панщинная система, реформа П. Киселева, инвентарная реформа, белорусоведение.

Раздел II. БЕЛОРУССКИЕ ЗЕМЛІР ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX в. (19 ч)

Отмена крепостного права. Манифест и положения 19 февраля 1861 г., порядок их применения в Беларуси. Реформирование государственной деревни. Реакция крестьянства. Итоги и значение осуществления реформы 1861 г.

Восстание 1863–1864 гг. Причины и характер восстания. «Красные» и «белые». К. Калиновский. «Мужицкая правда». Начало и ход восстания на белорусских землях, его подавление. Влияние восстания 1863–1864 гг. на условия освобождения крестьян белорусских губерний.

Правительственная политика в последней трети XIX в. Положение в белорусских губерниях после восстания 1863–1864 гг. Особенности проведения буржуазных реформ. Политика российских властей по национально-религиозному вопросу. Западнорусизм.

Развитие капиталистических отношений в деревне после отмены крепостного права. Рост буржуазного землевладения. Переход к предпринимательскому хозяйству. Специализация сельского хозяйства.

Промышленное развитие и состояние городов в 60-е гг. XIX – начале XX в. Становление фабричного производства. Специализация промышленности. Особенности промышленной революции. Рост городов. Изменения в составе городского населения. Городская реформа.

Развитие торговли, финансов, транспорта в 60-е гг. XIX – начале XX в. Пути сообщения и средства связи. Строительство железных дорог. Расширение внутреннего рынка. Развитие торговли. Становление банков.

Крестьянское и рабочее движение во второй половине XIX в. Положение крестьян. Формы и характер крестьянской борьбы. Переселенческое движение на свободные земли. Положение рабочих. Подъем рабочего движения.

Формирование политических партий и движений. Революционные народники. Группа «Гоман». Общероссийские организации в белорусских губерниях. Создание и программные требования Белорусской социалистической громады.

Первая российская революция и ее события на белорусских землях (2 ч). Причины, начало и ход революции. Выступления рабочих и крестьян. Деятельность политических партий и движений. Манифест 17 октября и его последствия. Депутаты от белорусских губерний в Государственной думе. Белорусское национальное движение. Политика самодержавия после поражения революции 1905–1907 гг. Газета «Наша нива».

Столыпинские реформы и их осуществление на белорусских землях. Причины и цели аграрной реформы. Разрушение крестьянской общины. Распространение хуторской системы землепользования. Переселение крестьян в азиатскую часть России. Введение земств. Итоги и значение реформ.

События Первой мировой войны на белорусских землях. Начало войны. Настроения в обществе. Оккупация германскими войсками западной части белорусских

земель. Политика оккупационных властей. Положение населения. Белорусское национальное движение.

Назревание кризиса в обществе. События Февральской революции 1917 г. на белорусских землях. Военное положение в восточной части белорусских земель. Беженство. Упадок сельского хозяйства. Милитаризация промышленности. Начало революции. Свержение самодержавия. Формирование Советов и буржуазных органов власти. Деятельность политических партий и организаций.

Обострение политической ситуации весной – летом 1917 г. Нарастание противоречий в обществе. Белорусское национальное движение. Корниловский мятеж.

Условия и особенности формирования белорусской нации. Этническая территория. Национальный и социальный состав населения. Общность хозяйственной жизни. Развитие белорусского литературного языка. Национальное самосознание. Роль газеты «Наша нива» в развитии культуры.

Образование и наука в 60-е гг. XIX – начале XX в. Состояние образования. Школьная реформа. Научное изучение этнографии и языка белорусского народа. П. Шейн, И. Носович. Исторические исследования. Е. Карский, М. Довнар-Запольский, В. Ластовский.

Литература и театр в 60-е гг. XIX – начале XX в. Развитие литературы. Ф. Богушевич, Я. Лучина, Тетка, Я. Купала, Я. Колас, М. Богданович. Становление профессионального театра. И. Буйницкий.

Живопись и архитектура в 60-е гг. XIX – начале XX в. Живопись: К. Альхимович, Н. Орда, Н. Силиванович, А. Горавский, В. Бялыницкий-Бируля, Ю. Пэн. Развитие архитектуры.

Обобщение по разделу II

Наш край (2 ч)

Основные понятия: чересполосица, отработки, имущественный ценз, отруб, хутор, земства, западнорусизм, учительские семинарии, национальный вопрос, национальное самосознание, белорусская национальная идея, Белорусская социалистическая громада.

Итоговое обобщение (1 ч)

Способы учебно-познавательной деятельности,
которые должны усвоить учащиеся IX класса:

определять хронологические рамки исторических событий, явлений, процессов, определять в них отдельные этапы и периоды; определять последовательность, продолжительность и синхронность исторических событий, явлений, процессов;

определять в исторических текстах структуру исторического времени (эпоха, период, столетие, год);

определять местонахождение изучаемых исторических объектов, выявлять изменения на исторической карте;

характеризовать исторические события, деятельность исторических личностей;

характеризовать политическое положение стран; сравнивать исторические события, явления по указанным критериям;

раскрывать причинно-следственные связи между историческими событиями, явлениями, процессами;

обобщать исторические факты, формулировать на их основе выводы;

классифицировать и систематизировать исторические факты и понятия;

переводить текстовую информацию в знаково-символьную и наоборот;

раскрывать значение исторических понятий; конкретизировать исторические понятия.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Гісторыя Беларусі»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне гісторыі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца на ўзроўні агульнай базавай і агульнай сярэдняй адукацыі. У адпаведнасці з асобасна арыентаванай парадыгмай сучаснай адукацыі вывучэнне гісторыі як навучальнага прадмета арыентавана на фарміраванне ў вучняў якасцей асобы, неабходных для выканання агульных для ўсіх грамадзян Рэспублікі Беларусь сацыяльных функцый, абумоўленых сістэмай каштоўнасцей, агульнапрынятых у беларускім грамадстве.

Мэты гістарычнай адукацыі:

авалоданне вучнямі асновамі сістэматызаваных навуковых ведаў, адаптаваных да іх узроставых пазнавальных магчымасцей, аб найважнейшых падзеях, з’явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях сусветнай гісторыі і гісторыі Беларусі ў іх узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці;

інтэлектуальнае выхаванне, развіццё творчасці, наватарства, ініцыятывы вучняў;

далучэнне вучняў да дасягненняў айчыннай і сусветнай культуры;

фарміраванне каштоўнасных арыентацый вучняў на аснове ідэй гуманізму і стваральнага патрыятызму, прынцыпаў грамадзянскай супольнасці і прававой дзяржавы ў адпаведнасці з асновамі ідэалогіі беларускай дзяржавы.

Задачы гістарычнай адукацыі:

засваенне вучнямі асноўных факталагічных і тэарэтычных ведаў аб найважнейшых падзеях, з’явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях развіцця грамадства, аб асаблівасцях развіцця асобных краін, цывілізацый і рэгіёнаў;

фарміраванне цэласнага ўяўлення пра месца і ролю Беларусі ў сусветна-гістарычным працэсе, усведамленне вучнямі своеасаблівага шляху беларускага народа, выхаванне пачуцця адказнасці за яго далейшы гістарычны лёс;

асэнсаванне вучнямі своеасаблівасці культур народаў свету, самабытнасці культуры беларускага народа, фарміраванне ўмення шанаваць культурную разнастайнасць, разумець і паважаць каштоўнасці іншых народаў і людзей;

фарміраванне інтэлектуальных якасцей асобы, неабходных для пераўтваральнай і творчай пазнавальнай дзейнасці, аналізу сучаснай сацыяльнай рэчаіснасці і прагназавання ўласнай жыццядзейнасці, развіццё гістарычнага мыслення;

фарміраванне грамадзянскага патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці, выхаванне пачуцця любові да Радзімы, гонару за культурна-гістарычную спадчыну беларускага народа;

авалоданне вучнямі спосабамі пошуку, збору, апрацоўкі і выкарыстання сацыяльна-гістарычнай інфармацыі, атрымання новых ведаў.

Веды аб працэсах утварэння дзяржаў і цывілізацый, фактах грамадска-палітычнага жыцця, асаблівасцях сацыяльна-эканамічнага, этнаканфесійнага і культурна-гістарычнага развіцця складаюць змястоўны кампанент, неабходны для падрыхтоўкі вучняў да жыццядзейнасці ва ўмовах фарміравання прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці ў нашай краіне. Спасціжэнне гістарычнага вопыту развіцця чалавецтва і своеасаблівасці

гістарычнага шляху беларускага народа мае вялікае значэнне для разумення вучнямі сучасных грамадскіх працэсаў і арыентацыі ў дынамічнай палітычнай і інфармацыйнай прасторы.

Вывучэнне гісторыі Беларусі ў VIII–IX класах ажыццяўляецца на падзейна-храналагічным узроўні. У выніку вучні павінны засвоіць важныя факты і асноўныя гістарычныя паняцці, якія характарызуюць гістарычны працэс у цэлым і розныя бакі грамадскага развіцця з раскрыццём найбольш істотных прычынна-выніковых сувязей. У вучняў фарміруецца цэласнае ўяўленне пра тэндэнцыі і заканамернасці развіцця грамадства, ствараюцца яскравыя гістарычныя вобразы найбольш значных падзей, з'яў, людзей мінулых эпох. Разам з засваеннем факталагічнага і тэарэтычнага зместу вучэбнага матэрыялу вучні павінны авалодаць асноўнымі спецыяльнымі спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, звязанымі з лакалізацыяй гістарычных падзей, з'яў, працэсаў у часе і прасторы, з аналізам зместу гістарычных дакументаў.

Вызначальнымі напрамкамі адбору вучэбнага матэрыялу з'яўляюцца гуманізацыя зместу адукацыі, плюралізм думак і падыходаў, якія грунтуюцца на творчым асэнсаванні і засваенні розных канцэпцый сусветнага гістарычнага працэсу. Вучэбныя праграмы па сваім змесце арыентуюць на вывучэнне грамадства і яго жыццядзейнасці ў розныя гістарычныя эпохі і ў розных аспектах: грамадска-палітычных, вытворчых, культурных, дэмаграфічных, сямейна-бытавых, экалагічных і інш.

У вучэбных праграмах прадстаўлены змест гістарычнай адукацыі, структураваны па класах, раздзелах і тэмах, даецца прыкладнае размеркаванне вучэбнага часу.

Устаноўлены наступны парадак вывучэння гісторыі Беларусі ў VIII–IX класах:

Клас	Навучальны курс	Аб'ём
VIII	Гісторыя Беларусі: другая палова XVI – XVIII ст.	1 г
IX	Гісторыя Беларусі: канец XVIII – пачатак XX ст.	1 г

Час, які адводзіцца ў вучэбных праграмах на вывучэнне раздзелаў і тэм, з'яўляецца прыкладным. Настаўнік мае права змяніць колькасць гадзін на вывучэнне асобных тэм і раздзелаў і паслядоўнасць іх вывучэння ў межах вучэбнага года, захоўваючы змест і логіку вывучэння прадмета.

Вывучэнне гісторыі Беларусі заклікана закласці аснову для фарміравання нацыянальнай самаідэнтыфікацыі і самасвядомасці, выхавання чалавека-грамадзяніна, стараннага гаспадара на сваёй зямлі, адказнага за вынікі сваёй дзейнасці і перад сучаснікамі, і перад нашчадкамі.

У змесце вучэбнай праграмы адлюстраваны наступныя прынцыпова важныя навуковыя палажэнні, у адпаведнасці з якімі вывучаецца гісторыя Беларусі: развіццё беларускага этнасу ў межах Рэчы Паспалітай; уваходжанне беларускіх зямель у склад Расійскай дзяржавы, пераход ад аграрна-рамеснага да індустрыяльнага грамадства як працэс мадэрнізацыі, які праходзіў у Беларусі ва ўмовах рэформ і рэвалюцый, якія паўплывалі на яго асаблівасці.

Гісторыя Беларусі вывучаецца ў кантэксце ўсходнеславянскай, агульнаеўрапейскай і сусветнай гісторыі. На аснове параўнальна-гістарычнага падыходу разглядаюцца сацыяльна-эканамічныя, дзяржаўна-палітычныя, рэлігійна-царкоўныя, этнічныя і культурныя працэсы ў Беларусі ў другой палове XVI – пачатку XX ст. Гэта дае магчымасць глыбей і выразней усвядоміць месца і ролю Беларусі ва ўсходнеславянскай і агульнаеўрапейскай гісторыі, вызначыць агульнае і спецыфічнае ў яе гістарычным развіцці. Вучэбная праграма па гісторыі Беларусі прадугледжвае таксама вывучэнне краязнаўчага матэрыялу, прызначанага для асвятлення мясцовых асаблівасцей гістарычнага развіцця (рубрыка «Наш край»).

Засваенне зместу гістарычнай адукацыі арыентавана перш за ўсё на асобаснае развіццё вучняў, выкарыстанне патэнцыялу гістарычнай навукі для інтэлектуальнага выхавання і сацыялізацыі асобы вучняў, фарміравання іх каштоўнасных арыентацый і светапоглядных перакананняў.

Значнае месца ў вучэбных праграмах па гісторыі адведзена пытанням сацыяльна-эканамічнага развіцця грамадства ў розныя гістарычныя эпохі. Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню працоўнай дзейнасці людзей, іх заняткаў і эканамічных інтарэсаў, удасканалення сродкаў вытворчасці, форм уласнасці, прадукцыйнасці працы, рацыянальнага выкарыстання прыродных багацця, аховы навакольнага асяроддзя, характару размеркавання матэрыяльных і духоўных выгод.

Разам з вывучэннем гісторыі развіцця адукацыі, навукі, грамадскай думкі, літаратуры і мастацтва разглядаецца культура працы, побыту, сямейных адносін, адзення, жылля, паселішчаў і г. д., што з'яўляецца важнай умовай сацыялізацыі асобы вучня.

Асаблівая ўвага надаецца вывучэнню ўкладу беларускай культуры ў скарбніцу сусветнай культуры. Характарызуюцца асноўныя дасягненні ў развіцці адукацыі, навукі і мастацкай культуры, іх узаемасувязь з сацыяльна-эканамічным і палітычным жыццём, творчасць вядомых дзеячаў культуры. Разам з пытаннямі культуры вывучаецца і рэлігія як адна з форм грамадскай свядомасці і асноў цывілізацыі.

Важную ролю ў павышэнні эфектыўнасці навучання гісторыі адыгрывае выкарыстанне ўнутры- і міжпрадметных сувязей, якія з'яўляюцца аб'ектыўным выражэннем інтэграцыйных працэсаў, якія адбываюцца зараз як у галіне навукі і тэхнікі, так і ў жыцці грамадства. Гэта дазваляе пераадолець прадметную ізаляванасць і дубліраванне навучальнага матэрыялу, спрыяе актуалізацыі і паглыбленню ведаў, садзейнічае фарміраванню цэласных уяўленняў аб гістарычных з'явах і працэсах і ўзаемасувязі паміж імі. Ажыццяўленне міжпрадметных сувязей робіць веды практычна больш значнымі і прымянімымі, дапамагае вучням выкарыстоўваць веды і ўменні, набытыя пры вывучэнні такіх прадметаў, як «Грамадазнаўства», «Руская літаратура», «Беларуская літаратура», «Геаграфія», у працэсе вывучэння гісторыі і, наадварот, выкарыстоўваць іх у новай сітуацыі, як у вучэбнай, так і ў пазаўрочнай дзейнасці. Унутры- і міжпрадметныя сувязі неабходна ажыццяўляць, улічваючы спецыфіку гістарычных курсаў, асобных тэм і раздзелаў.

Арыентацыя адукацыйнага працэсу на прадуктыўны характар вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў і развіццё іх творчых здольнасцей абумовіла ўзмацненне дзейнаснага кампанента ў змесце навучання. Для арганізацыі засваення адпаведных спосабаў дзейнасці рэкамендуецца выкарыстанне практычных заняткаў, якія павінны актыўна ўкараняцца ў адукацыйную практыку. Падчас такіх заняткаў вучні на аснове раней атрыманых ведаў і апорных уменняў у новай навучальнай сітуацыі самастойна вырашаюць пазнавальныя задачы, выконваюць праблемныя заданні, праводзяць навучальнае даследаванне, публічна прадстаўляюць вынікі індывідуальнай і калектыўнай даследчай і творчай дзейнасці. Пры гэтым рэкамендуецца выкарыстоўваць розныя формы арганізацыі вучэбных заняткаў: ролевыя і дзелавыя гульні, семінары, канферэнцыі, дыспуты, распрацоўку праектаў з прыцягненнем шырокага спектра крыніц гістарычнай інфармацыі.

IX клас
ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ: КАНЕЦ XVIII – ПАЧАТАК XX ст.

(35 г, у тым ліку 1 г – рэзервовы час)

РАЗДЗЕЛ I
БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ Ў КАНЦЫ XVIII – СЯРЭДЗІНЕ XIX ст. (12 г)

Палітыка царскага ўрада ў канцы XVIII – пачатку XIX ст. Адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел беларускіх зямель у складзе Расійскай імперыі. Саслоўная палітыка расійскага ўрада. Эканамічныя змены. Падаткі і павіннасці. Абмежавальныя законы ў адносінах да яўрэяў.

Беларускія землі ў перыяд Айчыннай вайны 1812 г**.** Баявыя дзеянні летам 1812 г. Становішча насельніцтва ў час вайны. Палітыка акупацыйных французскіх улад. Выгнанне напалеонаўскай арміі. Вынікі вайны для беларускіх зямель.

Грамадска-палітычны рух у першай трэці XIX ст. Стварэнне і дзейнасць тайных арганізацый: філаматы і філарэты, дзекабрысты, «Таварыства ваенных сяброў». Прычыны, ход і вынікі паўстання 1830–1831 гг. на беларускіх землях.

Змены ў палітыцы расійскага ўрада ў 1830–1840-я гг. Палітыка расійскага ўрада ў беларускіх губернях пасля паўстання 1830–1831 гг. Дэмакратызацыя грамадскага руху.

Канфесійныя адносіны ў канцы XVIII – першай палове XIX ст. Становішча канфесій пасля далучэння беларускіх зямель да Расійскай імперыі. Выгнанне езуітаў і абмежаванне ўплыву каталіцкай царквы. Ліквідацыя ўніяцкай царквы.

Сельская гаспадарка ў першай палове XIX ст. (2 г). Новыя з'явы ў гаспадарчым жыцці вёскі. Сацыяльна-прававое становішча сялян. Нормы і формы павіннасцей. Нарастанне сялянскіх выступленняў, іх антыпрыгонніцкі характар. Рэформа П. Кісялёва ў дзяржаўнай вёсцы. Спробы ўрэгулявання павіннасцей памешчыцкіх сялян.

Прамысловасць, гандаль, гарады і мястэчкі ў першай палове XIX ст. Формы прамысловай вытворчасці і пачатак прамысловага перавароту. Развіццё шляхоў зносін і гандлю. Роля кірмашоў. Склад насельніцтва гарадоў і мястэчак.

Адукацыя і навука ў першай палове XIX ст. Змены ў сістэме адукацыі. Тыпы школ. Вышэйшыя навучальныя ўстановы. Станаўленне навуковых ведаў пра беларускія землі і беларускі народ. П. Шпілеўскі, Я. Чачот, К. і Я. Тышкевічы.

Літаратура і мастацтва ў першай палове XIX ст. (2 г**).** Станаўленне беларускай літаратурнай мовы. Літаратура: Я. Баршчэўскі, У. Сыракомля, В. Дунін-Марцінкевіч, П. Багрым. Жывапіс: І. Аляшкевіч, І. Хруцкі, В. Ваньковіч. Тэатр і музыка: С. Манюшка, А. Абрамовіч. Архітэктура.

Абагульненне да раздзела I

Асноўныя паняцці: філаматы, філарэты, «разбор» шляхты, мяжа яўрэйскай аселасці, Полацкі царкоўны сабор, сельская абшчына, фальваркова-паншчынная сістэма, рэформа П. Кісялёва, інвентарная рэформа, беларусазнаўства.

РАЗДЗЕЛ II
БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XIX – ПАЧАТКУ XX ст. (19 г)

Адмена прыгоннага права. Маніфест і Палажэнні 19 лютага 1861 г., парадак іх прымянення ў Беларусі. Рэфармаванне дзяржаўнай вёскі. Рэакцыя сялянства. Вынікі і значэнне ажыццяўлення рэформы 1861 г.

Паўстанне 1863–1864 гг. Прычыны і характар паўстання. «Чырвоныя» і «белыя». К. Каліноўскі. «Мужыцкая праўда». Пачатак і ход паўстання на беларускіх землях, яго падаўленне. Уплыў паўстання 1863–1864 гг. на ўмовы вызвалення сялян беларускіх губерняў.

Урадавая палітыка ў апошняй трэці XIX ст. Сітуацыя ў беларускіх губернях пасля паўстання 1863–1864 гг. Асаблівасці правядзення буржуазных рэформ. Палітыка расійскіх улад па нацыянальна-рэлігійным пытанні. Заходнерусізм.

Развіццё капіталістычных адносін у вёсцы пасля адмены прыгоннага права. Рост буржуазнага землеўладання. Пераход да прадпрымальніцкай гаспадаркі. Спецыялізацыя сельскай гаспадаркі.

Прамысловае развіццё і стан гарадоў у 60-я гг. XIX ст. – пачатку XX ст. Станаўленне фабрычнай вытворчасці. Спецыялізацыя прамысловасці. Асаблівасці прамысловай рэвалюцыі. Рост гарадоў. Змены ў складзе гарадскога насельніцтва. Гарадская рэформа.

Развіццё гандлю, фінансаў, транспарту ў 60-я гг. XIX – пачатку XX ст. Шляхі зносін і сродкі сувязі. Будаўніцтва чыгунак. Пашырэнне ўнутранага рынку. Развіццё гандлю. Станаўленне банкаў.

Сялянскі і рабочы рух у другой палове XIX ст. Становішча сялян. Формы і характар сялянскай барацьбы. Перасяленчы рух на свабодныя землі. Становішча рабочых. Уздым рабочага руху.

Фарміраванне палітычных партый і рухаў. Рэвалюцыйныя народнікі. Група «Гоман». Агульнарасійскія арганізацыі ў беларускіх губернях. Утварэнне і праграмныя патрабаванні Беларускай сацыялістычнай грамады.

Першая расійская рэвалюцыя і яе падзеі на беларускіх землях (2 г). Прычыны, пачатак і ход рэвалюцыі. Выступленні рабочых і сялян. Дзейнасць палітычных партый і рухаў. Маніфест 17 кастрычніка і яго вынікі. Дэпутаты ад беларускіх губерняў у Дзяржаўнай думе. Беларускі нацыянальны рух. Палітыка самадзяржаўя пасля паражэння рэвалюцыі 1905–1907 гг. Газета «Наша ніва».

Сталыпінскія рэформы і іх ажыццяўленне на беларускіх землях. Прычыны і мэты аграрнай рэформы. Разбурэнне сялянскай абшчыны. Распаўсюджванне хутарской сістэмы землекарыстання. Перасяленне сялян у азіяцкую частку Расіі. Увядзенне земстваў. Вынікі і значэнне рэформ.

Падзеі Першай сусветнай вайны на беларускіх землях. Пачатак вайны. Настроі ў грамадстве. Акупацыя германскімі войскамі заходняй часткі беларускіх зямель. Палітыка акупацыйных улад. Становішча насельніцтва. Беларускі нацыянальны рух.

Наспяванне крызісу ў грамадстве. Падзеі Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г**. на беларускіх землях.** Ваеннае становішча ва ўсходняй частцы беларускіх зямель. Бежанства. Заняпад сельскай гаспадаркі. Мілітарызацыя прамысловасці. Пачатак рэвалюцыі. Звяржэнне самадзяржаўя. Фарміраванне Саветаў і буржуазных органаў улады. Дзейнасць палітычных партый і арганізацый.

Абвастрэнне палітычнай сітуацыі вясной–летам 1917 г**.** Нарастанне супярэчнасцей у грамадстве. Беларускі нацыянальны рух. Карнілаўскі мяцеж.

Умовы і асаблівасці фарміравання беларускай нацыі. Этнічная тэрыторыя. Нацыянальны і сацыяльны склад насельніцтва. Агульнасць гаспадарчага жыцця. Развіццё беларускай літаратурнай мовы. Нацыянальная самасвядомасць. Роля газеты «Наша ніва» ў развіцці культуры.

Адукацыя і навука ў 60-я гг. XIX – пачатку XX ст. Стан адукацыі. Школьная рэформа. Навуковае вывучэнне этнаграфіі і мовы беларускага народа. П. Шэйн, І. Насовіч. Гістарычныя даследаванні. Я. Карскі, М. Доўнар-Запольскі, В. Ластоўскі.

Літаратура і тэатр у 60-я гг. XIX – пачатку XX ст. Развіццё літаратуры. Ф. Багушэвіч, Я. Лучына, Цётка, Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч. Станаўленне прафесійнага тэатра. І. Буйніцкі.

Жывапіс і архітэктура ў 60-е гг. XIX – пачатку XX ст. Жывапіс: К. Альхімовіч, Н. Орда, Н. Сілівановіч, А. Гараўскі, В. Бялыніцкі-Біруля, Ю. Пэн. Развіццё архітэктуры.

Абагульненне да раздзела II

Наш край (2 г**)**

Асноўныя паняцці: цераспалосіца, адпрацоўкі, маёмасны цэнз, водруб, хутар, земствы, заходнерусізм, настаўніцкія семінарыі, нацыянальнае пытанне, нацыянальная самасвядомасць, беларуская нацыянальная ідэя, Беларуская сацыялістычная грамада.

Выніковае абагульненне (1 г**)**

СПОСАБЫ ВУЧЭБНА-ПАЗНАВАЛЬНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ,
ЯКІЯ ПАВІННЫ ЗАСВОІЦЬ ВУЧНІ ІХ КЛАСА:

вызначаць храналагічныя рамкі гістарычных падзей, з’яў, працэсаў, вызначаць у іх асобныя этапы і перыяды; вызначаць паслядоўнасць, працягласць і сінхроннасць гістарычных падзей, з’яў, працэсаў;

вызначаць у гістарычных тэкстах структуру гістарычнага часу (эпоха, перыяд, стагоддзе, год);

вызначаць месцазнаходжанне вывучаемых гістарычных аб’ектаў, выяўляць змяненні на гістарычнай карце;

характарызаваць гістарычныя падзеі, дзейнасць гістарычных асоб;

характарызаваць палітычнае становішча краін; параўноўваць гістарычныя падзеі, з’явы па ўказаных крытэрыях;

раскрываць прычынна-выніковыя сувязі паміж гістарычнымі падзеямі, з’явамі, працэсамі;

абагульняць гістарычныя факты, фармуляваць на іх аснове вывады;

класіфікаваць і сістэматызаваць гістарычныя факты і паняцці;

пераводзіць тэкставую інфармацыю ў знакава-сімвальную і наадварот;

раскрываць значэнне гістарычных паняццяў; канкрэтызаваць гістарычныя паняцці.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«География»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ГЕОГРАФИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель учебного предмета «География» – формировать у учащихся географическую культуру и систему знаний о природных и социально-экономических процессах в мире, отдельных регионах, странах, Республике Беларусь; научить их применять географические знания в повседневной жизни; развивать компетенции учащихся: учебно-познавательную, приоритета географической информации, ценностно-смысловую, географических действий, пространственного ориентирования и коммуникативную.

Задачи обучения учебному предмету «География»:

– формирование у учащихся знаний о географической оболочке Земли, территориальной организации экономической жизни общества, взаимодействии между человеческим обществом и природной средой (учебно-познавательная компетенция);

– формирование умений характеризовать физико-географические особенности природы материков и океанов, выделять общие и отличительные территориальные особенности, экономико-географические показатели отдельных стран, особенности географического и геополитического положения территорий, стратегии устойчивого развития человечества и Республики Беларусь (компетенция приоритета географической информации);

– развитие способностей учащихся видеть и понимать географическую картину мира, осознавать свою роль и предназначение в мире; умения выбирать целевые и смысловые установки для своих действий и поступков, принимать решения (ценностно-смысловая компетенция);

– формирование умений работать с картографическими источниками информации: овладение практическими приемами работы с картой, осмысление содержания карты, развитие пространственного представления; использование информации о географических процессах и явлениях (графической, статистической, справочной, краеведческой) и осуществление пространственно-территориальной привязки (компетенция пространственного ориентирования);

– развитие способностей учащихся к коммуникативной деятельности: умения географически аргументировать результаты наблюдений процессов, происходящих в природе и обществе, выражать их различными способами; умения использовать межличностные формы взаимодействия и общения в процессе обучения (коммуникативная компетенция).

В настоящее время приоритетными **направлениями**, имеющими принципиальное теоретическое и практическое значение, являются следующие: естественно-научное, аксиологическое, пространственно-ориентационное, прикладное.

Оптимальными и эффективными **подходами**, определяющими теоретическую и методическую базу изучения учебного предмета «География», являются комплексный географический подход, пространственный, системно-деятельностный, детерминистский, профессионально-компетентностный, культурологический, исследовательский и ценностный.

Базовый комплексный географический подход предполагает логическую взаимосвязь и взаимозависимость природных явлений, социальных структур, экономических и политических процессов.

Пространственный подход рассматривает развитие стран и международных отношений с точки зрения пространственного фактора.

Системно-деятельностный подход определяет необходимость последовательного представления содержания учебного материала и учебных задач и предполагает организацию учебного сотрудничества различных уровней (учитель – учащийся, учащийся – учащийся, учащийся – группа).

Профессионально-компетентностный подход направлен на формирование у учащихся основных географических знаний и развитие умений и навыков, имеющих практическую и прикладную значимость в их жизни и будущей профессиональной деятельности.

Культурологический подход позволяет рассмотреть географическую среду через призму достижений общечеловеческой культуры и направлен на развитие духовности, морали и гуманистических качеств личности учащегося.

В основу **детерминистского подхода** положено однозначное соответствие причины и следствия природных явлений и процессов.

Исследовательский подход подразумевает поиск, исследование и творчество на учебных занятиях.

В основе **ценностного подхода** лежит ориентация на комплекс ценностей, которые представлены общечеловеческими ценностями, а также понятиями: Человек (абсолютная ценность), Знание, Отечество, Земля, Мир.

Компетентностный подход интегрирует названные подходы и обеспечивает комплексное овладение учащимися предметными и метапредметными знаниями и умениями. Каждая из компетенций характеризуется своим учебным содержанием (теоретическим и практическим), а также основными видами деятельности:

учебно-познавательная компетенция предусматривает владение знаниями об объектах изучения физической и социально-экономической географии и соответствующими умениями, навыками и способами деятельности;

компетенция приоритета географической информации предполагает формирование умений характеризовать физико-географические особенности природы материков и океанов, выделять общие и отличительные территориальные особенности, экономико-географические показатели отдельных стран, особенности географического и геополитического положения территорий, стратегии устойчивого развития человечества и Республики Беларусь;

ценностно-смысловая компетенция предполагает развитие умений выбирать целевые и смысловые установки для своих действий и поступков, принимать решения; способностей учащихся видеть и понимать окружающий мир, осознавать свою роль и предназначение;

компетенция географических действий обеспечивает формирование опыта деятельности по применению географических знаний и умений в жизненных ситуациях;

компетенция пространственного ориентирования обеспечивает формирование умений работать с картографическими источниками информации, использовать информацию о географических процессах и явлениях и осуществлять пространственно-территориальную привязку;

коммуникативная компетенция реализуется посредством развития способностей учащихся к коммуникативной деятельности: умения географически аргументировать результаты наблюдений процессов, происходящих в природе и обществе, выражать их различными способами; умения использовать межличностные формы взаимодействия и общения в процессе обучения.

Принципами отбора содержания обучения являются:

– принцип развития естественно-научного мышления;

– принцип целостного представления о мире;

– принцип связи теории с практикой и реализации через практическую деятельность;

– принцип минимизации теоретических сведений с учетом их значимости в повседневной жизни;

– принцип взаимосвязи чувственного и логического, рационального и иррационального в процессе познания мира.

Содержание учебного материала для обобщающего повторения планирует учитель на основе учета усвоенных в течение года знаний, умений и навыков и систематизированного теоретического и практического материала, изложенного в рубрике «Основные требования к результатам учебной деятельности».

Практические работы без звездочки являются обучающими. Итоговые практические работы отмечены звездочкой и могут быть выполнены в рамках тематического контроля.

IX КЛАСС
СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
(35 ч)

ЕВРАЗИЯ
Раздел II. РЕГИОНАЛЬНЫЙ ОБЗОР ЗЕМНОГО ШАРА (34 ч)

Тема 9. Евразия. Общий обзор (12 ч)

Географическое положение Евразии. Размеры и очертания. Состав территории материка: Европа и Азия. Регионы Европы и Азии.

Географические исследования и открытия в Евразии. Путь «из варяг в греки» и Великий шелковый путь. Афанасий Никитин. Вклад Семенова-Тян-Шанского, Н. М. Пржевальского, В. А. Обручева в исследование Азии. Вклад уроженцев Беларуси в исследование Евразии. Николай Радзивилл, Б. И. Дыбовский, И. Д. Черский, А. И. Вилькицкий, О. Ю. Шмидт.

Геологическое строение. Платформы и области современной складчатости. Основные формы рельефа материка. Роль древних материковых оледенений в формировании рельефа Евразии. Карстовый рельеф. Размещение полезных ископаемых.

Общая характеристика климата Евразии. Факторы, обусловливающие разнообразие климатов материка. Влияние размеров территории, рельефа и океанов на климат материка. Континентальность климата. Особенности формирования муссонных типов климата Евразии.

Климатические пояса и типы климата Евразии. Влияние климата на хозяйственную деятельность населения.

Внутренние воды. Крупнейшие речные системы Евразии. Озера. Современное оледенение. Многолетняя мерзлота. Изменение состояния водных объектов под влиянием хозяйственной деятельности населения.

Природные зоны Евразии. Зоны арктического, субарктического, умеренного, субтропического климатических поясов.

Природные зоны тропического, субэкваториального и экваториального климатических поясов. Высотная поясность в Гималаях и Альпах. Стихийные бедствия, техногенные катастрофы. Проблемы охраны природных комплексов Евразии. Национальные парки, заповедники.

Население материка. Особенности демографических процессов. Демографическая политика в странах Евразии. Демографический переход.

Неравномерность размещения населения на материке. Особенности урбанизации и мегалополисы Евразии. Социальные и этнические проблемы развития городов. «Ложная урбанизация» в странах Азии. Особенности развития сельских территорий Евразии. Миграция населения на материке.

Политическая карта Евразии и особенности этнического и религиозного состава населения. Политические и этнорелигиозные конфликты. Интеграционные группировки стран Евразии: ЕС, СНГ, АСЕАН.

Типы стран Евразии по уровню социально-экономического развития. Новые индустриальные страны. Страны-нефтеэкспортеры (ОПЕК). Страны БРИКС, микрогосударства. Особенности размещения современного хозяйства на материке. Основные промышленные районы. Европейская ось развития. Концентрация промышленного производства в прибрежных районах и формирование портовых зон.

Обобщающее повторение (1 ч)

Практическая работа

1*. Сопоставление климатических характеристик территории Евразии при движении с запада на восток (по 50-й параллели северной широты). Объяснение выявленных различий.

Основные понятия: континентальность климата, регион, модель демографического перехода, концентрация производства, портово-промышленные комплексы, экономическая интеграция, НИС, страны БРИКС, ОПЕК.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать***: *регионы:* Западная Европа, Северная Европа, Южная Европа, Восточная Европа, Центральная Азия, Восточная Азия, Юго-Восточная Азия, Южная Азия, Юго-Западная Азия; *моря:* Норвежское, Восточно-Китайское, Южно-Китайское; залив Бенгальский; *полуострова:* Апеннинский, Пиренейский, Малая Азия, Индокитай, Малакка, Камчатка, Таймыр; *острова:* Большие и Малые Зондские, Филиппинские; *платформы:* Восточно-Европейская, Западно-Сибирская, Сибирская, Китайско-Корейская, Южно-Китайская, Аравийская, Индийская; *горы:* Пиренеи, Апеннины, Карпаты, Тянь-Шань, Памир; *вулкан* Кракатау; *нагорья:* Тибет, Малоазиатское, Иранское; *равнины:* Западно-Сибирская, Великая Китайская, Индо-Гангская, Месопотамская; *пустыни:* Гоби, Руб-эль-Хали, Такла-Макан; *реки:* Рейн, Дунай, Обь, Енисей, Лена, Амур, Янцзы, Хуанхэ, Инд, Ганг, Меконг, Тигр, Евфрат; *озера:* Балатон, Ладожское, Онежское, Аральское море, Иссык-Куль, Мертвое море; *микрогосударства:* Люксембург, Лихтенштейн, Монако, Андорра, Ватикан, Сан-Марино, Мальта;

характеризовать особенности географического положения Евразии, особенности размещения населения; особенности хозяйственной деятельности населения; страны Евразии по уровню социально-экономического развития;

объяснять сложность и разнообразие рельефа Евразии; особенности природы; проявление материкового и горного оледенения;

уметь сопоставлять климатические характеристики;

прогнозировать тенденции изменения природных комплексов материка в результате хозяйственной деятельности человека и стихийных бедствий.

Тема 10. Европа (4 ч)

Германия. Географическое положение. Физико-географические условия территории. Рельеф и полезные ископаемые. Климатические условия и внутренние воды. Население. Структура валового внутреннего продукта. Сфера услуг, промышленность и их место в экономике государства. Туризм – один из ведущих видов экономической деятельности. Производство транспортных средств, машин и оборудования и химическая продукция как главные продукты экспорта. Сельское хозяйство. Проблемы социально-экономического развития Рура.

Великобритания и Франция: сравнительная комплексная географическая характеристика. Особенности географического положения стран. Природные условия и ресурсы. Сопоставимость стран по численности населения и особенностям демографических процессов. Урбанизация и ее проявления в странах. Многовидовой характер экономики Франции и Великобритании. Роль сложного и наукоемкого машиностроения и химического производства в хозяйстве стран.

Сельское хозяйство Великобритании и Франции: различия в специализации. Транспорт. Морские порты. Евротуннель. Развитие туризма.

Страны Северной Европы. Географическое положение. Состав территории. Фенноскандия. Лапландия. Физико-географические условия территории. Геологическое строение и рельеф. Полезные ископаемые. Климатические условия и внутренние воды. Влияние природно-сырьевой базы на структуру хозяйства Финляндии, Швеции, Дании, Исландии, Норвегии. Специализация промышленности стран. Природно-ресурсный потенциал морей. Развитие нефтедобычи. Рыболовство. Сельское хозяйство. Развитие туризма. Внешнеэкономические связи стран региона.

Страны Южной Европы. Географическое положение и состав территории. Природные условия и ресурсы стран. Население. Особенности миграции населения. Сходства и различия в специализации хозяйства стран. Туристско-рекреационный потенциал стран региона и его использование. Италия – страна «Большой семерки». Ведущая роль машиностроительного и химического производства в структуре промышленности Италии. Развитие и размещение текстильного и швейного производства, производства пищевых продуктов и их место в структуре итальянского экспорта. Сельское хозяйство. Транспортная система Италии. Проблема развития Севера и Юга страны.

Практическая работа

2. Построение сравнительной диаграммы «Структура валового внутреннего продукта Франции и Великобритании». Объяснение черт сходства и различий.

Основные понятия: постиндустриальная экономика, трансграничные перевозки, каботажные перевозки, маквис, шхеры, фьорды, ланды.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать***: *заливы:* Сен-Мало, Лионский, Ботнический, Финский; *проливы:* Ла-Манш, Па-де-Кале; *острова:* Сицилия, Сардиния, Корсика, Балеарские; *горы:* Центральный массив, Гарц, Шварцвальд, Пеннинские; *вулканы:* Гекла, Этна; *равнины:* Парижский бассейн, Паданская низменность, Северо-Германская низменность, плато Карст; *реки:* Темза, Луара, По, Тибр, Рона; *озера:* Боденское, Веттерн; *экономические и политические центры:* Берлин, Бонн, Лондон (Большой Лондон), Эдинбург, Бирмингем, Париж, Рейкьявик, Осло, Стокгольм, Копенгаген, Хельсинки, Лиссабон, Мадрид, Рим, Афины, Неаполь, «промышленный треугольник» Италии (Турин – Генуя – Милан);

описывать природные условия изучаемых стран, особенности культуры и быта населения;

объяснять особенности геологического строения и его влияние на природу и хозяйство региона; отличия в природе и хозяйственной деятельности населения различных стран;

характеризовать основные черты природы, особенности естественного и механического движения населения, региональные проблемы развития Италии, Германии;

сравнивать структуру валового внутреннего продукта стран региона.

Тема 11. Азия (5 ч)

Япония. Особенности географического положения. Природно-сырьевой потенциал страны. Население Японии и особенности его размещения. Особенности материальной и духовной культуры населения. Структура валового внутреннего продукта страны. Важнейшие товары экспорта: автомобили, электронные микросхемы, компьютеры, станки и оборудование, морские суда, морепродукты. Высокоинтенсивное сельское хозяйство. Развитие аквакультуры (марикультура). Тихоокеанский промышленный пояс.

Китай. Территория, природные условия и ресурсы. Китай – крупнейшее по численности населения государство мира. Индустриально-аграрный характер экономики страны. Специализация в рамках международного разделения труда.

Сельское хозяйство. Неравномерность территориального развития. Социально-экономическая отсталость внутренних районов. Роль восточной части Китая в хозяйстве страны.

Индия. Природные контрасты и разнообразие природных условий. Население Индии. Многонациональный состав населения. Религиозный состав. Неравномерность размещения населения. Урбанизация и социальные проблемы агломераций. Индия – индустриально-аграрная страна. Особенности развития и размещения промышленности. Специализация сельского хозяйства. Территориальные проблемы развития бассейна реки Дамодар.

Государства Центральной Азии: Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Туркменистан, Кыргызстан. Разнообразие ландшафтов и богатство природных ресурсов. Проблема освоения природно-ресурсного потенциала Каспийского моря. Население. Особенности специализации хозяйства стран. Традиционные сферы занятия населения, ковроткачество. Различия в специализации сельского хозяйства. Проблема орошения сельскохозяйственных угодий. Богарное земледелие. Проблемы социально-экономического и экологического развития региона Аральского моря.

Государства Закавказья. Состав территории: Грузия, Армения, Азербайджан. Природные условия и ресурсы. Геологическое строение и рельеф. Минеральные ресурсы. Разнообразие климатических условий. Размещение населения и городов региона. Этнополитические проблемы стран Закавказья. Особенности специализации хозяйства стран региона. Особенности специализации сельского хозяйства. Бальнеологические курорты Закавказья.

Практическая работа

3*. Оценка ресурсообеспеченности государств Центральной Азии (Казахстана, Узбекистана, Таджикистана, Туркменистана, Кыргызстана) с помощью карт и статистических показателей.

Основные понятия: свободные экономические зоны, богарное земледелие, аквакультура, суховей, тайфун, лесс, кевир, такыры.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать***: *проливы:* Зондский, Малаккский, Ормузский; *острова:* Шри-Ланка, Японские (Кюсю, Сикоку, Хоккайдо, Хонсю), Тайвань; *полуострова:* Синайский, Корея; *равнины:* Туранская, Казахский мелкосопочник, Великая Китайская;

Лессовое плато, *пустыню* Гоби, плоскогорье Декан, Индо-Гангская низменность; *впадину* Месопотамскую; *горы и нагорья:* Армянское, Куньлунь; *вулкан* Фудзияма; *пустыни:* Тар, Кызылкум, Каракумы; *реки:* Кура, Аракс, Меконг, Амударья, Сырдарья; *озеро* Балхаш; *экономические и политические центры:* Токио (мегаполис Токайдо), Пекин, Лхаса, Дели, Мумбаи, промышленный район бассейна реки Дамодар, Астана, Алматы, Ташкент, Бишкек, Ашхабад, Душанбе, Тбилиси, Сухуми, Цхинвали, Батуми, Ереван, Баку;

характеризовать природные условия территории; особенности природы, населения и хозяйства стран Азии;

объяснять особенности демографической политики; особенности размещения населения; демографические и социальные проблемы регионов; социально-экономические и политические особенности стран региона;

сравнивать черты хозяйства стран Азии.

Тема 12. Страны Белорусского порубежья (11 ч)

Польша. Географическое положение. Природные условия и ресурсы. Охраняемые территории. Население. Характер естественных демографических процессов. География белорусской диаспоры. Урбанизация. Международная специализация хозяйства. Добыча угля; развитие электроэнергетики, цветной и черной металлургии, химического производства (минеральных удобрений и фармацевтических товаров), машин и оборудования, текстильного и швейного производства. Специализация сельского хозяйства страны. Развитие туризма.

Государства Балтии: Литва, Латвия, Эстония. Общность географического положения. Роль Балтийского моря в формировании природных условий и хозяйственной деятельности населения. Рельеф территории. Полезные ископаемые. Климатические условия. Реки и озера. Население и характер воспроизводственных процессов. Международная специализация хозяйства. Производство пищевых продуктов, транспортных средств и оборудования, изделий из дерева, текстильное и швейное производство, электроэнергетика. Сельское хозяйство стран.

Украина. Территория и географическое положение. Природно-ресурсный потенциал. Геологическое строение и рельеф страны. Минерально-сырьевые ресурсы. Климатические условия. Внутренние воды. Господствующие типы природных комплексов (лесостепные и степные). Население. Украина – индустриально-аграрная страна. Международная специализация. Металлургическое производство, добыча угля и электроэнергетика, производство машин и оборудования, транспортных средств, химическое производство, производство пищевых продуктов, включая напитки. Сельское хозяйство Украины. Зональная специализация растениеводства. Транспорт. Морские порты. Развитие туризма.

Российская Федерация.

Территория и географическое положение России. Административно-территориальное деление Российской Федерации. Россия на политической карте мира. Роль России в глобальной политике и экономике. Географические предпосылки развития межгосударственных отношений между Республикой Беларусь и Российской Федерацией.

Природные условия и ресурсы страны. Геологическое строение. Крупные формы рельефа России и их размещение. Полезные ископаемые. Климат. Внутренние воды и водные ресурсы. Почвы и земельные ресурсы России.

Население России. Динамика численности и естественного прироста населения. Возрастно-половая структура населения России. Национальный и религиозный состав населения. Размещение населения России. Основная зона расселения (хозяйственного освоения). Городское и сельское население. Города-миллионеры. Миграции населения.

Структура валового внутреннего продукта и размещение хозяйства России. Промышленность – основной вид экономической деятельности. Горнодобывающая промышленность. Добыча полезных ископаемых (топливно-энергетических, металлических руд). Обрабатывающая промышленность. Ведущие виды обрабатывающей промышленности и их география. Производство и распределение электроэнергии, газа и воды. Принципы комбинирования и кооперирования производства.

Сельское хозяйство: особенности развития и размещения. Основные виды выращиваемых культур и их размещение. География разведения животных (крупного рогатого скота, свиней, овец). Зональная специализация сельского хозяйства. Транспорт. Особенности развития и размещения транспортной сети.

Географические особенности крупных регионов России. Природные условия, ресурсы и размещение хозяйства Европейской и Азиатской частей России.

Практические работы

4. Установление связи между тектоническими структурами, формами рельефа и полезными ископаемыми по тектонической и физической картам России.

5*. Характеристика железнодорожной магистрали (трансконтинентального контейнерного моста) Брест – Москва – Владивосток по типовому плану.

6. Сравнительная комплексная характеристика Европейской и Азиатской частей России.

Основные понятия: диаспора, административно-территориальное деление, Союзное государство России и Беларуси, комбинирование, кооперирование, зональная специализация.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащимся необходимо:

называть и ***показывать***: *острова:* Новая Земля, Курильские, Сахалин; *полуострова:* Кольский, Ямал, Чукотский; *горы:* Алтай, Саяны, Сихотэ-Алинь, Джугджур, Судеты, Карпаты; *вулкан* Ключевская Сопка; *плато и плоскогорья:* Среднесибирское, Тунгусское; *возвышенности:* Среднерусская, Приволжская, Валдайская, Волыно-Подольская, Приднепровская, Малопольская, Донецкий кряж; *низменности:* Прикаспийская, Западно-Сибирская, Полесская, Приднепровская, Причерноморская; *поозерья:* Мазурское, Поморское; *реки:* Дон, Амур, Висла, Одер, Прут, Днестр, Даугава (Западная Двина), Нярис; *экономические и политические центры:* Варшава, Краков, Познань, Вильнюс, Рига, Таллин, Каунас, Киев, Одесса, Херсон; *районы нефте- и газодобычи:* нефтегазоносные провинции России – Западно-Сибирская, Волго-Уральская, Тимано-Печорская, Северо-Кавказская; *угольные бассейны:* Кузнецкий (Кузбасс), Канско-Ачинский буроугольный, Печорский (Печбасс), Донецкий (Донбасс), Южно-Якутский, Тунгусский, Ленский; *экономические и политические центры России:* Москва, Санкт-Петербург; *металлургические базы России:* Уральская, Центральная, Сибирская, центры цветной металлургии – Норильск, Бокситогорск, Братск; *машиностроительные центры России:* тяжелое машиностроение – Екатеринбург, Красноярск, автомобилестроение – Нижний Новгород, Тольятти, Набережные Челны, авиационная промышленность – Воронеж, Казань, Саратов, Комсомольск-на-Амуре, Иркутск; *центры химического и лесного комплекса России:* Соликамск, Березники, Тольятти, Омск, Архангельск, Котлас, Сыктывкар, Братск; *транспорт России:* трансконтинентальная железная дорога Москва – Рязань – Рузаевка – Сызрань – Самара – Уфа – Челябинск – Иркутск – Чита – Хабаровск – Владивосток, порты – Новороссийск, Архангельск, Мурманск, Владивосток, Находка;

характеризовать основные черты природы, населения и хозяйства стран региона;

объяснять особенности экономико-географического положения стран; отличия в климате и факторах его формирования в различных частях России; влияние природных условий на развитие хозяйства; причины внутренних социально-экономических отличий; основные направления развития хозяйства России и стран региона;

уметь сравнивать природно-ресурсный потенциал и структуру хозяйства Европейской и Азиатской частей России.

Обобщающее повторение (1 ч)

Резервное время (1 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Геаграфія»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ГЕАГРАФІЯ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта вучэбнага прадмета «Геаграфія» – фарміраваць у навучэнцаў геаграфічную культуру і сістэму ведаў аб прыродных і сацыяльна-эканамічных працэсах у свеце, асобных рэгіёнах, краінах, Рэспубліцы Беларусь; навучыць іх ужываць геаграфічныя веды ў паўсядзённым жыцці; развіваць кампетэнцыі навучэнцаў: вучэбна-пазнавальную, прыярытэту геаграфічнай інфармацыі, каштоўнасна-сэнсавую, геаграфічных дзеянняў, прасторавага арыентавання і камунікатыўную.

Задачы навучання вучэбнаму прадмету «Геаграфія»:

– фарміраванне ў вучняў ведаў аб геаграфічнай абалонцы Зямлі, тэрытарыяльнай арганізацыі эканамічнага жыцця грамадства, узаемадзеянні паміж чалавечым грамадствам і прыродным асяроддзем (вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя);

– фарміраванне ўменняў характарызаваць фізіка-геаграфічныя асаблівасці прыроды мацерыкоў і акіянаў, вылучаць агульныя і адметныя тэрытарыяльныя асаблівасці, эканоміка-геаграфічныя паказчыкі асобных краін, асаблівасці геаграфічнага і геапалітычнага становішча тэрыторый, стратэгіі ўстойлівага развіцця чалавецтва і Рэспублікі Беларусь (кампетэнцыя прыярытэту геаграфічнай інфармацыі);

– развіццё здольнасцяў вучняў бачыць і разумець геаграфічную карціну свету, усведамляць сваю ролю і прызначэнне ў свеце, умець выбіраць мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў і ўчынкаў, прымаць рашэнні (каштоўнасна-сэнсавая кампетэнцыя);

– фарміраванне ўменняў працаваць з картаграфічнымі крыніцамі інфармацыі: авалоданне практычнымі прыёмамі работы з картай, асэнсаванне зместу карты, развіццё прасторавага ўяўлення; выкарыстанне інфармацыі аб геаграфічных працэсах і з'явах (графічнай, статыстычнай, даведачнай, краязнаўчай) і ажыццяўленне прасторава-тэрытарыяльнай прывязкі (кампетэнцыя прасторавага арыентавання);

– развіццё здольнасцяў вучняў да камунікатыўнай дзейнасці: ўменні геаграфічна аргументаваць вынікі назіранняў працэсаў, якія адбываюцца ў прыродзе і грамадстве, выказваць іх рознымі спосабамі; уменні выкарыстоўваць міжасобасныя формы ўзаемадзеяння і зносін у працэсе навучання (камунікатыўная кампетэнцыя).

У цяперашні час прыярытэтнымі **напрамкамі,** якія маюць прынцыповае тэарэтычнае і практычнае значэнне, з'яўляюцца наступныя: прыродазнаўча-навуковае, аксіялагічнае, прасторава-арыентацыйнае, прыкладное.

Аптымальнымі і эфектыўнымі падыходамі, якія вызначаюць тэарэтычную і метадычную базу вывучэння вучэбнага прадмета «Геаграфія», з'яўляюцца комплексны геаграфічны падыход, прасторавы, сістэмна-дзейнасны, дэтэрмінісцкі, прафесійна-кампетэнтнасны, культуралагічны, даследчы і каштоўнасны.

Базавы **комплексны геаграфічны падыход** прадугледжвае лагічную ўзаемасувязь і ўзаемазалежнасць прыродных з'яў, сацыяльных структур, эканамічных і палітычных працэсаў.

Прасторавы падыход разглядае развіццё краін і міжнародных адносін з пункту гледжання прасторавага фактару.

Сістэмна-дзейнасны падыход вызначае неабходнасць паслядоўнага прадстаўлення зместу вучэбнага матэрыялу і вучэбных задач і прадугледжвае арганізацыю вучэбнага супрацоўніцтва розных узроўняў (настаўнік – навучэнец, навучэнец – навучэнец, навучэнец – група).

Прафесійна-кампетэнтнасны падыход накіраваны на фарміраванне ў вучняў асноўных геаграфічных ведаў і развіццё ўменняў і навыкаў, якія маюць практычную і прыкладную значнасць у іх жыцці і будучай прафесійнай дзейнасці.

Культуралагічны падыход дазваляе разгледзець геаграфічнае асяроддзе праз прызму дасягненняў агульначалавечай культуры і накіраваны на развіццё духоўнасці, маралі і гуманістычных якасцяў асобы навучэнца.

У аснову **дэтэрмінісцкага падыходу** пакладзена адназначная адпаведнасць прычыны і наступства прыродных з'яў і працэсаў.

Даследчы падыход мае на ўвазе пошук, даследаванне і творчасць на вучэбных занятках.

У аснове **каштоўнаснага падыходу** ляжыць арыентацыя на комплекс каштоўнасцей, якія прадстаўлены агульначалавечымі каштоўнасцямі, а таксама паняццямі: Чалавек (абсалютная каштоўнасць), Веды, Айчына, Зямля, Свет.

Кампетэнтнасны падыход інтэгруе названыя падыходы і забяспечвае комплекснае авалоданне вучнямі прадметнымі і метапрадметнымі ведамі і ўменнямі. Кожная з кампетэнцый характарызуецца сваім навучальным зместам (тэарэтычным і практычным), а таксама асноўнымі відамі дзейнасці:

вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя прадугледжвае валоданне ведамі пра аб'екты вывучэння фізічнай і сацыяльна-эканамічнай геаграфіі і адпаведнымі ўменнямі, навыкамі і спосабамі дзейнасці;

кампетэнцыя прыярытэту геаграфічнай інфармацыі прадугледжвае фарміраванне ўменняў характарызаваць фізіка-геаграфічныя асаблівасці прыроды мацерыкоў і акіянаў, вылучаць агульныя і адметныя тэрытарыяльныя асаблівасці, эканоміка-геаграфічныя паказчыкі асобных краін, асаблівасці геаграфічнага і геапалітычнага стану тэрыторый, стратэгіі ўстойлівага развіцця чалавецтва і Рэспублікі Беларусь;

каштоўнасна-сэнсавая кампетэнцыя прадугледжвае развіццё ўменняў выбіраць мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў і ўчынкаў, прымаць рашэнні; здольнасцяў навучэнцаў бачыць і разумець навакольны свет, усведамляць сваю ролю і прызначэнне;

кампетэнцыя геаграфічных дзеянняў забяспечвае фарміраванне вопыту дзейнасці па ўжыванні геаграфічных ведаў і ўменняў у жыццёвых сітуацыях;

кампетэнцыя прасторавага арыентавання забяспечвае фарміраванне ўменняў працаваць з картаграфічнымі крыніцамі інфармацыі, выкарыстоўваць інфармацыю аб геаграфічных працэсах і з'явах і ажыццяўляць прасторава-тэрытарыяльную прывязку;

камунікатыўная кампетэнцыя рэалізуецца пры дапамозе развіцця здольнасцяў вучняў да камунікатыўнай дзейнасці: уменні геаграфічна аргументаваць вынікі назіранняў працэсаў, што адбываюцца ў прыродзе і грамадстве, выказваць іх рознымі спосабамі; уменні выкарыстоўваць міжасобасныя формы ўзаемадзеяння і зносін у працэсе навучання.

Прынцыпамі адбору зместу навучання з'яўляюцца:

– прынцып развіцця прыродазнаўча-навуковага мыслення;

– прынцып цэласнага ўяўлення пра свет;

– прынцып сувязі тэорыі з практыкай і рэалізацыі праз практычную дзейнасць;

– прынцып мінімізацыі тэарэтычных звестак з улікам іх значнасці ў паўсядзённым жыцці;

– прынцып узаемасувязі пачуццёвага і лагічнага, рацыянальнага і ірацыянальнага ў працэсе пазнання свету.

Змест вучэбнага матэрыялу для падагульняльнага паўтарэння плануе настаўнік на аснове ўліку засвоеных на працягу года ведаў, уменняў і навыкаў і сістэматызаванага

тэарэтычнага і практычнага матэрыялу, выкладзенага ў рубрыцы «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў».

Практычныя працы без зорачкі з'яўляюцца навучальнымі. Выніковыя практычныя работы пазначаны зорачкай і могуць быць выкананы ў рамках тэматычнага кантролю.

IX КЛАС
ЗМЕСТ НАВУЧАЛЬНАГА ПРАДМЕТА
(35 гадзін)

ЕЎРАЗІЯ

Раздзел II. РЭГІЯНАЛЬНЫ АГЛЯД ЗЯМНОГА ШАРА
(34 гадзіны)

Тэма 9. Еўразія. Агульны агляд (12 гадзін)

Геаграфічнае становішча Еўразіі. Памеры і абрысы. Склад тэрыторыі мацерыка: Еўропа і Азія. Рэгіёны Еўропы і Азіі.

Геаграфічныя даследаванні і адкрыцці ў Еўразіі. Шлях «з варагаў у грэкі» і Вялікі шаўковы шлях. Афанасій Нікіцін. Унёсак Сямёнава-Цян-Шанскага, М. М. Пржэвальскага, У. А. Обручава ў даследаванне Азіі. Унёсак ураджэнцаў Беларусі ў даследаванне Еўразіі. Мікалай Радзівіл, Б. І. Дыбоўскі, І. Д. Чэрскі, А. І. Вількіцкі, О. Ю. Шміт.

Геалагічная будова. Платформы і зоны сучаснай складкаватасці. Асноўныя формы рэльефу мацерыка. Роля старажытных мацерыковых абледзяненняў у фарміраванні рэльефу Еўразіі. Карставы рэльеф. Размяшчэнне карысных выкапняў.

Агульная характарыстыка клімату Еўразіі. Фактары, якія абумоўліваюць разнастайнасць клімату мацерыка. Уплыў памераў тэрыторыі, рэльефу і акіянаў на клімат мацерыка. Кантынентальнасць клімату. Асаблівасці фарміравання мусонных тыпаў клімату Еўразіі.

Кліматычныя паясы і тыпы клімату Еўразіі. Уплыў клімату на гаспадарчую дзейнасць насельніцтва.

Унутраныя воды. Найбуйнейшыя рачныя сістэмы Еўразіі. Азёры. Сучаснае абледзяненне. Шматгадовая мерзлата. Змяненне стану водных аб'ектаў пад уплывам гаспадарчай дзейнасці насельніцтва.

Прыродныя зоны Еўразіі. Зоны арктычнага, субарктычнага, умеранага, субтрапічнага кліматычных паясоў.

Прыродныя зоны трапічнага, субэкватарыяльнага і экватарыяльнага кліматычных паясоў. Вышынная пояснасць у Гімалаях і Альпах. Стыхійныя бедствы, тэхнагенныя катастрофы. Праблемы аховы прыродных комплексаў Еўразіі. Нацыянальныя паркі, запаведнікі.

Насельніцтва мацерыка. Асаблівасці дэмаграфічных працэсаў. Дэмаграфічная палітыка ў краінах Еўразіі. Дэмаграфічны пераход.

Нераўнамернасць размяшчэння насельніцтва на мацерыку. Асаблівасці ўрбанізацыі і мегалаполісы Еўразіі. Сацыяльныя і этнічныя праблемы развіцця гарадоў. «Ілжывая ўрбанізацыя» ў краінах Азіі. Асаблівасці развіцця сельскіх тэрыторый Еўразіі. Міграцыя насельніцтва на мацерыку.

Палітычная карта Еўразіі і асаблівасці этнічнага і рэлігійнага складу насельніцтва. Палітычныя і этнарэлігійныя канфлікты. Інтэграцыйныя групоўкі краін Еўразіі: ЕС, СНД, АСЕАН.

Тыпы краін Еўразіі па ўзроўні сацыяльна-эканамічнага развіцця. Новыя індустрыяльныя краіны. Краіны-нафтаэкспарцёры (АПЕК). Краіны БРІКС, мікрадзяржавы. Асаблівасці размяшчэння сучаснай гаспадаркі на мацерыку. Асноўныя прамысловыя раёны. Еўрапейская вось развіцця. Канцэнтрацыя прамысловай вытворчасці ў прыбярэжных раёнах і фарміраванне партовых зон.

Абагульняючае паўтарэнне (1 гадзіна)

Практычная работа

1*. Супастаўленне кліматычных характарыстык тэрыторыі Еўразіі пры руху з захаду на ўсход (па 50-й паралелі паўночнай шыраты). Тлумачэнне выяўленых адрозненняў.

Асноўныя паняцці: кантынентальнасць клімату, рэгіён, мадэль дэмаграфічнага пераходу, канцэнтрацыя вытворчасці, партова-прамысловыя комплексы, эканамічная інтэграцыя, НІК, краіны БРІКС, АПЕК.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** *рэгіёны:* Заходняя Еўропа, Паўночная Еўропа, Паўднёвая Еўропа, Усходняя Еўропа, Цэнтральная Азія, Усходняя Азія, Паўднёва-Усходняя Азія, Паўднёвая Азія, Паўднёва-Заходняя Азія; *моры:* Нарвежскае, Усходне-Кітайскае, Паўднёва-Кітайскае; *заліў* Бенгальскі; *паўастравы:* Апенінскі, Пірэнейскі, Малая Азія, Індакітай, Малака, Камчатка, Таймыр; *астравы:* Вялікія і Малыя Зондскія, Філіпінскія; *платформы:* Усходне-Еўрапейская, Заходне-Сібірская, Сібірская, Кітайска-Карэйская, Паўднёва-Кітайская, Аравійская, Індыйская; *горы:* Пірэнеі, Апеніны, Карпаты, Цянь-Шань, Памір; *вулкан* Кракатау; *нагор'і:* Тыбет, Малаазіяцкае, Іранскае; *раўніны:* Заходне-Сібірская, Вялікая Кітайская, Інда-Гангская, Месапатамская; *пустыні:* Гобі, Руб-эль-Халі, Такла-Макан; *рэкі:* Рэйн, Дунай, Об, Енісей, Лена, Амур, Янцзы, Хуанхэ, Інд, Ганг, Меконг, Тыгр, Еўфрат; *азёры:* Балатон, Ладажскае, Анежскае, Аральскае мора, Ісык-Куль, Мёртвае мора; *мікрадзяржавы:* Люксембург, Ліхтэнштэйн, Манака, Андора, Ватыкан, Сан-Марына, Мальта;

характарызаваць асаблівасці геаграфічнага месцапалажэння Еўразіі; асаблівасці размяшчэння насельніцтва; асаблівасці гаспадарчай дзейнасці насельніцтва; краіны Еўразіі па ўзроўні сацыяльна-эканамічнага развіцця;

тлумачыць складанасць і разнастайнасць рэльефу Еўразіі; асаблівасці прыроды; праяўленне мацерыковага і горнага абледзянення;

умець супастаўляць кліматычныя характарыстыкі;

прагназіраваць тэндэнцыі змен прыродных комплексаў мацерыка ў выніку гаспадарчай дзейнасці чалавека і стыхійных бедстваў.

Тэма 10. Еўропа (4 гадзіны)

Германія. Геаграфічнае становішча. Фізіка-геаграфічныя ўмовы тэрыторыі. Рэльеф і карысныя выкапні. Кліматычныя ўмовы і ўнутраныя воды. Насельніцтва. Структура валавага ўнутранага прадукту. Сфера паслуг, прамысловасць і іх месца ў эканоміцы дзяржавы. Турызм – адзін з вядучых відаў эканамічнай дзейнасці. Вытворчасць транспартных сродкаў, машын і абсталявання і хімічная прадукцыя як галоўныя прадукты экспарту. Сельская гаспадарка. Праблемы сацыяльна-эканамічнага развіцця Рура.

Вялікабрытанія і Францыя: параўнальная комплексная геаграфічная характарыстыка. Асаблівасці геаграфічнага становішча краін. Прыродныя ўмовы і рэсурсы. Супастаўнасць краін па колькасці насельніцтва і асаблівасцях дэмаграфічных працэсаў. Урбанізацыя і яе праяўленне ў краінах. Шматгаліновы характар эканомікі Францыі і Вялікабрытаніі. Роля складанага і навукаёмістага машынабудавання і хімічнай вытворчасці ў гаспадарцы краін.

Сельская гаспадарка Вялікабрытаніі і Францыі: адрозненні ў спецыялізацыі. Транспарт. Марскія парты. Еўратунэль. Развіццё турызму.

Краіны Паўночнай Еўропы. Геаграфічнае становішча. Склад тэрыторыі. Фенаскандыя. Лапландыя. Фізіка-геаграфічныя ўмовы тэрыторыі. Геалагічная будова і рэльеф. Карысныя выкапні. Кліматычныя ўмовы і ўнутраныя воды. Уплыў прыродна-сыравіннай базы на структуру гаспадаркі Фінляндыі, Швецыі, Даніі, Ісландыі, Нарвегіі. Спецыялізацыя прамысловасці краін. Прыродна-рэсурсны патэнцыял мораў. Развіццё

нафтаздабычы. Рыбалоўства. Сельская гаспадарка. Развіццё турызму. Знешнеэканамічныя сувязі краін рэгіёна.

Краіны Паўднёвай Еўропы. Геаграфічнае становішча і склад тэрыторыі. Прыродныя ўмовы і рэсурсы краін. Насельніцтва. Асаблівасці міграцыі насельніцтва. Падабенства і адрозненні ў спецыялізацыі гаспадаркі краін. Турысцка-рэкрэацыйны патэнцыял краін рэгіёна і яго выкарыстанне. Італія – краіна «Вялікай сямёркі». Вядучая роля машынабудаўнічай і хімічнай вытворчасці ў структуры прамысловасці Італіі. Развіццё і размяшчэнне тэкстыльнай і швейнай вытворчасці, вытворчасці харчовых прадуктаў і іх месца ў структуры італьянскага экспарту. Сельская гаспадарка. Транспартная сістэма Італіі. Праблема развіцця Поўначы і Поўдня краіны.

Практычная работа

2*. Пабудова параўнальнай дыяграмы «Структура валавага ўнутранага прадукту Францыі і Вялікабрытаніі». Тлумачэнне рыс падабенства і адрозненняў.

Асноўныя паняцці: постіндустрыяльная эканоміка, трансгранічныя перавозкі, кабатажныя перавозкі, маквіс, шхеры, фіёрды, ланды.

Астоўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці вучняў

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** *залівы:* Сен-Мало, Ліёнскі, Батнічны, Фінскі; *пралівы:* Ла-Манш, Па-дэ-Кале; *астравы:* Сіцылія, Сардзінія, Корсіка, Балеарскія; *горы:* Цэнтральны масіў, Гарц, Шварцвальд, Пенінскія; *вулканы:* Гекла, Этна; *раўніны:* Парыжскі басейн, Паданская нізіна, Паўночна-Германская нізіна, плато Карст; *рэкі:* Тэмза, Луара, По, Тыбр, Рона; *азёры:* Бодэнскае, Ветэрн; *эканамічныя і палітычныя цэнтры:* Берлін, Бон, Лондан (Вялікі Лондан), Эдынбург, Бірмінгем, Парыж, Рэйк'явік, Осла, Стакгольм, Капенгаген, Хельсінкі, Лісабон, Мадрыд, Рым, Афіны, Неапаль, «прамысловы трохкутнік» Італіі (Турын – Генуя – Мілан);

рабіць апісанне прыродных умоў краін, якія вывучаюць, асаблівасцей культуры і побыту насельніцтва;

тлумачыць асаблівасці геалагічнай будовы і яе ўплыву на прыроду і гаспадарку рэгіёна; адрозненні ў прыродзе і гаспадарчай дзейнасці насельніцтва розных краін;

характарызаваць асноўныя рысы прыроды, асаблівасці натуральнага і механічнага руху насельніцтва, рэгіянальныя праблемы развіцця Італіі, Германіі;

параўноўваць структуру валавага ўнутранага прадукту краін рэгіёна.

Тэма 11. Азія (5 гадзін)

Японія. Асаблівасці геаграфічнага становішча. Прыродна-сыравінны патэнцыял краіны. Насельніцтва Японіі і асаблівасці яго размяшчэння. Асаблівасці матэрыяльнай і духоўнай культуры насельніцтва. Структура валавага ўнутранага прадукту краіны. Найважнейшыя тавары экспарту: аўтамабілі, электронныя мікрасхемы, камп'ютары, станкі і абсталяванне, марскія судны, морапрадукты. Высокаінтэнсіўная сельская гаспадарка. Развіццё аквакультуры (марыкультура). Ціхаакіянскі прамысловы пояс.

Кітай. Тэрыторыя, прыродныя ўмовы і рэсурсы. Кітай – найбуйнейшая па колькасці насельніцтва дзяржава свету. Індустрыяльна-аграрны характар эканомікі краіны. Спецыялізацыя ў рамках міжнароднага падзелу працы.

Сельская гаспадарка. Нераўнамернасць тэрытарыяльнага развіцця. Сацыяльна-эканамічная адсталасць унутраных раёнаў. Роля ўсходняй часткі Кітая ў гаспадарцы краіны.

Індыя. Прыродныя кантрасты і разнастайнасць прыродных умоў. Насельніцтва Індыі. Шматнацыянальны склад насельніцтва. Рэлігійны склад. Нераўнамернасць размяшчэння насельніцтва. Урбанізацыя і сацыяльныя праблемы агламерацый. Індыя –

індустрыяльна-аграрная краіна. Асаблівасці развіцця і размяшчэння прамысловасці. Спецыялізацыя сельскай гаспадаркі. Тэрытарыяльныя праблемы развіцця басейна ракі Дамадар.

Дзяржавы Цэнтральнай Азіі: Казахстан, Узбекістан, Таджыкістан, Туркменістан, Кыргызстан. Разнастайнасць ландшафтаў і багацце прыродных рэсурсаў. Праблема асваення прыродна-рэсурснага патэнцыялу Каспійскага мора. Насельніцтва. Асаблівасці спецыялізацыі гаспадаркі краін. Традыцыйныя сферы заняткаў насельніцтва, дыванаткацтва. Адрозненні ў спецыялізацыі сельскай гаспадаркі. Праблема арашэння сельскагаспадарчых угоддзяў. Багарнае земляробства. Праблемы сацыяльна-эканамічнага і экалагічнага развіцця рэгіёна Аральскага мора.

Дзяржавы Закаўказзя. Склад тэрыторыі: Грузія, Арменія, Азербайджан. Прыродныя ўмовы і рэсурсы. Геалагічная будова і рэльеф. Мінеральныя рэсурсы. Разнастайнасць кліматычных умоў. Размяшчэнне насельніцтва і гарадоў рэгіёна. Этнапалітычныя праблемы краін Закаўказзя. Асаблівасці спецыялізацыі гаспадаркі краін рэгіёна. Асаблівасці спецыялізацыі сельскай гаспадаркі. Бальнеалагічныя курорты Закаўказзя.

Практычная работа

3*. Ацэнка рэсурсазабяспечанасці дзяржаў Цэнтральнай Азіі (Казахстан, Узбекістан, Таджыкістан, Туркменістан, Кыргызстан) з дапамогай карт і статыстычных паказчыкаў.

Асноўныя паняцці: свабодныя эканамічныя зоны, багарнае земляробства, аквакультура, сухавей, тайфун, лёс, кевір, такыры.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці вучняў

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** *пралівы:* Зондскі, Малакскі, Армузскі; *астравы:* Шры-Ланка; Японскія (Кюсю, Сікоку, Хакайда, Хансю), Тайвань; *паўастравы:* Сінайскі, Карэя; *раўніны:* Туранская, Казахскі дробнасопачнік, Вялікая Кітайская; Лёсавае плато, *пласкагор'е* Дэкан, Інда-Гангская нізіна; *упадзіну* Месапатамская; *горы і нагор'і:* Армянскае, Куньлунь; *вулкан* Фудзіяма; *пустыні:* Гобі, Тар, Кызылкум, Каракумы; *рэкі:* Кура, Аракс, Меконг, Амудар'я, Сырдар'я; *возера* Балхаш; *эканамічныя і палітычныя цэнтры:* Токіа (мегаполіс Такайда), Пекін, Лхаса, Дэлі, Мумбаі, прамысловы раён басейна ракі Дамадар, Астана, Алматы, Ташкент, Бішкек, Ашхабад, Душанбе, Тбілісі, Сухумі, Цхінвалі, Батумі, Ерэван, Баку;

характарызаваць прыродныя ўмовы тэрыторыі; асаблівасці прыроды, насельніцтва і гаспадаркі краін Азіі;

тлумачыць асаблівасці дэмаграфічнай палітыкі; асаблівасці размяшчэння насельніцтва; дэмаграфічныя і сацыяльныя праблемы рэгіёнаў; сацыяльна-эканамічныя і палітычныя асаблівасці краін рэгіёна;

параўноўваць рысы гаспадаркі краін Азіі.

Тэма 12. Краіны Беларускага парубежжа (11 гадзін)

Польшча. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы і рэсурсы. Ахоўныя тэрыторыі. Насельніцтва. Характар натуральных дэмаграфічных працэсаў. Геаграфія беларускай дыяспары. Урбанізацыя. Міжнародная спецыялізацыі гаспадаркі. Здабыча вугалю; развіццё электраэнергетыкі, каляровай і чорнай металургіі, хімічнай вытворчасці (мінеральных угнаенняў і фармацэўтычных тавараў), машын і абсталявання, тэкстыльнай і швейнай вытворчасці. Спецыялізацыя сельскай гаспадаркі краіны. Развіццё турызму.

Дзяржавы Балтыі: Літва, Латвія, Эстонія. Агульнасць геаграфічнага становішча. Роля Балтыйскага мора ў фарміраванні прыродных умоў і гаспадарчай дзейнасці насельніцтва. Рэльеф тэрыторыі. Карысныя выкапні. Кліматычныя ўмовы. Рэкі і азёры. Насельніцтва і характар узнаўляльных працэсаў. Міжнародная спецыялізацыя гаспадаркі.

Вытворчасць харчовых прадуктаў, транспартных сродкаў і абсталявання, вырабаў з дрэва, тэкстыльная і швейная вытворчасць, электраэнергетыка. Сельская гаспадарка краін.

Украіна. Тэрыторыя і геаграфічнае становішча. Прыродна-рэсурсны патэнцыял. Геалагічная будова і рэльеф краіны. Мінеральна-сыравінныя рэсурсы. Кліматычныя ўмовы. Унутраныя воды. Пануючыя тыпы прыродных комплексаў (лесастэпавыя і стэпавыя). Насельніцтва. Украіна – індустрыяльна-аграрная краіна. Міжнародная спецыялізацыя. Металургічная вытворчасць, здабыча вугалю і электраэнергетыка, вытворчасць машын і абсталявання, транспартных сродкаў, хімічная вытворчасць, вытворчасць харчовых прадуктаў, уключаючы напоі. Сельская гаспадарка Украіны. Занальная спецыялізацыя раслінаводства. Транспарт. Марскія парты. Развіццё турызму.

Расійская Федэрацыя.

Тэрыторыя і геаграфічнае становішча Расіі. Адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне Расійскай Федэрацыі. Расія на палітычнай карце свету. Роля Расіі ў глабальнай палітыцы і эканоміцы. Геаграфічныя перадумовы развіцця міждзяржаўных адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Расійскай Федэрацыяй.

Прыродныя ўмовы і рэсурсы краіны. Геалагічная будова. Буйныя формы рэльефу Расіі і іх размяшчэнне. Карысныя выкапні. Клімат. Унутраныя воды і водныя рэсурсы. Глебы і зямельныя рэсурсы Расіі.

Насельніцтва Расіі. Дынаміка колькасці і натуральнага прыросту насельніцтва. Узроставa-палавая структура насельніцтва Расіі. Нацыянальны і рэлігійны склад насельніцтва. Размяшчэнне насельніцтва Расіі. Асноўная зона рассялення (і гаспадарчага асваення). Гарадское і сельскае насельніцтва. Гарады-мільянеры. Міграцыі насельніцтва.

Структура валавага ўнутранага прадукту і размяшчэнне гаспадаркі Расіі. Прамысловасць – асноўная галіна эканамічнай дзейнасці. Горназдабываючая прамысловасць. Здабыча карысных выкапняў (паліўна-энергетычных, металічных руд і інш.). Апрацоўчая прамысловасць. Вядучыя галіны апрацоўчай прамысловасці і іх геаграфія. Вытворчасць і размеркаванне электраэнергіі, газу і вады. Прынцыпы камбінавання і кааперавання вытворчасці.

Сельская гаспадарка: асаблівасці развіцця і размяшчэння. Асноўныя віды вырошчваемых культур і іх размяшчэнне. Геаграфія развядзення жывёлы (буйной рагатай жывёлы, свіней, авечак). Занальная спецыялізацыя сельскай гаспадаркі. Транспарт. Асаблівасці развіцця і размяшчэння транспартнай сеткі.

Геаграфічныя асаблівасці буйных рэгіёнаў Расіі. Прыродныя ўмовы, рэсурсы і размяшчэнне гаспадаркі Еўрапейскай і Азіяцкай частак Расіі.

Практычныя работы

4. Устанаўленне сувязі паміж тэктанічнымі структурамі, формамі рэльефу, карыснымі выкапнямі па тэктанічнай і фізічнай картах Расіі.

5*. Характарыстыка чыгуначнай магістралі (транскантынентальнага кантэйнернага моста) Брэст – Масква – Уладзівасток па тыпавым плане.

6. Параўнальная комплексная характарыстыка Еўрапейскай і Азіяцкай частак Расіі.

Асноўныя паняцці: дыяспара, адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне, Саюзная дзяржава Расіі і Беларусі, камбінаванне, кааперыраванне, занальная спецыялізацыя.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў навучальнай дзейнасці вучняў

Вучням неабходна:

называць і ***паказваць:*** *астравы:* Новая Зямля, Курыльскія, Сахалін; *паўастравы:* Кольскі, Ямал, Чукоцкі; *горы:* Алтай, Саяны, Сіхатэ-Алінь; Дхугджур, Судзеты, Карпаты; *вулкан* Ключаўская Сопка; *плато і пласкагор'і:* Сярэднесібірскае, Тунгускае; *узвышшы:* Сярэднерускае, Прыволжскае, Валдайскае, Валына-Падольскае, Прыдняпроўскае, Малапольскае, Данецкі краж; *нізіны:* Прыкаспійская, Заходне-Сібірская, Палеская, Прыдняпроўская, Прычарнаморская; *паазер'і*: Мазурскае і Паморскае; *рэкі:* Дон, Амур, Вісла, Одэр, Прут, Днестр, Даўгава (Заходняя Дзвіна), Нярыс; *эканамічныя і палітычныя*

цэнтры: Варшава, Кракаў, Познань, Вільнюс, Рыга, Талін, Каўнас, Кіеў, Адэса, Херсон; *раёны нафта- і газаздабычы:* нафтагазаносныя правінцыі Расіі – Заходне-Сібірская, Волга-Уральская, Цімана-Пячорская, Паўночна-Каўказская; *вугальныя басейны:* Кузнецкі (Кузбас), Канска-Ачынскі буравугальны, Пячорскі (Пячбас), Данецкі (Данбас), Паўднёва-Якуцкі, Тунгускі, Ленскі; *эканамічныя і палітычныя цэнтры Расіі:* Масква, Санкт-Пецярбург; *металургічныя базы Расіі:* Уральская, Цэнтральная, Сібірская; цэнтры каляровай металургіі – Нарыльск, Баксітагорск, Брацк; *машынабудаўнічыя цэнтры Расіі:* цяжкае машынабудаванне – Екацярынбург, Краснаярск; аўтамабілебудаванне – Ніжні Ноўгарад, Тальяці, Наберажныя Чалны, авіяцыйная прамысловасць – Варонеж, Казань, Саратаў, Камсамольск-на-Амуры, Іркуцк; *цэнтры хімічнага і лясnога комплексу Расіі:* Салікамск, Бярэзнікі, Тальяці, Омск, Архангельск, Котлас, Сыктыўкар, Брацк; *транспарт Расіі:* транскантынентальная чыгунка Масква – Разань – Рузаеўка – Сызрань – Самара – Уфа – Чалябінск – Іркуцк – Чыта – Хабараўск – Уладзівасток; *парты:* Наварасійск, Архангельск, Мурманск, Уладзівасток, Находка;

характарызаваць асноўныя рысы прыроды, насельніцтва і гаспадаркі краін рэгіёна;

тлумачыць асаблівасці эканоміка-геаграфічнага становішча краін; адрозненні ў клімаце і фактарах яго фарміравання ў розных частках Расіі; уплыў прыродных умоў на развіццё гаспадаркі; прычыны ўнутраных сацыяльна-эканамічных адрозненняў; асноўныя напрамкі развіцця гаспадаркі Расіі і краін рэгіёна;

умець параўноўваць прыродна-рэсурсны патэнцыял і структуру гаспадаркі Еўрапейскай і Азіяцкай частак Расіі.

Абагульняючае паўтарэнне (1 гадзіна)

Рэзервовы час (1 гадзіна)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Биология»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

БИОЛОГИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель изучения биологии – формирование у учащихся современного научного мировоззрения, необходимого для понимания явлений и процессов, происходящих в природе, жизнедеятельности собственного организма, различных областях народного хозяйства; для продолжения образования, будущей профессиональной деятельности; развитие умений определять, характеризовать, сравнивать и обобщать изучаемые объекты и явления; создание условий для возможности осознанного выбора индивидуальной образовательной траектории, способствующей последующему профессиональному самоопределению в соответствии с индивидуальными интересами учащегося.

Задачи учебного предмета биологии:

– овладение системой знаний о молекулярных и структурно-функциональных основах жизни, размножении и развитии организмов основных царств, об экосистемах, биоразнообразии, эволюции, что необходимо для осознания ценности всего живого на Земле;

– формирование на базе знаний о живой природе научной картины мира;

– формирование экологической грамотности людей, знающих биологические закономерности, связи между живыми организмами, их эволюцию, причины и ценность видового разнообразия;

– установление гармонических отношений с природой, самим собой; формирование норм и правил экологической этики, ответственного отношения к живой природе как основе экологического воспитания;

– формирование генетической грамотности как основы здорового образа жизни, сохранения психического, физического, нравственного здоровья человека;

– ознакомление с фундаментальными законами и принципами существования живой природы, сообществ, организмов;

– формирование знаний о строении бактерий, протистов, грибов, лишайников, споровых и покрытосеменных растений, животных, человека;

– формирование информационной компетенции, умения работать с различными источниками информации;

– развитие личности учащегося, стремления применить биологические знания на практике; участвовать в практической деятельности в области медицины, сельского хозяйства, биотехнологии, рационального природопользования и охраны природы.

Биологическое образование призвано формировать у подрастающего поколения понимание жизни в любом ее проявлении как наивысшей ценности. Биология входит в число естественных наук, изучающих природу, а также пути познания человеком природы. Помимо мировоззренческого значения, в ее основе лежат мероприятия по поддержанию здоровья человека, его безопасности и производственной деятельности в любой отрасли народного хозяйства.

В настоящее время приоритетными, имеющими принципиальное теоретическое и практическое значение, являются следующие направления:

– эколого-природоохранительное (роль биологии в сохранении биосферы, биологического разнообразия; в предотвращении экологических бедствий);

– эволюционное (происхождение и эволюция живых организмов);

– сохранение личного здоровья и здоровья человека, здоровьесохраняющей среды жизни.

В отборе содержания учебного материала были использованы следующие подходы:

Культурологический подход позволяет в полной мере сохранить фундаментальные критерии биологического знания, его цельность и преемственность. Смысл культурологического подхода в преподавании учебного предмета «Биология» заключается в подготовке информированного, компетентного, осознающего себя в общекультурном контексте выпускника, готового продолжить образование, жить и трудиться в новых социально-экономических условиях.

Личностно ориентированный подход предполагает наполнение программ учебным содержанием, значимым для каждого обучающего в повседневной жизни, важным для формирования адекватного поведения человека в окружающей среде.

Деятельностный подход реализуется на основе максимального включения в образовательный процесс практического компонента учебного содержания – лабораторных и практических работ, демонстрационных и лабораторных опытов, экскурсий.

С точки зрения требований обучения учащихся в образовательном процессе используются следующие виды компетенций:

– *Учебно-познавательная компетенция* – готовность обучающегося к самостоятельной познавательной деятельности: целеполаганию, планированию, анализу, рефлексии, самооценке учебно-познавательной деятельности; умению отличать факты от домыслов, владению измерительными навыками; использованию вероятностных, статистических и иных методов познания.

– *Исследовательская компетенция* – совокупность знаний, умений, способов деятельности, позволяющих учащемуся быть в позиции исследователя по отношению к

окружающему миру, выражающаяся через восприимчивость окружающего мира, умение распознать и разрешить проблемную ситуацию с любым природным объектом или явлением, используя для этого различные источники информации. В основе исследовательской компетентности лежит понятие «умения» как готовность личности к определенным действиям и операциям в соответствии с поставленной целью на основе имеющихся знаний и навыков.

– *Информационная компетенция* – готовность обучающегося самостоятельно работать с биологической информацией различных источников, искать, анализировать и отбирать необходимую информацию, организовывать, преобразовывать, сохранять и передавать ее. Она обеспечивает навыки деятельности учащихся по отношению к информации, содержащейся в учебном предмете «Биология», а также в окружающем мире.

– *Предметные компетенции:*

экологическая компетентность – способность экологически мыслить; применять экологические знания, умения и навыки, опыт практической экологической деятельности для решения различных ситуаций экологического характера; соблюдение норм и правил поведения в природе;

природоведческая компетенция – способность формирования положительных чувств к живым организмам, которые, в свою очередь, будут мотивировать гуманное поведение обучающихся в окружающей среде и приобретение опыта экологической деятельности;

здоровьесберегающая компетенция – ценностное отношение к здоровью как основе всей жизнедеятельности человека; способности к усвоению здоровьесберегающих знаний, умений и навыков; готовности к проявлению опыта здоровьесбережения в повседневной деятельности;

естественно-научная компетенция включает соответствующие биологические знания, умения, навыки, опыт творческой преобразовательной деятельности в области «природа – человек – природа».

Основополагающими при отборе содержания и конструирования учебного предмета «Биология» являются следующие принципы:

Принцип научности – соответствие содержания уровня учебного материала уровню современного развития биологических наук; достоверность изложения фактов, законов, принципов и теорий.

Глубина научной интерпретации биологических фактов и явлений ограничивается *принципом доступности*. Доступность содержания проявляется наличием логических связей между элементами знаний.

Принцип системности и систематичности – стройная логическая последовательность изложения научных фактов, гипотез, теорий и фактов; наличие их анализа и обобщения использования различных форм логического мышления.

Принцип историзма предполагает наличие в содержании учебного предмета материалов, знакомящих учащихся с ролью биологических наук в системе наук, раскрывающих их достижения.

Принцип реализации внутрипредметных и межпредметных связей – раскрытие в содержании учебной программы взаимосвязи с другими предметными знаниями, умениями и навыками.

Принцип связи обучения с жизнью показывает практическую роль биологических знаний в жизни человека. Благодаря осуществлению этого принципа, учащиеся осознают ценность и полезность биологического образования. Этот принцип требует раскрытия прикладного значения биологических знаний.

В учреждениях образования на II и III ступенях общего среднего образования предусмотрено изучение следующих систематических курсов учебного предмета «Биология»:

1. Биология (Введение в биологию) – VI класс.

2. Биология (Живые организмы в среде своего обитания. Бактерии. Протисты. Грибы. Лишайники. Растения) – VII класс.

3. Биология (Живые организмы в среде своего обитания. Животные) – VIII класс.

4. Биология (Человек и его здоровье) – IX класс.

5. Биология (Общие биологические закономерности) – X и XI классы.

Раздел «Введение в биологию» является пропедевтическим и включает первоначальные сведения о живой природе, ее компонентах (организмах, видах, экосистемах), особенностях их организации, взаимосвязи организмов друг с другом и с окружающей их неживой природой, роли человека в природе, необходимости ее охраны. В VI классе происходит становление первичного фундамента биологических знаний.

Раздел «Живые организмы в среде своего обитания» включает сведения об отличительных признаках живых организмов, их многообразии, системе органического мира, бактериях, протистах, грибах, лишайниках, растениях и животных. Содержание раздела представлено на основе эколого-эволюционного и функционального подходов, в соответствии с которыми акценты в изучении организмов переносятся с особенностей строения отдельных представителей на раскрытие процессов их жизнедеятельности, приспособленности к среде обитания, усложнения в ходе исторического развития, роли в экосистемах и жизни человека.

В разделе «Человек и его здоровье» содержатся сведения о человеке как биосоциальном существе, строении человеческого организма, процессах жизнедеятельности, социальной сущности человека, условиях сохранения его здоровья, роли человека в окружающей среде и его зависимости от качества среды.

Содержание раздела «Общие биологические закономерности» подчинено, во-первых, обобщению и систематизации того содержания, которое было освоено учащимися при изучении учебного предмета «Биология» на II ступени общего среднего образования; во-вторых, знакомству учащихся с наиболее общими закономерностями, характерными для живых систем разного ранга – от биосферы до клетки. Раздел «Общие биологические закономерности» изучается на базовом и повышенном уровнях.

Содержание учебных занятий и используемые формы и методы обучения должны быть направлены на усвоение учащимися знаниевого и деятельностного компонентов, развитие личности учащегося и реализацию воспитательного потенциала биологии.

Важным аспектом обучения является организация и стимулирование учителем активной познавательной деятельности учащихся. В ходе учебных занятий рекомендуется создать ситуации, в которых учащиеся будут не только усваивать знания, но и пытаться применять их при разрешении различных жизненных ситуаций. Как один из способов активизации познавательной деятельности учащихся хорошо зарекомендовало себя обучение на основе создания проблемных ситуаций, постановки проблемных задач. Развитию биологического мышления учащихся содействует также включение на регулярной основе в процесс обучения решение познавательных задач.

Особое внимание следует обратить на использование в образовательном процессе различных видов деятельности: работа с различными источниками информации (работа с учебными пособиями, таблицами и инструкциями, электронными средствами обучения), совместное выполнение заданий учителя, участие в дискуссии по проблемным ситуациям, выполнение лабораторных и практических работ. Особое внимание следует обратить на формирование у учащихся умений наблюдать, описывать биологические объекты, планировать и проводить простые опыты и эксперименты, решать биологические задачи разных типов сложности и содержания, раскрывать и устанавливать причинно-следственные связи, работать с определителями.

Большим потенциалом в усвоении понятий, развитии образных представлений учащихся обладает использование всех видов наглядности на уроках: таблиц, рисунков, аппликаций, схем, моделей, муляжей, аудио- и видеоматериалов, гербария, влажных препаратов, натуральных объектов.

Интенсификации процесса обучения и повышению его эффективности будет содействовать использование компьютерной и мультимедийной техники, интерактивных досок и электронных средств обучения.

Содержание учебного предмета
(2 ч в неделю; всего 70 ч, из них 6 ч – резервное время)

ВВЕДЕНИЕ (1 ч)

Науки о человеке и его здоровье: анатомия, физиология, психология, гигиена.

ОБЩИЙ ОБЗОР ОРГАНИЗМА ЧЕЛОВЕКА (4 ч)

Организация клетки.

Ткани, их классификация и принципы организации. Органы, системы органов. Организм – единое целое.

Демонстрации: слайды, микропрепараты тканей, модели, таблицы.

Практические работы

1. Строение тканей человеческого организма.

РЕГУЛЯЦИЯ ФУНКЦИЙ В ОРГАНИЗМЕ (2 ч)

Представление о регуляции. Нервная, гуморальная и нейрогуморальная регуляция функций. Саморегуляция процессов жизнедеятельности.

НЕРВНАЯ СИСТЕМА (8 ч)

Общие принципы организации нервной системы. Значение нервной системы. Строение и виды нейронов. Рефлекс, рефлекторная дуга.

Строение и функции спинного мозга.

Головной мозг. Строение и функции продолговатого, заднего, среднего и промежуточного мозга. Организация и значение больших полушарий.

Общий план строения вегетативной нервной системы. Симпатический и парасимпатический отделы, их функции.

Гигиена нервной системы.

Демонстрации: таблицы, муляжи, модели.

Демонстрационные опыты

1. Коленный рефлекс.

ЭНДОКРИННАЯ СИСТЕМА (3 ч)

Гормоны и их роль в организме. Железы внутренней секреции. Гипофиз, его связь с другими железами. Щитовидная железа. Надпочечники. Железы смешанной секреции: поджелудочная железа, половые железы.

Демонстрации: таблицы, муляжи, отображающие расположение в организме и строение желез внутренней секреции.

ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА (5 ч)

Опорно-двигательная система, ее пассивная и активная части, их функции.

Строение костей. Виды костей. Рост костей. Соединения костей.

Отделы скелета человека: скелет головы, скелет туловища, скелет конечностей. Первая помощь при вывихах и переломах.

Строение и функции мышц. Основные группы скелетных мышц. Работа и утомление мышц.

Значение двигательной активности для сохранения здоровья. Осанка, ее нарушения. Плоскостопие.

Демонстрации: модели, таблицы скелета: длинные, короткие, трубчатые и губчатые кости; череп.

Демонстрационные опыты

2. Первая помощь при переломе конечностей.

Практические работы

2. Строение и функции скелета человека.

ВНУТРЕННЯЯ СРЕДА ОРГАНИЗМА (5 ч)

Компоненты внутренней среды организма: кровь, лимфа, тканевая жидкость. Постоянство внутренней среды организма. Понятие о гомеостазе.

Состав и функции крови. Плазма крови. Эритроциты. Гемоглобин, его функции. Группы крови и резус-фактор. Тромбоциты. Свертывание крови. Лейкоциты. Фагоцитоз.

Иммунная система. Виды иммунитета. Вакцинация.

Демонстрации: микропрепараты.

Лабораторные работы

1. Микроскопическое изучение препаратов крови человека и лягушки.

СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТАЯ СИСТЕМА (6 ч)

Кровообращение.

Сердце, его строение. Сердечный цикл. Автоматия.

Строение и функции кровеносных сосудов. Большой и малый круги кровообращения. Движение крови по сосудам. Пульс. Кровяное давление.

Нейрогуморальная регуляция кровообращения.

Первая помощь при кровотечениях.

Строение и функции лимфатической системы. Образование и движение лимфы.

Демонстрации: муляж и модель сердца, таблицы.

Демонстрационные опыты

3. Измерение кровяного давления в покое и после физической нагрузки.

4. Первая помощь при кровотечениях (артериальных, венозных и капиллярных).

Лабораторные работы

2. Подсчет пульса в покое и после физической нагрузки.

ДЫХАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА (4 ч)

Значение дыхания, его основные этапы. Строение и функции дыхательных путей. Строение легких. Дыхательные движения. Жизненная емкость легких. Газообмен в легких и тканях. Транспорт газов кровью. Нейрогуморальная регуляция дыхания.

Гигиена дыхания. Воздушно-капельные инфекции, их профилактика. Первая помощь при остановке дыхания. Вредное влияние никотина.

Демонстрации: муляжи, таблицы органов дыхания.

Демонстрационные опыты

5. Приемы искусственного дыхания и непрямого массажа сердца.

ПИЩЕВАРИТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА. ОБМЕН ВЕЩЕСТВ (6 ч)

Значение питания и пищеварения. Пищеварительные ферменты, их значение и свойства.

Строение и функции органов пищеварительной системы: ротовая полость, глотка, пищевод, желудок, кишечник, поджелудочная железа и печень. Пищеварительные процессы в ротовой полости. Глотание. Пищеварительные процессы в желудке, тонком и толстом кишечнике. Всасывание. Нейрогуморальная регуляция пищеварения.

Гигиена питания. Пищевые отравления и их предупреждение. Основы рационального питания.

Обмен белков, жиров и углеводов. Водно-солевой обмен.

Витамины, их роль в процессах обмена веществ. Водорастворимые (C, B_1, B_6) и жирорастворимые (A, D) витамины. Недостаток витаминов в пище и его последствия.

Демонстрации: таблицы и модели, отображающие процессы пищеварения.

ВЫДЕЛИТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА (3 ч)

Значение выделения в жизнедеятельности организма. Органы, принимающие участие в процессах выделения: почки, потовые железы, легкие.

Мочевыделительная система. Строение и функции почек. Нефрон. Образование мочи. Гигиена мочевыделительной системы.

Демонстрации: таблицы, муляжи.

ПОКРОВНАЯ СИСТЕМА. КОЖА (3 ч)

Строение кожи: эпидермис, дерма, подкожная жировая клетчатка. Функции кожи. Роль кожи в поддержании температурного гомеостаза.

Гигиена кожи.

Первая помощь при повреждениях кожи (ожог, обморожение), тепловом и солнечном ударах.

Роль закаливания в укреплении здоровья человека.

Демонстрации: таблицы, отображающие строение и функционирование кожи.

Демонстрационные опыты

6. Первая помощь при ожогах и обморожениях, тепловом и солнечном ударах.

РЕПРОДУКТИВНАЯ СИСТЕМА. ИНДИВИДУАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕКА (5 ч)

Понятие о репродукции и индивидуальном развитии человека.

Мужская половая система. Женская половая система.

Оплодотворение. Беременность. Роды.

Половое созревание. Планирование семьи и контрацептивные препараты.

Понятие о заболеваниях, передающихся половым путем (трихомоноз, сифилис, гонорея, ВИЧ-инфекция).

Алкоголь, никотин и токсические вещества как факторы, нарушающие индивидуальное развитие.

Демонстрации: таблицы, муляжи.

СЕНСОРНЫЕ СИСТЕМЫ (4 ч)

Значение сенсорных систем (анализаторов по И. П. Павлову). Структура сенсорной системы (периферический, проводниковый, центральный отделы). Общая характеристика

зрительной, слуховой, вкусовой, обонятельной и осязательной сенсорных систем (рецепторы, проводники, корковый центр).

Строение и функции органа зрения. Дальнозоркость, близорукость. Гигиена зрения и первая помощь при повреждении глаз.

Строение и функции органа слуха. Наружное, среднее и внутреннее ухо. Гигиена слуха.

Демонстрации: таблицы, муляжи.

ПОВЕДЕНИЕ И ПСИХИКА (3 ч)

Понятие о психике и поведении человека. Безусловные и условные рефлексы. Условия и механизм образования условных рефлексов. Торможение условных рефлексов.

Сон, его значение. Сновидения. Гигиена сна.

Деятельность мозга и психические функции. Сознание, ощущение, восприятие. Внимание. Память. Мышление и речь. Вредное влияние алкоголя и токсических веществ на психику и поведение человека.

ОСНОВЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ (2 ч)

Культура отношения к собственному здоровью. Соблюдение санитарно-гигиенических норм и правил здорового образа жизни.

Факторы риска развития заболеваний. Вредные и полезные привычки.

Основные требования к результатам обучения учащихся

Учащиеся должны:

называть:

органоиды клетки, их функции;

основные жизненные процессы организмов;

органы и системы органов организма человека;

железы внешней, внутренней и смешанной секреции;

отделы нервной системы;

отделы скелета и составляющие их кости, способы соединения, виды костей;

причины возникновения и меры профилактики плоскостопия, искривления позвоночника, сердечно-сосудистых заболеваний, болезней органов дыхания и мочевыделительной системы, нарушения зрения (близорукости и дальнозоркости) и слуха, заболеваний мочевыделительной системы;

функции крови, ее состав;

основные сосуды большого и малого кругов кровообращения;

функции дыхания, органы дыхания;

функции почек в организме;

условия образования условных рефлексов;

факторы, влияющие на индивидуальное развитие человека;

распознавать:

основные виды тканей;

основные органы и системы органов;

приводить примеры:

взаимосвязи строения и функций органов и систем органов;

условных и безусловных рефлексов;

способов профилактики заболеваний человека;

характеризовать:

клетку как структурно-функциональную единицу жизни;

роль ферментов, гормонов и других веществ в организме;

механизмы регуляции физиологических процессов;

иммунитет, его значение в жизни человека, профилактику ВИЧ-инфекции;
строение сердца;
нейрогуморальный механизм регуляции сердечной деятельности;
особенности строения артерий, капилляров и вен;
нейрогуморальный механизм регуляции дыхания;
особенности строения органов пищеварительной системы;
особенности строения кожи, связанные с выполняемыми ею функциями;
процессы, лежащие в основе терморегуляции;
строение органов женской и мужской половых систем;
строение органов зрения и слуха;
механизм образования условных рефлексов;
сравнивать:
клетки различных тканей организма;
механизмы нервной и гуморальной регуляции;
разные типы кровеносных сосудов;
внешнее и внутреннее торможение;
обосновывать:
взаимосвязь строения и функций тканей, органов и систем органов;
нормы, режим и правила рационального питания;
влияние умственного и физического труда, физкультуры и спорта на состояние здоровья человека;
вредное влияние алкоголя, наркотиков, курения на организм человека;
профилактику вредных привычек;
необходимость соблюдения правил личной гигиены;
наблюдать за состоянием своего организма (измерение температуры тела, кровяного давления, массы и роста, частоты пульса и дыхания);
применять знания для:
проведения наблюдений за состоянием собственного организма;
профилактики инфекционных и простудных заболеваний, травматизма, ВИЧ-инфекции, вредных привычек (курение, употребление алкоголя и наркотиков), нарушения осанки, зрения, слуха;
оказания первой помощи при пищевом отравлении, ожогах, обморожениях, кровотечениях, переломах и вывихах, остановке дыхания;
обоснования здорового образа жизни, рациональной организации труда и отдыха.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Біялогія»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

БІЯЛОГІЯ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта вывучэння біялогіі – фарміраванне ў вучняў сучаснага навуковага светапогляду, неабходнага для разумення з’яў і працэсаў, якія адбываюцца ў прыродзе, у жыццядзейнасці ўласнага арганізма, у розных галінах народнай гаспадаркі, для працягу адукацыі, будучай прафесійнай дзейнасці; развіццё ўменняў вызначаць, характарызаваць,

параўноўваць і абагульняць вывучаемыя аб’екты і з’явы; стварэнне ўмоў для магчымасці ўсвядомленага выбару індывідуальнай адукацыйнай траекторыі, якая спрыяе наступнаму прафесійнаму самавызначэнню, у адпаведнасці з індывідуальнымі інтарэсамі вучня.

Задачы вучэбнага прадмета «Біялогія»:

авалоданне сістэмай ведаў пра малекулярныя і структурна-функцыянальныя асновы жыцця, размнажэнне і развіццё арганізмаў асноўных царстваў, экасістэм, біяразнастайнасць, эвалюцыю, што неабходна для ўсведамлення каштоўнасці ўсяго жывога на Зямлі;

фарміраванне на базе ведаў пра жывую прыроду навуковай карціны свету;

фарміраванне экалагічнай граматнасці людзей, якія ведаюць біялагічныя заканамернасці, сувязі паміж жывымі арганізмамі, іх эвалюцыю, прычыны і каштоўнасць відавой разнастайнасці;

усталяванне гарманічных адносін з прыродай, самім сабой, фарміраванне норм і правіл экалагічнай этыкі, адказных адносін да жывой прыроды як асновы экалагічнага выхавання;

фарміраванне генетычнай граматнасці як асновы здаровага ладу жыцця, захавання псіхічнага, фізічнага, маральнага здароўя чалавека;

азнаямленне з фундаментальнымі законамі і прынцыпамі існавання жывой прыроды, супольнасцей, арганізмаў;

фарміраванне ведаў пра будову: бактэрый, пратыстаў, грыбоў, лішайнікаў, споравых і пакрытанасенных раслін, жывёл, чалавека;

фарміраванне інфармацыйнай кампетэнцыі, умення працаваць з рознымі крыніцамі інфармацыі;

развіццё асобы вучня, імкнення прымяніць біялагічныя веды на практыцы, удзельнічаць у практычнай дзейнасці ў галіне медыцыны, сельскай гаспадаркі, біятэхналогіі, рацыянальнага прыродакарыстання і аховы прыроды.

Біялагічная адукацыя заклікана фарміраваць у падрастаючага пакалення разуменне жыцця ў любой яго праяве як найвышэйшай каштоўнасці. Біялогія ўваходзіць у лік прыродазнаўчых навук, якія вывучаюць прыроду, а таксама шляхі пазнання чалавекам прыроды. Акрамя светапогляднага значэння, у яе аснове ляжаць мерапрыемствы па падтрыманні здароўя чалавека, яго бяспекі і вытворчай дзейнасці ў любой галіне народнай гаспадаркі.

У цяперашні час прыярытэтныя напрамкі, якія маюць прынцыповае тэарэтычнае і практычнае значэнне, наступныя:

эколага-прыродаахоўны (роля біялогіі ў захаванні біясферы, біялагічнай разнастайнасці, у прадухіленні экалагічных бедстваў);

эвалюцыйны (паходжанне і эвалюцыя жывых арганізмаў);

захаванне асабістага здароўя і здароўя чалавека, здароўезберагальнае асяроддзе жыцця.

У адборы зместу вучэбнага матэрыялу былі выкарыстаны наступныя падыходы:

культуралагічны падыход дазваляе ў поўнай меры захаваць фундаментальныя крытэрыі біялагічных ведаў, іх цэльнасць і пераемнасць. Сэнс культуралагічнага падыходу ў выкладанні вучэбнага прадмета «Біялогія» заключаецца ў падрыхтоўцы інфармаванага, кампетэнтнага выпускніка, які ўсведамляе сябе ў агульнакультурным кантэксце, гатовага працягнуць адукацыю, жыць і працаваць у новых сацыяльна-эканамічных умовах;

асобасна арыентаваны падыход прадугледжвае напаўненне праграм вучэбным зместам, значным для кожнага вучня ў паўсядзённым жыцці, важным для фарміравання адэкватных паводзін чалавека ў навакольным асяроддзі;

дзейнасны падыход рэалізуецца на аснове максімальнага ўключэння ў адукацыйны працэс практычнага кампанента вучэбнага зместу – лабараторных і практычных работ, дэманстрацыйных і лабараторных доследаў, экскурсій.

З пункта гледжання патрабаванняў навучання вучняў у адукацыйным працэсе выкарыстоўваюцца наступныя віды кампетэнцый:

вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя – гатоўнасць вучня да самастойнай пазнавальнай дзейнасці: пастаноўкі мэты, планавання, аналізу, рэфлексіі, самаацэнкі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці; уменне адрозніваць факты ад здагадак, валоданне вымяральнымі навыкамі, выкарыстанне верагоднасных, статыстычных і іншых метадаў пазнання;

даследчая кампетэнцыя – сукупнасць ведаў, уменняў, спосабаў дзейнасці, якія дазваляюць вучню быць у пазіцыі даследчыка ў адносінах да навакольнага свету, якая выяўляецца праз успрымальнасць да навакольнага свету, уменне распазнаць і вырашыць праблемную сітуацыю з любым прыродным аб'ектам або з'явай, выкарыстоўваючы для гэтага розныя крыніцы інфармацыі. У аснове даследчай кампетэнтнасці ляжыць паняцце «ўменне» як гатоўнасці асобы да пэўных дзеянняў і аперацый у адпаведнасці з пастаўленай мэтай, на аснове наяўных ведаў і навыкаў;

інфармацыйная кампетэнцыя – гатоўнасць вучня самастойна працаваць з біялагічнай інфармацыяй з розных крыніц, шукаць, аналізаваць і адбіраць неабходную інфармацыю, арганізоўваць, пераўтвараць, захоўваць і перадаваць яе. Яна забяспечвае навыкі дзейнасці вучняў у адносінах да інфармацыі, якая змяшчаецца ў вучэбным прадмеце «Біялогія», а таксама ў навакольным свеце;

прадметныя кампетэнцыі:

экалагічная кампетэнтнасць – здольнасць экалагічна думаць; прымяняць экалагічныя веды, уменні і навыкі, вопыт практычнай экалагічнай дзейнасці для вырашэння розных сітуацый экалагічнага характару; захаванне норм і правіл паводзін у прыродзе;

прыродазнаўчая кампетэнцыя – здольнасць фарміравання станоўчых пачуццяў да жывых арганізмаў, якія, у сваю чаргу, будуць матываваць гуманныя паводзіны вучняў у навакольным асяроддзі і набыццё вопыту экалагічнай дзейнасці;

здароўезберагальная кампетэнцыя – каштоўнаснае стаўленне да здароўя, як асновы ўсёй жыццядзейнасці чалавека, здольнасць да засваення здароўезберагальных ведаў, уменняў і навыкаў, гатоўнасць да праяўлення вопыту здароўезбераження ў паўсядзённай дзейнасці;

прыродазнаўчанавуковая кампетэнцыя ўключае адпаведныя біялагічныя веды, уменні, навыкі, вопыт творчай пераўтваральнай дзейнасці ў галіне «прырода – чалавек – прырода».

Асноватворнымі падчас адбору зместу і канструявання вучэбнага прадмета «Біялогія» з'яўляюцца наступныя прынцыпы:

прынцып навуковасці – адпаведнасць зместу вучэбнага матэрыялу ўзроўню сучаснага развіцця біялагічных навук; дакладнасць выкладу фактаў, законаў, прынцыпаў і тэорый;

глыбіня навуковай інтэрпрэтацыі біялагічных фактаў і з'яў абмяжоўваецца *прынцыпам даступнасці*. Даступнасць зместу выяўляецца наяўнасцю лагічных сувязей паміж элементамі ведаў;

прынцып сістэмнасці і сістэматычнасці – стройная лагічная паслядоўнасць выкладання навуковых гіпотэз, тэорый і фактаў; наяўнасць іх аналізу і абагульнення выкарыстання розных форм лагічнага мыслення;

прынцып гістарызму –прадугледжвае наяўнасць у змесце вучэбнага прадмета матэрыялаў, што знаёмяць вучняў з роляй біялагічных навук у сістэме навук, якія раскрываюць іх дасягненні;

прынцып рэалізацыі ўнутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей – раскрыццё ў змесце вучэбнай праграмы ўзаемасувязі з іншымі прадметнымі ведамі, уменнямі і навыкамі;

прынцып сувязі навучання з жыццём паказвае практычную ролю біялагічных ведаў у жыцці чалавека. Дзякуючы ажыццяўленню гэтага прынцыпу, вучні ўсведамляюць

каштоўнасць і карыснасць біялагічнай адукацыі. Гэты прынцып патрабуе раскрыцця прыкладнога значэння біялагічных ведаў.

Ва ўстановах адукацыі на II і III ступенях агульнай сярэдняй адукацыі прадугледжана вывучэнне наступных сістэматычных курсаў вучэбнага прадмета «Біялогія»:

I. Біялогія (Уводзіны ў біялогію) –VI клас.

II. Біялогія (Жывыя арганізмы ў асяроддзі свайго пасялення. Бактэрыі. Пратысты. Грыбы. Лішайнікі. Расліны) – VII клас.

III. Біялогія (Жывыя арганізмы ў асяроддзі свайго пасялення. Жывёлы) – VIII клас.

IV. Біялогія (Чалавек і яго здароўе) – IX клас.

V. Біялогія (Агульныя біялагічныя заканамернасці) – X і XI класы.

Раздзел «Жывыя арганізмы ў асяроддзі свайго пражывання. Бактэрыі. Пратысты. Грыбы. Лішайнікі. Расліны» ўключае звесткі пра адметныя прыметы жывых арганізмаў, іх разнастайнасць, сістэму арганічнага свету, бактэрыі, пратысты, грыбы, лішайнікі, расліны. Змест раздзела прадстаўлены на аснове эколага-эвалюцыйнага і функцыянальнага падыходаў, у адпаведнасці з якімі акцэнты ў вывучэнні арганізмаў пераносяцца з асаблівасцей будовы асобных прадстаўнікоў на раскрыццё працэсаў іх жыццядзейнасці, прыстасаванасці да асяроддзя пражывання, ускладнення ў ходзе гістарычнага развіцця, ролі ў экасістэмах і жыцці чалавека.

Змест вучэбных заняткаў і выкарыстоўваемыя формы і метады навучання павінны быць накіраваны на засваенне вучнямі ведавага і дзейнаснага кампанентаў, развіццё асобы вучня і рэалізацыю выхаваўчага патэнцыяла біялогіі.

Важным аспектам навучання з’яўляецца арганізацыя і стымуляванне настаўнікам актыўнай пазнавальнай дзейнасці вучняў. У ходзе вучэбных заняткаў рэкамендуецца ствараць сітуацыі, у якіх вучні будуць не толькі засвойваць веды, але і спрабаваць прымяняць іх пры вырашэнні розных жыццёвых сітуацый. Як адзін са спосабаў актывізацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў добра зарэкамендавала сябе навучанне на аснове стварэння праблемных сітуацый, пастаноўкі праблемных задач. Развіццю біялагічнага мыслення вучняў садзейнічае таксама ўключэнне на рэгулярнай аснове ў працэс навучання рашэння пазнавальных задач.

Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на выкарыстанне ў адукацыйным працэсе розных відаў дзейнасці: работа з рознымі крыніцамі інфармацыі (работа з вучэбнымі дапаможнікамі, табліцамі і інструкцыямі, электроннымі сродкамі навучання), сумеснае выкананне заданняў настаўніка, удзел у дыскусіі па праблемных сітуацыях, выкананне лабараторных і практычных работ. Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на фарміраванне ў вучняў уменняў назіраць, апісваць біялагічныя аб’екты, планаваць і праводзіць простыя доследы і эксперыменты, рашаць біялагічныя задачы розных тыпаў складанасці і зместу, раскрываць і ўстанаўліваць прычынна-выніковыя сувязі, працаваць з вызначальнікамі.

Вялікім патэнцыялам у засваенні паняццяў, развіцці вобразных уяўленняў вучняў валодае выкарыстанне ўсіх відаў нагляднасці на ўроках: табліц, малюнкаў, аплікацый, схем, мадэлей, муляжоў, аудыя- і відэаматэрыялаў, гербарыя, вільготных прэпаратаў, натуральных аб’ектаў.

Інтэнсіфікацыі працэсу навучання і павышэнню яго эфектыўнасці будзе садзейнічаць выкарыстанне камп’ютарнай і мультымедыйнай тэхнікі, інтэрактыўных дошак і электронных сродкаў навучання.

IX КЛАС

(2 гадзіны на тыдзень; усяго 70 гадзін, у тым ліку 6 гадзін – рэзервовы час)

Уводзіны (1 гадзіна)

Навукі пра чалавека і яго здароўе: анатомія, фізіялогія, псіхалогія, гігіена. Метады вывучэння арганізма чалавека.

АГУЛЬНЫ АГЛЯД АРГАНІЗМА ЧАЛАВЕКА (4 гадзіны)

Арганізацыя і ўласцівасці клеткі.

Тканкі, іх класіфікацыя і прынцыпы арганізацыі. Органы, сістэмы органаў. Арганізм – адно цэлае.

Дэманстрацыі: слайды, мікрапрэпараты тканак, мадэлі, табліцы.

Практычныя работы

1. Будова тканак чалавечага арганізма.

РЭГУЛЯЦЫЯ ФУНКЦЫЙ У АРГАНІЗМЕ (2 гадзіны)

Паняцце аб рэгуляцыі. Нервовая, гумаральная і нейрагумаральная рэгуляцыя функцый. Самарэгуляцыя працэсаў жыццядзейнасці. Паняцце аб гамеастазе.

НЕРВОВАЯ СІСТЭМА (8 гадзін)

Агульныя прынцыпы арганізацыіі нервовай сістэмы. Значэнне нервовай сістэмы. Будова і віды нейронаў. Рэфлекс, рэфлекторная дуга.

Будова і функцыі спіннога мозга.

Галаўны мозг. Будова і функцыі прадаўгаватага, задняга, сярэдняга і прамежкавага мозга. Арганізацыя і значэнне кары вялікіх паўшар'яў.

Агульны план будовы вегетатыўнай нервовай сістэмы. Сімпатычны і парасімпатычны аддзелы, іх функцыі.

Гігіена нервовай сістэмы.

Дэманстрацыі: табліцы, муляжы, мадэлі.

Дэманстрацыйныя вопыты

1. Каленны рэфлекс.

ЭНДАКРЫННАЯ СІСТЭМА (3 гадзіны)

Гармоны і іх роля ў арганізме. Залозы ўнутранай сакрэцыі. Гіпофіз, яго сувязь з іншымі залозамі. Шчытападобная залоза. Надныračнікі. Залозы змешанай сакрэцыі: падстраўнікавая залоза, палавыя залозы.

Дэманстрацыі: табліцы, муляжы, якія паказваюць размяшчэнне ў арганізме і будову залоз унутранай сакрэцыі.

АПОРНА-РУХАЛЬНАЯ СІСТЭМА (5 гадзін)

Апорна-рухальная сістэма, яе пасіўная і актыўная часткі, іх функцыі.

Будова касцей. Віды касцей. Рост касцей. Злучэнні касцей.

Аддзелы шкілета чалавека: шкілет галавы, шкілет тулава, шкілет канечнасцей. Першая дапамога пры вывіхах і пераломах.

Будова і функцыі мышцаў. Асноўныя групы шкілетных мышцаў. Работа і стамленне мышцаў.

Значэнне рухальнай актыўнасці для захавання здароўя. Пастава, яе парушэнні. Плоскаступнёвасць.

Дэманстрацыі: мадэлі, табліцы шкілета; доўгія, кароткія, трубчастыя і губчатыя косці; чэрап.

Дэманстрацыйныя вопыты

2. Першая дапамога пры пераломе канечнасцей.

Практычныя работы

2. Будова і функцыі шкілета чалавека.

УНУТРАНАЕ АСЯРОДДЗЕ АРГАНІЗМА (5 гадзін)

Кампаненты ўнутранага асяроддзя арганізма: кроў, лімфа, тканкавая вадкасць. Пастаянства ўнутранага асяроддзя арганізма.

Састаў і функцыі крыві. Плазма крыві. Эрытрацыты. Гемаглабін, яго функцыі. Групы крыві і рэзус фактар. Трамбацыты. Згусанне крыві. Лейкацыты. Фагацытоз.

Імунная сістэма. Віды імунітэту. Вакцынацыя.

Дэманстрацыі: мікрапрэпараты.

Лабараторныя работы

1. Мікраскапічнае вывучэнне прэпаратаў крыві чалавека і жабы.

САРДЭЧНА-САСУДЗІСТАЯ СІСТЭМА (6 гадзін)

Кровазварот.

Сэрца, яго будова. Сардэчны цыкл. Аўтаматыя.

Будова і функцыі крывяносных сасудаў. Вялікі і малы кругі кровазвароту. Перамяшчэнне крыві па сасудах. Пульс. Крывяны ціск.

Нейрагумаральная рэгуляцыя кровазвароту.

Першая дапамога пры крывацёках.

Будова і функцыя лімфатычнай сістэмы. Утварэнне і рух лімфы.

Дэманстрацыі: муляж і мадэль сэрца, табліцы.

Дэманстрацыйныя вопыты

3. Вымярэнне крывянога ціску ў стане спакою і пасля фізічнай нагрузкі.

4. Першая дапамога пры крывацёках (артэрыальных, вянозных, капілярных).

Лабараторныя работы

2. Падлік частаты пульсу ў стане спакою і пасля фізічнай нагрузкі.

ДЫХАЛЬНАЯ СІСТЭМА (4 гадзіны)

Значэнне дыхання, яго асноўныя этапы. Будова і функцыі дыхальных шляхоў. Будова лёгкіх. Дыхальныя рухі. Жыццёвая ёмістасць лёгкіх. Газаабмен у лёгкіх і тканках. Транспарт газаў у крыві. Нейрагумаральная рэгуляцыя дыхання.

Гігіена дыхання. Паветрана-кропельныя інфекцыі, іх прафілактыка. Першая дапамога пры спыненні дыхання. Шкоднае ўздзеянне нікаціну.

Дэманстрацыі: муляжы, табліцы органаў дыхання.

Дэманстрацыйныя вопыты

5. Прыёмы штучнага дыхання і непрамога масажу сэрца.

СТРАВАВАЛЬНАЯ СІСТЭМА. АБМЕН РЭЧЫВАЎ (6 гадзін)

Значэнне харчавання і стрававання. Стрававальныя ферменты, іх значэнне і ўласцівасці.

Будова і асноўныя функцыі органаў стрававальнай сістэмы: ротавая поласць, глотка, стрававод, страўнік, кішэчнік, падстраўнікавая залоза і пячонка. Стрававальныя працэсы ў ротавай поласці. Глытанне. Стрававальныя працэсы ў страўніку, тонкім і тоўстым кішэчніку. Усмоктванне. Нейрагумаральная рэгуляцыя стрававання.

Гігіена харчавання. Харчовыя атручэнні і іх папярэджанне. Асновы рацыянальнага харчавання.

Абмен бялкоў, тлушчаў і вугляводаў. Водасалявы абмен.

Вітаміны, іх роля ў працэсах абмену рэчываў. Водараства-ральныя (С, B_p, B_6) і тлушчарастваральныя (А, D) вітаміны. Недахоп вітамінаў у ежы і яго вынікі.

Дэманстрацыі: табліцы і мадэлі, якія паказваюць працэсы стрававання.

ВЫДЗЯЛЯЛЬНАЯ СІСТЭМА (3 гадзіны)

Значэнне выдзялення ў жыццядзейнасці арганізма. Органы, якія прымаюць удзел у працэсах выдзялення: ныркі, потавыя залозы, лёгкія.

Мочавыдзяляльная сістэма. Будова і функцыі нырак. Нефрон. Утварэнне мачы. Гігіена мочавыдзяляльнай сістэмы.

Дэманстрацыі: табліцы, муляжы.

ПОКРЫЎНАЯ СІСТЭМА. СКУРА (3 гадзіны)

Будова скуры: эпідэрміс, дэрма, падскуравая тлушчавая клятчатка. Функцыі скуры. Роля скуры ў падтрымцы тэмпературнага гамеастазу.

Гігіена скуры.

Першая дапамога пры пашкоджаннях скуры (апёк, абмарожванне), цеплавым і сонечным ударах.

Роля загартоўвання ва ўмацаванні здароўя чалавека.

Дэманстрацыі: табліцы, якія паказваюць будову і функцыянаванне скуры.

Дэманстрацыйныя вопыты

6. Першая дапамога пры апёках, абмарожваннях, цеплавым і сонечным ударах.

РЭПРАДУКТЫЎНАЯ СІСТЭМА. ІНДЫВІДУАЛЬНАЕ РАЗВІЦЦЁ ЧАЛАВЕКА (5 гадзін)

Паняцце пра рэпрадукцыю і індывідуальнае развіццё чалавека.

Мужчынская палавая сістэма. Жаночая палавая сістэма. Апладненне. Цяжарнасць. Роды.

Палавое паспяванне. Планаванне сям'і і кантрацэптыўныя прэпараты.

Паняцце пра захворванні, якія перадаюцца палавым шляхам (трыхаманоз, сіфіліс, ганарэя, ВІЧ-інфекцыя).

Алкаголь, нікацін і таксічныя рэчывы як фактары, што парушаюць індывідуальнае развіццё.

Дэманстрацыі: муляжы, табліцы.

СЕНСОРНЫЯ СІСТЭМЫ (4 гадзіны)

Значэнне сенсорных сістэм (аналізатараў, паводле І. П. Паўлава). Структура сенсорнай сістэмы (перыферычны, правадніковы, цэнтральны аддзелы). Агульная характарыстыка зрокавай, слыхавой, смакавай і нюхальнай, датыкальнай сенсорных сістэм (рэцэптары, праваднікі, коркавы цэнтр).

Будова і функцыі органа зроку. Дальназоркасць, блізарукасць. Гігіена зроку і першая дапамога пры пашкоджанні вачэй.

Будова і функцыі органа слыху. Вонкавае, сярэдняе і ўнутранае вуха. Гігіена слыху.

Дэманстрацыі: табліцы, муляжы.

ПАВОДЗІНЫ І ПСІХІКА (3 гадзіны)

Паняцце пра псіхіку і паводзіны чалавека. Безумоўныя і ўмоўныя рэфлексы. Умовы і механізм утварэння ўмоўных рэфлексаў. Тармажэнне ўмоўных рэфлексаў.

Сон, яго значэнне. Сны. Гігіена сну.

Дзейнасць мозга і псіхічныя функцыі. Свядомасць, адчуванне, успрыманне. Увага. Памяць. Мысленне і маўленне. Шкодны ўплыў алкаголю і таксічных рэчываў на псіхіку і паводзіны чалавека.

АСНОВЫ ЗДАРОВАГА ЛАДУ ЖЫЦЦЯ (2 гадзіны)

Культура адносін да ўласнага здароўя. Выкананне санітарна-гігіенічных нормаў і правілаў здаровага ладу жыцця.

Фактары рызыкі развіцця захворванняў. Шкодныя і карысныя звычкі.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ НАВУЧАННЯ ВУЧНЯЎ ІХ КЛАСА

Вучні п а в і н н ы:

называць:

арганоіды клеткі, іх функцыі;

асноўныя жыццёвыя працэсы арганізма;

органы, сістэмы органаў арганізма чалавека;

залозы знешняй, унутранай і змешанай сакрэцыі;

аддзелы нервовай сістэмы;

аддзелы шкілета і косці, спосабы злучэння, віды касцей;

прычыны ўзнікнення і меры прафілактыкі плоскаступнёвасці і скрыўлення пазваночніка, сардэчна-сасудзістых захворванняў, захворванняў органаў дыхання, парушэнняў зроку (блізарукасці і дальназоркасці) і слыху, захворванняў мочавыдзяляльнай сістэмы;

функцыі крыві, яе састаў;

асноўныя сасуды вялікага і малога кругоў кровазвароту;

функцыі дыхання, органы дыхання;

функцыі нырак у арганізме;

умовы ўтварэння ўмоўных рэфлексаў;

фактары, што адмоўна ўплываюць на індывідуальнае раз-іццё чалавека;

распазнаваць:

асноўныя віды тканак;

асноўныя органы і сістэмы органаў;

прыводзіць прыклады:

узаемасувязі будовы і функцый органаў і сістэм органаў;

умоўных і безумоўных рэфлексаў;

спосабаў прафілактыкі захворванняў чалавека;

характарызаваць:

клетку як структурна-функцыянальную адзінку жыцця; ролю ферментаў, гармонаў і іншых рэчываў у арганізме; механізмы рэгуляцыі фізіялагічных працэсаў; імунітэт, яго значэнне ў жыцці чалавека, прафілактыку ВІЧ-інфекцыі; будову сэрца; нейрагумаральны механізм рэгуляцыі сардэчнай дзейнасці;

асаблівасці будовы артэрый, капіляраў і вен; нейрагумаральны механізм рэгуляцыі дыхання; асаблівасці будовы органаў стрававальнай сістэмы; асаблівасці будовы скуры, звязаныя з функцыямі, якія яна выконвае;

працэсы, што ляжаць у аснове тэрмарэгуляцыі;

будову органаў жаночай і мужчынскай палавых сістэм;

будову органаў зроку і слыху;

механізм утварэння ўмоўных рэфлексаў;

праводзіць параўнанне:

клетак розных тканак арганізма;

механізмаў нервовай і гумаральнай рэгуляцыі;

розных тыпаў крывяносных сасудаў;

знешняга і ўнутранага тармажэння;

абгрунтоўваць:

узаемасувязь будовы і функцый тканак, органаў і сістэм органаў;

нормы, рэжым і правілы рацыянальнага харчавання;

уплыў разумовай і фізічнай працы, фізкультуры і спорту на стан здароўя чалавека;

шкодны ўплыў алкаголю, наркотыкаў, курэння на арганізм чалавека, прафілактыку шкодных звычак;

неабходнасць выканання правілаў асабістай гігіены;

праводзіць назіранні:

за станам свайго арганізма (вымярэнне тэмпературы цела, крывянога ціску, масы і росту, частаты пульсу і дыхання);

прымяняць веды для:

правядзення назіранняў за станам уласнага арганізма;

прафілактыкі інфекцыйных і прастудных захворванняў, траўматызму, ВІЧ-інфекцыі, шкодных звычак (курэнне, ужыванне алкаголю і наркотыкаў), парушэння паставы, зроку, слыху;

аказання першай дапамогі пры харчовым атручэнні, апёках, абмарожваннях, крывацёках, пераломах і вывіхах, спыненні дыхання;

абгрунтавання здаровага ладу жыцця, рацыянальнай арганізацыі працы і адпачынку.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Физика»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ФИЗИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Общая характеристика учебного предмета «Физика»

Учебный предмет «Физика», базирующийся на физике как науке о наиболее общих законах природы, является системообразующим для изучения физической географии, биологии, химии, астрономии и вносит существенный вклад в систему знаний об окружающем мире.

Дидактическая модель учебного предмета «Физика» предусматривает содержательный и процессуальный компоненты.

Источником наполнения содержательного компонента являются:

физические знания (научные факты, понятия, законы, теории, физическая картина мира);

методологические знания (знания о процессах и методах познания).

Источником наполнения процессуального компонента являются:

приемы изучения, соответствующие методам науки (использование наблюдения или теории для получения нового знания);

познавательная деятельность учащихся, соответствующая переходу от явления к его сущности и от сущности к явлению;

экспериментально-поисковая деятельность учащихся, соответствующая этапам и логике научной деятельности (наблюдение, выдвижение гипотезы, экспериментальная проверка гипотезы, формулировка закона, создание теории).

Содержание, основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по физике определяются с учетом международного опыта построения содержания образовательных программ общего среднего образования, научной и практической значимости содержательного и процессуального компонентов учебного предмета «Физика».

Средствами учебного предмета «Физика» формируются научное мировоззрение и специфичная для физики экспериментально-исследовательская компетенция, поддерживаются и развиваются коммуникативная, информационная, ценностно-ориентационная, личностного саморазвития и иные компетенции.

Содержание, учебная деятельность учащихся, основные требования к ее результатам концентрируются по следующим **содержательным линиям**:

физические методы исследования явлений природы;

физические объекты и закономерности взаимодействия между ними;

физические аспекты жизнедеятельности человека.

Цели и задачи изучения учебного предмета «Физика»

В контексте целей обучения и воспитания на II ступени общего среднего образования **целями** изучения физики как учебного предмета являются:

формирование представлений о физической картине мира на основе освоения знаний: о механических, тепловых, электромагнитных и световых явлениях; величинах, характеризующих эти явления; законах, которым они подчиняются; методах научного познания природы;

понимание роли физики в жизни общества, взаимосвязи развития физики, общества, других наук, техники, технологий;

формирование общеучебных умений и навыков в решении практических задач, связанных с использованием физических знаний, в рациональном природопользовании и защите окружающей среды;

формирование познавательного интереса к физике и технике;

обеспечение подготовки к продолжению получения образования на III ступени общего среднего образования или на уровнях профессионально-технического, среднего специального образования;

развитие аналитического мышления, творческих способностей, осознанных мотивов учения;

воспитание эстетического восприятия мира, убежденности в возможности познания природы, в необходимости разумного использования достижений науки и технологий для дальнейшего развития общества, сохранения окружающей среды, уважения к творцам науки и техники; отношения к физике как к элементу общечеловеческой культуры.

Достижение целей изучения физики обеспечивается решением следующих **задач**:

на предметном уровне:

усвоение знаний об основных физических понятиях, законах и методах исследования; идей единства строения материи и неисчерпаемости процесса ее познания, понимание роли практики в познании физических явлений и законов;

формирование умений:

– проводить наблюдения природных явлений, описывать и обобщать результаты наблюдений, использовать простые измерительные приборы для изучения физических явлений, представлять результаты наблюдений или измерений с помощью таблиц, графиков и выявлять на этой основе эмпирические закономерности;

– применять полученные знания для объяснения разнообразных природных явлений и процессов, принципов действия важнейших технических устройств, решения физических задач;

– самостоятельно приобретать новые знания, решать физические задачи и выполнять экспериментальные исследования, в том числе с использованием информационных технологий;

развитие познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей;

на межпредметном уровне (в контексте с учебными предметами естественно-научной составляющей образовательной программы базового образования (физика, география, биология, химия)):

формирование представлений о целостной научной картине мира, понимание возрастающей роли естественных наук и научных исследований в современном мире;

овладение умениями формулировать гипотезы, конструировать, проводить эксперименты, оценивать полученные результаты;

формирование умений безопасного и эффективного использования лабораторного оборудования, проведения точных измерений, наблюдений и адекватной оценки полученных результатов, обосновывать свои действия, основанные на межпредметном анализе учебных и практико-ориентированных задач;

формирование бережного отношения к окружающей среде;

на метапредметном уровне:

овладение учащимися универсальными учебными действиями как совокупностью способов действий, обеспечивающих им способность к самостоятельному усвоению новых знаний и умений (включая и организацию этого процесса), к эффективному решению различного рода жизненных задач, на основе которых формируются и развиваются компетенции учащегося;

на личностном уровне:

формирование у учащихся понимания значимости физического знания независимо от их профессиональной деятельности в будущем, ценности научных открытий и методов познания, творческой созидательной деятельности, образования на протяжении всей жизни.

Место учебного предмета в Типовом учебном плане общего среднего образования

Типовой учебный план общего среднего образования на изучение физики устанавливает в VII–IX классах по 2 учебных часа в неделю.

Содержание учебного предмета «Физика» в VII и VIII классах представлено областями физики как науки на уровне физических явлений, структурируется на основе рассмотрения различных форм движения материи в порядке их усложнения (механические явления, тепловые явления, электромагнитные явления, световые явления). В IX классе изучается механика, учебный материал концентрируется по генеральным линиям: классический принцип относительности; законы движения Ньютона; законы сохранения в механике. Содержание учебного предмета «Физика» является относительно завершенным.

Предъявляемые учебный материал содержательного компонента, перечень демонстрационных опытов, компьютерных моделей, фронтальных лабораторных работ процессуального компонента учебного предмета «Физика», основные требования к результатам учебной деятельности учащихся распределены по разделам (темам) отдельно для каждого класса и с учетом последовательности изучения учебного материала, выполнения фронтальных лабораторных работ.

Количество учебных часов, отведенное на изучение отдельных тем, является примерным. Оно зависит от предпочтений учителя в выборе педагогически обоснованных методов обучения и воспитания, форм проведения учебных занятий, видов учебной деятельности и познавательных возможностей учащихся.

Рекомендуемые подходы к организации образовательного процесса, формы, методы обучения и воспитания

Актуальными подходами к организации образовательного процесса являются системно-деятельностный, компетентностный и личностно ориентированный. При реализации каждого из указанных подходов учащийся является главным объектом образовательного процесса. При этом основное внимание уделяется активной разносторонней, в максимальной степени самостоятельной познавательной деятельности учащегося.

Механизмом реализации данных подходов при изучении физики являются современные технологии обучения и воспитания, обеспечивающие овладение учащимися методологическими, теоретическими знаниями, экспериментально-проектными умениями, приобретение опыта познавательной деятельности, развитие творческих способностей учащихся.

Контроль, или проверка результатов учебной деятельности учащихся, является обязательным компонентом образовательного процесса и определяется дидактикой как педагогическая диагностика.

Назначение проверки во всем многообразии ее форм, типов и методов проведения – выявление уровня усвоения учебного материала в соответствии с основными требованиями к результатам учебной деятельности учащихся, предъявляемые в настоящей учебной программе, и на этой основе корректировка учебно-познавательной деятельности учащихся.

Контрольные работы (по четыре в каждом из VII–IX классов) проводятся по темам, имеющим особое значение для продолжения изучения физики и с учетом их прикладного характера:

VII класс: «Физические методы познания природы»; «Движение и силы»; «Силы»; «Давление»;

VIII класс: «Расчет количества теплоты при нагревании и охлаждение. Горение. Плавление»; «Электрическое сопротивление. Закон Ома»; «Электрические явления»; «Световые явления»;

IX класс: «Равномерное и неравномерное движение. Сложение скоростей»; «Движение с ускорением»; «Динамика»; «Законы сохранения».

Количество самостоятельных работ с учетом многообразия их функций (ориентирующая, обучающая, диагностирующая, контролирующая, развивающая, воспитательная) определяет учитель.

Ожидаемые результаты освоения содержания образовательной программы базового образования при изучении физики

Личностные результаты отражают:

убежденность в возможностях познания природы;

осознание значимости бережного отношения к окружающей среде и природопользованию;

уважение к творцам науки и техники, виденье науки как элемента общечеловеческой культуры.

Метапредметные результаты отражают:

освоение новых форм учебной деятельности: лабораторно-исследовательской; проектно-исследовательской, семинарской и иных;

развитие универсальных учебных действий (регулятивных, учебно-познавательных, коммуникативных) средствами физики;

развитие умений работать с информацией, выделять в ней главное; отличать существенные признаки явлений и величин от несущественных; видеть несколько вариантов решений проблемы, выбирать наиболее оптимальный вариант.

Предметные результаты отражают:

сформированность представлений об объективности научного физического знания; о системообразующей роли физики для развития других естественных наук, техники и технологий; научного мировоззрения как результата изучения основ строения материи и закономерностей физических явлений;

приобретение опыта применения научных методов познания, наблюдения физических явлений, проведения опытов, простых экспериментальных исследований, прямых измерений с использованием современных измерительных приборов; понимание неизбежности погрешностей любых измерений;

осознание эффективности применения достижений физики и технологий в целях рационального природопользования;

сформированность представлений о рациональном использовании природных ресурсов и энергии, о загрязнении окружающей среды как следствии работы машин и механизмов;

сформированность умений прогнозировать, анализировать и оценивать последствия бытовой и производственной деятельности человека с позиции экологической безопасности.

Содержание учебного предмета

(2 ч в неделю, всего 70 ч)

1. Основы кинематики (27 ч)

Механическое движение. Относительность движения. Система отсчета.

Скалярные и векторные величины. Действия над векторами. Проекция вектора на ось.

Путь и перемещение. Равномерное прямолинейное движение. Скорость.

Неравномерное движение. Средняя и мгновенная скорость. Сложение скоростей.

Ускорение. Скорость при равнопеременном движении. Перемещение, координата и путь при равнопеременном движении.

Графики зависимости кинематических величин от времени при равномерном и равнопеременном движении.

Криволинейное движение. Линейная и угловая скорости. Период и частота. Ускорение при вращательном движении.

Фронтальные лабораторные работы

1. Определение абсолютной и относительной погрешностей прямых измерений.
2. Измерение ускорения при равноускоренном движении тела.
3. Изучение движения тела по окружности.

Демонстрации, опыты, компьютерные модели

Модель системы отсчета.
Относительность движения.
Поступательное и вращательное движения.
Равномерное и неравномерное движения.
Направление мгновенной скорости.
Движение тела по окружности.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащийся должен:

иметь представление:

о физических понятиях: система отсчета, материальная точка;
векторных физических величинах и действиях над ними;

знать и понимать:

смысл физических понятий: механическое движение, перемещение, скорость, ускорение, угловая скорость, период и частота обращения;

уметь:

описывать и объяснять физические явления: движение с постоянной скоростью, движение с постоянным ускорением, равномерное вращение;

владеть:

экспериментальными умениями: измерять физические величины – модули перемещения, ускорения; период и частоту обращения; оценивать погрешности результатов прямых измерений;

практическими умениями: анализировать графики зависимости кинематических величин от времени при равномерном и равнопеременном движении; решать качественные, графические и расчетные задачи на применение кинематических законов движения, правила сложения скоростей; определять скорость, ускорение, перемещение, путь и координаты материальной точки при поступательном движении с постоянным ускорением; определять угловую и линейную скорости, центростремительное ускорение, период и частоту при равномерном вращении материальной точки с применением формул: ускорения, скорости, перемещения при равномерном и прямолинейном движении с постоянным ускорением, угловой скорости, периода обращения, центростремительного ускорения.

2. Основы динамики (29 ч)

Взаимодействие тел. Сила. Движение по инерции. Первый закон Ньютона. Инерциальные системы отсчета.

Масса. Второй закон Ньютона.

Третий закон Ньютона. Принцип относительности Галилея.

Деформация тел. Сила упругости. Закон Гука.

Силы трения. Сила сопротивления среды.

Закон всемирного тяготения. Сила тяжести. Вес. Невесомость и перегрузки.

Движение тела под действием силы тяжести.

Фронтальные лабораторные работы

4. Проверка закона Гука.
5. Измерение коэффициента трения скольжения.
6. Изучение движения тела, брошенного горизонтально (компьютерный вариант).

Демонстрации, опыты, компьютерные модели

Сравнение масс тел.

Второй закон Ньютона.

Третий закон Ньютона.

Зависимость силы упругости от деформации тела.

Силы трения.

Падение тел в трубке Ньютона.

Движение тела, брошенного горизонтально.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащийся должен:

иметь представление:

о (об) физических моделях: инерциальные системы отсчета, абсолютно твердое тело; упругих и пластических деформациях;

границах применимости законов классической механики;

практическом применении законов динамики;

знать и понимать:

смысл физических понятий: инерция, масса, плотность, сила, вес тела, невесомость, перегрузка;

смысл физических законов (принципов): Ньютона, всемирного тяготения, Гука, принципа относительности Галилея;

уметь:

применять законы динамики Ньютона для описания и объяснения механических явлений;

владеть:

экспериментальными умениями: измерять физические величины – силу (тяжести, трения, упругости, вес), жесткость пружины, коэффициент трения; строить графики зависимости силы упругости от удлинения пружины, силы трения от силы давления;

практическими умениями: оценивать зависимость тормозного пути транспортного средства от скорости его движения; решать качественные, графические и расчетные задачи на применение законов Ньютона, на движение тел (системы тел) под действием сил (тяготения, упругости, трения) с применением формул, выражающих законы Ньютона, всемирного тяготения, Гука, формул сил тяжести, трения.

3. Законы сохранения в механике (14 ч)

Импульс тела и системы тел. Закон сохранения импульса. Реактивное движение.

Механическая работа и мощность.

Механическая потенциальная и кинетическая энергия. Полная энергия системы. Закон сохранения энергии.

Фронтальные лабораторные работы

7. Закон сохранения импульса (компьютерный вариант).
8. Закон сохранения механической энергии (компьютерный вариант).

Демонстрации, опыты, компьютерные модели

Закон сохранения импульса.

Реактивное движение.

Изменение энергии тела при совершении работы.

Взаимные превращения механической энергии.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащийся должен:

иметь представление:

о замкнутой системе тел;

реактивном движении;

знать и понимать:

смысл физических понятий: импульс тела, импульс силы;

смысл теоремы об изменении кинетической энергии;

смысл и условия применимости законов сохранения: импульса и энергии;

уметь:

применять законы сохранения импульса и механической энергии, теорему об изменении кинетической энергии для описания и объяснения физических явлений;

владеть:

практическими умениями: решать качественные, расчетные и графические задачи на применение законов сохранения импульса и механической энергии, теоремы об изменении кинетической энергии с применением формул: импульса, механической работы и мощности, кинетической энергии тела, потенциальной энергии тела в поле тяготения и упруго деформируемого.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Фізіка»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Агульная характарыстыка вучэбнага прадмета «Фізіка»

Вучэбны прадмет «Фізіка», які базіруецца на фізіцы як навуцы пра найбольш агульныя законы прыроды, з'яўляецца сістэмаўтваральным для вывучэння вучэбных прадметаў: фізічнай геаграфіі, біялогіі, хіміі, астраноміі – і ўносіць істотны ўклад у сістэму ведаў пра навакольны свет.

Дыдактычная мадэль вучэбнага прадмета «Фізіка» прадугледжвае зместавы і працэсуальны кампаненты.

Крыніцай напаўнення зместавага кампанента з'яўляюцца:

фізічныя веды (навуковыя факты, паняцці, законы, тэорыі, фізічная карціна свету);

метадалагічныя веды (веды аб працэсах і метадах пазнання).

Крыніцай напаўнення працэсуальнага кампанента з'яўляюцца:

прыёмы вывучэння, адпаведныя метадам навукі (выкарыстанне назірання або тэорыі для атрымання новых ведаў);

пазнавальная дзейнасць навучэнцаў, адпаведная пераходу ад з'явы да яе сутнасці і ад сутнасці да з'явы;

эксперыментальна-пошукавая дзейнасць навучэнцаў, адпаведная этапам і логіцы навуковай дзейнасці (назіранне, вылучэнне гіпотэзы, эксперыментальная праверка гіпотэзы, фармулёўка закону, стварэнне тэорыі).

Змест, асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па фізіцы вызначаюцца з улікам міжнароднага вопыту пабудовы зместу адукацыйных праграм агульнай сярэдняй адукацыі, навуковай і практычнай значнасці зместавага і працэсуальнага кампанентаў вучэбнага прадмета «Фізіка».

Сродкамі вучэбнага прадмета «Фізіка» фарміруюцца навуковы светапогляд і спецыфічная для фізікі эксперыментальна-даследчая кампетэнцыя, падтрымліваюцца і развіваюцца камунікатыўная, інфармацыйная, каштоўнасна-арыентаваная кампетэнцыі, кампетэнцыя асобаснага самаразвіцця і інш.

Змест, вучэбная дзейнасць навучэнцаў, асноўныя патрабаванні да яе вынікаў канцэнтруюцца па наступных зместавых лініях:

фізічныя метады даследавання з'яў прыроды;

фізічныя аб'екты і заканамернасці ўзаемадзеяння паміж імі;

фізічныя аспекты жыццядзейнасці чалавека.

Мэты і задачы вывучэння вучэбнага прадмета «Фізіка»

У кантэксце мэт навучання і выхавання на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі **мэтамі** вывучэння фізікі як вучэбнага прадмета з'яўляюцца:

фарміраванне ўяўленняў аб фізічнай карціне свету на аснове засваення ведаў: аб механічных, цеплавых, электрамагнітных і светлавых з'явах; велічынях, якія характарызуюць гэтыя з'явы; законах, якім яны падпарадкоўваюцца; метадах навуковага пазнання прыроды;

разуменне ролі фізікі ў жыцці грамадства, узаемасувязі развіцця фізікі, грамадства, іншых навук, тэхнікі, тэхналогій;

фарміраванне агульнавучэбных уменняў і навыкаў у вырашэнні практычных задач, звязаных з выкарыстаннем фізічных ведаў, у рацыянальным прыродакарыстанні і ахове навакольнага асяроддзя;

фарміраванне пазнавальнага інтарэсу да фізікі і тэхнікі;

забеспячэнне падрыхтоўкі да працягу атрымання адукацыі на III ступені агульнай сярэдняй адукацыі або на ўзроўнях прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай адукацыі;

развіццё аналітычнага мыслення, творчых здольнасцей, усвядомленых матываў вучэння;

выхаванне эстэтычнага ўспрымання свету, перакананасці ў магчымасці пазнання прыроды, у неабходнасці разумнага выкарыстання дасягненняў навукі і тэхналогій для далейшага развіцця грамадства, захавання навакольнага асяроддзя, павагі да творцаў навукі і тэхнікі; адносін да фізікі як да элемента агульначалавечай культуры.

Дасягненне мэт вывучэння фізікі забяспечваецца рашэннем наступных задач:

на прадметным узроўні:

засваенне ведаў пра асноўныя фізічныя паняцці, законы і метады даследавання; ідэй адзінства будовы матэрыі і невычэрпнасці працэсу яе пазнання, разуменне ролі практыкі ў пазнанні фізічных з’яў і законаў;

фарміраванне ўменняў:

праводзіць назіранні прыродных з’яў, апісваць і падагульняць вынікі назіранняў, выкарыстоўваць простыя вымяральныя прыборы для вывучэння фізічных з’яў, прадстаўляць вынікі назіранняў або вымярэнняў з дапамогай табліц, графікаў і выяўляць на гэтай аснове эмпірычныя заканамернасці;

прымяняць атрыманыя веды для тлумачэння разнастайных прыродных з’яў і працэсаў, прынцыпаў дзеяння найважнейшых тэхнічных прылад, рашэння фізічных задач;

самастойна набываць новыя веды, рашаць фізічныя задачы і выконваць эксперыментальныя даследаванні, у тым ліку з выкарыстаннем інфармацыйных тэхналогій;

развіццё пазнавальных інтарэсаў, інтэлектуальных і творчых здольнасцей.

на міжпрадметным узроўні (у кантэксце з вучэбнымі прадметамі прыродазнаўчага складніка адукацыйнай праграмы базавай адукацыі (фізіка, геаграфія, біялогія, хімія)):

фарміраванне ўяўленняў аб цэласнай навуковай карціне свету, разуменне ўзрастаючай ролі прыродазнаўчых навук і навуковых даследаванняў у сучасным свеце;

авалоданне ўменнямі фармуляваць гіпотэзы, канструяваць, праводзіць эксперыменты, ацэньваць атрыманыя вынікі;

фарміраванне ўменняў бяспечнага і эфектыўнага выкарыстання лабараторнага абсталявання, правядзення дакладных вымярэнняў, назіранняў і адэкватнай ацэнкі атрыманых вынікаў, абгрунтоўваць свае дзеянні, заснаваныя на міжпрадметным аналізе вучэбных і практыка-арыентаваных задач;

фарміраванне беражлівых адносін да навакольнага асяроддзя.

на метапрадметным узроўні:

авалоданне вучнямі ўніверсальнымі вучэбнымі дзеяннямі як сукупнасцю спосабаў дзеянняў, якія забяспечваюць здольнасць да самастойнага засваення новых ведаў і ўменняў (уключаючы і арганізацыю гэтага працэсу), да эфектыўнага вырашэння рознага роду жыццёвых задач, на аснове якіх фарміруюцца і развіваюцца кампетэнцыі навучэнца.

на асобасным узроўні:

фарміраванне ў вучняў разумення значнасці фізічных ведаў незалежна ад іх прафесійнай дзейнасці ў будучыні, каштоўнасці навуковых адкрыццяў і метадаў пазнання, творчай стваральнай дзейнасці, адукацыі на працягу ўсяго жыцця.

Месца вучэбнага прадмета ў тыпавых вучэбных планах агульнай сярэдняй адукацыі

Тыпавы вучэбны план агульнай сярэдняй адукацыі на вывучэнне фізікі вызначае ў VIII і IX класах па 2 вучэбныя гадзіны на тыдзень.

Змест вучэбнага прадмета «Фізіка» ў VIII класе прадстаўлены галінамі фізікі як навукі на ўзроўні фізічных з'яў, структуруецца на аснове разгляду розных форм руху матэрыі ў парадку іх ускладнення (цеплавыя з'явы, электрамагнітныя з'явы, светлавыя з'явы). У IX класе вывучаецца механіка. Вучэбны матэрыял канцэнтруецца па генеральных лініях: класічны прынцып адноснасці; законы руху Ньютана; законы захавання ў механіцы. Змест вучэбнага прадмета «Фізіка» з'яўляецца адносна завершаным.

Прад'яўлены вучэбны матэрыял зместавага кампанента, пералік дэманстрацыйных вопытаў, камп'ютарных мадэлей, франтальных лабараторных работ працэсуальнага кампанента вучэбнага прадмета «Фізіка», асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў размеркаваны па раздзелах (тэмах) асобна для кожнага класа і з улікам паслядоўнасці вывучэння вучэбнага матэрыялу, выканання франтальных лабараторных работ.

Колькасць вучэбных гадзін, адведзеная на вывучэнне асобных тэм, з'яўляецца прыкладнай. Яна залежыць ад выбару настаўнікам педагагічна абгрунтаваных метадаў навучання і выхавання, форм правядзення вучэбных заняткаў, відаў вучэбнай дзейнасці і пазнавальных магчымасцей навучэнцаў.

Рэкамендаваныя падыходы да арганізацыі адукацыйнага працэсу, формы, метады навучання і выхавання

Актуальнымі падыходамі да арганізацыі адукацыйнага працэсу з'яўляюцца сістэмна-дзейнасны, кампетэнтнасны і асобасна арыентаваны. Пры рэалізацыі кожнага з названых падыходаў вучань з'яўляецца галоўным аб'ектам адукацыйнага працэсу. Пры гэтым асноўная ўвага надаецца актыўнай рознабаковай, у максімальнай ступені самастойнай пазнавальнай дзейнасці вучня.

Механізмам рэалізацыі гэтых падыходаў пры вывучэнні фізікі з'яўляюцца сучасныя тэхналогіі навучання і выхавання, якія забяспечваюць авалоданне вучнямі метадалагічнымі, тэарэтычнымі ведамі, эксперыментальна-праектнымі ўменнямі, набыццё вопыту пазнавальнай дзейнасці, развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў.

Кантроль, або праверка вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў, з'яўляецца абавязковым кампанентам адукацыйнага працэсу і вызначаецца дыдактыкай як педагагічная дыягностыка.

Прызначэнне праверкі ва ўсёй разнастайнасці яе форм, тыпаў і метадаў правядзення – выяўленне ўзроўню засваення вучэбнага матэрыялу ў адпаведнасці з асноўнымі патрабаваннямі да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў, што прад'яўляюцца ў вучэбнай праграме, і на гэтай аснове карэкціроўка вучэбна-пазнавальнай дзейнасці навучэнцаў.

Кантрольныя работы (па чатыры ў VIII і IX класах) праводзяцца па тэмах, якія маюць асаблівае значэнне для працягу вывучэння фізікі і з улікам іх прыкладнога характару.

VIII клас: «Разлік колькасці цеплыні пры награвanні і астуджэнні. Гарэнне. Плаўленне»; «Электрычнае супраціўленне. Закон Ома»; «Электрычныя з'явы»; «Светлавыя з'явы»;

IX клас: «Раўнамерны і нераўнамерны рух. Складанне скарасцей»; «Рух з паскарэннем»; «Дынаміка»; «Законы захавання».

Колькасць самастойных работ з улікам разнастайнасці іх функцый (арыентацыйная, навучальная, дыягнастычная, функцыя кантролю, развіццёвая, выхаваўчая) вызначае настаўнік.

Чакаемыя вынікі засваення зместу адукацыйнай праграмы базавай адукацыі пры вывучэнні фізікі

Асобасныя вынікі адлюстроўваюць:

перакананасць у магчымасцях пазнання прыроды;

ўсведамленне значнасці беражлівых адносін да навакольнага асяроддзя і рацыянальнага прыродакарыстання;

павагу да творцаў навукі і тэхнікі, бачанне навукі як элемента агульначалавечай культуры.

Метапрадметныя вынікі адлюстроўваюць:

засваенне новых форм вучэбнай дзейнасці: лабараторна-даследчай; праектна-даследчай, семінарскай і іншых;

развіццё ўніверсальных вучэбных дзеянняў (рэгулятыўных, вучэбна-пазнавальных, камунікатыўных) сродкамі фізікі;

развіццё ўменняў працаваць з інфармацыяй, вылучаць у ёй галоўнае; адрозніваць істотныя прыметы з'яў і велічынь ад неістотных; бачыць некалькі варыянтаў рашэння праблемы, выбіраць найбольш аптымальны варыянт.

Прадметныя вынікі адлюстроўваюць:

сфарміраванасць уяўленняў аб аб'ектыўнасці навуковых фізічных ведаў; аб сістэмаўтваральнай ролі фізікі для развіцця іншых навук, тэхнікі і тэхналогій; навуковага светапогляду як выніку вывучэння асноў будовы матэрыі і заканамернасцей фізічных з'яў;

набыццё вопыту прымянення навуковых метадаў пазнання, назірання фізічных з'яў, правядзення вопытаў, простых эксперыментальных даследаванняў, прамых вымярэнняў з выкарыстаннем сучасных вымяральных прыбораў; разуменне непазбежнасці хібнасцей любых вымярэнняў;

усведамленне эфектыўнасці прымянення дасягненняў фізікі і тэхналогій з мэтай рацыянальнага прыродакарыстання;

сфарміраванасць уяўленняў аб рацыянальным выкарыстанні прыродных рэсурсаў і энергіі, аб забруджванні навакольнага асяроддзя як выніку работы машын і механізмаў;

сфарміраванасць уменняў прагназаваць, аналізаваць і ацэньваць наступствы бытавой і вытворчай дзейнасці чалавека з пазіцыі экалагічнай бяспекі.

IX КЛАС

(2 г на тыдзень, усяго 70 г)

1. Асновы кінематыкі (27 г)

Механічны рух. Адноснасць руху. Сістэма адліку.

Скалярныя і вектарныя велічыні. Дзеянні над вектарамі. Праекцыя вектара на вось.

Шлях і перамяшчэнне. Раўнамерны прамалінейны рух. Скорасць.

Нераўнамерны рух. Сярэдняя і імгненная скорасць. Складанне скарасцей.

Паскарэнне. Скорасць пры роўнапераменным руху. Перамяшчэнне, каардыната і шлях пры роўнапераменным руху.

Графікі залежнасці кінематычных велічынь ад часу пры раўнамерным і роўнапераменным руху.

Крывалінейны рух. Лінейная і вуглавая скорасці. Перыяд і частата. Паскарэнне пры вярчальным руху.

Франтальныя лабараторныя работы

1. Вызначэнне абсалютнай і адноснай хібнасцей прамых вымярэнняў.
2. Вымярэнне паскарэння пры роўнапаскораным руху цела.
3. Вывучэнне руху цела па акружнасці.

Дэманстрацыі, доследы, камп'ютарныя мадэлі

Мадэль сістэмы адліку.

Адноснасць руху.

Паступальны і вярчальны рух.

Раўнамерны і нераўнамерны рух.

Напрамак імгненнай скорасці.

Складанне перамяшчэнняў.

Рух цела па акружнасці.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучань павінен:

мець уяўленне:

аб асноўнай задачы механікі;

фізічных паняццях: сістэма адліку, матэрыяльны пункт;

вектарных фізічных велічынях і дзеяннях з імі;

спосабах апісання механічнага руху;

ведаць і разумець:

сэнс фізічных паняццяў: механічны рух, перамяшчэнне, скорасць, паскарэнне, вуглавая скорасць, перыяд і частата абарачэння;

умець:

апісваць і тлумачыць фізічныя з'явы: рух з пастаяннай скорасцю, рух з пастаянным паскарэннем, раўнамернае вярчэнне;

валодаць:

эксперыментальнымі ўменнямі: вымяраць фізічныя велічыні – модулі перамяшчэння, паскарэння; перыяд і частату абарачэння; ацэньваць хібнасці вынікаў прамых вымярэнняў;

практычнымі ўменнямі: аналізаваць графікі залежнасці кінематычных характарыстык раўнамернага і роўнапаскоранага прамалінейнага руху ад часу; рашаць якасныя, графічныя і разліковыя задачы на прымяненне кінематычных законаў руху, правіла складання скарасцей; вызначаць скорасць, паскарэнне, перамяшчэнне, шлях і каардынаты матэрыяльнага пункта пры паступальным руху з пастаянным паскарэннем; вызначаць вуглавую і лінейную скорасці, цэнтраімклівае паскарэнне, перыяд і частату пры раўнамерным вярчальным руху матэрыяльнага пункта з прымяненнем формул: паскарэння, скорасці, перамяшчэння пры раўнамерным і прамалінейным руху з пастаянным паскарэннем, вуглавой скорасці, перыяду абарачэння, цэнтраімклівага паскарэння.

2. Асновы дынамікі (26 г)

Узаемадзеянне цел. Сіла. Рух па інерцыі. Першы закон Ньютана. Інерцыяльныя сістэмы адліку.

Маса. Другі закон Ньютана.

Трэці закон Ньютана. Прынцып адноснасці Галілея.

Дэфармацыя цел. Сіла пругкасці. Закон Гука.

Сілы трэння. Сіла супраціўлення асяроддзя.

Закон сусветнага прыцягнення. Сіла цяжару. Вага. Бязважкасць і перагрузкі.

Рух цела пад дзеяннем сілы цяжару.

Франтальныя лабараторныя работы

4. Праверка закону Гука.

5. Вымярэнне каэфіцыента трэння слізгання.

6. Вывучэнне руху цела, кінутага гарызантальна.

Дэманстрацыі, доследы, камп'ютарныя мадэлі

Параўнанне мас цел.

Другі закон Ньютана.

Трэці закон Ньютана.

Залежнасць сілы пругкасці ад дэфармацыі цела.

Сілы трэння.

Падзенне цел у трубцы Ньютана.

Рух цела, кінутага гарызантальна.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучань павінен:

мець уяўленне:

аб фізічных мадэлях: інерцыяльная сістэма адліку, абсалютна цвёрдае цела;

пругкіх і пластычных дэфармацыях;

межах прымянімасці законаў класічнай механікі;

практычным прымяненні законаў дынамікі;

ведаць і разумець:

сэнс фізічных паняццяў: інерцыя, маса, сіла, вага цела, бязважкасць, перагрузка;

сэнс фізічных законаў (прынцыпаў): Ньютана, сусветнага прыцягнення, Гука, прынцыпу адноснасці Галілея;

умець:

прымяняць законы дынамікі Ньютана для апісання і тлумачэння механічных з'яў;

валодаць:

эксперыментальнымі ўменнямі: вымяраць фізічныя велічыні – сілу цяжару, трэння, пругкасці, вагу, жорсткасць спружыны, каэфіцыент трэння; будаваць графікі залежнасці сілы пругкасці ад падаўжэння спружыны, сілы трэння ад сілы ціску;

практычнымі ўменнямі: ацэньваць залежнасць тармазнога шляху транспартнага сродку ад скорасці яго руху; рашаць якасныя, графічныя і разліковыя задачы на прымяненне законаў Ньютана; на рух цел (сістэмы цел) над дзеяннем сіл (цяжару, пругкасці, трэння) з прымяненнем формул, якія выражаюць законы Ньютана, сусветнага прыцягнення, Гука, формул сіл цяжару, трэння.

3. Законы захавання ў механіцы (16 г)

Імпульс цела і сістэмы цел. Закон захавання імпульсу. Рэактыўны рух.

Механічная работа і магутнасць.

Механічная патэнцыяльная і кінетычная энергія. Поўная энергія сістэмы. Закон захавання энергіі.

Франтальныя лабараторныя работы

8. Праверка закону захавання імпульсу (магчымы камп'ютарны варыянт).

9. Праверка закону захавання механічнай энергіі (магчымы камп'ютарны варыянт).

Дэманстрацыі, доследы, камп'ютарныя мадэлі

Закон захавання імпульсу.

Рэактыўны рух.

Змяненне энергіі цела пры выкананні работы.

Узаемныя ператварэнні механічнай энергіі.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучань павінен:

мець уяўленне:

аб замкнутай сістэме цел;

рэактыўным руху;

ведаць і разумець:

сэнс фізічных паняццяў: імпульс цела, імпульс сілы;

сэнс тэарэмы аб змяненні кінетычнай энергіі;

сэнс і ўмовы прымянімасці законаў захавання: імпульсу і энергіі;

умець:

прымяняць законы захавання імпульсу і механічнай энергіі, тэарэму аб змяненні кінетычнай энергіі для апісання і тлумачэння фізічных з'яў;

валодаць:

практычнымі ўменнямі: рашаць якасныя, графічныя і разліковыя задачы на прымяненне законаў захавання імпульсу і механічнай энергіі, тэарэмы аб змяненні кінетычнай энергіі з прымяненнем формул: імпульсу, механічнай работы і магутнасці, кінетычнай энергіі цела, патэнцыяльнай энергіі цела ў полі прыцягнення і пругка дэфармаванага цела.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Химия»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ХИМИЯ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Содержание учебного предмета «Химия» ориентировано на освоение учащимися компетенций, необходимых для рациональной деятельности в мире веществ и химических превращений на основе знаний о свойствах важнейших веществ, окружающих человека в повседневной жизни, природе, промышленности и понимания сути химических превращений. Освоение содержания учебного предмета «Химия» предполагает формирование у учащихся понимания роли химии в решении наиболее актуальных проблем, стоящих перед человечеством в XXI веке.

Данная программа предполагает относительную завершенность содержания химического образования на II ступени общего среднего образования. Сущность относительной завершенности содержания химического образования на II ступени общего среднего образования заключается в том, что по окончании IX класса учреждения общего среднего образования выпускник овладеет совокупностью компетенций, которые он будет использовать в жизни, независимо от выбранной профессии, а также дающих возможность продолжить изучение химии на повышенном уровне с целью профессионального самоопределения в областях, связанных с химией.

Компетентностная составляющая содержания химического образования обеспечивается его направленностью на освоение учащимися способов деятельности на основе знаний о свойствах важнейших веществ, окружающих человека в повседневной жизни, природе, промышленности, и понимания сути химических превращений.

Особенностью изучения на уровне общего среднего образования является и то, что на материале этого учебного предмета у учащихся должна быть воспитана убежденность в необходимости вести здоровый образ жизни, приобретен опыт химически грамотного использования веществ и материалов, применяемых в быту.

Цель изучения химии на II ступени общего среднего образования – формирование первоначальных системных химических знаний, создающих основу для непрерывного образования и самообразования на последующих этапах обучения; формирование предметных компетенций – знаний, умений, способов и опыта деятельности с учетом специфики химии как фундаментальной естественной науки; формирование социально значимых ценностных ориентаций, включающих общекультурное и личностное развитие учащихся, осознание ценности получаемого химического образования, чувства ответственности и патриотизма, социальную мобильность и способность адаптироваться в разных жизненных ситуациях.

Задачи изучения химии на II ступени общего среднего образования:

усвоение учащимися языка химии, первоначальных знаний о составе, строении, свойствах веществ и закономерностях их превращений; важнейших химических законов и закономерностей для понимания и объяснения свойств веществ и химических явлений;

владение умениями наблюдать химические реакции при проведении химического эксперимента и анализировать результаты наблюдений; осуществлять расчеты на основе химических формул веществ и химических уравнений;

формирование познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей, экологической культуры, мотивации изучения химии как одной из фундаментальных естественных наук;

владение умениями применять полученные знания в целях образования и самообразования, опыта безопасного использования веществ и материалов в повседневной деятельности, обеспечения культуры здорового образа жизни и подготовки учащихся к полноценной жизни в обществе.

Основополагающими при отборе и конструировании содержания учебного предмета «Химия» являются общедидактические принципы научности, доступности, системности и систематичности, историзма, связи обучения с жизнью.

Реализация данных принципов при построении учебного предмета «Химия» на уровне общего среднего образования происходит посредством учета критериев отбора содержания: целостности; научной и практической значимости; соответствия возрастным особенностям учащихся; соответствия внешним условиям социума; соответствия международным стандартам.

Методологической основой отбора и конструирования содержания химического образования на уровне общего среднего образования выступают компетентностный, системно-структурный, интегративный, культурологический и личностно-деятельностный подходы.

Компетентностный подход обеспечивает формирование у учащихся в процессе обучения химии *ключевых* (определяются общим содержанием образования), *общепредметных* (относятся к учебным предметам естественно-научного цикла) и *предметных* (определяются спецификой учебного предмета «Химия») компетенций, а также общекультурной компетентности. При этом особое внимание уделяется формированию у учащихся химических знаний, развитию умений и первоначального опыта творческой деятельности, связанной с химией.

В основе реализации компетентностного подхода в химическом образовании лежат принципы комплексности, преемственности, интегративности, диагностичности и гуманизации.

Системный подход обеспечивает на основе последовательного систематического изучения учебного предмета «Химия» формирование в сознании учащихся систем основных химических понятий, законов, теорий, фактов и методов химической науки. Одновременно он обеспечивает целостность химического образования на разных ступенях общего среднего образования через все организационные формы обучения (урок,

факультативное занятие, внеклассная работа), реализуя единые цели, содержание, формы, методы и средства обучения химии в учреждениях общего среднего образования.

Интегративный подход отражает ведущую тенденцию развития современной науки – ее интегративный характер. В химическом образовании на уровне общего среднего образования он предполагает установление внутри- и межпредметных связей как механизмов и средств интеграции. При этом интегративный подход реализуется через вертикальную и горизонтальную интеграции. Вертикальная интеграция обеспечивает преемственность между отдельными разделами и блоками содержания учебного предмета «Химия» через установление внутрипредметных связей. Горизонтальная интеграция осуществляется посредством реализации межпредметных связей химии с другими учебными предметами естественно-научного цикла и математики (внутрицикловая интеграция) и гуманитарного цикла (межцикловая интеграция). В целом интегративный подход способствует формированию у учащихся целостных представлений о химической картине природы как части научной картины мира.

Культурологический подход позволяет рассматривать химическое образование как феномен культуры, а формирование культуры учащихся – как его основную цель. При этом обучение на уровне общего среднего образования должно обеспечить ученика необходимым объемом химических знаний и умений, которые должны войти в багаж каждого образованного человека.

Личностно-деятельностный подход ставит в центр образовательного процесса личность ученика, предполагает создание условий для развития его способностей и возможностей для самореализации, раскрытие индивидуальности личности в процессе выполняемой деятельности. Личностно-деятельностный подход в процессе обучения химии предполагает выполнение таких видов деятельности, которые будут обеспечивать развивающее воздействие на все сферы личности учащихся, способствуя мотивации к изучению химии и повышению качества химического образования на уровне общего среднего образования.

В целом, в процессе обучения химии учащиеся выполняют следующие *виды учебно-познавательной деятельности*:

оперирование химической символикой, терминологией и номенклатурой (химическим языком);

моделирование химических объектов и процессов, а также способов управления ими;

установление причинно-следственных связей, выявление закономерностей, построение графиков на основе применения химических законов и теорий;

наблюдение и выполнение учебного эксперимента, иллюстрирующего химические процессы и закономерности их возникновения и протекания;

получение, распознавание и доказательство состава вещества на основе реального, виртуального и мысленного эксперимента;

проведение количественных расчетов по химическим формулам и уравнениям;

прогнозирование свойств и способов получения веществ на основе их состава и строения, а также областей практического применения веществ на основе их важнейших свойств;

самостоятельный поиск, оценка и использование химической информации из различных источников (учебная и научно-популярная литература, интернет-ресурсы, СМИ, и др.);

освоение опыта практической деятельности с веществами, которые наиболее часто применяются в повседневной жизни человека, используются в промышленности и сельском хозяйстве.

Настоящая учебная программа по учебному предмету «Химия» предназначена для изучения химии в VII–IX классах учреждений общего среднего образования.

Учебная программа составлена в соответствии с учебным планом, который предусматривает для изучения химии: 1 час в неделю (всего 35 часов) в VII классе и 2 часа в неделю (всего 70 часов) в VIII и IX классах.

Химия в VII классе представляет собой пропедевтический курс, рассчитанный на обучение учащихся языку химии, формирование первоначальных химических знаний, знакомство с некоторыми химическими понятиями.

В основе курса VIII–IX классов лежит программа 2012 года, в соответствии с которой в VIII классе изучаются темы, посвященные строению атома и периодическому закону; химической связи; растворам и химии металлов. В IX классе в текущем учебном году будут изучаться химия неметаллов и основы химии органических соединений.

В учебной программе представлены учебные темы и примерное время на их изучение.

В соответствии с принципами компетентностного подхода оценка сформированных компетенций учащихся проводится на основе их знаний, умений и выработанных способов деятельности. В программе имеются разделы «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» для VII, VIII и IX классов. На основе этих требований осуществляется контроль и оценка результатов учебной деятельности учащихся, качества усвоения знаний и уровня сформированности компетенций на основе оценивания практических и письменных контрольных работ.

Для каждой темы в программе определены вопросы, подлежащие изучению, типы расчетных задач, указаны перечни демонстраций, лабораторных опытов, темы практических работ. Учителю дается право замены демонстрационных и лабораторных опытов на другие (равноценные), более доступные в условиях данного учреждения образования. По своему усмотрению учитель может увеличить число демонстрационных опытов.

Указанное в программе количество часов, отведенных на изучение учебных тем, является примерным. Оно может быть перераспределено между темами в разумных пределах (2–4 часа). Резервное время учитель использует по своему усмотрению. Кроме того, возможно изменение последовательности изучения вопросов в рамках отдельной учебной темы при соответствующем обосновании таких изменений.

Содержание учебного предмета

(2 ч в неделю; всего – 70 ч, из них 4 ч – резервное время)

ТЕМА 1. НЕМЕТАЛЛЫ (26 ч)

Общая характеристика неметаллов. Положение неметаллов в периодической системе химических элементов. Простые вещества неметаллы. Физические свойства. Понятие об аллотропии и аллотропных модификациях. Неметаллы в природе.

Галогены. Положение галогенов в периодической системе химических элементов. Электронное строение их атомов. Простые вещества галогены, их физические свойства. Химические свойства галогенов – простых веществ: взаимодействие с металлами, водородом.

Хлороводород, соляная кислота. Химические свойства соляной кислоты: взаимодействие с металлами, основными оксидами, основаниями и солями. Хлориды. Качественная реакция на хлорид-ионы. Применение соляной кислоты и хлоридов. Биологическое значение и применение галогенов и их соединений.

Кислород и сера. Положение в периодической системе химических элементов. Электронное строение атомов кислорода и серы.

Аллотропные модификации кислорода, понятие об аллотропных модификациях серы. Простые вещества кислорода и серы, их физические свойства. Химические свойства кислорода и серы – простых веществ: взаимодействие с металлами, водородом. Применение простых веществ кислорода и серы.

Оксиды серы(IV) и серы(VI). Их взаимодействие с водой.

Серная кислота, ее физические свойства. Химические свойства разбавленной серной кислоты: взаимодействие с металлами, основными оксидами, основаниями, солями. Особенности взаимодействия концентрированной серной кислоты с металлами на

примере реакции с медью. Соли серной кислоты. Качественная реакция на сульфат-ионы. Применение серной кислоты и ее солей.

Азот и фосфор. Положение в периодической системе химических элементов. Электронное строение атомов азота и фосфора.

Простые вещества азота и фосфора, их физические свойства, взаимодействие с кислородом.

Аммиак, его физические свойства. Химические свойства аммиака: горение в кислороде, взаимодействие с водой и кислотами. Применение аммиака.

Азотная кислота и ее физические свойства. Химические свойства азотной кислоты: взаимодействие с основными оксидами, основаниями, солями. Особенности взаимодействия азотной кислоты с металлами на примере меди. Нитраты. Применение азотной кислоты.

Оксид фосфора(V). Фосфорная кислота, ее кислотные свойства. Соли фосфорной кислоты – фосфаты. Применение фосфорной кислоты и фосфатов. Понятие о минеральных удобрениях.

Углерод и кремний. Положение в периодической системе химических элементов. Электронное строение атомов углерода и кремния.

Простые вещества углерода и кремния. Аллотропные модификации углерода, их физические свойства. Химические свойства простых веществ: взаимодействие с кислородом.

Оксид углерода(II): восстановительные свойства, горение. Оксид углерода(II) как ядовитое вещество и загрязнитель атмосферного воздуха.

Оксид углерода(IV): физические свойства; образование при горении углерода и органических веществ, термическом разложении карбоната кальция. Химические свойства углекислого газа: взаимодействие с водой, основными оксидами и основаниями. Качественная реакция на углекислый газ.

Оксид кремния(IV): немолекулярное строение, физические свойства. Химические свойства оксида кремния(IV): взаимодействие с основными оксидами, основаниями, солями.

Угольная кислота. Соли угольной кислоты – карбонаты и гидрокарбонаты: разложение при нагревании, взаимодействие с кислотами. Качественная реакция на карбонат-ионы. Кремниевая кислота: получение, разложение при нагревании. Силикаты. Применение соединений углерода и кремния.

Строительные материалы на основе природных оксидов и солей: керамика, кирпич, известь, цемент, бетон, стекло.

Демонстрации

1. Образцы простых веществ неметаллов.
2. Качественная реакция на хлорид-ионы.
3. Взаимодействие концентрированной серной кислоты с медью.
4. Растворение аммиака в воде.
5. Взаимодействие концентрированной азотной кислоты с медью.
6. Ознакомление с образцами минеральных удобрений.
7. Адсорбционные свойства активированного угля: поглощение им растворенных или газообразных веществ.
8. Взаимодействие карбонатов с кислотами.
9. Образцы природных соединений кремния.
10. Коллекция стекла и строительных материалов.

Лабораторные опыты

1. Обнаружение сульфат-ионов в растворе.
2. Обнаружение карбонат-ионов в растворе.

Практические работы

1. Получение и изучение свойств оксида углерода(IV) (1 ч).
2. Решение экспериментальных задач по теме (1 ч).

ТЕМА 2. ВВЕДЕНИЕ В ОРГАНИЧЕСКУЮ ХИМИЮ. УГЛЕВОДОРОДЫ (12 ч)

Общая характеристика органических соединений. Молекулярные и структурные формулы углеводородов.

Теория химического строения органических соединений.

Алканы. Метан, его состав и строение. Химические свойства метана: реакции замещения атома водорода на галоген (хлор, бром); реакции окисления (полное и неполное сгорание). Применение метана.

Насыщенные углеводороды (алканы) (C_1–C_4); их состав и строение. Физические свойства алканов. Гомологический ряд алканов. Понятие о структурной изомерии: изомерия цепи атомов углерода. Номенклатура алканов.

Алкены. Этилен, его состав и строение. Химические свойства этилена: реакции присоединения (водорода, галогенов). Получение и применение этилена.

Гомологический ряд ненасыщенных углеводородов с одной двойной связью (алкенов): этен, пропен и бутены; их состав и строение. Структурная изомерия алкенов. Номенклатура алкенов.

Алкины. Ацетилен, его состав и строение. Химические свойства ацетилена: реакции присоединения (водорода). Получение ацетилена (из карбида кальция) и его применение.

Арены. Состав и строение ароматических углеводородов на примере бензола. Химические свойства бензола: реакции замещения атома водорода на галоген (бром, хлор).

Важнейшие органические вещества в природе. Основные источники углеводородов: природный газ и нефть. Основные продукты переработки нефти (бензин, керосин, дизельное топливо и масла). Охрана окружающей среды от загрязнений при переработке углеводородного сырья.

Расчетные задачи

1. Нахождение молекулярной формулы углеводорода по массовым долям элементов.

Демонстрации

1. Модели молекул насыщенных и ненасыщенных углеводородов.
2. Взаимодействие этилена с иодной водой.
3. Получение ацетилена из карбида кальция.
4. Образцы продуктов переработки нефти.

Лабораторные опыты

3. Изготовление шаростержневых моделей молекул углеводородов.

ТЕМА 3. КИСЛОРОДСОДЕРЖАЩИЕ ОРГАНИЧЕСКИЕ СОЕДИНЕНИЯ (11 ч)

Спирты. Строение спиртов. Функциональная гидроксильная группа.

Состав и строение одноатомных насыщенных спиртов. Структурная изомерия. Номенклатура спиртов. Физические свойства спиртов.

Химические свойства этанола: реакции замещения атома водорода на активный металл и окисления (горение). Применение этанола. Действие спиртов на организм человека.

Понятие о многоатомных спиртах. Состав и строение глицерина. Физические свойства.

Химические свойства многоатомных спиртов: реакции замещения атома водорода на металл (натрий). Качественная реакция на многоатомные спирты с гидроксидом меди(II). Применение этиленгликоля и глицерина.

Карбоновые кислоты. Строение карбоновых кислот. Функциональная карбоксильная группа. Состав и строение насыщенных одноосновных карбоновых кислот. Муравьиная, уксусная и стеариновая кислоты.

Представление о низших и высших карбоновых кислотах. Физические свойства карбоновых кислот.

Химические свойства уксусной кислоты: взаимодействие с металлами, основными оксидами, щелочами, солями более слабых кислот. Применение уксусной кислоты.

Жиры. Состав и строение природных жиров. Физические свойства жиров. Химические свойства: гидролиз жиров. Мыла (состав и формулы). Представление о синтетических моющих средствах. Применение жиров.

Углеводы. Понятие об углеводах. Глюкоза: состав, строение; молекулярная и структурная формулы. Физические свойства глюкозы. Реакция брожения глюкозы. Качественная реакция на наличие нескольких гидроксильных групп в молекуле глюкозы – взаимодействие с гидроксидом меди(II). Применение глюкозы.

Сахароза: состав, молекулярная формула. Химические свойства: гидролиз. Представление о фруктозе. Сахароза в природе.

Демонстрации

1. Модели молекул этанола, глицерина, уксусной кислоты.
2. Взаимодействие этанола с натрием.
3. Горение этанола.
4. Взаимодействие глицерина с натрием.
5. Растворимость жиров.
6. Испытание растворов мыла и синтетических моющих средств индикаторами.
7. Реакция глюкозы с гидроксидом меди(II).
8. Разложение сахарозы.

Лабораторные опыты

4. Изучение свойств глицерина.
5. Изучение химических свойств уксусной кислоты.
6. Действие мыла и синтетических моющих средств в жесткой воде.

ТЕМА 4. АЗОТСОДЕРЖАЩИЕ ОРГАНИЧЕСКИЕ СОЕДИНЕНИЯ (5 ч)

Амины. Строение аминов. Функциональная группа первичных аминов.

Метиламин – простейший представитель первичных насыщенных аминов. Структурная формула. Физические свойства. Химические свойства аминов на примере метиламина: реакции с водой и неорганическими кислотами.

Анилин – представитель ароматических аминов, его состав и строение. Структурная формула. Физические свойства. Химические свойства: реакция с неорганическими кислотами.

Применение аминов.

Аминокислоты. Состав и строение природных аминокислот на примере аминоуксусной кислоты (глицина). Физические свойства аминокислот. Химические свойства аминоуксусной кислоты: реакции с основаниями, неорганическими кислотами. Способность аминокислот образовывать дипептиды. Понятие о пептидной связи. Применение аминокислот.

Демонстрации

1. Модели молекул метиламина, этиламина, аминоуксусной кислоты.
2. Образец аминоуксусной кислоты.

Практические работы

3. Решение экспериментальных задач (1 ч).

ТЕМА 5. ВЫСОКОМОЛЕКУЛЯРНЫЕ СОЕДИНЕНИЯ (7 ч)

Общие сведения о строении высокомолекулярных соединений (макромолекула, мономер, полимер, структурное звено). Реакция полимеризации. Состав и строение полиэтилена. Применение полимеров.

Полисахариды. Крахмал: состав, строение, физические свойства. Крахмал в природе. Химические свойства: гидролиз, реакция с иодом. Применение крахмала.

Целлюлоза: состав, строение, физические свойства. Гидролиз целлюлозы. Применение целлюлозы.

Белки. Белки как высокомолекулярные соединения. Представление о первичной структуре белков. Свойства белков: отношение к воде, денатурация, цветные реакции.

Демонстрации

1. Образцы высокомолекулярных соединений.
2. Образцы крахмала и целлюлозы (вата).
3. Отношение крахмала к воде.
4. Отношение белков к воде.
5. Денатурация белков.
6. Действие концентрированной азотной кислоты на белок.

Лабораторные опыты

7. Взаимодействие крахмала с иодом.
8. Цветные реакции белков.

Практические работы

4. Решение экспериментальных задач (1 ч).

ТЕМА 6. ОБОБЩЕНИЕ ЗНАНИЙ (5 ч)

Вещество, его количественные характеристики. Химические реакции.

Неметаллы и их соединения.

Гомологические ряды и изомерия органических соединений.

Важнейшие химические составляющие пищи: жиры, углеводы, белки.

Химия и охрана окружающей среды.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны знать:

понятия:

аллотропия; галогены; халькогены; галогениды; нитраты; сульфаты; фосфаты; карбонаты; силикаты; органические соединения: азотсодержащие, кислородсодержащие, углеводороды, высокомолекулярные (натуральные, синтетические); гомолог; группа (алкильная, аминогруппа, гидроксильная, карбоксильная, пептидная); изомер; изомерия структурная; классификация органических соединений; номенклатура бинарных соединений неметаллов; номенклатура ИЮПАК и тривиальные названия органических соединений; полимер; мономер; структурное звено; химические реакции органических соединений (брожения, гидролиза, замещения, качественная, окисления, полимеризации, присоединения); химическая связь (одинарная, двойная, тройная); пептидная связь;

закономерности, законы, теории:

теория химического строения органических соединений;

величины, единицы, постоянные:

постоянная Авогадро.

Учащиеся должны уметь:

называть:

химические элементы неметаллы; физические и химические свойства неметаллов и их соединений; качественные реакции на анионы Cl^-, SO_4^{2-}, CO_3^{2-}; строительные материалы на основе природных оксидов и солей; классы органических соединений, определения классов, общую формулу класса; качественные реакции на алкены, многоатомные спирты, глюкозу, крахмал, белки; области практического использования неорганических и органических веществ; состав и строение органических соединений различных классов; тип химической связи в органическом соединении; типы химических реакций органических соединений; функциональные группы; химические свойства органического соединения;

определять:

неорганические и органические соединения (экспериментально по качественным реакциям); принадлежность химического соединения к определенному классу по формуле; типы химических реакций;

различать:

карбонаты, хлориды и сульфаты (экспериментально); молекулярные и структурные формулы соединений; гомологи; структурные изомеры; типы химических реакций органических соединений по уравнениям и схемам;

составлять:

структурные формулы органических соединений; модели молекул углеводородов; уравнения реакций, характеризующие химические свойства неметаллов и органических веществ;

характеризовать:

химические элементы неметаллы по положению в периодической системе и строению атомов; физические и химические свойства неметаллов; строение молекул органических соединений; тип химической связи в молекулах органических соединений; физические свойства индивидуальных органических соединений; химические свойства индивидуальных органических соединений определенного класса; химические реакции органических соединений;

объяснять:

причины многообразия органических веществ; смысл молекулярных и структурных формул.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Хімія»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Хімія ў сучасным свеце займае важнае месца сярод прыродазнаўчых навук, ва ўсіх галінах жыццядзейнасці чалавека, з’яўляецца неад’емнай часткай сусветнай культуры. Гэтым вызначаецца і роля вучэбнага прадмета «Хімія» ў фарміраванні светапогляду сучаснага чалавека і стэрэатыпаў яго паводзін.

Змест вучэбнага прадмета «Хімія» арыентаваны на засваенне вучнямі культуры рацыянальнай дзейнасці ў свеце рэчываў і хімічных ператварэнняў на аснове ведаў пра ўласцівасці найважнейшых рэчываў, якія акружаюць чалавека ў паўсядзённым жыцці, пра

прыроду, прамысловасць і разуменне сутнасці хімічных ператварэнняў. Змест хімічнай адукацыі таксама арыентавана і на фарміраванне ў вучняў разумення ролі хіміі ў вырашэнні найбольш актуальных праблем, якія стаяць перад чалавецтвам у XXI стагоддзі. Ад граматнага вырашэння гэтых праблем залежыць здароўе людзей, узровень іх жыцця і стан навакольнага асяроддзя.

Вывучэнне хіміі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на дасягненне наступных мэт:

развіццё пазнавальных інтарэсаў і інтэлектуальных здольнасцей вучняў;

фарміраванне сістэмы хімічных ведаў і вопыту іх прымянення, якія забяспечваюць агульнакультурнае развіццё асобы;

выхаванне адносін да хіміі як аднаго з фундаментальных кампанентаў прыродазнаўства і элементу агульначалавечай культуры;

забеспячэнне гатоўнасці да адаптацыі ў соцыуме і працягу адукацыі на наступных узроўнях.

Задачы навучання:

засваенне хімічных ведаў на аснове найважнейшых законаў, тэорый, паняццяў для тлумачэння прыродных і тэхнагенных працэсаў;

развіццё ўменняў набываць і практычна выкарыстоўваць веды, назіраць і тлумачыць хімічныя з’явы, праводзіць хімічны эксперымент і разлікі на аснове хімічных формул рэчываў і ўраўнанняў хімічных рэакцый;

фарміраванне навуковага светапогляду вучняў, уяўленняў аб матэрыяльнасці навакольнага свету, значэнні навуковай тэорыі і эксперымента ў яго пазнанні;

фарміраванне перакананасці ў неабходнасці выкарыстання патэнцыялу хіміі для даследавання прыроды, рацыянальнага прыродакарыстання і экалагічна пісьменных паводзін, станоўчых адносін да хіміі як найважнейшага кампаненту агульначалавечай культуры;

фарміраванне культурна развітай асобы, здольнай прымяняць атрыманыя веды ў паўсядзённым жыцці і працоўнай дзейнасці і весці здаровы лад жыцця;

стварэнне ўмоў для развіцця творчых здольнасцей вучняў у працэсе засваення хімічных ведаў і правядзення хімічнага эксперымента, для самастойнага набыцця новых ведаў па хіміі ў адпаведнасці з жыццёвымі патрэбамі, якія ўзнікаюць

Тэарэтычную аснову зместу курса хіміі VIII класа складаюць: вучэнне пра будову атама, перыядычны закон Д. І. Мендзялеева; асноўныя ўяўленні пра хімічныя сувязі; вучэнне пра растворы. Завяршальнай тэмай VIII класа з’яўляецца тэма «Металы».

У курсе IX класа вывучаюцца агульныя звесткі пра неметалы на аснове іх становішча ў перыядычнай сістэме хімічных элементаў. Звесткі пра неметалы канкрэтызаваны на прыкладзе разгляду ўласцівасцей галагенаў, кіслароду, серы, азоту, фосфару, вугляроду і крэмнію як элементаў, якія маюць важнае значэнне ў прыродзе і практычнай дзейнасці чалавека.

Працягам вывучэння хіміі элементаў з’яўляецца раздзел «Арганічныя злучэнні». У ім разглядаюцца прадстаўнікі найважнейшых класаў арганічных злучэнняў: вуглевадароды і іх функцыянальныя вытворныя. У змест раздзела ўключаны таксама звесткі пра высокамалекулярныя злучэнні.

Метадалагічнай асновай зместу курса хіміі для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з’яўляецца пабудова навучальных праграм на аснове прынцыпу інтэграцыі.

Першы этап – унутрыпрадметныя інтэграцыя. Асноўная задача на гэтым этапе – даць вучням цэласнае ўяўленне пра хімію як прыродазнаўчую дысцыпліну, якая адыгрывае важную ролю ў вывучэнні прыроды. Сучасная хімія – навука з адзінымі законамі, тэорыямі, сімволікай.

Другі этап – міжпрадметная інтэграцыя, якая дазваляе на аснове абагульнення атрыманых ведаў з курсаў хіміі, фізікі, матэматыкі, біялогіі, геаграфіі і іншых навук сфарміраваць адзінае разуменне прыродазнаўчай карціны свету.

Трэці этап – інтэграцыя хімічных ведаў з гісторыяй, літаратурай, сусветнай мастацкай культурай. Гэта дазволіць сродкамі вучэбнага прадмета паказаць ролю хіміі ў сацыякультурнай сферы чалавечай дзейнасці.

Структура вучэбнай праграмы. У вучэбнай праграме па хіміі для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі вылучаюцца раздзелы: «Абавязковы змест адукацыі», «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў».

У раздзеле «Абавязковы змест адукацыі» ўказаны аб'ём вучэбнага матэрыялу, прызначанага для абавязковага вывучэння, які размеркаваны па вучэбных тэмах. У праграме вучэбныя тэмы размеркаваны па гадах навучання, для кожнай тэмы вызначаны пытанні, якія павінны быць вывучаны, час на іх вывучэнне, тыпы разліковых задач, пералікі дэманстрацый, лабараторных доследаў і тэмы практычных работ.

Для кожнага года навучання прыведзены раздзел «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў», складзены ў адпаведнасці з патрабаваннямі стандарту вучэбнага прадмета «Хімія».

У адпаведнасці з тыпавым вучэбным планам устаноў агульнай сярэдняй адукацыі ў VIII–IX класах хімія вывучаецца 2 гадзіны ў тыдзень.

IX КЛАС

(2 гадзіны на тыдзень; усяго – 70 гадзін, у тым ліку 4 гадзіны – рэзервовы час)

Тэма 1. Неметалы (26 гадзін)

Агульная характарыстыка неметалаў. Становішча неметалаў у перыядычнай сістэме хімічных элементаў. Простыя рэчывы неметалы. Фізічныя ўласцівасці. Паняцце пра алатропію і алатропныя мадыфікацыі. Неметалы ў прыродзе.

Галагены. Становішча галагенаў у перыядычнай сістэме хімічных элементаў. Электронная будова іх атамаў. Простыя рэчывы галагены, іх фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці галагенаў – простых рэчываў: узаемадзеянне з металамі, вадародам.

Хлоравадарод, саляная кіслата. Хімічныя ўласцівасці салянай кіслаты: узаемадзеянне з металамі, асноўнымі аксідамі, асновамі і солямі. Хларыды. Якасная рэакцыя на хларыд-іоны. Прымяненне салянай кіслаты і хларыдаў. Біялагічнае значэнне і выкарыстанне галагенаў і іх злучэнняў.

Кісларод і сера. Становішча ў перыядычнай сістэме хімічных элементаў. Электронная будова атамаў кіслароду і серы.

Алатропныя мадыфікацыі кіслароду, паняцце пра алатропныя мадыфікацыі серы. Простыя рэчывы кіслароду і серы, іх фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці кіслароду і серы – простых рэчываў: узаемадзеянне з металамі, вадародам. Прымяненне простых рэчываў кіслароду і серы.

Аксіды серы (IV) і серы(VI). Іх узаемадзеянне з вадой.

Серная кіслата, яе фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці разбаўленай сернай кіслаты: узаемадзеянне з металамі, асноўнымі аксідамі, асновамі, солямі. Асаблівасці ўзаемадзеяння канцэнтраванай сернай кіслаты з металамі на прыкладзе рэакцыі з меддзю. Солі сернай кіслаты. Якасная рэакцыя на сульфат-іоны. Прымяненне сернай кіслаты і яе солей.

Азот і фосфар. Становішча ў перыядычнай сістэме хімічных элементаў. Электронная будова атамаў азоту і фосфару.

Простыя рэчывы азоту і фосфару, іх фізічныя ўласцівасці, узаемадзеянне з кіслародам.

Аміяк, яго фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці аміяку: гарэнне ў кіслародзе, узаемадзеянне з вадой і кіслотамі. Прымяненне аміяку.

Азотная кіслата і яе фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці азотнай кіслаты: узаемадзеянне з асноўнымі аксідамі, асновамі, солямі. Асаблівасці ўзаемадзеяння азотнай кіслаты з металамі на прыкладзе медзі. Нітраты. Прымяненне азотнай кіслаты.

Аксід фосфару (V). Фосфарная кіслата, яе кіслотныя ўласці-васці. Солі фосфарнай кіслаты – фасфаты. Прымяненне фосфарнай кіслаты і фасфатаў. Паняцце пра мінеральныя ўгнаенні.

Вугляpод і крэмній. Становішча ў перыядычнай сістэме хімічных элементаў. Электронная будова атамаў вугляроду і крэмнію.

Простыя рэчывы вугляроду і крэмнію. Алатропныя мадыфікацыі вугляроду, іх фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці простых рэчываў: узаемадзеянне з кіслародам.

Аксід вугляроду (II): аднаўленчыя ўласцівасці, гарэнне. Аксід вугляроду (II) як атрутнае рэчыва і забруджвальнік атмасфернага паветра. Аксід вугляроду (IV): фізічныя ўласцівасці; утварэнне пры гарэнні вугляроду і арганічных рэчываў, тэрмічным раскладанні карбанату кальцыю. Хімічныя ўласцівасці вуглякіслага газу: узаемадзеянне з вадой, асноўнымі аксідамі і асновамі. Якасная рэакцыя на вуглякіслы газ.

Аксід крэмнію (IV): немалекулярная будова, фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці аксіду крэмнію (IV): узаемадзеянне з асноўнымі аксідамі, асновамі, солямі.

Вугальная кіслата. Солі вугальнай кіслаты – карбанаты і гідракарбанаты: раскладанне пры награванні, узаемадзеянне з кіслотамі. Якасная рэакцыя на карбанат-іоны. Крэмніевая кіслата: атрыманне, раскладанне пры награванні. Сілікаты. Прымяненне злучэнняў вугляроду і крэмнію.

Будаўнічыя матэрыялы на аснове прыродных аксідаў і солей: кераміка, цэгла, вапна, цэмент, бетон, шкло.

Дэманстрацыі

1. Узоры простых рэчываў неметалаў.
2. Якасная рэакцыя на хларыд-іоны.
3. Узаемадзеянне канцэнтраванай сернай кіслаты з меддзю.
4. Растварэнне аміяку ў вадзе.
5. Узаемадзеянне канцэнтраванай азотнай кіслаты з меддзю.
6. Азнаямленне з узорамі мінеральных угнаенняў.
7. Адсарбцыйныя ўласцівасці актываванага вугалю: паглынанне ім растворaных або газападобных рэчываў.
8. Узаемадзеянне карбанатаў з кіслотамі.
9. Узоры прыродных злучэнняў крэмнію.
10. Калекцыя шкла і будаўнічых матэрыялаў.

Лабараторныя доследы

1. Выяўленне сульфат-іонаў у растворы.
2. Выяўленне карбанат-іонаў у растворы.

Практычныя работы

1. Атрыманне і вывучэнне ўласцівасцей аксіду вугляроду (IV) (1 гадзіна).
2. Рашэнне эксперыментальных задач па тэме (1 гадзіна).

Тэма 2. Уводзіны ў арганічную хімію. Вуглевадароды (12 гадзін)

Агульная характарыстыка арганічных злучэнняў. Структурныя і малекулярныя формулы вуглевадародаў.

Тэорыя хімічнай будовы арганічных злучэнняў.

Алканы. Метан, яго састаў і будова. Хімічныя ўласцівасці метану: рэакцыі замяшчэння атама вадароду на галаген (хлор, бром); рэакцыі акіслення (поўнае і няпоўнае згаранне). Прымяненне метану.

Насычаныя вуглевадароды (алканы) (С1 – С4); іх састаў і будова. Фізічныя ўласцівасці алканаў. Гамалагічны рад алканаў. Паняцце пра структурную ізамерыю: ізамерыя ланцуга атамаў вугляроду. Наменклатура алканаў.

Алкены. Этылен, яго састаў і будова. Хімічныя ўласцівасці этылену: рэакцыі далучэння (вадароду, галагенаў). Атрыманне і прымяненне этылену.

Гамалагічны рад ненасычаных вуглевадародаў з адной двайной сувяззю (алкенаў): этэн, прапен і бутэны; іх састаў і будова. Структурная ізамерыя алкенаў. Наменклатура алкенаў.

Алкіны. Ацэтылен, яго састаў і будова. Хімічныя ўласцівасці ацэтылену: рэакцыі далучэння (вадароду). Атрыманне ацэтылену (з карбіду кальцыю) і яго прымяненне.

Арэны. Састаў і будова араматычных вуглевадародаў на прыкладзе бензолу. Хімічныя ўласцівасці бензолу: рэакцыі замяшчэння атаму вадароду на галаген (бром, хлор).

Найважнейшыя арганічныя рэчывы ў прыродзе. Асноўныя крыніцы вуглевадародаў: прыродны газ і нафта. Асноўныя прадукты перапрацоўкі нафты (бензін, газа, дызельнае паліва і масла). Ахова навакольнага асяроддзя ад забруджвання пры перапрацоўцы вуглевадароднай сыравіны.

Разліковыя задачы

1. Знаходжанне малекулярнай формулы вуглевадароду па масавых долях элементаў.

Дэманстрацыі

1. Мадэлі малекул насычаных і ненасычаных вуглевадародаў.
2. Узаемадзеянне этылену з ёднай вадой.
3. Атрыманне ацэтылену з карбіду кальцыю.
4. Узоры прадуктаў перапрацоўкі нафты.

Лабараторныя доследы

3. Выраб шарастрыжнёвых мадэлей малекул вуглевадародаў.

Тэма 3. Кіслародзмяшчальныя арганічныя злучэнні (11 гадзін)

Спірты. Будова спіртоў. Функцыянальная гідраксільная група.

Састаў і будова аднаатамных насычаных спіртоў. Структурная ізамерыя. Наменклатура спіртоў. Фізічныя ўласцівасці спіртоў.

Хімічныя ўласцівасці этанолу: рэакцыі замяшчэння атама вадароду на актыўны метал і акіслення (гарэння). Прымяненне этанолу. Уздзеянне спіртоў на арганізм чалавека.

Паняцце пра мнагаатамныя спірты. Састаў і будова гліцэрыны. Фізічныя ўласцівасці.

Хімічныя ўласцівасці мнагаатамных спіртоў: рэакцыі замяшчэння атама вадароду на метал (натрый). Якасная рэакцыя на мнагаатамныя спірты з гідраксідам медзі (II). Прымяненне этыленгліколю і гліцэрыны.

Карбонавыя кіслоты. Будова карбонавых кіслот. Функцыянальная карбаксільная група. Састаў і будова насычаных аднаасноўных карбонавых кіслот. Мурашыная, воцатная і стэарынавая кіслоты.

Уяўленне пра ніжэйшыя і вышэйшыя карбонавыя кіслоты. Фізічныя ўласцівасці карбонавых кіслот.

Хімічныя ўласцівасці воцатнай кіслаты: узаемадзеянне з металамі, асноўнымі аксідамі, шчолачамі, солямі слабейшых кіслот. Прымяненне воцатнай кіслаты.

Тлушчы. Састаў і будова прыродных тлушчаў. Фізічныя ўласцівасці тлушчаў. Хімічныя ўласцівасці: гідроліз тлушчаў. Мылы (састаў і формулы). Уяўленне пра сінтэтычныя мыйныя сродкі. Прымяненне тлушчаў.

Вугляводы. Паняцце пра вугляводы. Глюкоза: састаў, будова; малекулярная і структурная формулы. Фізічныя ўласцівасці глюкозы. Рэакцыя браджэння глюкозы. Якасная рэакцыя на наяўнасць некалькіх гідраксільных груп у малекуле глюкозы – узаемадзеянне з гідраксідам медзі (II). Прымяненне глюкозы.

Цукроза: састаў, малекулярная формула. Хімічныя ўласцівасці: гідроліз. Уяўленне пра фруктозу. Цукроза ў прыродзе.

Дэманстрацыі

1. Мадэлі малекул этанолу, гліцэрыны, воцатнай кіслаты.
2. Узаемадзеянне этанолу з натрыем.
3. Гарэнне этанолу.
4. Узаемадзеянне гліцэрыны з натрыем.
5. Растваральнасць тлушчаў.
6. Выпрабаванне растворaў мыла і сінтэтычных мыйных сродкаў індыкатарамі.
7. Рэакцыя глюкозы з гідраксідам медзі (II).
8. Раскладанне цукрозы.

Лабараторныя доследы

4. Вывучэнне ўласцівасцей гліцэрыны.
5. Вывучэнне хімічных уласцівасцей воцатнай кіслаты.
6. Дзеянне мыла і сінтэтычных мыйных сродкаў у жорсткай вадзе.

Тэма 4. Азотзмяшчальныя арганічныя злучэнні (5 гадзін)

Аміны. Будова амінаў. Функцыянальная група першасных амінаў.

Метыламін – прасцейшы прадстаўнік першасных насычаных амінаў. Структурная формула. Фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці амінаў на прыкладзе метыламіну: рэакцыі з вадой і неарганічнымі кіслотамі.

Анілін – прадстаўнік араматычных амінаў, яго састаў і будова. Структурная формула. Фізічныя ўласцівасці. Хімічныя ўласцівасці: рэакцыя з неарганічнымі кіслотамі.

Прымяненне амінаў.

Амінакіслоты. Састаў і будова прыродных амінакіслот на прыкладзе амінавоцатнай кіслаты (гліцыну). Фізічныя ўласцівасці амінакіслот. Хімічныя ўласцівасці амінавоцатнай кіслаты: рэакцыі з асновамі, неарганічнымі кіслотамі. Здольнасць амінакіслот утвараць дыпептыды. Паняцце пра пептыдную сувязь. Прымяненне амінакіслот.

Дэманстрацыі

1. Мадэлі малекул метыламіну, этыламіну, амінавоцатнай кіслаты.
2. Узор амінавоцатнай кіслаты.

Практычныя работы

3. Рашэнне эксперыментальных задач (1 гадзіна).

Тэма 5. Высокамалекулярныя злучэнні (7 гадзін)

Агульныя звесткі пра будову высокамалекулярных злучэнняў (макрамалекула, манамер, палімер, структурнае звяно). Рэакцыя полімерызацыі. Састаў і будова поліэтылену. Прымяненне палімераў.

Поліцукрыды. Крухмал: састаў, будова, фізічныя ўласцівасці. Крухмал у прыродзе. Хімічныя ўласцівасці: гідроліз, рэакцыя з ёдам. Прымяненне крухмалу.

Цэлюлоза: састаў, будова, фізічныя ўласцівасці. Гідроліз цэлюлозы. Прымяненне цэлюлозы.

Бялкі. Бялкі як высокамалекулярныя злучэнні. Уяўленне пра першасную структуру бялкоў. Уласцівасці бялкоў: адносіны да вады, дэнатурацыя, каляровыя рэакцыі.

Дэманстрацыі

1. Узоры высокамалекулярных злучэнняў.
2. Узоры крухмалу і цэлюлозы (вата).
3. Адносіны крухмалу да вады.
4. Адносіны бялкоў да вады.
5. Дэнатурацыя бялкоў.
6. Уздзеянне канцэнтраванай азотнай кіслаты на бялок.

Лабараторныя доследы

7. Узаемадзеянне крухмалу з ёдам.

8. Каляровыя рэакцыі бялкоў.

Практычныя работы

4. Рашэнне эксперыментальных задач (1 гадзіна).

Тэма 6. Абагульненне ведаў (5 гадзін)

Рэчыва, яго колькасныя характарыстыкі. Хімічныя рэакцыі.

Неметалы і іх злучэнні.

Гамалагічныя рады і ізамерыя арганічных злучэнняў. Найважнейшыя хімічныя састаўныя часткі ежы: тлушчы, вугляводы, бялкі.

Хімія і ахова навакольнага асяроддзя.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны ведаць:

паняцці:

алатропія; галагены; халькагены; галагеніды; нітраты; сульфаты; фасфаты; карбанаты; сілікаты; арганічныя злучэнні: азотзмяшчальныя, кіслародзмяшчальныя; вуглевадароды, высокамалекулярныя (натуральныя, сінтэтычныя); гамолаг; група (алкільная, амінагрупа, гідраксільная, карбаксільная, пептыдная); ізамер; ізамерыя структурная; класіфікацыя арганічных злучэнняў; наменклатура бінарных злучэнняў неметалаў; наменклатура ІЮПАК і трывіяльныя назвы арганічных злучэнняў; палімер; манамер; структурнае звяно; хімічныя рэакцыі арганічных злучэнняў (браджэння, гідролізу, замяшчэння, якасная, акіслення, полімерызацыі, далучэння); хімічная сувязь (адзінарная, двайная, трайная); пептыдная сувязь;

заканамернасці, законы, тэорыі:

тэорыя хімічнай будовы арганічных злучэнняў;

велічыні, адзінкі, пастаянныя:

пастаянная Авагадра.

Вучні павінны ўмець:

называць:

хімічныя элементы неметалы; фізічныя і хімічныя ўласцівасці неметалаў і іх злучэнняў; якасныя рэакцыі на аніёны: Cl^-, SO_4^{2-}, CO_3^{2-}; будаўнічыя матэрыялы на аснове прыродных аксідаў і солей; класы арганічных злучэнняў, азначэнні класаў, агульную формулу класа; якасныя рэакцыі на алкены, мнагаатамныя спірты, глюкозу, крухмал, бялкі; вобласці практычнага выкарыстання неарганічных і арганічных рэчываў; састаў і будову арганічных рэчываў розных класаў; тып хімічнай сувязі ў арганічным злучэнні; тыпы хімічных рэакцый арганічных злучэнняў; функцыянальныя групы; хімічныя ўласцівасці арганічнага злучэння;

вызначаць:

неарганічныя і арганічныя злучэнні (эксперыментальна па якасных рэакцыях); прыналежнасць хімічнага злучэння да пэўнага класа па формуле; тыпы хімічных рэакцый;

адрозніваць:

карбанаты, хларыды і сульфаты (эксперыментальна); малекулярныя і структурныя формулы злучэнняў; гамолагі; структурныя ізамеры; тыпы хімічных рэакцый арганічных злучэнняў па ўраўненнях і схемах;

састаўляць:

структурныя формулы арганічных злучэнняў; мадэлі малекул вуглевадародаў; ураўненні рэакцый, якія адлюстроўваюць хімічныя ўласцівасці неметалаў і арганічных рэчываў;

характарызаваць:

хімічныя элементы неметалы па становішчы ў перыядычнай сістэме і будове іх атамаў; фізічныя і хімічныя ўласцівасці неметалаў; будову малекул арганічных злучэнняў; тып хімічнай сувязі ў малекулах арганічных злучэнняў; фізічныя ўласцівасці індывідуальных арганічных злучэнняў; хімічныя ўласцівасці індывідуальных арганічных злучэнняў пэўнага класа; хімічныя рэакцыі арганічных злучэнняў;

тлумачыць:

прычыны разнастайнасці арганічных рэчываў; сэнс малекулярных і структурных формул;

аналізаваць:

вынікі лабараторных доследаў, практычных работ; вучэбную інфармацыю;

прымяняць:

вывучаныя паняцці і законы пры характарыстыцы саставу і ўласцівасцей рэчываў, хімічных рэакцый, спосабаў атрымання рэчываў; правілы бяспечных паводзін пры абыходжанні з рэчывамі, хімічным посудам, лабараторным абсталяваннем і прыборамі;

абыходзіцца:

з рэчывамі, хімічным посудам, лабараторным абсталяваннем, прыборамі;

праводзіць:

матэматычныя вылічэнні пры рашэнні разліковых задач; хімічны эксперымент;

карыстацца:

падручнікам; інструкцыяй па правілах бяспечных паводзін у хімічным кабінеце; інструкцыяй пры выкананні хімічнага эксперымента.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Обществоведение»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ОБЩЕСТВОВЕДЕНИЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель учебного предмета «Обществоведение» – способствовать становлению ответственной и творческой личности, обладающей развитым сознанием и самосознанием, критическим мышлением, способной на основе освоения социально-гуманитарных знаний о человеке, обществе и государстве, осмысления основных тенденций развития современного общества определить пути конструктивной самореализации и включиться в продуктивную созидательную деятельность.

Задачи учебного предмета «Обществоведение»:

освоение учащимися знаний об общественной сущности человека, роли культуры, нравственности, общения в жизни человека и общества, сферах жизни общества, современном белорусском обществе и государстве;

усвоение основных обществоведческих понятий, необходимых для осознанного освоения содержания учебного предмета;

формирование гражданского самосознания, патриотизма и ответственной социальной позиции, опыта конструктивного общения, взаимопонимания и сотрудничества;

освоение соответствующих содержанию учебного предмета «Обществоведение» конструктивных метапредметных способов деятельности;

удовлетворение образовательных запросов личности с учетом ее индивидуально-возрастных особенностей и возможностей через максимальное приближение содержания учебного предмета к потребностям и интересам учащихся; развитие умений самоанализа, самооценки; побуждение к самосовершенствованию, повышению общекультурного уровня;

развитие нравственной, политической, правовой, экономической культуры личности в единстве знаниевого, поведенческого и эмоционально-ценностного компонентов; воспитание приверженности ценностям, закрепленным в Конституции Республики Беларусь.

Место учебного предмета в учебном плане. На изучение учебного предмета «Обществоведение» в IX–XI классах ***на базовом уровне*** отводится по 35 часов (1 час в неделю).

При планировании образовательного процесса учитель может изменять последовательность изучения отдельных тем внутри раздела.

Личностные, метапредметные и предметные результаты освоения содержания учебного предмета «Обществоведение».

Личностными результатами учащихся при освоении учебного предмета «Обществоведение» являются:

ценностные ориентиры, основанные на отношении к жизни человека, его правам и свободам как высшей ценности; на идеях патриотизма, любви и уважения к Отечеству; на стремлении к укреплению суверенитета и территориальной целостности белорусского государства; на осознании своей ответственности за будущее страны;

готовность и способность к образованию, в том числе к самообразованию, на протяжении всей жизни, как условию успешной деятельности в различных сферах жизни общества;

осознанный выбор будущей профессии и возможностей реализации собственных жизненных планов, отношение к профессиональной деятельности как возможности участия в решении личных, общественных, государственных, общенациональных проблем;

готовность уважительно относиться к другим людям, вести диалог, достигать взаимопонимания и находить общие цели, сотрудничать для их достижения;

ответственное отношение к созданию семьи на основе осознанного принятия ценностей семейной жизни.

Метапредметные результаты изучения обществоведения учащимися проявляются в умении:

сознательно организовывать свою познавательную деятельность;

продуктивно общаться и взаимодействовать со сверстниками и взрослыми в образовательной, общественно полезной, учебно-исследовательской, проектной деятельности;

получать из разнообразных источников и критически осмысливать информацию, систематизировать, анализировать, интерпретировать полученные данные; применять для решения учебно-познавательных и практических задач;

различать факты, аргументы, оценочные суждения, отделять основную информацию от второстепенной, передавать содержание информации адекватно поставленной цели (сжато, полно, выборочно); извлекать из источников, созданных в разных знаковых системах (текст, таблица, график, диаграмма и др.), информацию, преобразовывать ее и использовать для решения учебно-познавательных и практических задач (подготовки сообщений, эссе, конкретизации теоретических выводов примерами и др.);

использовать средства информационных и коммуникационных технологий в решении когнитивных, коммуникативных и организационных задач с соблюдением правовых и этических норм, норм информационной безопасности;

использовать различные виды публичных выступлений (высказывание, монолог, дискуссия) и следовать этическим нормам и правилам ведения диалога;

осуществлять познавательную рефлексию совершаемых учебных действий и мыслительных процессов, их результатов, границ своего знания и незнания, новых познавательных задач и средств их достижения.

Предметные результаты освоения учащимися содержания учебного предмета «Обществоведение» *на базовом уровне* ориентированы на обеспечение преимущественно общеобразовательной и общекультурной подготовки.

Предметными результатами учащихся IX класса, формируемыми при освоении содержания учебного предмета «Обществоведение», являются:

представления об общественной сущности человека, личностных характеристиках человека, взаимосвязи человека и общества, роли культуры в жизни человека и общества, духовно-нравственных ценностях, межличностном общении;

умение характеризовать, объяснять изученные явления и процессы, их причины, взаимосвязь; использовать внутрипредметные и межпредметные связи при характеристике изучаемых явлений и процессов;

способность и готовность применять усвоенные знания и умения для решения учебно-познавательных и практических задач.

Предметные результаты освоения учащимися X–XI классов содержания учебного предмета «Обществоведение» устанавливаются на базовом и повышенном уровнях. Предметными результатами учащихся X класса, формируемыми при освоении содержания учебного предмета «Обществоведение» *на базовом уровне*, являются:

представления об обществе как целостной развивающейся системе в единстве и взаимодействии его основных сфер и институтов;

представления об основных тенденциях развития современного общества;

умение объяснять изученные социальные явления, их причины, взаимосвязь;

способность и готовность применять усвоенные знания и умения для решения познавательных и практических проблем.

Предметными результатами учащихся XI класса, формируемыми при освоении содержания учебного предмета «Обществоведение» *на базовом уровне*, являются:

знание Конституции Республики Беларусь, основ права Республики Беларусь, правовой системы, внутренней и внешней политики;

представления об основных направлениях политики белорусского государства, тенденциях и перспективах развития современного белорусского общества, месте и роли Беларуси в цивилизационном процессе;

умения характеризовать, объяснять изученные явления и процессы; использовать ранее усвоенные знания, в том числе по другим учебным предметам, при характеристике изучаемых явлений и процессов;

способность и готовность применять усвоенные знания и умения для решения учебно-познавательных и практических задач.

Планируемые результаты освоения учащимися содержания образования по учебному предмету являются критериальной основой для оценки результатов учебно-познавательной деятельности учащихся.

Следует иметь в виду, что личностные результаты освоения содержания учебной программы, связанные с личностными чертами и мировоззренческими установками учащихся, определены как прогнозируемые и не подлежат промежуточной и итоговой проверке.

Рекомендуемые формы и методы обучения и воспитания. Достижение поставленных целей, успешное освоение содержания учебного предмета «Обществоведение» предполагают использование разнообразных средств и методов обучения.

Рекомендуется использовать методы, которые помогают раскрыть и конкретизировать теоретический материал, иллюстрировать его примерами из социальной, экономической, политической и духовной жизни белорусского общества;

связать изучаемый учебный материал с личным социальным опытом, собственными наблюдениями учащихся, их уже сложившимися представлениями о социальной жизни и поведении людей в обществе.

Реализации практико-ориентированного подхода к обучению будет способствовать проведение уроков, на которых рекомендуется организовать решение учебно-познавательных и практических задач с использованием различных источников социально-гуманитарной информации. Помимо учебного пособия по обществоведению, рекомендуется использовать нормативные правовые акты белорусского государства, научно-популярную и публицистическую литературу, материалы электронных и печатных СМИ.

Особого внимания требует использование в образовательном процессе информационно-коммуникационных технологий и проектных методик, при этом важно понимать их образовательные возможности и отчетливо осознавать границы их применения, уметь органически сочетать эти технологии с традиционными методиками.

При обучении учебному предмету «Обществоведение» необходимо опираться на знания учащихся по другим учебным предметам: «История Беларуси», «Всемирная история», «География», «Белорусская литература», «Русская литература» и др. Рекомендуется конкретизировать изучаемые социальные объекты историческими фактами, литературными образами, статистическими данными и т. д. Реализации межпредметных связей будут способствовать также организация проектной деятельности учащихся, решение учебно-познавательных и практических задач, требующих применения знаний по разным учебным предметам.

Учебно-методическое и материально-техническое обеспечение образовательного процесса. В процессе обучения обществоведению рекомендуется использовать весь перечень компонентов учебно-методического комплекса по учебному предмету, рекомендованных Министерством образования Республики Беларусь.

В учебном кабинете обществоведения целесообразно иметь тексты Конституции Республики Беларусь, важнейших международных правовых документов, законодательных актов Республики Беларусь; тематические таблицы и другие средства наглядности.

В образовательном процессе рекомендуется использовать также созданные в Национальном институте образования электронные образовательные ресурсы по учебному предмету «Обществоведение» (см. adu.by/ Электронное обучение).

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА ЧЕЛОВЕК. ОБЩЕСТВО. КУЛЬТУРА

(35 ч, резервное время – 2 ч)

Введение (1 ч)

Проблема человека – ключевая проблема современности. Науки о человеке и науки об обществе. Понятие общества.

РАЗДЕЛ 1. ОБЩЕСТВЕННАЯ СУЩНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА (8 ч)

Человек как личность. Человек – биосоциальное существо. Понятие личности. Индивид, индивидуальность, личность.

Самопознание личности. Понятие «Я-концепции». «Я-образы» личности. Самооценка.

Темперамент и характер человека. Темперамент, его роль в жизни человека. Типы и черты характера.

Направленность личности. Мотивы. Интересы и потребности. Установки. Самовоспитание.

Духовный мир человека. Понятие духовности. Мировоззрение, его роль в жизни людей.

Взаимосвязь человека и общества. Формы взаимосвязи человека и общества. Социализация личности. Исторический процесс и его участники. Роль личности в истории.

Реальный гуманизм. Идея гуманизма. Гуманизм как жизненная позиция личности. Гуманистические принципы жизни белорусского общества и государства.

Обобщение по разделу 1.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

В результате освоения содержания раздела **«Общественная сущность человека»** учащиеся IX класса будут

знать:

определения основных понятий: гуманизм, исторический процесс, личность, самооценка, мировоззрение, общество, социализация, темперамент, характер;

уметь:

распознавать на основе приведенных характеристик типы темперамента и характера;

конкретизировать примерами: проявления биологического и социального в человеке; социальные нормы; многообразие мотивов и потребностей; роль личности в истории;

характеризовать: собственный тип темперамента, основные черты характера, «Я-образ»; гуманизм как жизненную позицию личности;

объяснять: роль мировоззрения в жизни людей; необходимость самовоспитания личности;

применять:

результаты самодиагностики темперамента, черт характера, уровня самооценки для коррекции поведения.

РАЗДЕЛ 2. КУЛЬТУРА ЧЕЛОВЕКА И ОБЩЕСТВА (8 ч)

Роль культуры в жизни общества. Сущность культуры. Функции культуры. Материальная и духовная культура.

Элитарная, народная и массовая культура. Понятие элитарной культуры. Характерные черты массовой культуры. Отличия массовой, элитарной и народной культуры.

Разновидности культуры. Доминирующая культура. Субкультура и контркультура. Молодежные субкультуры. Культура в повседневной жизни.

Преемственность в развитии культуры. Культура как механизм социального наследования. Культурная традиция и ее роль.

Творческий характер культуры. Понятие творчества. Особенности культуротворчества в науке, искусстве, технике. Творчество и гениальность.

Диалог культур. Многообразие культур. Национальное и общечеловеческое в культуре. Взаимодействие культур.

Беларусь на перекрестке культур. Ценности и традиции белорусской культуры. Эмпатическая направленность белорусской культуры. Черты белорусского менталитета.

Обобщение по разделу 2.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

В результате освоения содержания раздела **«Культура человека и общества»** учащиеся IX класса будут

знать:

определения основных понятий: культура, массовая культура, менталитет, субкультура, контркультура, элитарная культура;

уметь:

распознавать на основе приведенных характеристик материальную и духовную, элитарную и массовую культуры, творчество и традицию;

конкретизировать примерами: виды и функции культуры; проявления национального и общечеловеческого в культуре; достижения национальной культуры белорусов;

характеризовать: факторы, влияющие на формирование субкультур; особенности культуротворчества в науке, технике, искусстве; основные черты белорусского менталитета;

сравнивать: элитарную и массовую культуры, доминирующую культуру и контркультуру, оценивать их роль в жизни общества;

объяснять: коммерческий характер массовой культуры; значение белорусского языка и истории, традиций и культурного наследия как основы принадлежности к нации и культуре; взаимосвязь народной и профессиональной культуры и их соотношение в национальной культуре;

применять:

на основе полученных знаний осуществлять на практике модель конструктивного поведения, основанного на уважительном отношении к представителям разных культур.

РАЗДЕЛ 3. МЕЖЛИЧНОСТНОЕ ОБЩЕНИЕ (8 ч)

Роль общения в жизни людей. Общение и его функции. Формы общения. Средства общения.

Взаимодействие с окружающими людьми. Восприятие и понимание людьми друг друга. Способы взаимодействия.

Общение в малых группах. Виды общения в группах. Уровни развития групп. Лидерство.

Социальная ориентация личности. Эгоизм и альтруизм. Индивидуализм и коллективизм. Конформизм и нонконформизм.

Конфликтное и бесконфликтное поведение. Типы конфликтов. Линии поведения в конфликтных ситуациях. Пути разрешения конфликтов.

Культура общения. Белорусские национальные традиции общения. Правила общения. Этикет.

Особенности общения в Интернете. Правила общения в социальных сетях. Интернет-этикет и безопасность.

Обобщение по разделу 3.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

В результате освоения содержания раздела **«Межличностное общение»** учащиеся IX класса будут

знать:

определения основных понятий: альтруизм, индивидуализм, коллективизм, конформизм, конфликт, этикет, общение, эгоизм;

уметь:

распознавать на основе приведенных характеристик формы общения (императивное, манипулятивное, диалогическое); способы воздействия на других людей (заражение, подражание, внушение, убеждение); стереотипы в восприятии других людей;

характеризовать: социальную ориентацию личности (эгоизм, альтруизм, индивидуализм, конформизм, нонконформизм); отличия этикета делового и неделового общения, правила международной вежливости; правила и особенности безопасного и конструктивного интернет-общения; различные стратегии разрешения конфликтов;

объяснять: важность сопереживания и сочувствия другим людям; значение разрешения конфликтов ненасильственным, цивилизованным способом;

применять:

в предлагаемых модельных ситуациях различные стратегии разрешения конфликтов и осуществлять на практике модель конструктивного поведения, основанного на взаимоуважении участников общения.

РАЗДЕЛ 4. ЧЕЛОВЕК И НРАВСТВЕННОСТЬ (6 ч)

Основные понятия морали. Сущность морали. Добро и зло. Долг. Совесть как регулятор поведения личности.

Нравственные ценности. Понятие нравственных ценностей. Смысл жизни. Свобода. Счастье.

Нравственные нормы. Значение нравственных норм для общества и человека. Взаимосвязь нравственных норм, качеств, принципов, идеалов.

Нравственные отношения. Отношения к другим людям и самому себе. Отношение к Родине. Гуманизация общественных отношений.

Нравственное поведение. Нравственный поступок и его мотивы. Нравственная оценка. «Золотое правило» нравственности.

Обобщение по разделу 4.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

В результате освоения содержания раздела **«Человек и нравственность»** учащиеся IX класса будут

знать:

определения основных понятий: идеал, мораль, долг, нравственная норма, патриотизм, совесть, ценность;

уметь:

распознавать на основе приведенных характеристик основные категории морали;

конкретизировать примерами: нравственные нормы; «золотое правило» нравственности;

объяснять: взаимосвязь нравственных норм, качеств, принципов, идеалов; значение нравственных ценностей и норм для жизни человека и общества; патриотизм как нравственный принцип;

применять:

категории морали для оценки собственного поведения и поступков других людей;

в предлагаемых модельных ситуациях и осуществлять на практике модель социального поведения, основанного на уважении норм морали.

Итоговое обобщение (1 ч)

Заключение (1 ч)

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Грамадазнаўства»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта і задачы вывучэння вучэбнага прадмета

Мэта вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» – садзейнічаць станаўленню адказнай і творчай асобы, якая валодае развітай свядомасцю і самасвядомасцю, крытычным мысленнем, здольнай на аснове засваення сацыяльна-гуманітарных ведаў пра чалавека, грамадства і дзяржаву, асэнсавання асноўных тэндэнцый развіцця сучаснага грамадства; вызначыць шляхі канструктыўнай самарэалізацыі і ўключыцца ў прадуктыўную стваральную дзейнасць.

Задачы вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства»:

засваенне вучнямі ведаў аб грамадскай сутнасці чалавека, ролі культуры, маральнасці, зносін у жыцці чалавека і грамадства, сферах жыцця грамадства, сучасным беларускім грамадстве і дзяржаве;

засваенне асноўных грамадазнаўчых паняццяў, неабходных для ўсвядомленага асэнсавання зместу вучэбнага прадмета;

фарміраванне грамадзянскай самасвядомасці, патрыятызму і адказнай сацыяльнай пазіцыі, вопыту канструктыўных зносін, узаемаразумення і супрацоўніцтва;

засваенне адпаведных зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» канструктыўных метапрадметных спосабаў дзейнасці;

задавальненне адукацыйных запытаў асобы з улікам яе індывідуальна-ўзроставых асаблівасцей і магчымасцей праз максімальнае набліжэнне зместу вучэбнага прадмета да патрэб і інтарэсаў вучняў; развіццё ўменняў самааналізу, самаацэнкі; заахвочванне да самаўдасканалення, павышэння агульнакультурнага ўзроўню;

развіццё маральнай, палітычнай, прававой, эканамічнай культуры асобы ў адзінстве кампанентаў: веды, паводзіны і эмацыянальна-каштоўнаснае стаўленне; выхаванне грамадзянскасці, сацыяльнай адказнасці, прававой самасвядомасці, прыхільнасці да каштоўнасцей, замацаваных у Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

Месца вучэбнага прадмета ў вучэбным плане

На вывучэнне вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» ў IX–XI класах на базавым узроўні адводзіцца па 35 гадзін (1 гадзіна на тыдзень).

Пры планаванні адукацыйнага працэсу настаўнік можа змяняць паслядоўнасць вывучэння асобных тэм унутры раздзела.

Асобасныя, метапрадметныя і прадметныя вынікі засваення зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства»

Асобаснымі вынікамі вучняў пры засваенні зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» з’яўляюцца:

каштоўнасныя арыенціры, заснаваныя на стаўленні да жыцця чалавека, яго правоў і свабодаў як найвышэйшай каштоўнасці; на ідэях патрыятызму, любові і павагі да

Айчыны; на імкненні да ўмацавання суверэнітэту і тэрытарыяльнай цэласнасці беларускай дзяржавы; на ўсведамленні сваёй адказнасці за будучыню краіны;

гатоўнасць і здольнасць да адукацыі, у тым ліку да самаадукацыі на працягу ўсяго жыцця, як умовы паспяховай дзейнасці ў розных сферах жыцця грамадства;

усвядомлены выбар будучай прафесіі і магчымасцей рэалізацыі ўласных жыццёвых планаў, стаўленне да прафесійнай дзейнасці як магчымасці ўдзелу ў вырашэнні асабістых, грамадскіх, дзяржаўных, агульнанацыянальных праблем;

гатоўнасць паважліва ставіцца да іншых людзей, весці дыялог, дасягаць ўзаемаразумення і знаходзіць агульныя мэты, працаваць разам дзеля іх дасягнення;

адказнае стаўленне да стварэння сям'і на аснове ўсвядомленага прыняцця каштоўнасцей сямейнага жыцця.

Метапрадметныя вынікі вывучэння грамадазнаўства праяўляюцца ва ўменнях вучняў:

свядома арганізоўваць сваю пазнавальную дзейнасць;

прадуктыўна камунікаваць і ўзаемадзейнічаць з равеснікамі і дарослымі ў адукацыйнай, грамадска карыснай, вучэбна-даследчай, праектнай дзейнасці;

атрымліваць з разнастайных крыніц і крытычна асэнсоўваць інфармацыю, сістэматызаваць, аналізаваць, інтэрпрэтаваць атрыманыя даныя; выкарыстоўваць іх пры рашэнні вучэбна-пазнавальных і практычных задач;

адрозніваць факты, аргументы, ацэначныя меркаванні, аддзяляць асноўную інфармацыю ад другараднай, перадаваць змест інфармацыі адэкватна пастаўленай мэце (сціснута, поўна, выбарачна); здабываць з крыніц, створаных у розных знакавых сістэмах (тэкст, табліца, графік, дыяграма і інш.), інфармацыю, пераўтвараць яе і выкарыстоўваць пры рашэнні вучэбна-пазнавальных і практычных задач (падрыхтоўкі паведамленняў, эсэ, канкрэтызацыі тэарэтычных высноў прыкладамі і інш.) ;

выкарыстоўваць сродкі інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій у вырашэнні кагнітыўных, камунікатыўных і арганізацыйных задач з захаваннем прававых і этычных нормаў, нормаў інфармацыйнай бяспекі;

выкарыстоўваць розныя віды публічных выступленняў (выказванне, маналог, дыскусія); прытрымлівацца этычных нормаў і правілаў удзелу ў дыялогу;

ажыццяўляць пазнавальную рэфлексію – усведамляць: вучэбныя дзеянні, якія выконваюцца, працэсы мыслення і іх вынікі, межы сваіх ведаў і недасведчанасці, новыя пазнавальныя задачы і сродкі іх дасягнення.

Прадметныя вынікі засваення вучнямі зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» на базавым узроўні арыентаваны на забеспячэнне пераважна агульнаадукацыйнай і агульнакультурнай падрыхтоўкі.

Прадметнымі вынікамі вучняў **IX** класа, якія фарміруюцца пры засваенні зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства», з'яўляюцца:

уяўленні аб грамадскай сутнасці чалавека, асобасных характарыстыках чалавека, узаемасувязі чалавека і грамадства, ролі культуры ў жыцці чалавека і грамадства, духоўна-маральных каштоўнасцях, міжасобасных зносінах;

уменні характарызаваць, тлумачыць вывучаныя з'явы і працэсы, іх прычыны, узаемасувязь; выкарыстоўваць унутрыпрадметныя і міжпрадметныя сувязі пры характарыстыцы вывучаемых з'яў і працэсаў;

здольнасць і гатоўнасць прымяняць засвоеныя веды і ўменні пры рашэнні вучэбна-пазнавальных і практычных задач.

Прадметныя вынікі засваення вучнямі X – XI класаў зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» вызначаюцца на базавым і павышаным узроўнях. Прадметнымі вынікамі вучняў X класа, якія фарміруюцца пры засваенні зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» на базавым узроўні, з'яўляюцца:

уяўленні аб грамадстве як цэласнай сістэме, што развіваецца ў адзінстве і ўзаемадзеянні асноўных сфер і інстытутаў;

уяўленні аб асноўных тэндэнцыях развіцця сучаснага грамадства;

уменне тлумачыць вывучаныя сацыяльныя з'явы, іх прычыны, узаемасувязь;

здольнасць і гатоўнасць прымяняць засвоеныя веды і ўменні для вырашэння пазнавальных і практычных праблем.

Прадметнымі вынікамі навучэнцаў XI класа, якія фарміруюцца пры засваенні зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» на базавым узроўні, з'яўляюцца:

веданне Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, асноў права Рэспублікі Беларусь, прававой сістэмы, унутранай і знешняй палітыкі;

уяўленні аб асноўных напрамках палітыкі беларускай дзяржавы, тэндэнцыях і перспектывах развіцця сучаснага беларускага грамадства, месцы і ролі Беларусі ў цывілізацыйным працэсе;

уменні характарызаваць, тлумачыць вывучаныя з'явы і працэсы; выкарыстоўваць раней засвоеныя веды, у тым ліку па іншых вучэбных прадметах, пры характарыстыцы вывучаемых з'яў і працэсаў;

здольнасць і гатоўнасць прымяняць засвоеныя веды і ўменні пры рашэнні вучэбна-пазнавальных і практычных задач.

Запланаваныя вынікі засваення вучнямі зместу адукацыі па вучэбным прадмеце з'яўляюцца крытэрыяльна асновай для ацэнкі вынікаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў.

Варта мець на ўвазе, што асобасныя вынікі засваення зместу вучэбнай праграмы, звязаныя з асобаснымі рысамі і светапоглядамі ўстаноўкамі вучняў, вызначаныя як прагназуемыя і не падлягаюць прамежкавай і выніковай праверцы.

Рэкамендаваныя формы і метады навучання і выхавання.

Дасягненне пастаўленых мэт, паспяховае засваенне зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» прадугледжвае выкарыстанне разнастайных сродкаў і метадаў навучання.

Рэкамендуецца выкарыстоўваць метады, якія дапамагаюць раскрыць і канкрэтызаваць тэарэтычны матэрыял, ілюстраваць яго прыкладамі з сацыяльнага, эканамічнага, палітычнага і духоўнага жыцця беларускага грамадства; звязаць вывучаемы матэрыял з асабістым сацыяльным вопытам, уласнымі назіраннямі вучняў і іх уяўленнямі аб сацыяльным жыцці і паводзінах людзей у грамадстве.

Рэалізацыі практыка арыентаванага падыходу да навучання будзе спрыяць правядзенне ўрокаў, на якіх рэкамендуецца арганізаваць рашэнне вучэбна-пазнавальных і практычных задач з выкарыстаннем розных крыніц сацыяльна-гуманітарнай інфармацыі. Акрамя вучэбнага дапаможніка па грамадазнаўстве прапануецца выкарыстоўваць нарматыўныя прававыя акты беларускай дзяржавы, навукова-папулярную і публіцыстычную літаратуру, матэрыялы электронных і друкаваных СМІ.

Асаблівай увагі патрабуе выкарыстанне ў адукацыйным працэсе інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій і праектных методык, пры гэтым важна разумець іх адукацыйныя магчымасці і выразна ўсведамляць межы іх прымянення, умець арганічна спалучаць гэтыя тэхналогіі з традыцыйнымі методыкамі.

Пры вывучэнні вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» неабходна абапірацца на веды вучняў па іншых вучэбных прадметах: «Гісторыя Беларусі», «Сусветная гісторыя», «Геаграфія», «Беларуская літаратура», «Руская літаратура» і інш. Рэкамендуецца канкрэтызаваць вывучаемыя сацыяльныя аб'екты гістарычнымі фактамі, літаратурнымі вобразамі, статыстычнымі данымі і г.д. Рэалізацыі міжпрадметных сувязей будуць садзейнічаць таксама арганізацыя праектнай дзейнасці вучняў, рашэнне вучэбна-пазнавальных і практычных задач, якія патрабуюць прымянення ведаў па розных вучэбных прадметах.

Вучэбна-метадычнае і матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне адукацыйнага працэсу.

У працэсе навучання грамадазнаўству рэкамендуецца выкарыстоўваць увесь пералік кампанентаў вучэбна-метадычнага комплексу па вучэбным прадмеце, рэкамендаваных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

У вучэбным кабінеце грамадазнаўства мэтазгодна мець тэксты Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, найважнейшых міжнародных прававых дакументаў, заканадаўчых актаў Рэспублікі Беларусь; тэматычныя табліцы і іншыя сродкі нагляднасці.

У адукацыйным працэсе рэкамендуецца выкарыстоўваць таксама створаныя ў Нацыянальным інстытуце адукацыі электронныя адукацыйныя рэсурсы па вучэбным прадмеце «Грамадазнаўства» (гл. adu.by/ Электроннае навучанне).

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА
Грамадазнаўства. IX клас

ЧАЛАВЕК. ГРАМАДСТВА. КУЛЬТУРА.
(35 гадзін, рэзервовы час – 2 гадзіны)

Уводзіны (1 гадзіна)

Праблема чалавека – ключавая праблема сучаснасці. Навукі пра чалавека і навукі пра грамадства. Паняцце грамадства.

Раздзел 1. ГРАМАДСКАЯ СУТНАСЦЬ ЧАЛАВЕКА (8 гадзін)

Чалавек як асоба. Чалавек – біясацыяльная істота. Паняцце асобы. Індывід, індывідуальнасць, асоба.

Самапазнанне асобы. Паняцце «Я-канцэпцыі». «Я-вобразы» асобы. Самаацэнка.

Тэмперамент і характар чалавека. Тэмперамент, яго роля ў жыцці чалавека. Тыпы і рысы характару.

Накіраванасць асобы. Матывы. Інтарэсы і запатрабаванні. Устаноўкі. Самавыхаванне.

Духоўны свет чалавека. Паняцце духоўнасці. Светапогляд, яго роля ў жыцці людзей.

Узаемасувязь чалавека і грамадства. Формы ўзаемасувязі чалавека і грамадства. Сацыялізацыя асобы. Гістарычны працэс і яго ўдзельнікі. Роля асобы ў гісторыі.

Рэальны гуманізм. Ідэя гуманізму. Гуманізм як жыццёвая пазіцыя асобы. Гуманістычныя прынцыпы жыцця беларускага грамадства і дзяржавы.

Падагульненне па раздзелу 1.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ:

У выніку засваення зместу раздзела «Грамадская сутнасць чалавека» вучні IX класа будуць

ведаць

азначэнні асноўных паняццяў: гуманізм, гістарычны працэс, асоба, самаацэнка, светапогляд, грамадства, сацыялізацыя, тэмперамент, характар;

умець

распазнаваць на аснове прыведзеных характарыстык тыпы тэмпераменту і характару;

канкрэтызаваць прыкладамі: праявы біялагічнага і сацыяльнага ў чалавеку; сацыяльныя нормы; разнастайнасць матываў і патрэб; ролю асобы ў гісторыі;

характарызаваць: уласны тып тэмпераменту, асноўныя рысы характару, «Я-вобраз»; гуманізм як жыццёвую пазіцыю асобы;

тлумачыць: ролю светапогляду ў жыцці людзей; неабходнасць самавыхавання асобы;

прымяняць

вынікі самадыягностыкі тэмпераменту, рыс характару, узроўню самаацэнкі для карэкцыі паводзін.

Раздзел 2. КУЛЬТУРА ЧАЛАВЕКА І ГРАМАДСТВА (8 гадзін)

Роля культуры ў жыцці грамадства. Сутнасць культуры. Функцыі культуры. Матэрыяльная і духоўная культура.

Элітарная, народная і масавая культура. Паняцце элітарнай культуры. Характэрныя рысы масавай культуры. Адрозненні масавай, элітарнай і народнай культуры.

Разнавіднасці культуры. Дамінуючая культура. Субкультура і контркультура. Маладзёжныя субкультуры. Культура ў штодзённым жыцці.

Пераемнасць у развіцці культуры. Культура як механізм сацыяльнага наследавання. Культурная традыцыя і яе роля.

Творчы характар культуры. Паняцце творчасці. Асаблівасці культуратворчасці ў навуцы, мастацтве, тэхніцы. Творчасць і геніяльнасць.

Дыялог культур. Разнастайнасць культур. Нацыянальнае і агульначалавечае ў культуры. Узаемадзеянне культур.

Беларусь на перакрыжаванні культур. Каштоўнасці і традыцыі беларускай культуры. Эмпатыйная накіраванасць беларускай культуры. Рысы беларускага менталітэту.

Падагульненне па раздзеле 2.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ:

У выніку засваення зместу раздзела «Культура чалавека і грамадства» вучні IX класа будуць

ведаць

азначэнні асноўных паняццяў: культура, масавая культура, менталітэт, субкультура, контркультура, элітарная культура;

умець:

распазнаваць на аснове прыведзеных характарыстык: матэрыяльную і духоўную, элітарную і масавую культуры, творчасць і традыцыю;

канкрэтызаваць прыкладамі: віды і функцыі культуры; праявы нацыянальнага і агульначалавечага ў культуры; дасягненні нацыянальнай культуры беларусаў;

характарызаваць: фактары, якія ўплываюць на фарміраванне субкультур; асаблівасці культуратворчасці ў навуцы, тэхніцы, мастацтве; асноўныя рысы беларускага менталітэту;

параўноўваць: элітарную і масавую культуры, дамінуючую культуру і контркультуры, ацэньваць іх ролю ў жыцці грамадства;

тлумачыць: камерцыйны характар масавай культуры; значэнне беларускай мовы і гісторыі, традыцый і культурнай спадчыны як асновы прыналежнасці да нацыі і культуры; узаемасувязь народнай і прафесійнай культуры і іх суадносіны ў нацыянальнай культуры;

прымяняць:

на аснове атрыманых ведаў ажыццяўляць на практыцы мадэль канструктыўных паводзін, заснаваных на паважлівых адносінах да прадстаўнікоў розных культур.

Раздзел 3. МІЖАСОБАСНЫЯ ЗНОСІНЫ (8 гадзін)

Роля зносін у жыцці людзей. Зносіны і іх функцыі. Формы зносін. Сродкі зносін.

Узаемадзеянне з людзьмі. Успрыманне і разуменне людзьмі адзін аднаго. Спосабы ўзаемадзеяння.

Зносіны ў малых групах. Віды зносін у групах. Узроўні развіцця груп. Лідарства.

Сацыяльная арыентацыя асобы. Эгаізм і альтруізм. Індывідуалізм і калектывізм. Канфармізм і нонканфармізм.

Канфліктныя і бесканфліктныя паводзіны. Тыпы канфліктаў. Лініі паводзін у канфліктных сітуацыях. Шляхі вырашэння канфліктаў.

Культура зносін. Беларускія нацыянальныя традыцыі зносін. Правілы зносін. Этыкет.

Асаблівасці зносін у інтэрнэце. Правілы зносін у сацыяльных сетках. Інтэрнэт-этыкет і бяспека.

Падагульненне па раздзеле 3.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ:

У выніку засваення зместу раздзела «Міжасобасныя зносіны» вучні IX класа будуць:

ведаць:

азначэнні асноўных паняццяў: альтруізм, індывідуалізм, калектывізм, канфармізм, канфлікт, этыкет, зносіны, эгаізм;

умець:

распазнаваць на аснове прыведзеных характарыстык: формы зносін (імператыўныя, маніпулятыўныя, дыялагічныя); спосабы ўздзеяння на іншых людзей (заражэнне, перайманне, выкліканне, пераканне); стэрэатыпы ва ўспрыманні іншых людзей;

характарызаваць: сацыяльную арыентацыю асобы (эгаізм, альтруізм, індывідуалізм, канфармізм, нонканфармізм); адрозненні этыкету афіцыйных і неафіцыйных зносін, правілы міжнароднай ветлівасці; правілы і асаблівасці бяспечных і канструктыўных інтэрнэт-зносін; розныя стратэгіі вырашэння канфліктаў;

тлумачыць важнасць супераджывання і спагады іншым людзям; значэнне вырашэння канфліктаў негвалтоўным, цывілізаваным спосабам;

прымяняць:

у прапанаваных мадэльных сітуацыях розныя стратэгіі вырашэння канфліктаў і ажыццяўляць на практыцы мадэль канструктыўных паводзін, заснаваных на ўзаемапавазе удзельнікаў зносін.

Раздзел 4. ЧАЛАВЕК І МАРАЛЬНАСЦЬ (6 гадзін)

Асноўныя паняцці маралі. Сутнасць маралі. Дабро і зло. Абавязак. Сумленне як рэгулятар паводзін асобы.

Маральныя каштоўнасці. Паняцце маральных каштоўнасцей. Сэнс жыцця. Свабода. Шчасце.

Маральныя нормы. Значэнне маральных нормаў для грамадства і чалавека. Узаемасувязь маральных нормаў, якасцей, прынцыпаў, ідэалаў.

Маральныя адносіны. Адносіны да іншых людзей і самога сябе. Стаўленне да Радзімы. Гуманізацыя грамадскіх адносін.

Маральныя паводзіны. Маральны ўчынак і яго матывы. Маральная ацэнка. «Залатое правіла маральнасці».

Падагульненне па раздзеле 4.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ:

У выніку засваення зместу раздзела «Чалавек і маральнасць» вучні IX класа будуць

ведаць

азначэнні асноўных паняццяў: ідэал, мараль, абавязак, маральная норма, патрыятызм, сумленне, каштоўнасць.

умець:

распазнаваць на аснове прыведзеных характарыстык асноўныя катэгорыі маралі;

канкрэтызаваць прыкладамі: маральныя нормы; «залатое правіла» маральнасці;

тлумачыць: узаемасувязь маральных нормаў, якасцей, прынцыпаў, ідэалаў; значэнне маральных каштоўнасцяў і нормаў для жыцця чалавека і грамадства; патрыятызм як маральны прынцып;

прымяняць:

катэгорыі маралі для ацэнкі ўласных паводзін і ўчынкаў іншых людзей;

у прапанаваных мадэльных сітуацыях, а таксама на практыцы, ужываць мадэль сацыяльных паводзін, заснаваных на павазе нормаў маралі;

Выніковае падагульненне (1 гадзіна)

Заключэнне (1 г**)**

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Учебная программа по учебному предмету
«Трудовое обучение. Технический труд»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ТРУДОВОЕ ОБУЧЕНИЕ. ТЕХНИЧЕСКИЙ ТРУД

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Образовательный процесс по учебному предмету «Трудовое обучение. Технический труд» осуществляется по следующим направлениям: в V–VII классах обучение – по новым учебным программам 2017 года, в VIII–IX классах – по учебным программам 2012 года, скорректированным в 2017 году.

Основной *целью* учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в V–VII классах является формирование основ компетентности учащихся в различных сферах трудовой, хозяйственно-бытовой, конструкторско-технологической деятельности, декоративно-прикладного и технического творчества, способствующих социализации личности в современных социально-экономических условиях.

Реализация этой цели предполагает решение *обучающих, развивающих* и *воспитательных задач*:

формирование знаний, умений и навыков в процессе выполнения различных видов учебно-познавательной и трудовой деятельности (технологических операций) по обработке материалов, техническому и художественному творчеству, ремонтным работам в быту;

формирование основ графической и технологической грамотности, умений экономно использовать материалы и соблюдать правила безопасного поведения;

формирование готовности учащихся к профессиональному самоопределению;

развитие познавательных интересов, конструкторско-технологических и творческих способностей, технического и художественного мышления, коммуникативных и организаторских умений в процессе выполнения различных видов трудовой деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, коллективизма, инициативности и самостоятельности, эстетического вкуса, культуры поведения и общения, уважения к мастерству; приобщение к культурным национальным ценностям и традициям.

Содержание учебной программы реализуется в процессе теоретического и практического обучения. Практическое обучение осуществляется в процессе практической деятельности учащихся.

Обучение учебному предмету «Трудовое обучение» на II ступени общего среднего образования базируется на методологических подходах: системно-деятельностном, средовом, личностно-ориентированном, культурологическом, компетентностном.

К основным видам компетенций, формируемых в процессе трудового обучения учащихся, относятся *личностные, метапредметные* и *предметные компетенции.*

Личностные компетенции ориентированы на готовность и способность обучающихся к саморазвитию. К личностным компетенциям относятся:

ценностно-смысловые – способности к ценностному и эмоционально-волевому осуществлению деятельности, принимать знания как ценности; уметь гармонично адаптироваться в современном мире, выбирать ценностные, целевые и смысловые установки для своих действий, самостоятельно выявлять противоречия и принимать решения;

рефлексивно-оценочные – способности осознавать собственные индивидуально-личностные особенности, свое психическое состояние; осуществлять субъективный самоконтроль и самооценку, готовность к самосовершенствованию и саморазвитию;

коммуникативные – способности к организации и продуктивному сотрудничеству в коллективной деятельности, допускать возможность существования у людей различных точек зрения, учитывать их и стремиться к координации различных позиций в сотрудничестве, использовать речь для регуляции своего действия, договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности, адекватно использовать речевые средства для решения различных коммуникативных, организационных и практических задач.

Метапредметные компетенции направлены на овладение обучающимися универсальными учебными действиями (регулятивными, информационными, познавательными), составляющими основу умения учиться. К метапредметным компетенциям относятся:

регулятивные – способности принимать учебную задачу, ставить цели в учебно-технологической и творческой деятельности, планировать свои действия в соответствии с поставленными задачами и условиями их реализации, осуществлять промежуточный и итоговый контроль и оценку учебных действий в соответствии с поставленными задачами и условиями их выполнения, адекватно воспринимать оценку учителя, выполнять учебные действия в теоретической и практической деятельности;

информационные – способности осуществлять поиск, обработку, хранение и передачу необходимой информации в соответствии с уровнем и сложностью решения задач, создания собственного информационного продукта, представлять информацию в разнообразной форме (табличная, графическая, схематическая и др.) для решения задач, строить ответы в устной и письменной форме, ориентироваться на разнообразие способов решения задач, выделять существенную информацию из текстов разных видов;

познавательные – способности осуществлять учебно-познавательную деятельность, анализировать предметы с выделением существенных и несущественных характеристик и элементов, проводить сравнение по заданным критериям, строить рассуждения об изделиях, их строении, свойствах и связях, обобщать, устанавливать аналогии, выполнять проектную деятельность.

Предметные компетенции формируются при освоении учащимися теоретических знаний, практических умений и навыков: рациональное использование учебной и дополнительной технической и технологической информации для проектирования и создания изделий; оценка свойств материалов и областей их применения; ориентация в имеющихся технических средствах и технологиях создания изделий; распознавание видов, назначения материалов, инструментов и оборудования; планирование технологического процесса; подбор материалов, инструментов и оборудования с учетом характера изделия и технологии его изготовления; проектирование последовательности технологических операций и разработка технологической документации; выполнение технологических операций с соблюдением установленных норм безопасного поведения и др.

Основной целью учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в VIII–IX классах является формирование общетрудовых, технико-технологических знаний, умений, навыков, приобретение опыта трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности.

Реализация этой цели предполагает решение задач:

формирование: теоретических знаний, практических умений и навыков работы в различных сферах трудовой деятельности; основ графической и технологической грамотности; практических умений ведения домашнего хозяйства; навыков безопасного поведения;

развитие творческих, конструкторских способностей и познавательных интересов, технического и художественного мышления, коммуникативных умений, эстетического вкуса в процессе выполнения различных видов деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, коллективизма, инициативности и самостоятельности, культуры поведения и общения, уважения к мастерству; ценностного отношения к народному творчеству.

Содержание учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в V–VII классах представлено инвариантным и вариативным компонентами.

Инвариантный компонент включает следующие разделы: «Обработка древесины», «Обработка металлов», «Ремонтные работы в быту». Содержание инвариантного компонента направлено на последовательное овладение учащимися VII класса отдельными технологическими операциями по ручной и механической обработке древесины и металлов, а также ремонтными работами в быту.

Вариативный компонент содержит темы, отражающие различные виды технического и художественного творчества учащихся. Учителю предоставляется возможность самостоятельно определить вид творчества (один или несколько) в каждом классе или выбрать сквозную тему с V по VII класс. Кроме перечисленных в учебной программе видов технического и художественного творчества учитель может выбрать иной (не указанный в списке) вид творчества с учетом возрастных особенностей и желаний учащихся, состояния материально-технической базы, региональных и местных условий, особенностей и традиций.

Содержание учебного предмета «Трудовое обучение. Технический труд» в VIII–IX классах представлено двумя содержательными линиями: «Обработка конструкционных материалов» и «Художественное творчество».

Содержательная линия «Обработка конструкционных материалов» включает два раздела «Обработка древесины» и «Обработка металлов», содержание которых направлено на последовательное овладение учащимися технологическими операциями по ручной и механической обработке древесины и металлов.

Содержательная линия «Художественное творчество» включает два раздела «Конструирование» и «Геометрическая резьба по древесине», содержание которых направлено на овладение учащимися основами конструирования и технологией геометрической резьбы по древесине.

Содержание учебной программы предусматривает ознакомление учащихся с оборудованием учебных мастерских и организацией учебных мест для ручной и механической обработки конструкционных материалов; правилами безопасного поведения; изучение видов и основных свойств используемых материалов, их экономное использование; изучение видов инструментов и приспособлений, безопасных методов и приемов их использования; раскрытие содержания, последовательности и приемов выполнения технологических операций; изучение различных видов ремонтных работ в быту и овладение приемами их выполнения; изучение видов технического и художественного творчества; ознакомление с технологическим процессом; чтение и оформление графической и технологической документации.

После каждого раздела учебной программы установлены требования к уровню подготовки учащихся, которые содержат для V–VII классов перечень знаний (на уровне

представления и понимания), умений и навыков (для VIII–IX классов – перечень основных знаний и умений), подлежащих контролю в процессе обучения.

В процессе трудового обучения учителю необходимо использовать межпредметные связи с такими учебными предметами, как физика, биология, химия, математика, информатика и черчение, которые активизируют познавательную деятельность учащихся, развивают их мышление и память при переносе и обобщении знаний из разных предметов.

Формирование теоретических сведений осуществляется в процессе изучения нового материала и при инструктировании учащихся до выполнения ими практических заданий. Все виды учебных занятий по техническому труду носят практико-ориентированный характер. Учебной программой для V–VII классов предусмотрены практические работы, для VIII–IX классов практические задания представлены в виде графических, лабораторных и практических работ. Также для V–VII классов приведены примерные перечни изделий как для индивидуальных, так и для групповых практических работ. Перечень изделий может изменяться и дополняться учителем с учетом желаний и возможностей учащихся, состояния материально-технической базы. Выбор изделий должен обеспечивать возможность динамичного развития формируемых умений учащихся и достижения установленных результатов учебной деятельности учащихся (компетенций).

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН для VIII–IX классов

Название содержательной линии, раздела	Количество часов	
	VIII	IX
Обработка конструкционных материалов	**40*/19****	**18***
Обработка древесины	26/11	10
Обработка металлов	14/8	8
Художественное творчество	**28/15**	**16**
Конструирование	4/2	2
Геометрическая резьба по древесине	24/13	14
Резерв времени	2/ 1	1
ИТОГО	70/35	35

* – количество часов для изучения разделов (тем) в школах;

** – количество часов для изучения разделов (тем) в гимназиях.

Практические умения и навыки, полученные на уроках трудового обучения, рекомендуется развивать на факультативных занятиях и в кружках по соответствующим программам.

В учебной программе для каждого класса учитель имеет право изменить последовательность изучения разделов и тем при условии сохранения целостности системы подготовки учащихся, не нарушая при этом логики изучения курса в целом. В целях повышения эффективности проведения учебных занятий по техническому труду учитель может использовать по своему усмотрению до 15 % учебного времени с учетом местных условий и наличия материально-технической базы мастерской.

Особое внимание в процессе трудового обучения следует обращать на соблюдение учащимися правил безопасного поведения при выполнении работ, противопожарной безопасности и санитарно-гигиенических условий труда в мастерских. Практические работы, предполагающие использование учебного станочного оборудования, должны выполняться с обязательным контролем со стороны учителя.

Инструменты, приспособления и учебное оборудование в мастерских должны соответствовать требованиям соответствующих нормативных документов по охране труда.

Контроль результатов учебной деятельности учащихся проводится в виде устного опроса учащихся, выполнения ими самостоятельных практических работ, тестовых

заданий, технологических операций, творческих проектов, изготовления изделий, разработки графической и технологической документации. С учетом процессуального и результативного аспектов деятельности учащихся оценка практических работ должна осуществляться по следующим критериям: организация учебного места; соблюдение правил безопасного поведения; рациональность применения инструментов, приспособлений и оборудования; правильность выполнения технологических операций; уровень самостоятельности и творческий подход в процессе выполнения практической работы; время, затраченное на выполнение практической работы; соответствие изделия (заготовки) чертежу.

ОБРАБОТКА КОНСТРУКЦИОННЫХ МАТЕРИАЛОВ (18 ч)

Обработка древесины (10 ч)

Точение древесины (наружных фасонных поверхностей).
Отделка древесины (прозрачная, непрозрачная)

Учебное место для ручной и механической обработки пиломатериалов и листовых древесных материалов. Правила безопасного поведения.

Виды ручной и механической обработки древесины. Технология выполнения технологических операций с использованием пиломатериалов и листовых древесных материалов. Виды технологических операций: точение древесины (наружных фасонных поверхностей), отделка древесины. Виды поверхностей изделий при точении. Виды и этапы отделки древесины (прозрачная, непрозрачная). Инструменты, приспособления и учебное оборудование для ручной и механической обработки древесины. Качество выполнения технологических операций. Правила безопасного поведения.

Профессии в деревообрабатывающей промышленности.

Лабораторная работа. Определение видов поверхностей изделий при точении.

Практические работы. Выполнение технологических операций: точение древесины (наружных фасонных поверхностей), отделка древесины (прозрачная, непрозрачная).

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

виды ручной и механической обработки древесины;

виды поверхностей изделий при точении;

виды и этапы отделки древесины (прозрачная, непрозрачная);

инструменты, приспособления и учебное оборудование для ручной и механической обработки древесины, правила безопасного поведения;

***уметь*:**

различать виды ручной и механической обработки древесины;

читать и оформлять графическую документацию на изготовление изделий из пиломатериалов и листовых древесных материалов;

читать и разрабатывать технологические карты на изготовление изделий из пиломатериалов и листовых древесных материалов;

выбирать заготовки из пиломатериалов и листовых древесных материалов с припуском на обработку, экономно использовать материалы;

выполнять технологические операции: точение древесины (наружных фасонных поверхностей), отделка древесины, проверять качество выполнения технологических операций;

определять виды поверхностей изделий при точении;

различать виды и этапы отделки древесины (прозрачная, непрозрачная);

пользоваться инструментами, приспособлениями и учебным оборудованием для ручной и механической обработки древесины, соблюдать правила безопасного поведения.

Обработка металлов (8 ч)

Точение металлов (наружных конических поверхностей).
Сборка деталей из металлов на резьбе (нарезание резьбы вручную)

Учебное место для ручной и механической обработки сортового проката и тонколистового металла. Виды ручной и механической обработки металлов. Правила безопасного поведения.

Технология выполнения технологических операций с использованием сортового проката и тонколистового металла.

Виды технологических операций: точение металлов (наружных конических поверхностей), сборка деталей из металлов на резьбе. Назначение и виды резьбы. Метрическая резьба и ее элементы. Обозначение наружной и внутренней резьбы на чертежах. Инструменты и приспособления для ручной и механической обработки металлов. Нарезание наружной и внутренней резьбы вручную. Качество выполнения технологических операций. Правила безопасного поведения.

Профессии в металлообрабатывающей промышленности.

Лабораторная работа. Ознакомление с видами резьбы и элементами метрической резьбы.

Практические работы. Выполнение технологических операций: точение металлов (наружных конических поверхностей), сборка деталей из металлов на резьбе. Нарезание наружной и внутренней резьбы вручную.

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

виды ручной и механической обработки металлов;

назначение и виды резьбы; метрическую резьбу и ее элементы;

обозначение наружной и внутренней резьбы на чертежах;

инструменты, приспособления и учебное оборудование для ручной и механической обработки металлов и правила безопасного поведения;

***уметь*:**

различать виды ручной и механической обработки металлов;

определять виды резьбы, метрическую резьбу и ее элементы;

читать и оформлять графическую документацию на изготовление изделий из сортового проката и тонколистового металла, обозначать наружную и внутреннюю резьбу на чертежах;

читать и разрабатывать технологические карты на изготовление изделий из сортового проката и тонколистового металла;

выбирать заготовки из сортового проката и тонколистового металла с припуском на обработку, экономно использовать материалы;

выполнять технологические операции: точение металлов (наружных конических поверхностей), сборка деталей из металлов на резьбе; проверять качество выполнения технологических операций;

пользоваться инструментами, приспособлениями и учебным оборудованием для ручной и механической обработки металлов, соблюдать правила безопасного поведения;

нарезать наружную и внутреннюю резьбу вручную.

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ТВОРЧЕСТВО (16 ч)

Конструирование (2 ч)

Художественное конструирование. Свойство композиции изделия: цветность (цвет). Виды основных свойств композиции изделия.

Практическая работа. Конструирование изделий.

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

свойства композиции изделия, виды основных свойств композиции изделия;

***уметь*:**

различать и использовать свойства композиции изделия;

читать и выполнять эскизы конструкций и композиций изделий, оформлять графическую документацию для конструирования и изготовления изделий.

Геометрическая резьба по древесине (14 ч)

Основные виды резьбы по древесине. Элементы геометрической резьбы: криволинейные (двугранные, трехгранные, скобчатые) выемки. Узоры геометрической резьбы: розетки с прямыми и изогнутыми лучами и др. Экономное использование материалов.

Графическая и технологическая документация на изготовление изделий из пиломатериалов с элементами геометрической резьбы.

Технология геометрической резьбы по древесине: подготовка поверхности заготовки к нанесению рисунка, перевод рисунка на заготовку, резьба по древесине: криволинейные (двугранные, трехгранные, скобчатые) выемки; розетки с прямыми и изогнутыми лучами и др.; шлифование и отделка поверхности заготовки. Инструменты, приспособления и учебное оборудование для геометрической резьбы по древесине. Качество изделий. Правила безопасного поведения.

Графические работы. Чтение и выполнение эскизов для геометрической резьбы по древесине.

Практические работы. Выполнение геометрической резьбы по древесине: подготовка поверхности заготовки к нанесению рисунка, перевод рисунка на заготовку, резьба по древесине: криволинейные (двугранные, трехгранные, скобчатые) выемки; розетки с прямыми и изогнутыми лучами и др.; шлифование и отделка поверхности заготовки.

Примерный перечень изделий: изделия с элементами геометрической резьбы: разделочные доски, украшения мебели, шкатулки, солонки, сухарницы, вазы, сувениры и др.

Требования к подготовке учащихся

***Учащиеся должны*:**

***знать*:**

основные виды резьбы по древесине, элементы геометрической резьбы: криволинейные (двугранные, трехгранные, скобчатые) выемки, узоры геометрической резьбы: розетки с прямыми и изогнутыми лучами и др.;

технологию геометрической резьбы по древесине: подготовка поверхности заготовки к нанесению рисунка, перевод рисунка на заготовку, резьба по древесине: криволинейные (двугранные, трехгранные, скобчатые) выемки; розетки с прямыми и изогнутыми лучами и др.; шлифование и отделка поверхности заготовки, требования, предъявляемые к качеству изделий;

инструменты, приспособления и учебное оборудование для геометрической резьбы по древесине и правила безопасного поведения;

***уметь*:**

читать и выполнять эскизы конструкций и композиций изделий, оформлять графическую документацию для конструирования и изготовления изделий;

читать и разрабатывать технологические карты для конструирования и изготовления изделий;

выбирать заготовки с припуском на обработку, экономно использовать материалы;

конструировать и изготавливать изделия, проверять качество изделий;

распознавать основные виды резьбы по древесине;

определять элементы геометрической резьбы: криволинейные (двугранные, трехгранные, скобчатые) выемки; узоры геометрической резьбы: розетки с прямыми и изогнутыми лучами и др.;

выполнять геометрическую резьбу по древесине: подготавливать поверхность заготовки к нанесению рисунка, переводить рисунок на заготовку, выполнять резьбу по древесине: криволинейные (двугранные, трехгранные; скобчатые) выемки; розетки с прямыми и изогнутыми лучами и др.; шлифовать и отделывать поверхность заготовки; проверять качество изделий;

пользоваться инструментами, приспособлениями и учебным оборудованием для геометрической резьбы по древесине; соблюдать правила безопасного поведения.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Адукацыйны працэс па вучэбным прадмеце «Працоўнае навучанне. Тэхничная праца» ажыццяўляецца па наступных кірунках: у V–VII класах па вучэбных праграмах 2017 года, у VIII–IX классах па вучэбных праграмах, скарэктаваных у 2017 годзе.

Асноўнай мэтай вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхничная праца» **ў V–VII класах** з'яўляецца фарміраванне асноў кампетэнтнасці навучэнцаў у розных сферах працоўнай, гаспадарча-бытавой, канструктарска-тэхналагічнай дзейнасці, дэкаратыўна-прыкладной і тэхнічнай творчасці, якія спрыяюць сацыялізацыі асобы ў сучасных сацыяльна-эканамічных умовах.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне навучальных, развіццёвых і выхаваўчых задач:

фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў працэсе выканання розных відаў вучэбна-пазнавальнай і працоўнай дзейнасці (тэхналагічных аперацый) па апрацоўцы матэрыялаў, тэхнічнай і мастацкай творчасці, рамонтным работам у быце;

фарміраванне асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці, уменняў эканомна выкарыстоўваць матэрыялы і выконваць правілы бяспечных паводзін;

фарміраванне гатоўнасці да прафесійнага самавызначэння;

развіццё пазнавальных інтарэсаў, канструктарска-тэхналагічных і творчых здольнасцей, тэхнічнага і мастацкага мыслення, камунікатыўных і арганізатарскіх уменняў у працэсе выканання розных відаў працоўнай дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, калектывізму, ініцыятыўнасці і самастойнасці, эстэтычнага густу, культуры паводзін і зносін; далучэння да культурных нацыянальных каштоўнасцей і традыцый.

Змест вучэбнай праграмы рэалізуецца ў працэсе тэарэтычнага і практычнага навучання. Практычнае навучанне ажыццяўляецца ў працэсе практычнай дзейнасці вучняў.

Навучанне вучэбнаму прадмету «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі базуецца на метадалагічных падыходах: сістэмна-дзейнасным, асяроддзевым, асобасна-арыентаваным, культуралагічным, кампетэнтнасным.

Да асноўных відаў кампетэнцый, якія фарміруюцца ў працэсе працоўнага навучання вучняў, адносяцца *асобасныя, метапрадметныя і прадметныя кампетэнцыі.*

Асобасныя кампетэнцыі арыентаваны на гатоўнасць і здольнасць навучэнцаў да самаразвіцця. Да асобасных кампетэнцый адносяцца:

каштоўнасна-сэнсавыя – здольнасць да каштоўнаснага і эмацыянальна-валявога выкананання дзейнасці, здольнасць прымаць веды як каштоўнасці; уменне гарманічна адаптавацца ў сучасным свеце, выбіраць каштоўнасныя, мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў, самастойна выяўляць супярэчнасці і прымаць рашэнні.

рэфлексіўна-ацэначныя – здольнасць да асэнсавання ўласных індывідуальна-асобасных асаблівасцей, свайго псіхічнага стану, здольнасць ажыццяўляцьсуб'ектыўны самакантроль і самаацэнку, гатоўнасць да самаўдасканалення і развіцця;

камунікатыўныя – здольнасць да арганізацыі і прадуктыўнага супрацоўніцтва ў калектыўнай дзейнасці: дапускаць магчымасць існавання ў людзей розных пунктаў погляду, улічваць розныя пункты погляду і імкнуцца да каардынацыі розных пазіцый падчас супрацоўніцтва; выкарыстоўваць маўленне для рэгуляцыі свайго дзеяння, дамаўляцца і прыходзіць да агульнага рашэння ў сумеснай дзейнасці. Адэкватна выкарыстоўваць маўленчыя сродкі для рашэння розных камунікатыўных, арганізацыйных і практычных задач.

Метапрадметныя кампетэнцыі накіраваны на авалоданне навучэнцамі ўніверсальнымі вучэбнымі дзеяннямі (рэгулятыўнымі, інфармацыйнымі, пазнавальнымі) якія складаюць аснову ўмення вучыцца. Да метапрадметных кампетэнцый адносяцца:

рэгулятыўныя – здольнасць прымаць вучэбную задачу, ставіць мэты ў вучэбна-тэхналагічнай і творчай дзейнасці, планаваць свае дзеянні ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, ажыццяўляць прамежкавы і выніковы кантроль і ацэнку вучэбных дзеянняў ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, адэкватна ўспрымаць ацэнку настаўніка, выконваць вучэбныя дзеянні ў тэарэтычнай і практычнай дзейнасці;

інфармацыйныя – здольнасць ажыцўляць пошук, апрацоўку, захаванне і перадачу неабходнай інфармацыі ў адпаведнасці з узроўнем і складанасць рашэння задач; здольнасць ствараць уласны інфармацыйны прадукт, прадстаўляць інфармацыю ў разнастайнай форме (таблічнай, графічнай, схематычнай і інш.) для рашэння задач, даваць адказы ў вуснай і пісьмовай форме, арыентавацца на розныя спосабы рашэння задач, выдзяляць істотную інфармацыю з тэкстаў розных відаў;

пазнавальныя – здольнасці ажыццяўляць вучэбна-пазнавальную дзейнасць, аналізаваць прадметы з выдзяленнем істотных і неістотных характарыстык і элементаў, рабіць параўнанне па зададзеных крытэрыях, разважаць аб вырабах, іх будове, уласцівасцях і сувязях, абагульняць, знаходзіць аналогіі, выконваць праектную дзейнасць.

Прадметныя кампетэнцыі фарміруюцца праз асваенне навучэнцамі тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў: рацыянальнае выкарыстанне вучэбнай і дадатковай тэхнічнай і тэхналагічнай інфармацыі для праектавання і стварэння вырабаў; ацэнкі ўласцівасцей матэрыялаў і галін іх прымянення; арыентацыі ў наяўных тэхнічных сродках і тэхналогіях стварэння выраба; адрознення відаў, прызначэння матэрыялаў, інструментаў і абсталявання; планавання тэхналагічнага працэсу; падбор матэрыялаў, інструментаў і абсталявання з улікам характару вырабу і тэхналогіі яго вырабу; праектавання паслядоўнасці тэхналагічных аперацый і распрацоўка тэхналагічнай дакументацыі; выкананне тэхналагічных аперацый з захаваннем устаноўленых норм бяспекі паводзін і інш.).

Мэтай прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» **ў VIII–IX класах** з'яўляецца фарміраванне агульнапрацоўных, тэхніка-тэхналагічных ведаў, уменняў, навыкаў набыццё вопыту працоўнай, гаспадарча-бытавой дзейнасці.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне **задач**:

фарміраванне тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў работы ў розных галінах працоўнай дзейнасці; асноў асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці; практычных уменняў вядзення дамашняй гаспадаркі, навыкаў бяспекі паводзін;

развіццё творчых, канструктарскіх здольнасцей і пазнавальных інтарэсаў, тэхнічнага і мастацкага мыслення, камунікатыўных уменняў, эстэтычнага густу ў працэсе выканання розных відаў дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, калектывізму, ініцыятыўнасці і самастойнасці, культуры паводзін і зносін, павагі да майстэрства, каштоўнасных адносін да народнай творчасці.

Змест вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» ў V–VII класах прадстаўлены інварыянтным і варыятыўным кампанентамі.

Інварыянтны кампанент уключае наступныя раздзелы: «Апрацоўка драўніны», «Апрацоўка металаў», «Рамонтныя работы ў быце». Змест інварыянтнага кампанента накіраваны на паслядоўнае авалоданне вучнямі VII класа асобнымі тэхналагічнымі аперацыямі па ручной і механічнай апрацоўцы драўніны і металаў, а таксама рамонтнымі работамі ў быце.

Варыятыўны кампанент утрымлівае тэмы, якія адлюстроўваюць розныя віды тэхнічнай і мастацкай творчасці вучняў. Настаўніку даецца магчымасць самастойна вызначыць від творчасці (адзін або некалькі) у кожным класе ці выбраць скразную тэму з V па VII клас. Акрамя пералічаных у вучэбнай праграме відаў тэхнічнай і мастацкай творчасці, настаўнік можа выбраць іншы (не паказаны ў спісе) від творчасці з улікам узроставых асаблівасцей і пажаданняў вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы, рэгіянальных і мясцовых умоў, асаблівасцей і традыцый.

Змест вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Тэхнічная праца» ў VIII–IX класах прадстаўлены двума зместавымі лініямі: «Апрацоўка канструкцыйных матэрыялаў» і «Мастацкая творачасць».

Зместавая лінія «Апрацоўка канструкцыйных матэрыялаў» уключае два раздзелы «Апрацоўка драўніны», «Апрацоўка металаў», змест якіх накіраваны на паслядоўнае авалоданне вучнямі тэхналагічнымі аперацыямі па ручной і механічнай апрацоўцы драўніны і металаў.

Зместавая лінія «Мастацкая творчасць» уключае два раздзелы «Канструяванне» і «Геаметрычная разьба па драўніне», змест якіх накіраваны на авалоданне вучнямі асновамі канструявання і тэхналогіей геаметрычнай разьбы па драўніне.

Змест вучэбнай праграмы прадугледжвае азнаямленне вучняў з абсталяваннем вучэбных майстэрняў і арганізацыяй вучэбных месцаў для ручной і механічнай апрацоўкі канструкцыйных матэрыялаў; правіламі бяспечных паводзін; вывучэнне відаў і асноўных уласцівасцей матэрыялаў, іх эканомнае выкарыстанне; вывучэнне відаў інструментаў і прылад, бяспечныя метады і прыёмы іх выкарыстання; раскрыццё зместу, паслядоўнасці і прыёмаў выканання тэхналагічных аперацый; вывучэнне разнастайных відаў рамотных работ у быце і авалодванне прыёмамі іх выканання, вывучэнне відаў тэхнічнай і мастацкай творчасці; азнаямленне з тэхналагічным працэсам, чытанне і афармленне графічнай і тэхналагічнай дакументацыі.

Пасля кожнага раздзела вучэбнай праграмы прыведзены асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў, якія ўтрымліваюць для V–VII класаў пералік ведаў (на ўзроўнях уяўлення і разумення), уменняў і навыкаў (для VIII–IX класаў пералік асноўных ведаў і ўменняў), якія падлягаюць кантролю ў працэсе навучання на занятках.

У працэсе працоўнага навучання настаўніку неабходна выкарыстоўваць міжпрадметныя сувязі з такімі вучэбнымі прадметамі, як фізіка, біялогія, хімія, матэматыка, інфарматыка і чарчэнне, якія актывізуюць пазнавальную дзейнасць вучняў, развіваюць іх мысленне і памяць пры пераносе і абагульненні ведаў з розных прадметаў.

Фарміраванне тэарэтычных звестак ажыццяўляецца ў працэсе вывучэння новага матэрыялу і пры інструктаванні вучняў перад выкананнем імі практычных заданняў. Усе віды вучэбных заняткаў па тэхнічнай працы носяць практыкаарыентаваны характар. Вучэбнай праграмай для V–VII класаў прадугледжаны практычныя работы, для VIII–IX класаў практычныя заданні прадстаўлены ў выглядзе графічных, лабараторных і практычных работ. Таксама для V–VII класаў прыведзены прыкладныя пералікі вырабаў як для індывідуальных, так і для групавых практычных работ. Пералік вырабаў можа

змяняцца і дапаўняцца настаўнікам з улікам пажаданняў і магчымасцей вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы. Выбар вырабу павінен забяспечваць магчымасць дынамічнага развіцця ўменняў вучняў і забяспечваць магчымасць дасягнення ўстаноўленых вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў (кампетэнцый).

Тэматычны план для V–VII класаў

№ п/п	Назва раздзелаў	Колькасць гадзін		
		V	VI	VII
ИНВАРЫЯНТНЫ КАМПАНЕНТ				
I	Апрацоўка драўніны	17*/17**	36/18	28/14
II	Апрацоўка металаў	8/8	16/8	24/12
III	Рамонтныя работы ў быце	**3/3**	**4/2**	**4/2**
ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ***				
	Тэхнічная творчасць: Пачатковае мадэліраванне Аўтамадэліраванне Авіямадэліраванне Суднамадэліраванне Канструяванне **і інш.** *Мастацкая апрацоўка матэрыялаў:* Выпальванне па драўніне Аплікацыя з саломкі Пляценне з саломкі Аплікацыя і пляценне з бяросты Прапільная разьба па драўніне Контурная разьба па драўніне Геаметрычная разьба па драўніне Драўляная мазаіка (інтарсія) Лясная скульптура **і інш.**	6/6	12/6	12/6
	Рэзерв часу	1/1	2/1	2/1
	Усяго	35/35	70/35	70/35

* – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у школах;

** – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у гімназіях;

*** – паслядоўнасць і выбар колькасці тэм на вывучэнне раздзелаў варыятыўнай часткі ў кожным класе ажыццяўляецца настаўнікам самастойна на падставе пажаданняў вучняў, рэгіянальных асаблівасцей і традыцый.

для VIII–IX классов

№ п/п	Назва зместавай лініі, раздзела	Колькасць гадзін	
		VIII	IX
I	**Апрацоўка канструкцыйных матэрыялаў**	**40*/19****	18*
1	Апрацоўка драўніны	26/11	10
2	Апрацоўка металаў	14/8	8
II	**Мастацкая творчасць**	**28/15**	16
1	Канструяванне	4/2	2
2	Геаметрычная разьба па драўніне	24/13	14
	Рэзерв часу	2/ 1	1
	Усяго	70/35	35

* – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у школах;

** – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у гімназіях

Практычня ўменні і навыкі, атрыманыя на ўроках працоўнага навучаннння, рэкамендуецца развіваць на факультатыўных занятках і кружках па адпаведных праграмах.

У вучэбнай праграме для кожнага класа настаўнік мае права змяніць паслядоўнасць вывучэння раздзелаў і тэм пры ўмове захавання суцэльнай сістэмы падрыхтоўкі вучняў, не парушая пры гэтым логікі вывучэння курса ў цэлым. У мэтах павышэння эфектыўнасці правядзення вучэбных заняткаў па тэхнічнай працы настаўнік можа выкарыстаць па сваім меркаванні да 15 % вучэбнага часу з улікам мясцовых умоў і наяўнасці матэрыяльна-тэхнічнай базы майстэрні.

Асаблівую ўвагу ў працэсе працоўнага навучання трэба звяртаць на выкананнне вучнямі правілаў бяспечных паводзін пры выкананні работ, супрацьпажарнай бяспекі і санітарна-гігіенічных умоў працы ў майстэрнях. Практычныя работы, якія прадугледжваюць выкарыстанне вучэбнага станочнага абсталявання, павінны выконвацца пад абавязковым кантролем з боку настаўніка.

Інструменты, прылады і вучэбнае абсталяванне ў майстэрнях павінны адпавядаць патрабаванням адпаведных нарматыўных дакументаў па ахове працы.

Кантроль вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў праводзіцца ў выглядзе вуснага апытання вучняў, выканання імі самастойных і практычных работ, тэставых заданняў, тэхналагічных аперацый, творчых праектаў, стварэння вырабаў, распрацоўкі графічнай і тэхналагічнай дакументацыі. З улікам працэсуальнага і выніковага аспектаў дзейнасці вучняў ацэнка практычных работ павінна ажыццяўляцца па наступных крытэрыях: арганізацыя працоўнага месца, захаванне правілаў бяспечных паводзін, рацыянальнасць прымянення інструментаў, прыстасаванняў і абсталявання; правільнасць выканання тэхналагічных аперацый, узровень самастойнасці і творчы падыход у працэсе выканання практычнай работы, час, які затрачаны на выкананне практычнай работы, адпаведнасцю вырабу (загатоўкі) чарцяжу.

IX КЛАС
АПРАЦОЎКА КАНСТРУКЦЫЙНЫХ МАТЭРЫЯЛАЎ (18 гадзін)

Апрацоўка драўніны (10 гадзін)

Тачэнне драўніны (вонкавых фасонных паверхняў). Аздабленне драўніны (празрыстае і непразрыстае)

Вучэбнае месца для ручной і механічнай апрацоўкі піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў. Правілы бяспечных паводзін.

Віды ручной і механічнай апрацоўкі драўніны. Тэхналогія выканання тэхналагічных аперацый з выкарыстаннем піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў. Віды тэхналагічных аперацый: тачэнне драўніны (вонкавых фасонных паверхняў), аздабленне драўніны. Віды паверхняў вырабаў пры тачэнні. Віды і этапы аздаблення драўніны (празрыстае і непразрыстае). Інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для ручной і механічнай апрацоўкі драўніны. Якасць выканання тэхналагічных аперацый. Правілы бяспечных паводзін.

Прафесіі ў дрэваапрацоўчай прамысловасці.

Лабараторная работа. Вызначэнне відаў паверхняў вырабаў пры тачэнні.

Практычныя работы. Выкананне тэхналагічных аперацый: тачэнне драўніны (вонкавых фасонных паверхняў), аздабленне драўніны (празрыстае і непразрыстае).

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

віды ручной і механічнай апрацоўкі драўніны;

віды паверхняў вырабаў пры тачэнні;

віды і этапы аздаблення драўніны (празрыстае і непразрыстае);

інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для ручной і механічнай апрацоўкі драўніны і правілы бяспечных паводзін;

Вучні павінны ў м е ц ь:

адрозніваць віды ручной і механічнай апрацоўкі драўніны;

чытаць і афармляць графічную дакументацыю на выкананне вырабаў з піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў;

чытаць і распрацоўваць тэхналагічныя карты на выкананне вырабаў з піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў;

выбіраць загатоўкі з піламатэрыялаў і ліставых драўняных матэрыялаў з прыпускам на апрацоўку, эканомна выкарыстоўваць матэрыял;

выконваць тэхналагічныя аперацыі: тачэнне драўніны (вонкавых фасонных паверхняў), аздабленне драўніны; правяраць якасць выканання тэхналагічных аперацый;

вызначаць віды паверхняў вырабаў пры тачэнні;

адрозніваць віды і этапы аздаблення драўніны (празрыстае і непразрыстае);

карыстацца інструментамі, прыстасаваннямі і вучэбным абсталяваннем для ручной і механічнай апрацоўкі драўніны; выконваць правілы бяспечных паводзін.

Апрацоўка металаў (8 гадзін)

Тачэнне металаў (вонкавых канічных паверхняў).
Зборка дэталей з металаў на разьбе (наразанне разьбы ўручную)

Вучэбнае месца для ручной і механічнай апрацоўкі сартавога пракату і тонкаліставога металу. Віды ручной і механічнай апрацоўкі металаў. Правілы бяспечных паводзін.

Тэхналогія выканання тэхналагічных аперацый з выкарыстаннем сартавога пракату і тонкаліставога металу.

Віды тэхналагічных аперацый: тачэнне металаў (вонкавых канічных паверхняў), зборка дэталей з металу на разьбе. Прызначэнне і віды разьбы. Метрычная разьба і яе элементы. Абазначэнне вонкавай і ўнутранай разьбы на чарцяжах. Інструменты і прыстасаванні для ручной і механічнай апрацоўкі металаў. Наразанне вонкавай і ўнутранай разьбы ўручную. Якасць выканання тэхналагічных аперацый. Правілы бяспечных паводзін.

Прафесіі ў металаапрацоўчай прамысловасці.

Лабараторная работа. Азнаямленне з відамі разьбы і элементамі метрычнай разьбы.

Практычныя работы. Выкананне тэхналагічных аперацый: тачэнне металаў (вонкавых канічных павярхняў), зборка дэталей з металу на разьбе. Наразанне вонкавай і ўнутранай разьбы ўручную.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

віды ручной і механічнай апрацоўкі металаў;

прызначэнне і віды разьбы; метрычную разьбу і яе элементы;

абазначэнне вонкавай і ўнутранай разьбы на чарцяжах;

інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для ручной і механічнай апрацоўкі металаў і правілы бяспечных паводзін;

Вучні павінны ў м е ц ь:

адрозніваць віды ручной і механічнай апрацоўкі металаў;

вызначаць віды разьбы, метрычную разьбу і яе элементы;

чытаць і афармляць графічную дакументацыю на выкананне вырабаў з сартавога пракату і тонкаліставога металу; абазначаць вонкавую і ўнутраную разьбу на чарцяжах;

чытаць і распрацоўваць тэхналагічныя карты на выкананне вырабаў з сартавога пракату і тонкаліставога металу;

выбіраць загатоўкі з сартавога пракату і тонкаліставога металу з прыпускам на апрацоўку, эканомна выкарыстоўваць матэрыялы;

выконваць тэхналагічныя аперацыі: тачэнне металаў (вонкавых канічных павярхняў), зборка дэталей з металу на разьбе; правяраць якасць выканання тэхналагічных аперацый;

карыстацца інструментамі, прыстасаваннямі і вучэбным абсталяваннем для ручной і механічнай апрацоўкі металаў; выконваць правілы бяспечных паводзін;

наразаць вонкавую і ўнутраную разьбу ўручную.

МАСТАЦКАЯ ТВОРЧАСЦЬ (16 гадзін)

Канструяванне (2 гадзін)

Мастацкае канструяванне. Уласцівасці кампазіцыі вырабу: колернасць (колер). Віды асноўных уласцівасцей кампазіцыі вырабу.

Практычная работа. Канструяванне вырабаў.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

уласцівасці кампазіцыі вырабу, віды асноўных уласцівасцей кампазіцыі вырабу.

Вучні павінны ў м е ц ь:

вызначаць і выкарыстоўваць уласцівасці кампазіцыі вырабу: колернасць (колер);

чытаць і выконваць эскізы канструкцый і кампазіцый вырабаў; афармляць графічную дакументацыю для канструявання і выканання вырабаў;

Геаметрычная разьба па драўніне (14 гадзін)

Асноўныя віды разьбы па драўніне. Элементы геаметрычнай разьбы: крывалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, скабяныя) выемкі. Узоры геаметрычнай разьбы: разеткі з прамымі і выгнутымі прамянямі і інш. Эканомнае выкарыстанне матэрыялаў.

Графічная і тэхналагічная дакументацыя на выкананне вырабаў з піламатэрыялаў з элементамі геаметрычнай разьбы.

Тэхналогія геаметрычнай разьбы па драўніне: падрыхтоўка паверхні загатоўкі да нанясення малюнка, перавод малюнка на загатоўку, разьба па драўніне: крывалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, скабяныя) выемкі; разеткі з прамымі і выгнутымі прамянямі іінш.; шліфаванне і аздабленне паверхні загатоўкі. Інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для геаметрычнай разьбы па драўніне. Якасць вырабаў. Правілы бяспечных паводзін.

Графічныя работы. Чытанне і выкананне эскізаў для геаметрычнай разьбы па драўніне.

Практычныя работы. Выкананне геаметрычнай разьбы па драўніне: падрыхтоўка паверхні загатоўкі да нанясення малюнка, перавод малюнка на загатоўку, разьба па драўніне: крывалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, скабяныя) выемкі; разеткі з прамымі і выгнутымі прамянямі і інш.; шліфаванне і аздабленне паверхні загатоўкі.

Прыкладны пералік вырабаў. Вырабы з элементамі геаметрычнай разьбы: апрацоўчыя дошкі, аздабленне мэблі, шкатулкі, салянкі, сухарніцы, вазы, сувеніры і інш.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

асноўныя віды разьбы па драўніне; элементы геаметрычнай разьбы: крывалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, скабяныя) выемкі; разеткі з прамымі і выгнутымі прамянямі і інш.;

тэхналогію геаметрычнай разьбы па драўніне: падрыхтоўка паверхні загатоўкі да нанясення малюнка, перавод малюнка на загатоўку, разьба па драўніне: крывалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, скабяныя) выемкі; разеткі з прамымі і выгнутымі прамянямі і інш.; шліфаванне і аздабленне паверхні загатоўкі; патрабаванні да якасці вырабаў;

інструменты, прыстасаванні і вучэбнае абсталяванне для геаметрычнай разьбы па драўніне і правілы бяспечных паводзін;

Вучні павінны ў м е ц ь:

чытаць і выконваць эскізы канструкцый і кампазіцый вырабаў; афармляць графічную дакументацыю для канструявання і выканання вырабаў;

чытаць і распрацоўваць тэхналагічныя карты для канструявання і выканання вырабаў;

выбіраць загатоўкі з прыпускам на апрацоўку, эканомна выкарыстоўваць матэрыялы;

канструяваць і выконваць вырабы; правяраць якасць вырабаў;

распазнаваць асноўныя віды разьбы па драўніне;

вызначаць элементы геаметрычнай разьбы: крывалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, скабяныя) выемкі; разеткі з прамымі і выгнутымі прамянямі і інш.;

выконваць геаметрычную разьбу па драўніне: падрыхтоўваць паверхню загатоўкі да нанясення малюнка, пераводзіць малюнак на загатоўку, выконваць разьбу па драўніне: крывалінейныя (двухгранныя, трохгранныя, скабяныя) выемкі; разеткі з прамымі і выгнутымі прамянямі і інш.; шліфаваць і аздабляць паверхню загатоўкі; правяраць якасць вырабаў;

карыстацца інструментамі, прыстасаваннямі і вучэбным абсталяваннем для геаметрычнай разьбы па драўніне; выконваць правілы бяспечных паводзін.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

**Учебная программа по учебному предмету
«Трудовое обучение. Обслуживающий труд»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ТРУДОВОЕ ОБУЧЕНИЕ. ОБСЛУЖИВАЮЩИЙ ТРУД

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Образовательный процесс по учебному предмету «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» осуществляется по следующим направлениям: в V–VII классах обучение – по новым учебным программам 2017 года, в VIII–IX классах – по учебным программам 2012 года, скорректированным в 2017 году.

Основной целью учебного предмета «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» в V–VII классах является формирование основ компетентности учащихся в различных сферах трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности, декоративно-прикладного творчества, способствующей социализации личности в современных социально-экономических условиях.

Реализация этой цели предполагает решение *обучающих, развивающих и воспитательных задач:*

формирование знаний, умений и навыков в процессе выполнения различных видов учебно-познавательной и трудовой деятельности (технологических операций) по обработке материалов и приготовлению пищи, ведению домашнего хозяйства, декоративно-прикладному творчеству, домоводству, выращиванию растений;

формирование основ графической и технологической грамотности, умений экономно использовать материалы и соблюдать правила безопасного поведения; готовности к профессиональному самоопределению;

развитие познавательных интересов и самостоятельности, творческих, конструкторских способностей, технического и художественного мышления, коммуникативных и организаторских умений в процессе выполнения различных видов деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, инициативности и самостоятельности, эстетического вкуса, культуры поведения и общения; приобщение к культурным национальным ценностям и традициям.

Содержание учебной программы реализуется в процессе теоретического и практического обучения. Практическое обучение осуществляется в процессе выполнения учащимися практических работ.

Обучение учебному предмету «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» на II ступени общего среднего образования базируется на следующих методологических подходах: системно-деятельностном, средовом, личностно ориентированном, культурологическом, компетентностном.

К основным видам компетенций, формируемых в процессе трудового обучения учащихся, относятся *личностные, метапредметные и предметные компетенции.*

Личностные компетенции ориентированы на готовность и способность обучающихся к саморазвитию. К личностным компетенциям относятся:

ценностно-смысловые – способность к ценностному и эмоционально-волевому осуществлению деятельности, способность принимать знания как ценности; умение гармонично адаптироваться в современном мире, выбирать ценностные, целевые и смысловые установки для своих действий, самостоятельно выявлять противоречия и принимать решения;

рефлексивно-оценочные – способность к осознанию собственных индивидуально-личностных особенностей, своего психического состояния; способность осуществлять субъективный самоконтроль и самооценку, готовность к самосовершенствованию и саморазвитию;

коммуникативные – способность к организации и продуктивному сотрудничеству в коллективной деятельности: допускать возможность существования у людей различных точек зрения, учитывать разные точки зрения и стремиться к координации различных позиций в сотрудничестве; использовать речь для регуляции своего действия, договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности, адекватно использовать речевые средства для решения различных коммуникативных, организационных и практических задач.

Метапредметные компетенции направлены на овладение обучающимися универсальными учебными действиями (регулятивными, информационными, познавательными), составляющими основу умения учиться. К метапредметным компетенциям относятся:

регулятивные – способности принимать учебную задачу, ставить цели в учебно-технологической и творческой деятельности, планировать свои действия в соответствии с поставленными задачами и условиями их реализации, осуществлять промежуточный и итоговый контроль и оценку учебных действий в соответствии с поставленными задачами и условиями их выполнения, адекватно воспринимать оценку учителя, выполнять учебные действия в теоретической и практической деятельности;

информационные – способность осуществлять поиск, обработку, хранение и передачу необходимой информации в соответствии с уровнем и сложностью решения

задач; способность создавать собственный информационный продукт, представлять информацию в разнообразной форме (табличная, графическая, схематическая и др.) для решения задач, строить ответы в устной и письменной форме, ориентироваться на разнообразие способов решения задач, выделять существенную информацию из текстов разных видов;

познавательные – способности осуществлять учебно-познавательную деятельность, анализировать предметы с выделением существенных и несущественных характеристик и элементов, проводить сравнение по заданным критериям, строить рассуждения об изделиях, их строении, свойствах и связях, обобщать, устанавливать аналогии, выполнять проектную деятельность.

Предметные компетенции формируются при освоении учащимися теоретических знаний, практических умений и навыков: рациональное использование учебной и дополнительной технологической информации для проектирования и создания изделий; оценка свойств материалов и областей их применения; ориентация в технологиях создания изделий; распознавание видов, назначения материалов, инструментов и оборудования; планирование технологического процесса; подбор материалов с учетом характера изделия и технологии; подбор инструментов и оборудования с учетом требований технологии изготовления изделия; проектирование последовательности технологических операций и составление технологической документации; выполнение технологических операций с соблюдением установленных норм правил безопасного поведения, работы и др.

Целью предмета «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» в VIII–IX классах является формирование общетрудовых, технико-технологических знаний, умений, навыков, приобретение опыта трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности.

Реализация этой цели предполагает решение задач:

формирование теоретических знаний, практических умений и навыков работы в различных сферах трудовой деятельности; основ графической и технологической грамотности; практических умений ведения домашнего хозяйства; навыков безопасного поведения;

развитие творческих, конструкторских способностей и познавательных интересов, художественного мышления, коммуникативных умений, эстетического вкуса в процессе выполнения различных видов деятельности;

воспитание трудолюбия, культуры труда, коллективизма, инициативности и самостоятельности, культуры поведения и общения, уважения к мастерству; ценностного отношения к народному творчеству.

Содержание учебного предмета «Трудовое обучение. Обслуживающий труд» представлено инвариантным и вариативным компонентами.

Инвариантный компонент включает разделы: «Основы приготовления пищи», «Основы изготовления швейных изделий», «Основы домоводства», «Основы выращивания растений».

Все разделы программы содержат теоретический и практический блоки. Учебный материал для V–VII классов структурирован в логической последовательности для изучения. Определены виды практических работ для каждой темы, содержание которых направлено на формирование умений и навыков, необходимых в повседневной жизни.

При изучении раздела *«Основы приготовления пищи»* закладываются основы культуры питания. Особое внимание следует обратить на изучение основных сведений о пищевых продуктах, выбор продуктов питания, определение их доброкачественности и условий хранения; на изучение технологии приготовления блюд и напитков с использованием кухонных принадлежностей, столовых приборов, посуды, инструментов и оборудования. Содержание темы «Белорусская национальная кухня» направлено на возрождение и сохранение кулинарных традиций национальной кухни.

Содержание раздела *«Основы изготовления швейных изделий»* направлено на освоение основ проектирования, изготовления и ухода за изделиями из текстильных материалов.

Содержание раздела *«Основы домоводства»* формирует культуру быта. У учащихся должны быть сформированы знания, необходимые хозяйке для обеспечения комфорта и уюта в доме. Категория общих сведений и понятий содействует возрождению и сохранению семейных и национальных культурных традиций. При изучении данного раздела, планируя выбор изделия, возможно использование часов и тем вариативной части учебной программы. При изучении тем раздела допустимо ознакомление с возможностями использования компьютерных программ для наглядной визуализации проектирования интерьера на различных этапах его разработки.

Раздел *«Основы выращивания растений»* изучается в учреждениях общего среднего образования, имеющих учебно-опытный участок. Темы раздела направлены на формирование знаний об ассортименте растений, особенностях их выращивания и правилах по уходу за ними. Раздел «Основы выращивания растений» в VIII–IX классах имеет 2 варианта. Учителем выбирается один из них в зависимости от видов растений, выращиваемых на учебно-опытном участке учреждения общего среднего образования.

После каждого раздела учебной программы установлены и приведены требования к уровню подготовки учащихся, которые содержат для V–VII классов перечень знаний (на уровне представления и понимания), умений и навыков (для VIII–IX классов перечень основных знаний и умений), подлежащих контролю в процессе обучения.

Вариативный компонент охватывает различные виды декоративно-прикладного творчества и направлен главным образом на ознакомление и приобщение учащихся к народному творчеству. Учитель может самостоятельно определить вид творчества (один или несколько) в каждом классе или выбрать сквозную тему с V по IX класс. Кроме перечисленных в учебной программе видов декоративно-прикладного творчества, учителю предоставляется возможность выбора иного (не указанного в списке) вида творчества с учетом возрастных особенностей и желаний учащихся, состояния материально-технической базы, региональных и местных условий, особенностей и традиций.

В процессе трудового обучения учителю необходимо использовать межпредметные связи, которые активизируют познавательную деятельность учащихся, развивают их мышление и память при переносе и обобщении знаний из разных предметов. На уроках обслуживающего труда прослеживаются межпредметные связи с такими учебными предметами, как физика, биология, химия, математика, информатика и черчение. Изучение и анализ учебных программ других предметов дает возможность учителю дидактически грамотно реализовать межпредметные связи в системе учебной и внеучебной работы по обслуживающему труду с опорой на ранее усвоенные знания учащихся.

Формирование теоретических сведений осуществляется в процессе изучения нового материала и при инструктировании учащихся до выполнения ими практических заданий. Все виды учебных занятий по обслуживающему труду носят в основном практикоориентированный характер. Учебной программой для V–VII классов предусмотрены практические работы, для VIII–IX классов практические задания представлены в виде лабораторных и практических работ. Перечень изделий может изменяться и дополняться учителем с учетом желаний и возможностей учащихся, состояния материально-технической базы. Выбор изделий должен обеспечивать возможность динамичного развития формируемых умений учащихся и обеспечивать возможность достижения установленных результатов учебной деятельности учащихся (компетенций).

Практические умения и навыки, полученные на уроках трудового обучения, рекомендуется развивать на факультативных занятиях и кружках по соответствующим программам.

Особое внимание в процессе трудового обучения следует обращать на соблюдение учащимися правил безопасного поведения при выполнении работ, противопожарной безопасности и санитарно-гигиенических условий труда в кабинете.

В учебной программе для каждого класса учитель имеет право изменить последовательность изучения разделов и тем при условии сохранения целостности системы подготовки учащихся к трудовой, хозяйственно-бытовой деятельности, не нарушая при этом логики изучения курса в целом. Например: в V классе после изучения темы «Отделка и стороны ткани» можно изучить тему вариативной части «Вышивка украшающими швами» или «Вышивка в технике ‘‘Набор’’». Далее продолжить изготовление швейного изделия «Выбор и создание эскиза швейного изделия» и т. д.

В целях повышения эффективности проведения учебных занятий по обслуживающему труду учитель может использовать по своему усмотрению до 15 % учебного времени с учетом местных условий и наличия материально-технической базы кабинета.

Контроль результатов учебной деятельности учащихся проводится в виде устного опроса учащихся, выполнения ими самостоятельных практических работ, тестовых заданий, технологических операций, творческих проектов, изготовления изделий, разработки графической и технологической документации. С учетом процессуального и результативного аспектов деятельности учащихся оценка практических работ должна осуществляться по следующим критериям: организация учебного места; соблюдение правил безопасного поведения; рациональность применения инструментов, приспособлений и оборудования; правильность выполнения технологических операций; уровень самостоятельности и творческий подход в процессе выполнения практической работы; время, затраченное на выполнение практической работы; соответствие изделия (заготовки) чертежу.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН

№ п/п	Разделы и темы	Количество часов				
		V	VI	VII	VIII	IX
ИНВАРИАНТНЫЙ КОМПОНЕНТ						
I	Основы приготовления пищи	8*/8–8**	14*/14–7**	14*/14–7**	14*/14–7**	7*/7
II	Основы изготовления швейных изделий	21/18–21	32/26–18	32/26–18	30/26–15	14/12
III	Основы домоводства	1/1–1	6/6–3	6/6–3	6/6–6	7/6
IV	Основы выращивания растений	0/4–0	0/8–0	0/8–0	0/8–0	0/4
ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ***						
	Вышивка Вязание крючком Вязание на спицах Лоскутная техника (пэчворк) Бисероплетение Работа с соломкой Ткачество Ниточный дизайн (изонить) Роспись по ткани Валяние Декупаж и др.	5/4–5	18/16–7	18/16–7	18/14–6	6/5
	Итого	35/35–35	70/70–35	70/70–35	70/70–35 в том числе резерв времени 2/2–1	35/35, в том числе резерв времени 1/1

* – количество часов для изучения разделов (тем) в учреждениях общего среднего образования (кроме гимназий) (в числителе – для учреждений общего среднего образования, не имеющих учебно-опытных участков, в знаменателе – для учреждений общего среднего образования, имеющих участки);

** – количество часов для изучения разделов (тем) в гимназиях;

*** – выбор последовательности и количества тем на изучение разделов вариативной части в каждом классе осуществляется учителем самостоятельно на основании желания учащихся, региональных особенностей и традиций.

I. ОСНОВЫ ПРИГОТОВЛЕНИЯ ПИЩИ (7/7 ч)

1. Работа с пищевыми продуктами (6/6 ч)

Основные сведения о пищевых продуктах

Консервы в домашнем питании. Виды консервов: овощные, плодово-ягодные, рыбные, мясные.

Покупка и хранение продуктов

Маркировка, дефекты консервов. Условия и сроки хранения консервов.
Лабораторная работа. Изучение маркировки консервов.

Приемы и способы обработки пищевых продуктов

Способы консервирования пищевых продуктов.

Кухонный инвентарь и инструменты

Ассортимент посуды, необходимой на кухне.

Приготовление блюд

Приготовление блюд из консервов.
Практическая работа. Приготовление обеда из консервов.

2. Белорусская национальная кухня (1/1 ч)

Трапезы, связанные с обрядами семейного цикла.
Практическая работа. Приготовление блюд национальной белорусской кухни.

Требования к подготовке учащихся
Учащиеся должны знать:
виды консервов; способы консервирования пищевых продуктов; технологию приготовления блюд из консервов; трапезы, связанные с обрядами семейного цикла.
Учащиеся должны уметь:
пользоваться инструментами, приспособлениями и оборудованием для приготовления пищи; выполнять технологические операции по обработке пищевых продуктов; оформлять готовые кулинарные изделия, соблюдать правила безопасного поведения.

II. ОСНОВЫ ИЗГОТОВЛЕНИЯ ШВЕЙНЫХ ИЗДЕЛИЙ (14/12 ч)

1. Материаловедение (2/1 ч)

Современные отделочные материалы. Нетканые материалы, их свойства. Прокладочные, дублирующие и подкладочные материалы.

Трикотажное полотно, его виды и свойства. Использование трикотажного полотна в пошиве изделий.

Лабораторная работа. Изучение свойств трикотажного полотна.

2. Машиноведение (2/2 ч)

Машинные швы: классификация машинных швов, их назначение и приемы выполнения.

Практическая работа. Выполнение образцов машинных швов.

3. Конструирование и моделирование (2/2 ч)

Комплекты для кухни. Материалы, необходимые для их изготовления.

Разработка эскизов, подбор основных и отделочных материалов.

Построение чертежа. Расчет количества ткани, необходимого для изготовления изделия.

Практические работы. Разработка эскизов изделия. Подбор материалов, выбор вида отделки. Построение чертежа. Моделирование швейного изделия.

4. Пошив изделия (5/4 ч)

Последовательность изготовления швейного изделия. Подготовка ткани к раскрою. Последовательность раскроя. Подготовка деталей кроя к обработке. Обработка и отделка изделия. Контроль и оценка качества готового изделия.

Практические работы. Подготовка ткани и раскрой изделия. Изготовление швейного изделия.

***Примерный перечень изделий**:* комплект для кухни и др.

5. Эстетика одежды (1/1 ч)

Ансамбль в одежде. Костюм, его виды и назначение. Аксессуары к нему.

Рациональный гардероб.

Практическая работа. Изготовление аксессуаров к одежде.

6. Уход за изделиями из текстильных материалов (1/1 ч)

Подготовка изделий к стирке.

Моющие средства, применяемые при стирке, их выбор.

Стирка изделий: ручная, машинная. Аппретирование одежды.

7. Азбука покупателя (1/1 ч)

Общие сведения о правах потребителя. Ознакомление учащихся с законом о защите прав потребителя.

Лабораторная работа. Определение качества предложенных изделий.

Требования к подготовке учащихся

Учащиеся должны знать:

виды и свойства нетканых материалов; отделочных, прокладочных, дублирующих, подкладочных материалов; трикотажного полотна; классификацию машинных швов; правила ухода за изделиями из текстильных материалов; понятие об ансамбле в одежде, костюме, аксессуарах; права потребителя.

Учащиеся должны уметь:

учитывать свойства трикотажного полотна при изготовлении изделий; рассчитывать количество ткани, необходимое для изготовления швейного изделия; производить раскрой изделия, экономно расходовать материалы; работать на швейной машине; изготавливать швейные изделия и аксессуары к одежде; осуществлять уход за изделиями из текстильных материалов; соблюдать правила безопасного поведения; определять качество товара при покупке.

III. ОСНОВЫ ДОМОВОДСТВА (7/6 ч)

1. Эстетика жилища (4/3 ч)

Кухня, ее основные функции. Требования к кухне: санитарно-гигиенические, технические, эргономические, эстетические. Планировка кухни. Принцип «треугольника». Рациональное размещение пяти рабочих центров. Убранство кухни. Создание единого художественного стиля.

Практические работы. Изготовление изделия для оформления интерьера кухни. Разработка планировки кухни.

2. Азы хозяйствования (1/1 ч)

Бытовая техника на кухне (плита, холодильник, жарочный шкаф, мясорубка, кофемолка, овощерезка и др.). Правила эксплуатации бытовой техники и ухода за ней.

Рациональное ведение домашнего хозяйства. Структура семейного бюджета. Экономия и бережливость в семье. Анализ доходов и расходов. Хозяйственная и «кассовая» книги.

Лабораторная работа. Выбор бытовой техники для кухни.

Практическая работа. Составление плана рационального использования семейного бюджета.

3. Азбука этикета (2/2 ч)

Виды приемов

Молодежная вечеринка, фуршет, коктейль, чайный стол, шведский стол, барбекю и др.

Практическая работа. Составление меню и алгоритма приема гостей.

Этикет делового человека

Приветствие. Формы обращения. Разговор по телефону. Речевой этикет.

Практическая работа. Составление резюме.

Требования к подготовке учащихся

Учащиеся должны знать:

особенности планировки кухни (принцип «треугольника», рациональное размещение пяти рабочих центров) и ее основные функции; о бытовой технике для кухни и правилах ее эксплуатации; препаратах бытовой химии; виды приемов; об этикете делового человека.

Учащиеся должны уметь:

выбирать бытовую технику для кухни; изготавливать изделия для оформления интерьера кухни;

составлять меню и алгоритм приема гостей; составлять резюме.

IV. ОСНОВЫ ВЫРАЩИВАНИЯ РАСТЕНИЙ (0/4 ч)

Вариант 1.
Выращивание плодово-ягодных культур

Плодово-ягодные культуры, их значение.

Плодово-ягодные культуры, которые выращиваются в данном регионе; биологические особенности, требования к условиям выращивания.

Подготовка сада, ягодника к зиме.

Правила осеннего ухода за плодово-ягодным садом. Охрана сада от вредителей.

Особенности весеннего ухода за ягодниками, плодовым садом. Особенности работы по уходу за плодово-ягодными культурами.

Охрана плодово-ягодных культур от вредителей, защита от болезней. Правила безопасности труда и личной гигиены при работе с удобрениями, средствами для защиты растений.

Сбор урожая.

Практические работы. Подготовка плодово-ягодных культур к зиме. Посадка саженцев и подготовка их к зиме. Закладка кроны у саженцев плодовых деревьев. Посадка черенков ягодных культур. Уход за плодово-ягодными культурами.

Вариант 2.
Декоративные деревья и кустарники

Декоративные деревья и кустарники: вечнозеленые древесные породы. Листопадные деревья и кустарники. Разнообразие декоративных деревьев и кустарников и агротехника их выращивания.

Правила личной гигиены и безопасности труда при работе на учебно-опытном участке.

Практические работы. Подготовка почвы для высаживания растений. Посадка деревьев, кустарников. Уход за посадками.

Требования к подготовке учащихся

Учащиеся должны знать:

плодово-ягодные культуры, выращиваемые в регионе, требования к условиям их выращивания; правила ухода за плодово-ягодным садом; об охране плодово-ягодных культур от вредителей и о защите их от болезней;

декоративные растения и кустарники, агротехнику их выращивания, правила ухода за посадками.

Учащиеся должны уметь:

высаживать саженцы и подготавливать их к зиме; ухаживать за плодово-ягодными культурами; закладывать кроны у саженцев плодовых деревьев;

подготавливать почву для высаживания и производить посадку декоративных деревьев и кустарников; ухаживать за посадками.

ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ

Вышивка

Украшающие швы

Вышивание как вид декоративно-прикладного искусства. Виды вышивания. Особенности белорусской народной вышивки.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Выбор рисунка для вышивки. Способы перевода рисунка на ткань.

Виды украшающих швов. Технология их выполнения. Способы закрепления нити в начале и конце вышивания. Требования к качеству вышивки.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Выполнение образцов украшающих швов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, вышитая миниатюра и др.

Счетные швы

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Счетные швы в белорусской народной вышивке.

Набор. Техника выполнения вертикальных и горизонтальных наборов. Способы поворота вышивальной нити в конце каждого ряда. Требования к качеству вышивки.

Счетная гладь. Способы выполнения: односторонняя, двусторонняя. Техника выполнения. Требования к качеству вышивки.

Разновидности шва «крест». Технология вышивания простого креста рядами по горизонтали, вертикали и диагонали. Требования к оформлению лицевой и изнаночной сторон. Требования к качеству вышивки.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Упражнения в выполнении счетных швов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, вышитая миниатюра и др.

Гладь

Виды свободного вышивания.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Гладь. Классификация глади по способу выполнения, форме элементов, цвету. Технологические особенности выполнения. Способы закрепления нити на ткани. Требования к качеству вышивки.

Выбор рисунков для вышивки. Способы перевода рисунка на ткань.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Упражнения в вышивке гладью. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, вышитая миниатюра и др.

Сквозное вышивание

Виды сквозного вышивания. Строчевое вышивание. Понятие о мережке. Виды мережек. Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Технология и последовательность выполнения мережки. Требования к качеству работы.

Окончательная обработка и оформление изделия.

Практические работы. Упражнения в выполнении мережек. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка и др.

Аппликация из ткани

Аппликация. Виды аппликациий. Применение аппликации из ткани.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Технология выполнения аппликации. Способы закрепления аппликации. Оформление работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Упражнения в выполнении мотивов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, панно и др.

Вязание крючком

Вязание крючком как вид декоративно-прикладного искусства. Ассортимент изделий.

Инструменты, приспособления и материалы для работы. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Подбор крючка и пряжи. Начальная петля, цепочка. Основные виды петель, их условное обозначение. Структура петли. Способы вывязывания петли. Требования к качеству работы.

Приемы вязания полотна. Виды кругового вязания. Раппорт узора. Построение и чтение схем для вязания. Окончательная обработка вязаного изделия.

Практические работы. Выполнение образцов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: салфетка, прихватка и др.

Вязание на спицах

Вязание на спицах. Виды и способы вязания спицами. Ассортимент изделий.

Инструменты, приспособления и материалы для работы. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Подбор спиц и пряжи. Подготовка к вязанию пряжи, бывшей в употреблении.

Набор петель начального ряда. Основные виды петель. Схема строения петли. Способы вывязывания петель. Понятие о кромочных петлях. Виды кромок. Закрепление петель.

Способы прибавления и убавления петель при вязании спицами. Технология вязания пятью спицами.

Требования к качеству работы.

Схема вязаного полотна. Расчет плотности вязания и количества петель начального ряда.

Окончательная отделка и оформление изделий.

Практические работы. Выполнение образцов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: шарф, головная повязка, носки, шапочка и др.

Лоскутная техника (пэчворк)

Пэчворк. Ассортимент изделий.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Композиция из геометрических элементов. Гармоничные сочетания тканей по фактуре, цвету.

Технология выполнения изделия. Машинный способ соединения лоскутов. Требования к качеству работы.

Окончательная отделка и оформление изделий.

Практические работы. Выполнение элемента узора. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: прихватка, салфетка и др.

Бисероплетение

Бисерное рукоделие. Основные виды низания. Ассортимент изделий. Материалы и инструменты для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Техника низания однорядных и многорядных цепочек в одну и несколько нитей. Схемы низания.

Отделка изделий. Требования к качеству работы.

Практические работы. Освоение приемов низания. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: украшения из бисера.

Работа с соломкой

Аппликация из соломки

Аппликация из соломки как вид декоративно-прикладного искусства. Классификация аппликаций из соломки.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Виды соломы, применяемой в аппликации. Свойства соломы. Виды фона для аппликации. Клеи, применяемые в аппликации. Обработка элементов композиции: тонирование, придание объемной формы.

Технология выполнения аппликации из соломки. Окончательная отделка композиции. Требования к качеству работы.

Практические работы. Подготовка соломенных лент. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: декоративное панно и др.

Соломоплетение

Соломоплетение как один из древнейших видов народных ремесел.

Виды плетения. Плоское и объемное плетение. Основные виды плоских и объемных плетенок.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Заготовка и первичная обработка соломы. Подготовка соломки к плетению.

Технология соломоплетения. Способы наращивания соломин. Отделка готовых плетенок. Требования к качеству работы.

Практические работы. Освоение приемов плетения. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: сувениры из соломки.

Ткачество

Ткачество как один из древнейших видов народных ремесел.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Понятие о процессе ткачества. Основа и уток. Требования, предъявляемые к нитям основы и утка.

Подготовка нитей основы и утка к ткачеству. Расчет основы. Натягивание основы на раму. Способы наматывания нитей утка. Приемы ткачества.

Технология выполнения работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Освоение приемов ткачества. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: пояс, головная повязка и др.

Ниточный дизайн (изонить)

Ниточный дизайн как вид художественной деятельности.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Особенности разработки композиции для изонити.

Выполнение элементов на основе прямых линий, углов, дуг, окружностей. Разметка основы. Подготовка фона.

Технология выполнения работы. Оформление работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Упражнения в выполнении мотивов. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: открытка, закладка, панно и др.

Роспись по ткани

Роспись по ткани как вид декоративно-прикладного искусства. Виды росписи ткани: холодный и горячий батик, трафаретная, свободная и узелковая роспись.

Узелковая роспись.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Подбор красителя для ткани с учетом ее волокнистого состава.

Технология выполнения узелковой росписи. Способы закрепления красок.

Оформление работы. Требования к качеству работы.

Практические работы. Выполнение образцов в технике узелковой росписи. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: шарф, салфетка и др.

Валяние

Валяние из шерсти как техника рукоделия. Виды валяния.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Сухое валяние. Виды игл для фильцевания. Сухое валяние при помощи шаблона.

Мокрое валяние. Разнообразие химических веществ, применяемых для валяния, техника безопасности при их применении. Принцип сваливаемости шерстяных волокон. Основные виды раскладки шерсти: перпендикулярная и радиальная. Способы сваливания полотна. Придание формы сваливаемому изделию.

Практические работы. Освоение приемов валяния. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: брошь, игрушка и др.

Декупаж

История возникновения и развития техники декупаж.

Материалы, инструменты и приспособления для работы. Организация учебного места. Санитарно-гигиенические требования. Правила безопасного поведения.

Особенности выполнения на различных поверхностях.

Практические работы. Освоение приемов выполнения декупажа. Изготовление изделия.

Примерный перечень изделий: изделия в технике декупажа.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Працоўнае навучанне. Абслуговая праца»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Адукацыйны працэс па вучэбным прадмеце «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» ажыццяўляецца па наступных кірунках: у V–VII класах па вучэбных праграмах 2017 года, у VIII–IX классах па вучэбных праграмах, скарэктаваных у 2017 годзе.

Асноўнай мэтай вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» **ў V–VII класах** з’яўляецца фарміраванне асноў кампетэнтнасці вучняў у розных сферах

працоўнай, гаспадарча-бытавой дзейнасці, дэкаратыўна-прыкладной творчасці, якая спрыяе сацыялізацыі асобы ў сучасных сацыяльна-эканамічных умовах.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне навучалных, развіццёвых і выхаваўчых **задач**:

фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў у працэсе выканання розных відаў вучэбна-пазнавальнай і працоўнай дзейнасці (тэхналагічных аперацый) па апрацоўцы матэрыялаў і прыгатаванні ежы, вядзенню дамашняй гаспадаркі, дэкаратыўна-прыкладной творчасці, дамаводстве, вырошчванню раслін;

фарміраванне асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці, уменняў эканомна выкарыстоўваць матэрыялы і выконваць правілы бяспечных паводзін, гатоўнасці да прафесійнага самавызначэння;

развіццё пазнавальных інтарэсаў і самастойнасці, творчых, канструктарскіх здольнасцей, тэхнічнага і мастацкага мыслення, камунікатыўных і арганізатарскіх уменняў у працэсе выканання розных відаў дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, ініцыятыўнасці і самастойнасці, эстэтычнага густу, культуры паводзін і зносін; далучэння да культурных нацыянальных каштоўнасцей і традыцый.

Змест вучэбнай праграмы рэалізуецца ў працэсе тэарэтычнага і практычнага навучання. Практычнае навучанне ажыццяўляецца ў працэсе выканання вучнямі практычных работ.

Навучанне вучэбнаму прадмету «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі базуецца на метадалагічных падыходах: сістэмна-дзейнасным, асяроддзевым, асобасна-арыентаваным, культуралагічным, кампетэнтнасным.

Да асноўных відаў кампетэнцый, якія фарміруюцца ў працэсе працоўнага навучання вучняў, адносяцца асобасныя, метапрадметныя і прадметныя кампетэнцыі.

Асобасныя кампетэнцыі арыентаваны на гатоўнасць і здольнасць навучэнцаў да самаразвіцця. Да асобасных кампетэнцый адносяцца:

каштоўнасна-сэнсавыя – здольнасць да каштоўнаснага і эмацыянальна-валявога выкананання дзейнасці, здольнасць прымаць веды як каштоўнасці; уменне гарманічна адаптавацца ў сучасным свеце, выбіраць каштоўнасныя, мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў, самастойна выяўляць супярэчнасці і прымаць рашэнні.

рэфлексіўна-ацэначныя – здольнасць да асэнсавання ўласных індывідуальна-асобасных асаблівасцей, свайго псіхічнага стану, здольнасць ажыццяўляць суб’ектыўны самакантроль і самаацэнку, гатоўнасць да самаўдасканалення і развіцця;

камунікатыўныя – здольнасць да арганізацыі і прадуктыўнага супрацоўніцтва ў калектыўнай дзейнасці: дапускаць магчымасць існавання ў людзей розных пунктаў погляду, улічваць розныя пункты погляду і імкнуцца да каардынацыі розных пазіцый падчас супрацоўніцтва; выкарыстоўваць маўленне для рэгуляцыі свайго дзеяння, дамаўляцца і прыходзіць да агульнага рашэння ў сумеснай дзейнасці, адэкватна выкарыстоўваць маўленчыя сродкі для рашэння розных камунікатыўных, арганізацыйных і практычных задач.

Метапрадметныя кампетэнцыі накіраваны на авалоданне навучэнцамі ўніверсальнымі вучэбнымі дзеяннямі (рэгулятыўнымі, інфармацыйнымі, пазнавальнымі) якія складаюць аснову ўмення вучыцца. Да метапрадметных кампетэнцый адносяцца:

рэгулятыўныя – здольнасць прымаць вучэбную задачу, ставіць мэты ў вучэбна-тэхналагічнай і творчай дзейнасці, планаваць свае дзеянні ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, ажыццяўляць прамежкавы і выніковы кантроль і ацэнку вучэбных дзеянняў ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі і ўмовамі іх рэалізацыі, адэкватна ўспрымаць ацэнку настаўніка, выконваць вучэбныя дзеянні ў тэарэтычнай і практычнай дзейнасці;

інфармацыйныя – здольнасць ажыцўляць пошук, апрацоўку, захаванне і перадачу неабходнай інфармацыі ў адпаведнасці з узроўнем і складанасцю рашэння задач; здольнасць ствараць уласны інфармацыйны прадукт, прадстаўляць інфармацыю ў

разнастайнай форме (таблічнай, графічнай, схематычнай і інш.) для рашэння задач, даваць адказы ў вуснай і пісьмовай форме, арыентавацца на розныя спосабы рашэння задач, выдзяляць істотную інфармацыю з тэкстаў розных відаў;

пазнавальныя – здольнасці ажыццяўляць вучэбна-пазнавальную дзейнасць, аналізаваць прадметы з выдзяленнем істотных і неістотных характарыстык і элементаў, рабіць параўнанне па зададзеных крытэрыях, разважаць аб вырабах, іх будове, уласцівасцях і сувязях, абагульняць, знаходзіць аналогіі, выконваць праектную дзейнасць.

Прадметныя кампетэнцыі фарміруюцца праз асваенне навучэнцамі тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў: рацыянальнае выкарыстанне вучэбнай і дадатковай тэхнічнай і тэхналагічнай інфармацыі для праектавання і стварэння вырабаў; ацэнкі ўласцівасцей матэрыялаў і галін іх прымянення; арыентацыі ў наяўных тэхнічных сродках і тэхналогіях стварэння выраба; адрознення відаў, прызначэння матэрыялаў, інструментаў і абсталявання; планавання тэхналагічнага працэсу; падбор матэрыялаў, інструментаў і абсталявання з улікам характару вырабу і тэхналогіі яго вырабу; праектавання паслядоўнасці тэхналагічных аперацый і распрацоўка тэхналагічнай дакументацыі; выкананне тэхналагічных аперацый з захаваннем устаноўленых норм бяспекі паводзін і інш.)

Мэтай прадмета «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» **ў VIII–IX класах** з'яўляецца фарміраванне агульнапрацоўных, тэхніка-тэхналагічных ведаў, уменняў, навыкаў, набыццё вопыту працоўнай, гаспадарча-бытавой дзейнасці.

Рэалізацыя гэтай мэты прадугледжвае рашэнне задач:

фарміраванне тэарэтычных ведаў, практычных уменняў і навыкаў работы ў розных галінах працоўнай дзейнасці; асноў асноў графічнай і тэхналагічнай граматнасці; практычных уменняў вядзення дамашняй гаспадаркі, навыкаў бяспекі паводзін;

развіццё творчых, канструктарскіх здольнасцей і пазнавальных інтарэсаў, мастацкага мыслення, камунікатыўных уменняў, эстэтычнага густу ў працэсе выканання розных відаў дзейнасці;

выхаванне працавітасці, культуры працы, калектывізму, ініцыятыўнасці і самастойнасці, культуры паводзін і зносін, павагі да майстэрства, каштоўнасных адносін да народнай творчасці.

Змест вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне. Абслуговая праца» прадстаўлены інварыянтным і варыятыўным кампанентамі.

Інварыянтны кампанент уключае раздзелы: «Асновы гатавання ежы», «Асновы выканання швейных вырабаў», «Асновы дамаводства», «Асновы вырошчвання раслін».

Усе раздзелы праграмы ўтрымліваюць тэарэтычны і практычны блокі. Вучэбны матэрыялдля V–VII класаў структураваны ў лагічнай паслядоўнасці для вывучэння. Вызначаны віды практычных работ для кожнай тэмы, змест якіх накіраваны на фарміраванне уменняў і навыкаў, неабходных у паўсядзённым жыцці.

Пры вывучэнні раздзела «Асновы гатавання ежы» закладваюцца асновы культуры харчавання. Асаблівую ўвагу варта звярнуць на вывучэнне асноўных звестак пра прадукты харчавання, правілы іх выбару і захоўвання, вызначэння іх якасці; на вывучэнне тэхналогіі гатавання страў і напояў з выкарыстаннем кухонных прылад, сталовых прыбораў, посуду, інструментаў і абсталявання. Змест тэмы «Беларуская нацыянальная кухня» накіраваны на адраджэнне і захаванне традыцый нацыянальнай кухні.

Змест раздзела «Асновы выканання швейных вырабаў» накіраваны на засваенне асноў праектавання, выканання вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў і догляду за імі.

Змест раздзела «Асновы дамаводства» фарміруе культуру быту. У вучняў павінны быць сфарміраваны веды, неабходныя гаспадыні для забеспячэння камфорту і ўтульнасці ў доме. Катэгорыя агульных звестак і паняццяў спрыяе адраджэнню і захаванню сямейных і нацыянальна-культурных традыцый. Пры вывучэнні гэтага раздзела, калі плануецца выбар вырабу, магчыма выкарыстанне гадзін і тэм варыятыўнай часткі вучэбнай праграмы. Прі вывучэнні тэм раздзела дапускаецца азнаямленне з магчымасцямі выкарыстання кампьютарных праграм для нагляднай візуалізацыі праектавання інтэр'еру на розных этапах яго распрацоўкі.

Раздзел «Асновы вырошчвання раслін» вывучаецца ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі, якія маюць вучэбна-доследны ўчастак. Тэмы раздзела накіраваны на фарміраванне ведаў пра асартымент раслін, асаблівасцях іх вырошчвання і правілах догляду за імі. Раздзел «Асновы вырошчвання раслін» у VIII–IX класах мае два варыянты. Настаўнік выбірае адзін з іх ў залежансці ад відаў раслін, якія вырошчваюцца на вучэбна-доследным участку ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі.

Пасля кожнага раздзела вучэбнай праграмы даюцца патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў, якія ўтрымліваюць для V–VII класаў пералік ведаў (на ўзроўні ўяўлення і разумення), уменняў і навыкаў (для VIII–IX класаў пералік асноўных ведаў і ўменняў), што падлягаюць кантролю ў працэсе навучання на занятках.

Варыятыўны кампанент ахоплівае розныя віды дэкаратыўна-прыкладной творчасці і накіраваны галоўным чынам на азнаямленне і далучэнне вучняў да народнай творчасці. Настаўнік можа самастойна вызначыць від творчасці (адзін або некалькі) у кожным класе ці выбраць скразную тэму з V па IX клас. Акрамя пералічаных у вучэбнай праграме відаў дэкаратыўна-прыкладной творчасці, настаўніку даецца магчымасць выбару іншага (не паказанага ў спісе) віду творчасці з улікам узроставых асаблівасцей і пажаданняў вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы, рэгіянальных і мясцовых умоў, асаблівасцей і традыцый.

У працэсе працоўнага навучання настаўніку неабходна выкарыстоўваць міжпрадметныя сувязі якія актывізуюць пазнавальную дзейнасць навучэнцаў, развіваюць іх мысленне і памяць пры пераносе і абагульнінні ведаў з розных прадметаў. На уроках абслуговай працы прасочваюцца міжпрадметныя сувязі з такімі вучэбнымі прадметамі, як фізіка, біялогія, хімія, матэматыка, інфарматыка і чарчэнне. Вывучэнне і аналіз праграм іншых вучэбных прадметаў дае магчымасць настаўніку дыдактычна правільна рэалізоўваць міжпрадметныя сувязі ў сістэме вучэбнай і пазавучэбнай работы па абслуговай працы з апорай на раней засвоеныя веды вучняў.

Фарміраванне тэарэтычных звестак ажыццяўляецца ў працэсе вывучэння новага матэрыялу і пры інструктаванні вучняў перад выкананнем імі практычных заданняў. Усе віды вучэбных заняткаў па абслуговай працы носяць у асноўным практыка-арыентаваны характар. Вучэбнай праграмай для V–VII класаў прадугледжаны практычныя работы, для VIII–IX класаў практычныя заданні прадстаўлены лабараторнымі і практычнымі работамі. Пералік вырабаў можа змяняцца і дапаўняцца настаўнікам з улікам пажаданняў і магчымасцей вучняў, стану матэрыяльна-тэхнічнай базы. Выбар вырабу павінен забяспечваць магчымасць дынамічнага развіцця ўменняў вучняў і забяспечваць магчымасць дасягнення ўстаноўленых вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў (кампетэнцый).

Практычня ўменні і навыкі, атрыманыя на ўроках працоўнага навучання, рэкамендуецца развіваць на факультатыўных занятках і кружках па адпаведных праграмах.

Асаблівую ўвагу ў працэсе працоўнага навучання трэба звяртаць на выкананне вучнямі правілаў бяспечных паводзін пры выкананні работ, супрацьпажарнай бяспекі і санітарна-гігіенічных умоў працы ў кабінеце.

У вучэбнай праграме для кожнага класа настаўнік мае права змяніць паслядоўнасць вывучэння раздзелаў і тэм пры ўмове захавання суцэльнай сістэмы падрыхтоўкі вучняў да працоўнай, гаспадарча-побытавай дзейнасці не парушая пры гэтым логікі вывучэння курса ў цэлым. Напрыклад: .у V класе пасля вывучэння тэмы «Аздабленне і бакі тканіны» можна вывучыць тэму варыятыўнай часткі «Вышыўка аздабляльнымі швамі» или «Вышыўка в тэхніцы «Набор». Далей працягваць вытворчасць швейнага вырабу «Выбар і стварэнне эскіза швейнага вырабу» і г.д.

У мэтах павышэння эфектыўнасці правядзення вучэбных заняткаў па абслуговай працы настаўнік можа выкарыстаць па сваім меркаванні да 15 % вучэбнага часу з улікам мясцовых умоў і наяўнасці матэрыяльна-тэхнічнай базы кабінета.

Кантроль вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў праводзіцца ў выглядзе вуснага апытання вучняў, выканання імі самастойных і практычных работ, тэставых заданняў, тэхналагічных аперацый, творчых праектаў, стварэння вырабаў, распрацоўкі графічнай і

тэхналагічнай дакументацыі. З улікам працэсуальнага і выніковага аспектаў дзейнасці вучняў ацэнка практычных работ павінна ажыццяўляцца па наступных крытэрыях: арганізацыя працоўнага месца, захаванне правілаў бяспечных паводзін, рацыянальнасць прымянення інструментаў, прыстасаванняў і абсталявання; правільнасць выканання тэхналагічных аперацый, узровень самастойнасці і творчы падыход у працэсе выканання практычнай работы, час, які затрачаны на выкананне практычнай работы, адпаведнасцю вырабу (загатоўкі) чарцяжу.

Тэматычны план

№ п/п	Раздзелы і тэмы	Колькасць гадзінв				
		5	6	7	8	9
ИНВАРЫЯНТНЫ КАМПАНЕНТ						
I.	«Асновы гатавання ежы	8* /8–8**	14/14–7	14/14–7	14/14–7	7/7
II.	«Асновы выканання швейных вырабаў»	21 /18–21	32/26–18	32 /26–18	30/26–15	14/12
III	«Асновы дамаводства»	1 /1–1	6/6–3	6/6–3	6/6–6	7/6
IV	«Асновы вырошчвання раслін»	0 /4–0	0/8–0	0/8–0	0/8–0	0/4
ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ ***						
	Вышыўка Вязанне кручком Вязанне пруткамі Абрэзкавая тэхніка (пэчворк) Бісерапляценне Работа з саломкай Ткацтва Нітачны дызайн (ізанітка) Роспіс па тканіне Валянне Дэкупаж і інш.	5/4–5	18/ 16–7	18/16–7	18/14–6	6/5
	Итого	35/35–35	70/70–35	70/70–35	70/70–35 (в том числе резерв времени 2/2–1)	35/35(в том числе резерв времени 1/1)

* – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм): для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, акрамя гімназій (першая лічба – для ўстаноў, якія не маюць вучэбна-доследных участкаў, другая лічба – для ўстаноў, якія маюць участак).

** – колькасць гадзін для вывучэння раздзелаў (тэм) у гімназіях

*** – паслядоўнасць і выбар відаў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва варыятыўнай часткі ажыццяўляецца настаўнікам самастойна на аснове пажаданняў вучняў, рэгіянальных асаблівасцей і традыцый.

IX КЛАС
I. АСНОВЫ ПРЫГАТАВАННЯ ЕЖЫ (7/7 гадзін)

1. Работа з прадуктамі харчавання (5/5 гадзін)

Асноўныя звесткі пра прадукты харчавання

Кансервы ў дамашнім харчаванні. Віды кансерваў: з агародніны, пладова-ягадныя, рыбныя, мясныя.

Купля і ўмовы захоўвання прадуктаў

Маркіроўка, дэфекты кансерваў. Умовы і тэрміны захоўвання кансерваў.

Лабараторная работа Вывучэнне маркіроўкі кансерваў.

Прыёмы і спосабы апрацоўкі прадуктаў харчавання

Спосабы кансервавання прадуктаў харчавання.

Кухонны інвентар і інструменты

Асартымент посуду, які неабходны на кухні.

Прыгатаванне страў

Прыгатаванне страў з кансерваў.

Практычная работа Прыгатаванне абеду з кансерваў.

2. Беларуская нацыянальная кухня (2/2 гадзін)

Трапезы, якія звязаны з абрадамі сямейнага цыкла.

Практычная работа Прыгатаванне традыцыйных беларускіх страў.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

віды кансерваў; спосабы кансервавання прадуктаў харчавання; тэхналогію прыгатавання страў з кансерваў; трапезы, якія звязаны з абрадамі сямейнага цыкла.

Вучні павінны ў м е ц ь:

карыстацца інструментамі, прыстасаваннямі і абсталяваннем для прыгатавання ежы; выконваць тэхналагічныя аперацыі па апрацоўцы харчовых прадуктаў; афармляць гатовыя кулінарныя вырабы, выконваць правілы бяспечных паводзін.

II. АСНОВЫ ВЫКАНАННЯ ШВЕЙНЫХ ВЫРАБАЎ (14/12 гадзін)

1. Матэрыялазнаўства (2/1 гадзін)

Сучасныя апрацоўчыя матэрыялы. Нятканыя матэрыялы, іх уласцівасці. Пракладачныя, дубліруючыя, падкладачныя матэрыялы.

Трыкатажнае палатно, яго віды і ўласцівасці. Выкарыстанне трыкатажнага палатна пры пашыве вырабаў.

Лабараторная работа Вывучэнне ўласцівасцей трыкатажнага палатна.

2. Машыназнаўства (2/2 гадзін)

Машынныя швы: класіфікацыя машынных швоў, іх прызначэнне і прыёмы выканання.

Практычная работа Выкананне ўзораў машынных швоў.

3. Канструяванне і мадэліраванне (2/2 гадзін)

Камплекты для кухні. Матэрыялы, неабходныя для іх вырабу.

Распрацоўка эскізаў, падбор асноўных і апрацоўчых матэрыялаў.

Пабудова чарцяжа. Разлік колькасці тканіны, якая патрэбна на пашыў вырабу.

Практычныя работы Распрацоўка эскізаў вырабу. Падбор матэрыялаў, выбар віду апрацоўкі. Пабудова чарцяжа. Мадэліраванне швейнага вырабу.

4. Пашыў вырабу (5/4 гадзін)

Паслядоўнасць пашыву швейнага вырабу. Падрыхтоўка тканіны да раскрою. Раскладка выкрайкі на тканіне. Паслядоўнасць раскрою. Падрыхтоўка дэталей крою да апрацоўкі. Апрацоўка і аздабленне вырабу. Кантроль і ацэнка якасці гатовага вырабу.

Практычныя работы Падрыхтоўка тканіны і раскрой вырабу. Пашыў вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: камплект для кухні і інш.

5. Эстэтыка адзення (1/1 гадзін)

Ансамбль у адзенні. Касцюм, яго віды і прызначэнне. Аксесуары да яго.
Рацыянальны гардэроб.
Практычная работа Выраб аксесуараў да адзення.

6. Догляд вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў (1/1 гадзін)

Падрыхтоўка вырабаў да мыцця.
Сродкі, якія прымяняюцца пры мыцці, іх выбар.
Мыццё вырабаў: ручное, машыннае. Апрэціраванне адзення.

7. Азбука пакупніка (1/1 гадзін)

Агульныя звесткі пра правы спажыўца. Азнаямленне вучняў з законам аб ахове правоў спажыўца.
Лабараторная работа Вызначэнне якасці прапанаваных вырабаў.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:
віды і ўласцівасці нятканых матэрыялаў; апрацоўчых, пракладачных, дубліруючых, падкладачных матэрыялаў; трыкатажнага палатна; класіфікацыю машынных швоў; правілы догляду вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў; паняцце пра ансамбль у адзенні, касцюме, аксесуарах; правы спажыўца.
Вучні павінны ў м е ц ь:
улічваць уласцівасці трыкатажнага палатна пры пашыве вырабаў; разлічваць колькасць тканіны, патрэбнай на пашыў швейнага вырабу; выконваць раскрой вырабу, эканомна расходаваць матэрыялы; працаваць на швейнай машыне; выконваць швейныя вырабы і аксесуары да адзення; ажыццяўляць догляд вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў; выконваць правілы бяспечных паводзін.; вызначаць якасць вырабу пры куплі.

III. АСНОВЫ ДАМАВОДСТВА (7/6 гадзін)

1. Эстэтыка жылля (4/3 гадзін)

Кухня, яе асноўныя функцыі. Патрабаванні да кухні: санітарна-гігіенічныя, тэхнічныя, эрганамічныя, эстэтычныя. Планіроўка кухні. Прынцып «трохвугольніка». Рацыянальнае размяшчэнне пяці рабочых цэнтраў. Убранне кухні. Стварэнне адзінага мастацкага стылю.
Практычныя работы Выкананне вырабу для афармлення інтэр'ера кухні. Распрацоўка планіроўкі кухні.

2. Азы гаспадарання (1/1 гадзін)

Побытавая тэхніка на кухні (пліта, халадзільнік, шафа для смажання, мясарубка, кавамолка, агароднінарэзка). Правілы эксплуатацыі побытавай тэхнікі і яе догляд.
Рацыянальнае вядзенне хатняй гаспадаркі. Структура сямейнага бюджэту. Эканомія і беражлівасць у сям'і. Аналіз даходаў і расходаў. Гаспадарчая і «касавая» кнігі.
Лабараторная работа Выбар побытавай тэхнікі для кухні.
Практычная работа Складанне плана рацыянальнага выкарыстання сямейнага бюджэту.

3. Азбука этыкету (2/2 гадзін)

Віды прыёмаў

Вечарына для моладзі, фуршэт, кактэйль, чайны стол, шведскі стол, барбекю і інш.

Практычная работа Складанне меню і алгарытму прыёму гасцей.

Этыкет дзелавога чалавека

Прывітанне. Формы звароту. Размова па тэлефоне. Моўны этыкет. Адзенне.

Практычная работа Складанне рэзюмэ.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

асаблівасці планіроўкі кухні (прынцып «трохвугольніка», рацыянальнае размяшчэнне пяці рабочых цэнтраў) і яе асноўныя функцыі; побытавую тэхніку для кухні і правілы яе эксплуатации; віды прыёмаў; пра этыкет дзелавога чалавека.

Вучні павінны ў м е ц ь:

выбіраць побытавую тэхніку для кухні; выконваць вырабы для афармлення інтэр'ера кухні;

складаць меню і алгарытм прыёму гасцей; складаць рэзюмэ.

IV. АСНОВЫ ВЫРОШЧВАННЯ РАСЛІН (0/4 – 0 гадзін)

Варыянт 1
Вырошчванне пладова-ягадных культур

Пладова-ягадныя культуры, іх значэнне.

Пладова-ягадныя культуры, якія вырошчваюцца ў дадзеным рэгіёне; біялагічныя асаблівасці, патрабаванні да ўмоў вырошчвання.

Падрыхтоўка саду, ягадніку да зімы.

Правілы восеньскага догляду пладова-ягаднага саду. Ахова саду ад шкоднікаў.

Асаблівасці вясенняга догляду ягаднікаў, пладовага саду. Асаблівасці работы па доглядзе пладова-ягадных культур.

Ахова пладова-ягадных культур ад шкоднікаў, хвароб. Правілы бяспечных паводзін і асабістай гігіены падчас работы з удабрэннямі, сродкамі для аховы раслін.

Збор ураджаю.

Практычныя работы Падрыхтоўка пладова-ягадных культур да зімы. Пасадка саджанцаў і падрыхтоўка іх да зімы. Закладка кроны ў саджанцаў пладовых дрэў. Пасадка чаранкоў ягадных культур. Догляд пладова-ягадных культур.

Варыянт 2
Дэкаратыўныя дрэвы і кусты

Дэкаратыўныя дрэвы і кусты: вечназялёныя драўняныя пароды. Лістападныя дрэвы і кусты. Разнавіднасці дэкаратыўных дрэў і кустоў і агратэхніка іх вырошчвання.

Правілы асабістай гігіены і бяспекі працы падчас работы на вучэбна-доследным участку.

Практычныя работы Падрыхтоўка глебы для высаджвання раслін. Пасадка дрэў, кустоў. Догляд пасадак.

ПАТРАБАВАННІ ДА ПАДРЫХТОЎКІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны в е д а ц ь:

пладова-ягадныя культуры, якія вырошчваюцца ў рэгіёне; патрабаванні да ўмоў іх вырошчвання; правілы догляду пладова-ягаднага саду; пра ахову пладова-ягадных культур ад шкоднікаў і хвароб;

дэкаратыўныя дрэвы і кусты, агратэхніку іх вырошчвання, правілы догляду пасадак.

Вучні павінны ў м е ц ь:

высаджваць саджанцы і падрыхтоўваць іх да зімы; даглядаць пладова-ягадныя культуры; закладваць кроны ў сажанцаў пладовых дрэў;

падрыхтоўваць глебу для высаджвання і праводзіць пасадку дэкаратыўных дрэў і кустоў; даглядаць пасадкі.

ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ

Вышыўка

Аздабляльныя швы

Вышыванне як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Віды вышыўкі. Асаблівасці беларускай народнай вышыўкі.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспекі паводзін.

Выбар малюнка для вышыўкі. Спосабы пераводу малюнка на тканіну.

Віды аздабляльных швоў. Тэхналогія іх выканання. Спосабы замацавання ніткі ў пачатку і канцы вышывання. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў аздабляльных швоў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, вышытая мініяцюра і інш.

Лічыльныя швы

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Лічыльныя швы ў беларускай народнай вышыўцы.

Набор. Тэхніка выканання вертыкальных і гарызантальных набораў. Спосабы павароту вышывальнай ніткі ў канцы кожнага рада. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Лічыльная гладзь. Спосабы выканання: аднабаковая, двухбаковая. Тэхніка выканання. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Разнавіднасці шва «крыж». Тэхналогія вышывання простага крыжа радамі па гарызанталі, вертыкалі і дыяганалі. Патрабаванні да афармлення добрага і вываратнага бакоў. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні лічыльных швоў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, вышываная мініяцюра і інш.

Гладзь

Віды свабоднага вышывання.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Гладзь. Класіфікацыя гладзі па спосабе выканання, форме элементаў, колеры. Тэхналагічныя асаблівасці выканання. Спосабы замацавання ніткі на тканіне. Патрабаванні да якасці вышыўкі.

Выбар малюнка для вышыўкі. Спосабы пераводу малюнка на тканіну.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Практыкаванні ў вышыванні гладзю. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, вышываная мініяцюра і інш.

Скразная вышыўка

Віды скразнога вышывання. Строчавае вышыванне. Паняцце пра мярэжку. Віды мярэжак. Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Тэхналогія і паслядоўнасць выканання мярэжак. Патрабаванні да якасці работы.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабу.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні мярэжак. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка і інш.

Аплікацыя з тканіны

Аплікацыя. Віды аплікацый. Прымяненне аплікацыі з тканіны.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Тэхналогія выканання аплікацыі. Спосабы замацавання аплікацыі. Афармленне работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні матываў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, пано і інш.

Вязанне кручком

Вязанне кручком як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Асартымент вырабаў.

Інструменты, прыстасаванні і матэрыялы для работы. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Падбор кручка і пражы. Пачатковая пятля, ланцужок. Асноўныя віды петляў, іх умоўнае абазначэнне. Структура пятлі. Спосабы вывязвання пятлі. Патрабаванні да якасці работы.

Прыёмы вязання палатна. Віды вязання па крузе. Рапарт узора. Пабудова і чытанне схем для вязання. Канчатковая апрацоўка вязанага вырабу.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сурвэтка, прыхватка і інш.

Вязанне пруткамі

Вязанне пруткамі. Віды і спосабы вязання пруткамі. Асартымент вырабаў.

Інструменты, прыстасаванні і матэрыялы для работы. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Падбор пруткоў і пражы. Падрыхтоўка да вязання пражы, якая ўжывалася раней.

Набор петляў пачатковага рада. Асноўныя віды петляў. Схема пабудовы пятлі. Спосабы вывязвання петляў. Паняцце пра пругавыя петлі. Віды пругоў. Замацаванне петляў.

Спосабы дадавання і ўбірання петляў пры вязанні пруткамі.

Тэхналогія вязання пяццю пруткамі.

Патрабаванні да якасці работы.

Схема вязанага палатна. Разлік шчыльнасці вязання і колькасці петляў пачатковага рада.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабаў.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў. Выкананне вырабаў.

Прыкладны пералік вырабаў: шалік, павязка на галаву, шкарпэткі, шапачка і інш.

Абрэзкавая тэхніка (пэчворк)

Пэчворк. Асартымент вырабаў.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Кампазіцыя з геаметрычных элементаў. Гарманічныя спалучэнні тканін па фактуры, колеры.

Тэхналогія выканання вырабу. Машынны спосаб злучэння абрэзкаў. Патрабаванні да якасці работы.

Канчатковая апрацоўка і афармленне вырабаў.

Практычныя работы: Выкананне элементаў узора. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: прыхватка, сурвэтка і інш.

Бісерапляценне

Бісернае рукадзелле. Асноўныя віды нізання. Асартымент вырабаў. Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Тэхніка нізання аднарадовых і шматрадовых ланцужкоў у адну і некалькі нітак. Схемы нізання.

Аздабленне вырабаў. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Адпрацоўка прыёмаў нізання. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: упрыгажэнне з бісеру.

Работа з саломкай

Аплікацыя з саломкі

Аплікацыя з саломкі як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Класіфікацыя аплікацый з саломкі.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Віды саломы, якая прымяняецца ў аплікацыі. Уласцівасці саломы. Віды фону для аплікацыі. Кляі, якія прымяняюцца ў аплікацыі. Апрацоўка элементаў кампазіцыі: таніраванне, наданне аб’ёмнай формы.

Тэхналогія выканання аплікацыі з саломкі. Канчатковае аздабленне кампазіцыі. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Падрыхтоўка саламяных стужак. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: дэкаратыўнае пано і інш.

Саломапляценне

Саломапляценне як адзін са старажытнейшых відаў народных рамёстваў.

Віды пляцення. Плоскае і аб’ёмнае пляценне. Асноўныя віды плоскіх і аб’ёмных пляцёнак.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Нарыхтоўка і першасная апрацоўка саломы. Падрыхтоўка саломкі да пляцення.

Тэхналогія саломапляцення. Спосабы нарошчвання саломін.

Аздабленне гатовых пляцёнак. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Засваенне прыёмаў пляцення. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: сувеніры з саломкі.

Ткацтва

Ткацтва як адзін са старажытных відаў народных рамёстваў.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Паняцце пра працэс ткацтва. Аснова і ўток. Патрабаванні да нітак асновы і ўтку.

Падрыхтоўка нітак асновы і ўтку да ткацтва. Разлік асновы. Нацягванне асновы на раму. Спосабы намотвання нітак утку. Прыёмы ткацтва.

Тэхналогія выканання работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Засваенне прыёмаў ткацтва. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: пояс, павязка на галаву і інш.

Нітачны дызайн (ізанітка)

Нітачны дызайн (ізанітка) як від мастацкай дзейнасці.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Асаблівасці распрацоўкі кампазіцыі для ізаніткі.

Выкананне элементаў на аснове прамых ліній, вуглоў, дуг, акружнасцей. Разметка асновы. Падрыхтоўка фону.

Тэхналогія выканання работы. Афармленне работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Практыкаванні ў выкананні матываў. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: паштоўка, закладка, пано і інш.

Роспіс па тканіне

Роспіс па тканіне як від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Віды роспісу тканіны: халодны і гарачы батык, трафарэтны, свабодны і вузельчыкавы роспіс.

Вузельчыкавы роспіс.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Падбор фарбавальніка для тканіны з улікам яе валакністага саставу.

Тэхналогія выканання вузельчыкавага роспісу. Спосабы замацавання фарбаў.

Афармленне работы. Патрабаванні да якасці работы.

Практычныя работы: Выкананне ўзораў у тэхніцы вузельчыкавага роспісу. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: шарф, сурвэтка і інш.

Валянне

Валянне з шэрсці як тэхніка рукадзелля. Віды валяння.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Сухое валянне. Віды іголак для фільцавання. Сухое валянне з дапамогай шаблону.

Мокрае валянне. Разнастайныя хімічныя рэчывы, якія прымяняюцца для валяння, тэхніка бяспекі пры іх прымяненні. Прынцып звальвання шарсцяных валокнаў. Асноўныя віды раскладкі шэрсці: перпендыкулярная і радыяльная. Спосабы звальвання палатна. Наданне формы звальваемаму вырабу.

Практычныя работы: Асваенне прыёмаў валяння. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: брошка, цацка і інш.

Дэкупаж

Гісторыя ўзнікнення і развіцця тэхнікі дэкупаж.

Матэрыялы, інструменты і прыстасаванні для работы. Арганізацыя вучэбнага месца. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні. Правілы бяспечных паводзін.

Асаблівасці выканання на розных паверхнях.

Практычныя работы: Асваенне прыёмаў выканання дэкупажу. Выкананне вырабу.

Прыкладны пералік вырабаў: вырабы ў тэхніцы дэкупажу.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Черчение»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ЧЕРЧЕНИЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Черчение в учреждениях общего среднего образования – учебный предмет, в процессе изучения которого учащиеся получают целостную систему знаний о графических средствах информации и овладевают разнообразными приемами графической деятельности. При этом графическая деятельность учащихся выступает как общеобразовательное и воспитательное средство, источник знаний, средство развития основ графической грамоты.

Целью изучения черчения является формирование у учащихся такой совокупности рациональных приемов чтения и выполнения графических изображений, которая позволит им в той или иной степени ориентироваться в широком мире графической информации, приобщиться к графической культуре, овладеть графическим языком как средством общения людей различных профессий, адаптироваться к продолжению образования в учреждениях профессионально-технического, среднего специального и высшего образования, к участию в практической деятельности.

Задачи:

формирование знаний о графических средствах информации;

формирование приемов выполнения и чтения установленных стандартом графических документов;

овладение способами отображения и чтения графической информации в различных видах практической деятельности человека;

осуществление связи с техникой, производством, подготовка учащихся к конструкторско-технологической и творческой деятельности, художественному конструированию, овладение элементами прикладной графики.

Черчение способствует:

активному развитию у учащихся пространственных представлений и пространственного воображения;

формированию логического мышления, включая такие мыслительные операции, как анализ и синтез, сравнение, умозаключение;

знакомству с различными трудовыми операциями, в основе которых лежит использование чертежа;

воспитанию личностных качеств учащихся, таких как аккуратность, самостоятельность, внимание, наблюдательность.

На основе научных представлений, геометрической теории, стандартов Единой системы конструкторской документации (далее – ЕСКД) черчение обеспечивает формирование базового компонента графического образования. Этот компонент включает:

– объекты изображений (форма, взаимосвязь, пространственная характеристика);

– средства графического отображения информации об изделиях;

– графическую документацию, применяемую в различных сферах деятельности человека;

– рациональные приемы графической деятельности при выполнении и чтении изображений.

В связи с этим содержание программы включает:

знакомство с графическими изображениями, техникой их выполнения и правилами оформления;

способы проецирования, способы построения изображений на чертежах;

геометрические построения, анализ графического состава изображений;

чертежи предметов в системе прямоугольных проекций, их аксонометрические проекции, технические рисунки, эскизы, чтение чертежей деталей;

проекционные задачи с использованием графических преобразований;

сечения и разрезы.

Программа рекомендует рассматривать черчение в IX классе как обобщающую дисциплину. Она систематизирует знания учащихся о графических изображениях, полученные ими на уроках трудового обучения и других предметов.

В то же время необходимо показать практическую направленность изучаемого материала в образовательной, бытовой и производственной сферах. В связи с этим с целью установления межпредметных связей на уроках при изложении материала, во внеклассной работе следует максимально использовать примеры из других учебных предметов, иллюстрирующие графическое отображение информации об объектах и явлениях, рассматриваемых в них.

В программе предлагается альтернативный перечень графических работ. Учитель может использовать тот вариант предложенной работы, который соответствует уровню подготовки учащихся.

Аксонометрические проекции имеют ограниченное применение на производстве и в повседневной практике. Они требуют больших затрат времени на их исполнение – построение осей, масштабных отрезков, овалов и пр. В связи с этим рассматривать аксонометрические (изометрические) проекции следует по усмотрению учителя, с учетом уровня подготовки учащихся. В учебной практике аксонометрические проекции фигур рекомендуется заменять техническими рисунками.

При наличии соответствующей материально-технической базы учреждений общего среднего образования возможно использование на уроках информационных технологий.

В программе выделено резервное время, которое может быть использовано для углубления знаний, изучения новых тем, в том числе освоения аксонометрических проекций, архитектурно-строительных чертежей, решения графических и занимательных задач.

Содержание учебного предмета

(35 ч)

1. ГРАФИЧЕСКИЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ. ТЕХНИКА ВЫПОЛНЕНИЯ ЧЕРТЕЖЕЙ И ПРАВИЛА ИХ ОФОРМЛЕНИЯ (5 ч)

Углубление сведений о графических изображениях и областях их применения. Чертежи, их значение в практике. Графический язык и его роль в передаче информации о предметном мире и в общечеловеческом общении.

Культура черчения и техника выполнения чертежей. Чертежные инструменты. Применение компьютерных технологий при выполнении чертежей.

Систематизация правил оформления чертежей на основе стандартов ЕСКД: форматы, основная надпись. Шрифты чертежные. Линии чертежа. Нанесение размеров. Масштабы.

Условности и упрощения на чертежах.

Практические задания. Знакомство с отдельными типами графической документации; подготовка чертежных инструментов, организация учебного места; проведение различных линий; выполнение надписей чертежным шрифтом; нанесение размеров; выполнение эскиза плоской детали.

Варианты графической работы № 1:

1) оформление формата А4;

2) выполнение чертежа детали по половине изображения.

2. ГЕОМЕТРИЧЕСКИЕ ПОСТРОЕНИЯ ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ ЧЕРТЕЖЕЙ (4 ч)

Графическое отображение и чтение геометрической информации о предмете. Анализ графического состава изображений.

Графические (геометрические) построения: деление отрезка, угла и окружности на равные части; построение сопряжений.

Практические задания. Деление отрезков и окружности на равные части; построение сопряжений; выполнение чертежей деталей с геометрическими построениями; построение орнаментов и др.

Графическая работа № 2: выполнение чертежа детали с применением геометрических построений (по наглядному изображению).

3. СПОСОБЫ ПОСТРОЕНИЯ ИЗОБРАЖЕНИЙ НА ЧЕРТЕЖАХ (3 ч)

Проецирование как средство графического отображения формы предмета. Центральное и параллельное проецирование. Проецирование отрезков, прямых и плоских фигур, различно расположенных относительно плоскостей проекций. Получение аксонометрических проекций.

Чертежи в системе прямоугольных проекций. Прямоугольное проецирование на одну, две и три плоскости проекций. Сравнительный анализ проекционных изображений.

Изображения на технических чертежах: виды и их названия, местные виды, необходимое количество видов на чертеже.

Практические задания. Сравнение изображений (нахождение чертежей предметов по их наглядным изображениям); указание направлений проецирования для получения проекций предмета; нахождение правильно выполненных видов детали по наглядному изображению; выполнение чертежа предмета по модульной сетке; выполнение моделей (моделирование) деталей и предметов по чертежу.

4. ЧЕРТЕЖИ, ТЕХНИЧЕСКИЕ РИСУНКИ И ЭСКИЗЫ ПРЕДМЕТОВ (6 ч)

Проекции элементов фигур на чертежах: изображение на чертеже вершин, ребер и граней предмета как носителей графической информации.

Прямоугольные проекции и технические рисунки многогранников и тел вращения. Выявление объема предмета на техническом рисунке.

Проекции точек на поверхностях геометрических тел и предметов.

Анализ геометрической формы предмета.

Построение чертежей предметов на основе анализа их геометрической формы. Нанесение размеров на чертежах с учетом формы предмета, использование условных знаков.

Эскизы деталей, последовательность их выполнения.

Практические задания. Нахождение на чертеже предмета проекций точек, прямых и плоских фигур; построение чертежей, аксонометрических проекций и технических рисунков основных геометрических тел; нахождение проекций точек, лежащих на поверхности предмета; анализ геометрической формы предмета по чертежу; выполнение технических рисунков и эскизов деталей; выполнение чертежа детали по ее описанию; анализ содержания информации, представленной на графических изображениях.

Варианты графической работы № 3:

1) выполнение чертежа детали по наглядному изображению;

2) выполнение технического рисунка детали;

3) выполнение эскиза детали.

5. ЧТЕНИЕ ЧЕРТЕЖЕЙ В ПРЯМОУГОЛЬНЫХ ПРОЕКЦИЯХ (1 ч)

Чтение чертежей и других графических изображений. Последовательность чтения чертежей деталей на основе анализа формы и их пространственного расположения.

Практические задания. Устное чтение чертежа по вопросам и по заданному плану.

6. ГРАФИЧЕСКИЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ГЕОМЕТРИЧЕСКИХ ФИГУР (4 ч)

Графические операции с трехмерными объектами и их отображение на чертеже. Преобразование изображений. Дополнение, реконструкция и изменение количества изображений на чертеже. Общие сведения о чертежах разверток как средствах графического отображения формы поверхности предмета (краткий обзор).

Чертежи предметов с преобразованием их формы, взаимного положения частей и пространственного положения предметов: сечение геометрических тел проецирующими плоскостями, построение чертежей предметов со срезами и вырезами. Изменение формы предмета по чертежу.

Практические задания. Дочерчивание изображений; дополнение их пропущенными линиями; реконструкция изображений; построение чертежей геометрических тел, форма которых изменена срезами и вырезами.

Варианты графической работы № 4:

1) построение на чертеже отсутствующих видов предметов;

2) выполнение чертежа детали с изменением ее формы по разметке;

3) выполнение чертежа с преобразованием геометрической формы детали.

7. ПОСТРОЕНИЕ ЧЕРТЕЖЕЙ, СОДЕРЖАЩИХ СЕЧЕНИЯ И РАЗРЕЗЫ (8 ч)

Сечения. Назначение сечений. Получение сечений. Размещение и обозначение сечений на чертеже. Графические обозначения материалов в сечениях.

Разрезы. Назначение разрезов как средства получения информации о внутренней форме и устройстве детали и изделия. Название и обозначение разрезов. Местные разрезы.

Соединение на чертеже вида и разреза. Соединение части вида и части разреза. Соединение половины вида и половины разреза.

Практические задания. Выполнение эскизов и чертежей деталей с использованием сечений; выполнение эскизов и чертежей деталей с применением разрезов; чтение чертежей, содержащих разрезы; нанесение на чертежах проекций точек, расположенных на поверхности предмета; дочерчивание изображений деталей, содержащих разрезы; выполнение чертежей деталей с использованием местных разрезов; построение отсутствующих видов детали с применением необходимых разрезов.

Варианты графической работы № 5:

1) выполнение эскиза детали с натуры (или по наглядному изображению) с применением разрезов;

2) выполнение чертежа детали с использованием разрезов (по трем заданным видам);

3) построение вида слева детали с применением целесообразных разрезов.

ИТОГОВОЕ ЗАНЯТИЕ (2 ч)

Выполнение чертежа детали по наглядному изображению. Подведение итогов.

РЕЗЕРВНОЕ ВРЕМЯ (2 ч)

ТРЕБОВАНИЯ К ЗНАНИЯМ И УМЕНИЯМ УЧАЩИХСЯ

Учащиеся должны знать:

правила построения чертежей по способу проецирования, требования ЕСКД по их оформлению;

условия выбора видов, сечений и разрезов на чертежах;

порядок чтения чертежей в прямоугольных проекциях;

возможности применения компьютерных технологий.

Учащиеся должны уметь:

выбирать рациональные графические средства отображения информации о предметах;

выполнять чертежи и эскизы, состоящие из нескольких проекций, технические рисунки, другие изображения изделий;

производить анализ геометрической формы предмета по чертежу;

получать необходимые сведения об изделии по его изображению (читать чертеж);

применять графические знания в новой ситуации при решении задач с творческим содержанием;

использовать приобретенные знания и умения в качестве средств графического языка в школьной практике и повседневной жизни, при продолжении образования и пр.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Чарчэнне»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Чарчэнне ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі – вучэбны прадмет, у працэсе засваення якога вучні атрымліваюць цэласную сістэму ведаў пра графічныя сродкі інфармацыі і авалодваюць шматлікімі прыёмамі графічнай дзейнасці. Пры гэтым графічная дзейнасць вучняў выступае як агульнаадукацыйны і выхаваўчы сродак, як крыніца ведаў, як сродак развіцця асноў графічнай граматы.

Мэтай вывучэння чарчэння з’яўляецца фарміраванне ў вучняў такой сукупнасці рацыянальных прыёмаў чытання і выканання графічных відарысаў, якая дапаможа ім у той ці іншай ступені арыентавацца ў шырокім коле графічнай інфармацыі, далучыцца да графічнай культуры, авалодаць графічнай мовай як сродкам зносін паміж людзьмі розных прафесій, адаптавацца да працягу навучання ва ўстановах прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі, да ўдзелу ў практычнай дзейнасці.

Задачы:

фарміраванне ведаў пра графічныя сродкі інфармацыі;

фарміраванне прыёмаў чытання і выканання ўстаноўленых стандартам графічных дакументаў;

авалоданне спосабамі перадачы і чытання графічнай інфармацыі ў розных відах практычнай дзейнасці чалавека;

ажыццяўленне сувязі з тэхнікай, вытворчасцю, падрыхтоўка вучняў да канструктарска-тэхналагічнай і творчай дзейнасці, мастацкага канструявання, авалодання элементамі прыкладной графікі.

Чарчэнне садзейнічае:

актыўнаму развіццю ў вучняў прасторавых уяўленняў;

фарміраванню лагічнага мыслення, уключаючы такія разумовыя аперацыі, як аналіз і сінтэз, параўнанне, вывад;

знаёмству з рознымі працоўнымі аперацыямі, у аснове якіх ляжыць выкарыстанне чарцяжа;

выхаванню ў вучняў такіх асобасных якасцей, як акуратнасць, самастойнасць, уважлівасць, назіральнасць;

На аснове навуковых уяўленняў, геаметрычнай тэорыі, стандартаў Адзінай сістэмы канструктарскай дакументацыі (далей – АСКД) чарчэнне забяспечвае фарміраванне базавага кампанента графічнай адукацыі. Гэты кампанент уключае:

аб’екты стварэння выяў (форма, узаемасувязь, прасторавая характарыстыка);

сродкі графічнай перадачы інфармацыі пра вырабы;

графічную дакументацыю, якая прымяняецца ў розных сферах дзейнасці чалавека;

рацыянальныя прыёмы графічнай дзейнасці пры выкананні і чытанні відарысаў.

У сувязі з гэтым змест праграмы ўключае:

знаёмства з графічнымі відарысамі, тэхнікай іх выканання і правіламі афармлення;

спосабы праецыравання, спосабы пабудовы відарысаў на чарцяжах;

геаметрычныя пабудовы, аналіз графічнага складу чарцяжа;

чарцяжы прадметаў у сістэме прамавугольных праекцый, іх аксанаметрычныя праекцыі, тэхнічныя малюнкі, эскізы, чытанне чарцяжоў дэталей;

праекцыйныя задачы з выкарыстаннем графічных пераўтварэнняў;

сячэнні і разрэзы.

Праграма рэкамендуе разглядаць чарчэнне ў IX класе як падагульняльную дысцыпліну. Яна сістэматызуе веды вучняў пра графічныя відарысы, атрыманыя імі на ўроках працоўнага навучання і іншых прадметаў.

У той жа час неабходна паказаць практычную накіраванасць вывучаемага матэрыялу ў адукацыйнай, бытавой і вытворчай сферах. У сувязі з гэтым і з мэтай устанаўлення міжпрадметных сувязей на ўроках пры выкладанні матэрыялу, у пазакласнай рабоце трэба максімальна выкарыстоўваць прыклады з іншых вучэбных дысцыплін, якія ілюструюць графічную перадачу інфармацыі пра аб’екты і з’явы, разглядаемыя ў іх.

У праграме прапаноўваецца альтэрнатыўны пералік графічных работ. Настаўнік можа выкарыстоўваць той варыянт прапанаванай работы, які адпавядае ўзроўню падрыхтоўкі вучняў.

Аксанаметрычныя праекцыі маюць абмежаванае выкарыстанне ў вытворчасці і ў штодзённай практыцы. Яны патрабуюць вялікіх затрат часу на іх выкананне – пабудову восей, маштабных адрэзкаў, авалаў і г. д. У сувязі з гэтым разглядаць аксанаметрычныя (ізаметрычныя) праекцыі трэба на выбар настаўніка, з улікам узроўню падрыхтаванасці вучняў. У вучэбнай практыцы аксанаметрычныя праекцыі фігур рэкамендуецца замяняць тэхнічнымі рысункамі.

Пры наяўнасці адпаведнай матэрыяльна-тэхнічнай базы ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі магчыма выкарыстанне на ўроках інфармацыйных тэхналогій.

У праграме выдзелены рэзервовы час, які можа быць выкарыстаны на паглыбленне ведаў, вывучэнне новых тэм, у тым ліку аксанаметрычных праекцый, архітэктурнабудаўнічых чарцяжоў, рашэнне графічных і займальных задач.

IX КЛАС
(35 гадзін)

1. Графічныя відарысы. Тэхніка выканання чарцяжоў і правілы іх афармлення (5 гадзін)

Паглыбленне звестак пра графічныя відарысы і галіны іх прымянення. Чарцяжы, іх значэнне ў практыцы. Графічная мова і яе роля ў перадачы інфармацыі аб прадметным свеце і агульначалавечых зносінах.

Культура чарчэння і тэхніка выканання чарцяжоў. Чарцёжныя інструменты. Прымяненне камп'ютарных тэхналогій для выканання чарцяжоў.

Сістэматызацыя правілаў афармлення чарцяжоў на аснове стандартаў АСКД: фарматы, асноўны надпіс. Шрыфты чарцёжныя. Лініі чарцяжа. Нанясенне памераў. Маштабы.

Умоўнасці і спрашчэнні на чарцяжах.

Практычныя заданні. Знаёмства з асобнымі тыпамі графічнай дакументацыі; падрыхтоўка чарцёжных інструментаў, арганізацыя рабочага месца; правядзенне розных ліній; выкананне надпісаў чарцёжным шрыфтам; нанясенне памераў; выкананне эскіза плоскай дэталі.

Варыянты графічнай работы № 1:

1) афармленне фармату А4;

2) выкананне чарцяжа дэталі па палавіне відарыса.

2. Геаметрычныя пабудовы пры выкананні чарцяжоў (4 гадзіны)

Графічнае адлюстраванне і чытанне геаметрычнай інфармацыі аб прадмеце. Аналіз графічнага саставу відарыса.

Графічныя (геаметрычныя) пабудовы: падзел адрэзка, вугла і акружнасці на роўныя часткі; пабудова спалучэнняў.

Практычныя заданні. Падзел адрэзкаў і акружнасці на роўныя часткі; пабудова спалучэнняў; выкананне чарцяжоў дэталей з геаметрычнымі пабудовамі; пабудова арнаментаў і г. д.

Графічная работа № 2: выкананне чарцяжа дэталі з прымяненнем геаметрычных пабудоў (па наглядным відарысе).

3. Спосабы пабудовы відарысаў на чарцяжах (3 гадзіны)

Праецыраванне як сродак графічнага адлюстравання прадмета. Цэнтральнае і паралельнае праецыраванне. Праецыраванне адрэзкаў, прамых і плоскіх фігур, па-рознаму размешчаных адносна плоскасцей праекцый. Атрыманне аксанаметрычных праекцый.

Чарцяжы ў сістэме прамавугольных праекцый. Прамавугольнае праецыраванне на адну, дзве і тры плоскасці праекцый. Параўнальны аналіз праекцыйных відарысаў. Відарысы на тэхнічных чарцяжах: віды і іх назвы, мясцовыя выгляды, неабходная колькасць відаў на чарцяжы.

Практычныя заданні. Параўнанне відарысаў (знаходжанне чарцяжоў прадметаў па іх відах); указанне напрамкаў праецыравання для атрымання праекцый прадмета; знаходжанне правільна выкананых відаў дэталі па наглядным відарысе; выкананне чарцяжа прадмета па модульнай сетцы; выкананне мадэлей (мадэліраванне) дэталей і прадметаў па чарцяжы.

4. Чарцяжы, тэхнічныя рысункі і эскізы прадметаў (6 гадзін)

Праекцыі элементаў фігур на чарцяжах: паказ на чарцяжы вяршынь, кантаў і граней прадмета як носьбітаў графічнай інфармацыі.

Прамавугольныя праекцыі і тэхнічныя рысункі мнагаграннікаў і цел вярчэння. Выяўленне аб'ёму прадмета на тэхнічным рысунку.

Праекцыі пунктаў на паверхнях геаметрычных цел і прадметаў.

Аналіз геаметрычнай формы прадмета.

Пабудова чарцяжоў прадметаў на аснове аналізу іх геаметрычнай формы. Нанясенне памераў на чарцяжах з улікам формы прадмета, выкарыстанне ўмоўных знакаў.

Эскізы дэталей, послядоўнасць іх выканання.

Практычныя заданні. Знаходжанне на чарцяжы прадмета праекцый пунктаў, прамых і плоскіх фігур; пабудова чарцяжоў, аксанаметрычных праекцый і тэхнічных рысункаў асноўных геаметрычных цел; знаходжанне праекцый пунктаў, якія ляжаць на паверхні прадмета; аналіз геаметрычнай формы прадмета па чарцяжы, выкананне тэхнічных рысункаў і эскізаў дэталей; выкананне чарцяжа дэталі па яе апісанні; аналіз зместу інфармацыі, прадстаўленай на графічных відарысах.

Варыянты графічнай работы № 3:

1) выкананне чарцяжа дэталі па наглядным відарысе;

2) выкананне тэхнічнага рысунка дэталі;

3) выкананне эскіза дэталі.

5. Чытанне чарцяжоў у прамавугольных праекцыях (1 гадзіна)

Чытанне чарцяжоў і іншых графічных відарысаў. Паслядоўнасць чытання чарцяжоў дэталей на аснове аналізу формы і іх прасторавага размяшчэння.

Практычныя заданні. Вуснае чытанне чарцяжа па пытаннях і па прапанаваным плане.

6. Графічныя пераўтварэнні геаметрычных фігур (4 гадзіны)

Графічныя аперацыі з трохмернымі аб'ектамі і іх адлюстраванне на чарцяжы. Пераўтварэнне відарысаў. Дапаўненне, рэканструкцыя і змяненне колькасці відарысаў на чарцяжы. Агульныя звесткі аб чарцяжах разгортак як сродку графічнай перадачы формы паверхні прадмета (кароткі агляд).

Чарцяжы прадметаў з пераўтварэннем іх формы, узаемнага размяшчэння частак і размяшчэння прадметаў у прасторы: сячэнне геаметрычных цел праецыйнымі плоскасцямі, пабудова чарцяжоў прадметаў са зрэзамі і выразамі. Змяненне формы прадмета па чарцяжы.

Практычныя заданні. Дапрацоўка відарысаў; дапаўненне іх прапушчанымі лініямі; рэканструкцыя відарысаў; пабудова чарцяжоў геаметрычных цел, форма якіх зменена зрэзамі і выразамі.

Варыянты графічнай работы № 4:

1) пабудова на чарцяжы адсутных выглядаў прадметаў;

2) выкананне чарцяжа дэталі са змяненнем яе формы па разметцы;

3) выкананне чарцяжа са змяненнем геаметрычнай формы дэталі.

7. Пабудова чарцяжоў, якія маюць сячэнні і разрэзы (8 гадзін)

Сячэнні. Прызначэнне сячэнняў. Атрыманне сячэнняў. Размяшчэнне і абазначэнне сячэнняў на чарцяжы. Графічныя абазначэнні матэрыялаў у сячэннях.

Разрэзы. Прызначэнне разрэзаў як сродку атрымання інфармацыі пра ўнутраную форму і канструкцыю дэталі і вырабу. Назва і абазначэнне разрэзаў. Мясцовыя разрэзы.

Злучэнне на чарцяжы віду і разрэзу. Злучэнне часткі віду і разрэзу. Злучэнне палавіны віду і палавіны разрэзу.

Практычныя заданні. Выкананне эскізаў і чарцяжоў дэталей з выкарыстаннем сячэнняў; выкананне эскізаў і чарцяжоў дэталей з прымяненнем разрэзаў; чытанне чарцяжоў, якія маюць разрэзы; нанясенне на чарцяжах праекцый пунктаў, што

размешчаны на паверхні прадмета; дапрацоўка відарысаў дэталей, якія маюць разрэзы; выкананне чарцяжоў дэталей з выкарыстаннем мясцовых разрэзаў; пабудова адсутных выглядаў дэталі з прымяненнем неабходных разрэзаў.

Варыянты графічнай работы № 5:

1) выкананне эскіза дэталі з натуры (або па наглядным відарысе) з прымяненнем разрэзаў;

2) выкананне чарцяжа дэталі з выкарыстаннем разрэзаў (па трох зададзеных выглядах);

3) пабудова выгляду злева дэталі з прымяненнем мэтазгодных разрэзаў.

Выніковыя заняткі (2 гадзіны)

Выкананне чарцяжа дэталі па наглядным відарысе. Падвядзенне вынікаў.

Рэзервовы час (2 гадзіны)

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Вучні павінны в е д а ц ь:

правілы пабудовы чарцяжоў па спосабе праецыравання, патрабаванні АСКД па іх афармленні;

умовы выбару выглядаў, сячэнняў і разрэзаў на чарцяжах;

парадак чытання чарцяжоў у прамавугольных праекцыях.

Вучні павінны ў м е ц ь:

выбіраць рацыянальныя графічныя сродкі перадачы інфармацыі аб прадметах;

выконваць чарцяжы і эскізы, якія складаюцца з некалькіх праекцый, тэхнічныя рысункі, іншыя відарысы вырабаў;

рабіць аналіз геаметрычнай формы прадмета па чарцяжы;

атрымліваць неабходныя звесткі пра выраб па яго відарысе (чытаць чарцёж);

выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў якасці сродкаў графічнай мовы ў школьнай практыцы і штодзённым жыцці, пры далейшым навучанні і інш;

прымяняць графічныя веды ў новай сітуацыі пры рашэнні задач з творчым зместам.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Учебная программа по учебному предмету
«Физическая культура и здоровье»
для IX класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЗДОРОВЬЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Общая характеристика учебного предмета. В системе учебных предметов общего среднего образования освоение учебного предмета «Физическая культура и здоровье» обеспечивает получение обучающимися базового физкультурного образования.

Содержание учебного предмета «Физическая культура и здоровье» дифференцировано с учетом возрастно-половых особенностей учащихся и представлено инвариантным и вариативным компонентами.

Инвариантный компонент является содержанием учебного предмета «Физическая культура и здоровье», обязательным для освоения учащимися, отнесенными по состоянию здоровья к основной и подготовительной медицинским группам. Он состоит из двух разделов «Основы физкультурных знаний» и «Основы видов спорта», которые содержат минимальный объем учебного материала, необходимого для общего физкультурного образования, общекультурного, духовного и физического развития, оздоровления, нравственного совершенствования учащихся, формирования здорового образа жизни, активного отдыха с использованием средств физической культуры.

Раздел «Основы физкультурных знаний» содержит теоретический материал, необходимый для формирования мировоззрения здорового образа жизни, самостоятельного использования средств физической культуры с целью оздоровления и активного отдыха, изучения и практического травмобезопасного освоения учебного предмета. Как правило, учитель при разработке поурочного планирования определяет учебные занятия, на которых выделяется необходимое количество времени для изучения теоретического материала.

Раздел «Основы видов спорта» включает практический и необходимый для его освоения теоретический учебный материал, который изучается на учебных занятиях одновременно с формированием двигательных умений, навыков, способов деятельности. Содержание практического учебного материала представлено упражнениями, комплексами и элементами таких видов спорта, как легкая атлетика, гимнастика, акробатика, лыжные гонки, спортивные игры (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол), что соответствует общим задачам развития координационных и кондиционных способностей обучающихся.

Вариативный компонент представлен видами спорта инвариантного компонента, а также упражнениями, комплексами и игровыми элементами плавания, аэробики спортивной, тенниса настольного, конькобежного спорта. Из общего объема содержания вариативного компонента учитель, с учетом наличия соответствующей физкультурно-спортивной базы, интересов обучающихся, спортивных традиций учреждения общего среднего образования, выбирает и использует в образовательном процессе учебный материал для каждого из V–IX классов. Допускается в качестве учебного материала использовать содержание учебных программ факультативных занятий, соответствующих перечню видов спорта вариативного компонента и утвержденных в установленном порядке Министерством образования Республики Беларусь, а также электронные средства обучения – учебно-методические пособия для учителей физической культуры.

Распределение учебного материала по компонентам, разделам и темам с указанием количества часов на их изучение в каждом из V–IX классов представлено в табличном варианте.

Учебные занятия проводятся в форме уроков физической культуры и здоровья.

Организация учебных занятий должна соответствовать общепедагогическим закономерностям, принципам и требованиям общего среднего образования. Формы и методы проведения уроков физической культуры и здоровья определяются учителем при разработке документов планирования содержания учебного материала.

Целью изучения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» при получении общего базового образования является формирование физической культуры личности и оздоровление учащихся с учетом их возрастно-половых особенностей.

Указанная цель достигается в результате формирования у учащихся компетенций в области физкультурной и спортивной деятельности, решения личностно ориентированных образовательных, воспитательных, оздоровительных и прикладных задач.

К ***образовательным задачам*** учебного предмета относятся освоение и обучение использованию на практике доступных в среднем школьном возрасте:

– физкультурных знаний, необходимых для безопасных организованных и самостоятельных занятий;

– двигательных умений, навыков, способов деятельности, составляющих содержание изучаемых видов спорта;

– духовных ценностей олимпизма и олимпийского движения как культурных гуманистических феноменов современности.

Воспитательными задачами учебного предмета является содействие становлению и развитию:

– отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих как к ценности;

– положительных черт характера, таких как дисциплинированное поведение, доброжелательное отношение к товарищам, коллективизм, честность, отзывчивость, смелость, настойчивость в достижении цели;

– гармоничного сочетания нравственных, физических и интеллектуальных качеств личности.

Оздоровительными задачами учебного предмета являются:

– привитие навыков здорового образа жизни;

– повышение умственной работоспособности;

– профилактика стрессовых состояний и заболеваний средствами физической культуры;

– содействие укреплению здоровья учащихся, формирование правильной осанки, профилактика миопии и плоскостопия.

К ***прикладным задачам*** учебного предмета, обеспечивающим успешную социальную адаптацию и безопасность жизнедеятельности учащихся, относятся:

– обучение умениям и навыкам сотрудничества со сверстниками в процессе физкультурной и спортивной деятельности;

– освоение знаний, умений и навыков, необходимых для обеспечения безопасности во время самостоятельных физкультурных занятий;

– формирование знаний, умений и навыков, обеспечивающих безопасность жизнедеятельности в экологически неблагоприятных условиях (для проживающих на территории радиоактивного загрязнения в условиях воздействия последствий аварии на ЧАЭС).

При освоении содержания учебной программы обучающиеся приобретают компетенции, имеющие социальную и личную значимость. Личностные и предметные компетенции учащихся, оканчивающих V–IX классы учреждения общего среднего образования, конкретизированы в четырех направлениях:

– учащиеся должны знать и понимать;

– учащиеся должны знать и соблюдать;

– учащиеся должны знать и уметь;

– учащиеся должны уметь использовать приобретенные компетенции в практической деятельности и повседневной жизни.

Содержание личностных и предметных компетенций сформулировано в требованиях к учащимся, заканчивающих обучение в каждом из V–IX классов учреждения общего среднего образования.

Результаты учебной деятельности учащихся и степень освоения содержания учебной программы «Физическая культура и здоровье» оцениваются по критериям и в соответствии с правилами проведения аттестации учащихся, утверждаемыми Министерством образования Республики Беларусь.

Учебно-методическое обеспечение образовательного процесса по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» представлено в приложении 1.

Условия выполнения тестовых упражнений для оценки уровня развития двигательных качеств учащихся изложены в приложении 2.

Учебная программа «Физическая культура и здоровье» содержит учебный материал по спортивным играм (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол), рекомендованный для изучения в объеме 35 часов на учебных занятиях «Час здоровья и спорта» (приложение 3).

Примерное распределение учебного материала

ИНВАРИАНТНЫЙ КОМПОНЕНТ ОСНОВЫ ФИЗКУЛЬТУРНЫХ ЗНАНИЙ

Компоненты, разделы, темы учебного материала	Количество часов
ИНВАРИАНТНЫЙ КОМПОНЕНТ	**46**
Основы физкультурных знаний	**2**
Обеспечение безопасности занятий	0,5
Гигиенические знания	0,25
Правила самостоятельных занятий, самоконтроль	0,5
Здоровый образ жизни	0,5
Олимпизм и олимпийское движение	0,25
Основы видов спорта	**38**
Легкая атлетика	12
Легкая атлетика – кроссовая подготовка[1]	0 (8)
Гимнастика, акробатика	10
Лыжные гонки[2]	8
Спортивные игры	8
Тестирование	**6**
Домашние задания[3]	+
ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ	**24**
Атлетическая гимнастика	+
Аэробика спортивная	+
Баскетбол	+
Волейбол	+
Гандбол	+
Гимнастика, акробатика	+
Конькобежный спорт	+
Легкая атлетика	+
Лыжные гонки	+
Плавание[4]	до 24
Теннис настольный	+
Футбол	+
Всего	70

[1] В условиях бесснежной зимы вместо лыжных гонок.
[2] При бесснежной зиме заменяется учебным материалом других тем.
[3] Количеством часов не регламентируются.
[4] При наличии условий и возможностей для учебных занятий по плаванию.

Обеспечение безопасности занятий. Предупреждение возможного травматизма в спортивных залах, бассейнах и на открытых площадках. Подготовка мест для безопасных занятий физическими упражнениями. Страховка, взаимопомощь при выполнении физических упражнений. Правила поведения во время массовых спортивных и зрелищных мероприятий.

Гигиенические знания. Влияние активного двигательного режима на динамику умственной работоспособности учащихся. Профилактика простудных заболеваний. Виды и способы закаливания.

Здоровый образ жизни. Понятие гиподинамии, гипердинамии, оптимальной двигательной активности. Способы предупреждения и преодоления вредных привычек. Индивидуальный двигательный режим учащихся в различные периоды года.

Правила самостоятельных занятий. Самоконтроль. Дневник самоконтроля учащегося. Оценка и анализ уровня физической подготовленности.

Олимпизм и олимпийское движение. Основные ценности олимпизма, провозглашенные в Олимпийской хартии. Вклад белорусских олимпийцев в пропаганду идеалов олимпизма и здорового образа жизни подрастающего поколения.

Условия выдачи нагрудного значка Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь.

ОСНОВЫ ВИДОВ СПОРТА

ЛЕГКАЯ АТЛЕТИКА

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках легкой атлетики. Правила обращения со спортивным инвентарем и оборудованием.

Понятие спортивной классификации Республики Беларусь. Рекорды мира, Европы, Республики Беларусь, региона, школы в видах легкой атлетики, входящих в программу Олимпийских игр. Лучшие спортсмены страны, региона, школы и их достижения.

Практический материал

Ходьба ускоренным шагом; скандинавская ходьба.

Бег с высокого старта 30, 60 м с максимальной скоростью на результат*; эстафетный бег; челночный бег 4 × 9 м; бег на время 2, 4, 6 мин с заданной скоростью.

Прыжки с места: тройной и пятерной прыжок; вверх толчком двумя ногами; то же с подтягиванием коленей на месте и с продвижением вперед; с ноги на ногу с продвижением вперед. Прыжки через короткую скакалку.

Прыжки с разбега в длину согнув ноги*; в высоту способом «перешагивание»*.

Метание мяча 150 г с места и с разбега по коридору 10 м на дальность* и на заданное расстояние; теннисного мяча с места и с двух-трех шагов разбега на заданную и максимальную дальность отскока от стены, в горизонтальную и вертикальную цель (гимнастический обруч) с расстояния 15–18 м.

Развитие скоростных, силовых, скоростно-силовых, координационных способностей, гибкости, выносливости.

ЛЕГКАЯ АТЛЕТИКА – КРОССОВАЯ ПОДГОТОВКА

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках кроссовой подготовки. Предупреждение возможного травматизма при беге по пересеченной местности с преодолением естественных препятствий.

Практический материал

Чередование ходьбы и бега. Преодоление вертикальных (с опорой и без опоры) и горизонтальных препятствий в прыжке с приземлением на одну ногу без нарушения ритма бега. Распределение сил на дистанции. Кросс 2000 м (д)*, 3000 м (м)*.

Развитие координационных способностей, скоростной и аэробной выносливости.

ГИМНАСТИКА И АКРОБАТИКА

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках гимнастики и акробатики. Установка и уборка спортивного гимнастического оборудования.

Практический материал

Общеразвивающие упражнения[22] и упражнения для формирования правильной осанки: без предметов, со скакалкой, с гимнастической палкой, набивными мячами, гантелями, на гимнастической скамейке и с гимнастической скамейкой, у гимнастической стенки и на гимнастической стенке.

[22] Рекомендуется использовать в подготовительной части урока.

Перекладина низкая (м): подъем переворотом толчком одной и махом другой ногой, упор прогнувшись, перемах из упора в упор верхом, из упора верхом поворот в упор, соскок махом назад из упора.

Перекладина высокая (м): размахивания изгибами, подъем из виса в упор силой, подъем из виса в упор переворотом*, из виса соскок махом назад.

Брусья параллельные (м): размахивание в упоре на предплечьях, на руках, из размахивания в упоре на предплечьях подъем махом вперед в сед ноги врозь, из седа ноги врозь кувырок вперед согнувшись в сед ноги врозь; из размахивания в упоре соскок махом назад; сгибание и разгибание рук в упоре.

Брусья разновысокие (д): вис на верхней, размахивания изгибами, вис присев на нижней жерди, толчком двумя ногами вис лежа на нижней жерди, сед углом на нижней жерди, соскок с поворотом на 180° из седа на бедре.

Бревно гимнастическое[23] (д): приседание с последующим вставанием, поворот на двух ногах на носках в полуприседе и приседе на 180°, соскок прогнувшись; повторение разученных упражнений из программы VIII класса; комбинация из ранее изученных упражнений*.

[23] При отсутствии гимнастического бревна упражнение выполняется на рейке перевернутой гимнастической скамейки.

Опорные прыжки ноги врозь через гимнастического козла высотой 110 см в длину* (м), в ширину* (д).

Лазание по канату (шесту) с помощью ног (д), без помощи ног на заданное расстояние (м).

Комплексы упражнений утренней гимнастики из 10–12 упражнений с гимнастической палкой, мячом, гантелями в исходном положении сидя и лежа (по одному комплексу в каждой четверти).

Акробатика: кувырки вперед, назад, перевороты в сторону, длинный кувырок с двух-трех шагов разбега толчком двумя ногами (м); мост прогибом назад с помощью и самостоятельно (д); стойка силой на голове и руках, стойка махом одной, толчком другой ногой на руках с помощью и самостоятельно* (м), стойка на лопатках* (д). Комбинация из ранее разученных пяти упражнений*.

Развитие скоростных, скоростно-силовых, силовых, координационных способностей, гибкости, выносливости.

ЛЫЖНЫЕ ГОНКИ

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках по лыжным гонкам. Правила предупреждения обморожений и травм при передвижении на лыжах.

Закаливающее воздействие занятий лыжными гонками. Влияние занятий лыжными гонками на физическое развитие и повышение уровня физической подготовленности учащегося.

Лучшие лыжники мира, Европы, Республики Беларусь, региона, школы и их достижения.

Практический материал

Способы передвижения: одновременные безшажный, одношажный, двухшажный ходы; попеременный двухшажный ход; переход от одновременных ходов к переменному ходу и обратно*; подъемы «лесенкой», «полуелочкой», «елочкой»; спуски в высокой, средней, низкой стойках; повороты на месте и в движении*; торможение «полуплугом», «плугом». Преодоление дистанции 3000 м* изученными способами.

Развитие координационных способностей, выносливости.

СПОРТИВНЫЕ ИГРЫ

(изучаются две из четырех спортивных игр)

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения на уроках спортивных игр. Правила обращения с игровым инвентарем и оборудованием. Правила соревнований по спортивным играм. Язык жестов судьи. Этика игрока. Правила поведения на играх в качестве зрителя (этика болельщика).

Лучшие игроки мира, Европы, Республики Беларусь, региона, школы и их достижения.

Практический материал

Баскетбол. Стойки, перемещения в стойке, ловля мяча двумя и одной рукой, ведение мяча без зрительного контроля, со сменой скорости и направления движения. Ведение попеременно правой и левой рукой. Передачи мяча на месте и в движении*; перемещения с передачами мяча в парах, в тройках. Броски по кольцу с места, после ведения и двух шагов*. Штрафной бросок*. Защитные действия против игрока, владеющего мячом; защитные действия против игрока, атакующего кольцо. Атакующие действия с перехватом мяча во время ведения. Вырывание и выбивание мяча, передачи мяча при встречном движении, отскоком от пола. Применение разученных приемов в условиях учебной игры. Судейская практика.

Волейбол. Многократные передачи мяча сверху двумя руками над собой, в парах и тройках, с переменой мест, через сетку стоя на месте и с передвижениями вдоль сетки*. Передача мяча двумя руками сверху в прыжке. Прием мяча снизу двумя руками после подачи*. Передача мяча снизу двумя руками над собой, в парах, через сетку*. Прием мяча, отскочившего от сетки. Нижняя и верхняя прямая подача* с попаданием в первую, пятую и шестую зоны. Нижняя боковая подача. Двусторонняя игра. Судейская практика.

Гандбол. Стойки и передвижения игрока, ловля мяча. Передачи мяча от плеча согнутой рукой, без замаха, ловля и передачи мяча при встречном движении*. Ведение мяча с изменением скорости передвижения. Броски по воротам*, приемы игры в защите, в нападении. Простейшие взаимодействия в защите, в нападении. Применение разученных приемов в условиях учебной игры. Судейская практика.

Футбол. Передвижения по полю с ускорениями, спиной вперед, приставными, скрестными шагами. Ведение мяча внутренней и внешней частью подъема с изменением скорости и направления движения*. Удары ногой по неподвижному и катящемуся мячу внешней, внутренней стороной подъема*, носком. Остановка мяча ногой, грудью. Удары по мячу головой после набрасывания партнером. Обманные движения с мячом. Обманные движения с торможением и сменой направления движения без мяча. Простейшие тактические комбинации в парах и тройках. Применение разученных приемов в условиях учебной игры. Судейская практика.

Развитие скоростных, скоростно-силовых, координационных способностей, выносливости.

ТЕСТИРОВАНИЕ УРОВНЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ

Выполнение тестовых упражнений планируется учителем на начало и окончание учебного года. В течение одного урока не рекомендуется выполнять более двух тестовых упражнений.

Результаты тестовых упражнений (таблица 2) используются для определения уровня физической подготовленности учащихся, планирования и корректировки содержания поурочного календарно-тематического плана, разработки планов-конспектов уроков.

Условия выполнения тестовых упражнений представлены в приложении 2.

Перечень тестовых упражнений для мальчиков:

1) бег 30 м;

2) челночный бег 4 × 9 м **или** прыжки через короткую скакалку за 1 мин;

3) прыжок в длину с места **или** тройной прыжок с места толчком двумя ногами;

4) подтягивание на перекладине **или** сгибание и разгибание рук в упоре лежа;

5) наклон вперед из исходного положения сидя на полу **или** наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке;

6) бег 1500 м, **или** ходьба 2000 м, **или** 6-минутный бег.

Перечень тестовых упражнений для девочек:

1) бег 30 м;

2) челночный бег 4 × 9 м **или** прыжки через короткую скакалку за 1 мин;

3) прыжок в длину с места **или** бросок набивного мяча из-за головы двумя руками из исходного положения сидя ноги врозь;

4) поднимание туловища из исходного положения лежа на спине за 1 мин **или** поднимание и опускание прямых ног за 1 мин;

5) наклон вперед из исходного положения сидя на полу **или** наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке;

6) бег 1000 м, **или** ходьба 1500 м, **или** 6-минутный бег.

10-БАЛЛЬНЫЕ ШКАЛЫ ОЦЕНКИ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ IX КЛАССА

Тестовые упражнения	**Баллы**									
	10	**9**	**8**	**7**	**6**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
	Уровни физической подготовленности									
	Высокий		**Выше среднего**		**Средний**		**Ниже среднего**		**Низкий**	
Мальчики										
Бег 30 м (с)	4,5	4,7	4,8	4,9	5,0	5,2	5,4	5,6	5,8	6,0 и более
Челночный бег 4 × 9 м (с) *или*	9,0	9,1	9,3	9,4	9,6	9,9	10,1	10,4	10,7	11,0 и более
Прыжки через короткую скакалку за 1 мин (раз)	124	120	110	100	90	82	73	65	58	54 и менее
Прыжок в длину с места (см) *или*	233	228	223	218	212	202	192	181	171	160 и менее
Тройной прыжок с места толчком двумя ногами (см)	665	640	620	600	580	555	530	500	480	445 и менее
Подтягивание на перекладине (раз) *или*	12	11	10	8	7	5	2	1	–	–
Сгибание и разгибание рук в упоре лежа (раз)	34	32	29	26	24	21	18	15	12	10 и менее
Наклон вперед из исходного положения сидя на полу (см) *или*	14	12	11	10	9	6	4	1	–1	–3 и менее
Наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке (см)	13	12	10	9	7	6	4	2	0	– 4 и менее
Бег 1500 м (мин, с) *или*	5,49	5,58	6,10	6,17	6,28	6,46	7,07	7,29	7,48	8,06 и более
Ходьба 2000 м (мин, с) *или*	13,45	14,00	14,25	14,55	15,30	16,05	16,40	17,10	17,30	18,00 и более
6-минутный бег (м)	1410	1370	1330	1300	1280	1220	1170	1130	1100	1080 и менее
Девочки										
Бег 30 м (с)	5,1	5,2	5,3	5,4	5,5	5,7	5,9	6,1	6,3	6,5 и более

Челночный бег 4 × 9 м (с) *или*	10,0	10,1	10,3	10,5	10,7	11,1	11,4	11,8	12,1	12,5 и более
Прыжки через короткую скакалку за 1 мин (раз)	135	130	120	112	107	92	80	71	68	65 и менее
Прыжок в длину с места (см) *или*	189	184	180	176	171	163	154	145	136	128 и менее
Бросок набивного мяча из-за головы двумя руками из исходного положения сидя ноги врозь (см)	495	470	450	425	410	380	340	310	300	290 и менее
Поднимание туловища за 1 мин (раз) *или*	55	53	51	49	47	43	39	35	31	28 и менее
Поднимание и опускание прямых ног за 1 мин (раз)	30	28	25	22	20	16	13	10	8	5 и менее
Наклон вперед из исходного положения сидя на полу (см) *или*	19	17	15	14	12	9	6	2	–1	– 4 и менее
Наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке (см)	17	15	13	12	11	9	5	3	1	–1 и менее
Бег 1000 м (мин, с) *или*	4,41	4,51	5,00	5,12	5,21	5,43	6,02	6,23	6,40	7,04 и более
Ходьба 1500 м (мин, с) *или*	13,05	13,20	13,50	14,00	14,20	14,45	15,00	15,30	16,00	17,00 и более
6-минутный бег (м)	1215	1180	1120	1100	1070	1000	960	910	850	855 и менее

10-БАЛЛЬНЫЕ ШКАЛЫ ОЦЕНКИ УЧЕБНЫХ НОРМАТИВОВ ПО ОСВОЕНИЮ УМЕНИЙ, НАВЫКОВ, РАЗВИТИЮ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ IX КЛАССА

Контрольные упражнения	**Баллы**									
	10	**9**	**8**	**7**	**6**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Мальчики										
Бег 60 м (с)	8,5	8,8	9,1	9,4	9,7	10,0	10,3	10,5	10,7	10,8 и более
Бег 2000 м (мин, с)	8,04	8,30	8,58	9,24	9,50	10,08	10,24	10,40	10,56	10,57 и более
Прыжок в длину (см)	424	410	396	383	370	350	330	310	290	289 и менее
Прыжок в высоту (см)	125	120	115	–	110	–	–	105	100	95 и менее
Метание мяча 150 г с разбега (м)	44	42	40	38	37	34	31	28	25	24 и менее
Бег на лыжах 3 км (мин, с)	14,50	15,30	16,10	16,50	17,30	18,00	18,30	19,00	19,30	19,31 и более
Плавание 50 м (мин, с); 50, 25 м – без учета времени	1,05	1,10	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м и менее
Кросс 3000 м (мин, с)	15,10	15,30	15,50	16,10	16,30	16,50	17,10	17,30	17,50	17,51 и более
Девочки										
Бег 60 м (с)	9,5	9,7	9,9	10,1	10,2	10,3	10,5	10,7	10,9	11,0 и более
Бег 1500 м (мин, с)	6,15	6,25	6,35	6,55	7,05	7,15	7,35	7,45	7,55	7,56 и более
Прыжок в длину (см)	376	360	342	326	310	292	276	260	244	243 и менее
Прыжок в высоту (см)	115	110	105	–	100	95	–	90	85	80 и менее
Метание мяча 150 г с разбега (м)	27	25	23	21	20	19	18	17	16	15 и менее
Подтягивание на низкой перекладине (раз)	23	20	19	18	16	14	12	11	10	9 и менее

Бег на лыжах 3 км (мин, с)	16,15	16,50	17,26	18,03	18,40	19,13	19,46	20,20	20,53	20,54 и более
Плавание 50 м (мин, с); 50, 25 м – без учета времени	1,30	1,40	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м и менее
Кросс 2000 м (мин, с)	11,0	11,20	11,35	11,50	12,10	12,45	13,10	13,30	13,50	13,51 и более

ВАРИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ

(учебный материал для V–IX классов)

АЭРОБИКА СПОРТИВНАЯ

Теоретические сведения

Аэробика спортивная – выполнение упражнений в аэробном режиме работы под музыкальное сопровождение. Оздоровительная и профилактическая направленность аэробики. Аэробика высокой и низкой интенсивности. Гигиенические требования к одежде занимающихся. Сбалансированное питание при занятиях аэробикой. Требования безопасности к местам занятий, спортивному оборудованию и инвентарю. Профилактика травматизма. Оказание первой доврачебной помощи при травмах.

Практический материал

Разновидности приставного шага в сторону, основного шага, скрестного шага, шагов ноги врозь – ноги вместе. Комбинации из освоенных шагов в сочетании с движениями рук (руки в стороны, вверх, вперед, вправо, влево, круги руками, круги предплечьями, круги плечами, сгибания и разгибания рук).

Подскоки ногу вперед, в сторону, назад. Подскоки ноги врозь – ноги вместе. Подскоки на месте на двух ногах в сочетании с различными движениями рук; попеременно на левой, правой и на двух ногах в сочетании с различными движениями рук. Соединение подскоков ноги врозь – ноги вместе с различными положениями рук.

Поочередное многократное поднимание коленей. Поочередное поднимание коленей с подскоком.

Выпады вперед, в сторону, с подскоками.

Махи ногами вперед, в стороны, вперед и в сторону с подскоками.

Полушпагат на правую ногу, на левую ногу. Волны из исходных положений «стоя», «сидя на пятках на полу».

Повороты на 180° и 360° стоя на одной ноге, другая прижата к голеностопу. Равновесие стоя на носках, руки вверх; стоя на одной ноге, другую ногу в сторону, руки вверх или в стороны. Удержание равновесия после приземления, прыжков или подскоков.

БАСКЕТБОЛ

Теоретические сведения

Баскетбол – олимпийский вид спорта. Гигиенические требования к спортивной одежде и обуви баскетболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в нападении и защите. Правила соревнований по баскетболу. Обязанности и права игроков и судей.

Врачебный контроль и самоконтроль на занятиях баскетболом. Профилактика травматизма. Оказание первой доврачебной помощи при травмах.

Лучшие баскетболисты мира, Европы, Республики Беларусь и их достижения.

Практический материал

Высокая, средняя и низкая стойка баскетболиста. Прыжки толчком одной и двумя ногами. Остановка шагом и прыжком. Повороты на месте, развороты.

Передачи мяча двумя руками от груди, двумя руками сверху, одной рукой от плеча, стоя на месте и в движении.

Ловля мяча двумя руками на уровне груди, двумя руками при параллельном и встречном движении, в прыжке. Ловля мяча в сочетании с остановками и поворотами.

Сочетание приемов «ловля-передача-поворот».

Ведение мяча с изменением высоты отскока и направления, с обводкой препятствий, по кругу; с остановками, поворотами, передачами по сигналу.

Броски мяча по кольцу двумя руками от груди, одной от плеча, с отскоком и без отскока от щита, под углом к щиту в движении, штрафные броски.

Сочетание приемов «передача-ловля-ведение-бросок».

Захват мяча-вырывание. Вырывание и выбивание мяча у игрока, сделавшего остановку после ведения. Накрывание мяча. Перехват мяча, стоя сбоку, из-за спины при передаче, выполненной поперек поля. Перехват передачи, выполненной вдоль площадки.

Тактические действия игрока без мяча: выход на свободное место для получения мяча навстречу партнеру, в сторону от партнера с мячом.

Определение игровой ситуации, целесообразной для применения ведения, передачи, броска по кольцу. Выбор способа ведения мяча и броска по кольцу.

Применение сочетаний изученных приемов в игровых ситуациях.

ВОЛЕЙБОЛ

Теоретические сведения

Волейбол – олимпийский вид спорта. Разновидности волейбола – волейбол, волейбол пляжный. Гигиенические требования к одежде и обуви волейболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в защите и нападении. Расстановка игроков, игра «либеро». Обязанности и права игроков и судей. Правила соревнований по волейболу.

Врачебный контроль и самоконтроль на занятиях волейболом. Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Лучшие волейболисты мира, Европы, республики и их достижения.

Практический материал

Перемещение приставным, широким и коротким шагом, лицом, боком и спиной вперед, с выпрыгиванием и приземлением на обе ноги. Прыжок вверх толчком одной и двумя ногами.

Многократные передачи мяча сверху и снизу двумя руками над собой, с отскоком от стенки, в парах и тройках, с переменой мест, через сетку в положении стоя на месте.

Прием мяча снизу двумя руками после подачи. Прием мяча, отскочившего от сетки. Игра ногой и другими частями тела.

Атакующий удар в прыжке толчком двумя ногами из второй, третьей и четвертой зон.

Нижняя прямая и нижняя боковая подача с попаданием в первую, пятую и шестую зоны.

Тактика нападения: индивидуальные действия, обманные передачи, выбор направления передачи; взаимодействие игроков первой и второй линий между собой для завершения атаки.

Тактика защиты: взаимостраховка свободных зон. Использование в игре «либеро».

Использование разученных приемов в учебной игре.

ГАНДБОЛ

Теоретические сведения

Гандбол – олимпийский вид спорта. Гигиенические требования к одежде и обуви гандболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в нападении и защите. Тактико-технические действия вратаря. Обязанности и права игроков и судей. Правила соревнований по гандболу.

Врачебный контроль и самоконтроль на занятиях гандболом. Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Лучшие гандболисты мира, Европы, республики и их достижения.

Практический материал

Перемещение скрестным, приставным, широким и коротким шагом, лицом, боком и спиной вперед. Остановки одной и двумя ногами. Бег с ускорениями на коротких отрезках, бег с выпрыгиванием и приземлением на одну и обе ноги. Прыжок в сторону толчком одной ногой. Падение на руки, на бедро и туловище с места и с разбега.

Ловля мяча двумя руками сбоку (без поворота туловища), стоя на месте, в движении, в прыжке. Ловля мяча одной рукой с захватом и без захвата. Ловля мяча на большой скорости перемещения, в прыжке при непосредственной близости защитника.

Передачи мяча одной рукой (хлестом, толчком, кистевая) на близкое расстояние в различных направлениях с места, с разбега в один, два и три шага, в прыжке, после остановки, после ловли мяча с полуотскока, после ловли в непосредственной близости защитника. Передача мяча одной и двумя руками «в одно касание». Дальняя передача одной рукой хлестом партнеру в движении.

Ведение мяча одноударное без зрительного контроля, многоударное на высокой скорости перемещения с преследованием. Ведение на большой скорости с резкой остановкой и изменением направления движения, с поворотом кругом.

Броски мяча по воротам одной рукой хлестом сверху и сбоку, с наклоном туловища влево и вправо, в опорном положении, в прыжке, с различными способами бега, с различной траекторией (горизонтальной, нисходящей, восходящей, навесной) полета мяча, с дальнего и ближнего расстояния.

Тактика нападения: индивидуальные действия, броски с открытых и закрытых позиций, выбор направления броска; взаимодействие игроков второй линии между собой для завершения атаки, взаимодействие с линейным игроком, с крайним игроком, взаимодействие крайнего игрока с линейным. Командные действия: позиционное нападение по системе расстановки 4 : 2, нападение 6 : 0 с выходом.

Тактика защиты: зонная защита по системе расстановки 3 : 3, защита в меньшинстве 5 : 6 и 4 : 6.

Тактика игры вратаря: выбор позиции в воротах и в зоне вратаря, стойки вратаря, взаимодействия вратаря с защитниками и нападающими.

Использование разученных приемов в учебной игре.

ГИМНАСТИКА АТЛЕТИЧЕСКАЯ

Правила безопасного поведения в тренажерном зале, при выполнении упражнений с отягощениями и на тренажерах.

Упражнения для формирования правильной осанки: ходьба с предметом на голове по линии на полу, по гимнастической скамейке; ходьба по гимнастической скамейке с гимнастической палкой за спиной, за головой, над головой, приставными шагами, с поворотами, приседаниями на двух и одной ноге.

Упражнения для формирования рельефа различных групп мышц:

для мышц голени: подъемы на носки без отягощений, с гантелями в руках, с грифом от штанги на плечах;

для мышц спины: наклоны вперед со штангой за головой; в положении лежа тяга штанги к груди; тяга Т-образной штанги к груди в наклоне; подтягивание на перекладине в висе обычным, средним и широким хватом;

для мышц груди: сгибание и разгибание рук в упоре лежа (ладони на ширине плеч, шире плеч); жим штанги узким хватом; разведение и сведение рук с гантелями в положении лежа на наклонной скамье; жим гантелей и штанги в положении лежа на наклонной скамье;

для мышц плечевого пояса: жим гантелей и штанги стоя и сидя; тяга блочного устройства двумя руками стоя, сидя и в наклоне; разведение рук с гантелями сидя на наклонной скамье; подъем гантели поочередно правой и левой рукой в положении сидя на наклонной скамье;

для мышц рук: сгибание и разгибание рук с гантелями сидя на скамье под углом 45°; хватом сверху разгибание рук со штангой из-за головы в положении стоя, лежа на наклонной скамье;

для мышц брюшного пресса: в висе подтягивание коленей к груди; стоя наклоны туловища в стороны; круговые движения туловищем с гантелями за головой;

для мышц бедра: частичные приседания (упражнение выполняется на четверть, половину или три четверти амплитуды) с изменением темпа и количества повторений.

Упражнения, комплексы и игры для развития координационных и кондиционных способностей учащихся: кроссовый бег от 10 до 30 минут с частотой пульса 120–140 уд./мин; игра в футбол, баскетбол, гандбол; общеразвивающие упражнения с отягощением собственного тела, с различными эспандерами; упражнения на гимнастической перекладине, брусьях, тренажерах; комплексы упражнений круговой тренировки, включающих до 8–12 станций.

КОНЬКОБЕЖНЫЙ СПОРТ

Теоретические сведения

Правила безопасности занятий на уроках по конькобежному спорту. Подготовка коньков и одежды к занятиям на льду. Правила предупреждения травм и обморожений.

Практический материал

Способы передвижения. Ходьба в коньках по снегу. Стояние на коньках на льду. Отталкивание поочередно правой и левой ногами. Скольжение на двух коньках по краю ледовой площадки. Скольжение на одном коньке с приставлением другого, на двух коньках «змейкой». Отталкивание и скольжение на двух коньках по прямой, по повороту вправо и влево. Повороты на двух коньках дугой и приставными шагами. Торможение «полуплугом» и «плугом». Старт. Бег по прямой и повороту. Бег с маховыми движениями двух рук. Финиширование. Бег на коньках 100–200–300–500 м без учета времени. Подвижные игры на льду.

ЛЕГКАЯ АТЛЕТИКА

Теоретические сведения

Разновидности и дистанции бега. Разновидности и способы прыжков. Разновидности метаний и толканий. Легкоатлетические многоборья. Легкая атлетика в Государственном физкультурно-оздоровительном комплексе Республики Беларусь.

Практический материал

Бег. С изменением скорости, со сменой направления, с увеличением и уменьшением длины шага, с выпрыгиваниями вверх толчком правой и левой ногой. Эстафетный бег с отрезками 30, 60, 100 м. Челночный бег 3 × 10 м, 4 × 9 м, 10 × 5 м. Бег с равномерной и переменной скоростью, кроссовый бег.

Прыжки. С места толчком двумя ногами. Многоскоки на двух ногах. Выпрыгивания вверх с доставанием рукой предмета. В длину с разбега на дальность. В высоту с разбега изученным способом.

Метание. Теннисного мяча на дальность с места, с четырех-шести шагов и с полного разбега на дальность, в горизонтальную цель (гимнастический обруч) с расстояния 10–25 м, на дальность отскока от стены.

ЛЫЖНЫЕ ГОНКИ

Теоретические сведения

Условия хранения и особенности подготовки лыжного инвентаря, одежды и обуви к занятиям. Способы предупреждения обморожений при передвижении на лыжах. Оказание первой помощи при травмах и обморожениях. Влияние занятий лыжными гонками на укрепление здоровья. История развития лыжного спорта в Республике Беларусь. Лыжные гонки в Государственном физкультурно-оздоровительном комплексе Республики Беларусь.

Практический материал

Повороты переступанием на месте и в движении. Повороты махом на месте через лыжу вперед и через лыжу назад.

Попеременный двухшажный и одновременный одношажный ход. Переход с попеременного хода на одновременный. Чередование попеременного двухшажного с одновременным одношажным ходом. Одновременный двухшажный и попеременный четырехшажный ход. Чередование попеременных и одновременных ходов. Коньковый ход. Чередование конькового хода с одновременным и попеременным лыжными ходами. Бесшажный ход. Передвижение по слабопересеченной местности с чередованием одновременных, попеременных и бесшажного ходов.

Подъем «полуелочкой», «елочкой» и «лесенкой». Спуск прямо и наискось в основной стойке. Спуск прямо в низкой стойке.

Торможение «плугом», «упором». Торможение боковым соскальзыванием.

Преодоление препятствий на лыжах способами перешагивание, перепрыгивание, перелезание. Преодоление бугров (30–50 см высотой) и впадин при передвижении в низкой стойке.

Прохождение учебных дистанций с использованием разученных способов передвижения. Прохождение учебных дистанций с преодолением спусков и подъемов.

ПЛАВАНИЕ

Теоретические сведения

Правила безопасного поведения учащихся в бассейне. Подготовка купальных принадлежностей к занятиям по плаванию. Правила личной и общественной гигиены при посещении бассейна. Правила безопасного купания в открытых водоемах.

Способы спортивного плавания. Влияние занятий плаванием на здоровье учащихся. Закаливающий эффект занятий плаванием. Самоконтроль при занятиях плаванием.

Лучшие пловцы мира, Европы, Республики Беларусь и их достижения.

Практический материал

Упражнения на суше. Активные и пассивные упражнения для развития подвижности стопы, плечевых, тазобедренных и голеностопных суставов. Упражнения для развития силовой выносливости мышц рук, ног, брюшного пресса, спины. Имитационные упражнения для развития координации движений рук и ног при плавании избранным стилем. Специальные упражнения для отработки поворота.

Упражнения в воде. Упражнения для формирования техники движения руками, ногами и дыхания при плавании избранным стилем. Плавание в полной координации избранным стилем. Упражнения для отработки техники поворотов при плавании избранным стилем. Упражнения для отработки техники старта. Проплывание до 100 м любым спортивным способом.

Координация движений рук и ног при плавании способом «кроль на груди»: имитация гребка руками на суше; плавание с доской на ногах, плавание на руках, согласование движений рук, ног и дыхания; из исходного положения лежа на груди, руки вверху – проплывание отрезков 5–6 м, выполняя гребок только левой рукой, только правой рукой, попеременно двумя руками, используя для поддержания ног плавательные доски, надувные круги и т. п.; то же, но с активными движениями ногами и полным циклом дыхания; плавание способом «кроль на груди» в полной координации дыхания с движениями рук и ног. Плавание 25 метров без учета времени.

Координация движений рук и ног при плавании способом «кроль на спине»: имитация гребка руками на суше; из исходного положения лежа на спине, руки вверх проплывание отрезков 5–6 м, выполняя гребок только левой рукой, только правой рукой, попеременно двумя руками, используя для поддержания ног доски, надувные круги и т. п.; то же, но с активными движениями ногами и полным циклом дыхания; плавание способом «кроль на спине» в полной координации дыхания с работой рук и ног. Плавание 25 метров без учета времени.

Прыжки в воду. Прыжки в воду с бортика ногами вниз. Спад головой вниз из исходных положений сидя на бортике и сидя на тумбочке. Стартовый прыжок в воду с тумбочки.

Развитие скоростных, скоростно-силовых, силовых, координационных способностей, гибкости, выносливости с акцентом на развитие аэробной выносливости.

ТЕННИС НАСТОЛЬНЫЙ

Теоретические сведения

Теннис настольный – олимпийский вид спорта. Теннис в единой спортивной классификации Республики Беларусь. Требования безопасности к местам занятий, оборудованию и инвентарю. Санитарно-гигиенические требования к одежде и обуви теннисиста. Питание при занятиях теннисом. Видоизменение техники игры в настольный теннис. Совершенствование оборудования и инвентаря. Правила игры. Обязанности и права игроков и судей. Лучшие спортсмены мира, Европы, Республики Беларусь и их достижения.

Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Практический материал

Бег 10, 30, 60 м, бег с ускорением, челночный бег 4 × 9 м, 6 × 20 м, 10 × 5 м. Челночный бег с варьированием обычного бега с бегом спиной вперед. Бег с максимальной скоростью 5 × 30 м, 10 × 30 м с интервалами отдыха до 1 мин.

Прыжки тройные и пятерные с места толчком двумя ногами. Выпрыгивание вверх из низкого приседа. Приседания поочередно на правой и левой ногах. Прыжки на одной ноге с поворотами на 180° в правую и левую стороны. Ускорения после прыжков с поворотами

на 180° и 360°. Прыжки из стороны в сторону с пружинистыми приседаниями. Перепрыгивание через гимнастическую скамейку правым и левым боком. Выпрыгивание вверх с высоким подниманием бедер («кенгуру»).

Выкруты рук назад с гимнастической палкой с постепенным уменьшением ширины хвата.

Набивание теннисного мяча на ракетке в игровой стойке и в передвижении высоко-низко, поочередно тыльной и ладонной стороной, ребром ракетки, ручкой ракетки, о стенку, о стенку с поворотом на 360° (с приседанием, с перекладыванием ракетки в другую руку) в момент отскока мяча.

Имитация ударов с ракеткой и без ракетки с утяжелителем в руке; одиночных, серийных ударов, ударов с перемещениями вправо и влево, вперед и назад; подачи мяча с обманным движением корпуса и руки с ракеткой; ударов в различном темпе перед зеркалом; ударов в заданном темпе с варьированием от медленного до максимально быстрого в положении стоя на месте и с передвижением.

Броски мяча в стену и ловля различными способами (правой, левой рукой, с дополнительными прыжками, приседаниями, поворотами).

Метание теннисного мяча на дальность и в цель одной кистью, кистью и предплечьем, всей рукой и корпусом.

Игра двумя ракетками, игра «неигровой» рукой. Игра двумя мячами. Игра одного против двух человек.

Подача с элементами изучаемого удара. Удар на столе по диагонали. Изменение направления полета мяча по ширине стола. Изменение траектории и высоты полета мяча над сеткой. Изменение длины полета мяча. Удар по изменяющемуся приходящему вращению.

Изменение темпа игры. Соревнование в продолжительном удержании мяча в игре. Игра «треугольником» из одной точки в две точки противоположной стороны. Игра изучаемым ударом из двух точек, трех точек, с одной трети стола, из половины стола, из двух третей стола.

Игра изучаемым ударом по короткому и длинному приходящим мячам. Игра и соревнования на точность попадания в обозначенные на столе зоны. Игра «восьмеркой» поочередно по прямой и по диагонали.

Удар по мячу толчком слева в передвижении вправо-влево, вперед-назад. Игра толчком слева длинно-коротко. Игра по восходящему, опускающемуся мячу, в высшей точке отскока мяча.

Подача толчком слева в размеченные на столе зоны.

Удар накатом справа. Передвижение при ударе накатом справа. Быстрая подача накатом справа в обозначенные на столе зоны.

Сочетание наката справа и толчка слева. Передвижение в левой стойке при накате слева. Повороты при ударах накатами справа и слева.

Подрезка слева. Подача срезкой слева. Сочетание срезки и наката.

Срезка справа. Подача срезкой вправо в обозначенные на столе зоны. Сочетание срезки справа и срезки слева, срезки и наката.

Подача плоская и с незначительным вращением. Прием подачи.

Тактика игры в современный настольный теннис (на примере демонстрации записи игры с показом и разбором основных вариантов тактических действий).

Применение изученных элементов в учебной игре.

ФУТБОЛ

Теоретические сведения

Футбол – олимпийский вид спорта. Разновидности футбола – футбол, мини-футбол, футбол в залах, пляжный футбол. Гигиенические требования к одежде и обуви футболиста. Тренировочный режим. Питание спортсмена. Требования безопасности к

местам занятий, оборудованию и инвентарю. Тактико-технические действия игроков в нападении, полузащите, защите. Технико-тактические действия вратаря. Обязанности и права игроков и судей. Правила соревнований по футболу.

Самоконтроль на занятиях футболом. Профилактика травматизма. Оказание доврачебной помощи при травмах.

Лучшие футболисты мира, Европы, республики и их достижения.

Практический материал

Общеподготовительные, специально-подготовительные упражнения и эстафеты с футбольным мячом. Подвижные игры и эстафеты с ведением мяча, с обводкой стоек, с приемом и остановкой мяча, с ударами по воротам, в «лабиринт» (с мячом и без мяча), на сближение с соперником, с двумя и тремя нападающими на площадке для мини-футбола, с защитой ворот (для подготовки вратаря), многоплановые игры для развития координационных способностей, скоростных способностей. Игра в футбол по упрощенным правилам.

Разнообразные способы ведения мяча, передачи, удары и приемы мяча ногой и головой, жонглирование мячом, игры и эстафеты на развитие ловкости, игровой выносливости, точности ударов по воротам и передач мяча, формирование навыков тактических действий в защите и нападении, упрощенные игры 3 на 3, 4 на 4, 5 на 5 игроков, игры для команд из 7 человек, тесты на игровые способности, игры в футбол командой из 8 человек с учетом разделения поля на участки.

Удары правой и левой ногами по неподвижному и катящемуся мячу серединой подъема, внутренней стороной стопы, внешней частью подъема, носком. Упражнения в парах, тройках, четверках с использованием технико-тактических связок ведение-передача, прием-передача, прием-ведение-передача.

Удары по мячу на дальность и точность, обводка-отбор мяча, обводка-отбор-удар по воротам, перехват мяча, игра головой, комбинации в тройках с мячом, действия без мяча (открывание, отвлечение, создание численного преимущества), взаимодействие двух нападающих против одного защитника, двух защитников против одного нападающего, игровые упражнения в кругу, квадрате, прямоугольнике и т. п.

Упражнения с мячом и без мяча, направленные на развитие координационных способностей, быстроты, ловкости, точности движений. Игры с бегом, прыжками, передачами мяча.

Упражнения переменной интенсивности для развития игровой выносливости (бег с ведением мяча на дистанции до 1 км с ускорениями, рывками, прыжками), скоростно-силовых качеств, силы.

ПРИМЕРНЫЕ ДОМАШНИЕ ЗАДАНИЯ

Для учащихся V–VII классов.

Комплекс упражнений утренней гимнастики из 8–10 упражнений. Поднимание туловища из исходного положения «лежа на спине руки за головой». Поднимание и опускание прямых ног из исходного положения «лежа на спине» с касанием носками ног пола за головой. Из исходного положения «стоя» упор присев, упор лежа, упор присев, встать в исходное положение. Равновесие на одной ноге «Фламинго». Сгибание и разгибание рук в упоре лежа.

Поднимание и опускание, отведение и сведение рук с гантелями 1–2 кг. Приседания с гантелями в руках. Приседания с выпрыгиванием вверх. Прыжки через короткую скакалку.

Равномерный бег 1–2 км (д) и 2–3 км (м). Повторный бег с высоким подниманием бедра и максимальной частотой движений.

Езда на велосипеде 5–10 км.

Ходьба на лыжах 3–5 км.

Подготовка и участие в школьных физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях и праздниках.

Для учащихся VIII–IX классов.

Комплекс утренней гимнастики из 10–12 упражнений в чередовании с гимнастической палкой, скакалкой, гантелями. Равномерный бег до 2 км (д) и 3–4 км (м). Езда на велосипеде 8–10 км. Ходьба на лыжах 3–5 км. Повторный бег с высоким подниманием бедра и максимальной частотой движений. Вис на согнутых руках, подтягивания в висе, стоя на низкой перекладине (д). Поднимание туловища из положения лежа на спине, руки за головой. Поднимание и опускание прямых ног из положения лежа на спине с касанием пола за головой. Поднимание и опускание, отведение и сведение рук с гантелями 1–3 кг. С гантелями в руках поочередные приседания на правой и левой ногах. Приседания с выпрыгиванием вверх. Равновесие на одной ноге (стойка «Фламинго»). Прыжки через короткую скакалку до 5 мин. Сгибание и разгибание рук в упоре лежа и в упоре сидя сзади.

Подготовка и участие в школьных и районных физкультурно-оздоровительных мероприятиях, днях здоровья, спортивных соревнованиях.

ТРЕБОВАНИЯ К УЧАЩИМСЯ, ЗАВЕРШАЮЩИМ ОБУЧЕНИЕ НА ВТОРОЙ СТУПЕНИ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Учащиеся должны *знать* и *понимать*:

социальную и личностную значимость физической культуры в современном обществе;

содержание здорового физически активного образа жизни;

негативное воздействие вредных привычек на развитие организма учащегося;

положительное воздействие физкультурных и спортивных занятий на развитие и состояние органов и систем организма человека;

нормы двигательной активности для оптимального развития организма, укрепления здоровья, поддержания умственной и физической работоспособности;

критерии физического развития и уровни физической подготовленности;

правила выполнения тестовых упражнений для определения уровня физической подготовленности;

способы предупреждения травматизма при выполнении физических упражнений;

правила самоконтроля во время учебных и самостоятельных физкультурных занятий;

основные ценности олимпизма, провозглашенные в Олимпийской хартии, их влияние на формирование представлений о гармонично развитой личности;

значение олимпийских идеалов для физического и духовного самосовершенствования;

систему спортивных соревнований по видам спорта, входящим и не входящим в программу Олимпийских игр;

правила соревнований изученных игровых видов спорта.

Учащиеся должны *знать* и *соблюдать*:

правила безопасного поведения в процессе самостоятельных и организованных физкультурных и спортивных занятий, во время участия в физкультурно-оздоровительных мероприятиях, при посещении спортивно-массовых мероприятий;

правила личной и общественной гигиены, гигиенические требования к спортивной одежде, обуви, оборудованию и инвентарю;

правила измерения и критерии оценки уровня своего физического развития и физической подготовленности;

правила оценки величины физической нагрузки;

правила изученных спортивных и подвижных игр;

требования спортивной этики во время участия в спортивных соревнованиях и физкультурно-массовых мероприятиях;

требования к двигательному режиму в учебные и неучебные дни.

Учащиеся должны *знать* и *уметь* правильно выполнять:

комплексы упражнений утренней гигиенической гимнастики, упражнения для сохранения и поддержания правильной осанки;

тестовые упражнения для определения уровня развития двигательных качеств;

нормы и требования для получения нагрудного значка Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь.

Учащиеся должны *уметь* использовать приобретенные компетенции в практической деятельности и повседневной жизни:

применять полученные знания, сформированные умения и навыки для соблюдения здорового физически активного образа жизни;

самостоятельно разрабатывать и соблюдать индивидуальный двигательный режим учебного и выходного дня;

постоянно поддерживать правильную осанку;

оценивать свой уровень развития физических качеств в каждом тесте и уровень общей физической подготовленности;

правильно измерять и оценивать уровень своего физического развития;

играть в изученные спортивные и подвижные игры;

осуществлять судейство спортивных и подвижных игр;

показать в каждом тестовом упражнении индивидуально максимальный результат;

оказывать первую доврачебную помощь при различных травмах;

передвигаться на лыжах с помощью разученных лыжных ходов;

проплывать не менее 25 м любым способом плавания.

Приложение 1

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПО УЧЕБНОМУ ПРЕДМЕТУ «ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА»

Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий[24]

[24] К постановлению Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105.

Спортивный инвентарь и оборудование для гимнастики, акробатики, аэробики и атлетической гимнастики							
№ п/п	**Наименование**	**Единица измерения**	**Количество в учреждении образования с числом учащихся (чел.):**				**Примечания**
			до 220	**до 440**	**до 880**	**свыше 880**	
1	Аптечка	штука	1 штука в каждом спортивном зале и помещении, приспособленном для занятий физической культурой и спортом				–
2	Бревно гимнастическое	штука	–	1	1	1	–
3	Брусья гимнастические универсальные	штука	1	1	1	2	–
4	Гантели переменной массы (0,5–5 кг)	пара	10	20	40	40	–
5	Гриф для штанги	штука	1	1	2	2	масса до 10 кг
6	Гиря	штука	2	4	4	6	16 кг, 24 кг

7	Диски для штанги	пара	8	8	16	16	от 1 до 15 кг каждого веса
8	Жерди для гимнастических брусьев	штука	1	2	3	4	–
9	Канат для лазания диаметром 30 мм	штука	1	1	2	3	–
10	Канат для перетягивания	штука	1	1	1	1	–
11	Кегли	штука	6	8	10	12	–
12	Козел гимнастический	штука	1	1	1	2	–
13	Конь гимнастический	штука	1	1	1	2	–
14	Коврик туристский	штука	12	12	24	24	для занятий спецмедгрупп
15	Мат гимнастический	штука	10	20	30	40	–
16	Мостик гимнастический	штука	2	2	2	4	–
17	Мяч малый резиновый	штука	10	16	16	20	–
18	Обруч гимнастический	штука	15	20	30	40	–
19	Палка гимнастическая	штука	10	20	40	40	–
20	Перекладина гимнастическая	штука	1	1	1	2	–
21	Перекладина навесная	штука	5	10	10	10	–
22	Скакалка гимнастическая	штука	20	20	40	40	–
23	Скакалка гимнастическая	штука	2	2	3	3	длина 5 м
24	Скамейка гимнастическая	штука	6	8	10	15	–
25	Стенка гимнастическая	штука	6	10	10	16	–
26	Флажок	штука	10	15	20	20	–
27	Эспандер	штука	6	10	10	20	–
Легкоатлетический спортивный инвентарь							
28	Брусок деревянный 5 × 5 × 10 см	пара	4	8	10	16	–
29	Канат оградительный с флажками	метр	100	100	100	200	–
30	Колодки стартовые	пара	2	4	6	8	–
31	Комплект нагрудных номеров	комплект	1	1	1	2	от 1 до 100
32	Комплект указателей метража	комплект	1	1	1	2	от 10 до 60 м
33	Мяч:						
33.1	набивной медбол 1 кг	штука	5	10	15	20	–
33.2	набивной медбол 2 кг	штука	5	10	15	20	–
33.3	набивной медбол 3 кг	штука	5	8	10	15	–
33.4	набивной медбол 5 кг	штука	5	8	8	10	–
33.5	для метания (150 г)	штука	12	15	20	30	–
34	Планка:						
34.1	для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
34.2	измерительная для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
35	Рулетка измерительная	штука	1	1	2	4	–
36	Секундомер	штука	2	3	5	10	–
37	Стойки для прыжков в высоту	пара	1	1	2	3	–
38	Транспарант «Старт», «Финиш»	штука	1	1	2	2	–
39	Туфли беговые с шипами	пара	10	20	30	60	–
40	Эстафетная палочка	штука	8	10	16	20	–
Спортивный инвентарь для зимних видов спорта							
41	Ботинки лыжные	пара	30	60	100	150	–
42	Коньки	пара	10	20	30	50	разных размеров
43	Клюшка хоккейная	штука	12	20	30	50	–
44	Лыжи беговые	пара	30	60	100	150	–
45	Лыжные крепления	пара	30	60	100	150	–
46	Мазь лыжная	комплект	–	–	–	–	приобретается по мере необходимости
47	Палки лыжные	пара	30	60	100	150	–
48	Санки	штука	10	10	10	10	–
49	Шайба хоккейная	штука	8	12	12	18	–

Инвентарь для спортивных, подвижных и народных игр							
50	Бита для городков	штука	4	4	8	8	–
51	Волан	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
52	Ворота:						
52.1	гандбольные	пара	1	1	1	2	–
52.2	футбольные	пара	1	1	1	2	–
53	Городки	комплект	2	3	4	6	–
54	Кольцо баскетбольное	пара	4	6	8	14	–
55	Комплект для настольного тенниса	комплект	2	4	6	6	–
56	Мяч:						
56.1	баскетбольный	штука	10	20	30	60	–
56.2	волейбольный	штука	10	20	30	60	–
56.3	гандбольный	штука	4	6	10	20	–
56.4	малый резиновый	штука	10	20	30	60	–
56.5	настольного тенниса	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
56.6	теннисный	штука	–	–	–		приобретаются по мере необходимости
56.7	футбольный	штука	5	10	15	30	–
57	Насос	штука	1	2	2	4	–
58	Ракетка:						
58.1	бадминтонная	пара	10	15	20	30	–
58.2	настольного тенниса	пара	6	12	18	24	–
58.3	теннисная	пара	5	10	15	20	–
59	Свисток судейский	штука	2	3	4	6	–
60	Сетка:						
60.1	для бадминтона	штука	1	1	2	3	–
60.2	для баскетбольных колец	пара	6	10	15	30	–
60.3	волейбольная	пара	1	2	3	4	–
60.4	для гандбольных ворот	пара	1	1	1	2	–
60.5	теннисная	штука	2	2	3	4	–
60.6	футбольная	пара	1	1	1	2	–
61	Стойки:						
61.1	баскетбольные	пара	1	1	2	3	–
61.2	волейбольные	пара	1	1	2	3	–
61.3	для обводки	штука	8	10	15	20	–
62	Стол для настольного тенниса	штука	2	3	4	6	–
63	Флажок судейский	штука	6	6	8	8	–
64	Часы шахматные	штука	2	4	4	6	–
65	Шашки	комплект	6	8	12	20	–
66	Шахматы	комплект	6	8	12	20	–
67	Щит баскетбольный	пара	2	4	6	10	–
Спортивный туристский инвентарь							
68	Аптечка походная	штука	2	2	4	4	–
69	Карабин туристский	штука	10	15	20	30	–
70	Компас	штука	6	8	12	20	–
71	Коврик туристский	штука	20	30	40	60	–
72	Комплект:						
72.1	костровых принадлежностей	штука	2	4	6	10	–
72.2	посуды для приготовления пищи	штука	2	4	6	10	–
73	Мешок спальный	штука	20	30	40	60	–
74	Палатка туристская	штука	6	10	10	20	–
75	Рюкзак туристский	штука	20	30	40	60	–
76	Топорик туристский	штука	2	4	6	10	–

77	Фал капроновый:						
77.1	диаметром 8–10 мм	метр	40	80	100	150	–
77.2	диаметром 12–14 мм	метр	40	40	50	50	–
Спортивный инвентарь для многоборий Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь							
85	Винтовка пневматическая	штука	2	4	6	10	
86	Патроны для винтовки пневматической	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
Дополнительный спортивный инвентарь и оборудование, приобретаемый за счет средств приносящей доходы деятельности, безвозмездной (спонсорской) помощи юридических лиц, индивидуальных предпринимателей							
Технические средства обучения							
87	Видеокамера	штука	1	1	1	1	–
88	Компьютер	штука	1	1	1	1	–
89	Мегафон	штука	1	1	2	3	–
90	Микрофон	штука	1	1	1	2	–
91	Музыкальный центр	штука	1	1	1	1	–
92	Проектор мультимедийный	штука	1	1	1	1	–
93	Телевизор	штука	1	1	1	1	–
94	Усилитель с колонками	штука	1	1	1	1	–
95	Шнур (удлинитель) электрический	штука	1	1	1	1	до 50 м
96	Экран переносной	штука	1	1	1	1	–
Спортивный гимнастический инвентарь и оборудование							
97	Веревочка с грузом	штука	2	3	4	6	до 5 м
98	Тренажер (операционный или многофункциональный)	штука	2	4	4	6	–
99	Штанга	штука	1	2	2	3	–
100	Эспандер	штука	6	8	10	15	–
101	Гантели разборные	пара	4	8	10	12	до 10 кг
Спортивная экипировка для сборных команд учреждения образования							
102	Костюм спортивный	штука	10	18	20	20	–
103	Майка, полурукавка, футболка спортивная	штука	10	18	20	20	–
104	Трусы спортивные	штука	10	18	20	20	–
105	Кроссовки спортивные	пара	10	18	20	30	–

Приложение 2

УСЛОВИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕСТОВЫХ УПРАЖНЕНИЙ

Бег 1000, 1500 метров выполняется на беговой дорожке стадиона с высокого старта. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Старт – групповой. Учащимся, нарушившим правила соревнований в беге, а также не финишировавшим, в протокол выполнения контрольных упражнений выставляется «0» баллов. Результат измеряется с точностью до 1 секунды.

6-минутный бег выполняется на беговой дорожке стадиона, которая предварительно размечается на каждые 10 или 20 метров. Рекомендуется проводить забеги раздельно среди мальчиков и девочек. Группа мальчиков (девочек) стартует одновременно. Во время бега учитель считает количество кругов, которые преодолели учащиеся. По истечении шести минут учитель подает звуковой сигнал (например, свисток), после которого учащиеся переходят на шаг, запомнив место, где их застал сигнал. Затем учитель каждому ученику индивидуально высчитывает длину преодоленной дистанции с учетом количества полных кругов и той части беговой дорожки, где школьник перешел на шаг.

При выполнении тестового упражнения не допускается переходить на шаг, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим

указанные правила, а также не финишировавшим, в протокол выполнения тестовых упражнений выставляется «0» баллов. Результат измеряется с точностью до 10 метров.

Ходьба 1500, 2000 метров выполняется на беговой дорожке стадиона. Рекомендуется выполнять тестовое упражнение раздельно среди мальчиков и девочек. При небольшой наполняемости класса допускается выполнение упражнения одновременно всеми учащимися. Группа мальчиков (девочек) стартует одновременно. При выполнении тестового упражнения не допускается переходить на бег, чередовать бег с ходьбой, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, в протокол выполнения тестовых упражнений выставляется «0» баллов. Время преодоления дистанции измеряется с точностью до 0,1 секунды.

Подтягивание на перекладине выполняется на гимнастической перекладине из исходного положения «вис хватом сверху». Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Во время выполнения упражнения не допускаются сгибания туловища и ног в коленных суставах, разведение, скрещивание и другие движения ногами, рывки, махи и раскачивания, перехваты рук. Подтягивание засчитывается, если подбородок учащегося находится выше уровня перекладины, а при опускании руки полностью выпрямляются в локтевых суставах.

Поднимание туловища за 1 минуту выполняется на гимнастическом мате из исходного положения «лежа на спине, руки скрестно перед грудью, ладони на локтевых суставах, стопы ног зафиксированы». Угол в коленном суставе составляет 90 градусов.

Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Во время выполнения упражнения не допускаются рывки руками. Засчитывается количество наклонов туловища при касании локтевых и коленных суставов с последующим опусканием на спину и касанием лопатками гимнастического мата.

Поднимание и опускание прямых ног за 1 минуту выполняется на гимнастическом мате из исходного положения «лежа на спине, руки за головой, прямые ноги вместе». Учитель или другой учащийся располагается со стороны головы тестируемого и удерживает его за локтевые суставы. По сигналу учителя (одновременно включается секундомер) ученик поднимает прямые ноги до угла 90 градусов до касания голенью гимнастической палки, заранее закрепленной в неподвижном положении или удерживаемой учителем. Затем испытуемый опускает ноги до касания пятками гимнастического мата. Засчитывается количество полных циклов (поднимание и опускание) в течение 1 минуты.

Сгибание и разгибание рук в упоре лежа. Учащийся принимает исходное положение «упор лежа, кисти рук на ширине плеч, ноги вместе». Сохраняя прямое положение туловища и ног, ученик сгибает руки в локтевых суставах до угла не менее 90 градусов и, выпрямляя руки, возвращается в исходное положение. Не допускается сгибать ноги и туловище, касаться пола коленями и грудью. Засчитывается количество сгибаний и разгибаний рук без нарушения указанных требований.

Бег 30 метров проводится на прямой беговой дорожке стадиона. Допускается использование высокого или низкого старта. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Учащемуся, нарушившему правила соревнований в беге (фальстарт), может быть предоставлена одна дополнительная попытка. Результат бега измеряется с точностью до 0,1 секунды.

Челночный бег 4 × 9 метров выполняется в спортивном зале на половине волейбольной площадки. Количество участников в одном забеге – не более 2 человек. Каждому учащемуся предоставляется 2 попытки подряд. По команде «Приготовиться!» учащиеся подходят к линии старта (как правило, это середина волейбольной площадки) и принимают положение высокого старта по направлению к лицевой линии, где напротив каждого учащегося лежат два бруска 50 × 50 × 100 мм на расстоянии 100 мм друг от друга.

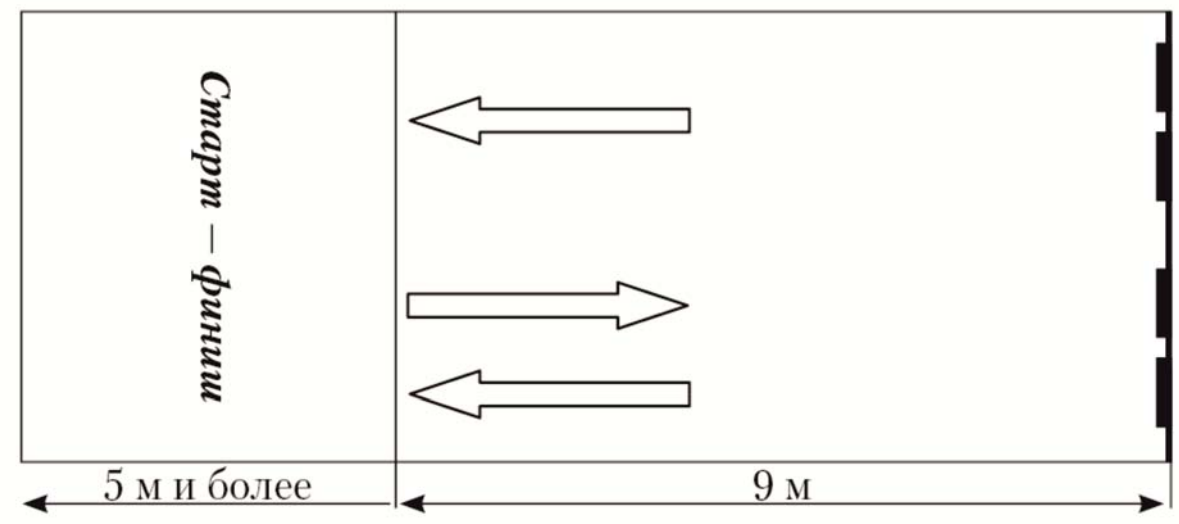

По команде «Марш!» учащиеся бегут к лицевой линии, берут каждый по одному бруску (не затронув второй), поворачиваются и бегут обратно. Подбежав к линии «старт-финиш», кладут на нее (или за нее) брусок (бросать нельзя!), разворачиваются и бегут за оставшимся бруском. Подбежав к линии, берут свой второй брусок, разворачиваются, бегут к линии «старт-финиш» и, не снижая скорости, пересекают ее с бруском в руках.

Время выполнения челночного бега каждым учащимся фиксируется с точностью до 0,1 секунды. Засчитывается лучший результат из двух попыток.

Прыжки через короткую скакалку за 1 минуту выполняются на твердом покрытии (в спортивном зале, на игровой площадке или беговой дорожке стадиона). Вращение скакалки производится только вперед. Прыжки выполняются с обязательной опорой на обе ноги одновременно. Допускается использовать любые скакалки промышленного производства или самодельные (например, из туристского фала). Запрещается использовать на скакалке вставки–утяжелители. При ошибке во время прыжков секундомер не останавливается, а учащийся продолжает выполнять прыжки. Засчитывается суммарное количество прыжков в течение 30 секунд или 1 минуты.

Прыжок в длину с места выполняется толчком двумя ногами на полу спортивного зала. Каждому учащемуся предоставляется 3 попытки подряд. Не допускается выполнять прыжки в яму с песком. Результат измеряется с точностью до 1 сантиметра. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Тройной прыжок с места толчком двумя ногами выполняется на полу спортивного зала или на дорожке стадиона с приземлением после третьего прыжка в прыжковую яму. Прыжки выполняются толчком двумя ногами слитно без задержек и остановок. Каждому учащемуся предоставляется 3 попытки подряд. Результат измеряется с точностью до 1 сантиметра. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Бросок набивного мяча из-за головы двумя руками выполняется в спортивном зале из исходного положения «сидя ноги врозь, пятки ног на контрольной линии». Используется мяч весом 1 кг. Учащийся удерживает мяч двумя руками над головой, затем сгибает руки в локтевых суставах, опускает мяч за голову и резким движением бросает его вперед-вверх. Каждому учащемуся предоставляется 3 попытки подряд. Результат измеряется с точностью до 1 сантиметра. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Наклон вперед из исходного положения сидя на полу. Учащийся садится на пол, со стороны знака «–» (минус), пятки на ширине таза на линии «ОВ» упираются в упоры для ног, стопы вертикально. Два партнера с двух сторон прижимают его колени к полу, не позволяя сгибать ноги в коленных суставах.

Учащийся кладет одну ладонь на тыльную сторону другой ладони, опускает руки на пол, выполняет два предварительных наклона, скользя ладонями рук вдоль измерительной линейки по линии СД. На третьем наклоне учащийся максимально наклоняется вперед и в

этом положении задерживается на три секунды. Результат фиксируется по отметке, достигнутой кончиками сомкнутых (!) средних пальцев рук, и определяется с точностью до 1 сантиметра.

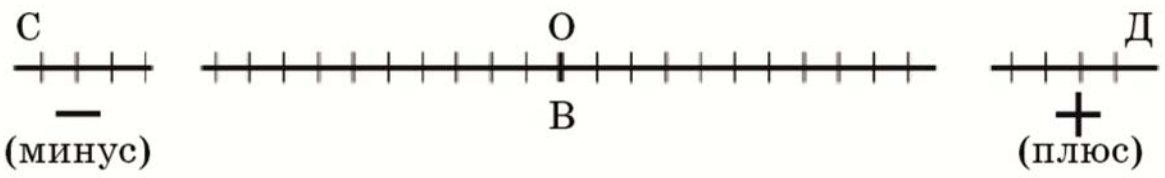

Наклон вперед из исходного положения стоя на гимнастической скамейке. Для оценки результата используется измерительная линейка, прикрепленная вертикально к гимнастической скамейке. Учащийся принимает исходное положение, пятки и носки ног вместе. Носки не выходят за край гимнастической скамейки. Тестируемый кладет одну ладонь на тыльную сторону другой ладони, выполняет два предварительных наклона, скользя ладонями рук вдоль измерительной линейки. На третьем наклоне учащийся максимально наклоняется вперед и в этом положении задерживается на три секунды. Не допускается сгибание ног в коленных суставах. Результат фиксируется по отметке, достигнутой кончиками сомкнутых (!) средних пальцев рук, и определяется с точностью до 1 сантиметра.

Приложение 3

ЧАС ЗДОРОВЬЯ И СПОРТА
(35 учебных часов)

IX класс

БАСКЕТБОЛ

Учебный материал

Технико-тактические действия. Определение приема, способов выполнения и его разновидностей. Стойки игрока, передвижения, остановки, держание и ловля мяча, передачи, ведение, броски по кольцу. Индивидуальные действия в нападении и защите. Персональная защита.

Любительский и профессиональный баскетбол и его зрелищность. Организация и проведение любительских соревнований по баскетболу. Профессиональные подходы к баскетболу. Этика игрока. Правила поведения на играх в качестве болельщика. Лучшие игроки мира, страны и региона и их достижения.

Повторение пройденного материала: передвижения игрока (ходьба, бег, прыжки, повороты, остановки); ловля мяча одной и двумя руками; ведение мяча без зрительного контроля со сменой направления и скорости; передачи мяча на месте и в движении; передачи мяча при встречном движении; броски мяча по кольцу с места одной рукой от плеча с ближней и средней дистанции; броски в движении, штрафной бросок; остановки шагом и прыжком после ведения и передач мяча; плотная опека игрока с мячом и без мяча; выбивание и вырывание мяча; персональная защита.

Ловля высоко летящего мяча: на месте, в прыжке, в движении.

Передачи мяча на месте и в движении, встречные передачи в парах; в тройках; в колоннах по воздуху и с отскоком от пола.

Ведение мяча без зрительного контроля с изменением направления и скорости: на месте и в движении, обучение поворотам.

Броски мяча по кольцу: с места (одной рукой от плеча со средней и дальней дистанции; после передвижений, ускорений, прыжков); в движении (бросок одной рукой

снизу, двумя руками снизу; атака корзины по дуге после ведения и двух шагов; атака после двух шагов сходу); в прыжке (после остановки прыжком, шагом).

Финты и сочетания приемов: финт на проход – проход; ведение – поворот – бросок; финт на проход – ведение – поворот – бросок; финт на проход – финт на бросок – проход – бросок.

Накрывание мяча: в парах на месте и в движении.

Перехват мяча в игровых заданиях.

Действия игрока без мяча: выход на свободное место для получения мяча; выход для отвлечения. Индивидуальные действия игрока с мячом: выход с получением мяча – передача на бросок мяча; выход с получением мяча – бросок мяча; выход с получением мяча – проход с ведением мяча.

ВОЛЕЙБОЛ

Учебный материал

Технико-тактические действия. Особенности выполнения игровых приемов (стоек, перемещений, передач, подач, нападающего удара). Индивидуальные действия в нападении и защите. Групповые взаимодействия в нападении и защите.

Любительский и профессиональный волейбол и его зрелищность. Организация и проведение любительских соревнований по волейболу. Профессиональные подходы к волейболу. Этика игрока. Правила поведения на играх в качестве болельщика. Лучшие игроки мира, страны и региона и их достижения.

Повторение пройденного материала: стойки; перемещения (ходьба, приставные шаги, двойной шаг, скачок, бег, прыжки, остановки после перемещений); передача мяча двумя руками сверху на месте и после перемещений, с изменением направления; передача мяча двумя руками снизу на месте и после перемещений, с изменением направления; подача нижняя прямая на точность; подача верхняя прямая на точность.

Передача мяча двумя руками сверху на месте: из различных исходных положений (сидя, из приседа), после различных упражнений (упор присев – упор лежа – выпрыгнуть), с ударом о стену, в паре, над собой.

Передача мяча двумя руками сверху после перемещений: с ударом о стену, с отскоком от пола, в паре, в паре с отскоком от пола, над собой (с отскоком от пола и без), групповые упражнения: с переменой мест.

Передача мяча двумя руками снизу на месте: из различных исходных положений (сидя, из приседа), после различных упражнений (поворот на 360), с ударом о стену, в паре, над собой.

Передача мяча двумя руками снизу после перемещений: с ударом о стену, с отскоком от пола, в паре, в паре с отскоком от пола, над собой (с отскоком от пола и без), групповые упражнения: с переменой мест.

Передача мяча двумя руками сверху с изменением направления: передача в тройках, четверках, по зонам (например, из зоны 5 в зону 3, из 3 в 4, из 4 обратно в 5).

Передача мяча двумя руками снизу с изменением направления: передача в тройках, четверках, по зонам (например, из зоны 5 в зону 3, из 3 в 4, из 4 обратно в 5).

Передача мяча двумя руками сверху через сетку (на месте и после передвижения): передачи в различных сочетаниях (после передачи над собой сверху (снизу) – партнеру, после поворота на 360°, после касания сетки), с различного расстояния от сетки (короткая, длинная); передача с перемещением в колонне (колонны расположены через сетку), в парах выполнение передачи с продвижением вдоль сетки.

Передача мяча двумя руками снизу через сетку (на месте и после передвижения): передачи в различных сочетаниях (после передачи над собой сверху (снизу) – партнеру, после поворота на 360°, после касания сетки), с различного расстояния от сетки (короткая, длинная); передача с перемещением в колонне (колонны расположены через сетку), в парах выполнение передачи с продвижением вдоль сетки.

Передача мяча двумя руками сверху в прыжке: имитации, упражнения с неподвижным мячом, с собственного подбрасывания, с набрасывания партнера.

Подача верхняя прямая: соревнования на выполнение установленного преподавателем количества подач, соревнования на точность попадания в установленный квадрат, подачи в ближнюю часть площадки, подачи в дальнюю часть площадки, подачи в левую часть площадки, подачи в правую часть площадки, подачи на точность в зону.

Подача нижняя прямая: соревнования на выполнение установленного преподавателем количества подач, соревнования на точность попадания в установленный квадрат, подачи в ближнюю часть площадки, подачи в дальнюю часть площадки, подачи в левую часть площадки, подачи в правую часть площадки, подачи на точность в зону.

Нападающий удар: упражнения для освоения разбега, напрыгивания, упражнения для освоения ударного движения, имитация приема, упражнения с неподвижным мячом, выполнение нападающего удара с набрасывания учителя и партнера, упражнения с собственного подбрасывания.

Прием мяча с подачи: в парах на боковых линиях, прием подачи, пары расположены через сетку в трех метрах от сетки, в шести метрах от сетки, прием мяча в парах, один расположен на задней линии, напротив выполняются подачи (силовые, планирующие, с различной траекторией) с места подачи.

Изменение направления передач: передача в тройках по зонам (например, из зоны 5 в зону 3, из 3 в 4, из 4 обратно в 5).

Подача в установленный квадрат, в определенную зону площадки: подачи на точность в зону, соревнования на точность попадания в установленный квадрат.

При выполнении нападающих ударов: выбор способа отбивания мяча через сетку, имитация атакующего удара и передача («обман») на сторону соперника двумя руками, имитация атакующего удара для отвлечения соперника.

Взаимодействие между игроками передней линии: игрок зоны 3, выполняет передачу в зону 4 или 2, если связующий будет находиться в зоне 2.

Взаимодействие между игроками передней и задней линии: принимающий подачу (нападающий удар) направляет мяч игроку в зону 3, который выполняет передачу в зону 4 или 2.

Выбор места при приеме подачи: выход под мяч в зависимости от направления полета мяча.

Выбор способа приема подачи: в зависимости от траектории и скорости полета мяча прием подачи выполнять двумя руками сверху, либо двумя руками снизу.

Взаимодействие игроков, принимающих подачу, со «связующим» игроком: принимающий подачу (нападающий удар) направляет мяч игроку в зону 3, если связующий будет находиться в зоне 2, то игрок, принимающий подачу (нападающий удар), должен выполнить доводку мяча в зону 2. Прием с подачи в зону 3 для передачи: занимающийся располагается в зоне 6 (5, 1), подачей мяч направляют игроку, который должен выполнить доводку в зону 3.

Страховка игрока, принимающего подачу: каждый игрок должен быть готов подстраховать партнера, принимающего подачу, особенно у боковых линий. Игрок, не владеющий приемом, в критические моменты игры выключается вообще. При этом зоны действий перераспределяются между другими игроками. Три игрока расположены на задней линии, один у сетки, подачу принимает один игрок, остальные страхуют (прием игрока зоны 1 – страхует игрок зоны 6, принимает игрок зоны 6 – страхуют игроки зон 1 и 5, прием игрока зоны 5 – страхует игрок зоны 6).

При проведении учебных игр применять разученные технико-тактические действия.

ГАНДБОЛ

Учебный материал

Техника безопасности во время занятий гандболом. Соблюдение требований при подготовке оборудования и инвентаря к факультативным занятиям. Подготовка игрового поля и площадок к занятиям. Профилактика травматизма. Оказание первой доврачебной помощи при ушибах, ссадинах и других наиболее типичных травмах гандболистов. Врачебный контроль: регулярность прохождения медосмотров, допуск к занятиям и участию в спортивных соревнованиях.

Технико-тактические действия игроков защиты и нападения.

Игровые действия в игре 2 на 3, 3 на 4, 3 на 2, 4 на 3 игрока. Передача мяча вразрез двух защитников, в отрыв с выходом один на один с вратарем.

Технико-тактические действия: финт – обход, отбор – финт – бросок по воротам, создание численного преимущества, обманные действия без мяча и с мячом, игра двух нападающих против трех защитников, игра трех нападающих против двух защитников, заслон, борьба за выгодную позицию.

Обманные действия (ускорения, развороты и т. п.) без мяча и с мячом; жонглирование мячами, попеременно правой и левой рукой; ведение мяча с передачами в парах попеременно правой и левой рукой в высоком темпе и с ускорениями; передачи мяча правой и левой рукой, в прыжке, с опоры при параллельном и встречном движении; в парах и тройках остановка катящегося мяча правой и левой рукой с последующей передачей; ловля мяча левой рукой, правой рукой, двумя руками, бросок по воротам в прыжке с опоры; броски правой и левой рукой по неподвижному и катящемуся мячу с попаданием в ворота со средней и дальней дистанции; броски по воротам с линии, с угла, семиметровые броски.

ФУТБОЛ

Учебный материал

Технико-тактические действия игроков защиты и нападения. Игровые действия в игре 2 на 3, 3 на 4, 3 на 2, 4 на 3 игрока. Передача мяча вразрез двух защитников, в отрыв с выходом один на один с вратарем. Технико-тактические действия: отбор – обводка – передача, отбор – обводка – удар по воротам, создание численного преимущества, обманные действия без мяча и с мячом, игра двух нападающих против трех защитников, игра трех нападающих против двух защитников, заслон вратаря, борьба за выгодную позицию.

Практика судейства игры в футбол. Судейство игры в качестве секретаря, помощника судьи в поле, бокового судьи, судьи в поле.

Игра в футбол, участие в соревнованиях. Игра на стандартном поле полными составами. Участие в матчевых встречах, первенствах учреждения образования, региональных турнирах.

Правила игры. Обманные действия (ускорения, развороты и т. п.) без мяча и с мячом.

Жонглирование мячом одной ногой, попеременно правой и левой ногами, поочередно ногой и головой.

Ведение мяча с передачами в парах попеременно правой и левой ногой в высоком темпе и с ускорениями.

Передачи мяча правой и левой ногой, головой при параллельном и встречном движении.

В парах и тройках остановка катящегося мяча правой и левой ногой с последующей передачей.

Остановка ногой и грудью летящего мяча с последующим ударом по воротам.

Удары правой и левой ногами по неподвижному и катящемуся мячу серединой подъема, внутренней стороной стопы, внешней частью подъема, носком с попаданием в ворота со средней и дальней дистанции.

Удар по воротам головой после подачи со штрафного и углового удара.

Технико-тактические связки в парах, тройках, четверках: ведение-передача, прием-передача, прием-ведение-передача, ведение-удар по воротам, прием-удар по воротам, остановка-передача.

Игра вратаря: ловля и отбивание мяча руками стоя на месте и в движении, ловля мяча руками в падении, введение мяча в игру броском одной рукой, ударом ногой по неподвижному мячу и после набрасывания.

Эстафеты с ведением и передачами мяча в максимально быстром темпе.

Введение мяча в игру броском двумя руками из-за боковой линии.

Игра в футбол 6 на 6, 8 на 8 игроков и полными составами.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 92

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Фізічная культура і здароўе»
для IX класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Агульная характарыстыка вучэбнага прадмета. У сістэме вучэбных прадметаў агульнай сярэдняй адукацыі засваенне вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» забяспечвае атрыманне вучнямі базавай фізкультурнай адукацыі.

Змест вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» дыферэнцаваны з улікам узростава-палавых асаблівасцяў вучняў і пададзены інварыянтным і варыятыўным кампанентамі.

Інварыянтны кампанент з'яўляецца абавязковым для засваення вучнямі, аднесенымі па стане здароўя да асноўнай і падрыхтоўчай медыцынскіх груп. Ён складаецца з двух раздзелаў «Асновы фізкультурных ведаў» і «Асновы відаў спорту», якія змяшчаюць мінімальны аб'ём вучэбнага матэрыялу, неабходны для агульнай фізкультурнай адукацыі, агульнакультурнага, духоўнага і фізічнага развіцця, аздараўлення, маральнага ўдасканалення вучняў, фарміравання здаровага ладу жыцця, актыўнага адпачынку з выкарыстаннем сродкаў фізічнай культуры.

Раздзел «Асновы фізкультурных ведаў» змяшчае тэарэтычны матэрыял, неабходны для фарміравання светапогляду здаровага ладу жыцця, самастойнага выкарыстання сродкаў фізічнай культуры ў мэтах аздараўлення і актыўнага адпачынку, вывучэння і практычнага траўмабяспечнага засваення вучэбнага прадмета. Зазвычай настаўнік пры распрацоўцы паўрочнага планавання вызначае вучэбныя заняткі, на якіх вылучаецца неабходная колькасць часу для вывучэння тэарэтычнага матэрыялу.

Раздзел «Асновы відаў спорту» уключае практычны і неабходны для яго засваення тэарэтычны вучэбны матэрыял, які засвойваецца на вучэбных занятках адначасова з фарміраваннем рухальных уменняў, навыкаў, спосабаў дзейнасці. Змест практычнага вучэбнага матэрыялу ўяўлены практыкаваннямі, комплексамі і элементамі такіх відаў спорту, як лёгкая атлетыка, гімнастыка, акрабатыка, , лыжныя гонкі, спартыўныя гульні (баскетбол, валейбол, гандбол, футбол), што адпавядае агульным задачам развіцця каардынацыйных і кандыцыйных здольнасцяў вучняў.

Варыятыўны кампанент падаецца відамі спорту інварыянтнага кампанента, а таксама практыкаваннямі, комплексамі і гульнявымі элементамі плавання, спартыўнай аэробікі, настольнага тэнісу, канькабежнага спорту. З агульнага аб'ёму зместу варыятыўнага кампанента настаўнік, з улікам наяўнасці адпаведнай фізкультурна-спартыўнай базы, інтарэсаў вучняў, спартыўных традыцый установы агульнай сярэдняй адукацыі, выбірае і выкарыстоўвае ў адукацыйным працэсе навучальны матэрыял для кожнага з V–IX класаў. Дапускаецца ў якасці навучальнага матэрыялу выкарыстоўваць змест вучэбных праграм факультатыўных заняткаў, якія адпавядаюць пераліку відаў спорту варыятыўнага кампанента і зацверджаных ва ўстаноўленым парадку Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, а таксама электронныя сродкі навучання – вучэбна-метадычныя дапаможнікі для настаўнікаў фізічнай культуры**.**

Размеркаванне вучэбнага матэрыялу па кампанентах, раздзелах і тэмах з указаннем колькасці гадзін на іх вывучэнне ў кожным з V–IX класаў падаецца ў таблічным варыянце.

Вучэбныя заняткі праводзяцца ў форме ўрокаў фізічнай культуры і здароўя..

Арганізацыя вучэбных заняткаў павінна адпавядаць агульнапедагагічным заканамернасцям, прынцыпам і патрабаванням агульнай сярэдняй адукацыі. Формы і метады правядзення ўрокаў фізічнай культуры і здароўя вызначаюцца настаўнікам пры распрацоўцы дакументаў планавання зместу вучэбнага матэрыяла.

Мэтай вывучэння вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» пры атрыманні агульнай базавай адукацыі з'яўляецца фарміраванне фізічнай культуры асобы і аздараўленне вучняў з улікам іх узростава-палавых асаблівасцяў.

Указаная мэта дасягаецца ў выніку фарміравання ў вучняў кампетэнцый ў вобласці фізкультурнай і спартыўнай дзейнасці, рашэння асобасна арыентаваных адукацыйных, выхаваўчых, аздараўленчых, і прыкладны́х задач.

Да ***адукацыйных задач*** вучэбнага прадмета належаць засваенне і навучанне выкарыстанню на практыцы даступных у сярэднім школьным узросце:

фізкультурных ведаў, неабходных для бяспечных арганізаваных і самастойных заняткаў;

рухальных уменняў і навыкаў, спосабаў дзейнасці, якія складаюць змест вывучаемых відаў спорту;

духоўных каштоўнасцяў алімпізму і алімпійскага руху як культурных гуманістычных феноменаў сучаснасці.

Выхаваўчымі мэтамі вучэбнага прадмета з'яўляецца садзейнічанне станаўленню і развіццю:

стаўлення да ўласнага здароўя і здароўя іншых як да каштоўнасці;

станоўчых рысаў характару, такіх як дысцыплінаваныя паводзіны, добразычлівае стаўленне да таварышаў, калектывізм, сумленнасць, спагадлівасць, смеласць, настойлівасць у дасягненні мэты;

гарманічнага спалучэння маральных, фізічных і інтэлектуальных якасцяў асобы

Аздараўленчымі задачамі фізічнага выхавання з'яўляюцца:

прывіццё навыкаў здаровага ладу жыцця;

павышэнне разумовай працаздольнасці;

прафілактыка стрэсавых станаў, захворванняў сродкамі фізічнай культуры;

садзейнічанне ўмацаванню здароўя вучняў, фарміраванне правільнай паставы, прафілактыка міяпіі і плоскаступнёвасці.

Да ***прыкладны́х задач*** вучэбнага прадмета, якія забяспечваюць паспяховую сацыяльную адаптацыю і бяспеку жыццядзейнасці вучняў, належаць:

навучанне ўменням і навыкам супрацоўніцтва з аднагодкамі ў працэсе фізкультурнай і спартыўнай дзейнасці;

засваенне ведаў, уменняў і навыкаў, патрэбных для захавання бяспекі падчас самастойных фізкультурных заняткаў;

фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў, неабходных для бяспечнай жыццядзейнасці ў экалагічна неспрыяльных умовах (для тых, хто пражывае на тэрыторыі радыеактыўнага забруджвання ва ўмовах уздзеяння наступстваў аварыі на ЧАЭС).

Пры засваенні зместу вучэбнай праграмы вучні набываюць кампетэнцыі, якія маюць сацыяльную і асабістую значнасць. Асобасныя і прадметныя кампетэнцыі навучэнцаў, якія заканчваюць V–IX класы ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі, канкрэтызаваныя ў чатырох кірунках:

вучні павінны ведаць і разумець;

вучні павінны ведаць і выконваць;

вучні павінны ведаць і ўмець;

вучні павінны ўмець выкарыстоўваць набытыя кампетэнцыі ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці.

Змест асобасных і прадметных кампетэнцый сфармуляваны ў патрабаваннях да навучэнцаў, якія заканчваюць навучанне ў кожным з V–IX класаў установы агульнай сярэдняй адукацыі.

Вынікі вучэбнай дзейнасці вучняў і ступень засваення зместу вучэбнай праграмы «Фізічная культура і здароўе» ацэньваюцца па крытэрыях і ў адпаведнасці з правіламі правядзення атэстацыі вучняў, якія зацвярджаюцца Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Вучэбна-метадычнае забеспячэнне адукацыйнага працэсу па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» падаецца ў дадатку 1.

Умовы выканання тэставых практыкаванняў для ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных якасцяў вучняў выкладзены ў дадатку 2.

Вучэбная праграма «Фізічная культура і здароўе» змяшчае навучальны матэрыял па спартыўных гульнях (баскетбол, валейбол, гандбол, футбол), рэкамендаваны для вывучэння ў аб'ёме 35 гадзін на вучэбных занятках «Гадзіна здароўя і спорту» (дадатак 3).

IX КЛАСС
Прыкладнае размеркаванне вучэбнага матэрыялу

Асновы фізкультурных ведаў

Кампаненты, раздзелы, тэмы вучэбнага матэрыялу	Колькасць гадзін
ІНВАРЫЯНТНЫ КАМПАНЕНТ	**46**
Асновы фізкультурных ведаў	**2**
Правілы бяспечных паводзінаў на занятках	0,5
Гігіенічныя веды	0,25
Правілы самастойных заняткаў, самакантроль	0,5
Здаровы лад жыцця	0,5
Алімпізм і алімпійскі рух	0,25
Асновы відаў спорту	**38**
Легкая атлетыка	12
Легкая атлетыка-кросавая подрыхтоўка[25]	0 (8)
Гімнастыка, акрабатыка	10
Лыжныя гонкі[26]	8
Спартыўныя гульні[27]	8
Тэсціраванне	**6**
Дамашнія заданні[28]	+
ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ	**24**
Плаванне[29]	да 24
Атлетычная гімнастыка (ю)	+
Аэробіка спартыўная (д)	+
Баскетбол	+
Валейбол	+
Гандбол	+
Гімнастыка, акрабатыка	+

Канькабежны спорт	+
Лёгкая атлетыка	+
Лыжныя гонкі	+
Тэніс настольны	+
Футбол	+
Усяго	**70**

[25] Ва ўмовах бясснежнай зімы замест лыжных гонак.
[26] Пры бясснежнай зіме замяняецца вучэбным матэрыялам іншых тэм
[27] Вывучаецца адна з чатыроз спартыўных гульняў.
[28] Колькасцю гадзін не рэгламентуюцца.
[29] Пры наяўнасці ўмоў для вучэбных заняткаў па плаўканню.

Правілы бяспечных паводзін на занятках. Папярэджанне магчымага траўматызму ў спартыўных залах, басейнах і на адкрытых пляцоўках. Падрыхтоўка месцаў для бяспечных заняткаў фізічнымі практыкаваннямі. Страхоўка, узаемадапамога пры выкананні фізічных практыкаванняў. Правілы паводзін у час масавых спартыўных і відовішчных мерапрыемстваў.

Гігіенічныя веды. Уплыў актыўнага рухальнага рэжыму на дынаміку разумовай працаздольнасці вучняў. Прафілактыка прастудных захворванняў. Віды і спосабы загартоўвання.

Здаровы лад жыцця. Паняцце гіпадынаміі, гіпердынаміі, аптымальнай рухальнай актыўнасці. Спосабы папярэджання і пераадолення шкодных звычак. Індывідуальны рухальны рэжым вучняў у розныя перыяды года.

Правілы самастойных заняткаў. Самакантроль. Дзённік самакантролю вучня. Ацэнка і аналіз ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці.

Алімпізм і алімпійскі рух. Асноўныя каштоўнасці алімпізму, абвешчаныя ў Алімпійскай хартыі. Уклад беларускіх алімпійцаў у прапаганду ідэалаў алімпізму і здаровага ладу жыцця падрастаючага пакалення. Умовы выдачы нагруднага значка Дзяржаўнага фізкультурна-аздараўленчага комплексу Рэспублікі Беларусь.

АСНОВЫ ВІДАЎ СПОРТУ

ЛЕГКАЯ АТЛЕТЫКА

Теоретические сведения

Правілы бяспечных паводзін на ўроках лёгкай атлетыкі. Правілы абыходжання са спартыўным інвентаром і абсталяваннем. Паняцце спартыўнай класіфікацыі Рэспублікі Беларусь. Рэкорды свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь, рэгіёна, школы ў відах лёгкай атлетыкі, якія ўваходзяць у праграму Алімпійскіх гульняў. Лепшыя спартсмены краіны, рэгіёна, школы і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Хадзьба паскораным крокам; скандынаўская хадзьба.

Бег с высокага старту 30, 60 м с максімальной хуткасцю на рэзультат***;** эстафетны бег; чаўночны бег 4 × 9 м; бег на час 2, 4, 6 хвілін с зададзенай хуткасцю.

Скачкі з месца: трайны і пяцярны скачок; ўверх штуршком дзвюма нагамі; тое ж з падцягваннем каленяў на месцы і з рухам наперад; з нагі на нагу з рухам наперад. Скачкі праз кароткую скакалку.

Скачкі з разгону ў даўжыню сагнуўшы ногі*; у вышыню спосабам «пераступанне»*.

Кіданне мяча 150 г з месца і з разбегу па калідоры 10 м на далёкасць* і на зададзеную адлегласць; тэніснага мяча з месца і з двух-трох крокаў разгону на зададзеную

і максімальную далёкасць адскоку ад сцяны, у гарызантальную і вертыкальную цэль (гімнастычны абруч) з адлегласці 15–18 м.

Развіццё хуткасных, сілавых, хуткасна-сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, гнуткасці, трываласці.

Лёгкая атлетыка – кросавая падрыхтоўка

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на ўроках кросавай падрыхтоўкі. Папярэджанне магчымага траўматызму пры бегу па перасечанай мясцовасці з пераадоленнем натуральных перашкод.

Практычны матэрыял

Чаргаванне хадзьбы і бегу. Пераадоленне вертыкальных (з апорай і без апоры) і гарызантальных перашкод у скачку з прызямленнем на адну нагу без парушэння рытму бегу. Размеркаванне сіл на дыстанцыі. Крос 2000 м (д)*, 3000 м (м)*.

Развіццё каардынацыйных здольнасцяў, хуткаснай і аэробнай трываласці.

ГІМНАСТЫКА І АКРАБАТЫКА

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на ўроках гімнастыкі і акрабатыкі. Усталяванне і прыбіранне спартыўнага гімнастычнага абсталявання.

Практычны матэрыял

Агульнаразвівальныя практыкаванні і практыкаванні для фарміравання правільнай паставы: без прадметаў, са скакалкай, з гімнастычнай палкай, з набіўнымі мячамі, гантэлямі, на гімнастычнай лаўцы з гімнастычнай лаўкай, каля гімнастычнай сценкі і на гімнастычнай сценцы.

Перакладзіна нізкая (м): пад’ём пераваротам штуршком адной і махам другой нагой, упор прагнуўшыся, перамах з упора ва ўпор верхам, з упора верхам паварот ва ўпор, саскок махам назад з упора.

Перакладзіна высокая (м): размахванні выгінамі, пад’ём з вісу ва ўпор сілай, пад’ём з вісу пераваротам ва ўпор*, з вісу саскок махам назад.

Брусы паралельныя (м): размахванне ва ўпоры на перадплеччах, на руках, з размахвання ва ўпоры на перадплеччах пад’ём махам наперад у сед ногі паасобку, з седа ногі паасобку кулёк наперад сагнуўшыся ў сед ногі паасобку; з размахвання ва ўпоры саскок махам назад; згінанне і разгінанне рук ва ўпоры.

Брусы рознавысокія (д): віс на верхняй, размахванні выгінамі, віс прысеўшы на ніжняй жэрдцы, штуршком дзвюма нагамі віс лежачы на ніжняй жэрдцы, сед вуглом на ніжняй жэрдцы, саскок з паваротам на 180° з седу на сцягне.

Бервяно гімнастычнае (д): прысяданне з наступным уставаннем, паварот на двух нагах на насках у паўпрыседзе і прыседзе на 180°, саскок прагнуўшыся; паўтор развучаных практыкаванняў з праграмы VIII класа; камбінацыя з раней вывучаных практыкаванняў*.

Апорныя скачкі ногі паасобку праз гімнастычнага казла вышынёй 110 см у даўжыню* (м), у шырыню* (д).

Лажанне па канаце (шасце) з дапамогай ног (д), без дапамогі ног на зададзеную адлегласць (м).

Комплексы практыкаванняў ранішняй гімнастыкі з 10–12 практыкаванняў з гімнастычнай палкай, мячом, гантэлямі ў зыходным становішчы седзячы і лежачы (па адным комплексе ў кожнай чвэрці).

Акрабатыка: кулькі наперад, назад, пераваroты ўбок, доўгі кулёк з двух-трох крокаў разбегу штуршком дзвюма нагамі (м); мост прагінам назад з дапамогай і самастойна (дз); стойка сілай на галаўцы і руках, стойка махам адной штуршком другой нагой на руках з дапамогай і самастойна* (м), стойка на лапатках* (д). Камбінацыя з раней разученных пяці практыкаванняў*.

Развіццё хуткасных, хуткасна-сілавых, сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, гнуткасці, трываласці.

ЛЫЖНЫЯ ГОНКІ

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на ўроках па лыжных гонках. Правілы папярэджання абмаражэнняў і траўмаў пры перамяшчэнні на лыжах. Загартоўвання ўздзеянне заняткаў лыжнымі гонкамі. Уплыў заняткаў лыжнымі гонкамі на фізічнае развіццё і павышэнне ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці навучэнца. Лепшыя лыжнікі свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь, рэгіёна, школы і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Спосабы руху: Правілы бяспечных паводзін на ўроках па лыжных гонках. Правілы папярэджання абмаражэнняў і траўмаў пры перамяшчэнні на лыжах. Загартоўвання ўздзеянне заняткаў лыжнымі гонкамі. Уплыў заняткаў лыжнымі гонкамі на фізічнае развіццё і павышэнне ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці навучэнца. Лепшыя лыжнікі свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь, рэгіена, школы і іх дасягненні.

Развіццё каардынацыйных здольнасцяў, трываласці.

СПАРТЫЎНЫЯ ГУЛЬНІ

(вывучаюцца дзве з чатырох спартыўных гульняў)

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін на ўроках спартыўных гульняў. Правілы абыходжання з гульнявым інвентаром і абсталяваннем. Правілы спаборніцтваў па спартыўных гульнях. Мова жэстаў суддзі. Этыка гульца. Правілы паводзін на гульнях у якасці гледача (этыка заўзятара). Лепшыя гульцы свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь, рэгіёна, школы і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Баскетбол. Стойкі, перамяшчэнні ў стойцы, лоўля мяча дзвюма і адной рукой, вядзенне мяча без зрокавага кантролю, са зменай хуткасці і напрамку руху. Вядзенне папераменна правай і левай рукой. Перадачы мяча на месцы і ў руху*; перамяшчэнні з перадачамі мяча ў парах, у тройках. Кідкі па кальцы з месца, пасля вядзення і двух крокаў*. Штрафны кідок*. Абаронныя дзеянні супраць гульца, які валодае мячом; ахоўныя дзеянні супраць гульца, які атакуе кальцо. Атакавальныя дзеянні з перахопам мяча ў час вядзення. Вырыванне і выбіванне мяча, перадачы мяча пры сустрэчным руху, адскокам ад падлогі. Прымяненне развучаных прыёмаў ва ўмовах вучэбнай гульні. Судзейская практыка.

Валейбол. Шматразовыя перадачы мяча зверху дзвюма рукамі над сабой, у парах і тройках, з пераменай месцаў, праз сетку стоячы на месцы і з рухамі ўздоўж сеткі*.

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху ў скачку. Прыём мяча знізу дзвюма рукамі пасля падачы*. Перадача мяча знізу дзвюма рукамі над сабой, у парах, праз сетку*. Прыём мяча, які адскочыў ад сеткі. Ніжняя і верхняя прамая падача* з трапленнем у першую, пятую і шостую зоны. Ніжняя бакавыя падача. Двухбаковая гульня. Судзейская практыка.

Гандбол. Стойкі і перамяшчэнні гульца, лоўля мяча. Перадачы мяча ад пляча сагнутай рукой, без замаху, лоўля і перадачы мяча пры сустрэчным руху*. Вядзенне мяча са змяненнем хуткасці перамяшчэння. Кідкі па варотах*, прыёмы гульні ў абароне, у нападзе. Найпростыя ўзаемадзеянні ў абароне, у нападзе. Прымяненне развучаных прыёмаў ва ўмовах вучэбнай гульні. Судзейская практыка.

Футбол. Перамяшчэнні па полі з паскарэннямі, спінай наперад, прыстаўнымі, скрыжаванымі крокамі. Вядзенне мяча ўнутранай і знешняй часткай пад'ёму са змяненнем хуткасці і напрамку руху*. Удары нагой па нерухомым мячы і мячы, які коціцца знешнім, ўнутраным бокам ўздыму*, наском. Спыненне мяча нагой, грудзьмі. Ўдары па мячы галавой пасля накідвання партнёрам. Падманныя рухі з мячом. Падманныя рухі з тармажэннем і зменай напрамку руху без мяча. Самыя простыя тактычныя камбінацыі ў парах і тройках. Прымяненне развучаных прыёмаў ва ўмовах вучэбнай гульні. Судзейская практыка.

Развіццё хуткасных, хуткасна-сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, трываласці.

ТЭСЦІРАВАННЕ УЗРОЎНЮ ФІЗІЧНАЙ ПАДРЫХТАВАНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Выкананне тэставых практыкаванняў плануецца настаўнікам на пачатак і заканчэнне навучальнага года. На працягу аднаго ўрока не рэкамендуецца выконваць больш за два тэставыя практыкаванні.

Вынікі тэставых практыкаванняў (табліца 2) выкарыстоўваюцца як для вызначэння ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці вучняў, так і для карэкціроўкі паўрочнага каляндарна-тэматычнага плана, зместу планаў-канспектаў урокаў.

Умовы выканання тэставых практыкаванняў падаюцца ў дадатку 2.

Пералік тэставых практыкаванняў для хлопчыкаў:

1. бег 30 м;
2. чаўночны бег 4 × 9 м *або* скокі праз кароткую скакалку за 1 хв.;
3. скачок у даўжыню з месца ***або*** трайны скачок з месца штуршком дзвюма нагамі
4. падцягванне на перакладзіне ***або*** згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы
5. нахіл уперад з зыходнага становішча седзячы на падлозе ***або*** нахіл уперад з зыходнага становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы;
6. бег 1500 м, *або* хадзьба 2000 м, *або* 6-хвілінны бег.

Пералік тэставых практыкаванняў для дзяўчат:

1. бег 30 м;
2. чаўночны бег 4 × 9 м *або* скокі праз кароткую скакалку за 1 мін.;
3. скачок у даўжыню з месца ***або*** кідок набіўнога мяча з-за галавы дзвюма рукамі з зыходнага становішча седзячы ногі паасобку;
4. падыманне тулава са становішча лежачы на спіне за 1 мін ***або*** падыманне і апусканне прамых ног за 1 мін;
5. нахіл уперад з зыходнага становішча седзячы на падлозе ***або*** нахіл уперад з зыходнага становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы;
6. бег 1000 м ***або*** хадзьба 1500 м ***або*** 6-хвілінны бег.

10-БАЛЬНЫЯ ШКАЛЫ АЦЭНКІ ЎЗРОЎНЮ РАЗВІЦЦЯ РУХАЛЬНЫХ ЯКАСЦЯЎ ВУЧНЯЎ ІХ КЛАСА

Тэставыя практыкаванні	Балы									
	10	**9**	**8**	**7**	**6**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
	Узроўні фізічнай падрыхтаванасці									
	высокі		**вышэй за сярэдні**		**сярэдні**		**ніжэй за сярэдні**		**нізкі**	
Хлопчыкі										
Бег 30 м (с)	4,5	4,7	4,8	4,9	5,0	5,2	5,4	5,6	5,8	6,0 і больш
Чаўночны бег 4 × 9 м (с) *або*	9,0	9,1	9,3	9,4	9,6	9,9	10,1	10,4	10,7	11,0 і больш
Скачкі праз кароткую скакалку за 1 хв. (разоў)	124	120	110	100	90	82	73	65	58	54 і менш
Скачок ў даўжыню з месца (см) *або*	233	228	223	218	212	202	192	181	171	160 і менш
Трайны скачок з месца штуршком дзьвюма нагамі (см)	665	640	620	600	580	555	530	500	480	445 і менш
Падцягванне ў вісе на перакладзіне (разоў) *або*	12	11	10	8	7	5	2	1	–	–
Згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы (разоў)	34	32	29	26	24	21	18	15	12	10 і менш
Нахіл уперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе» (см) *або*	14	12	11	10	9	6	4	1	–1	–3 і менш
Нахіл уперад з зыходнага становішча «стоячы на гімнастычнай лаўцы» (см)	13	12	10	9	7	6	4	2	0	– 4 і менш
Бег 1500 м (хв, с) *або*	5,49	5,58	6,10	6,17	6,28	6,46	7,07	7,29	7,48	8,06 і больш
Хадзьба 2000 м (хв, с) *або*	13,45	14,00	14,25	14,55	15,30	16,05	16,40	17,10	17,30	18,00 і больш
6-хвілінны бег (м)	1410	1370	1330	1300	1280	1220	1170	1130	1100	1080 і менш
Дзяўчынкі										
Бег 30 м (с)	5,1	5,2	5,3	5,4	5,5	5,7	5,9	6,1	6,3	6,5 і больш
Чаўночны бег 4 × 9 м (с) *або*	10,0	10,1	10,3	10,5	10,7	11,1	11,4	11,8	12,1	12,5 і больш
Скачкі праз кароткую скакалку за 1 хв. (разоў)	135	130	120	112	107	92	80	71	68	65 і менш
Скачок ў даўжыню з месца (см) *або*	189	184	180	176	171	163	154	145	136	128 і менш
Кідок набіўнога мяча з-за галавы дзвюма рукамі з зыходнага становішча «седзячы, ногі паасобку» (см)	495	470	450	425	410	380	340	310	300	290 і менш
Падыманне тулава са становішча лежачы на спіне за 1 хв (разоў) *або*	55	53	51	49	47	43	39	35	31	28 і менш
Падыманне і апусканне прамых ног за 1 хв (разоў)	30	28	25	22	20	16	13	10	8	5 і менш
Нахіл наперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе» (см) *або*	19	17	15	14	12	9	6	2	–1	–4 і менш
Нахіл наперад з зыходнага становішча стоячы на гімнастычнай лаўцы (см)	17	15	13	12	11	9	5	3	1	–1 і менш

Бег 1000 м (хв, с) *або*	4,41	4,51	5,00	5,12	5,21	5,43	6,02	6,23	6,40	7,04 і больш
Хадзьба 1500 м (хв, с) *або*	13,05	13,20	13,50	14,00	14,20	14,45	15,00	15,30	16,00	17,00 і больш
6-хвілінны бег (м)	1215	1180	1120	1100	1070	1000	960	910	850	855 і менш

10-БАЛЬНЫЯ ШКАЛЫ АЦЭНКІ ВУЧЭБНЫХ НАРМАТЫВАЎ ПА ЗАСВАЕНІІ ЎМЕНЯЎ, НАВЫКАЎ, РАЗВІЦЦЮ РУХАЛЬНЫХ ЗДОЛЬНАСЦЯЎ ВУЧНЯЎ ІХ КЛАСА

Кантрольныя практыкаванні	**Балы**									
	10	**9**	**8**	**7**	**6**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Хлопчыкі										
Бег 60 м (с)	8,5	8,8	9,1	9,4	9,7	10,0	10,3	10,5	10,7	10,8 і больш
Бег 2000 м (хв, с)	8,04	8,30	8,58	9,24	9,50	10,08	10,24	10,40	10,56	10,57 і больш
Скачок у даўжыню (см)	424	410	396	383	370	350	330	310	290	289 і менш
Скачок ў вышыню (см)	125	120	115	–	110	–	–	105	100	95 і менш
Кіданне мяча 150 г з разгону (м)	44	42	40	38	37	34	31	28	25	24 і менш
Бег на лыжах 3 км (мин, с)	14,50	15,30	16,10	16,50	17,30	18,00	18,30	19,00	19,30	19,31 і больш
Плаванне 50 м (хв, с); 50, 25 м – без уліку часу	1,05	1,10	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м і менш
Крос 3000 м (хв, с)	15,10	15,30	15,50	16,10	16,30	16,50	17,10	17,30	17,50	17,51 і больш
Дзяўчынкі										
Бег 60 м (с)	9,5	9,7	9,9	10,1	10,2	10,3	10,5	10,7	10,9	11,0 і больш
Бег 1500 м (мин, с)	6,15	6,25	6,35	6,55	7,05	7,15	7,35	7,45	7,55	7,56 і больш
Скачок у даўжыню (см)	376	360	342	326	310	292	276	260	244	243 і менш
Скачок ў вышыню (см)	115	110	105	–	100	95	–	90	85	80 і менш
Кіданне мяча 150 г з разгону (м)	27	25	23	21	20	19	18	17	16	15 и менее
Падцягванне на нізкай перакладзіне (разоў)	23	20	19	18	16	14	12	11	10	9 і менш
Бег на лыжах 3 км (хв, с)	16,15	16,50	17,26	18,03	18,40	19,13	19,46	20,20	20,53	20,54 і больш
Плаўкание 50 м (хв, с); 50, 25 м – без уліку часу	1,30	1,40	–	–	50 м	–	–	25 м	–	10 м і менш
Крос 2000 м (хв, с)	11,0	11,20	11,35	11,50	12,10	12,45	13,10	13,30	13,50	13,51 і больш

ПАТРАБАВАННІ ДА ВУЧНЯЎ, ЯКІЯ ЗАВЯРШАЮЦЬ НАВУЧАННЕ НА ДРУГОЙ СТУПЕНІ АГУЛЬНАЙ СЯРЭДНЯЙ АДУКАЦЫІ

Вучні павінны ведаць і разумець:

сацыяльную і асобасную значнасць фізічнай культуры ў сучасным грамадстве;

змест здаровага і фізічна актыўнага ладу жыцця

негатыўнае ўздзеянне шкодных звычак на развіццё арганізму вучня;

станоўчае ўздзеянне фізкультурных и спартыўных заняткаў на разіццё і стан органаў і сістэм арганізма чалавека;

нормы рухальнай актыўнасці для аптымальнага развіцця арганізму, умацавання здароўя, подтрымкі разумовай і фізічнай працаздольнасці;

крытэрыі фізічнага развіцця и ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці;

правілы выканання тэставых практыкаванняў для вызначэння ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці;

спосабы папярэджання траўматызму пры выкананні фізічных практыкаванняў;

правілы самакантролю падчас вучэбных і самастойных фізкультурных заняткаў;

асноўныя цэннасці алімпізму, абвешчаныя ў Алімпійскай хартыі, іх уплыў на фарміраванне ўяўленняў аб гарманічна развітой асобе;

значэнне алімпійскіх ідэалаў для фізічнага і духоўнага самаўдасканалення;

сістэмы спартыўных спаборніцтваў па відах спорту, якія ўваходзяць і не ўваходзяць у праграму Алімпійскіх гульняў; правілы спаборніцтваў вывучаных гульнявых відаў спорту.

Вучні павінны ведаць і выконваць:

правілы бяспечных паводзін у працэсе самастойных і арганізаваных фізкультурных і спартыўных заняткаў, падчас удзелу ў фізкультурна-аздараўленчых мерапрыемствах, пры наведванні спартыўна-масавых мерапрыемстваў;

правілы асабістай і грамадскай гігіены, гігіенічныя патрабаванні да спартыўнай вопраткі, абутку, абсталявання і інвентару;

правілы вымярэння і крытэрыі ацэнкі ўзроўню свайго фізічнага развіцця і фізічнай падрыхтаванасці;

правілы ацэнкі велічыні фізічнай нагрузкі;

правілы вывучаных спартыўных і рухавых гульняў;

патрабаванні спартыўнай этыкі падчас удзелу ў спартыўных спаборніцтвах і фізкультурна-масавых мерапрыемствах;

патрабаванні да рухальнага рэжыму ў вучэбныя і невучэбныя дні.

Вучні павінны ведаць і ўмець правільна выконваць:

комплексы практыкаванняў ранішняй гігіенічнай гімнастыкі, практыкаванні для захавання і падтрымання правільнай паставы;

тэставыя практыкаванні для вызначэння ўзроўню развіцця рухальных якасцяў;

нормы і патрабаванні для атрымання нагруднага значка Дзяржаўнага фізкультурна-аздараўленчага комплексу Рэспублікі Беларусь.

Вучні павінны ўмець выкарыстоўваць набытыя кампетэнцыі ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

прымяняць атрыманыя веды, сфарміраваныя ўменні і навыкі для захавання здаровага, фізічна актыўнага ладу жыцця;

самастойна распрацоўваць і захоўваць індывідуальны рухальны рэжым вучэбнага і выхаднога дня;

пастаянна падтрымліваць правільную выправу;

ацэньваць свой узровень развіцця фізічных якасцяў у кожным тэсце і ўзровень агульнай фізічнай падрыхтаванасці;

правільна вымяраць і ацэньваць узровень свайго фізічнага развіцця; гуляць у вывучаныя спартыўныя і рухавыя гульні;

ажыццяўляць судзейства спартыўных і рухавых гульняў;

паказаць у кожным тэставым практыкаванні індывідуальна максімальны вынік;

аказваць першую даўрачэбную дапамогу пры розных траўмах; перамяшчацца на лыжах з дапамогай развучаных лыжных хадоў; праплываць не менш за 25 м любым спосабам плавання.

ВАРЫЯТЫЎНЫ КАМПАНЕНТ
(вучэбны матэрыял для V – IX класаў)

АЭРОБІКА СПАРТЫЎНАЯ

Тэарэтычныя звесткі

Аэробіка спартыўная – выкананне практыкаванняў у аэробным рэжыме працы пад музычнае суправаджэнне. Аздараўленчая і прафілактычная накіраванасць аэробікі. Аэробіка высокай і нізкай інтэнсіўнасці. Гігіенічныя патрабаванні да адзення для заняткаў. Збалансаванае харчаванне пры занятках аэробікай. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, спартыўнага абсталявання і інвентару. Прафілактыка траўматызму. Аказанне першай даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Практычны матэрыял

Разнавіднасці прыстаўнога кроку ўбок, асноўнага кроку, скрыжаванага кроку, крокаў ногі паасобку – ногі разам. Камбінацыі з засвоеных крокаў у спалучэнні з рухамі рук (рукі ў бакі, уверх, уперад, управа, улева, кругі рукамі, кругі перадплеччаў, кругі плячамі, згінанні і выпрастванні рук). Падскокі нагу наперад, убок, назад. Падскокі ногі паасобку – ногі разам. Падскокі на месцы на дзвюх нагах у спалучэнні з рознымі рухамі рук; папераменна на левай, правай і на дзвюх нагах у спалучэнні з рознымі рухамі рук. Злучэнне подскокаў ногі паасобку – ногі разам з рознымі палажэннямі рук. Пачарговае шматразовае падыманне каленяў. Пачарговае падыманне каленяў з падскокам. Выпады наперад, убок, з падскокамі. Махі нагамі наперад, у бакі, наперад і ў бок з падскокамі. Паўшпагат на правую нагу, на левую нагу. Хвалі з зыходных палажэнняў «стоячы», «седзячы на пятках на падлозе». Павароты на 180° і 360° стоячы на адной назе, другая прыціснута да галенастопу. Раўнавага стоячы на насках, рукі ўверх; стоячы на адной назе, іншую нагу ў бок, рукі ўверх або ў бакі. Утрыманне раўнавагі пасля прызямлення, скачкоў або падскокаў.

БАСКЕТБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Баскетбол – алімпійскі від спорту. Гігіенічныя патрабаванні да спартыўнай вопраткі і абутку баскетбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у нападзенні і абароне. Правілы спаборніцтваў па баскетболе. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Медычны кантроль і самакантроль на занятках баскетболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне першай даўрачэбнай дапамогі пры траўмах. Лепшыя баскетбалісты свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Высокая, сярэдняя і нізкая стойка баскетбаліста. Скачкі штуршком адной і дзвюма нагамі. Спыненне крокам і скачком. Павароты на месцы, развароты.

Перадачы мяча дзвюма рукамі ад грудзей, дзвюма рукамі зверху, адной рукой ад пляча, стоячы на месцы і ў руху.

Лоўля мяча дзвюма рукамі на ўзроўні грудзей, дзвюма рукамі пры паралельным і сустрэчным руху, у скачку. Лоўля мяча ў спалучэнні з прыпынкамі і паваротамі.

Спалучэнне прыёмаў «лоўля-перадача-паварот».

Вядзенне мяча са змяненнем вышыні адскоку і напрамку, з абводкай перашкод, па крузе; з прыпынкамі, паваротамі, перадачамі па сігнале.

Кідкі мяча па кальцы дзвюма рукамі ад грудзей, адной ад пляча, з адскокам і без адскоку ад шчыта, пад вуглом да шчыта ў руху, штрафныя кідкі.

Спалучэнне прыёмаў «перадача-лоўля-вядзенне-кідок».

Захоп мяча – вырыванне. Вырыванне і выбіванне мяча ў іграка, які зрабіў прыпынак пасля вядзення. Накрыванне мяча. Перахоп мяча, стоячы збоку, з-за спіны пры перадачы, выкананай упоперак поля. Перахоп перадачы, выкананай ўздоўж пляцоўкі.

Тактычныя дзеянні гульца без мяча: выхад на свабоднае месца для атрымання мяча насустрач партнёру, убок ад партнёра з мячом.

Вызначэнне гульнявой сітуацыі, мэтазгоднай для прымянення вядзення, перадачы, кідка па кальцы. Выбар спосабу вядзення мяча і кідка па кальцы.

Прымяненне спалучэнняў вывучаных прыёмаў у гульнявых сітуацыях.

ВАЛЕЙБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Валейбол – алімпійскі від спорту. Разнавіднасці валейбола – валейбол, пляжны валейбол. Гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку валейбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у абароне і нападзе. Расстаноўка гульцоў, гульня «лібера». Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Правілы спаборніцтваў па валейболе.

Медычны кантроль і самакантроль на занятках валейболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Лепшыя валейбалісты свету, Еўропы, рэспублікі і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Перамяшчэнне прыстаўным, шырокім і кароткім крокам, тварам, бокам і спінай уперад, з выскокваннем і прызямленнем на абедзве нагі. Скачок уверх штуршком адной і дзвюма нагамі.

Шматразовыя перадачы мяча зверху і знізу дзвюма рукамі над сабой, з адскокам ад сценкі, у парах і тройках, з пераменай месцаў, праз сетку ў становішчы стоячы на месцы.

Прыём мяча знізу дзвюма рукамі пасля падачы. Прыём мяча, што адскочыў ад сеткі. Гульня нагой і іншымі часткамі цела.

Атакавальны ўдар у скачку штуршком дзвюма нагамі з другой, трэцяй і чацвёртай зон.

Ніжняя прамая і ніжняя бакавая падача з трапленнем у першую, пятую і шостую зоны.

Тактыка нападу: індывідуальныя дзеянні, падманныя перадачы, выбар напрамку перадачы; узаемадзеянне гульцоў першай і другой лініі паміж сабой для завяршэння атакі.

Тактыка абароны: узаемастрахоўка свабодных зон. Выкарыстанне ў гульні «лібера».

Выкарыстанне развучаных прыёмаў у вучэбнай гульні.

ГАНДБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Гандбол – алімпійскі від спорту. Гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку гандбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у нападзенні і абароне. Тактыка-тэхнічныя дзеянні варатара. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Правілы спаборніцтваў па гандболе.

Медычны кантроль і самакантроль на занятках гандболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Лепшыя гандбалісты свету, Еўропы, рэспублікі і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Перамяшчэнне скрыжаваным, прыстаўным, шырокім і кароткім крокам, тварам, бокам і спінай наперад. Прыпынку адной і дзвюма нагамі. Бег з паскарэннямі на кароткіх адрэзках, бег з выскокваннем і прызямленнем на адну і абедзве нагі. Скачок у бок штуршком адной нагой. Падзенне на рукі, на сцягно і тулава з месца і з разбегу.

Лоўля мяча дзвюма рукамі збоку (без павароту тулава), стоячы на месцы, у руху, у скачку. Лоўля мяча адной рукой з захопам і без захопу. Лоўля мяча на вялікай хуткасці перамяшчэння, у скачку пры непасрэднай блізкасці абаронцы.

Перадачы мяча адной рукой (хлёстам, штуршком, кісцявая) на блізкую адлегласць у розных напрамках з месца, з разгону ў адзін, два і тры крокі, у скачку, пасля спынення, пасля лоўлі мяча з паўадскоку, пасля лоўлі ў непасрэднай блізкасці абаронцы. Перадача мяча адной і дзвюма рукамі «у адзін дотык». Дальняя перадача адной рукой хлёстам партнёру ў руху.

Вядзенне мяча аднаўдарнае без зрокавага кантролю, шматударнае на высокай хуткасці перамяшчэння з перасследам. Вядзенне на вялікай хуткасці з рэзкім спыненнем і зменай напрамку руху, з паваротам наўкола.

Кідкі мяча па варотах адной рукой хлёстам зверху і збоку, з нахілам тулава ўлева і ўправа, у апорным палажэнні, у скачку, з рознымі спосабамі бегу, з рознай траекторыяй (гарызантальнай, сыходзячай, узыходзячай, навясны) палёту мяча, з далёкай і блізкай адлегласці.

Тактыка нападу: індывідуальныя дзеянні, кідкі з адкрытых і закрытых пазіцый, выбар напрамку кідка; узаемадзеянне гульцоў другой лініі паміж сабой для завяршэння атакі, узаемадзеянне з лінейным гульцом, з крайнім гульцом, узаемадзеянне крайняга гульца з лінейным. Камандныя дзеянні: пазіцыйнае нападзенне па сістэме расстаноўкі 4 : 2, напад 6 : 0 з выхадам.

Тактыка абароны: зонная абарона па сістэме расстаноўкі 3 : 3, абарона ў меншасці 5 : 6 і 4 : 6.

Тактыка гульні варатара: выбар пазіцыі ў варотах і ў зоне варатара, стойкі варатара, ўзаемадзеянні брамніка з абаронцамі і нападальнікамі.

Выкарыстанне развучаных прыёмаў у вучэбнай гульні.

ГІМНАСТЫКА АТЛЕТЫЧНАЯ

Правілы бяспечных паводзін у трэнажорнай зале, пры выкананні практыкаванняў з абцяжараннямі і на трэнажорах.

Практыкаванні для фармавання правільнай паставы: хадзьба з прадметам на галаўцы па лініі на падлозе, па гімнастычнай лаўцы; хадзьба па гімнастычнай лаўцы з гімнастычнай палкай за спінай, за галавой, над галавой, прыстаўнымі крокамі, з паваротамі, прысяданнямі на дзвюх і адной назе

Практыкаванні для фармавання рэльефу розных груп мышцаў:

для мышцаў галёнкі: пад'ёмы на наскі без абцяжарання, з гантэлямі ў руках, з грыфам ад штангі на плячах;

для мышцаў спіны: нахілы ўперад са штангай за галавой; у становішчы лежачы, цяга штангі да грудзей; цяга Т-падобнай штангі да грудзей у нахіле; падцягванне на перакладзіне ў вісе звычайным, сярэднім і шырокім хопам;

для грудзей: згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы (далоні на шырыні плячэй, шырэй плячэй); жым штангі вузкім хопам; развядзенне і звядзенне рук з гантэлямі ў становішчы лежачы на нахіленай лаўцы; жым гантэлей і штангі ў становішчы лежачы на нахіленай лаўцы;

для мышцаў плечавага пояса: жым гантэлей і штангі стоячы і седзячы; цяга блочнай прылады дзвюма рукамі стоячы, седзячы і ў нахіле; развядзенне рук з гантэлямі седзячы на нахіленай лаўцы; пад'ём гантэлі па чарзе правай і левай рукой у становішчы седзячы на нахільнай лаўцы;

для мышцаў рук: згінанне і разгінанне рук з гантэлямі седзячы на лаўцы пад вуглом 45°; хопам зверху разгінанне рук са штангай з-за галавы ў становішчы стоячы, лежачы на нахіленай лаўцы;

для мышцаў брушнога прэса: падцягванне ў вісе каленаў да грудзей; стоячы нахілы тулава ў бакі; кругавыя рухі тулавам з гантэлямі за галавой;

для мышцаў сцягна: частковыя прысяданні (практыкаванне выконваецца на чвэрць, палову або тры чвэрці амплітуды) са зменай тэмпу і колькасці паўтораў.

Практыкаванні, комплексы і ульні для развіцця каардынацыйных і кандыцыйных здольнасцяў вучняў: кросавы бег ад 10 да 30 хвілін з частатой пульса 120–140 уд/хв; гульня ў футбол, баскетбол, гандбол; агульнаразвіваючыя практыкаванні з абцяжараннем ўласнага цела, з рознымі эспандарами; практыкаванні на гімнастычнай перакладзіне, брусах, трэнажорах; комплексы практыкаванняў кругавой трэніроўкі, якія ўключаюць да 8–12 станцый.

КАНЬКАБЕЖНЫ СПОРТ

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспекі заняткаў на ўроках па канькабежным спорце. Падрыхтоўка канькоў і адзення да заняткаў на лёдзе. Правілы папярэджання траўмаў і абмаражэнняў.

Практический материал

Спосабы руху. Хада ў каньках па снезе. Стаянне на каньках на лёдзе. Адштурхванне па чарзе правай і левай нагамі. Слізганне на двух каньках па краі лядовай пляцоўкі. Слізганне на адным каньку прыстаўляючы другі, на двух каньках «змейкай». Адштурхванне і слізганне на двух каньках па прамой, па павароце направа і налева. Павароты на двух каньках дугой і прыстаўнымі крокамі. Тармажэнне «паўплугам» і «плугам». Старт. Бег па прамой і павароце. Бег з махавымі рухамі двух рук. Фінішаванне. Бег на каньках 100-200-300-500 м без уліку часу. Рухавыя гульні на лёдзе.

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА

Тэарэтычныя звесткі

Разнавіднасці і дыстанцыі бегу. Разнавіднасці і спосабы скачкоў. Разнавіднасці кіданняў і штуршкоў. Лёгкаатлетычныя мнагабор'і. Лёгкая атлетыка у Дзяржаўным фізкультурна-аздараўленчым комплексе Рэспублікі Беларусь.

Практычны матэрыял

Бег. Са зменай хуткасці, са зменай напрамку, з павелічэннем і памяншэннем даўжыні кроку, з выскокваннямі ўверх штуршком правай і левай нагой. Эстафетны бег з адрэзкамі 30, 60, 100 м. Чаўночны бег 3 × 10 м, 4 × 9 м, 10 × 5 м. Бег з раўнамернай і зменнай хуткасцю, кросавы бег.

Скачкі. З месца штуршком дзвюма нагамі. Шматскоки на двух нагах. Выскокванні ўверх з крананнем рукой прадмета. У даўжыню з разгону на далёкасць. У вышыню з разгону вывучаным спосабам.

Кіданне. Тэніснага мяча на далёкасць з месца, з чатырох-шасці крокаў і з поўнага разгону на далёкасць, у гарызантальную цэль (гімнастычны абруч) з адлегласці 10–25 м., на далёкасць адскоку ад сцяны.

ЛЫЖНЫЯ ГОНКІ

Тэарэтычныя звесткі

Умовы захоўвання і асаблівасці падрыхтоўкі лыжнага інвентару, адзення і абутку да заняткаў. Спосабы папярэджання абмаражэнняў пры бегу на лыжах. Аказанне першай дапамогі пры траўмах і абмаражэннях. Уплыў заняткаў лыжнымі гонкамі на ўмацаванне здароўя. Гісторыя развіцця лыжнага спорту ў Рэспубліцы Беларусь. Лыжныя гонкі ў Дзяржаўным фізкультурна-аздараўленчым комплексе Рэспублікі Беларусь.

Практычны матэрыял

Павароты пераступаннем на месцы і ў руху. Павароты махам на месцы праз лыжу наперад і праз лыжу ўзад.

Папераменны двухкрокавы і адначасовы аднакрокавы ход. Пераход з папераменнага ходу на адначасовы. Чаргаванне папераменнага двухкрокавага з адначасовым аднакрокавым ходам. Адначасовы двухкрокавы і папераменны чатырохкрокавы ход. Чаргаванне папераменных і адначасовых хадоў. Каньковы ход. Чаргаванне каньковага ходу з адначасовым і папераменным лыжнымі хадамі. Бяскрокавы ход. Рух па слабаперасечанай мясцовасці з чаргаваннем адначасовых, папераменных і бяскрокавага хадоў.

Ўздым «паўелачкай», «елачкай» і «лесвічкай». Спуск прама і наўскос ў асноўнай стойцы. Спуск прама ў нізкай стойцы.

Тармажэнне «плугам», «упорам». Тармажэнне бакавым саслізгваннем.

Пераадоленне перашкод на лыжах спосабамі пераступанне, пераскок, пералазанне. Пераадоленне грудоў (30–50 см вышынёй) і западзін пры перамяшчэнні у нізкай стойцы.

Праходжанне навучальных дыстанцый з выкарыстаннем развучаных спосабаў перамяшчэння. Праходжанне вучэбных дыстанцый з пераадоленнем спускаў і пад'ёмаў.

ПЛАВАННЕ

Тэарэтычныя звесткі

Правілы бяспечных паводзін вучняў у басейне. Падрыхтоўка купальных прыладаў да заняткаў па плаванні. Правілы асабістай і грамадскай гігіены пры наведванні басейна. Правілы бяспечнага купання ў адкрытых вадаёмах.

Спосабы спартыўнага плавання. Уплыў заняткаў плаваннем на здароўе навучэнцаў. Гартавальны эфект заняткаў плаваннем. Самакантроль пры занятках плаваннем.

Лепшыя плыўцы свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Практыкаванні на сушы. Актыўныя і пасіўныя практыкаванні для развіцця рухомасці ступні, плечавых, тазасцёгнавых і галёнкаступнёвых суставаў. Практыкаванні для развіцця сілавой трываласці мышцаў рук, ног, брушнога прэса, спіны. Імітацыйныя практыкаванні для развіцця каардынацыі рухаў рук і ног пры плаванні абраным стылем. Спецыяльныя практыкаванні для адпрацоўкі павароту.

Практыкаванні ў вадзе. Практыкаванні для фарміравання тэхнікі руху рукамі, нагамі і дыхання пры плаванні абраным стылем. Плаванне ў поўнай каардынацыі абраным стылем. Практыкаванні для адпрацоўкі тэхнікі паваротаў пры плаванні абраным стылем. Практыкаванні для адпрацоўкі тэхнікі старту. Праплыванне да 100 м любым спартыўным спосабам. Каардынацыя рухаў рук і ног пры плаванні спосабам «кроль на грудзях»: імітацыя грабка рукамі на сушы; плаванне з дошкай на нагах, плаванне на руках, узгадненне рухаў рук, ног і дыхання; з зыходнага палажэння лежачы на грудзях, рукі

ўверсе – праплыванне адрэзкаў 5–6 м, выконваючы гребок толькі левай рукой, толькі правай рукой, папераменна дзвюма рукамі, выкарыстоўваючы для падтрымання ног плавальныя дошкі, надзіманыя кругі і да т. п.; тое ж, але з актыўнымі рухамі нагамі і поўным цыклам дыхання; плаванне спосабам «кроль на грудзях» у поўнай каардынацыі дыхання з рухамі рук і ног. Плаванне 25 метраў без уліку часу.

Каардынацыя рухаў рук і ног пры плаванні спосабам «кроль на спіне»: імітацыя грабка рукамі на сушы; з зыходнага становішча лежачы на спіне, рукі ўверх проплывание адрэзкаў 5–6 м, выконваючы грабок толькі левай рукой, толькі правай рукой, папераменна дзвюма рукамі, выкарыстоўваючы для падтрымання ног дошкі, надзіманыя кругі і да т. п.; тое ж, але з актыўнымі рухамі нагамі і поўным цыклам дыхання; плаванне спосабам «кроль на спіне» ў поўнай каардынацыі дыхання з работай рук і ног. Плаванне 25 метраў без уліку часу.

Скачкі ў ваду. Скачкі ў ваду з борціка нагамі ўніз. Спад галавой уніз з зыходных становішчаў седзячы на борціку і седзячы на тумбачцы. Стартавы скачок у ваду з тумбачкі.

Развіццё хуткасных, хуткасна-сілавых, сілавых, каардынацыйных здольнасцяў, гнуткасці, трываласці з акцэнтам на развіццё аэробнай трываласці.

ТЭНІС НАСТОЛЬНЫ

Тэарэтычныя звесткі

Тэніс настольны – алімпійскі від спорту. Тэніс ў адзінай спартыўнай класіфікацыі Рэспублікі Беларусь. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Санітарна-гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку тэнісіста. Харчаванне пры занятках тэнісам. Перайначванне тэхнікі гульні ў настольны тэніс. Удасканаленне абсталявання і інвентара. Правілы гульні. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Лепшыя спартсмены свету, Еўропы, Рэспублікі Беларусь і іх дасягненні.

Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Практычны матэрыял

Бег 10, 30, 60 м, бег з паскарэннем, чаўночны бег 4 × 9 м, 6 × 20 м, 10 × 5 м. Чаўночны бег з вар'іраваннем звычайнага бегу з бегам спінай наперад. Бег з максімальнай хуткасцю 5 × 30 м, 10 × 30 м з інтэрваламі адпачынку да 1 хвілін.

Патройныя і пяцярныя скачкі з месца штуршком дзвюма нагамі. Выскокванне ўверх з нізкага прыседу. Прысяданні па чарзе на правай і левай нагах. Скачкі на адной назе з паваротамі на 180°у правую і левую боку. Паскарэнні пасля скачкоў з паваротамі на 180° і 360°. Скачкі з боку ў бок са спружыністымі прысяданнямі. Пераскок праз гімнастычную лаўку правым і левым бокам. Выскокванне ўверх з высокім падыманнем сцёгнаў («кенгуру»).

Выкруты рук назад з гімнастычнай палкай з паступовым памяншэннем шырыні хопу.

Набіванне тэніснага мяча на ракетцы ў гульнявой стойцы і ў перамяшчэнні высока-нізка, па чарзе тыльным і далоневым бокам, рабром ракеткі, ручкай ракеткі, аб сценку, аб сценку з паваротам на 360° (з прысяданнем, з перакладаннем ракеткі ў другую руку) у момант адскоку мяча.

Імітацыя удараў з ракеткай і без ракеткі з абцяжаральнікам у руцэ; адзіночных, серыйных удараў, удараў з перасоўваннямі направа і налева, наперад і назад; падачы мяча з падманным рухам корпуса і рукі з ракеткай; ўдараў у розным тэмпе перад люстэркам; удараў у зададзеным тэмпе з вар'іраваннем ад павольнага да максімальна хуткага ў становішчы стоячы на месцы і з перамяшчэннем.

Кідкі мяча ў сцяну і лоўля рознымі спосабамі (правай, левай рукой, з дадатковымі скачкамі, прысяданнямі, паваротамі).

Кіданне тэніснага мяча на далёкасць і ў цэль адной кісцю, кісцю і перадплеччам, усёй рукой і корпусам.

Гульня дзвюма ракеткамі, гульня «негульнявой» рукой. Гульня двума мячамі. Гульня аднаго супраць двух чалаўцык.

Падача з элементамі вывучанага ўдару. Ўдар на стале па дыяганалі. Змена кірунку палёту мяча па шырыні стала. Змена траекторыі і вышыні палёту мяча над сеткай. Змена даўжыні палёту мяча. Удар па зменлівым прыходным кручэнні.

Змена тэмпу гульні. Спаборніцтва ў працяглым утрыманьні мяча ў гульні. Гульня «трохвугольнікам» з аднаго пункта ў два пункты процілеглага боку. Гульня вывучаным ударам з двух пунктаў, трох пунктаў, з адной трэці стала, з паловы стала, з дзвюх трацей стала.

Гульня вывучаным ударам па кароткім і доўгім прыходных мячах. Гульня і спаборніцтвы на дакладнасць траплення ў абазначаныя на стале зоны. Гульня «васьмёркай» па чарзе па прамой і па дыяганалі.

Удар па мячы штуршком злева ў перамяшчэнні направа-налева, наперад-назад. Гульня штуршком злева доўга-каротка. Гульня па ўзыходным, сыходным мячы, у вышэйшай кропцы адскоку мяча.

Падача штуршком злева ў размечаныя на стале зоны.

Удар накатам справа. Перамяшчэнне пры ўдары накатам справа. Хуткая падача накатам справа ў абазначаныя на стале зоны.

Спалучэнне накату справа і штуршка злева. Перамяшчэнне ў левай стойцы пры накаце злева. Павароты пры ўдарах накатамі справа і злева.

Падрэзка злева. Падача зрэзкай злева. Спалучэнне зрэзкі і накату.

Зрэзка справа. Падача зрэзкай направа ў абазначаныя на стале зоны. Спалучэнне зрэзкі справа і зрэзкі злева, зрэзкі і накату.

Падача плоская і з нязначным кручэннем. Прыём падачы.

Тактыка гульні ў сучасны настольны тэніс (на прыкладзе дэманстрацыі запісу гульні з паказам і разборам асноўных варыянтаў тактычных дзеянняў).

Прымяненне вывучаных элементаў у вучэбнай гульні.

ФУТБОЛ

Тэарэтычныя звесткі

Футбол – алімпійскі від спорту. Разнавіднасці футбола: футбол, міні-футбол, футбол у залах, пляжны футбол. Гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку футбаліста. Трэніровачны рэжым. Харчаванне спартсмена. Патрабаванні бяспекі да месцаў заняткаў, абсталявання і інвентару. Тактыка-тэхнічныя дзеянні гульцоў у нападзе, паўабароне, абароне. Тэхніка-тактычныя дзеянні варатара. Абавязкі і правы гульцоў і суддзяў. Правілы спаборніцтваў па футболе.

Самакантроль на занятках футболам. Прафілактыка траўматызму. Аказанне даўрачэбнай дапамогі пры траўмах.

Лепшыя футбалісты свету, Еўропы, рэспублікі і іх дасягненні.

Практычны матэрыял

Агульнападрыхтоўчыя, спецыяльна-падрыхтоўчыя практыкаванні і эстафеты з футбольным мячом. Рухавыя гульні і эстафеты з вядзеннем мяча, з абводкай стоек, з прыёмам і спыненнем мяча, з ударамі па варотах, у «лабірынт» (з мячом і без мяча), на збліжэнне з супернікам, з двума і трыма нападальнікамі на пляцоўцы для міні-футбола, з абаронай варот (для падрыхтоўкі варатара), шматпланавыя гульні для развіцця каардынацыйных здольнасцяў, хуткасных здольнасцяў. Гульня ў футбол па спрошчаных правілах.

Разнастайныя спосабы вядзення мяча, перадачы, удары і прыёмы мяча нагой і галавой, жангліраванне мячом, гульні і эстафеты на развіццё спрытнасці, гульнявой

трываласці, дакладнасці ўдараў па варотах і перадач мяча, фарміраванне навыкаў тактычных дзеянняў у абароне і нападзенні, спрошчаныя гульні 3 на 3, 4 на 4, 5 на 5 гульцоў, гульні для каманд з 7 чалаўцык, тэсты на гульнёвыя здольнасці, гульні ў футбол камандай з 8 чалаўцык з улікам падзелу поля на ўчасткі.

Удары правай і левай нагамі па нерухомым мячы і мячы, што коціцца, сярэдзінай пад'ёму, унутраным бокам ступні, знешняй часткай пад'ёму, наском. Практыкаванні ў парах, тройках, чацвёрках з выкарыстаннем тэхніка-тактычных звязак вядзенне-перадача, прыём-перадача, прыём-вядзенне-перадача.

Ўдары па мячы на далёкасць і дакладнасць, абводка-адбіранне мяча, абводка-адбор-удар у вароты, перахоп мяча, гульня галавой, камбінацыі ў тройках з мячом, дзеянні без мяча (адчыненне, адцягненне ўвагі, стварэнне колькаснай перавагі), узаемадзеянне двух нападальнікаў супраць аднаго абаронцы, двух абаронцаў супраць аднаго нападальніка, гульнёвыя практыкаванні ў крузе, квадраце, прамавугольніку і да т. п.

Практыкаванні з мячом і без мяча, накіраваныя на развіццё каардынацыйных здольнасцяў, хуткасці, спрытнасці, дакладнасці рухаў. Гульні з бегам, скачкамі, перадачамі мяча.

Практыкаванні пераменнай інтэнсіўнасці для развіцця гульнёвай трываласці (бег з вядзеннем мяча на дыстанцыі да 1 км з паскарэннямі, рыўкамі, скачкамі), хуткасна-сілавых якасцяў, сілы.

ПРЫКЛАДНЫЯ ДАМАШНІЯ ЗАДАННІ

Для вучняў VIII–IX класаў.

Комплекс ранішняй гімнастыкі з 10–12 практыкаванняў у чаргаванні з гімнастычнай палкай, скакалкай, гантэлямі. Раўнамерны бег да 2 км (дз) і 3–4 км (м). Язда на веласіпедзе 8–10 км. Хадзьба на лыжах 3–5 км. Паўторны бег з высокім падыманнем сцягна і максімальнай частатой рухаў. Віс на сагнутых руках, падцягванне ў вісе стоячы на нізкай перакладзіне (дз). Падыманне тулава са становішча лежачы на спіне, рукі за галавой. Падыманне і апусканне прамых ног са становішча лежачы на спіне з дакрананнем да падлогі за галавой. Падыманне і апусканне, адвядзенне і звядзенне рук з гантэлямі 1–3 кг. З гантэлямі ў руках прысяданні па чарзе на правай і левай нагах. Прысяданні з выскокваннем уверх. Раўнавага на адной назе (стойка «Фламінга»). Скачкі праз кароткую скакалку да 5 мін. Згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы і ва ўпоры седзячы ззаду.

Падрыхтоўка і ўдзел у школьных і раённых фізкультурна-аздараўленчых мерапрыемствах, днях здароўя, спартыўных спаборніцтвах.

Дадатак 1

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЕ ЗАБЕСПЯЧЭННЕ АДУКАЦЫЙНАГА ПРАЦЭСУ ПА ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА «ФІЗІЧНАЯ КУЛЬТУРА І ЗДАРОЎЕ»

Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий[30]

Спортивный инвентарь и оборудование для гимнастики, акробатики, аэробики и атлетической гимнастики

№ п/п	Наименование	Единица измерения	Количество в учреждении образования с числом учащихся (чел.):				Примечания
			до 220	до 440	до 880	свыше 880	
1	Аптечка	штука	1 штука в каждом спортивном зале и помещении, приспособленном для занятий физической культурой и спортом				–

2	Бревно гимнастическое	штука	–	1	1	1	–
3	Брусья гимнастические универсальные	штука	1	1	1	2	–
4	Гантели переменной массы (0,5–5 кг)	пара	10	20	40	40	–
5	Гриф для штанги	штука	1	1	2	2	масса до 10 кг
6	Гиря	штука	2	4	4	6	16 кг, 24 кг
7	Диски для штанги	пара	8	8	16	16	от 1 до 15 кг каждого веса
8	Жерди для гимнастических брусьев	штука	1	2	3	4	–
9	Канат для лазания диаметром 30 мм	штука	1	1	2	3	–
10	Канат для перетягивания	штука	1	1	1	1	–
11	Кегли	штука	6	8	10	12	–
12	Козел гимнастический	штука	1	1	1	2	–
13	Конь гимнастический	штука	1	1	1	2	–
14	Коврик туристский	штука	12	12	24	24	для занятий спецмедгрупп
15	Мат гимнастический	штука	10	20	30	40	–
16	Мостик гимнастический	штука	2	2	2	4	–
17	Мяч малый резиновый	штука	10	16	16	20	–
18	Обруч гимнастический	штука	15	20	30	40	–
19	Палка гимнастическая	штука	10	20	40	40	–
20	Перекладина гимнастическая	штука	1	1	1	2	–
21	Перекладина навесная	штука	5	10	10	10	–
22	Скакалка гимнастическая	штука	20	20	40	40	–
23	Скакалка гимнастическая	штука	2	2	3	3	длина 5 м
24	Скамейка гимнастическая	штука	6	8	10	15	–
25	Стенка гимнастическая	штука	6	10	10	16	–
26	Флажок	штука	10	15	20	20	–
27	Эспандер	штука	6	10	10	20	–
Легкоатлетический спортивный инвентарь							
28	Брусок деревянный 5 × 5 × 10 см	пара	4	8	10	16	–
29	Канат оградительный с флажками	метр	100	100	100	200	–
30	Колодки стартовые	пара	2	4	6	8	–
31	Комплект нагрудных номеров	комплект	1	1	1	2	от 1 до 100
32	Комплект указателей метража	комплект	1	1	1	2	от 10 до 60 м
33	Мяч:						
33.1	набивной медбол 1 кг	штука	5	10	15	20	–
33.2	набивной медбол 2 кг	штука	5	10	15	20	–
33.3	набивной медбол 3 кг	штука	5	8	10	15	–
33.4	набивной медбол 5 кг	штука	5	8	8	10	–
33.5	для метания (150 г)	штука	12	15	20	30	–
34	Планка:						
34.1	для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
34.2	измерительная для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
35	Рулетка измерительная	штука	1	1	2	4	–
36	Секундомер	штука	2	3	5	10	–
37	Стойки для прыжков в высоту	пара	1	1	2	3	–
38	Транспарант «Старт», «Финиш»	штука	1	1	2	2	–
39	Туфли беговые с шипами	пара	10	20	30	60	–
40	Эстафетная палочка	штука	8	10	16	20	–
Спортивный инвентарь для зимних видов спорта							
41	Ботинки лыжные	пара	30	60	100	150	–
42	Коньки	пара	10	20	30	50	разных размеров
43	Клюшка хоккейная	штука	12	20	30	50	–
44	Лыжи беговые	пара	30	60	100	150	–
45	Лыжные крепления	пара	30	60	100	150	–

46	Мазь лыжная	комплект	–	–	–	–	приобретается по мере необходимости
47	Палки лыжные	пара	30	60	100	150	–
48	Санки	штука	10	10	10	10	–
49	Шайба хоккейная	штука	8	12	12	18	–
Инвентарь для спортивных, подвижных и народных игр							
50	Бита для городков	штука	4	4	8	8	–
51	Волан	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
52	Ворота:						
52.1	гандбольные	пара	1	1	1	2	–
52.2	футбольные	пара	1	1	1	2	–
53	Городки	комплект	2	3	4	6	–
54	Кольцо баскетбольное	пара	4	6	8	14	–
55	Комплект для настольного тенниса	комплект	2	4	6	6	–
56	Мяч:						
56.1	баскетбольный	штука	10	20	30	60	–
56.2	волейбольный	штука	10	20	30	60	–
56.3	гандбольный	штука	4	6	10	20	–
56.4	малый резиновый	штука	10	20	30	60	–
56.5	настольного тенниса	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
56.6	теннисный	штука	–	–	–		приобретаются по мере необходимости
56.7	футбольный	штука	5	10	15	30	–
57	Насос	штука	1	2	2	4	–
58	Ракетка:						
58.1	бадминтонная	пара	10	15	20	30	–
58.2	настольного тенниса	пара	6	12	18	24	–
58.3	теннисная	пара	5	10	15	20	–
59	Свисток судейский	штука	2	3	4	6	–
60	Сетка:						
60.1	для бадминтона	штука	1	1	2	3	–
60.2	для баскетбольных колец	пара	6	10	15	30	–
60.3	волейбольная	пара	1	2	3	4	–
60.4	для гандбольных ворот	пара	1	1	1	2	–
60.5	теннисная	штука	2	2	3	4	–
60.6	футбольная	пара	1	1	1	2	–
61	Стойки:						
61.1	баскетбольные	пара	1	1	2	3	–
61.2	волейбольные	пара	1	1	2	3	–
61.3	для обводки	штука	8	10	15	20	–
62	Стол для настольного тенниса	штука	2	3	4	6	–
63	Флажок судейский	штука	6	6	8	8	–
64	Часы шахматные	штука	2	4	4	6	–
65	Шашки	комплект	6	8	12	20	–
66	Шахматы	комплект	6	8	12	20	–
67	Щит баскетбольный	пара	2	4	6	10	–
Спортивный туристский инвентарь							
68	Аптечка походная	штука	2	2	4	4	–
69	Карабин туристский	штука	10	15	20	30	–
70	Компас	штука	6	8	12	20	–
71	Коврик туристский	штука	20	30	40	60	–
72	Комплект:						
72.1	костровых принадлежностей	штука	2	4	6	10	–
72.2	посуды для приготовления пищи	штука	2	4	6	10	–
73	Мешок спальный	штука	20	30	40	60	–

74	Палатка туристская	штука	6	10	10	20	–
75	Рюкзак туристский	штука	20	30	40	60	–
76	Топорик туристский	штука	2	4	6	10	–
77	Фал капроновый:						
77.1	диаметром 8–10 мм	метр	40	80	100	150	–
77.2	диаметром 12–14 мм	метр	40	40	50	50	–
Спортивный инвентарь для многоборий Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь							
85	Винтовка пневматическая	штука	2	4	6	10	
86	Патроны для винтовки пневматической	штука	–	–	–	–	приобретаются по мере необходимости
Дополнительный спортивный инвентарь и оборудование, приобретаемый за счет средств приносящей доходы деятельности, безвозмездной (спонсорской) помощи юридических лиц, индивидуальных предпринимателей							
Технические средства обучения							
87	Видеокамера	штука	1	1	1	1	–
88	Компьютер	штука	1	1	1	1	–
89	Мегафон	штука	1	1	2	3	–
90	Микрофон	штука	1	1	1	2	–
91	Музыкальный центр	штука	1	1	1	1	–
92	Проектор мультимедийный	штука	1	1	1	1	–
93	Телевизор	штука	1	1	1	1	–
94	Усилитель с колонками	штука	1	1	1	1	–
95	Шнур (удлинитель) электрический	штука	1	1	1	1	до 50 м
96	Экран переносной	штука	1	1	1	1	–
Спортивный гимнастический инвентарь и оборудование							
97	Веревочка с грузом	штука	2	3	4	6	до 5 м
98	Тренажер (операционный или многофункциональный)	штука	2	4	4	6	–
99	Штанга	штука	1	2	2	3	–
100	Эспандер	штука	6	8	10	15	–
101	Гантели разборные	пара	4	8	10	12	до 10 кг
Спортивная экипировка для сборных команд учреждения образования							
102	Костюм спортивный	штука	10	18	20	20	–
103	Майка, полурукавка, футболка спортивная	штука	10	18	20	20	–
104	Трусы спортивные	штука	10	18	20	20	–
105	Кроссовки спортивные	пара	10	18	20	30	–

[30] К постановлению Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105.

Дадатак 2

УМОВЫ ВЫКАНАННЯ ТЭСТАВЫХ ПРАКТЫКАВАННЯЎ

Бег 1000, 1500 метраў выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна з высокага старту. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Старт групавы. Вучням, якія парушылі правілы спаборніцтваў па бегу, а таксама тым, хто не фінішаваў, у пратакол выканання кантрольных практыкаванняў выстаўляецца «0» балаў. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 секунды.

6-хвілінны бег выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна, якая папярэдне размячаецца на кожныя 10 або 20 метраў. Рэкамендуецца праводзіць забегі асобна сярод юнакоў і дзяўчат. Група юнакоў (дзяўчат) стартуе адначасова. Падчас бегу настаўнік лічыць колькасць кругоў, якія пераадолелі вучні. Па сканчэнні шасці мінут настаўнік падае гукавы сігнал (напрыклад, свісток), пасля якога вучні пераходзяць на крок, запомніўшы месца, дзе іх застаў сігнал. Потым настаўнік кожнаму вучню індывідуальна

вылічвае даўжыню пераадоленай дыстанцыі з улікам колькасці поўных кругоў і той часткі бегавой дарожкі, дзе вучань перайшоў на крок.

Пры выкананні тэставага практыкавання не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Вучням, якія парушылі ўказаныя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, у пратакол выканання тэставых практыкаванняў выстаўляецца «0» балаў. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 10 метраў.

Хадзьба 1500, 2000 метраў выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна. Рэкамендуецца выконваць тэставае практыкаванне асобна сярод юнакоў і дзяўчат. Пры невялікай напаўняльнасці класа дапускаецца выкананне практыкавання адначасова ўсімі вучнямі. Група юнакоў (дзяўчат) стартуе адначасова. Пры выкананні тэставага практыкавання не дапускаецца пераходзіць на бег, чаргаваць бег з хадзьбой, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Вучням, якія парушылі ўказаныя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, у пратакол выканання тэставых практыкаванняў выстаўляецца «0» балаў. Час пераадолення дыстанцыі вымяраецца з дакладнасцю да 0,1 секунды.

Падцягванне на перакладзіне выконваецца на гімнастычнай перакладзіне з зыходнага становішча віс хопам зверху. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Падчас выканання практыкавання не дапускаюцца згінанні тулава і ног у каленных суставах, развядзенне, скрыжаванне і іншыя рухі нагамі, рыўкі, махі і разгойдванне, перахопы рук. Падцягванне залічваецца, калі падбароддзе вучня знаходзіцца вышэй за ўзровень перакладзіны, а пры апусканні рукі поўнасцю выпрамляюцца ў локцевых суставах.

Падыманне тулава за 1 хвіліну выконваецца на гімнастычным маце з зыходнага становішча «лежачы на спіне, рукі скрыжаваныя перад грудзьмі, далоні на локцевых суставах, стопы ног зафіксаваныя». Вугал у каленным суставе павінен складаць 90°.

Кожнаму вучню даецца адна спроба. Падчас выканання практыкавання не дапускаюцца рыўкі рукамі. Залічваецца колькасць нахілаў тулава пры дакрананні локцевых і каленных суставаў з наступным апусканнем на спіну і дакрананнем лапаткамі да гімнастычнага мата.

Падыманне і апусканне прамых ног за 1 хвіліну выконваецца на гімнастычным маце з зыходнага становішча лежачы на спіне, рукі за галавой, прамыя ногі разам. Настаўнік ці другі вучань размяшчаецца з боку галавы тэсціруемага і ўтрымлівае яго за локцевыя суставы. Па сігнале настаўніка (адначасова ўключаецца секундамер) вучань падымае прамыя ногі да вугла 90° да моманту дакранання галёнкай да гімнастычнай палкі, якую загадзя замацавалі ў нерухомым становішчы або якую ўтрымлівае настаўнік. Затым падыспытны апускае ногі, дакранаецца пяткамі да гімнастычнага мата. Залічваецца колькасць поўных цыклаў (падыманне і апусканне) на працягу 1 мінуты.

Згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы. Вучань прымае зыходнае становішча «упор лежачы, рукі на шырыні плячэй, ногі разам». Захоўваючы прамое становішча тулава і ног, вучань згінае рукі ў локцевых суставах да вугла не менш за 90 градусаў і, выпрастваючы рукі, вяртаецца ў зыходнае становішча. Не дапускаецца згінаць ногі і тулава, дакранацца падлогі каленямі і грудзьмі. Залічваецца колькасць згінанняў і разгінанняў рук без парушэння названых патрабаванняў.

Бег 30 метраў праводзіцца на прамой бегавой дарожцы стадыёна. Дапускаецца выкарыстанне высокага або нізкага старту.

Кожнаму вучню даецца адна спроба. Вучню, які парушыў правілы спаборніцтваў па бегу (фальстарт), можа быць дадзена адна дадатковая спроба. Вынік бегу вымяраецца з дакладнасцю да 0,1 секунды.

Чаўночны бег 4 × 9 метраў выконваецца ў спартыўнай зале на палавіне валейбольнай пляцоўкі. Колькасць удзельнікаў у адным забегу не большая за 2 чалавекі. Кожнаму вучню даецца 2 спробы запар. Па камандзе «Падрыхтавацца!» вучні падыходзяць да лініі старту (як правіла, гэта сярэдзіна валейбольнай пляцоўкі) і прымаюць становішча высокага старту ў напрамку пярэдняй лініі, дзе насупраць кожнага вучня ляжаць два брускі 50 × 50 × 100 мм на адлегласці 100 мм адзін ад аднаго.

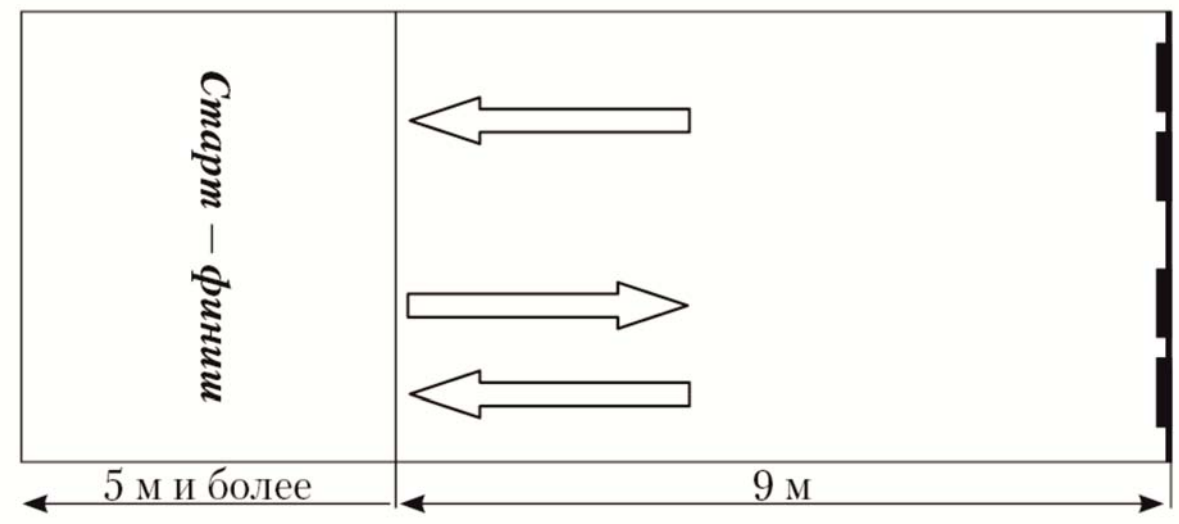

Па камандзе «Марш!» вучні бягуць да пярэдняй лініі, дзе кожны бярэ адзін брусок (не закрануўшы другі), паварочваюцца і бягуць назад. Падбегшы да лініі «старт-фініш», кладуць на яе (ці за яе) брусок (кідаць нельга!), разварочваюцца і бягуць за бруском, які застаўся на лініі. Падбегшы да лініі, бяруць свой другі брусок, разварочваюцца, бягуць да лініі «старт-фініш» і, не зніжаючы скорасці, перасякаюць яе з бруском у руках.

Час выканання чаўночнага бегу кожным вучнем фіксуецца з дакладнасцю да 0,1 секунды. Залічваецца лепшы вынік з дзвюх спроб.

Скачкі праз кароткую скакалку за 1 хвіліну выконваюцца на цвёрдым пакрыцці (у спартыўнай зале, на гульнявой пляцоўцы або бегавой дарожцы стадыёна). Кручэнне скакалкі выконваецца толькі наперад. Скачкі выконваюцца з абавязковай апорай на абедзве нагі адначасова. Дапускаецца выкарыстоўваць любыя скакалкі прамысловай вытворчасці або самаробныя (напрыклад, з турысцкага фала). Забараняецца выкарыстоўваць на скакалцы ўстаўкі-ўцяжарвальнікі. Пры памылцы ў час выканання скачкоў секундамер не спыняецца, а вучань працягвае выконваць скачкі. Залічваецца сумарная колькасць скачкоў на працягу 30 секунд або 1 мінуты.

Скачок у даўжыню з месца выконваецца штуршком дзвюма нагамі на падлозе спартыўнай залы. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Не дапускаецца выконваць скачкі ў яму з пяском. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца лепшы вынік з трох спроб.

Трайны скачок у даўжыню з месца штуршком дзвюма нагамі выконваецца на падлозе спартыўнай залы або на дарожцы стадыёна з прызямленнем пасля трэцяга скачка ў скачковую яму. Скачкі выконваюцца штуршком дзвюма нагамі злітна без затрымак і спыненняў. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца лепшы вынік з трох спроб.

Кідок набіўнога мяча з-за галавы дзвюма рукамі выконваецца ў спартыўнай зале з зыходнага становішча «седзячы, ногі паасобку, пяткі на кантрольнай лініі». Выкарыстоўваецца мяч вагой 1 кг. Вучань утрымлівае мяч дзвюма рукамі над галавой, затым згінае рукі ў локцевых суставах, апускае мяч за галаўку і рэзкім рухам кідае яго ўперад-уверх. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца лепшы вынік з трох спроб.

Нахіл уперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе».

Вучань садзіцца на падлогу з боку знака «-» (мінус), пяткі на шырыні таза на лініі «ОВ» упіраюцца ва ўпоры для ног, стопы вертыкальна. Два партнёры з двух бакоў прыціскаюць яго калені да падлогі, не дазваляючы згінаць ногі ў каленных суставах.

Вучань кладзе адну далонь на тыльны бок другой далоні, апускае рукі на падлогу, выконвае два папярэднія нахілы, слізгаючы далонямі рук уздоўж вымяральнай лінейкі па лініі СД. На трэцім нахіле вучань максімальна нахіляецца ўперад і ў гэтым становішчы

затрымліваецца на 3 секунды. Вынік фіксуецца па метцы, дасягнутай кончыкамі самкнёныых (!) сярэдніх пальцаў рук, і вызначаецца з дакладнасцю да 1 сантыметра.

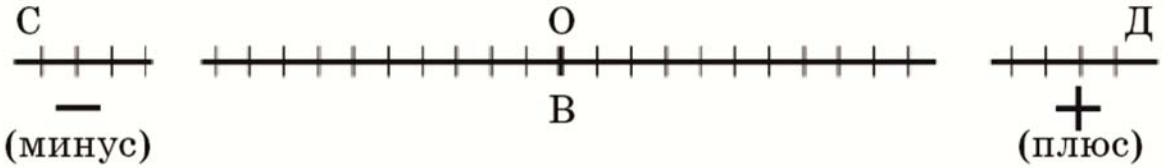

Нахіл уперад з зыходнага становішча «стоячы на гімнастычнай лаўцы». Для ацэнкі выніку выкарыстоўваецца вымяральная лінейка, прымацаваная вертыкальна да гімнастычнай лаўкі. Вучань прымае зыходнае становішча, «пяткі і наскі ног разам». Наскі не выходзяць за край гімнастычнай лаўкі. Вучань кладзе адну далонь на тыльны бок другой далоні, выконвае два папярэднія нахілы, слізгаючы далонямі рук уздоўж вымяральнай лінейкі. На трэцім нахіле вучань максімальна нахіляецца ўперад і ў гэтым становішчы затрымліваецца на 3 секунды. Не дапускаецца згінанне ног у каленных суставах. Вынік фіксуецца па метцы, дасягнутай кончыкамі самкнёных (!) сярэдніх пальцаў рук, і вызначаецца з дакладнасцю да 1 сантыметра.

Дадатак 3

ГАДЗІНА ЗДАРОЎЯ І СПОРТУ

(35 вучэбных гадзін)

БАСКЕТБОЛ

Вучэбны матэрыял

Тэхніка-тактычныя дзянні. Вызначэнне прыёму, спосабаў выканання і яго разнавіднасцяў. Стойкі гульца, перамяшчэння, прыпынкі, трыманне і лоўля мяча, перадачы, вядзенне, кідкі па кальцы. Індывідуальныя дзеянні ў нападзе і абароне. Персанальная абарона.

Аматарскі і прафесійны баскетбол і яго відовішчнасць. Арганізацыя і правядзенне аматарскіх спаборніцтваў па баскетболе. Прафесійныя падыходы да баскетбола. Этыка гульца. Правілы паводзін на гульнях у якасці заўзятара. Лепшыя гульцы свету, краіны і рэгіёну і іх дасягненні.

Паўтарэнне вывучанага матэрыялу: перамяшчэнні гульца (хада, бег, скачкі, павароты, прыпынкі); лоўля мяча адной і дзвюма рукамі; вядзенне мяча без зрокавага кантролю са зменай напрамку і хуткасці; перадачы мяча на месцы і ў руху; перадачы мяча пры сустрэчным руху; кідкі мяча па кальцы з месца адной рукой ад пляча з блізкай і сярэдняй дыстанцыі; кідкі ў руху, штрафны кідок; спыненне крокам і скачком пасля вядзення і перадач мяча; шчыльная апека гульца з мячом і без мяча; выбіванне і вырыванне мяча; персанальная абарона.

Лоўля мяча, які высока ляціць: на месцы, у скачку, у руху.

Перадачы мяча на месцы і ў руху, сустрэчныя перадачы ў парах; у тройках; у калонах па паветры і з адскокам ад падлогі. Вядзенне мяча без зрокавага кантролю са зменай напрамку і хуткасці: на месцы і ў руху, навучанне паваротам. Кідкі мяча па кальцы: з месца (адной рукой ад пляча з сярэдняй і далёкай дыстанцыі; пасля перамяшчэнняў, паскарэнняў, скачкоў); у руху (кідок адной рукой знізу, дзвюма рукамі знізу; атака карзіны па дузе пасля вядзення і двух крокаў; атака пасля двух крокаў сходу); у скачку (пасля прыпынку скачком, крокам). Фінты і спалучэнні прыёмаў: фінт на праход – праход; вядзенне – паварот – кідок; фінт на праход – вядзенне – паварот – кідок; фінт на праход – фінт на кідок – праход – кідок. Накрывание мяча: у парах на месцы і ў руху. Перахоп мяча ў гульнявых заданнях. Дзеянні гульца без мяча: выхад на свабоднае

месца для атрымання мяча; выхад для адцягнення ўвагі. Індывідуальныя дзеянні гульца з мячом: выхад з атрыманнем мяча – перадача на кідок мяча; выхад з атрыманнем мяча – кідок мяча; выхад з атрыманнем мяча – праход з вядзеннем мяча.

ВАЛЕЙБОЛ

Вучэбны матэрыял

Тэхніка-тактычныя дзянні. Асаблівасці выканання гульнявых прыёмаў (стоек, перасоўванняў, перадач, падач, нападальнага ўдару). Індывідуальныя дзеянні ў нападзенні і абароне. Групавыя ўзаемадзеянні ў нападзе і абароне.

Аматарскі і прафесійны валейбол і яго відовішчнасць. Арганізацыя і правядзенне аматарскіх спаборніцтваў па валейболе. Прафесійныя падыходы да валейбола. Этыка гульца. Правілы паводзін на гульнях у якасці заўзятара. Лепшыя гульцы свету, краіны і рэгіёну і іх дасягненні.

Паўтарэнне вывучанага матэрыялу: стойкі; перамяшчэнні (хада, прыстаўныя крокі, двайны крок, скачок, бег, скачкі, прыпынкі пасля перамяшчэнняў); перадача мяча дзвюма рукамі зверху на месцы і пасля перамяшчэнняў, са зменай напрамку; перадача мяча дзвюма рукамі знізу на месцы і пасля перамяшчэнняў, са зменай напрамку; падача ніжняя прамая на дакладнасць; падача верхняя прамая на дакладнасць.

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху на месцы: з розных зыходных палажэнняў (седзячы, з прыседу), пасля розных практыкаванняў (ўпор прысеўшы – упор лежачы – выскачыць), з ударам аб сцяну, у пары, над сабой.

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху пасля перамяшчэнняў: з ударам аб сцяну, з адскокам ад падлогі, у пары, у пары з адскокам ад падлогі, над сабой (з адскокам ад падлогі і без), групавыя практыкаванні: з пераменай месцаў.

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу на месцы: з розных зыходных палажэнняў (седзячы, з прыседу), пасля розных практыкаванняў (паварот на 360), з ударам аб сцяну, у пары, над сабой.

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу пасля перамяшчэнняў: з ударам аб сцяну, з адскокам ад падлогі, у пары, у пары з адскокам ад падлогі, над сабой (з адскокам ад падлогі і без), групавыя практыкаванні: з пераменай месцаў. Перадача мяча дзвюма рукамі зверху са зменай напрамку: перадача ў тройках, чацвёрках, па зонах (напрыклад, з зоны 5 у зону 3, з 3 у 4, з 4 назад у 5).

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу, са зменай напрамку: перадача ў тройках, чацвёрках, па зонах (напрыклад, з зоны 5 у зону 3, з 3 у 4, з 4 назад у 5).

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху праз сетку (на месцы і пасля перамяшчэння): перадачы ў розных спалучэннях (пасля перадачы над сабой зверху (знізу) – партнёру, пасля павароту на 360, пасля дотыку да сеткі), з рознй адлегласці ад сеткі (кароткая, доўгая); перадача з перамяшчэннем у калоне (калоны размешчаны праз сетку), у парах выкананне перадачы з прасоўваннем ўздоўж сеткі.

Перадача мяча дзвюма рукамі знізу праз сетку (на месцы і пасля перамяшчэння): перадачы ў розных спалучэннях (пасля перадачы над сабой зверху (знізу) – партнёру, пасля павароту на 360, пасля дотыку да сеткі), з рознай адлегласці ад сеткі (кароткай, доўгай); перадача з перамяшчэннем у калоне (калоны размешчаны праз сетку), у парах выкананне перадачы з прасоўваннем ўздоўж сеткі.

Перадача мяча дзвюма рукамі зверху ў скачку: імітацыі, практыкавання з нерухомым мячом, з уласнага падкідвання, з накідвання партнёра.

Падача верхняя прамая: спаборніцтвы на выкананне ўстаноўленай выкладчыкам колькасці падач, спаборніцтвы на дакладнасць траплення ў вызначаны квадрат, падачы ў блізкую частку пляцоўкі, падачы ў далёкую частку пляцоўкі, падачы ў левую частку пляцоўкі, падачы ў правую частку пляцоўкі, падачы на дакладнасць у зону.

Падача ніжняя прамая: спаборніцтвы на выкананне ўстаноўленай выкладчыкам колькасці падач, спаборніцтвы на дакладнасць траплення ў вызначаны квадрат, падачы ў

блізкую частку пляцоўкі, падачы ў далёкую частку пляцоўкі, падачы ў левую частку пляцоўкі, падачы ў правую частку пляцоўкі, падачы на дакладнасць у зону.

Нападальны ўдар: практыкаванні для засваення разбегу, наскоку, практыкаванні для засваення ўдарнага руху, імітацыя прыёму, практыкаванні з нерухомым мячом, выкананне нападальнага ўдару з накідвання настаўніка і партнёра, практыкаванні з уласнага падкідвання.

Прыём мяча з падачы: у парах на бакавых лініях, прыём падачы, пары размешчаны праз сетку ў трох метрах ад сеткі, у шасці метрах ад сеткі, прыём мяча ў парах, адзін размешчаны на задняй лініі, насупраць выконваюцца падачы (сілавыя, якія плануюць, з рознай траекторыяй) з месца падачы.

Змена напрамку перадач: перадача ў тройках па зонах (напрыклад, з зоны 5 у зону 3, з 3 у 4, з 4 назад у 5).

Падача ва ўстаноўлены квадрат, у пэўную зону пляцоўкі: падачы на дакладнасць у зону, спаборніцтвы на дакладнасць траплення ў вызначаны квадрат.

Пры выкананні нападальных удараў: выбар спосабу адбівання мяча праз сетку, імітацыя атакавальнага ўдару і перадача («падман») на бок суперніка дзьвюма рукамі, імітацыя атакавальнага ўдару для адцягнення увагі суперніка.

Ўзаемадзеянне паміж гульцамі пярэдняй лініі: гулец зоны 3, выконвае перадачу ў зону 4 ці 2, калі злучны будзе знаходзіцца ў зоне 2.

Ўзаемадзеянне паміж гульцамі пярэдняй і задняй лініі: той, хто прымае падачу (нападальны ўдар), накіроўвае мяч гульцу ў зону 3, які выконвае перадачу ў зону 4 або 2.

Выбар месца пры прыёме падачы: выхад пад мяч у залежнасці ад кірунку палёту мяча.

Выбар спосабу прыёму падачы: у залежнасці ад траекторыі і хуткасці палёту мяча прыём падачы выконваць дзьвюма рукамі зверху, альбо дзьвюма рукамі знізу.

Ўзаемадзеянне гульцоў, якія прымаюць падачу, са «злучным» гульцом: які прымае падачу (нападальны ўдар) накіроўвае мяч гульцу ў зону 3, калі злучны будзе знаходзіцца ў зоне 2, то гулец, які прымае падачу (нападальнік ўдар), павінен выканаць даводку мяча ў зону 2. Прыём з падачы ў зону 3 для перадачы: той, хто займаецца, размяшчаецца ў зоне 6 (5, 1), падачай мяч накіроўваюць гульцу, які павінен выканаць даводку ў зону 3.

Страхоўка гульца, які прымае падачу: кожны гулец павінен быць гатовы падстрахаваць партнёра, які прымае падачу, асабліва каля бакавых ліній. Гулец, які не валодае прыёмам, у крытычныя моманты гульні выключаецца наогул. Пры гэтым зоны дзеянняў перараз мяркоўваюцца паміж іншымі гульцамі. Тры гульцы размешчаны на задняй лініі, адзін каля сеткі, падачу прымае адзін гулец, астатнія страхуюць (прыём гульца зоны 1 – страхуе гулец зоны 6, прымае гулец зоны 6 – страхуюць гульцы зон 1 і 5, прыём гульца зоны 5 – страхуе гулец зоны 6). Пры правядзенні навучальных гульняў ўжываць вывучаныя тэхніка-тактычныя дзеянні.

ГАНДБОЛ

Вучэбны матэрыял

Тэхніка бяспекі падчас заняткаў гандболам. Выкананне патрабаванняў пры падрыхтоўцы абсталявання і інвентара да факультатыўных заняткаў. Падрыхтоўка гульнявога поля і пляцовак да заняткаў. Прафілактыка траўматызму. Аказанне першай даўрачэбнай дапамогі пры ўдарах, ранках і іншых найбольш тыповых траўмах гандбалістаў. Медычны кантроль: рэгулярнасць праходжання медаглядаў, допуск да заняткаў і ўдзелу ў спартыўных спаборніцтвах.

Тэхніка-тактычныя дзянні гульцоў абароны і нападу.

Гульнявыя дзеянні ў гульні 2 на 3, 3 на 4, 3 на 2, 4 на 3 гульцы. Перадача мяча насуперак двух абаронцаў, у адрыў з выхадам адзін на адзін з варатаром.

Тэхніка-тактычныя дзеянні: фінт – абыход, адбор – фінт – кідок па варотах, стварэнне колькаснай перавагі, падманныя дзеянні без мяча і з мячом, гульня двух

нападальнікаў супраць трох абаронцаў, гульня трох нападальнікаў супраць двух абаронцаў, заслон, барацьба за выгадную пазіцыю.

Падманныя дзеянні (паскарэнні, развароты і да т. п.) без мяча і з мячом; жангліраванне мячамі, папераменна правай і левай рукой; вядзенне мяча з перадачамі ў парах папераменна правай і левай рукой у высокім тэмпе і з паскарэннямі; перадачы мяча правай і левай рукой, у скачку, з апоры пры паралельным і сустрэчным руху; у парах і тройках, спыненне мяча, які коціцца правай і левай рукой з наступнай перадачай; лоўля мяча левай рукой, правай рукой, дзьвюма рукамі, кідок па варотах у скачку з апоры; кідкі правай і левай рукой па нерухомым і мячы, што коціцца з трапленнем у вароты з сярэдняй і далёкай дыстанцыі; кідкі па варотах з лініі, з кута, сяміметровыя кідкі.

ФУТБОЛ

Вучэбны матэрыял

Тэхніка-тактычныя дзянні гульцоў абароны і нападу. Гульнявыя дзеянні ў гульні 2 на 3, 3 на 4, 3 на 2, 4 на 3 гульцы. Перадача мяча насуперак двух абаронцаў, у адрыў з выхадам адзін на адзін з варатаром. Тэхніка-тактычныя дзеянні: адбор – абводка – перадача, адбор – абводка – удар па варотах, стварэнне колькаснай перавагі, падманныя дзеянні без мяча і з мячом, гульня двух нападальнікаў супраць трох абаронцаў, гульня трох нападальнікаў супраць двух абаронцаў, заслон варатара, барацьба за выгадную пазіцыю.

Практыка судзейства гульні ў футбол. Судзейства гульні ў якасці сакратара, памочніка суддзі ў полі, бакавога суддзі, суддзі ў полі.

Гульня ў футбол, удзел у спаборніцтвах. Гульня на стандартным полі поўнымі складамі. Удзел у матчавых сустрэчах, першынствах ўстановы адукацыі, рэгіянальных турнірах.

Правілы гульні. Падманныя дзеянні (паскарэнні, развароты і да т. п.) без мяча і з мячом.

Жангліраванне мячом адной нагой, папераменна правай і левай нагамі, па чарзе нагой і галавой.

Вядзенне з перадачамі мяча ў парах папераменна правай і левай нагой у высокім тэмпе і з паскарэннямі.

Перадачы мяча правай і левай нагой, галавой пры паралельным і сустрэчным руху.

У парах і тройках спыненне мяча, які коціцца правай і левай нагой з наступнай перадачай.

Спыненне нагой і грудзьмі мяча, які ляціць з наступным ударам па варотах.

Удары правай і левай нагамі па нерухомым і мячы, што коціцца сярэдзінай пад'ёму, унутраным бокам ступні, знешняй часткай пад'ёму, наском з пападаннем у вароты з сярэдняй і далёкай дыстанцыі.

Удар па варотах галавой пасля падачы са штрафнога і вуглавога ўдару.

Тэхніка-тактычныя звязкі ў парах, тройках, чацвёрках: вядзенне-перадача, прыём-перадача, прыём-вядзенне-перадача, вядзенне-удар па варотах, прыём-удар па варотах, прыпынак-перадача.

Гульня варатара: лоўля і адбіванне мяча рукамі стоячы на месцы і ў руху, лоўля мяча рукамі ў падзенні, увядзенне мяча ў гульню кідком адной рукой, ударам нагой па нерухомым мячы і пасля накідвання.

Эстафеты з вядзеннем і перадачамі мяча ў максімальна хуткім тэмпе.

Увядзенне мяча ў гульню кідком дзвюма рукамі з-за бакавой лініі. Гульня ў футбол 6 на 6, 8 на 8 гульцоў і поўнымі складамі.